วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2568
ISSN 2821-9805 (Online)

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้แลกเปลี่ยนแนวคิดทางด้านภาษาจีน วัฒนธรรมจีน จีนศึกษา และชาวจีน ในด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ครุศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแหล่งความรู้ทางด้านจีนศึกษา อันเป็นแรงจูงใจให้เกิดผลงานการค้นคว้าใหม่ ๆ ทางด้านวิจัย

กำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

เจ้าของ วิทยาลัยจีนศึกษา มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ที่ปรึกษา อธิการบดี รองศาสตราจารย์ ดร.อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์
คณบดีวิทยาลัยจีนศึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อิ่มสำราญ

หัวหน้ากองบรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ วศินานนท์

กองบรรณาธิการ

Prof. Yang Bao Yun, Ph.D.	Peking University, Beijing, China
Prof. Zhang Xi Zhen	Peking University, Beijing, China
Prof. Fu Zeng You	สถาบันขงจื่อแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.เมชฌ เมธจิรนนท์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ลิมปนุสรณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชนี ตั้งยืนยง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.กนกพร นุ่มทอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.จตุวิทย์ แก้วสุวรรณ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษม์ ตันตยกุล	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพธร ปัจจัยคุณธรรม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไล ลิ่มถาวรานันต์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อิ่มสำราญ	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคุณค่าบทความประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณ จันทโรนานนท์	มหาวิทยาลัยเกริก
รองศาสตราจารย์ ดร.กนกพร นุ่มทอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เจริญเสนีย์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไล ลิ่มถาวรานันต์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพธร ปัจจัยคุณธรรม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูรดา เซี่ยงจ๊ง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ ร.ต. ดร.เกรียงไกร กองเส็ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สหัทยา สิทธิวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาถ ปิยสาธิต	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ ตระกูลพิทักษ์กิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาดา เตรียมวิทยา	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
Assoc. Prof. Li Renliang, Ph.D.	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
อาจารย์ ดร.ศิริเพ็ญ กำแพงแก้ว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ ดร.สุพิชญา อ่ำคิด	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ ดร.ชญาพร เชาว์ศิริกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อาจารย์ ดร.อรกัญญา โรจนวานิชกิจ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
อาจารย์ ดร.พวงผกา สิทธิจันทร์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อาจารย์ ดร.พนิดา เชาว์พาณิชย์เจริญ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อาจารย์ ดร.พัทธ์วริน อรรคศรีวรโชติ	มหาวิทยาลัยนครพนม
อาจารย์ ดร.คำพล โพธิ์นอก	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
อาจารย์ ดร.กันย์สินี จตุพรพิมล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อาจารย์ ดร.สุธัญญา ปานทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.เจษฎา นิลสงวนเดชะ	มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
อาจารย์ ดร.ฉวีวรรณ ว่องเจริญกุล	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
อาจารย์ ดร.ณัฐฌาภรณ์ เดชราช	มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.กิตติมา ปวิตรปก	สถาบันอนุญาโตตุลาการ
Dr.Lu Qiuyun	Wuzhou University
อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ กิ่งแก้ว	นักวิชาการอิสระด้านภาษาจีน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อิ่มสำราญ	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ วศินานนท์	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ ดร.เขมรัฐ วงศ์ทิมารัตน์	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ ดร.เทพี แซ่มัด	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ ดร.ปรีชยา ชูเงิน	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ Dr.Lee, Yao-wu	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะกรรมการจัดทำวารสาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ วศินานนท์	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อิ่มสำราญ	กรรมการ
อาจารย์ไพศาล ทองสัมฤทธิ์	กรรมการ
อาจารย์ธุมวดี สิริปัญญาฐิติ	กรรมการ
อาจารย์จันทิมา จิรชูสกุล	กรรมการ
อาจารย์มนัสนันท์ ฉัตรเวชศิริ	กรรมการ
อาจารย์ ดร.เทพี แซ่มัด	กรรมการ
อาจารย์ ดร.เขมรัฐ วงศ์ทิมารัตน์	กรรมการ
อาจารย์ ดร.ปรีชยา ชูเงิน	กรรมการ
อาจารย์ครองขวัญ บรรพกาญจน์	กรรมการ
อาจารย์ณัฐอวัศยา กีรติโพธิวงศ์	กรรมการ
อาจารย์พรกรัณย์ แสนกล้า	กรรมการ
อาจารย์ธนดล จิรสันติวงศ์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวเพ็ญสิริ อัครธีราเสถียร	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวธิดารัตน์ ชูเลิศ	ผู้ช่วยเลขานุการ

* บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้แต่ละเรื่องผ่านการกลั่นกรองจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน
* บทความใน"วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน" เป็นทรรศนะของผู้เขียนโดยเฉพาะ กองบรรณาธิการไม่มีส่วนในความคิดเห็นในข้อเขียนเหล่านั้น

พิมพ์ที่ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด 9 ซอยลาดพร้าว 64 แยก 14 วังทองหลาง วังทองหลาง กรุงเทพ ฯ 10310 โทร. 02 530 4114

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีนของวิทยาลัยจีนศึกษา มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติของเราได้ดำเนินงานเข้าสู่ปีที่ 12 แล้ว ซึ่งฉบับนี้เป็นปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ก่อนอื่นกองบรรณาธิการต้องขอขอบพระคุณอย่างยิ่งต่อคณะทำงานทุกท่านที่ได้ร่วมด้วยช่วยกันดำเนินการตามระบบกลไกและขั้นตอนให้วารสารวิชาการออกมาเรียบร้อยและตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ และต้องขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่มีส่วนช่วยกันกลั่นกรองให้บทความฉบับนี้เป็นไปตามเกณฑ์ที่ TCI กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ได้คุณภาพและมีคุณค่าในการศึกษา วารสารวิชาการของเรายังคงรักษาระดับวารสารอยู่ในฐานข้อมูล TCI ฐาน 2 ปัจจุบันวารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีนของเราได้เผยแพร่ในรูปแบบออนไลน์เท่านั้น ผู้ที่สนใจสาระด้านจีนศึกษาสามารถเข้าอ่านข้อมูลได้ที่เว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php.clcjn

บทความที่ตีพิมพ์ในฉบับนี้มีทั้งหมด 44 เรื่อง โดยแบ่งเป็นบทความวิจัยจำนวน 32 เรื่อง บทความวิชาการจำนวน 12 เรื่อง แบ่งเป็น ด้านภาษาและวัฒนธรรมจำนวน 21 เรื่อง ด้านการเรียนการสอนภาษาจีนจำนวน 14 เรื่อง ด้านปรัชญาและวรรณคดีจำนวน 6 เรื่อง และด้านอื่น ๆ 3 เรื่อง

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีนขอเชิญชวนนักวิชาการ คณาจารย์ นักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก รวมถึงผู้สนใจทั่วไปมาใช้บริการเผยแพร่บทความวิจัยหรือบทความวิชาการของท่านได้ โดยสามารถศึกษารายละเอียดข้อมูลของการลงบทความเผยแพร่ได้ในท้ายเล่ม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเราคงจะมีโอกาสให้บริการแก่ทุกท่านในครั้งต่อ ๆ ไป ขอขอบคุณทุกท่าน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ วศินานนท์)
หัวหน้ากองบรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

学术文章（Academic Article）

- 基于语料库的现代汉语“满”字义项分布研究 15
  Research on the distribution of the word “mǎn” in modern Chinese based on the corpus
  薄梦琪（BO MENGQI）、艾红娟（AI HONGJUAN）

- 东盟国家与中国尤其是广西的语言文化联系 27
  The Linguistic and Cultural Ties Between ASEAN Countries and China, Especially Guangxi
  邓利群（DENG LIQUN）、谢仁敏（XIE RENMIN）

- 一带一路战略背景下的国际中文教育发展研究 43
  Research on the Development of International Chinese Education in the Context of the the Belt and Road Strategy
  范亮（FAN LIANG）、RUDEE PHORNPHANITCHAI、ALISA MEKKHUM、王澜澎（WANG LANPENG）

- 传统蒙学教育教学方法现代性转化的理论逻辑 59
  The theoretical logic of the modern transformation of Traditional elementary education teaching methods
  蒋尊国（JIANG ZUNGUO）、陈恩维（CHEN ENWEI）

- **“อักษรยืมใช้” กับการเรียนการสอนภาษาจีน** 77
  Phonetic Loan Characters and Chinese Language Teaching
  นริศ วศินานนท์（NARIS WASINANON）、สุกัญญา วศินานนท์（SUKANYA WASINANON）

- 对《周易》中“临”卦之分析 93
  THE ANALYSIS OF “LIN” HEXAGRAM IN THE I CHING
  王斌（WANG BIN）、黄璧涛（CHAWEEWAN WONGCHAROENKUL）

สารบัญ

หน้า

- 国际中文教育志愿者跨文化交际能力及身份构建研究 109
  A Study of the Intercultural Competence and Intercultural Identity Construction of Volunteer Chinese Language Teachers
  王娟（WANG JUAN）、任晓霏（REN XIAOFEI）

- 法律汉语教材对比研究——以《中国法律专业汉语教程》和《法律汉语——商事篇》为例 121
  A Comparative Study of Legal Chinese Textbooks: Taking Chinese Textbook for Chinese Law Majors and Legal Chinese: Business Chapters as Examples
  王军（WANG JUN）、唐七元（TANG QIYUAN）

- 《论语》中颜渊的“乐学”之美 135
  The Beauty of Yan Hui’s “Joy in Learning” in The Analects of Confucius
  吴琰琴（WU YANQIN）、柯绣球（NOPPARUT KHANOBTHAMMAKUN）

- 中泰友好合作下的泰国来华留学生教育培养与实践——以云南财经大学为例 145
  Education and Practice of Thai Student’s Study in China under Sino-Thai Friendship Cooperation: A Case Study of Yunnan University of Finance and Economics
  徐鹏（XU PENG）、李寅生（LI YINSHENG）

- 语文知识传授与人文素质培养的兼容：中国高职大学语文的关键挑战 153
  Compatibility Between Chinese Language Knowledge Imparting and Humanistic Qualities Cultivation: Key Challenges in College Chinese Course at Vocational Colleges of China
  杨朵（YANG DUO）、陈恩维（CHEN ENWEI）

สารบัญ

หน้า

- 基于物性结构理论的现代汉语“雪”字义项分布情况研究 167
  A Study on the Sense Distribution of “Snow” in Modern Chinese Based on the Theory of Qualia Structure
  张祎祎（ZHANG YIYI）、李仕春（LI SHICHUN）、艾红娟（AI HONGJUAN）

研究文章（Research Article）

- 汉语言说动词“讲”及其法语对应词的概念要素对比 181
  A Comparison of the Conceptual Elements of the Speech Verb “jiang” in Chinese and Its French Corresponding Words
  董健（DONG JIAN）、肖瑜（XIAO YU）

- 汉语“柔”组触觉形容词的认知语义组合模型分析 201
  COGNITIVE-SEMANTIC COMBINATION MODEL ANALYSIS OF CHINESE “SOFT” GROUP TACTILE ADJECTIVES
  付尧（FU YAO）、肖瑜（XIAO YU）

- 蕴含孔子仁学文化内涵的装置艺术创作研究 219
  The Creation and Research of Installation Art Containing the Cultural Connotation of Confucius’s Benevolence
  韩超（HAN CHAO）、พงศ์เดช ไชยคุตร（PONGDEJ CHAIYAKUT）、ภรดี พันธุภากร（PORADEE PANTHUPAKORN）

- 基于概念要素分析法的汉泰视觉动词“看”字义项对比研究 235
  A comparative study of the meaning of the Chinese-Thai visual verb “kan” based on conceptual element analysis
  黄海玉（HUANG HAIYU）、肖瑜（XIAO YU）

- 基于SOLO分类评价理论的“UbD”作业优化模式建构 253
  Construction of “UbD” Homework Optimization Model Based on SOLO Classification Evaluation Theory
  黄铮（HUANG ZHENG）、黄斌（HUANG BIN）

สารบัญ

หน้า

- 跨文化交际能力对泰国高校汉语学习者学习动机的影响——以跨文化敏感度作为中介变量 273
  The Influence of Intercultural Communicative Competence on the Learning Motivation of Thai Students Studying Chinese The Role of Intercultural Sensitivity as a Mediating Variable
  简睿（JIAN RUI）、周怡彣（CHOU I-WEN）

- **การศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)** 293
  A Study of Massive Open Online Course's Satisfaction for Chinese Language Curriculum in Working Context of Vocational Colleges Students and Workers of Eastern Economic Corridor
  กนกพร ศรีญาณลักษณ์ (KANOKPORN SRIYANLUG)、ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร (PHOOMMARIN PHIROMLERTAMOTN)

- 越南初级汉语学习者书信写作偏误分析研究 309
  The Study on Error Analysis in Letter Writing among Vietnamese Primary Chinese Learners
  李耀武（LEE YAO-WU）、邓淞元（DENG SONGYUAN）

- 现代汉语单音节自移动词属性类型研究 325
  A study on the Attribute Types of modern Chinese Monosyllabic Self-motion Words
  李娜（LI NA）、肖瑜（XIAO YU）

- 外向型汉语学习词典视域下的在华高校留学生词典使用需求调查 341
  A Survey of International Students in Chinese Universities in the Perspective of Their Use of and Demands on Foreign-Oriented Chinese Learning Dictionaries
  刘佳宁（LIU JIANING）、李仕春（LI SHICHUN）

สารบัญ

หน้า

- 《HSK标准教程》与《国际中文教育中文水平等级标准》汉语有标复句项目对比研究
  A COMPARATIVE STUDY ON MARKED COMPLEX SENTENCES IN HSK STANDARD CURRICULUM AND CHINESE PROFICIENCY GRADING STANSARDS FOR INTERNATIONAL STANDARD OF CHINESE LEVEL IN CHINESE EDUCATION
  陆春蓉（LU CHUNRONG）、任晓霏（REN XIAOFEI） 355

- 内外部学习动机对汉语学习者学习倦怠的影响——以泰国曼谷两所大学为例
  The Effects of Internal and External Motivation on Chinese Language Learner's Learning Burnout - A Case Study of Two Universities in Bangkok, Thailand
  罗浤玮（LUO HONGWEI）、周怡彣（CHOU I-WEN） 371

- 泰国高中生汉语“X比YZ”句偏误研究
  A Study on the Errors of Thai High School Students in Using the Chinese “X Bi Y Z” Sentence
  刘婉婷（NATASA TANGCHAIWANNA） 383

- **ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนสำหรับนักศึกษาครู**
  The Effects of Task-Based Learning Activities Combined with Feedback on Chinese Speaking Communication Skills for Teaching among Pre-service Teachers
  ปิยนาถ ปิยสาธิต (PIYANART PIYASATIT) 409

- 泰语中的汉语借词对泰国学生汉语习得的影响及对策研究
  The Impact of Chinese Loanwords in Thai on Thai Student's Acquisition of Chinese and Strategies for Improvement
  孙蓝（PORNKARAN SANKLA）、黄智美（NATAWASSAYA KEERATIPOTIWONG） 429

สารบัญ

หน้า

- 泰国曼谷市中心语言景观音译使用不规范及解决方法 445
  The Inaccurate Use of Transliteration in the Language Landscape of Bangkok's City Center and Its Solutions
  陈茉莉（PREECHYA CHOONGERN）

- **การศึกษาการจัดการหลักสูตรรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย** 461
  A Study on the Organization of the Chinese for Airline Business Course in Thai Higher Education
  覃冬冬（QIN DONGDONG）、吴琼（KANOKPORN NUMTONG）

- 艾伟小说《过往》的主人公人物研究 479
  A study of the protagonists in Ai Wei's novel An Everlasting Life
  秦宇（QIN YU）、邢晓姿（JUREE SUCHONVANICH）

- **การศึกษาความหมายและเจตนาการใช้ตัวเลขในสำนวนจีน** 495
  A study of the meaning and intention of using Numbers in Chinese idioms
  ศรุตา อุชัย（SARUTA UCHAI）、ชลิดา จันดีบุตร（CHALIDA JANDEEBUT）、ชญาพร เชาว์ศิริกุล（CHAYAPORN CHAOSIRIKUL）

- 新世纪以来泰国语言文化政策下华文教育的嬗变分析 507
  Analysis of the Evolution of Chinese Education under Thailand's Language and Culture Policy in the New Century
  石铃凤（SHI LINGEFNG）、杨绪明（YANG XUMING）

- **การศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄）: หน้าที่ ความหมาย และลักษณะการใช้** 523
  A Study of Chinese Idioms Containing the Word "Yellow"(huáng): Functions, Meanings and Usage
  สุนทรี ศรีวันทนียกุล（SUNTAREE SRIVANTANEEYAKUL）、ดารุณี บุญครอง（DARUNEE BUNKRONG）

สารบัญ

หน้า

- 苏州饮食的审美特征与文化内涵 545
  AESTHETIC CHARACTERISTICS AND
  CULTURAL CONNOTATION OF SUZHOU CUISINE
  王丛明（WANG CONGMING）、BUNCHOO BUNLIKHITSIRI、
  PORADEE PANTHUPAKORN

- 2024年中国批评话语分析研究综述 561
  A Review of Chinese Critical Discourse Analysis Research in 2024
  王大公（WANG DAGONG）、吴琼（KANOKPORN NUMTONG）、
  林饶美（SIRIWAN LIKHIDCHAROENTHAM）

- 大乘中观思想的文献计量统计与分析 575
  THE BIBLIOMETRIC QUANTITATIVE STATISTICS AND
  ANALYSIS OF MADHYAMIKA IN MAHAYANA BUDDHISM THOUGHTS
  汪洋（WANG YANG）、李旻鑫（LI MINXIN）

- 汉语比喻词计量研究--《现代汉语词典第七版》为研究对象 591
  THE QUANTIFICATION OF CHINESE METAPHOR -- “MODERN CHINESE
  DICTIONARY SEVENTH EDITION” AS THE RESEARCH OBJECT
  汪洋（WANG YANG）、SITTICHOK JALERNKIJ、王首权（WANG SHOUQUAN）

- **ลักษณะพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน : การรับรู้ของมัคคุเทศก์ไทย** 607
  Behavioral Traits of Elderly Chinese Tourists:
  Thai Tour Guide’s Perception
  วีระพงษ์ ปัญญาธนคุณ（WIRAPHONG PANYATHANAKHUN）

- 后疫情时代泰国高中生中文学习需求的变化发展与应对策略——基于智民学校中文部的质性研究 625
  Evolving Chinese Learning Needs of Thai High School
  Students in the Post-Pandemic Era: Coping Strategies
  from a Qualitative Study at Ratwittaya School
  吴剑（WU JIAN）、李吉娜（POONYAPHA SINGPRATHAN）

สารบัญ

หน้า

- 水田共生：广府乡村生态美学的生成与传播 637
  Rice Paddy Symbiosis: The Formation and Dissemination of Ecological Aesthetics in Cantonese Rural Areas
  辛志亮（XIN ZHILIANG）、CHUSAK SUVIMOLSTIEN、PORADEE PANTHUPAKORN、SUWICHAI KOSAIYAWAT

- 泰国潮汕侨批中的亲属称谓语及其应用研究 651
  The Study on Kinship Appellations in Qiaopi (from Thailand to Chaoshan Area) and their Application
  余莉娜（YU LINA）、陈恩维（CHEN ENWEI）

- 孙子兵法哲学与精神对惠民县文化宣传的影响研究 665
  THE RESEARCH OF THE INFLUENCE OF SUN TZU'S ART OF WAR PHILOSOPHY AND SPIRIT ON THE CULTURAL PROMOTION OF HUIMIN COUNTY
  张慧（ZHANG HUI）、PORADEE PANTHUPAKORN、PUVASA RUANGCHEWIN

- AI工具在对外汉语语音教学中提高拼音听力能力的有效性研究——基于传统听写法与AI工具的对比 687
  The Effectiveness of AI Tools in Enhancing Pinyin Listening Skills in Chinese Pronunciation Teaching for Non-Native Speakers: A Comparative Study of Traditional Dictation and AI Tools
  赵娇玥（ZHAO JIAOYUE）、王雅雯（SUJANYA THIMATHAN）

- 泰国华文教育研究成果统计与分析 703
  STATISTICS AND ANALYSIS ON THE ACHIEVEMENTS OF CHINESE EDUCATION RESEARCH IN THAILAND
  朱绍旭（ZHU SHAOXU）、韩颖琦（HAN YINGQI）

基于语料库的现代汉语“满”字义项分布研究

Research on the distribution of the word "măn" in modern Chinese based on the corpus

薄梦琪 [1]

BO MENGQI

华侨崇圣大学、中国学学院，泰国

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University，Thailand

E-mail: 1198728376@qq.com

艾红娟 [2]

AI HONGJUAN

西南大学，中国

Southwest University, P.R.China

E-mail:768392679@qq.com

Received: 12 October 2023 / Revised: 30 November 2023 / Accepted: 14 December 2023

摘要

性状类词是描述人、事物特征或状态的重要词汇之一。“满”作为一个高频性状类词，在不同的语境中有多个义项。由于《现代汉语词典》中对语料的掌握有限，所以存在常用义项划分粗浅，漏收义项的情况。所以对义项进行重新划分和描写，是词汇学和词典学领域的重要课题。文章运用语料库技术，以个案研究的形式对“满”字在现代汉语中的义项进行重新描写和划分，认为《现代汉语词典（第 7 版）》中漏收义项 2 个。因此，将语料库技术与词典编纂结合起来是丰富常用词义项的一条可行之路，也能为词典的再次修订提供参考。

关键词：语料库；义项描写；新义项。

ABSTRACT

Character words are one of the important words to describe the characteristics or states of people and things. As a high frequency character word, "măn" has many meanings in different contexts. Due to the limited grasp of corpus in the Modern Chinese Dictionary, the division of common sense items is shallow and the sense items

are omitted. Therefore, it is an important subject in lexicology and lexicography to reclassify and describe the meaning. This paper uses corpus technology to re-describe and classify the meaning of "măn" in modern Chinese in the form of case study, and holds that there are 2 missing meanings in the Modern Chinese Dictionary (7th Edition). Therefore, the combination of corpus technology and lexicography is a feasible way to enrich the meaning of common words, and can also provide a reference for the revision of dictionaries.

Key words: corpus； meaning description;new meanings

一、引言

语言学具有科学性，具体体现在语言学理论通过观察、实证研究和逻辑推理等方法进行验证和完善，使之成为一个系统化、严谨的学科。在《现代汉语分类词典》中，“满”作为表整缺类的性状类词，多表示“全部充实；达到容量的极点；全；整个；满足”等含义。在汉语中，“满”这个词的使用频率相对较高，属于常用高频词。在《国际中文教育中文水平等级标准》中“满”字属于二级汉字，排在 145 位。日常交际中，高频率词随着语言表达需求的不同拓展演变出新的内涵，产生新义项。为了客观地反映“满”字在现代汉语中的义项分布情况，本文首先运用了语料库技术的方法研究现代汉语中“满”字义项分布的一系列操作程序，然后基于《现代汉语词典（第 7 版）》（本文简称《现汉》）对“满”字释义的基础上，得出了“满”字在现代汉语中的义项分布情况。

二、建立现代汉语“满”字平衡语料库

北京大学中国语言学研究中心 CCL 语料库（以下简称北大 CCL 语料库）是面向语言学本体研究和语言教学的大规模语料库，目前包括现代汉语、古代汉语和汉英句对齐平行语料，规模超过 7 亿汉字。[1]从数量上看，该语料库中现代汉语语料共 1170199473 个字节，包括汉字 509913589 个，收录不同字形的汉字 10645 个；古代汉语语料共 399602896 个字节，包括汉字 163662943 个，收录不同字形的汉字 18898 个。语料类型方面，北大 CCL 现代汉语语料库共涵盖学术文献、报刊、文学等 12 类语料。从时间上看，包括了从民国的鲁迅、丁玲、老舍、俞伯平、周立波等的现代文学作品，也包含了相声小品、人民日报、电影电视等当代语料。考虑到 CCL 语料库共时和历时的特点，下载语料时既要保证语料在量上具有充足性，也要保证选取语料在分类上具有均衡性。

在北京大学中国语言学研究中心 CCL 语料库中，共有 199999 条现代汉语语料中包含“满”字。在北京语言大学语料库中心 BCC 语料库中，共有 545512 条多领域语料中包含“满”

[1]詹卫东, 郭锐, 常宝宝等. 北京大学 CCL 语料库的构建：设计与实现[J]. 语料库语言学, 2019, 6(01) : 71-86+116.

字。在《现代汉语频率词典》中“满”的词次为621，频率为0.04725，使用度为2。总的来说，“满”作为表整缺类的性状类词，多表示“全部充实；达到容量的极点；全；整个；满足”等含义。其使用频率颇高，是文学作品、新闻报道和社交媒体中的常用词。对于其已有义项和新产生的义项，也需要进行准确而详细的描写。

“满”字在北大CCL语料库中共有199999条，为了平衡真实地反应现代汉语“满”字分布，本文通过设置查询表达式将全部语料归类下载，并对单类超过500条的语料进行了比例提取。每种类型的语料条数具体列表如下：

表1 “满”字语料分类抽样统计表

	二级分类	三级分类	四级分类	下载语料	抽样语料
“满”字平衡语料分布情况	当代	1.CWAC		2704	100
		2.口语		420	100
		3.史传		1861	100
		应用文	4.中国政府白皮书	157	100
			5.健康养生	578	200
			6.法律文献	311	100
			7.社会科学	2284	200
			8.自然科学	835	200
			9.药方	389	50
			10.菜谱	238	50
			11.议论文	370	50
			12.词典	1302	100
			13.说明书	39	30
		报刊	14.1994年报刊精选	15562	500
			15.人民日报	44599	2000
			16.作家文摘	6451	500
			17.市场报	3048	200
			18.故事会	126	50
			19.新华社	44849	2000
			20.读书	8380	500
			21.读者	6290	500
			22.青年文摘	91	50
		文学	23.台湾作家	3926	70
			24.大陆作家	16960	500

			25.香港作家	2193	200
		电视电影	26.文艺	1445	100
			27.非文艺	1369	50
		28.相声小品		447	50
		29.网络语料		8350	500
		翻译作品	30.应用文	4301	200
			31.文学	16197	500
	现	32.戏剧		213	50
	代	33.文学		3714	100
合计				199999	10000

三、语料库视野下的现代汉语“满”字义项分布研究

“满”在《现汉》中的释义如下：①形全部充实；达到容量的极点：会场里人都～了丨装得太～了。②动使满：～上这一杯吧!③动达到一定期限：假期已～丨不～一年。④形全；整个：～身油泥丨～屋子的烟。⑤副完全：～不在乎丨～有资格。⑥满足： ～意丨心～意足。⑦骄傲：自～丨～招损，谦受益。⑧（Mǎn）名姓。⑨满族：～人。

“满”对应的英文单词“full”在《牛高》中的释义如下：①(~ of sth) containing or holding as much or as many as possible; having no empty space②~ of sth full of something/somebody having or containing a large number or amount of something/somebody③~ of sth(of a person)thinking or talking a lot about a particular thing④having had enough to eat⑤[usually before noun] complete; with nothing missing⑥[usually before noun] to the highest level or greatest amount possible⑦busy; involving a lot of activities⑧[only before noun] used to emphasize an amount or a quantity⑨appearing as a complete circle⑩(of a person or part of the body) large and round⑪made with plenty of cloth; fitting loosely ⑫deep, strong and rich。

从义项数量来看，“满”在《现汉》这一中型语文词典中的释义有 9 项，“full”在《牛高》这一英语中型语文词典中的义项为 12 项。

从义项分布的认知域来看，“满”主要与表具体事物、社会活动、心理状态，因此“满”的义项主要分布在具体域、社会域、心理域等三个大的认知域中。具体来看，每一个认知域都可以再进一步划分，例如具体域又分具体事物域、具体动作域，社会域又分社会事物域、社会活动域，心理域又分表心理的事物域和心理活动域等。

从释义方式来看，来看“满”在《现汉》中主要采用了描述性话语释义、以词释词、同义对释等释义方法。例如，义项 1“全部充实；达到容量的极点”是用描述性话语释义的释

义方法；义项 7“骄傲”采用以词释词的释义方法；义项 6“满足”采用了同义对释的释义方法。“full”在《牛高》这部外向型词典中主要采用了描述性话语释义，辅以以词释词的释义方法。例如，“full”的义项 7 中将“full”解释为“busy（忙碌）”采用了以词释词的释义方式，而“involving a lot of activities（有很多活动的）”采用描述性话语释义的释义方式。

根据对 10000 条语料库的注释进行统计，我们得到了现代汉语“满”的词义分布是这样的：

（1）形全部充实；达到容量的极点：会场里人都～了丨装得太～了。这个意义在“满”词语料库中共有 3213 个词条，被用于 32.13%的词条。复字词有：充满、布满、饱满、满怀等。

①口袋里掏出一盏点着火的瓦斯灯、大怒之下被咬碎的电话机、一间挤[满]了人转不过身来的小房间等等。（名:\当代\翻译作品\应用文\世界电影史）

②寻中国文化尊严和创立当代散文文体这两件大事合于一体，并做得名[满]天下的，便是余先生。保护他，是所有被他滋润过的读者的责任和义务...（文件名:\当代\网络语料\博客\余秋雨博客）

③枫小跑着过来，湿手都顾不得擦，大把地攥起了话筒，动作神情中充[满]了期待。听宋建平的口气电话显然不是她爸妈打来的——电话铃一响她...（文件名:\当代\电视电影\文艺\中国式离婚）

④广场里挤[满]了好几千人，其中有一批大约一千名学童，穿着少年侦察队的制服，集中在一起。在用红布装饰的台上，一个核心党的党员在发表演讲，他是个瘦小的人，胳臂却长得出奇，与身材不合比例，光秃的大脑袋上只有少数几绺头发。他是个象神话中的小妖精式人物，[满]腔仇恨，一手抓着话筒，一手张牙舞爪地在头顶上挥舞，这只手长在瘦...（文件名:\当代\翻译作品\文学\1984）

按：根据语料标注，被修饰对象通常指向空间，指具体空间全部充实达到容量的极点或者抽象空间的全部充实，没有空隙。被修饰的对象往往有两类，一类是具体空间，属于具体食物域。例如，田地、街道、容器、身体部位等。另一类是指向抽象空间，形容抽象的社会域。常见的复字词有充满、饱满、丰满、满怀等。被修饰的名词往往是“信心、活力、激情、气氛、精神、朝气、深情、雄心壮志”等词语。

（2）动使满：～上这一杯吧！该义项在“满”字语料库中有 7 条语料，使用频率是 0.007%。

①其实，此言差矣。出家人本来就应该有“弘扬佛法遍天下，普度众生[满]人间”的慈悲，这不是野心，而是一种难行能行的愿心啊。人生在世，...（文件名:\当代\口语\对话\传媒大亨与佛教宗师的对话：包容的智慧）

②许建民已经有好几个月没有回家了，家中的妻子老小做好了菜，[满]好了酒，包好了饺子在等他回去过团圆年，许建民率领的几十号石油工...（文件名:\当代\报刊\人民日报

\1993 年人民日报\9 月份）

③月落乌啼霜[满]天，江枫渔火对愁眠，姑苏城外寒山寺，进去您得买票...（文件名:\当代\网络语料\郭德刚语录）

按：根据语料标注，当“满”作为形容词时，通常用来描述具体或抽象空间达到容量的极点，完全充实且没有空隙。被修饰的名词可以是具体空间，如田地、街道、容器等，也可以是抽象空间，如社会域。常见的复字词有充满、饱满、丰满、满怀等。被修饰的名词可以是“信心、活力、激情、气氛、精神、朝气、深情、雄心壮志”等词语。此外，当“满”活用作动词时，表示使某物充满，具有使动意义。例如，“普度众生满人间”中“满”本是形容词，但在语料中活用为动词，在句中作谓语，具有使动意义。表示（出家人）使普度过的芸芸众生充满人间。“满好了酒”中“满”本是形容词，但在语料中活用为动词，在句中作谓语，具有使动意义。表示使酒填满酒杯。“霜满天”中“满”本是形容词，但在语料中活用为动词，在句中作谓语，具有使动意义，表示使霜充满天际。

刘丹青（2002）认为，语言的“经济性原则”是以尽可能少的语言单位表达同样的意义，这是语言中一条广泛起作用的原则。[2]“满”的使动用法体现了“经济性原则”，通过使令形式的使用，可以将相对复杂的兼语句转化为动补结构。

（3）动达到一定期限或数量。该义项在“满”字语料库中有 495 条语料，使用频率是 4.95%。

①我今年是六十六，六十五吧，您写，我[满]六十五了，这时候虚岁六十六。（名:\当代\口语\1982 年北京话调查资料）

②在侦破的万元以上大案中，１０万元以上不[满]５０万元的有１７８２件，５０万元以上不[满]１００万元的１２２件，１００万元以上的８１件。（文件名:\当代\报刊\人民日报\1993 年人民日报\4 月份）③次获全国冠军，并获亚洲锦标赛第三名，也是中国唯一在奥运会上打[满]三个回合的拳击手。（文件名:\当代\报刊\人民日报\1993 年人民日报\9 月份）

③尽管尚显幼稚，但他雷霆万钧的铁拳令行家们称奇。常常是打不[满]规定的回合，对手便倒地不起。有报纸把他称为“少年天才”。（文件名:\当代\报刊\读者\读者（合订本））

④好的习惯，编发稿件不允许有错字漏网，也不允许延误时间。刊物出[满]二百期时，叶圣陶在《本志的宗旨与态度》中特为写了一段话：“出杂...（文件名:\当代\报刊\读书\vol-009）

按：该义项对应《现汉》的释义 3“达到一定期限”。可以发现，当“满”表示“达到”之意时，被修饰的名词通常是时间或者时间段的，如“假期”、“一年”等。 通过语料标注发现，“满”作为动词时，其“达到”的客体论元有时间或时间短，还有数量或数额。其用法与“满”作为形容词表示空间充实的用法类似，都是表示达到某种极限或者完全充满的

[2]刘丹青. 汉语类指成分的语义属性和句法属性[J]. 中国语文, 2002(05):411-422+478-479.

状态。例如，“不满 50 元”指没有达到 50 元的钱数，“打满三个回合”指选手参加了 3 个回合场次的比赛，“刊物出满 200 期”指刊物出版达到 200 期这一数量。所以，当“满”表示“达到”时，其客体论元可以是时间或时间段也可以是数量。

（4）形全；整个：～身油泥丨～屋子的烟。该义项在“满”字语料库中有 1489 条语料，使用频率是 14.89%。

①所以这个不能规矩大了，就是不能够[满]世界回头学摸人，那些个杂八理儿，现在这方面儿怎么学？他那个不行...（文件名:\当代\口语\1982 年北京话调查资料）

②看着谢云和另外几个群众演员[满]脸得意地入场排戏，我非常羡慕，同时心中也暗暗埋怨谢云，觉得他看...（文件名:\当代\史传\中国北漂艺人生存实录）

③我在第一本书里也有所介绍,为什么有的人会[满]头[满]脸都出油？这种肤质的人肝胆的负担较正常肤质的人要重一些，所以在...（文件名:\当代\应用文\健康养生\南丘阳从头到脚要美丽）

④可望着她那紧绷绷[满]是腱子肉的小腿，我怎么也不信她是个女学生。我用右肘捣了一个润哥...（文件名:\当代\报刊\作家文摘\1993\1993A）

按：“满”作为形容词表示全、整个，它的用法十分广泛。它可以形容具体物质的全面覆盖或者填充，“满身油泥”和“满屋子的烟”，在这里“满”传达了一个状态，即全身或整个房间被油泥或烟完全覆盖的情况。

同时，“满”也可以形容抽象概念的全面填充或覆盖，例如满心欢喜、满面尴尬、满腔热情等。在这些表达中，“满”用来描述心情、情绪或者态度等抽象概念的充实状态，表达了主体的全身心投入或者充满某种情感的状态。此外，“满”还可以用来形容时间的全面覆盖，例如满年、满月等。这些表达传达了时间的完整性和连续性。

总的来说，作为形容词的“满”可以形容物质或非物质事物的全面覆盖或填充，表达了全、整个的含义，而具体指向何种空间或对象，取决于它所修饰的名词。

（5）副完全：～不在乎丨～有资格。该义项在“满”字语料库中有 107 条语料，使用频率是 1.07%。

①这个是一个情况，整个儿相反，反正[满]拧，[满]拧，那要是那么说的话，有好多，你看这服装，服饰什么伍的。好多...（文件名:\当代\口语\1982 年北京话调查资料）

②如果得罪了李白，让唐玄宗扫了兴，也担当不起。他忍住气，装出[满]不在乎的样子，笑嘻嘻地说：“唉，真是喝醉了酒，拿他没办法。”说...（文件名:\当代\应用文\社会科学\中华上下五千年）

③我因了他才能[满]饮着松春的醇酒，在爱情的微笑中度过了清晨；但因了他，我认识了“...（文件名:\现代\文学\丁玲 莎菲女士的日记）

④时候为多，看人家在那边兴高采烈，有点儿妒忌，有点儿鄙薄，觉得[满]不是那么一回事。（文件名:\现代\文学\俞平伯）

按：“满”作为副词常常表示完全、充分的程度，是一种强调绝对的语气，通常用于修饰动词或形容词。由义项 1 的“全部充实；达到容量的极点”到义项 5“完全”，是从具体空间维度引申到抽象的社会维度，即从具象到抽象的引申方式。“满不在乎”，这个短语中的“满”作为副词使用，表示完全不在乎，即对某事完全不加以理会或忽视。“满有资格”：这里的“满”也作为副词，表示完全具备资格，即强调某人或某事物完全有能力或权力做某事。更多的例子包括“满以为”（完全以为是这样），“满布”（完全充满），“满好”（非常好，十分满意）等。在这些情况下，“满”都作为副词用来强调动词或形容词所表达的程度或状态。

（6）给人希望得到的事物使其内心愉悦： ～意丨心～意足。该义项在“满”字语料库中有 3637 条语料，使用频率是 36.37%。常见的复字词有：满足、美满、圆满、完满、心满意足等。

①都是公家的，这个，穿一身这个，这个布的这个列宁服啊，都觉得特[满]足，特[满]意，这后来好，慢慢儿慢慢儿的这个布的都不穿了，现在不穿了，布的...（文件名:\当代\口语\1982 年北京话调查资料）

②“佛教认为，法术并不能摆脱烦恼，达到圆[满]，因此，法术并不是真正的法术。”且，纵然是最强的，也无法与因果抗衡...（文件名:\当代\口语\对话\传媒大亨与佛教宗师的对话：包容的智慧）

③我心里生起智慧,智慧就是我的财富;我心中生起[满]足感,[满]足感就是我的财富;我心中生起惭愧心，惭愧心就是我的财富；我心中...（文件名:\当代\口语\对话\传媒大亨与佛教宗师的对话：包容的智慧）

④唐庄宗报了他父亲的仇，志[满]意得，认为敌人已经消灭，中原已经安定，就图起享受来了。他小时候...（文件名:\当代\应用文\社会科学\中华上下五千年）

按：该义项对应《现汉》的义项 6“满足”，该义项采用以词释词的释义方法。通过语料发现,“满足”是一个通过做某事使人达到内心愉悦的心理过程。其英语对应词“satisfy”在《牛高》中的释义为“to make somebody pleased by doing or giving them what they want（给某人想要的东西使某人高兴）”。与《现汉》释义不同的是《牛高》释义指出来其目的论元“to make somebody pleased”和方式论元“ by doing or giving them what they want”。“满”在表示满足、满意时，常常用在表达情感和心理状态的语境中，被修饰的对象通常是心情、期待、要求等抽象的心理内容。例如，“圆满”表示没有欠缺、漏洞，使人满意的情感状态。“志得意满”表示志向实现，内心满足。

总的来说，“满”在表示满足、满意时，常常和心理状态、情感等抽象事物关联，用来表达一种达到预期、心情愉悦的状态。所以将《现汉》中的义项 6 调整为“给人希望得到的事物使其内心愉悦”这一描述性释义。

（7）骄傲：自～丨～招损，谦受益。该义项在“满”字语料库中有 68 条语料，使用频

率是 0.68%。常见的复字词有踌躇满志、自满、志得意满等。

①现在，贝尔显得踌躇[满]志：通往爱因斯坦梦想的一切障碍都已经给他扫清了，冯诺伊曼已经不...（文件名:\当代\应用文\自然科学\上帝掷骰子吗——量子物理史话）

②【持[满]戒盈】端盛[满]之水而留心不外溢。比喻居高位而能警戒自己不骄傲自[满]。（文件名:\当代\应用文\词典\中国成语大辞典（条目））

③党员认真学习《邓选》第三卷的基础上，针对部分干部思想上存在的“[满]”字、“怕”字和起点不高的问题，提出进一步解放思想、实事求是，...（文件名:\当代\报刊\1994 年报刊精选\01）

④天啊！他的心仿佛在瞬间涨得[满][满]的，是被无数的快乐涨[满]的。（文件名:\当代\文学\台湾作家\于晴 红苹果之恋）

按：“满”的义项 7“骄傲”由义项 1“全部充实；达到容量的极点”引申而来，由表示空间维度的充满整个空间引申到表示人心理状态的骄傲自大，这是由表示空间域释义引申到表心理域释义，是从具象到抽象的引申方式。“满”在表示骄傲的情况下，常指过度的自我感觉良好或者超过常态的自负。“自满”，在这里，“满”表达的是一种过分自信或自我满足的状态，有时候带有贬义色彩，描绘的是一个对自己过于自满，缺乏自我批评和自我提升欲望的人。“满招损，谦受益”（出自《尚书·洪范》），原意是骄傲自满容易招来损失，谦虚接受教训会得到益处。在这里，“满”形容一个过度自负或骄傲的状态，暗示了骄傲自满常常导致失误或失败。更多相关的用法包括“踌躇满志”（形容对自己的现状或取得的成就非常得意），“自满”（满足于自己已有的成绩）等。这些都反映了“满”字在一定程度上可以表达人的骄傲或自负的状态。

（8）（Mǎn）名姓。该义项在“满”字语料库中有 0 条语料，使用频率是 0。

（9）满族：～人。该义项在“满”字语料库中有 212 条语料，使用频率是 2.12%。

①后来看这个家族，大家后来就不上进了啊，不太上进就学了很多[满]人的习惯，抽鸦片哪，什么这个看戏呀，总之，反正就有点儿这个堕落...（文件名:\当代\口语\1982 年北京话调查资料）

②[满]汉全席起兴于清代，是集[满]族与汉族菜点之精华而形成的历史上最著名的中华大宴。乾隆甲申年间李斗所著《扬州书舫录》中记有一份[满]汉全席食单，是关于[满]汉全席的最早记载。（文件名:\当代\应用文\菜谱\菜谱 百度百科）

③书院自 1985 年 1 月 21 日创建以来，已经培养出数百名[满]文人才，为整理和研究[满]文资料作出了巨大贡献。（文件名:\当代\报刊\1994 年报刊精选\01）

④提倡反孔排[满]的一度称作“马克思主义者”的戴天仇，摇身一变而为尊孔读经的三民...（文件名:\当代\报刊\读书\vol-012）

（10）近乎正圆的样子：~月。该义项在“满”字语料库中有 4 条语料，使用频率是 0.04%。

①它在冬夜天空中所占的面积大约有“[满]月”那么大。用望远镜观察可以发现，昴星

团由 280 多颗恒星组成，...（文件名:\当代\应用文\自然科学\中国儿童百科全书）

②[满]月过后，随着日、月位置逐渐靠近，月亮日渐“消瘦”起来。（文件名:\当代\应用文\自然科学\中国儿童百科全书）

按：该义项为语料标注中发现的新义项。根据生活常识和百科释义，天文现象中月亮由小逐渐变满，变圆就是满月，一般在每个农历月的 15 日或 16 日。“满”的英文对应词“full”在《牛高》中的释义有“（moon）appearing as a complete circle”，与汉语“满月”的意义对应。复字词“满月”为定中式，“满”修饰“月”作定语，因此“满”有“近乎正圆的样子”之意。

（11）副表示强调，整整的、足足的。该义项在“满”字语料库中有 48 条语料，使用频率是 0.48%。

①新华社记者昨天从东京入境日本前，心想东京机场肯定[满]是和世界杯有关的彩旗和标志。但在入境时，记者才发现自己想错了。（文件名:\当代\报刊\新华社\新华社 2002 年 5 月份新闻报道）

②说着，他把下身的黄褐色布裙一掀，露出两膝，[满]是火烧的伤疤。这使我大吃一惊。难修的苦行。可是，这不是释迦牟尼...（文件名:\当代\报刊\读者\读者（合订本））

③正在这个时候，有人叫他，小关一喜，转头看去，[满]以为是吕芳契，谁知是一个漂亮的少女，失望之情形诸于色。（文件名:\当代\文学\香港作家\亦舒 紫薇愿）

④由于在来到此处之前已经经过了无数[满]是鲜血的战役，因此后来当蒙古军压迫而来时，许多的都市干脆就依次...（文件名:\当代\翻译作品\应用文\中国武将列传）

按：该义项为语料标注中发现的新义项。根据词汇语法化原则，语言单位从一个词汇表达逐渐演变成一个语法形式，其语法功能逐渐增强。表达“整整地、足足地”含义时“满”常用固定结构“满是”中，表示强调主体论元完全而充分地具有某些属性或某种状态。例如，“两膝满是火烧的伤疤”表示两个膝盖满满地被火烧的伤疤充满着这一状态。“满是鲜血的战役”表示该战争中充满着牺牲和受伤的战士。

（12）专有名词。在我们所建的平衡语料库中专有名词有 286 条（包括人名 108 条，地名 108 条，事物现象名 17 条，国家名 25 条，其他专有名词 10 条），约占 2.86%。以下是“满”字组成的专有名词举例：

满洲里、加德满都、里士满、小满、萨满、何满子、满天星、何红满、伪满洲国。

四、小结

根据以上研究，本文把“满”在现代汉语的义项分布情况按照使用频率排列如下：①给人希望得到的事物使其内心愉悦：～意｜心～意足。②形全部充实；达到容量的极点：会场里人都～了｜装得太～了。③形全；整个：～身油泥｜～屋子的烟。④动达到一定期限或数量。⑤满族：～人。⑥副完全：～不在乎｜～有资格。⑦骄傲：自～｜～招损，谦受益

⑧副表示强调，整整的、足足的。⑨近乎正圆的样子：~月。⑩动使满：～上这一杯吧！⑪（Mǎn）名姓。其中，调整《现汉》（第 7 版）中“满”字义项 5 个。新增 2 个义项，分别是：义项⑧副表示强调，整整的、足足的；义项⑨近乎正圆的样子。

参考文献

李仕春,李晓倩.汉英中型语文词典编纂体例对比研究[J].中国出版,2019(05):24-27.

刘丹青.汉语类指成分的语义属性和句法属性[J].中国语文,2002(05):411-422+478-479

孙全洲.现代汉语学习词典[Z].上海:上海外语教育出版社,1995.

袁毓林.论角色元的关系和语义特征[J].世界汉语教学,2002(03):10-22+2.

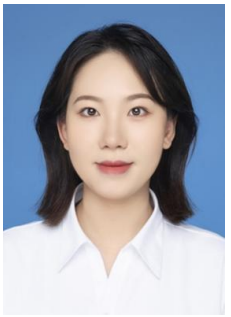
詹卫东,郭锐,常宝宝等.北京大学 CCL 语料库的构建：设计与实现[J].语料库语言学,2019,6(01):71-86+116.

张志毅，张庆云.理论词典学[M].北京:商务印书馆，2015.

张志毅、张庆云.词汇语义学[M].北京：商务印书馆，2001

中国社会科学院语言研究所.现代汉语词典（第 7 版）[Z].北京:商务印书馆.2016.

Author (1) Information （第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
BO MENGQI

Highest Education（最高学历）：
Master's Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese

Address（地址）：
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University,18/18 Debaratana Road, Bangplee District,Samutprakarn

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
AI HONGJUAN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Southwest University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Philology

Address（地址）：
No.2 Tiansheng Road, Beibei District, Chongqing, P.R.China 400715

东盟国家与中国尤其是广西的语言文化联系

The Linguistic and Cultural Ties Between ASEAN Countries and China, Especially Guangxi

邓利群 [1]

DENG LIQUN

华侨崇圣大学、中国学学院

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: 593083880@qq.com

谢仁敏 [2]

XIE RENMIN

广西艺术学院，中国

Guangxi Arts University, P.R.China

E-mail: 65163176@qq.com

Received: 10 October 2023 / Revised: 8 December 2023 / Accepted: 14 December 2023

摘要

东盟国家与中国尤其是广西山水相连，历史上存在着多层次的关系，在民族、语言和文化习俗等方面有着深刻的关联。越南的主体民族京族是古代生活在广西的骆越人与来自中国北方的移民混合生成的，泰国的主体民族泰族与广西的壮族是同源关系，缅甸的掸族、老挝的老龙族与壮族有着近缘关系，中国-东盟边界上的许多少数民族，都与壮族有着或远或近的关联。在语言上，泰语与壮族接近，有很多基本词汇相同，泰语中也有不少来自汉语的借词。越南语深受汉语影响，形成了越南语中的汉越词，其读音接近广西玉林方言，越南借用汉字创造了喃字。文化上同属儒家文化圈。其他海岛国家如马来西亚、印度尼西亚和文莱、菲律宾与中国有着悠久的交往历史，古代与中国形成了朝贡关系，人员往来、贸易和文化交流都很频繁。近代由于西方殖民主义的入侵，这种关系被迫中断，进入现代中国与东盟国家在反抗外来入侵争取民族独立同声相应，互相支持。生活在东盟国家的大量华裔成为中华文化与东盟文化交流的桥梁。今天，中国与东盟成立自由贸易区，开展政治经济、文化教育的全面交往，展现出无限美好前景。

关键词：东盟国家；中国；广西；语言文化；联系

ABSTRACT

Connected by mountains and rivers, ASEAN countries and China, especially Guangxi, have a multi-level relationship in history, and have a profound connection in ethnic, language, cultural customs and other aspects. The main ethnic group of Vietnam, the Jing nationality, was formed by the mixture of the Luoyue people living in Guangxi in ancient times and the immigrants from northern China. The main ethnic group of Thailand, the Tai nationality, has a homology relationship with the Zhuang nationality in Guangxi; the Shan nationality in Myanmar and the Lao Long nationality in Laos have a close relationship with the Zhuang nationality. Many ethnic minorities on the border between China and ASEAN have a distant or close relationship with the Zhuang nationality. In terms of language, the Thai language is close to the Zhuang people, with many basic vocabulary in common, and there are many loanwords from Chinese. The Vietnamese language was heavily influenced by the Chinese language, forming the Chinese-Vietnamese word in the Vietnamese language, which is similar to the pronunciation of the Yulin dialect in Guangxi Province, and the Vietnamese borrowed the Chinese character to create the word. Culturally, they belong to the Confucian cultural circle. Other island states such as Malaysia, Indonesia, Brunei and the Philippines have a long history of exchanges with China, forming a tribute relationship with China in ancient times, and frequent personnel exchanges, trade and cultural exchanges. In modern times, due to the invasion of Western colonialism, this relationship was forced to break off. In modern times, China and ASEAN countries supported each other in fighting against foreign invasion and striving for national independence. The large number of Chinese living in ASEAN countries has become a bridge between Chinese culture and ASEAN culture. Today, China and ASEAN have established a free trade area and carried out comprehensive exchanges in politics, economy, culture and education, showing an infinitely bright prospect.

Keywords: ASEAN countries; China; Guangxi; Language and Culture; Connection

东盟国家由于地缘和历史上的文化交流，以及古典时期中华文化在东南亚的高度影响力，有些国家古代就属于中华文化圈，例如与广西山海相连的越南、缅甸，华人文化影响力突出的马来西亚、印度尼西亚、泰国等，不管是华裔还是非华裔的留学生，间接或直接地都与中华文化发生一些接触和了解，这是东盟国家留学生来华学习的先天优势。至于与广西近邻的越南留学生，在语言、长相、饮食等方面，都与广西人民接近，更能感到文化上的亲近和熟悉。泰国与中国也有着十分深厚的渊源，从人种、语言、文化等多方面都与中国有着不可分割的紧密关系。本来固有的多方面关系，从古到今几乎没有中断过交流，到今天的全面的经济贸易文化人员的来往，东南亚与中国的关系成为

中国对外关系最稳固的一种，而广西，在发展深化与东南亚各国的关系中，更占据几个方面的优势。很多研究也证实这一点，正是有着上述这些天然优势，东南亚留学生对中国文化具有较高的认同度，包括中国文化和广西自治区的地域文化，都与他们有某种程度上的近缘关系。

东南亚国家的许多民族来自中国大陆，与我们的少数民族属于兄弟关系。这种血脉关联造成了语言文化上的相同、相似和相近，成为与中国开展文化交流的天然优势。在这些国家中，这种天然优势最突出的是越南和泰国，其次是缅甸和老挝等，这些与中国陆地接壤的国家，在古代很长的时间里，存在着许多不为人所知的紧密关系。随着人类学、人种学和语言学的研究进展，越来越多的发现证明了东南亚国家的许多民族其实就是来自中国。

一、越南与中国尤其是与广西的语言文化渊源

公元前 3 世纪，居住在今天越南红河三角洲周边地区的居民属于百越之中的骆越，公元前四世纪，来自长江下游地区被楚国打败的越国遗民与当地的南亚人种部落融合形成了骆越部族。这些南亚人种即孟高棉人种，他们是大约公元一千年以前与来自中国西部的百濮人融合而成的。此前该地区的马来人则是公元前约三千年，由当地的尼格利陀人与来自中国南方的人种融合的。而现代越南的主体民族京族，就是古代中国北方移民与广西本地土著的混血人种。在历史上，越南的北部都是中国的领土，生活在这块土地上的人民自然就接受中国的文化，早在公元前 3 世纪，中国就开始开发岭南，大量的中国人移居此地，此后重大的历史变动时期，或由于国内混乱，或由于征服战争，如秦末农民起义，汉武帝时期平定南越，东汉马援征交趾，汉末三国内乱，隋朝平定南陈等特殊时期，都有大批的华夏人口迁居到岭南地区。据研究，到十世纪时，越南红河三角洲已经完全汉化。生活在这里的汉化人即越南的京族，不愿汉化的芒族则迁徙到山地。[①] 越南本部的人民后来也自称是汉人，其实与广西的汉人没有多大的差别。越南南部的人种接近孟高棉人种，其实也与中国上古时期的人种有关系。而越南人口第二大的民族岱族以及侬族，都是 200 年前从广西迁过去的，与广西的壮族有着同源关系，而且至今与广西边境的壮族还有很多婚姻联系和亲戚来往。[②] 所以，从其人种的分布来说，越南确实如胡志明所言是“**同种同文**”。

由于这种历史缘由，越南的文化自然就与中国文化渊源深厚。首先是语言，从语系上将，越南语属于哪种语系有争论，中国学者倾向于主张汉藏语系，越南学者主张南亚语系，目前没有定论。但是从越南语自身的特点以及与汉语的关系来说，越南语是高度汉语化的语言，这却是不争的事实。越南语从词汇、音节、声调、构词法等等，都与汉语有着十分紧密的关系。越南语的主干词汇成为汉越词，占据总体词汇的百分之六十，这种汉越词其实与中国古代广西的语言有着很复杂的关系，它们是越南语从壮语、平话和粤语中借词而形成的，这个借词的过程从古到今都没有停止。据研究，汉越词形成于隋唐时期，有一套稳定的语音系统，保留了很多中国中古时期的语音。其中大多数的语音与广西的平话接近，具体地说是与广西玉林方言的语音接近，因此可以推断是古代从玉林地区

[①] 参见古小松：《越南文化的特点、发展趋势与中越文化交流》，《文化软实力》2018 年第 2 期，58-67 页。
[②] 范宏贵：《同根生的民族》，光明日报出版社 2000 年版，第 158-161 页。

传播出去的。玉林在古代是中国与越南人员往来的通道上的重镇，因此玉林使用的平话可能就在越南眼中成了标准的汉语，因而得到他们的接纳。[①] 正是由于有着同属汉藏语系的可能性，加上在长期的汉化过程中接受了汉语，越南语在语音、词汇、声调和构词法方面都与汉语有着千丝万缕的联系。越南语与汉语一样，是分析语，没有屈折，也即没有词形的变化，依靠语序和虚词来构建句子。越南语在语调上也与广西的方言存在着某些共性，保留了中古汉语语音的一些元素，越南语声母中保留了中古汉语的全浊声母如 b, d, g, 韵母中保留了中古汉语中大量的入声韵的组合韵母，也保留了古汉语中的入声调，这种语音现象也保留在广西的一些方言中。据分析，现代的越南语有六个声调，即平声、玄声、跌声、问声、锐声和重声，这些语音特征比较接近广西的粤语和平话，都保留了较多中古汉语的语音特色，不仅成为越南人与广西人的语言纽带，也是研究古代汉语语音特质及其演变的宝贵材料。[②]

就词汇来说，越南语与汉语的联系就更加深入和紧密了。前面已述，越南语受到汉语的影响产生了汉越词，这些词汇占据了越南语词汇中的 60%，而越南语本身的词汇也叫“纯越词”占比不到一半。[③] 也有越南学者认为占据了 90%，[④] 不管具体数字如何，越南语中的词汇与汉语的相近性是十分突出的，这与朝鲜语的情况接近，远高于日语中的汉语词汇。越南语中的汉越词主要是用于书面语，如会议语言和政论文体，这一点属于世界上所有借词的通例，外来语是知识精英和政治精英才能掌握的语言，借过来后一般是流行于这些高级阶层以及高级文体，例如英语从法语的借词，日语向汉语的借词都是这样。据大概统计，越南语中使用频率较高的汉语借词有 1500 个，有较强构词功能的汉语语素 235 个，直接引入的汉语词和含有汉语词素的词汇共有 7000 个，可见越南语中汉语词的分量。用这种汉越词写成的文章，中国人即使完全不懂越南语应该也是读得懂的，事实上，古代越南的典籍都是用汉语写的。越南历史学家模仿司马迁也把本国的历史称之为《大越南史记》。据越南学者的看法，越南在十九世纪采用了法国人帮他们设计的拉丁化字母后，越南文字改变了，但越南语并没有接受欧洲语言的影响，**“与汉语同属单音节语言的越南语同西方语言格格不入，很难接受其多音节词汇。因此，虽然法国人对越南的入侵和殖民统治持续了近一个世纪，但法语对越南语的影响甚微，越南语中的法语外来词屈指可数。利用现有的汉语借词词素组成新词，表示新的概念和意义，是越南语增加词汇量的一个极为重要的手段”**。[⑤] 越南语利用汉语词造出新词，如“接市”（市场营销）、“对作”（合作伙伴）、“接员”（服务员）、“营收”（营业收入）等等，同时也赋予一些旧词新的意义，例如“铜壶”成为现在的钟表，“翰林”成为现在的科学院“院士”，“举人”“进士”分别成为现在的“学士”和“博士”等等。[⑥] 这一点是十分有趣的，显示了一个语言规律，即这些本来的借词已经完全嵌入到本国语的肌理之中，成为该语言的固有成分，而且已经获得了与本国语一样的创造能力，因而可以旧词新用。据研究，越南语中也有类似汉语的四字格的词语，与汉

① 韦树关：《论越南语中的汉越音与汉语平话方言的关系》，《广西民族学院学报》2001 年第 3 期，第 127-130 页。
② 参见谢小玲：《浅谈汉越声调的异同》，《南宁师范高等专科学校学报》，2008 年第 2 期，第 45-47 页。
③ [越南]武氏春蓉：《略论汉语对越南语的影响》，《济南大学学报》2001 年第 5 期，第 56-57 页。
④ 参见谢小玲：《浅谈汉越声调的异同》，《南宁师范高等专科学校学报》，2008 年第 2 期，第 45-47 页。
⑤ [越南]武氏春蓉：《略论汉语对越南语的影响》，《济南大学学报》2001 年第 5 期，第 57 页。
⑥ [越南]武氏春蓉：《略论汉语对越南语的影响》，《济南大学学报》2001 年第 5 期，第 57 页。

语中的四字格语词一样，内容丰富，分布广泛，种类很多，占据重要的比例，成为人们表达思想的重要用语。[①] 也有很多意义接近汉语的成语和俗语，如汉语说“盲羊补牢”，越南语说“丢了牛才愁着做牛圈”，汉语说“落汤鸡”，越南语说“湿得像老鼠”等等。[②] 越南语有很丰富的叠词，汉语叠词中基本类型如 AA 式、AABB 式、ABB 式和 BBA 式，越南语叠词中都有，只不过意义和功能与汉语有一些差异。基本的情况是两种语言的叠词在语法形式上“**同多异少**”，在意义上是“**同少异多**”。[③] 这种高度形式相同在越南留学生学习汉语时也有利有弊，有利的地方是熟悉感和亲近感，不利的地方是会造成消极的语际负迁移，即用越南语叠词的语法意义来理解汉语叠词的语法意义，因而造成误解。

在文字方面，越南人仿造汉字造出一种新的文字，即喃字，用于记录越南语言，喃字的造字法也有假借、形声和会意三种。喃字解决了越南语的书写问题，极大地推动了越南的文学的发展，十八世纪根据中国故事改编的越南古典文学经典《金云翘传》就是用喃字创作的。其实从文字的创造来说，喃字的创立与广西壮族的文字有相通之处，都是借用汉字和汉字的造字法创造的文字。尽管有着一些不便，但是也解决了文字的创造问题。

从文化看，越南人民与中国文化的根源就更持久而深刻了。这种文化交流和吸收，从古代到今经历了三个阶段，最早是中国的儒家文化，然后是道家道教文化和佛教，然后是现代的共产主义。这种长久的文化输入造成了越南文化与中国文化最为亲密的联系，在与中国文化有着深入交往同为儒家文化圈的周边国家，比如朝鲜、日本，可能这种程度也比不上越南。越南古代是全面地吸收中国文化，**“在两国人民长达两千余年的交往中，中国文化对越南产生了全方位的影响”**。[④]早在公元前 214 年，秦始皇开发岭南，设桂林、南海、象郡，自此开启了越南“北属”时期，也标志着古代中国的郡县制度在越南的实施。公元前 111 年，汉武帝进一步开发百越，在越南的中部和北部地区增设交趾、九真和日南三郡，推动了中国对越南的开发，中国派往该地的官员以及随着而来的各种各样的人员，直接带来并大力传播中国的语言、文学、儒家文化，典章制度等等，同时也带来了中国的生产技术、日常饮食等。在越南文化开始发展成型的关键时期，中国文化的输入，奠定了越南文化的根基，深刻地塑造了越南的古代历史，使得越南在政治制度，人才选拔，文化精神，伦理生活和文学艺术都与中国具有一种“同源关系”。实际上，在这个长达千年的北属时期，越南的文化就是中国文化，与广西文化属于中国文化没有实质区别。在这个长期的中国文化输入过程中，中国的其他文化形态如道家道教，乃至从印度传到中国的佛教，也随着传入越南，形成了与中国一样的儒释道相互融合的景象。越南一直盛行佛教，他们的佛教与东南亚其他国家如泰国、缅甸、柬埔寨、老挝等国属于上座部佛教不同，是属于北传佛教中的大乘佛教，中国佛教领袖赵朴初明确表示，**“越南的佛教属于汉语系”**。[⑤] 笔者几年前教过一位来自越南的尼姑，她自陈来桂学汉语的原因就是学好汉语后可以回去研究越南的佛教典籍。

---

① 许瑞娟、张玉婷：《越南语四音格词的文化内涵阐释》，《语文学刊》2015 年第 7 期，第 11-13 页。
② 岑新明：《越汉成语俗语的同涵异构文化探析》，《广西民族大学学报》2016 年第 3 期，第 161-164 页。
③ [越南]朱金妹，王玲娟：《汉越重叠式形容词的异同论析》，《云南师范大学学报》2009 年第 1 期，第 89-92 页。
④ [越南]武氏春蓉：《略论汉语对越南语的影响》，《济南大学学报》2001 年第 5 期，第 56 页。
⑤ 赵朴初：《佛教常识答问》，上海辞书出版社 2017 年版，第 82 页。

从政治制度、科举考试、宗教信仰到文学艺术这些高雅文化，越南与中国文化完全相同，在日常生活文化层次，越南也有高度的认同。中国的传统节日如春节、清明节、中秋节也是越南人民重要的节日，与中国一样，他们最重要的节日也是春节，而且也是按照中国的阴历来过的。他们春节也贴春联，婚礼和葬礼也与中国差不多，婚礼布置也贴大红双喜字。[①]

改变整个越南现代历史的共产主义运动，虽然不是从中国输入的，但是也与中国的共产主义运动属于共鸣同振、互相呼应的关系，在其反抗法国殖民的艰难斗争中，中国的国民政府和人民政府都给予了不同程度的支持。中华人民共和国成立后，对越南给予了大力人员、物质乃至道义上的支持，越南共产党创始人和领袖胡志明通晓汉文，长期在中越边界活动，现在在广西东兴那边还有一条道路称之为“胡志明小道”，见证了中越共产主义运动互相支持、相互配合的美好友谊，胡志明与中国老一辈领导人如毛泽东、周恩来等都有着深厚的革命友谊和民族情怀。所以胡志明才会有越南与中国“同种同文”这样深情表述。上个世纪的前半叶，同世界其他地方一样，共产主义运动在东南亚各国风起云涌，但是最后只有越南取得了成功，这方面的原因应该很复杂，但是中国对越南的支持是一个重要的原因，例如 1941 年，胡志明在革命处于困难时期就利用中越边境人种相同、语言相通、交往深厚的有利条件，将领导机关设立于此，具体位置离广西靖西县中越界碑 300 米远的北坡洞。[②] 中越边境广阔的回旋余地相当于越南革命运动的大后方。当然，中国对越南的共产主义的支持也是全方位的。这背后也存在着一种类似的情感结构，即作为儒家文化圈的越南与中国几千年来培养了共同的一种民族大义，有着几乎相同的民族自豪感，因而才会对西方殖民主义如此排斥，澳大利亚学者米尔顿·奥斯本试图解释这个问题，他指出，**“在越南，人民的国家认同感历史悠久。当时长期享有独尊地位的儒家思想首当其冲，它已无法面对殖民主义的挑战和现代世界在本质上的变化”**。[③] 儒家思想的衰落留下的空白，为共产主义的进入提供了契机，这一判断有一定的道理，同时这位作者也指出中国的现代革命从辛亥革命到共产主义革命都给予越南巨大的鼓舞。实际上，在谋求现代革新、驱除外国殖民势力取得成功，再到八十年代越南学习中国改革开放实行“革新开放”，越南的现代命运和发展道路与中国是声息相通的，因为两国在长期的历史渊源和交往中发展出了思想相同、情感相通的独特的国家关系。

越南与中国在语言文化方面的紧密关系，确实贯穿了整个的历史，虽然中间经过法国殖民主义带来的欧化影响，在现代由于苏联和美国两大阵营的势力争夺被动卷入纷争和战争之中，但是这种文化和语言以及人种血缘的深刻联系，为两国的文化交流提供了其他国家不具备的重要因素。越南不仅古代对中国文化有着强烈的认同感，就是当代，他们也对中国文化十分喜爱，中国的电视剧，从古典文学经典改编的《西游记》《三国演义》到现代的宫廷戏《还珠格格》《甄嬛传》《延禧攻略》等，均受越南青年人的喜爱，越南歌手也喜欢翻唱大陆、港台的汉语歌曲。[④]

① 古小松：《越南文化的特点、发展趋势与中越文化交流》，《文化软实力》2018 年第 2 期，第 58-61 页。
② 范宏贵：《同根生的民族》，光明日版出版社 2000 年版，第 160 页。
③ 米尔顿·奥斯本：《东南亚简史》，华中科技大学出版社 2020 年版，第 171 页。
④ 阳阳、冯林：《中国-越南文化交流的历史与未来》，《广西社会主义学院学报》2022 年第 1 期，第 95 页。

二、泰国与中国尤其是与广西的语言文化联系

与越南的情形颇为相似，泰国与中国也有着十分广泛的联系，在人种、语言和文化这些方面都有着深厚的渊源。据研究，泰国人的祖先与云南的傣族是近亲，与广西的壮族也是同源的民族，泰国的泰族是从云南、贵州、广西这些南方的省份迁入到今天的泰国境内，泰国的主体民族泰族与中国的壮族傣族都是同根生的民族，有着血缘关系。“中泰一家亲”已经成为中泰两国的共识，1995 年中国政协主席李瑞环访问泰国时，泰国上议院长米猜致辞时说的一番话十分准确地突出了中国与泰国的这种亲密关系，**“泰中关系源远流长，已有数千年历史，这一切都是因为泰中两国人民不仅是亲密的近邻，而且有亲戚般的血缘关系。”**[①] 随着近几十年来中泰两国学者不断深入的研究，发现泰语与广西的壮语有着特别亲近的关系，语音接近，语法完全一致，主-谓-宾，定语后置。泰语的数字从 1 到 10，发音与壮语完全一样。泰国学者对泰语与壮语南部方言的 200 个词作了比较，相同的词占 60%。广西龙州、靖西县壮语的日常用语与泰语东北部方言大部分相同。据范宏贵的比较，壮语与侗语同属壮侗语族，但是壮语与泰语的相同、相近关系比壮语与侗语的亲近程度更高，尽管壮族和侗族都共同生活在中国的南方，相距不远，而壮族与泰国的泰族却相隔遥远，这只能说明壮泰分化为不同的民族远比壮侗分化更迟。[②]

除了泰国的主体民族泰族是来自中国的南方省份，与我们的壮族、傣族、侗族、布衣这些少数民族有着遥远的血缘关系外，泰国在历史上也与中国有着深厚的交往。据研究，最迟至 1165 年，就有中国人到达今天的泰国境内从事贸易、逐渐定居。到了宋朝、元代，中国人开始与当地人通婚。至明末清初，移居泰国的中国人开始在一些大城市如曼谷定居，逐步形成华人社会。[③] 这些中国的移民主要来自广东的潮汕地区，所以流行于泰国的汉语也是潮汕的方言。特别值得提及的是在东南亚各国华人与当地人融合的程度是最成功的。华人泰化，说明中国人与泰国人在文化思想、生活观念上比较容易融合，另一方面也可能是泰国的佛教文化比较包容，而中国人在古代也有着佛教文化的熏陶，即使不是佛教徒，也并不排斥佛教。加上本身就是同源近种的独特优势，才开创了中国向东南亚移民的最美好的篇章。

从渊源上讲，泰语与中国壮语十分接近，属于汉藏语系中的壮侗语族，在语音、语调、词汇、词法和语法等方面都有着突出的共性，同时由于古代长期的文化交往，中国人移居泰国，泰国也派派遣僧人、学生来华学习汉语，特别在明代汉语的传播达到古典时期的高峰，后来中泰两国经历了一段时间的中断交往（1949-1975），语言的输入也即中止。尽管如此，古代时期还是有较多的汉语词汇被泰语吸纳，成为汉源文化词，据调查，大约可以确定来自汉语的词汇是 386 个，大部分是日常生活中频繁使用的名词，如“豆腐”、“酱油”“茧绸”“老子”“孔子”“风水”，这些中国古代的词语。现代词汇没有，发音都是潮汕方言。这些从古代汉语借来的词汇虽然不是很多，如果加上泰语中与壮语相同的词汇，那么它与汉语的关系就更突出了。当然，泰语在后来的发展中受到巴利文的

[①] 转引自范宏贵：《同根生的民族》，光明日版出版社 2000 年版，第 220 页。
[②] 范宏贵：《同根生的民族》，光明日版出版社 2000 年版，第 229-236 页。
[③] 杨刚：《从泰语汉源文化词看汉语在泰国的传播》，《现代交际》2021 年第 9 期：109-111。

影响，大量词汇来自巴利语，与同族的壮语在词汇方面愈行愈远，差距增大。但是语言的深层结构是很难改变的，基本的语法不会随着外来语言的影响而发生巨大的变化。在这个层面上，泰语与汉语尤其是与壮语的这种亲近性是不会改变的。这些年来，对汉语与泰语的比较也不断深入，取得了不少可喜的成果，有力地证明了汉语泰语相互交往的坚实根基和美好前景。

汉藏语系的语言都有丰富的叠词，比较普遍的叠词是形容词和量词。[①] 泰语也不例外，有着大量的叠词，其基本结构有 AA、AABB、ABB 式。与汉语稍有不同的是，除了形容词和量词的重叠，泰语也有很多名词的重叠（汉语有少量名词叠词），叠词的语法意义也不同于汉语。汉语中的形容词叠词表示性质程度的提高，量词的重叠表示“每一个”，泰语中的叠词，如名词的叠词表示多数，如“小孩小孩”相当于汉语的“孩子们”，“朋友朋友”相当于“朋友们”等，其语法功能可以做主语。方位词也可以重叠，如“上上”，表示靠上的地方，“前前”表示靠前的地方，“中间中间”表示靠近中间的地方，等等。泰语的时间叠词也与汉语同类叠词表示“每”不一样，如“年年”表示一年一年或很长的时间，“月月”表示一个月一个月或几个月，“早上早上”表示早上比较早的时候，“晚上晚上”表示晚上比较晚的时候，等等。此外泰语的名词重叠后变成了形容词，可作定语，如“猪猪”意为简单，“香蕉香蕉”意为容易，“蛇蛇鱼鱼”意为模模糊糊，均可作定语。[②] 与汉语一样，泰语也有丰富的量词，种类有名量词和动量词，与汉语相比，在量词的类型方面两者的共同性大于差异性。[③] 作为汉藏语系中的语言，泰语与汉语这种多层次的共性和亲近，自然也为两种语言之间的学习提供很多的便利。

在文化方面，如同语言的交融一样，首先是泰族人从中国的广西、云南迁居到泰国境内，自然也把文化也带过去了。从物质文化、精神文化到生活文化，泰国与壮族，进而与中国整体文化都有一些渊源。尽管经历了各自的长时期的发展，在古代又受到印度文化的持久影响，近现代受到欧洲主要是英国文化的影响，最近几十年来随着 1975 年中泰建交，泰国文化与中国文化的交往日益频繁，尤其是中国人民都认识到中泰具有血缘相亲的这种特殊关系，如拉玛九世国王普密蓬・阿杜德在圣谕中所强调的那样，**“中泰两国地理相近、血缘相亲”**，两国历史上也没有任何冲突，中国与泰国的文化交流具有别的国家无法比拟的优势，泰国人自己这样评价印度文化、西方文化与中国文化在泰国的地位，**“印度文化对泰国的影响表现在宗教方面，西方文化对泰国的影响表现在物质方面，而中国文化对泰国的影响是直接影响到每一个泰国人的心中”**，[④] 可见中国文化在泰国人心中的地位。中国早期的移民从中国的福建、广东、海南等地移居泰国，也带来了中国的文化如语言、民俗、信仰、饮食和其他文化形态，由于华人彻底地融入泰国，与此同时中国文化也成功地融入泰国固有文化，华人凭借自己的聪明才智、温和勤俭，在泰国的社会经济发展中也做出了突出贡献，掌握了大量的物质财富，因而在具有较高的社会地位。甚至在清朝早期，还有一个第二代华人郑信因为领导泰国人民成功抵抗缅甸的入侵而建立了“吞武里”王朝，成为泰国国王，虽然后来郑信被弑，王

① 马学良：《汉藏语概论》，民族出版社 2003 年版，第 9 页。
② 陈娥：《汉泰语名词重叠式语义对比研究》，《云南师范大学学报》2012 年第 6 期，第 58-62 页；陈娥、牛凌燕：《汉泰语名词重叠式语法功能对比研究》，《红河学院学报》2013 年第 5 期，第 45-51 页。
③ 吴苑妃：《汉泰语量词的异同分析》，《科教导刊》2014 年 11 月（中），第 188-189 页。
④ [泰] 安阿农、罗莎林：《中国文化对泰国文化的影响》，《创新》2008 年第 6 期，第 123-125 页。

朝被“曼谷王朝”取代，但是郑信一直得到了泰国人的尊重，对其祭祀延续至今，这在古代历史上也是罕见的。郑信仅仅是一个美好的缩影，映照出华人在泰国的成功，此后不少泰国化的华人登上泰国政坛，泰国总理中的华人或者具有华人血统的就有川立派、挽限·信拉把阿差，阿披实，还有最为中国人熟悉的他信、英拉兄妹。据说泰国医生中有 90%是华人，可以说华人的身影活跃在政治、经济、医疗和文化、教育这些重要方面，台湾学者戎抚天在深入研究后感叹“泰国现代化的努力大都是华人在推动”。[①] 在这种情况下，中国文化对泰国的影响自然也是深入的，主要有以下一些突出的表现：

首先华人给泰国文化带来了许多民俗文化，重要的有祭祖和节日文化、民间信仰。泰国以往没有祭祖的传统，华人到来后泰国人接受了这个中华文化重要的传统，至迟从拉玛四世开始就举行祭祖仪式，设立先王牌位，牌位用檀香木制造，中间竖写着国王王后的中文名字，周边雕着中国式的花纹，祭祀时间是农历除夕，这种高度中国化的仪式逐渐成为泰国文化的一部分。其次是春节，在泰国是最隆重的节日。此外就是民俗文化和民间信仰，如“关公庙”“天后圣母”“清水祖师”这些从中国大陆主要是从潮汕地区带来的中华文化流行于泰国社会。精神文化中的文学作品也进入泰国，古典文学经典《三国演义》在拉玛一世期间就被翻译过去，很受欢迎，泰国诗人顺吞蒲的伟大作品《帕阿派玛尼》就受到《三国演义》的直接影响。其他如《西游记》《水浒传》《说岳全传》也颇为流行，现当代文学也被引进，诗琳通公主就把王蒙和方方的小说译成泰文，并且用汉语创作诗歌。[②]

在其他精神文化方面，泰国也与中国具有较高的亲近性，虽然不如越南堪称同文同种，泰国信仰佛教，属于上座部佛教，但是华人也把自己的佛教信仰带到了泰国，而且也被包容接纳，中国人的“观音”信仰和“弥勒”信仰，都已经成为泰国佛教文化的一部分。[③] 尽管当今中国佛教的信仰不如古代盛行，但是经过几千年的传播浸润，以及成功地实行佛教的中国化，事实上佛教的基本教义已经渗透到中国文化的各个方面，中国的语言、文学和其他艺术乃至中国人的日常生活中，随处都可以发现佛教文化的因素，就如儒家道家文化的普遍存在一样，它们共同构建了中国文化心理结构。这也是我们与东南亚国家的一种精神联系。

三、东南亚其他陆地国家与中国尤其是与广西在语言文化上的联系

以上我们用稍微多一点的篇幅论述了越南、泰国这两个东南亚邻国与中国在语言文化方面的深厚联系。陆地上的山水相连的缅甸、老挝，还有没有领土连接的柬埔寨，都与中国有久远或者紧密的关联。从人种上看，缅甸的掸族同云南的傣族是同一个种族，掸族与傣族都自称 tai，语言文化都具有高度的相似性。老挝的主体民族老龙族，与广西的壮族具有语言上的高度近似性，说明本来

[①] 转引自李欧：《泰国文化的中国源流》，《南风窗》2010 年第 3 期，第 80 页。
[②] 参见：李欧《泰国文化的中国源流》，《南风窗》2010 年第 3 期，第 79-81 页；[泰] 安阿农、罗莎林：《中国文化对泰国文化的影响》，《创新》2008 年第 6 期，第 123-125 页。
[③] 李欧《泰国文化的中国源流》，《南风窗》2010 年第 3 期，第 79-81 页。

也是一个种族，据研究，老龙族是从中国的云南、贵州迁过去的，大约 10 世纪前后，他们还与壮族生活在一起。[①] 中国与老挝交往历史悠久，早在老挝掸国时期就与汉朝进行人员往来，在老挝堂明国时期与中国开始正式的官方往来。老挝建立了澜沧王国之后，与当时的明朝交往密切，朝贡关系发展很好。后来澜沧王国分裂为万象和琅勃拉邦，仍然与中国清朝政府保持朝贡关系，来往较多。近代时期，老挝受到法国的殖民统治，1945 年老挝独立建国，1961 年中国与老挝建交，开启了中老友好交往的新篇章。为了帮助老挝培养革命后代，20 世纪 50 年代有 30 名老挝学生就读于广西师范学院，1967 年，在广西南宁成立“六七”学校，十年内共有 1000 名老挝学生就读。中国-东盟贸易博览会和一带一路实施之后，中国与老挝上升到战略伙伴关系，政治经济、文化旅游的交往日益增加，全面合作不断深化。2022 年中老高速公路和中老高铁开通，标志着中国与老挝交流合作已经迈上新的台阶。

与中国没有领土连接的柬埔寨，是东南亚陆地国家中，在语言文化上与中国没有直接关联的国家，但是在历史上柬埔寨与中国联系很多，古代它在真腊王朝的全盛时期，领土也到达了中国的边境，与今天的云南、广西两省接壤。在现代的民族独立运动中，中国也给予了柬埔寨以支持，两国建立了良好的外交友谊，这种国家友谊在今天得到了长足的发展。据百度介绍，2010 年 12 月，两国建立全面战略合作伙伴关系，双边关系进入新的发展阶段。2019 年 4 月，两国签署《构建中柬命运共同体行动计划》，双边关系进入新的发展阶段。中柬签署双边自贸协定已于 2022 年 1 月 1 日生效。柬埔寨国内也有不少华人，华语也是比较重要的语言。可见，尽管没有如越南、泰国那种亲近性，柬埔寨与中国也有着十分坚实的交往基础。

四、东南亚海岛国家与中国的语言文化联系

按照地理的分布，东南亚国家有两大体系构成，陆上国家与海岛国家。海上岛国有马来西亚、新加坡、印度尼西亚、菲律宾、文莱、东帝汶六个国家。这些国家中的马来西亚、新加坡、印度尼西亚、菲律宾，历史上和现当代都与中国有着很深的联系。首先说马来西亚。在西汉时期中国僧人在往返中国与印度的路上就曾在那里逗留，5-6 世纪，法显和义净先后在马来亚停留，开始了最早的佛教交流，唐朝时中马朝贡体系确立，到明代两国朝贡贸易十分繁密。郑和七下西洋，促进了贸易、文化的的交流，当时的马六甲王国多次派遣使臣来访。16 至 18 世纪，马来半岛先后遭到葡萄牙、荷兰、英国的殖民侵略，中国与马来西亚的交流被迫中断。19 世纪英国人掌控该地后，为了获取中国的商品和开放马来半岛，殖民者从中国沿海的福建、广东骗走几百万劳工，这些华工，成为近代开发马来西亚的主力，对于马来西亚的发展与建设做出了巨大的贡献，成为中国与马来西亚友好交流的重要篇章。在近代革命和抗日运动中，马来西亚人尤其是华人与中国同声相应，互相支持。[②]

[①] 范宏贵：《同根生的民族》，光明日版出版社 2000 年出版，第 208-215 页。
[②] 岑雨洋：《中国—马来西亚文化交流的历史与未来》，《广西社会主义学院学报》2022 年第 3 期，第 76-82 页。

印度尼西亚的情况与此相似，中国人到达该地时间更早，大约在公元前 2 世纪和 1 世纪，就有中国人的足迹，真正有史料记载的最早交往是东汉时期，爪哇到叶调国遣使来访。此后慢慢发展出朝贡关系，唐朝时该地强盛一时的海上大国室利佛逝交往密切，互通有无，这种朝贡关系一直到明代，有力地推动了古代两国的经济文化交往，进入近代中国与遭受荷兰殖民统治的印度尼西亚在反抗西方殖民主义的侵辱是一致的，印度尼西亚独立建国后发展了与新中国的关系，1955 年“万隆会议”中国与印度尼西亚等亚非国家提出“团结、友谊、合作”主张，成为国际交往的重要准则。长久的交往历史促进了中国与印尼之间的文化互鉴，从古至今，在佛教、伊斯兰教、生活习俗和饮食习惯、生产技术和语言文学等方面都展开过深入的交流。据估计，印度尼西亚语言中大概有 1000 多个汉语借词，大部分为闽南方言词汇。中国的古典文学作品如《三国演义》在十九世纪已经传入印度尼西亚，到 20 世纪，大量的现代文学作品被翻译过去。中国文化在一定的程度也沁入到印度尼西亚文化的深层之中。[①] “一带一路”倡议实行后，中国与印度尼西亚的交往登上全面开展的新高度。

文莱虽然是一个小国，但也有悠久的历史，早在南北朝时期就与中国有交往，在唐宋时期两国贸易往来频繁，至明代达到高峰，文莱的二世苏丹在访问中国的过程病逝，永乐皇帝将其安葬在南京，上世纪五十年代他的墓地被重新发现，中国政府不断修缮、保护、扩展，如今已经成为全国重点保护单位，受到两国政府的高度重视，成为中国与文莱友好的美丽象征，文莱的政府官员经常来此拜谒。1984 年现代文莱获得独立，得到中国政府的快速承认，中国与文莱的交往也与日俱增，在经济贸易、科教文卫和旅游等方面不断深化。[②]

菲律宾是东南亚海上国家中与中国领土最近的国家，从中国台湾到吕宋岛是中国与菲律宾交往的便捷通道，自宋朝开始，中国与菲律宾据有了有记载的交往，元代菲律宾的商人云集当时东方第一海港福建泉州港，明清时期，朝贡贸易十分兴盛。与文莱二世苏丹的情况相似，也是在明朝永乐皇帝期间即永乐十五年，菲律宾的苏禄国王率领庞大的使团来华朝贡，病逝于山东德州，明成祖朱棣以亲王之礼进行厚葬，为其修建陵寝，其随从后裔定居山东，融入中华血脉，至今仍然有籍可循。中国的物品、物种进入菲律宾，从菲律宾也传入许多重要的物种如番薯、玉米、烟草、辣椒等今天中国人日常生活中少不了的东西。来自中国福建、广东、海南的移民在菲律宾也非常活跃，把中国的语言文化和生产技术带到了菲律宾，至今菲律宾的语言中有不少来自福建话的汉语借词。最近几十年来，中国与菲律宾的文化交往也成为两国政府和民间的共识，不断深化和扩展。[③]

最后提一下新加坡。新加坡与中国关系特殊，在新加坡从马来西亚联盟独立出来之前，漫长的历史中，中国与今天新加坡所在的马六甲就有很多的商贸往来，13 世纪至 14 世纪初，新加坡已经成为古代海上丝绸之路的重要中转站，沟通中国与东南亚、印度之间的文明交往。也就是元代开始，中国人开始在新加坡定居，此后大量的华人涌入，最终出现了以华人为主体的现代国家，开创了中

[①] 参见杨晓强、李豪伟：《中国-印度尼西亚文化交流的历史与未来》，《广西社会主义学院学报》2022 年第 3 期，第 70-76 页。

[②] 参见潘艳勤、刘云、黄柯荣：《中国—文莱文化交流的历史与未来》，《广西社会主义学院》2022 年第 1 期，第 87-93 页。

[③] 参见陈丙先、杨瑗嘉：《中国—菲律宾文化交流的历史与未来》，《广西社会主义学院学报》2022 年第 2 期，第 91—96 页。

国人在海外独立建国的特例。上个世纪 70 年代末，邓小平访问新加坡，促进了中国与新加坡的正常往来，邓小平非常重视新加坡的成功经验，积极推动中国向新加坡学习先进管理经验，1990 年两国正式建交后，开始了多方面的合作，尤其是中国政府官员到新加坡的培训项目，为中国培养了大批公务员。其他科技、教育、艺术、文化、旅游的交流合作更加丰富多样，新加坡也吸收了很多来自大陆的新移民。新加坡说汉语、写汉字，奉行儒家文化，同时也吸收了现代欧洲的一些理念，创造了一种融合了中国文化、印度文化、马来文化和西方文化的新文化形态，新加坡前总理李光耀在此基础上倡导一种“共同价值观”也即“亚洲价值观”，成为东南亚乃至亚洲其他区域的一种共识。新加坡的文化发展在一定的意义上也是中国文化的发展范例，就是在坚持民族文化本位的基础上以开放的心态吸收其他民族的优秀文化成分，进行有机化合，从而开出绚丽的文明之花。中国与新加坡的文化交流具有其他国家无法比拟的优势。

海上这些国家，虽然不如陆地上那些国家那样与中国及广西有着民族、语言和文化的特殊亲近关系，但是在古典时期建立的朝贡体系中，这些国家与中国古代的王朝有着深厚的联系，经济贸易，文化交流，人员往来都有着较大的规模，近代现代尤其是最近几十年来，各国以中国东盟自贸区和一带一路为平台，展开了全面的深度的交流合作，尤其是文化教育和旅游方面，随着中国文化中心和孔子学院的建立，随着互派留学生制度的形成，中国与这些国家的交往日益走向深处。至于这些国家古代和现代的华人移民，更是一个积极的因素。大量的华人移居这些国家，并且经过艰苦奋斗，华人掌握了较多的社会财富，对这些国家的经济发展做出了很大的贡献，而且华人把中国文化移植到这些国家，促进了中国文化和各国文化的交融，在程度不等的意义上，中国文化已经成为这些国家的文化的组成部分。这些特殊的优势，为新的历史时期中国与各国文化合作交流奠定了特别有价值的基础。

结语

以上所述充分显示，中国与东南亚各国的确具有与世界其他地区不一样的深厚联系和共同纽带。这种关系体现为三个层次。第一个层次是具有亲属般的同源或近缘关系，如陆地上的越南、泰国和缅甸、老挝。越南与泰国可以说是同源关系，缅甸的掸族和老挝的老龙族是近缘关系。第二个层次是不同程度的中国移民与各国民族的融合，这种融合有的堪称彻底融合，有的部分融合，例如泰国的华人是彻底的融合，其他的国家如越南、老挝、缅甸、马来西亚、印度尼西亚、菲律宾等是部分的融合。东南亚的华人是中国大陆之外最大的华人群体，所有东南亚各国都有规模不等的中国移民，其中有古代的、近代的、现代的，这些移民根据时间的短长，与当地民族的融合的程度也不一样，一般而言，经过几代，大概是到第三代就会融入到所在国的民族之中。这种融合既是民族或人种的融合，也是语言和文化的融合，因为在融合过程中，华人的语言和文化也会渗透到所在国的语言和文化之中，特别是如果华人在该国在人口规模和社会地位都占据一定优势的时候，他们的语言和文化自然也会得到华人的自觉地坚持和传播，因为保持其发展的势头。由于华人在东南亚各国都具有较高的地位，也由于近二三十年大陆中国的崛起，东南亚华人的地位也得到加强。在这种情况下，

东南亚各国人民接触中国语言和文化的机会是很多的，他们多少都会对中国的语言文化有所了解。特别是如果该国的华人在所在国具有良好的形象，具有突出的经济地位，他们就会对华人产生好感，进而对华人代表的语言和文化也产生亲近感，更进一步也对华人的母国也就是中国的语言和文化产生同样的亲近感。反之则会产生相反的情感。在这个民族交融甚至融合的过程中，由于人种、语言和文化的相同、相近，华人在东南亚的融合是世界上最成功的范例之一。尽管在特殊时期，也发生对华人不友好的悲惨事件，但是总体上还是和谐的，这主要得力于东南亚各民族的包容和温和，也得力于中华民族的包容和温和。东南亚这个独特的区域，尽管吸收了世界上主要的宗教文化，但是这些宗教文化进入这里之后，都与当地的传统文化进行了调整，成功地实现了本土化。**“外来文化传入后，东南亚本地的传统文化与之互相融合，有选择地吸收，逐步地形成了具有特色的东南亚国家的民族文化”。**[①] 佛教、印度教、伊斯兰教和天主教都与本地的传统信仰进行了结合，改变了这些宗教文化在始源地的一些特征，而展现出民族的新特色。在这里，世界上的不同文化和谐发展，并没有酿造出尖锐的文化或文明的冲突，有力地消解了美国亨廷顿一度盛行的文明冲突论。这种文化的和谐相处，一方面显示了东南亚各国各民族的包容特性，一方面也透露出东南亚各国其实也具有一定程度的共同特性。

澳大利亚学者米尔顿·奥斯本在对东南亚各国的历史进行了长期的研究之后，认为东南亚可以视为一个文化的整体，他指出：**“将东南亚作为一个地理和文化单位并非只有战略意义。在 20 世纪 20 年代和 30 年代，人类学家和历史学家就已经开始思考东南亚不同地区之间的相似点了。许多东南亚国家的宫廷都采用相似的礼仪，人们认为这标志着这些国家拥有共同的历史遗产和传统。大部分东南亚地区的家庭结构也基本相似。”**[②] 他的判断基于共同的历史和文化传统、家庭结构、女性具有较高地位、语言的统一性等因素。他承认尽管东南亚各国也存在着明显的差异，但是人们越来越倾向于认为东南亚是一个统一的文化单位，**“随着二战的结束，学者们对该地区的关注急剧增强，越来越多的人把东南亚看作一个整体。现在，历史学、人类学、政治学和语言学等主要学科的学者都在强调东南亚不同地区之间的各种潜在相似点。 我们已经可以确定地将东南亚国家作为一个独立的文化单位。”**[③]

奥斯本这个论断很有指导意义，他提醒人们要更多的注意到东南亚各国的共性而不是差异性，这其实也为东南亚各国政府提供了极其重要的共识，并帮助他们在实践上迈出重要的实质性的步伐，在上个世纪六十年代就成立了东盟这个重要的联合体或者说共同体，从而全面地推动各国的政治经济和文化的合作与发展，并且作为一个整体与世界其他重要的政治团体和国家发展全面关系，其中很重要的举措就是加强和深化与中国这个世界第二大经济体的合作。

也正是在这个独立的文化单位的意义上，东南亚联盟也出现了相应的思想，其中最为世人所知的就是马来西亚前总理马哈蒂尔倡导的所谓“亚洲价值”，这个说法具有外交上的宏伟考虑，其中的

[①] 梁英明、梁志明等著：《东南亚近现代史》（上册），昆仑出版社 2005 年版，第 14 页。
[②] 米尔顿 奥斯本：《东南亚简史》，华中科技大学出版社 2020 年，第 6 页。
[③] 米尔顿 奥斯本：《东南亚简史》，华中科技大学出版社 2020 年，第 7 页。

含义也值得讨论。显然，这种提法是为了在东南亚寻找并奠定文化共同体的意识，它也呼应了上述米尔顿·奥斯本所述的学术界的共识，东南亚是一个独立的文化单位，它具有共同的因素把整个这个区域统一起来。

东南亚各国与中国深化关系的第三个层次，就是共同的民族记忆。东南亚国家和中国一样，在古代都有过自己的民族辉煌历史，不同程度上都有自己的美好的民族记忆，但是近现代历史上都遭受了西方列强的欺凌，除了泰国，东南亚各国都沦为西方帝国主义的殖民地，而中国是沦为半殖民地，这种被欺凌被凌辱的民族情感构成了这些国家当今回望历史时挥之不去的民族悲情。英国、荷兰、法国、西班牙、美国以及后起的日本帝国主义接踵而至，把从马来西亚、印度尼西亚、缅甸、柬埔寨、老挝、越南、文莱直到菲律宾这广阔的区域都带进了痛苦的近代和现代的历史。在与这些西方资本主义国家的斗争中，中国与东南亚各国逐渐地形成了自己的民族意识，并先后获得自由与独立，迈进现代国家的行列，这个从光荣的古典时期被迫拉扯进现代历史的苦涩历程，所郁积和奋发着的民族的悲哀、愤怒、骄傲和自豪，形成了大致相同的民族记忆和民族情感。这些深刻的历史关联是中国与东南亚各国情感相通、相向而行的动力之源。

参考文献

安阿农,罗莎林.《中国文化对泰国文化的影响》[J].《创新》，2008,（6）:123-125

陈丙先,杨瑗嘉.《中国—菲律宾文化交流的历史与未来》.[J].《广西社会主义学院学报》，2022 ，33（2）：91-96

陈娥.《汉泰语名词重叠式语义对比研究》.[J].《云南师范大学学报》，2012, (6)：58-62

陈娥,牛凌燕.《汉泰语名词重叠式语法功能对比研究》.[J].《红河学院学报》,（5）：45-51

范宏贵.《同根生的民族》.[N].北京：光明日报出版社, 2000, 158-161；220；229-236

范宏贵.《壮族在东南亚最亲密的兄弟》.[J].《广西民族学院学报》，2005,27（1）：119-124

古小松.《越南文化的特点、发展趋势与中越文化交流》.[J].《文化软实力》，2018,（2）：58-67

李欧.《泰国文化的中国源流》.[J].《南风窗》，2010,（3）：79-81

梁英明，梁志明.《东南亚近现代史》（上册）.[M].北京：昆仑出版社，2005.14

马学良.《汉藏语概论》.[M].民族出版社,2003.9

米尔顿·奥斯本.《东南亚简史》.[M].武汉：华中科技大学出版社，2020.171,6-7

潘艳勤,刘云,黄柯荣.《中国—文莱文化交流的历史与未来》.[J].《广西社会主义学院》，2022，33（1）：87-93

岑雨洋.《中国—马来西亚文化交流的历史与未来》.[J].《广西社会主义学院学报》，2022（3）：76-82

韦树关.《论越南语中的汉越音与汉语平话方言的关系》.[J].《广西民族学院学报》，2001，23（2）：127-130

武氏春蓉.《略论汉语对越南语的影响》.[J].《济南大学学报》，2001，11（5）：56-57

吴苑妃.《汉泰语量词的异同分析》.[J].《科教导刊》，2014,(中)：188-189

谢小玲.《浅谈汉越声调的异同》.[J].《南宁师范高等专科学校学报》，2008，25（2）：45-47

许瑞娟、张玉婷.《越南语四音格词的文化内涵阐释》.[J].《语文学刊》，2015，（7）：11-13

岑新明.《越汉成语俗语的同涵异构文化探析》.[J].《广西民族大学学报》，2016，（3）：161-164

杨刚.《从泰语汉源文化词看汉语在泰国的传播》.[J].《现代交际》，2021,(9):109-111

杨晓强,李豪伟.《中国-印度尼西亚文化交流的历史与未来》.[J].《广西社会主义学院学报》，2022，33（3）：70-82

阳阳,冯林.《中国-越南文化交流的历史与未来》.[J].《广西社会主义学院学报》，2022，33（1）:94-98

赵朴初.《佛教常识答问》.[M].上海：上海辞书出版社，2017.82

朱金妹,王玲娟.《汉越重叠式形容词的异同论析》.[J].《云南师范大学学报》，2009，7（1）：89-92

Author（1） Information（第一作者信息）

Name and Surname(姓名):
DENG LIQUN

Highest Education(最高学历):
Doctoral Candidate

University or Agency(任职院校或单位):
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise(专业领域):
Teaching Chinese

Address（地址):
18/18 Debaratana (Bangna-Trad) Rd., 18 k.m. Bangchalong, Bangphli, Samutprakarn, Thailand

Author（2）Information（第二作者信息）

Name and Surname(姓名):
XIE RENMIN

Highest Education(最高学历):
Doctoral Degree

University or Agency(任职院校或单位):
Guangxi Arts University, Nanning, P.R.China

Field of Expertise(专业领域):
Chinese Language and Culture

Address（地址):
8 Luo Wen Avenue, Nanning, Guangxi, P.R.China

一带一路战略背景下的国际中文教育发展研究

Research on the Development of International Chinese Education in the Context of the the Belt and Road Strategy

范亮 [1]

FAN LIANG

那瓦敏塔提腊大学社区发展学院，泰国

Urban Community Development College，Navamindradhiraj University，Thailand

E-mail: liehuozhanjian@yeah.net

RUDEE PHORNPHANITCHAI [2]

萱素南他皇家大学人文与社科学院，泰国

Faculty of Humanities and Social Sciences，Suan Sunandha Rajabhat University，Thailand

E-mail: rudee.ph@ssru.ac.th

ALISA MEKKHUM [3]

萱素南他皇家大学人文与社科学院，泰国

Faculty of Humanities and Social Sciences，Suan Sunandha Rajabhat University，Thailand

E-mail: alisa.me@ssru.ac.th

王澜澎 [4]

WANG LANPENG

玛希隆大学人文学院，泰国

Faculty of Liberal Arts, Mahidol University，Thailand

E-mail: wanglanpeng@hotmail.com

Received: 10 April 2025 / Revised: 6 June 2025 / Accepted: 12 June 2025

摘要

中国政府于 2013 年提出并开始实施一带一路战略，为国际中文教育提供了广阔的发展平台，后者在一带一路建设中发挥了重要的前提和保障作用。中国的国际中文教育体系包括政府设置的机构、高校和民间机构，助力国际中文教育事业取得了辉煌的发展成就，但是，也存在着推广机构供不应求、相关法律法规不健全、师资短缺、教材缺乏适用性等问题。笔者提出了加强顶层设计、调整战略布局，建立健全相关法律和制度，坚持“请进来”和“走出去”政策，编选具有适用性中文教材等对策，能够有效促进国际中文教育事业的发展和进步。

关键词：一带一路；国际中文教育；体系；成就；问题；对策

ABSTRACT

The Chinese government put forward and began to implement the the Belt and Road strategy in 2013, providing a broad development platform for international Chinese education, which played an important role in the premise and guarantee of the construction of the the Belt and Road. The international Chinese education system in China includes government established institutions, universities, and private organizations, which have helped the international Chinese education industry achieve brilliant development achievements. However, there are also problems such as insufficient supply of promotion institutions, incomplete laws and regulations, shortage of teaching staff, and lack of applicability of textbooks. The author proposes measures such as strengthening top-level design, adjusting strategic layout, establishing and improving relevant laws and systems, adhering to the policies of "inviting in" and "going out", and compiling applicable Chinese textbooks, which can effectively promote the development and progress of international Chinese education.

Keywords: The Belt and Road Initiative, International Chinese Education, System, Achievement, Problem, Countermeasure

一、一带一路战略简介

为了进一步加强中国与周边国家的联系，推动中国与世界各国的共同发展，**2013 年 9 月 7 日，中国国家主席习近平在哈萨克斯坦纳扎尔巴耶夫大学发表重要演讲时，首次提出了加强政策沟通、设施联通、贸易畅通、资金融通、民心相通，共同建设“丝绸之路经济带”的战略倡议，（洪柳，2018:111）**简称“一带”。“五通”中的政策沟通是指加强政府间的对话与协商，建立稳定的政

策协调机制，推动各国发展战略的对接，以便为共建“一带一路”创造良好的政策环境。设施联通是指加强基础设施建设，包括交通、能源、通信等领域，提高互联互通水平，降低物流成本，促进国际贸易和投资。贸易畅通是指促进贸易自由化、便利化，消除贸易壁垒，提高通关效率，降低非关税壁垒，加强海关合作，推动贸易升级。资金融通是指加强金融合作，扩大金融市场开放，创新投融资方式，完善金融服务网络，提高金融服务水平，支持多边和双边投资合作。民心相通是指加强人文交流，促进各国间的文化、教育、科技、旅游等领域的合作，增进各国人民的相关了解和友谊，为共建“一带一路”奠定坚实的民意基础。

2013 年 10 月 3 日，中国国家主席习近平在印度尼西亚国会发表重要演讲时明确提出，中国致力于加强同东盟国家的互联互通建设，愿同东盟国家发展好海洋合作伙伴关系，共同建设“21 世纪海上丝绸之路”，（洪柳，2018:111）简称“一路”。

至此，“一带一路”发展战略正式提出，一带一路沿线涉及亚、欧、非三大洲共 60 多个国家，涵盖东亚、南亚、东南亚、中亚、西亚北非、独联体、中东欧共七大区域。“一带一路”战略的提出与实施能够有效促进中国与周边国家的互学互鉴、互联互通，发挥世界上不同地区的不同经济体的比较优势，为实现各国互利共赢的目的、解决中国与世界的发展问题提供了创造性的解决方案，能够有效推动中国与世界的持久和平与共同繁荣。

二、一带一路战略与国际中文教育的关系

（一）一带一路战略为国际中文教育提供了广阔的发展平台

自从中国国家主席习近平于 2013 年提出一带一路战略以来，得到了世界上很多国家的高度重视和积极响应，中国与沿线国家在政治、经济、文化、科技、卫生等众多领域不断增强交流、加深了解、推进合作，已经先后同 150 多个国家、30 多个国际组织签署了 200 多份合作文件，并且开展了众多合作，为实现中国与沿线国家之间的政策沟通、设施联通、贸易畅通、资金融通和民心相通做出了重要贡献。

在这样的国际形势和背景下，架设不同国家间人们互相沟通的桥梁即解决语言交流问题成为了一种非常迫切的需要，人们深知，没有语言这座桥梁，一带一路这辆发展号列车难以实现飞速前进，更不可能实现畅通无阻。要实现一带一路沿线国家与中国在众多方面的深度合作与融合，最终形成互利多赢的格局，必须拥有和依靠国际中文人才，必须加强在世界范围内对中文的使用，必须推动国际中文教育的发展和进步，这是一种历史和现实的必然，不容置疑和忽视。因此，相关国家对国际中文人才的需求越来越高涨，各国不仅积极开设更多的各级各类中文课程，培养中文人才，而且主动与中国合作，在设立孔子学院或孔子课堂、号召和组织本国学生前去培训中文的同时，还积极动员和帮助本国人申请到中国留学的奖学金，甚至组织本国学生自费到中国留学，

请中国帮助培养本国与一带一路相关合作项目所需的国际中文人才，沿线国家乃至全世界范围内学习中文的整体氛围逐渐形成，学习中文的实用价值和需求不断增加。同时，中国的国际中文教育学科建设也取得了长足进步，专业更细化，发展更规范，更有针对性和实用性。此外，数字化、智能化等新技术的应用，使得教授和学习中文的渠道和方式更加多元化。随着一带一路建设的深入，国际中文教育获得了广阔的发展平台，对培养国际中文人才意义重大。

（二）国际中文教育在一带一路建设中发挥了重要的前提和保障作用

一带一路需要语言铺路和架桥。语言是交际的工具，也是文化的载体，具有彰显民族身份、促进族群交往的功能，更是不同国家人们交流思想、沟通感情的重要桥梁，在国与国、人与人的往来中是不可或缺的。在建设一带一路的大背景下，世界多国人民高举和平发展的旗帜，共同打造政治互信、经济互融、文化互鉴的以利益共同体和责任共同体为主要内容的人类命运共同体，努力实现政策沟通、设施联通、贸易畅通、资金融通，最终要实现民心相通，而实现这一切都必须建立在语言互通的基础上。随着一带一路的发展，语言的作用显得越来越重要，仅会使用英语等国际通用语言是远远不够的，无法真正理解中国倡导的上述“五通”，实现最终的民心相通更是难上加难。

中文是中国文化的重要载体，是中国的重要标志，是中华民族凝聚力和向心力的增强剂。因此，中文作为一带一路战略提出者和主导国——中国的官方语言，在一带一路战略提出伊始，就历史地、责无旁贷地承担了“沟通”和“相通”的重任。国际中文教育的存在、发展和进步为实现一带一路沿线国家间的语言互通提供了基本前提和重要保障，通过国际中文教育，沿线国家的民众不但学习了中文，而且能够通过中文更好地学习和了解中国文化，从而能够将学到的中国语言、文化知识和技能更好地运用到与中国的合作中，对增进中外之间的理解和友谊、促进中外合作与交流并最终实现民心相通大有益处。

三、一带一路战略背景下的国际中文教育推广体系

为了响应一带一路战略的总体部署，中国政府建立了比较完善的国际中文教育推广管理机制，同时，各省、自治区、直辖市等省级行政管理机构以及各大高等院校也出台了一些相关的政策、规定和文件等，此外，一些民间团体也积极参与了国际中文教育的推广，最终形成了中央政府主导、各省级行政管理机构和高校在其领导下全力配合、民间团体积极参与的国际中文教育推广体系，推动中国与一带一路沿线国家开展中文教育与交流合作。

（一）中国政府设置的国际中文教育推广机构

1. 中外语言交流合作中心

中外语言交流合作中心，简称“语合中心”，成立于 2020 年 7 月，其前身为中国国家汉办，是中国教育部下设的专业公益教育机构，致力于发展国际中文教育事业，为世界各国民众学习中文、了解中国提供优质的服务，为中外语言交流合作、世界多元文化互学互鉴搭建友好协作的平台。语合中心的主要职能是：**为发展国际中文教育与促进中外语言交流合作提供服务，统筹建设国际中文教育资源体系，参与制定国际中文教育相关标准并组织实施；支持国际中文教师、教材、学科等建设和学术研究；组织实施国际中文教师考试、外国人中文水平系列考试，开展相关评估认定；运行“汉语桥”、“新汉学计划”、“中文教育奖学金”等国际中文教育相关品牌项目；组织开展中外语言交流合作等。（中外语言交流合作中心，[online]，2024）**

2. 中国国务院侨务办公室和中央统战部

2018 年 3 月之前，中国国务院侨务办公室一直是国务院下辖的主管华侨事务的行政机构。2018 年 3 月，根据中共中央印发的《深化党和国家机构改革方案》，将原来的国务院侨务办公室并入中央统战部，中央统战部统一管理侨务工作，对外保留国务院侨务办公室牌子。

无论是调整前单设的国务院侨务办公室还是调整后的中央统战部，二者在侨务方面的主要职责之一都是指导推动涉侨宣传、文化交流和华文教育工作。

3. 中国文化中心

20 世纪 80 年代，中国开始在海外设立中国文化中心，是所在国与中国双边关系进一步深化的重要标志，旨在加强两国文化交流与合作，增进两国人民之间的相互了解和友谊。（百度，[online]，2024）中国文化中心隶属于中华人民共和国文化与旅游部，其主要职能为举办文化活动、开展教学培训、进行思想交流、提供信息服务。具体职能为：常态化、不间断地举办演出、展览、艺术节、文体比赛等各类交流活动；组织语言、文化艺术、体育健身等各类培训项目以及实施各类短期培训计划；组织学术讲座、研讨会、汉学家交流等活动；内设图书馆，向驻在国公众提供涉华信息，介绍中国的历史、文化、发展和当代社会生活。中国文化中心常年提供中文知识与技能、中国文化常识和中华才艺技能等多方面教学，是所在国民众学习中文、了解中国的重要窗口。

（二）中国各省级行政管理机构和高校出台的国际中文教育政策

除了中国中央政府设立国际中文教育推广机构以外，中国的地方政府即各省级行政管理机构和高校也先后出台了具有地方特色的政策和规定，推动国际中文教育的发展和进步。下面分别以中国福建、云南两省的情况为例进行说明。

1. 福建

福建省位于中国东南沿海，是海上丝绸之路的起点，是一带一路建设的重要省份。2016 年，福建省出台了《福建省教育对外开放“十三五”发展规划》，根据该文件的规划与要求，福建省在“十三五”期间，推动该省高校在海外新设立了 1 所分校,新建了 2 所孔子学院和 6 个孔子课堂，加快了国际中文教师和志愿者人才库建设，此外，还开发了多种国际中文教材，为提高国际中文教育的针对性贡献了力量。

为了持续推动一带一路战略的发展，2024 年 5 月 28 日，福建省国际中文教育暨来闽留学教育联盟在福建师范大学成立，由福建省 50 所具有国际学生招生与培养资质、开展国际中文教育专业人才培养、承办孔子学院（课堂）、实施“中文+职业技能”培训项目的高校组成。福建师范大学担任该联盟的理事长单位、秘书长单位，厦门大学、华侨大学、福建农林大学、福州大学等 10 所高校为副理事长单位。该联盟的主要职能为**深化与国际教育机构的合作，拓展留学教育的领域和层次，为更多海外学子提供优质的教育资源和服务。同时，积极探索来华留学教育的创新模式，推动国际中文教育与现代科技的融合，打造具有福建特色的留学教育品牌。（百度，[online]，2024）**必将为福建省国际中文教育的高质量发展做出重要贡献。

2. 云南

云南省位于中国的西南边陲，是中国——东盟自由贸易区、大湄公河次区域、泛珠江三角洲经济圈、孟中印缅经济走廊合作的交汇点，是中国面向南亚、东南亚的桥头堡和辐射中心，也是一带一路建设中的重要省份。在一带一路战略背景下，云南省先后出台了多项政策、规定，对推动该省的国际中文教育起到了积极作用。

2021 年 12 月 28 日，云南省出台了《云南省“十四五”教育事业发展规划》，明确要求建设面向南亚东南亚教育辐射中心，打造“留学云南”品牌。国际中文教育是来华留学生的第一课，是云南省“讲好中国故事”、塑造中国形象的有效途径。后疫情时代，国际交流日渐恢复，留学生返校复课，中国教师也积极奔赴海外开展中文教育志愿服务。促进国际中文教育尽快复原，加快云南教育国际化纵深发展，要有大局意识，明确发展目标，制订发展规划，为国际中文教育发展提供政策依据和制度保障；要有协调意识，借力“教育合作论坛”、“大学联盟”、“职业教育联盟”等教育交流合作平

台，加大资源整合力度；要有危机意识，积极开展调查研究，突破国际中文教育发展瓶颈，提升对抗风险的韧性。为了达成上述目标，云南省相关部门、高校等单位联动、合作，立足实际，完善顶层设计，完善机制，构建学术话语权，服务区域，扩大“中文+职业教育”合作，聚焦产出，提高国际中文教育人才质量，守正创新，提升海外中文教育服务效能，可以说，云南省在发展国际中文教育方面取得了丰硕成果。

（三）中国参与国际中文教育推广的主要民间机构

1. 孔子学院和孔子课堂

孔子学院和孔子课堂在诞生之初均由中国教育部中外语言交流合作中心的前身即中国国家汉办和孔子学院总部共同管理，2020 年 6 月开始改由当年刚刚成立的中国国际中文教育基金会管理，从之前的公立单位转变为了民间机构。

孔子学院和孔子课堂均为非营利教育机构，由外方机构自愿申请，其中，孔子学院主要由中外高校联合开设，孔子课堂主要由中外中小学联合开设。中外合作方本着相互尊重、友好协商、平等互利原则设立，旨在促进中文国际传播，加深世界人民对中国语言文化的了解，增进中外教育人文交流。

2. 中国华文教育基金会

中国华文教育基金会系非营利的全国性公募基金会。作为公益性民间组织，基金会秉持“弘扬中华文化，发展华文教育事业，促进中外文化交流”的宗旨，充分发挥独特优势，广泛动员海内外各方面力量，多渠道募集资金，整合资源，为弘扬中华文化，发展华文教育事业，促进中外文化交流做贡献。

3. 中国国际中文教育基金会

中国国际中文教育基金会于 2020 年 6 月在北京成立，是在中国民政部注册的一家慈善组织。基金会的发起单位共有 27 家高校、企业和社会组织，**旨在通过支持世界范围内的中文教育项目，促进人文交流，增进国际理解，为推动世界多元文明交流互鉴、共同构建人类命运共同体贡献力量。（中国国际中文教育基金会，[online]，2024）**

4. 中文学习测试中心

中文学习测试中心是在 HSK 考试基础上，深化“考教结合”理念，为全球中文学习者和教育机构，提供集中文学习、语言测试、教师培训、来华留学、实习就业等语言和教育服务为一体的中外合作项目。现已在全球 20 多个国家合作设立了 50 余家中文学习测试中心，全力打造国际中文教育知名服务品牌，为中外教育合作交流和世界服务贸易贡献力量。

四、一带一路战略背景下国际中文教育发展成就

自一带一路战略实施以来，中国与世界各国特别是一带一路沿线国家的往来越来越密切，开展的合作项目也越来越多。在此过程中，在中国政府的统一领导下、在各省区市和高校的不懈努力下、在孔子学院等民间机构的大力配合下，中国的国际中文教育推广取得了非常喜人的丰硕成果。

（一）一带一路沿线国家成为赴华留学生主要来源国和增长国

中国国内的国际中文教育主要包括三部分，分别是中文教学、中文水平相关考试和中文师资培养。在一带一路战略的积极影响下，众多跨国公司、外资企业进军中国市场，寻求实现他们的中国财富梦，使得招聘和任用懂得中国语言、文化和了解中国社会与风俗习惯的本国员工成为了一种非常强烈的、不可回避的刚性需求。来自世界多国特别是一带一路沿线国家的人们闻讯而动，他们不仅看到了商机，更看到了在中国工作和生活的美好前途，他们怀揣各自的中国梦，有的申请了中国政府提供的奖学金，有的申请了本国政府或机构提供的奖学金，还有的完全自费，纷纷来到中国留学。他们认真学习中文、中国文化常识和才艺、国际贸易、商务管理等各类知识，努力成为符合在中国设立的外资公司工作要求的“中国通”。

据统计，从一带一路战略开始实施的 2013 年到新冠肺炎疫情发生之前的 2019 年，赴华留学生数量总体呈现上升趋势，特别是 2019 年，赴华留学生数量超过了 50 万人，创历史新高。其中，在中国学习的一带一路沿线国家留学生占比达 54.1%，从之前的不足半数一跃超过了半数，成为了赴华留学生中的绝对中坚力量，一带一路沿线国家也成为了赴华留学生的主要来源国和增长国。

（二）一带一路沿线国家孔子学院数量不断攀升

孔子学院是中外合作建立的非营利性国际中文教育推广机构，是中国在海外设立的传播和推广中文与中国文化的重要平台。自从 2004 年设立全球首家孔子学院以来，孔子学院这个名扬天下的中文推广平台和品牌已经整整走过了 20 个年头，为世界人民学习中文、了解中国提供了大量帮助，为中国国际中文教育事业的发展做出了重要贡献。

虽然孔子学院并非因一带一路战略而生，但是，其在发展过程中得到了一带一路战略的大力推动。为了实施好一带一路战略，使沿线国家人民实现语言互通，进而促进“五通”的实现，中国于 2013 年开始进一步加快了建设孔子学院的步伐，特别是在一带一路沿线国家，孔子学院数量逐渐增多。截止到 2024 年底，中国在全球 160 个国家或地区与外方共同建设着 500 多所孔子学院，其中，一带一路沿线国家设立了 137 所，大概占总数的四分之一，分布在沿线 53 个国家。一带一路战略推动了沿线国家孔子学院数量的攀升，也为在沿线国家推广中国语言文化、讲好中国故事起到了积极作用。

五、一带一路沿线国家国际中文教育存在的主要问题

（一）海外国际中文教育机构供不应求

近年来，随着一带一路战略的推进和国际中文教育事业的蓬勃发展，中国在沿线国家开设的孔子学院、孔子课堂等数量不断攀升，目前仅孔子学院，就已经在 53 国家开设了 137 所，并且新开设了多家中文学习测试中心，提供中文教学、考试等服务。但是，在积极参与一带一路建设、与中国在经贸、旅游、教育等方面的往来逐渐增多的大背景下，沿线国家使用中文的需求与日俱增，人们学习中文的热情空前高涨，目前中国在这些国家设立的国际中文教育机构出现了明显的供不应求现象。

据了解，中国在海外开设的孔子学院等国际中文教育机构共 500 余所，大部分设在经济发达或比较发达的欧美国家，如美国、英国等，占比超过了 50%，而开设在一带一路沿线国家的数量占比尚不足 20%，这不仅反映了中国在海外开设国际中文教育推广机构的布局存在着极不平衡的问题，也导致一带一路国家国际中文教育机构出现了供不应求的局面，与沿线国家的产业合作和发展格局尚不匹配，也无法满足相关国家日益增长的在众多方面与中国开展深度合作的需求，不利于一带一路战略的实施。

（二）国际中文教育与推广法律法规不健全

孔子学院是中国重要的语言资源传播机构和国际中文教育与推广机构，在过去的 20 年时间里，无论是先前作为政府的非营利组织时期，还是转变为民间非营利组织期间，都为中国的国际中文教育、传播与推广事业做出了重要贡献，这些成就的取得离不开制度建设。2007 年颁布的《孔子学院章程》和后来先后颁布的《孔子学院教师任职条件》、《孔子学院总部与外方机构关于合作建设孔子学院的协议》等文件为孔子学院的正常运营和发展提供了重要的支持和保障。

如今，随着中国国力的增强、国际地位的提高，特别是一带一路战略联通世界的作用愈发显现，中文走向世界的步伐不断加快，中外合作办学飞速发展，更多的国际中文教育和推广机构正在或即将走出国门，奔向世界。但是，这些机构却找不到适合自身、能够用于支持和保障自身进军海外并能长久、稳定发展的法律法规，**面对新的需求和发展需要，除孔子学院外，其他的中外合作办学活动主要**

还是依据2003年国务院颁发的《中华人民共和国中外合作办学条例》和教育部颁发的《中华人民共和国中外合作办学条例实施办法》（安亚伦、段世飞，2018：49）。时至今日，依然如此，可见，中外合作办学相关法律法规欠缺，与当今的发展情况不相符，必将阻拦或延缓新兴的国际中文教育推广机构走向世界、传播中文的步伐。

（三）国际中文教师短缺

教师是教学工作的核心部分，关系到教学工作的成败，可谓重中之重。在一带一路战略的推动下，沿线国家国际中文教育事业发展迅猛，对国际中文教师的需求日益增大，虽然中国每年外派很多公派教师、志愿者教师等到这些国家的学校和孔子学院等机构从事中文教学工作，也帮助这些国家培养本土中文教师，但是依然无法满足这些国家对中文教师的需求。中文教师短缺已经成为了一带一路沿线国家一个存在多年、长期影响中文教育与推广的老大难问题。

（四）国际中文教材缺乏适用性

国际中文教材缺乏适用性是一带一路沿线国家中文教育方面普遍存在的问题，主要表现为相关教材缺乏“五性”，即**针对性、实用性、科学性、趣味性和系统性。（刘珣，2000:316）**一带一路沿线共有65个国家，他们的地理位置、语言、文化、风俗、宗教等各方面情况存在很大差异，使用的中文教材应该具有国别化特点，而事实上，目前这些国家使用的中文教材多为非常接近的、充满“中国味”且适合母语为英语者的统一型、通用型教材，大多不适合这些国家学生的文化背景、所处环境、学习起点、学习时限，思想内容和语言材料趣味性不足，而且缺乏足够的中国文化知识，并不适合这些国家的学生。

六、一带一路战略背景下国际中文教育发展对策

（一）加强顶层设计，调整战略布局，服务一带一路

一带一路战略是中国政府提出并实施的、沿线众多国家共同参与的、推动中国与沿线国家合作、发展、进步的大型发展战略，“五通”的核心和落脚点为民心相通，其重要前提之一为语言相通，作为中国重要的国际中文教育与推广机构和重要的语言战略资源的孔子学院等机构应该且必须服从和服务于一带一路战略。中国政府应该从战略高度和长远角度看待和处理国际中文教育对实施一带一路战略的重大意义，进一步加强顶层设计，始终将国际中文教育放在一带一路愿景和行动规划的突出位置，高度重视孔子学院、中国文化中心、中文学习测试中心等海外国际中文教育和推广机构对一带一路的重要影响。

同时，中国政府要着手解决海外国际中文教育机构分布不合理、不平衡问题，**应根据一带一路经贸和产业合作格局进行调整，通过整合孔子学院资源，形成以一带一路战略为核心的分布格局，以满足一带一路沿线国家经贸和产业合作对语言资源的需求。（王建勤，2016:38）**此外，在有需要的沿线国家增开中国文化中心、中文学习测试中心等机构，与孔子学院形成合力且互为补充，共同为解决一带一路沿线国家国际中文教育机构供不应求问题贡献力量。

（二）建立健全面向海外的国际中文教育与推广机构的立法和制度建设

为了能够进一步推动孔子学院、中国文化中心、中文学习测试中心等面向海外的国际中文教育与推广机构的可持续发展，使其更好地为一带一路战略的实施贡献力量，中国政府应该尽快建立健全关于这些机构的立法和制度建设。

应该加快建设更加完善、规范的中国教育国际化法律体系，相关立法和制度要具备前瞻性和可行性，为中国的国际教育服务贸易在国际贸易大潮中劈波斩浪提供指导，保驾护航。同时，要充分考虑到孔子学院特别是中文学习测试中心等机构在海外办学时间尚短、经验不足、一带一路沿线不同国家的不同国情等现实情况，探索和完善在这些国家进行国际中文教育的机构的评估和淘汰制度。另外，**借助孔子学院的成功经验，将孔子学院的立法视为中外合作办学立法的早期工作，并渐渐探索一套比较完善的法律法规，以有效解决不符合中外办学实际的法律法规和自身就有矛盾的制度，让中外合作办学在走出去时能够有法可依。”（赵康,2019:17）**

（三）坚持“请进来”和“走出去”政策，填补国际中文教师空缺

国际中文教师数量不足是国际中文教育工作开展多年来频繁出现甚至是始终存在、长期不能得到有效解决的一个问题，在大力推动一带一路建设、沿线国家学习中文的热情空前高涨的今天，师资短缺问题更加明显。为了有效填补国际中文教师空缺，应该长期坚持“请进来”和“走出去”政策。

坚持“请进来”政策，中国政府须出台更多、更好、更有吸引力的政策，如提供更多的奖学金名额、提高奖学金额度等，鼓励一带一路沿线国家的中文教师赴华留学。利用长期学历班和短期研修班等不同形式，帮助沿线国家本土中文教师增长中文知识，提高中文学历和教学水平，坚定他们从事国际中文教育工作的信心。在保持住已有中文教师数量的同时，吸引更多的沿线国家人们对中文教师这份职业感兴趣。同时，中国政府的奖学金政策要积极向一带一路沿线国家倾斜，扩大奖学金项目规模，提高申请成功率，并且拓宽沿线国家赴华留学渠道和模式，帮助更多的学生有机会到中国留学深造，学习中文、中国文化和国际中文教学法等，提高他们的中文教学水平，将他们培养成为**多元化、高素质的复合型人才，实践能力、服务意识强的应用型人才，视野广、跨文化交际能力强的国际化人才。（过国娇，2019:35）**为他们学成之后回国任教、充实国际中文教师队伍做好准备。

坚持“走出去”政策，中国政府要加大对赴一带一路沿线国家从事国际中文教育工作的支持力度，提高工作待遇，改善工作环境，为任教后回国的学习和工作等提供一定的、合理的帮助，吸引更多人加入到赴一带一路沿线国家担任公派中文教师、志愿者教师的行列。在外派政策方面，重点向沿线国家倾斜，优先向沿线国家派遣，增加派遣人数，以填补巨大的国际中文教师空缺。同时，中国政府应该采取措施，从政策、资金等多方面共同发力，大力支持高校国际中文教育相关专业的教师和学生出国深造，特别是前往一带一路沿线国家深造，让他们能够有机会“走出去”，实地学习外国语言，体验外国文化，感受外国风土人情，在理论学习的基础上增强专业实践能力，使他们成为既懂语言、又懂专业的复合型、应用型和国际化人才，为培养国际中文教师后备人才打下坚实基础。

（四）编写和选用适用于一带一路沿线国家的中文教材

一带一路沿线共有 60 多个国家，地跨亚、欧、非三大洲，不同国家在语言、文化、风俗、宗教等方面均存在着不同程度的差异，因此，在为这些国家编写和选用中文教材时，一定不能一刀切，不能编选千篇一律的通用型教材，应该做好充分的调查研究工作，编选出多套、多系列具有国别化、本地化特点的教材，从而能够满足沿线不同国家、不同中文学习者的不同需求。

编选的中文教材要具有针对性，**教材针对性研究是目前对外汉语教材研究和开发的重点之一，更是国别化汉语教材开发的关键所在，也是实现汉语教材“本土化”的根本。（陈艳艺，2014：73）**教材要适合学生的国别、年龄、文化程度、母语、文化背景、价值观念，也要适合学生的学习目标、学习起点、学习时限等。

编选的中文教材要具有实用性，教材内容要能够满足学生实际需要，要使用具备真实性的语言材料，要有助于贯彻精讲多练原则，方便开展交际活动。编选的中文教材要具有科学性，既能准确解释语言现象，又能反映学科理论研究新水平。编选的中文教材要具有趣味性，**语言学习是枯燥的，选用趣味性强的语料可以引发学生的学习兴趣，活跃课堂气氛，便于练，也便于记。好处甚多，不言而喻。（杨石泉，1991:12）**教材内容要包含学生关注的话题，也要包含较多的中国文化知识，版面设计要活泼、新颖、美观，容易吸引学生。编选的中文教材要具有系统性，语音、词汇、语法、汉字等语言要素和听、说、读、写等语言技能要具有协调性和平衡性，教材、教师用书和练习册之间要互相配套，不能随意组合，并且要重视多媒体辅助教材的作用。

结语

中国政府实施一带一路战略十余年来，带动了中国国际中文教育机构的快速发展，促进了国际中文教育事业的腾飞，国际中文教育也为一带一路建设提供了前提和保障。目前，中国的国际中文教育体系包括中外语言交流合作中心、中国国务院侨务办公室和中央统战部、中国文化中心等中央政府设

置的机构和地方政府设置的机构，也包括高等院校，还包括孔子学院、孔子课堂、中国华文教育基金会、中国国际中文教育基金会、中文学习测试中心等民间机构。这些机构促进中国的国际中文教育事业取得了辉煌的发展成就，特别是推动一带一路沿线国家成为了赴华留学生主要来源国和增长国，并且孔子学院数量不断攀升。但是，国际中文教育的发展依然存在着推广机构供不应求、相关法律法规不健全、师资短缺、教材缺乏适用性等问题，阻碍着该项事业的发展。因此，笔者提出了加强顶层设计、调整战略布局，建立健全相关法律和制度，坚持“请进来”和“走出去”政策，编选具有适用性中文教材等针对性策略，能够为有效解决这些问题起到积极作用，从而为一带一路战略背景下国际中文教育的发展和进步贡献一份力量。

参考文献

安亚伦、段世飞.“一带一路”倡议下的汉语国际教育：现状、问题及对策[J].湖南师范大学教育科学学报.2018，（6）:45-52.

陈艳艺.泰国汉语教材现状及发展研究. [J].东南亚纵横.2014，（9）：71-75.

福建省教育厅.全省国际中文教育暨来闽留学教育联盟成立.[online] http://jyt.fujian.gov.cn/jyyw/ttxw/202405/t20240529_6456882.htm

过国娇.“一带一路”背景下汉语国际教育专业人才培养改革探析[J].教育观察，2019（7）：35-37.

洪柳.“一带一路”背景下东盟国家汉语教育发展研究[J].人民日报，2018，2：111.

刘珣.对外汉语教育学引论.[M].北京：北京语言大学出版社，2000.316

王建勤.“一带一路”与汉语传播：历史思考、现实机遇与战略规划.[J].语言战略研究.2016，（2）：33-38.

杨石泉.教材语料的选择.[J].世界汉语教学，2012，1：40-42.

赵康.“一带一路”背景下的汉语国际教育问题及对策分析.[J].陕西教育（高教）.2019，（7）：16-17.

中国国际中文教育基金会.简介.[online] https://www.cief.org.cn/jj

中外语言交流合作中心.[online] http://www.chinese.cn/page/#/pcpage/publicinfodetail?id=140

Author (1) Information（第一作者信息）

	Name and Surname（姓名）： FAN LIANG
	Highest Education（最高学历）： D.A
	University or Agency（任职院校或单位）： Urban Community Development College, Navamindradhiraj University, Thailand.
	Field of Expertise（专业领域）： Chinese Language Teaching
	Address（地址）： 128 M.10, Mooban Puttan, Phetkaseam 81 Road, Nongkheam, Bangkok, Thailand.10600

Author (2) Information（第二作者信息）

	Name and Surname（姓名）： RUDEE PHORNPHANITCHAI
	Highest Education（最高学历）： D.A
	University or Agency（任职院校或单位）： Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.
	Field of Expertise（专业领域）： Chinese Language Teaching
	Address（地址）： 1 U-Thong Nok, Dusit, Bangkok 10300

Author (3) Information（第三作者信息）

	Name and Surname（姓名）： ALISA MEKKHUM
	Highest Education（最高学历）： D.A
	University or Agency（任职院校或单位）： Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand.
	Field of Expertise（专业领域）： Chinese Language Teaching
	Address（地址）： 1 U-Thong Nok, Dusit, Bangkok 10300

Author (4) Information（第四作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG LANPENG

Highest Education（最高学历）：
D.A

University or Agency（任职院校或单位）：
Faculty of Liberal Arts, Mahidol University, Thailand.

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Language Teaching

Address（地址）：
689/585 Supalai Veranda Ratchavipha-Prachachuen,
Pracha Chuen Rd, Bang Sue, Bangkok 10800

传统蒙学教育教学方法现代性转化的理论逻辑

The theoretical logic of the modern transformation of Traditional elementary education teaching methods

蒋尊国 [1]
JIANG ZUNGUO
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 160106204@qq.com

陈恩维 [2]
CHEN ENWEI
广东外语外贸大学、中国语言文化学院教授
Professor in School of Chinese Language and Culture, Guangdong University of Foreign Studies, P. R. China
E-mail: 410715182@qq.com

Received: 10 October 2023 / Revised: 12 December 2023 / Accepted: 14 December 2023

摘要

研究目的：传统蒙学教育是中国传统教育中的重要组成部分，对其中蕴含的教学方法进行现代性转化，有助于推进当代语文教育和国际中文教育教学。本文拟深度挖掘传统蒙学教育的教学过程与特点，归纳总结传统蒙学教育中宜于进行现代性转化的教学方法。研究结果：传统蒙学教育中宜于进行现代性转化的教学方法包括：在教材内容上，考虑到儿童对未知世界的探索，涉及内容广泛，贴近日常生活、易于儿童具体感知；在教学语言上，考虑到儿童语言习得的规律，巧妙安排语音押韵与词语组合，建立语音词义的联想链接；在教材形式上，考虑到儿童从具体到抽象的认知特点，引经据典引入故事，增强趣味性，在正文中加入插图，既直观形象又吸引儿童兴趣；在学习顺序上，考虑到儿童由简入繁的思维发展规律，识写分开，先集中识字、简单习字，写作训练以属对为先、寓教于乐。

关键词：传统蒙学教育；教学方法；语文教育；现代性转化

ABSTRACT

Research objective: Traditional elementary education is an important part of traditional Chinese education. The modern transformation of its teaching methods will help promote contemporary Chinese education and international Chinese education and teaching. This article intends to deeply explore the teaching process and characteristics of traditional elementary education, and summarize the teaching methods that are suitable for modernity transformation in traditional elementary education. Research findings: Teaching methods worthy of modern transformation in traditional elementary school education include: in terms of teaching material content, taking into account children's exploration of the unknown world, covering a wide range of content, close to daily life, and easy for children to concretely perceive; in terms of teaching language, taking into account children's language Acquisition rules, cleverly arrange pronunciation rhymes and word combinations, and establish associative links between pronunciation and word meaning; in the form of teaching materials, taking into account children's cognitive characteristics from concrete to abstract, quotes from classics and stories are introduced to enhance interest, and illustrations are added to the text. , both intuitive and attractive to children; in the learning sequence, taking into account children's thinking development rules from simple to complex, literacy and writing are separated, focusing on literacy and simple calligraphy first, and writing training is based on genus pairs first and is entertaining.

Keywords： Traditional elementary education，teaching method，Chinese education，The modern transformation

绪论

传统蒙学教育是中国传统教育中不可或缺的重要组成部分，历朝历代都意识到对儿童进行启蒙教育具有重要意义，《易经·蒙卦·彖辞》载：“蒙以养正，圣功也。”明代霍晦在《家训》中提出：“家之兴，由弟子多贤；弟子多贤，由乎蒙养；蒙养以正，岂曰保家，亦以作圣。”古代蒙学教材在《四库全书》等传统目录著作中一般归入经部小学类字书之属蒙学门，在教育教学实践中，传统蒙学教育主要为学童提供认字识词、作对造句、道德启蒙、习惯培养、语言积累、知识扩展等教育内容。

一、研究背景和意义

（一）研究背景

“蒙”有幼稚和暗昧两重意义，《易经·序卦》载“蒙者，蒙止，物之稚也。”“童蒙”取自于《易经·蒙卦》：“匪我求童蒙，童蒙求我。”幼童于事多暗昧，因此称之为童蒙。启蒙童稚，消除暗昧称之为启蒙，是启蒙教育的目的。对“蒙学”的概念，目前存在三种理解：一是我国古代对儿童开展启蒙教育的教育机构，如《辞海》：“蒙学，亦称蒙馆，中国封建时代对儿童进行启蒙教育的学校。”启蒙教育旧时在书馆、乡学、村学、家塾、冬学、义学、社学等各种不同机构进行，所有这些教育机构统称为“蒙学”。二是我国古代对儿童所进行的启蒙教育，如《辞源》中释义为“启蒙之学，犹今之小学。”注云：“童蒙之来求我，欲决所惑也。” 瞿菊农（1961）提出：“过去的教育家们，采取了易经上“蒙以养正，圣功也”的主张，将“小学”阶段的教育，称为蒙养的阶段。”[1]徐梓(2007)提出：“蒙学是一个特定层次的教育,是特指我国古代儿童所进行的启蒙教育，相当于现在的小学，其中包括教育的目的、教育的内容、教学的方法等多方面的内容”[2]。三是对我国古代对儿童开展启蒙教育时所用的教材，河边(2007)认为：“蒙学有广义和狭义之分，广义上讲，泛指古代启蒙教育，包括教育体制、教学方法、教材等内容；狭义上讲，专指启蒙教材，即蒙学文献”[3]。本文中的“蒙学”采纳以上第二种理解，主要是指我国古代面向儿童的启蒙教育，属广义上的蒙学,接受蒙学教育的儿童年龄阶段大概在七八岁到十四五岁之间（汉书艺文志载：“古者八岁入小学。”旧时使用虚岁，八岁即为当今七周岁）。

中国古代的学校教育自夏朝舜帝时期已有雏形，在舜帝时期，设置司徒、秩宗、典乐为最早的教育官，主伦理、音乐。夏代的上庠、下庠、东序、西序，商代的右学、左学，这些都是贵族子弟集中就学的教育机构和就学场所，学习的内容主要是礼、舞、乐、武、射等，但是没有统一规范的书面教材。学校书面教材传播知识的重要载体是文字，自上古伏羲画出八卦，发明数字“一”，仓颉随后造出了“戊己甲乙、居首共友、所至列世、式气光明、左互从家、受赤水尊、戈干斧芾”28 字。到了西周时期，约公元前 7 世纪至前 8 世纪，周宣王时的太史以大篆编成我国最早一部字书《史籀篇》，即是中国历史上记载最早的儿童识字教材。《史籀篇》为四言韵语，共十五篇，其编纂施行，是历史上第一次系统的文字整理与规范，也是文字教育和书写训练有了固定范本的开端，推动了中国古代教育的规范化、标准化进程。《史籀篇》是第一次“书同文”的产物，第二次大规模的“书同文”出现在秦始皇时期，文字的统一为蒙学教育的规范与兴盛奠定了基础。随着教育的发展，“大学”阶段主要是官办，如太学、国子学及州郡之学；开蒙以至全部小学阶段，大都依靠地方乡村或私人和私学设立的“蒙学”进行教学，如乡学、村学、小学、书馆、家塾、私塾、冬学、义学、社学等。结合蒙学教材，蒙学教育大致经历了四个时期：

1．周秦汉至南北朝时期。蒙学教育处于起步阶段，主要目的是为识字辨物，蒙学教材有《史籀篇》、战国管仲《弟子职》、秦朝李斯《苍颉篇》、赵高《爰历篇》、胡毋敬《博学篇》等；到汉武帝罢黜百家、独尊儒术以后，儒学经典成为教育的主要教学内容，在蒙学教材中也开始融入了儒学理念。此时期蒙学教材有西汉司马相如《凡将篇》、史游《急就篇》、李长《元尚篇》、扬雄

《训纂篇》，东汉贾鲂《滂喜篇》，梁周兴嗣《千字文》等。

2．隋唐至五代十国时期。隋朝建立了用来选拔官员的科举考试制度，历经唐朝、五代十国到宋朝后，科举制臻于完善，随后蒙学教育体现出为科举考试服务的趋势，如唐李翰《蒙求》、马氏《开蒙要训》、姜公辅《太公家教》、杜嗣先《兔园册》等。

3．宋至明时期。宋朝蒙学教育蓬勃发展，北宋苏轼在《谢范舍人书》中说当时“释耒耜而执笔砚者，十室而九”；南宋王象之《舆地纪胜》记录宋代福建南剑州农村“家乐教子，五步一塾，十步一庠，朝诵暮弦，洋洋盈耳”；南宋耐得翁《都城纪胜》载“都城内外，有文武两学，宗学、京学、县学之外，其余乡校、家塾、舍观、书会，每一里巷须一二所。弘诵之声，往往相闻。”同时宋明理学兴起，性理、道统观念通过蒙学教材向儿童传播。此期间蒙学教材也日益丰富，仅宋代就新编蒙学读物 65 种（北宋 11、南宋 54），出现了北宋佚名《百家姓》、王令《十七史蒙求》，南宋王应麟（一说为区适子）《三字经》、朱熹《小学》和《训蒙诗百首》、程若庸《性理字训》、吕本中《童蒙训》、胡寅《叙古千文》、徐子光《补注蒙求》、吕祖谦《少仪外传》、陈淳《小学诗礼》、方逢辰《名物蒙求》、谢枋得《千家诗》，元许衡《小学大义》、虞韶《日记故事》、郭居敬《二十四孝故事》，明程登吉《幼学琼林》、佚名《增广贤文》、吕得胜和吕坤《小儿语》《续小儿语》等。为更生动形象便于理解，且吸引学童兴趣，明代出现了带插图的蒙学教材，如佚名《新编对相四言》、焦竑《养正图解》、陶赞廷《蒙养图说》、涂时相《养蒙图说》等。

4．清朝时期。对前人蒙学教材进行增补，也编纂了一些新的蒙学读物，包括有如何开展蒙学教育的指导性内容，同时为巩固统治，蒙学教材中也融入了更多的伦理要素。出现了孙洙《唐诗三百首》、崔学古《幼训》、李毓秀《弟子规》，明萧良有(编) 清杨臣诤(增订)《龙文鞭影》、张履祥《初学备忘》、石天基《训蒙辑要》、王筠《教童子法》等蒙学教材。清末颁布《钦定学堂章程》之后，国内教育逐步借鉴国外实行分科，1905 年废除科举制，蒙学教育日渐式微。

（二）研究意义

本文的研究意义主要体现在以下几个方面：

1. 有助于推动当代语文教育守正创新、蓬勃发展。从传统蒙学教育到当代语文教育，我们一直在探索一条适合中国语文教育发展的路。清末，西学东渐，参照外国的做法实行分科教学，有些学科像生物、博物、物理、化学等是从外国引进的学科，但语文学科是中国人自古以来就存在的学科。传统蒙学教育在上千年的历史实践中，积累了丰富的经验，全面梳理蒙学教材内容等基本情况，深度挖掘传统蒙学教育具体实施的顺序、步骤、过程、规律与特点，分析传统蒙学教育课堂的教学过程与教学方法，能对蒙学教育有较全面较清晰的认识，从而厘清传统蒙学教育的教学规律与特点，立足当代语文教育的思维，为当代语文教育提供借鉴参考，提出适应当代语文教育教学需求的创造性转化和创新性发展的建议，推动当代语文教育守正创新、蓬勃发展。

2. 有助于发挥传统蒙学在中华民族优秀传统文化传承与振兴中的价值。纵观古今，放眼全球，世界文明历史久远，但是唯有中华文明五千年来不曾中断、延绵不绝、生生不息，教育在其中发

挥了重要作用，其中蒙学教育就是一个不可或缺的组成部分，蒙学教育承担着启发心智、传播知识、传承文化、道德教化等功能，是中华传统文化重要组成部分。同时，相对于名家名士圣贤经典而言，蒙学读物记载、反映与传承的是民众日常生活和文化。徐梓（2017）提出，“作为传统文化的重要载体，这些旧时教育小孩子们的道理，这些直到现在仍然被一些人认为不值得研究的‘浅陋、鄙俚’的童蒙读物，比起那些‘羽翼经训、垂范方来’的所谓‘不朽之作’来，就体现中国传统文化这一点来说，并没有丝毫的逊色，反而更加典型、充分和鲜明。即使比起那些堂皇的儒家经典，也更加真实、更加具体。”[2]研究传统蒙学的教育教学方法，有益于理解中国传统文化中更接近日常生活之处，更好地传承与振兴中华民族优秀传统文化。

3. 有助于推进国际中文教育教学。中国传统蒙学教材在文化传播上扮演着重要角色，随着文化交流传入了东亚的日本、韩国，东南亚的泰国、越南，欧洲的俄国、意大利等，蒙学经典被奉为外国人学习汉字、汉语、汉文化的宝典，不断出现转抄、翻刻、注释、改编与仿作。参考外国儿童和传教士借助蒙学教材与方法学习中文等成功经验，结合近年在国外对华裔与外国儿童开展蒙学经典教学实践探索，研究蒙学教育教学方法的优势，并进行现代性转化，提出将传统蒙学运用于国际中文教育教学，有助于增强中华文明传播力影响力，讲好中国故事、传播好中国声音，推动中华文化更好走向世界。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围

本文以中国传统蒙学教育的教学方法为研究范围，主要以《急就篇》、《千字文》、《三字经》、《百家姓》、《弟子规》、《增广贤文》、《幼学琼林》、《龙文鞭影》、《千家诗》、《蒙养图说》《笠翁对韵》等传统蒙书经典为典型案例进行深入剖析。

（二）研究目的

传统蒙学教育是中国传统教育中的重要组成部分，对其中蕴含的教学方法进行现代性转化，有助于推进当代语文教育和国际中文教育教学。本文拟深度挖掘传统蒙学教育的教学过程与特点，归纳总结传统蒙学教育中宜于进行现代性转化的教学方法。在此基础上，提出适应当代语文教育教学需求的发展建议。

（三）研究主要内容

本文梳理了与传统蒙学教育相关的国内外研究情况，深度挖掘传统蒙学教育的教学过程与特点，归纳总结传统蒙学教育中宜于进行现代性转化的教学方法，提出建议在教材内容、教学语言、教材形式、教学顺序等方面进行现代性转化。

（四）研究方法

1. 文献研究法。通过实地查阅华侨崇圣大学图书馆和广东省佛山市图书馆、佛山科学技术学院图书馆等实体图书馆，线上查阅中国知网、万方数据知识服务平台、维普智立方知识发现系统等文献数据库，搜集整理相关的现有研究文献，提供充实的理论支撑。

2. 实证研究法。联系传统蒙学教材在中小学教育中的运用情况，坚持理论与实践相结合，将研究过程中提出的对策建议做法，运用于教学实践进行检验，形成科学可行的规律和特点总结。

3. 跨学科研究法。运用语言学、古代文学、教育学、统计学等多学科的理论、方法和成果，从整体上对本文进行综合研究，从多角度、多视角进行观照，形成一个统一的整体。

（五）研究创新性

1. 立足于借鉴传统蒙学教育经验解决当前中小学语文教育的痛点来研究。经过多年深化发展，当前我国中小学语文教育已经取得了长足的进步，但总体上看，仍存在一些薄弱环节。一是过于强调语文科目的学习。语文科目在高考、中考中都是最主要的科目，考试是评价的主要手段，成绩不仅是评价学生学习质量的主要标准，也是评价老师教学能力和教学效果的主要标准，从而忽略了对学生的素质教育,忽视了学生们的兴趣爱好,造成学生的思路难以打开,无法开拓视野,从小就形成了死记硬背的学习方式，加上采用题海战术,不仅造成学生课业负担过重,而且压抑了学生积极性、主动性、创造性的发挥。二是忽略语文课程与其它课程的关联性。众所周知，课程与课程之间有着很紧密的关联,特别是语文作为“百科之母”，学好语文具有基础性作用。只有将各课程间的关联性掌握好,融会贯通,传授给学生们,就会让学生“知其然并知其所以然”。以人教版语文四年级上册的课文《观潮》为例，文中出现的“盐官镇”名称奇特，许多学生无法理解，大多老师也不会详细解释，其实可以通过史实延伸给学生交代背景，这就补充了历史知识；为什么会有“江潮”？内陆地区的学生可以不一定明白，老师又可以结合水文、地理等知识加以解读；近年来在一些观潮点出现了意外事件，那么老师又可以结合具体事例，进行生命安全教育。在传统蒙学教育中，识字、历史、自然、伦理等多方面的知识是融会贯通的，分科没有当代这么明显，从这个角度出发，本文提出要吸收传统蒙学教育中多学科知识有效衔接的特点，转化为当代语文教育的重要内容，从而进一步提升青少年儿童的综合素质、激发青少年儿童对语文的兴趣。

2. 提出蒙学读物主要是记载、反映与传承民众日常生活和文化的载体。一些学者认为，蒙学所代表的“小学”与“大学”主要是年龄阶段的区分，在儿童阶段接受蒙学教育，随着年龄成长，接受“大学”教育研读圣贤经典。实际上，这个表面现象背后所蕴含的文化因素是：相对于名士圣贤经费而言，蒙学读物更接近于日常生活和文化，更容易被涉世未深的儿童所理解。陈来（2010）提出，中国文化的价值结构体系有两种:一是少数圣贤经典中记载的理想的价值体系，二是一般民众生活和日常行为所表现的实际价值取向，简单地说，也就是精英儒家伦理和世俗儒家伦理。世俗儒家伦理和精英儒家伦理不同，它主要不是通过儒学思想家的著作去陈述它，而是由

中下层儒者制定的童蒙读物形成并发生影响的。这种通俗儒家伦理读物的内容，在宋以后的中国历史上，在民众中流传极广，“在中国文化中，中下层儒者实施的蒙学教育才是伦理教化的直接活动”[4]。徐梓（2017）提出，我国无以胜数的古代文献，大都是历代士人思想感情的表达，所谓的圣经贤传，不过是知识阶层思想感情的结晶。历代的儒林、文苑之士，他们在自己的著述中所表述的理想的价值体系，虽然不能说与广大民众日常生活中所表现的实际价值取向完全背离，但其中的确存在着很大的差异。因此，我们的文化史研究，如果总是以上层人士的著述和寓于其中的思想情感为中心，而不考虑此外有极其广大的民众的存在，不考虑民众实际的日常生活与士人的理想之间存在着很大的距离，就必然会造成盲人摸象的偏失。

3. 将传统蒙学与当代语文教育形成有效链接。毕苑（2006）研究了传统教材向新式教材的转型，即从蒙学读物发展为教科书的进程，其中具有标志性的主要是 1897 年南洋公学外院编《蒙学课本》、无锡三等学堂编《蒙学读本》，到三编文明书局的“蒙学教科书”，再到商务印书馆的“最新教科书”，标志着中国近代教科书的诞生[5]。中华人民共和国成立 70 多年来，中小学教育的一个重要特征就是,实现了课程结构从“综合课程”到“学科课程”的嬗变。分科教学固然有利于教育更加精细化、专门化，但也要清醒地认识到，一些学科如算术、博物、物理、化学等，这些本来是从外国引进的学科，自然可以借鉴外国的课程理念与教材，甚至可以直接照搬，但语文学科是中国人自古以来就存在的学科，外国人对此的接触和研究显然不及中国人深，这种情况下借鉴外国的课程理念显然是行不通的，更不用说直接搬用外国教材了。从传统蒙学教育到当代语文教育，目前来说是存在着一个割裂或突变的状态，那么传统蒙学教育中究竟哪些是需要传承发展的，哪些是应该抛弃的，又如何与当代语文教育形成有效链接？都值得深入研究。

三、与本论文有关的国内外研究综述

(一)国内研究综述

郑振铎（1937）归纳了蒙学内容主要包括以下七方面：一是道德伦理和礼仪规范，二是初步识字扫盲教育，三是鼓励儿童读书进取，四是讲授启发儿童智慧的故事，五是介绍有关历史、地理以及博物的浅近常识，六是结合歌舞进行陶冶性情的文艺素养教育，七是有关性理大义之类[6]。张志公（1991）依据教学内容侧重点的不同，梳理了蒙学教育过程的几个阶段：一是集中识字阶段，二是进一步的识字教育阶段，三是读写基础训练阶段，四是进一步的阅读训练和作文训练阶段[7]。李良品（2004）提出，古代蒙学教材按内容侧重点的不同可分为综合、伦理道德、历史知识、诗歌、名物常识、工具书等六类；这些教材具有集中识字、整齐押韵、知识面宽、注重实用、重视思想教育等特点[8]。结合中国教育部制定的义务教育（语文）课程标准（2022 年版）中，以上这些教学内容，基本在当代义务教育语文课程目标中都有体现，义务教育语文课程培养的核心素养“文化自信、语言运用、思维能力、审美创造”，也基本通过以上教学内容实践来实现，这些古今相通的教学内容为蒙学教育教学方法的现代性转化提供了土壤。

如何吸收蒙学教育教学的长处，用于当代语文教学，也得到学界的高度重视。徐梓等（1991）认为，蒙学教育具有以下特点：一是在内容上，不光以识字和道德礼仪教育为主，涉及内容广泛，近似于百科全书；二是在语言上，注意儿童的心理特点，采用韵语形式，文字简练，通俗易懂，便于诵读和记忆，并力求将识字教育、基本知识教育和伦理道德教育有机地结合起来；三是在教学方法上，采用集中识字的教学方法，并且重视汉字的特点采取韵语体裁，或对偶句式，便于记诵；四是考虑了儿童的兴趣和特点，爱听故事，爱看图画，爱大声朗诵；五是注意与日用相联系，所出现的文字都是中国古代经典文献中常用字，教材内容贴进日常生活[9]。张志公（1998）提出了发扬以蒙学为代表的传统语文教育优点、古为今用的建议：一是“双进合击”的语文教学思想与“注音识字，提前读写”的语文教改实验；二是“一条龙”的整体课程改革思路与志公版语文教材；三是重视知识教学与中学语法教学的两次改革；四是加强口语教学的设想与实践[10]。沈立（2007）认为，“识字为先”是中国传统蒙学教学的首要原则，蒙学中主要有 3 种识字法：读诵法、字卡法与实物标字法[11]。唐芳(2018)提出传统蒙学在当代识字教学中非常可行：一是符合儿童识字的心理认知机制，传统蒙学教材采用押韵或对仗等语言形式，趣味性、故事性强；二是巧妙运用汉字的特点，利于学生记诵；三是内容全面，识字量安排合理[12]。张敬雅(2020)考察了清编唐诗蒙学范本 11 种，提出了对当代语文教材唐诗编选的启示：一是编者须立足课程标准、学生身心特点、政治经济文化水平等，选取适合主流价值教育和古典文化传承的内容；二是当代语文教材诗歌编选应富有典范性、教育性、思想性、多元性[13]。张西平（2009）提出：“传教士的汉语学习从中国传统的蒙学识字开始，在梵蒂冈图书馆仍保留着他们当年学习汉字的《千字文》、《三字经》等课本。”[14]“早期来华的西方传教士基本上是以中国传统的语文教学为主，他们学习汉字时大多采用《千字文》、《三字经》等中国蒙学课本。”[15]李寅生（2001）指出，日本在大宝元年（701）颁布的《大宝律令》中，要求日本学校的教学内容以儒学经典为主，课程分为大经、中经、小经，《教经》《论语》也被指定为必读的教科书[16]。

(二)国外研究综述

1579 年，第一位进入中国也是第一位创作中文诗歌的来华耶稣会士意大利人罗明坚到澳门，借助蒙学教材学习中文，他从 1581 年就开始着手翻译《千字文》，并将译文寄回意大利。罗随后又翻译了《四书》，并通过对晚明蒙学、劝善文学、八股文的学习，还逐步掌握了格律诗的写作技巧，蒙学读物在罗明坚学习中文的过程中起到了重要作用[17]。第一部《三字经》俄译手稿是布道团第二班学生罗索欣翻译的，时间大致在 1740 年。俄译《三字经》的第一个版本出版于 1779 年，译者是第三班随班学生阿列克谢·列昂季耶夫。自 19 世纪 30 年代起，《三字经》在俄罗斯整个社会层面广泛传播[18]。

传统蒙学读物传入日本的数量比较多，因此日本学者对蒙学教育的研究较为丰富、较为集中。日本学者大庭修（1984）发现，江户时代（1603~1868）的中国商船带了多种版本的《三字经》《孝经》到日本：“酉五番船特别交易《三字经》二百九十六部各一种。”[19]“（宽政年间，即

1789 年之后）卯三番船特别交易《沈志祖千字文》一部，《真草千字文》一部。”[11]P314 据（日）石川松太郎《讲堂文库架藏往来物分类目录并解题》，永禄五年（1692）发刊的《广益书籍目录》，已经列有《三字经》和福建陈翰迅的《三字经注解》。日本学者鹤岛俊一郎（2004）提出所见到的江户时代在日本刻板印行的《三字经》就有 8 种之多。[20]江户末期至明治初年，《三字经》在日本盛行并产生重大影响，日本《三字经》仿制本大量涌现，据日本教育学家片野英一考证，日本《三字经》仿制本约有 20 种，他认为“《三字经》关于儒教思想的解释简明易懂，其在道德教育的注入方面无疑是被作为最佳的读书教材之一而被使用的。”[21]（日）乙竹岩造于1915年至1917年对日本各地曾经担任寺子屋教师以及曾在寺子屋学习过的数百人进行了实地调查，发现《三字经》在日本各地均主要作为阅读材料使用，如关东、九州、中部地区等。[22]许然（2009）提出，《三字经》从16世纪罗明坚的拉丁文译本，到日本江户时代在日本的广泛传播，再到18世纪初在俄语世界的翻译和传播，以及 19 世纪初进入英美法等国，产生了多种译本，特别是翟理思《三字经》译本着眼于如何学习汉语，更像是一本汉语教材。[23]1990 年，《三字经》被联合国教科组织选编入《儿童道德丛书》，向世界各地儿童推荐学习。外国人利用蒙学读物开始学习中文，主要就是由于蒙学读物浅显易懂，又具备集中识字、韵律和谐等特点。因此，蒙学读物在中文的域外传播和中外文化交流方面都发挥了重要作用。

以上成果都对蒙学经典的教育教学特点进行了提炼与总结，但是综合来看，现有的研究主要还是集中在蒙学的文化价值、伦理精神、教材特点等方面，对于如何吸收蒙学教育教法精华并进行现代性转化，尚存在研究空间。

四、总结内容

结合以上前人已有研究，本文认为，中国传统蒙学教育在近三千的发展历程中，积累了丰富的教学经验与教学方法，其中宜于进行现代性转化的教学方法，概括起来主要有以下方面：

（一）在教材内容上，考虑到儿童对未知世界的探索，涉及内容广泛，贴近日常生活、易于儿童具体感知

1. 开阔儿童眼界，激发学习兴趣。蒙学教材在内容上，考虑到了儿童对未知世界的探索，涉及内容广泛，近似于百科全书，如天文地理、岁月节令、文事科名、饮食服饰、珍宝器用、文具武备、制作技艺、农桑水利、释道鬼神、鸟兽虫鱼等等，无所不有，而且这些内容大都贴进日常生活，实用性强。儿童在成长过程中，对所见所闻都非常好奇，就在儿童认识身边事物初期，即教会他表示该事物的文字，建立实物与口头语言和书面文字的链接，往往事半功倍，如清王筠《教童子语》载：“先取象形、指事之纯体教之。识‘日’‘月’字，即以天上日月告之，识‘上’‘下’字，即以在上在下之物告之，乃为切实。”为了在有限的篇幅内展示生活中常见事物用字，古人编纂了一系列内容丰富又简单易学的蒙学教材，如《千字文》包罗万象，文章虽仅有一千来字，却囊括了天文、地理、人伦、常识、历史、道德等知识，堪称儿童“小百科全书”。全文可分

四部分：第一部分从宇宙的诞生、开天辟地开始讲起，讲到日月星辰、气象物候、地球上的自然资源，一直讲到人类出现以后，中国太古和上古时期的历史，最后以人类社会的出现和王道政治作为结尾；第二部分重在讲述人的修养标准和原则；第三部分讲述与王朝统治有关的问题，叙述上层社会的豪华生活和他们的文治武功，最后描述了国家疆域的广阔和风景的秀美；第四部分主要描绘恬淡的民间田园生活，讲述君子治家处身之道。阅读它，能帮助孩子打开眼界，满足好奇心，激发求知欲，全面拓展文化、历史、自然等等知识。又如《幼学琼林》是一部关于中国古代文化的百科全书，它采用对偶的形式，介绍了天文地理、时令节气、教育科举、宗族宗教、衣食住行、制作技艺、花木鸟兽、婚丧嫁娶等自然科学和社会科学知识，内容广博。

2. 培养日常生活中的礼仪教养。《朱子语类·卷七》提出，启蒙教育阶段“只是教之以事”，不过问“理”。这就是尊重了儿童多记性、少悟性的年龄特征。所谓的“事”，包括礼乐射御书数、孝悌忠信之德、洒扫应对进退，包括父子之亲、君臣之义、夫妇之别、朋友之交、长幼之序、心术之要、威仪之则、衣服之制和饮食之节等。归纳起来，就是儿童日常生活中的道德规矩。清李新庵《重订训学良规》载：“如认父母字，则教以如何孝顺；认兄弟字，则教以如何友悌。”就是提倡童蒙教育要与生活中的礼仪教养结合起来，让孩童有切身感知、知行合一。如《三字经》以“融四岁，能让梨。悌于长，宜先知”等，教导幼儿要懂得礼仪、孝顺父母、敬爱兄长。《礼记·曲礼》记载了在各种不同场合的礼仪规范，如到别人家里去做客的礼仪：“将适舍，求毋固。将上堂，声必扬。户外有二履，言闻则入，言不闻则不入。将入户，视必下，入户奉扃，视瞻毋回，户开亦开，户合亦合。有后入者，合而勿遂。毋践履，毋踖席，抠衣趋隅，必慎唯诺。”《弟子规》中“或饮食，或坐走，长者先，幼者后”，教导学生在日常生活中要懂得谦让和尊敬师长；“过能改，归于无。倘掩饰，增一辜”则教导儿童知错要改。这些都是日常生活中经常会遇到的事，不虚玄，不高妙，切于实用，也适合蒙童的理解能力，抓住了启蒙教育的根本。先是培养日常礼仪教养习惯，随着年龄成长，再逐渐深入到伦理道德教化，这样就不会显得生硬与突兀，便于学童理解与遵循，如宋朱熹《小学·嘉言》引杨亿的话说：“童稚之学，不止记诵。养其良知良能，当以先人之言为主。日记故事，不拘今古，必先以孝弟忠信、礼义廉耻等事，如黄香扇枕，陆绩怀桔，叔敖阴德，子路负米之类，只如俗说，便晓此道理，久久成熟，德性若自然矣。”

（二） 在教学语言上，考虑到儿童语言习得的规律，巧妙安排语音押韵与词语组合，建立语音词义的联想链接

1. 韵律和谐，易于诵读。蒙学教材是专门为儿童编写的，大多蒙学教材采用的都是韵文的形式，文字简单易认易读易记，符合儿童语文学习的特点。**通过韵律能为上下文建立读音上的呼应，**节奏鲜明、韵律和谐、朗朗上口的蒙学读物，能帮助儿童建立语感，培养孩子的韵律感。汉语的韵律主要体现在押韵、节奏和平仄等因素上，作为一种元音占优势的语言，“押韵”对儿童学习语言文字及文学有非常显著的优势，蒙学教材在内容上安排基本上各句押韵，儿童阅读起来，能建立上下各句间的呼应与链接，易诵读、理解、记忆。在节奏上，儿童发音器官还未完全发育成熟，

口头上朗读多重韵律的句子存在一定困难，语言理解能力还较低，思维上难以理解长句，婴儿语言习得从单音节词到双音节词再到多音节词就是个很好的证明，所以蒙学读物在节奏安排上宜简不宜繁。如《千字文》四字成句，二句一韵，全文共 250 句，所押的韵主要为阳部、耕部、职部和支部、药部和宵部四个。《三字经》全文 380 句，以三字为一句、二句一韵。《蒙求》摘取史传轶事编成四言韵语，两两对句，隔句押韵。这样的结构单位上下句之间节奏轻快、句式精炼，诵读起来犹如吟唱。**通过韵律和谐的诵读能激发儿童乐感，释放儿童天性，避免儿童厌学**。明代理学家王守仁在《训蒙教约》中说：“大抵童子之情，乐嬉游而惮拘检，如草木之始萌芽，舒畅之则条达，摧挠之则衰痿。今教童子，必使其趋向鼓舞，中心喜悦，则其进自不能已。故凡诱之歌诗者，非但发其志意而已，亦所以泄其跳号于歌诗，宣其幽抑结滞于音节也。异之习礼者，非但肃其成仪而已，亦所以周旋揖让，而动荡其血脉，拜起屈伸，而固其筋骸也。讽之读书者，非但开其知觉而已，亦所以沉潜反复而存其心，抑扬讽诵以宣其志也。”**和谐的韵律也能为儿童随后的阅读理解、属对和作文积累素材，筑牢根基。**荀子有云：“诵数以贯之。”朱熹注云：“荀子说，数诵以贯之，见得古人诵书，亦记遍数。乃知横渠教人读书必须成诵，真道学第一义”。将“诵”看作“真道学第一义”。如《千家诗》所录 122 家共 1281 首律诗和绝句，大多是唐宋时期的名家名篇，易学好懂，题材涉及山水田园、赠友送别、思乡怀人、吊古伤今、咏物题画、侍宴应制，流传广泛，影响深远。如清代《历代国号总括歌》的开篇写道：“盘古首出传三皇，有巢燧人功难忘。五帝之说至不一，羲轩治迹犹微茫。”把上古时期的历史概括为四句话，合辙押韵，方便记忆，且在学习历史的同时培养儿童的对仗、作诗、作文能力。

2．词义关联，便于识记。为易于集中识字，蒙学教材将单字巧妙地排列组合起来，让各单字在意义上建立联系，既便于理解、记忆，也能避免识字时的枯燥乏味。相传梁武帝萧衍一生戎马倥偬，他很希望自己的后代能在太平时期多读些书，由于当时尚没有一本适合的启蒙读物，令一位侍从从大书法家王羲之的手迹中拓下一千个各不相干的字，每个字一张纸。然后一字一字地教学，但杂乱难记，梁武帝寻思要将这一千字编撰成一篇文章。于是，他召来自己最信赖的文学侍从周兴嗣，讲了自己的想法。周兴嗣接受任务回到家后，苦思冥想了一整夜，终将这一千字联串成一篇内涵丰富的四言韵书《千字文》。顾炎武对此评价说：“读者苦《三苍》之难，便《千文》之易，于是至今为小学家恒用之书。”记忆的一种主要机能就是在有关经验中建立联系，思维中的联想越活跃，经验的联系就越牢固。美国著名记忆术专家哈利·洛雷因曾说：“记忆的基本法则是把新的信息联想于已知事物。”所以蒙学教材将单字组合成文就是通过建立联系而便于记忆。

（三）在教材形式上，考虑到儿童从具体到抽象的认知特点，引经据典引入故事，增强趣味性，在正文中加入插图，既直观形象又吸引儿童兴趣

1．引入故事，趣味性强。在载体形式上，考虑到了儿童学习由具体到抽象的年龄特点，许多蒙学教材引经据典，具有较强的故事性，儿童在探求故事情节时顺道识字学文，也愿意反复阅读。《三字经》中的典故或倡导尊敬师长，或鼓励勤奋学习，或赞扬清正廉洁，如在第一部分中，通

过例举孟母为了培养孟子曾三次搬家，以及窦燕山家教严格、教育有方，五个儿子均科举登第等历史故事，来说明教育的重要性；第六部分中，例举西汉路温舒、公孙弘即使家庭贫困无钱买书，也要自食其力、奋进苦读，以及东汉孙敬、战国苏秦刻苦学习的故事来鞭策幼儿勤奋刻苦学习。这些真实事例的引入，使书中的观点更具有说服力，同时幼儿本身善于模仿，优秀人物的事例能给幼儿提供榜样的作用，鼓励他们认真学习，生动的故事使抽象的劝诫变得形象、具体、通俗。《千字文》几乎句句引经、字字用典，出典包括《易经》、《淮南子》、《诗经》、《尚书》、《礼记》、《春秋》、《论语》、《孝经》、《孟子》、《史记》、《神农本草经》、《管子》、《韩非子》、《庄子》、《汉书》等。《蒙求》是一本历代典故汇编集，全文共 636 句，除去末尾 4 句，包含古人事迹的有 632 句，取材涉及《左传》《论语》《孟子》《史记》《汉书》《三国志》《文选》《世说新语》等。《龙文鞭影》作为一本典故汇编集，全文共 1032 句，不包含典故的句子只有 4 句。《幼学琼林》中“儿童争日，如盘如汤；辨士论天，有头有足。”引用了孔子“两小儿辩日”典故。引经据典既可以故事吸引儿童，也可培养儿童其后在写作中为举例与归纳积累丰富素材，提升写作能力。

2. 善用插图，直观形象。图像在儿童认识世界的过程中发挥着重要作用，大部分低龄幼儿在还不会认字时，是通过视觉、听觉和触觉来认识这个世界的，生活中几乎所有的信息都是以图像的方式进入孩子的眼睛和大脑，但是儿童在生活中的经历与见闻是有限的，书中的图画能给儿童带来新的知识，拓宽对事物的认知。同时在识字书中加入插图，可以让儿童清楚地认识到日常生活中存在的具体“事物”，图画是孩子认识世界、了解世界的重要途径，也是儿童在学习书本知识过程中理解文字内容的重要辅助手段。此外，图画还可以培养儿童的想象力、创造力以及艺术鉴赏力，蒙学教材中的插图是打开想象力的钥匙，儿童通过插图来理解故事的内容，构建脑海中的画面感，看到教材中的精美插图，也会被图画所吸引，无形中提高自身的艺术鉴赏力。明朝时期，传统蒙学教材加入大量插图，使之更加生动活泼，在蒙学教育发展进程中起到了里程碑式作用，张志公（1977）认为我国图文对照的看图识字课本的出现，不晚于 13 世纪（比欧洲同类教科书的出现约早 400 年）。[24]目前所见最早的儿童图画故事书有明正德十年（1515）刊印的《新刊明解图像小学日记故事》与嘉靖二十一年（1542）刊印的熊大木版《日记故事》等。《新编对相四言》是图文对照的识字课本，共 388 字 306 图。《蒙养图说》用白话解说故事，每个故事有一幅图。《养蒙图说》共 90 则，上半页绘图，下半页以浅近文言兼白话文说明其事，文以不过半页为限，意在启蒙。《养正图解》辑录周文王至宋代的传说典故，绘图 60 幅，每图后附解说。

（四）在教学顺序上，考虑到儿童由简入繁的思维发展规律，识写分开，先集中识字、简单习字，写作训练以属对为先、寓教于乐

1. 集中识字以会认为主。在整个蒙学教育时期，儿童逐渐从之前的生活中体验语言、模仿语言转为系统地学习接受语言的听说读写的教育。识字是学习文化的开始，是启蒙教育的必要手段，是儿童从运用口头语言过渡到学习书面语言最初的环节。汉字不属于表音文字，如果不认识一定数量的字是无法整句整段地阅读的。清人王筠在《教童子法》中所说：“蒙养之时，识字为先，不

必遽读书……能识二千字，乃可读书。”蒙学教育最开始是以集中识字为主要教学内容，在儿童入学前后用比较短的一段时间（一年上下）集中地教儿童认识一批字——两千左右。教材以《三字经》《百家姓》《千字文》《弟子规》等为主，通过字、词的大量学习积累词汇量。这些字词又都是中国古代经典文献中的常用字和高频词，积累了大量词汇后对今后进一步的学习大有裨益。《千字文》全文 1000 字，只有一个“洁”字出现了两次。《三字经》全文 1140 字（按清朝道光年间刊行），其中只出现一次的字有 550 个。《百家姓》是集中华姓氏为四言韵语的蒙学识字课本，共收单姓 444 个、复姓 60 个，总计 504 个姓氏。《弟子规》全文共 360 句，1080 个字。《三字经》中，对蒙学与下一阶段教育作出了明确要求，首先是蒙学“首孝弟，次见闻。知某数，识某文……凡训蒙，须讲究。详训话，明句读。为学者，必有初。小学终，至四书。”“为学者，必有初”就是指传统文化教育必须从蒙学开始，为下一阶段的学习奠定良好的基础。当然这些字的学习也不能一蹴而就，要遵循由简入繁的顺序，清人石天基《训蒙辑要》“课儿八法·认字”载：“如前一日教以‘一’字‘了’字，次日即以‘了’字加‘一’字，即夫子之‘子’，父子之‘子’，如此类推。字字认识，字字透解，是书未读而字已识认。”[25]清王筠《教童子法》也提出：“先取象形、指事之纯体教之。识‘日’‘月’字，即以天上日月告之，识‘上’‘下’字，即以在上在下之物告之，乃为切实。纯体字即识，乃教以合体字。”

传统蒙学识字的方法主要有四种：读诵法、字卡法、标记法与辨字法。**读诵法**是由老师领读、学生跟读与指读，读到一定程度，学生就可以背诵这些文章，基本掌握其中汉字的字音与字形，达到识字的目的。因为这个年龄阶段的儿童思维能力与理解能力还没有充分发展，但是视听觉能力已经形成，对他们而言，读诵是一种扬长避短的学习方法。**字卡法**就是把汉字写在一张小纸片上来识字，以两三个汉字为一组，以五十个汉字为一个阶段。清崔学古在《幼训》中这样描述：“先截纸骨，方广一寸二分，将所读书中字，楷书纸骨上，纸背再书同音，如‘文’之与‘闻’、‘张’之与‘章’之类，一一识之。又遇姿敏者，择易讲字面粗粗解说。识后，用线穿之，每日温十字，或数十字，周而复始，至千字外，方用后法。教书读至上《论》，方去纸骨。大约识完《四书》，总字足矣。”**标记法**，清崔学古称之为“书上识字”：“凡教生书，先令本生，就书上字，逐字挨认，遇不识字，用朱笔圈出，又用黑笔写在书头，最为易记。”这种识字法就是贯彻了“因材施教”理念，对于新课文，儿童们各人所不认识的字并不会完全相同，各学童把不认识的字先选出来，用红笔和黑笔做好标记，老师再逐一讲解，这样各学童都弥补了自己的不足。待所有人都认全了，再行诵读。如清唐彪在《父师善诱法》中说：“凡教童蒙，清晨不可即上书，须先令认字。认不清切，须令再认，不必急急上书也。何也？凡书必令学生自己多读，然后能背。苟字不能认，虽欲读而不能，读且未能，乌能背也？”第四种方法是**辨字法**，就是将具有联系紧密的两字单独抽取出来，相互对照地学，以此来加深对其特点的记忆。清崔学古《幼训》载：“如‘形’之与‘刑’、‘扬’之与‘杨’，声同而笔画偏旁不同；如‘巳’之与‘已’、‘行’之与‘行’、‘焉’之与‘焉’、‘女’之与‘女’，字同而用之不同；又‘星’之与‘心’、‘登’之与‘敦’，声近而用舌用齿又不同。诸如此类，必细辨之。”这四种识字法的共同目的，就是使学生对每个汉字的字

音与字形都能够一一对应，通过教师的简单讲解，能够理解汉字的基本含义。

2．习字从笔画简单入手。学习写字，安排在集中识字之后，清王筠《教童子法》载：“学字亦不可早。小儿手小骨弱，难教以拨镫法，八九岁不晚。” 徐梓(1991)提出“传统蒙学教育中的学习写字，远比我们今天所想象的迟，童蒙学习写字，并不像今天的小学生一样，是与识字同时起步的。这不仅牵涉到纸墨笔砚一大堆复杂的书写工具问题，而且古人的写字，从一开始就是一项书法艺术的训练。”[4]16学习写字的内容，又与“三百千”有所不同，初期主要是描摹笔画简单的字，就是这些用以学习写字的字，古人也会组合起来编成三言韵文，如“上大人，孔乙己，化三千，七十士，尔小生，八九子，佳作仁，可知礼。”以上24字自唐已用于蒙童习字，北宋僧人道原《传灯录》载：“或问陈尊宿，如何是一代时教？陈曰：‘上大人孔乙己’。”陈尊宿是唐代高僧，由此可知唐代已用“上大人孔乙己”等习字。宋普济《五灯会元》载：“郭功甫谒白云，云曰：‘夜来枕上作《山颂》，谢功甫大儒乃曰：‘上大人，孔乙己，化三千，七十士，尔小生，八九子，佳作仁，可知礼’也。”元方回诗云：“忽到古稀年七十，犹思上大化三千。”说到了古稀之年，还回忆童年习字的往事。清初褚人获《坚瓠集》载：“小儿习字，必令书‘上大人，孔乙己，化三千，七十士，尔小生，八九子，佳作仁，可知礼。’天下同然，不知何起。”

写字训练主要是模仿，大体分描、摹、临几个步骤。描是描红，也叫“润朱”，明代佚名《教子良规》载：“今之开蒙者，必先把笔润朱，令其笔画撇竖，一一如法不爽，而后作书法，以令其印证，此是常则。”可见这种训练主要是为了让学童学会点画撇竖各种笔画，掌握用笔的方法。摹是影写，影写时以透明的薄纸蒙在字帖上，把字一个个描写下来。有的学塾影写《九成宫碑》，有的影写《千字文》。临是临帖，宋人张世南《游宦记闻》载：“今人皆谓临摹为一体，不知临之与摹迥然不同。临谓置纸在旁，观其大小、浓淡、形式而学之，若临渊之临。摹谓以薄纸覆上，随其曲折婉转用笔曰摹。”李新庵《重订训学良规》梳理了儿童习字的进程：“初学仿本，宜方寸大。稍长，则用空格仿本影写，一字自写一字。十三四岁，每日临帖一纸，小楷一纸。临帖以《玄秘塔》《皇甫碑》为入手，须寸半大。十七八岁，隔数日写字一日，能不停笔写至三千以上，则既工且速，入试不占作文功夫矣。”不论是描，还是摹、临，都是一种模仿学习，模仿在今日仍是一种重要的习字方法。习字教学的原则也有三个，一是“口授不如手教”，习字是操作性很强的实践，教师比较重视手把手指导和传授习字方法，对初学写字的学童要“把腕”，教师手把手地教，使学童体会到运笔的轻重快慢，崔学古《幼训》载：“蒙童无知，与讲笔法，懵然未解。口教不如手教，轻重转折粗细具体，方脱手自然。”二是宜先大后小，通过大字来掌握字体结构框架，清王筠《教童子法》载：“不可學小字。大有三分好，縮小，便五分好也。”清崔学古《幼训·临仿本》载：“字须方广一寸五分，最忌临小字，致他年有拘促之病。大字稍成，然后于大字下，分列两行小字临之。”三是宜先慢后快，学童初入学塾习字，只可写两字，不得过多。两字端正，方可换字。若贪字多，便很难成就。清人陆世仪在《论小学》中说，练到一定程度，“每版影写十纸，既毕后，歇读书一二月，以全日之力，通影写一千五百字，添至二千、三千、四千字，如此一二月乃止。必如此方能后日写多，运笔如飞，不至走样，亦是一法。”先慢慢地写端正，再提高速度。

3．**作文教学以属对训练为先。**作文教学在蒙学教育阶段，首先也是训练基本功，其中最重要的就是句式训练中的属对。唐元稹《叙诗寄乐天书》载：“声势沿顺，属对稳切者为律诗。”清王筠《教童子法》载：“读书一两年，即教以属对。初两字，三四月后三字，渐而加至四字，再至五字，便成一句诗矣。”“凡每日属对，必相其本日所读，有可对者，而后出之，可验其敏钝；即或忘之，亦教责之而无词也。”清塾师一般都重视对课训练，适时给学生布置对课作业。清石天基《训蒙辑要·学堂条规》载：“傍午看所讲之书，小学生能属对，即出对给他对。”至于属对训练的步骤与方法，清崔学古《幼训》归纳为四种：“一曰训字。先取《对类》中要用字眼，训明意义。戒本生勿轻翻对谱，须先立意，方以训明字凑成。勿轻改，勿轻代作。一曰立程。语云：‘读得古诗千百首，不会吟诗也会吟。’学举业者，必多读先正名文，以为楷模。何童子作对，而止以刻成死字相绳耶？须多选古今名对，如诗话者，细讲熟玩，方可教习。一曰增字。假如出一‘虎’字，对以‘龙’；‘虎’字上增一‘猛’字，对亦增一字，曰‘神龙’；‘猛’字上再增一‘降’字，对亦增一字，曰‘豢神龙’；‘降’字上再增一‘威’字，对亦增一字，曰‘术豢神龙’；‘威’字上再增一‘奇’字，对亦增一字，曰‘异术豢神龙’，从此类推，自一字可增至数字，为通文理捷径。一曰句眼。古人以‘轻风柳絮’‘明月梨花’二句，令人补一字，推敲再四，如‘吹’、如‘飘’等字，俱未妥，惟用‘扶’‘失’字，方足为‘轻’字、‘明’字传神。从此类推，有眼在首尾者，有眼在中间者，不能尽举。”“训字”指训诂字义，了解文字的本来意义；“立程”，指确立学习摹仿的经典；“增字”，指从一字对过渡到多字对，由易到难；“句眼”指讲究炼字，辨析语言。总体来看，古人开展童蒙属对教育，还是结合孩童天性，采取游戏性的训练，寓教于乐，激发儿童兴趣，激活儿童利用日常所见所闻进行属对的灵感，这比抽象高深的理论教学显然更适合儿童。在教材选择上，宋汪洙《神童诗》、刘克庄《千家诗》，明初佚名《对类》，清代李渔《笠翁对韵》、车万育《声律启蒙》、孙洙《唐诗三百首》等都明确地强调对仗。在属对的训练中，从一字对到五字对，就相当于完成了一联对仗的五言诗句，在此基础上再进行诗歌训练，然后再过渡到作文训练，这样教与学都进展得比较自然，也比较顺利。

结论：

综上所述，中国传统蒙学教育的基本目标在于培养儿童认字和初步书写与属对的能力、养成良好的日常生活习惯、能够具备基本的道德伦理规范，并掌握一些中国基本文化知识及日常生活的常识。从教育发展理论来看，儿童的认知系统是通过不断的学习、练习以及增加社会性的经验而发展完善的，有其内在的规律性和系统性，循序渐进、因材施教才能适应儿童的认知发展规律。

五、研究结果

当然，受当时政治统治和科举应试的需要，以及编著者眼界学识有限等制约，蒙学教育及教材在思想上存在一部分鼓吹封建伦理的糟粕，如教育最终目的是为了参加科举考试而作官、编纂了《曹大家女诫》《女论语》《内训》《闺苑》等“教女”类教材、在教学方法上也存在死记硬背与

八股文式写作等不适应当代教育的成分等，这些都是要坚决摒弃的。正是由于传统蒙学教育在教学方法上具有贴近日常、易于感知，韵律和谐、易于诵读，词义关联、便于识记，引入故事、趣味性强，善用插图、直观形象，集中识字、减轻负担，简单习字、属对为先等特点，尊重学童成长实际与认知规律，因此也在中国教育史上流传了数千年，为中华文明传承奠定了坚实基础。也正是如此，对传统蒙学教育教学方法进行现代性转化，也具有了完备的理论逻辑。当代语文教育非常有必要吸收传统蒙学教育中教学方法的精华，并进行现代性转化，转化为当代语文教育的重要方法与技巧，为传承与发扬中华优秀传统文化、推动当代语文教育繁荣与振兴、培育堪当大任的新时代人才作出应有贡献。

（备注：本文为蒋尊国博士学位论文的一部分。）

参考文献

瞿菊农.中国古代蒙养学教材.[J].北京师范大学学报(社会科学),1961.(04):45-56

徐梓.传统蒙学与传统文化.[J].寻根,2007.(2):12-15

河边.漫谈蒙学.[J].中国考试(研究版).2007.(2):53-57

陈来.蒙学与儒家世俗伦理.中国近世思想研究.[M]，北京：生活读书新知三联书店，2010.478.

毕苑.从蒙学教科书到最新教科书——中国近代教科书的诞生.[J].山西师大学报(社科版),2006.(02):94-98.

郑振铎.中国儿童读物的分析.[J].文学(儿童文学特辑).1937.(1).转引自乔卫平、程培杰.中国古代幼儿教育史.[M].合肥:安徽教育出版社.1989.166-167

张志公.传统语文教学研究.[M].广州:广东教育出版社.1991.1-2

李良品.试论古代蒙学教材的类型、特点及教育功能.[J].甘肃社会科学.2004.(3):84-86

徐梓,王雪梅编.蒙学须知.[M].太原:山西教育出版社.1991.6

张志公.张志公自选集(第1卷).[M].北京:北京大学出版社.1998.453

沈立.浅论如何在中小学推行传统文化教育.[J].中国教育学刊.2007.(5):24-27

唐芳.略论传统蒙学教材在识字教学中的应用.[J].语文建设.2018.(21):65-67

张敬雅.清编唐诗蒙学范本研究及当代启示.[J].语文建设.2020.(10):66-70

张西平主编.世界汉语教育史.[M].北京:商务印书馆.2009

张西平.欧洲早期汉学史—中西文化交流与西方汉学的兴起.[M].北京:中华书局.2009.49-53

李寅生.论唐代文化对日本文化的影响.[M].成都:巴蜀书社.2001.189

陈恩维.来华耶稣会士罗明坚与中西文学的首次邂逅.[J].文学遗产.2022.(01):89-103.

朱仁夫.中国儒学在俄罗斯—献给中俄文化年.[J].东方论坛(青岛大学学报).2006.(03):1-9.

(日)大庭修.江户时代中国典籍流播日本之研究(戚印平,王勇,王宝平译).[M].杭州：杭州大

学出版社. 1998. 105. (日文原著出版于 1984 年)
(日)鹤岛俊一郎，董明.《三字经》在日本的流传和日本的《本朝三字经》.[J]. 北京师范大学学报（社会科学版）. 2004. (04):123-125.
(日)片野英一. 关于东亚地区《三字经》之普及状况的考察.[J]. 日本的教育史学. 2002. (45):189
(日)乙竹岩造. 日本教育史研究.[M]. 东京:目黑书店. 1935. 485
许然,卢莉. 略论《三字经》在海内外的传播.[J]. 天中学刊. 2009. (3):128-130
张志公.《新编对相四言》的来龙去脉. 传统语文教学研究.[M]. 广州:广东教育出版社. 1991. 186.
徐梓,王雪梅编. 蒙学要义.[M]. 太原:山西教育出版社. 1991. 136

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
JIANG ZUNGUO

Highest Education（最高学历）:
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）:
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）:
International Chinese Language Teaching

Address（地址）:
18/18 Bangna-Trad, Bangplee District, Samutprakarn, Thailand. 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
CHEN ENWEI

Highest Education（最高学历）:
Doctoral Degree

University or Agency（任职院校或单位）:
Professor in School of Chinese Language and Culture,
Guangdong University of Foreign Studies, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）:
Chinese

Address（地址）:
2 Baiyun Avenue, Baiyun District, Guangzhou City, Guangdong Province, China. 510420

“อักษรยืมใช้”กับการเรียนการสอนภาษาจีน

Phonetic Loan Characters and Chinese Language Teaching

นริศ วศินานนท์ [1]
NARIS WASINANON
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยจีนศึกษา มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Assistant Professor in College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: naris_wasinanon@yahoo.co.th

สุกัญญา วศินานนท์ [2]
SUKANYA WASINANON
อาจารย์พิเศษและนักวิชาการอิสระ
E-mail: sukanya.laoshi@gmail.com
Received: 3 April 2025 / Revised: 26 May 2025 / Accepted: 5 June 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการอธิบายถึงอักษรยืมใช้ (假借字) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีสร้างอักษรจีน 6 แบบ (六书) ในสมัยโบราณ แท้จริงแล้วอักษรยืมใช้เป็นรูปแบบการใช้อักษรจีนเท่านั้น ไม่ใช่วิธีการสร้างอักษร ปัจจุบันแม้ว่าจะไม่มีการใช้อักษรจีนรูปแบบนี้แล้ว แต่อักษรยืมใช้ก็ยังมีปรากฏอยู่ในภาษาจีนปัจจุบัน และมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นตัวอักษรจีนใช้บ่อย บทความนี้จึงได้อธิบายประเด็นของคำจำกัดความและลักษณะเด่นของอักษรยืมใช้ รูปแบบของอักษรยืมใช้ ความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่ รวมถึงให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนอักษรยืมใช้ โดยผู้เขียนเห็นว่าการเรียนสอนภาษาจีนหรือการสอนอักษรจีนนั้นไม่ควรมองข้ามการให้ความรู้เกี่ยวกับอักษรยืมใช้ แต่ควรให้ความสำคัญกับการอธิบายให้เข้าใจและเกิดการคิดเชื่อมโยงในเรื่องความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำตัวอักษรจีนเหล่านี้ได้ง่ายและรวดเร็ว อีกทั้งยังช่วยเพิ่มพูนคำศัพท์ให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

คำสำคัญ : อักษรยืมใช้ วิธีสร้างอักษรจีน 6 แบบ การสอนอักษรจีน การสอนภาษาจีน

ABSTRACT

This article explains phonetic loan characters (假借字), one of the six categories of Chinese characters construction (六书) in ancient China. In reality, phonetic loan characters represent a way of using existing Chinese characters rather than a method of creating new ones. Although this category is no longer actively used, phonetic loan characters still exist in modern Chinese, and many of them are frequently used. The

article discusses the definition and distinctive characteristics of phonetic loan characters, their various forms, and the relationships between their structure, pronunciation, and meaning in comparison with newly created characters. Additionally, it offers suggestions for teaching phonetic loan character and emphasizes that Chinese language instruction, particularly the teaching of Chinese characters, should not overlook the importance of providing knowledge about these characters. Instead, educators should focus on helping learners understand and make connections between the structure, pronunciation, and meaning of phonetic loan characters and those of newly created characters. This approach not only enhance learners' ability to memorize Chinese characters more easily and efficiently, but also expands their vocabulary.

Keywords: phonetic loan characters, six categories of Chinese characters construction, teaching Chinese characters, teaching Chinese language.

บทนำ

อักษรจีนเป็นหนึ่งในสาระสำคัญของการเรียนการสอนภาษาจีน หากกล่าวตามทฤษฎีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศซึ่งเน้นทักษะการฟังและการพูดเป็นลำดับแรกแล้วจึงตามด้วยทักษะการอ่านและการเขียน ก็ถือได้ว่าการเขียนอักษรจีนเป็นด่านสำคัญสุดท้ายของการเริ่มเรียนภาษาจีน เนื่องด้วยภาษาจีนไม่มีระบบการเขียนแบบสะกดคำหรือไม่มีระบบพยางค์ แต่เป็นวิธีเขียนตัวอักษรแบบรูปภาพแทน (logographic) โดยใช้อักษรจีนเป็นสัญลักษณ์แสดงความหมายมากกว่าการใช้เสียงแทนความหมาย กอปรกับอักษรจีนมีจำนวนมากและหลายตัวดูคล้ายคลึงกันจึงยากต่อการจดจำรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรจีน กลายเป็นอุปสรรคปัญหาสำคัญของการเรียนภาษาจีน การจดจำอักษรจีนเป็นตัว ๆ หรือเป็นคำ ๆ ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนเห็นว่าวิธีที่ดีในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนอักษรจีนก็คือต้องเน้นหนักในเรื่องหลักการเขียนอักษรจีนและทักษะการจดจำตัวอักษรจีนอย่างเป็นระบบ (นริศ วศินานนท์ (2565) : หน้า 56)

วิธีสร้างอักษรจีน 6 แบบ (六书) ได้แก่ (1) เหมือนภาพ (象形) (2) บ่งความ (指事) (3) รวมความหมาย (会意) (4) ประสมบอกความหมายและเสียง (形声) (5) ยืมใช้ (假借) และ (6) อธิบายความ (转注) ซึ่งจะนิยมเรียก 4 แบบแรกว่าเป็นวิธีสร้างอักษรจีน 4 แบบ (造字四书) และมองว่าสองแบบหลังนั้นเป็นการใช้อักษรจีนมากกว่า หากพิจารณาจากโครงสร้างอักษรจีนแล้วอักษรเหมือนภาพและอักษรบ่งความจัดว่าเป็นอักษรเดี่ยว ส่วนอักษรรวมความหมายกับอักษรประสมบอกความหมายและเสียงจัดว่าเป็นอักษรประสม อักษรจีนทั้งหมดที่ใช้ในปัจจุบันเป็นอักษรประสมบอกความหมายและเสียงมากถึง 80% ซึ่งส่วนแสดงความหมาย (意符) หรือหมวดคำ (部首) ส่วนมากมักจะเป็นอักษรเหมือนภาพ อักษรรวมความหมายหรืออักษรบ่งความนอกจากนี้อักษรบ่งความและอักษรรวมความหมายจำนวนไม่น้อยก็มีพื้นฐานการสร้างจากอักษรเหมือนภาพ ดังนั้นหากผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอักษรจีนซึ่งครอบคลุมถึงวิธีสร้างอักษรจีน โครงสร้างอักษรจีนและ

วิวัฒนาการของอักษรจีนก็จะช่วยให้จดจำอักษรจีนได้มากขึ้นอย่างรวดเร็วและถูกต้องแม่นยำ (นริศ วศินานนท์ (2565) : หน้า 64)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มีการสร้างตัวอักษรแบบยืมใช้แล้ว แต่อักษรยืมใช้และอักษรที่สร้างใหม่จากการยืมใช้ก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบอักษรจีนทั้งหมดโดยยังมีปรากฏอยู่ในภาษาจีนปัจจุบันและมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นตัวอักษรจีนใช้บ่อยเช่น 要 ต้องการ 能 สามารถ 然 คำมูลเติมท้าย 我 ฉัน เป็นต้น จึงมีผู้ที่ให้ความสำคัญและศึกษาเกี่ยวกับอักษรยืมใช้ที่เชื่อมโยงกับพจนานุกรมโบราณหรือหนังสือโบราณ แต่ทว่าการสอนอักษรจีนส่วนใหญ่กลับแทบจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอธิบายหรือให้หลักการจดจำอักษรยืมใช้เลย โดยมองว่าอักษรยืมใช้เป็นเพียงวิธีการใช้อักษรจีนในสมัยโบราณ ไม่ใช่วิธีการสร้างอักษรจีนจึงไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ ผู้เขียนกลับเห็นว่าเราควรให้ความสำคัญและทำความเข้าใจถึงที่มา รูปแบบและลักษณะเด่นของอักษรยืมใช้ ความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรที่สร้างใหม่ รวมถึงการคิดเชื่อมโยงอักษรยืมใช้กับอักษรที่สร้างใหม่ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำอักษรยืมใช้กับอักษรที่สร้างใหม่จากการยืมใช้ได้อย่างเข้าใจและรวดเร็ว ทั้งยังเป็นการเพิ่มพูนคำศัพท์ให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

1. คำจำกัดความและความเป็นมาของอักษรยืมใช้

“อักษรยืมใช้” (假借字) หมายถึง การยืมใช้ตัวอักษรที่มีเสียงเหมือนกันหรือเสียงใกล้เคียงมาแสดงความหมายของตัวอักษรนั้น ๆ อันเป็นรูปแบบหนึ่งของวิวัฒนาการอักษรจีนและเป็นหนึ่งในวิธีสร้างอักษรจีน 6 แบบ (六书) ซึ่งจัดประเภทโดยสวี่เซิ่น (许慎) (ค.ศ. 30-124) นักอักษรศาสตร์สมัยฮั่น ซึ่งได้กล่าวถึงความหมายของอักษรยืมใช้ในอักษรานุกรมซัวเหวินเจี่ยจื้อ (说文解字) ไว้ว่า “假借者，本无其字，依声托事” หมายความว่า “อักษรยืมใช้ หมายถึง เดิมไม่มีตัวอักษร แต่อาศัยการยืมเสียงมาแสดงความหมาย” ความจริงแล้วอักษรยืมใช้เป็นการใช้อักษรจีนแบบหนึ่งเช่นเดียวกับอักษรอธิบายความหมาย (转注字) (โดยใช้คำที่มีเสียงหรือจัดอยู่ในหมวดคำเดียวกันมาอธิบายความหมายของอีกตัวหนึ่ง ปัจจุบันไม่มีการใช้ลักษณะนี้แล้ว) ซึ่งทั้งสองชนิดนี้เป็นการใช้อักษรเท่านั้นไม่ใช่เป็นการสร้างอักษรเหมือนกับอักษรสี่ชนิดแรก พจนานุกรมภาษาจีนโบราณ (古汉语词典) กล่าวไว้ว่าลักษณะของการใช้เสียงเหมือนหรือเสียงใกล้เคียง แต่ความหมายไม่เกี่ยวข้องกันนั้น สมัยโบราณได้มีลักษณะของการยืมใช้ซึ่งเรียกว่าการยืมใช้ (假借) ในที่นี้ผู้เขียนไม่รวมถึงการใช้แทนกัน (通假) เพราะการใช้แทนกันนั้นยืมตัวอักษรตัวหนึ่งไปแสดงอีกความหมายหนึ่งได้ในบริบท ซึ่งลักษณะนี้เป็นปรากฏการณ์ที่นิยมใช้กันในสมัยโบราณ

หาน เจี้ยนถัง (2557) ได้ให้คำจำกัดความของอักษรยืมใช้ไว้ว่า อักษรยืมใช้ คือวิธีการใช้อักษรจีนที่มีอยู่มาบันทึกคำใหม่ซึ่งมีเสียงเหมือนกันในภาษาจีน อย่างเช่น คำว่า 假 มีความหมายว่า 借 (ยืม) เป็นต้น และได้กล่าวถึงสาเหตุของการยืมใช้ว่าเกิดจากอักษจีนในสมัยนั้นมีจำนวนไม่มากพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในราชวงศ์อินซางอักษรจีนยังมีจำนวนไม่มาก เมื่อนำมาใช้จดบันทึกจึงจำเป็นต้องยืมอักษรตัวอื่นมาใช้เพื่อแสดงอีกความหมายหนึ่ง ซึ่งลักษณะนี้มีอยู่จำนวนมาก จากบันทึกสถิติในอักษรกระดองเต่าสมัยอินซางพบว่าชนิดของอักษรที่พบเป็นอักษรยืมใช้จำนวนมากถึง 70% และในกระดองเต่าที่บันทึกอักษรบางแผ่นเป็นอักษรยืมใช้

ทั้งหมด กล่าวได้ว่าสมัยอักษรกระดองเต่าเป็นยุคสมัยของการใช้อักษรยืมใช้เป็นส่วนใหญ่และถือได้ว่าเป็นยุคสมัยที่ใช้อักษรบอกเสียงเป็นหลัก ต่อมาภายหลังเมื่อวิวัฒนาการมาถึงอักษรจ้วน สมัยราชวงศ์ฉินซึ่งมีการสร้างอักษรเพิ่มขึ้นมากแล้ว อักษรยืมใช้จึงได้ค่อย ๆ ลดน้อยลง การยืมใช้อักษรตัวอื่นมาแสดงในอีกความหมายหนึ่งซึ่งไม่มีอักษรจีนบันทึกนั้นเดิมเป็นเพียงการใช้ตัวอักษรเท่านั้น และหากความหมายเดิม (本义) หรือความหมายแผลง (引申义) ของอักษรยืมใช้ยังคงมีอยู่ก็จำเป็นต้องสร้างอักษรตัวใหม่ทดแทนเพื่อสื่อความหมายนั้น ๆ โดยอักษรยืมใช้ส่วนมากจะเป็นอักษรรูปภาพ อักษรรวมความหมายหรืออักษรบ่งความ ส่วนอักษรที่สร้างใหม่เพื่อใช้ในความหมายเดิมของอักษรยืมใช้มักจะเป็นอักษรประสมบอกความหมายและเสียงหรือควบอักษรรวมความหมาย อักษรยืมใช้ที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากวิวัฒนาการอักษรจีนซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอักษรจีนทั้ง 6 แบบโดยมีอักษรยืมใช้จำนวนไม่น้อยที่ควรค่าแก่การทำความเข้าใจและศึกษา

2. ลักษณะเด่นและรูปแบบของอักษรยืมใช้

ในอักษรานุกรม 说文解字 สวี่เซิน (许慎) ได้กล่าวไว้ว่า การยืมใช้ (假借) คือเดิมไม่มีอักษรที่มากำกับความหมายนี้ ต้องอาศัยเสียงเหมือนเพื่อแสดงความหมายนั้น ๆ จึงยืมอักษรตัวอื่นมาใช้แสดงความหมายนี้ เมื่อมองจากวิวัฒนาการอักษรจีนแล้วอักษรจีนลักษณะนี้มีจำนวนมาก อีกลักษณะหนึ่งของอักษรยืมใช้คือเดิมมีอักษรตัวนี้อยู่แล้ว แต่เมื่อใช้จริงนั้นไม่ใช้อักษรที่กำหนดความหมายนั้น แต่กลับไปใช้อักษรที่มีเสียงเหมือนหรือเสียงคล้ายซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องในความหมายเลย ลักษณะเช่นนี้จะพบบ่อยในหนังสือโบราณสมัยราชวงศ์ฉินและราชวงศ์ฮั่น เห็นได้ว่าอักษรยืมใช้ลักษณะแรกเป็นการยืมใช้โดยไม่สร้างอักษรขึ้นมาใหม่ ส่วนลักษณะที่สองเป็นการยืมใช้อักษรที่มีอยู่ซึ่งมีเสียงเหมือนหรือคล้ายกัน

อักษรยืมใช้บางส่วนเกิดจากธรรมเนียมการคัดลอกคัมภีร์สืบต่อกันมาในสมัยโบราณ ซึ่งผู้คัดลอกเร่งรีบจึงเขียนเป็นอักษรอีกตัวหนึ่งที่มีเสียงเหมือนกันแทนและคัดลอกต่อๆ กันมาโดยไม่มีการแก้ไข อักษรยืมใช้อีกลักษณะหนึ่งคือในบางยุคสมัยหรือบางท้องที่มีการบันทึกความรู้ที่อาจารย์ถ่ายทอดด้วยวาจา อักษรบางตัวจึงใช้อีกตัวหนึ่งที่ผู้จดบันทึกคุ้นเคยแทน เมื่อคัดลอกสืบต่อกันมาก็กลายเป็นสิ่งที่คุ้นเคยกันไป

นอกจากนี้มีการยืมใช้อักษรจีนลักษณะหนึ่งซึ่งนิยมใช้กันมากในคัมภีร์ ตำราหรือหนังสือภาษาจีนโบราณเป็นการยืมใช้เชิงความหมายเฉพาะกาลหรือเฉพาะบริบทเท่านั้น ตัวอย่างเช่น “介” ใช้ในความหมายว่า “เกราะ” ที่ปรากฏเฉพาะในเรื่อง “舍尔介狄 (สละชีพฆ่าพลเกราะเผ่าตี๋เหนือ)” ในคัมภีร์ซือจิงเท่านั้น หรือใช้ “蚤 (ตัวเห็บ)” แทนความหมายของ “早 (เช้า)” ซึ่งปรากฏเฉพาะในคัมภีร์《墨子•非乐上》เท่านั้นโดยกล่าวไว้ว่า “不能蚤出暮归 (มิอาจออกเช้ากลับเย็น)” การใช้ในลักษณะนี้ผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรจัดว่าเป็นอักษรยืมใช้ แต่ควรจะเป็นการใช้แทน (通假) ด้วยเหตุนี้จึงไม่ได้ลงในรายละเอียดเรื่องนี้

ในด้านรูปแบบของการยืมใช้ (假借) ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลจากพจนานุกรมวิเคราะห์รูปและความหมายอักษรจีน (汉字形义分析字典) (曹先擢, 苏培成 1999) และศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการยืมใช้ออกเป็น 6 แบบ ดังต่อไปนี้

แบบที่หนึ่ง อักษรถูกยืมไปใช้ในอีกความหมายหนึ่ง โดยสร้างอักษรใหม่ให้กับความหมายเดิม

อักษรยืมใช้ (อักษรสร้างใหม่)	ความหมายยืมใช้ (ความหมายเดิม)	อักษรยืมใช้ (อักษรสร้างใหม่)	ความหมายยืมใช้ (ความหมายเดิม)	อักษรยืมใช้ (อักษรสร้างใหม่)	ความหมายยืมใช้ (ความหมายเดิม)
父 (斧)	บิดา (ขวาน)	其 (箕)	[สรรพนาม] เขา (บุ้งกี๋)	四 (泗)	สี่, 4 (น้ำมูก)
要 (腰)	สำคัญ, หลัก (เอว)	它 (蛇)	[สรรพนาม] มัน (งู)	七 (切)	เจ็ด, 7 (ตัด, หั่น)
须 (鬚*[须])	ต้อง (เครา)	各 (佫)	ต่างคนต่าง... (ถึง)	八 (分)	แปด, 8 (ตัดแบ่ง)
又 (右)	อีก (มือขวา)	來*[叶] (麥*[叶])	มา (ข้าวสาลี)	萬* [万] (蠆)	หมื่น (แมงป่อง)
止 (趾)	หยุด (เท้า)	枼 (葉*[叶])	แผ่นไม้บางๆ (ใบไม้)	無*[无] (舞)	ไม่มี, ไร้ (ระบำ, ร่ายรำ)
北 (背)	ทิศเหนือ (แผ่นหลัง)	朱 (株)	แดง, สีชาด (ตอไม้, ลำต้น)	莫 (暮)	ไม่มีเลย (พลบค่ำ)
東*[东] (橐)	ทิศตะวันออก (ถุง)	臭 (嗅)	เหม็น (ดม)	必 (柲)	ย่อม, แน่นอน (ด้ามอาวุธโบราณ)
西 (栖)	ทิศตะวันตก (อยู่ในรังนก)	奇 (踦)	แปลก (ยืนขาเดียว)	乎 (呼)	หรอกหรือ, ใย (หายใจ)
前 (剪)	ก้าวไปข้างหน้า (ตัด)	衰 (蓑)	เสื่อมถอย (เสื้อฟางกันฝน)	何 (荷)	อะไร, ใย (แบก)
午 (杵)	เที่ยง ; ปีมะเมีย (สาก)	柬 (揀*[拣])	เทียบเชิญ, สาร (คัดเลือก)	能 (熊)	สามารถ (หมี)
久 (灸)	นาน (อังจุด)	县 (悬)	อำเภอ (แขวน)	孰 (熟)	ใคร, อะไร, อันไหน (ปรุงสุก)
少 (砂)	น้อย (เม็ดทราย)	寺 (持)	ศาลาว่าการ, วัด (ถือ)	者 (煮)	ผู้ที่... (ต้ม)
永 (泳)	ตลอดกาล (ว่าย)	求 (裘)	แสวงหา (เสื้อหนัง)	然 (燃)	ถูกต้อง, ไม่เลว (เผา, ย่าง)
原 (源)	แรกเริ่ม (แหล่งต้นน้ำ)	叟 (搜)	ท่านผู้เฒ่า (ค้นหา)	曾 (甑)	รุ่นทวด, รุ่นเหลน (ซึ้งดินเผาโบราณ)
希 (稀)	หวัง (หายาก)	常 (裳)	บ่อย, เสมอ (กระโปรง)		

แบบที่หนึ่ง เป็นลักษณะของการยืมใช้อักษรเดิมไปแล้วแต่ความหมายเดิม (本义) ยังคงมีอยู่ จึงต้องสร้างอักษรใหม่ขึ้นมาแทน โดยมักจะเพิ่มส่วนแสดงความหมายเข้าไปเพื่อให้อักษรที่สร้างใหม่มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น การยืมใช้ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบนี้ ตัวอย่างเช่น “七” ความหมายเดิมคือ “ตัด, หั่น” ต่อมาถูกยืมใช้เป็นคำบอกจำนวน “เจ็ด” โดยความหมายเดิมยังคงมีอยู่ จึงสร้างอักษรจีน “切” ขึ้นมาใหม่โดยเพิ่ม 刀

(มีด) ไว้ที่ด้านขวาของ 七 เพื่อแสดงความหมายว่าใช้มีดตัดหรือหั่น หรือตัวอักษร “孰” เดิมเป็นคำกริยามีความหมายว่า “(ปรุง) สุก” ต่อมาถูกยืมใช้เป็นคำปฤจฉาสรรพนามความหมายว่า “ใคร, อะไร, อันไหน” โดยความหมายเดิมยังคงมีอยู่ จึงสร้างอักษรจีน “熟” ขึ้นมาใหม่โดยเพิ่มหมวดไฟ 灬 ไว้ที่ด้านล่าง 孰 เพื่อแสดงความหมายว่าใช้ไฟทำให้สุก เป็นต้น

แบบที่สอง อักษรถูกยืมไปใช้ในอีกความหมายหนึ่ง โดยไม่สร้างอักษรใหม่และเลิกใช้ความหมายเดิม

อักษรยืมใช้	ความหมายยืมใช้ [X] ความหมายเดิมที่เลิกใช้	อักษรยืมใช้	ความหมายยืมใช้ ([X] ความหมายเดิมที่เลิกใช้)	อักษรยืมใช้	ความหมายยืมใช้ ([X] ความหมายเดิมที่เลิกใช้)
我	สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง [X] ง้าวโบราณ	豆	ถั่ว [X] ถาดอาหารขาตั้งสูง	六	หก, 6 [X] กระต๊อบ
汝	สรรพนามบุรุษที่สอง [X] ชื่อแม่น้ำ	斤	(น้ำหนัก) ชั่ง [X] ขวานตัดไม้	九	เก้า, 9 [X] ข้อศอก
某	ใครบางคน, คนนั้น [X] ต้นเหมย	权 (*權)	อำนาจ [X] ต้นเฉวียน	南	ทิศใต้ [X] เครื่องดนตรีระฆังโบราณ
虽 (*雖)	แม้น, แม้ว่า [X] กิ้งก่า	难 (*難)	ยาก [X] นกหนาน	寅	ปีหยิน (ปีขาล) [X] เกาทัณฑ์, ลูกธนู
亦	ก็...ด้วย [X] รักแร้	焉	คำช่วย [X] นกแยน	巳	ปีซื่อ (ปีมะเส็ง) [X] ทารกในครรภ์
勿	อย่า, ห้าม, ไม่ [X] ขึ้นสายธนู	报 (*報)	ตอบแทน [X] นักโทษ	戌	ปีซวี (ปีจอ) [X] ขวานรบโบราณ
奚	ใด, ที่ใด, ไหน, เช่นไร [X] นักโทษทาส	毕 (*畢)	สำเร็จ [X] ตาข่ายดักสัตว์	亥	ปีไฮ่ (ปีกุน) [X] หมู
而	นอกจากนี้, อีกทั้ง [X] เครา	录 (*録)	จารึก [X] สีทอง	巴	คำปัจจัย [X] งู, หนอน
敝	เก่าพัง [X] ปัดฝุ่นเสื้อ	单 (*單)	เดี่ยว [X] กับดักสัตว์		

แบบที่สอง เป็นลักษณะของอักษรเดิมถูกยืมไปใช้ในความหมายใหม่ โดยไม่สร้างตัวอักษรใหม่ขึ้นมาและความหมายเดิมของอักษรยืมใช้ก็เลิกใช้หรือหายไป ปัจจุบันไม่มีความหมายนั้นแล้ว ตัวอย่างเช่น “我” หลังจากถูกยืมมาใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง (ฉัน) ก็เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “ง้าวโบราณ” หรือหายไปแล้ว หรือ “亦” หลังจากถูกยืมมาใช้เป็นคำวิเศษณ์คือ “ก็...ด้วย” ก็เลิกใช้ความหมายเดิมที่หมายถึง “รักแร้” หรือ “豆” หลังจากถูกยืมใช้ในความหมายว่า “ถั่ว” แล้วความหมายเดิม “ถาดอาหารขาตั้งสูง” ก็ไม่ได้ใช้แล้วเช่นกัน ตัวอย่างอักษรยืมใช้แบบที่สองอื่น ๆ ได้แก่ ชื่อเรียกของแผนภูมิสวรรค์ (天干地支) เช่น 寅 (ปีขาล) เลิกใช้ความหมายเดิม “เกาทัณฑ์, ลูกธนู” 巳 (ปีมะเส็ง) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “ทารกในครรภ์” 戌 (ปีจอ) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “ขวานรบโบราณ” 亥 (ปีกุน) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “หมู” เป็นต้น คำบอกจำนวน 六 (หก) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “กระต๊อบ” และ 九 (เก้า) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “ข้อศอก” คำสันธาน 虽 (*雖) (แม้น, แม้ว่า) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ “กิ้งก่า” คำกริยาช่วย 勿 (อย่า, ห้าม) เลิกใช้ความหมายเดิมคือ

“ขึ้นสายธนู” เป็นต้น อักษรยืมใช้แบบที่สองนี้มีอยู่จำนวนไม่น้อยและเป็นตัวอักษรที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่อาจบ่งบอกถึงความหมายยืมใช้ (假借义) ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน (基本义) ที่ใช้กันในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันความหมายเดิมซึ่งเดิมที่สามารถสื่อได้จากอักษรยืมใช้ก็เลิกใช้หรือหายไปแล้ว โดยไม่มีอักษรสร้างใหม่ที่จะเชื่อมโยงไปยังความหมายเดิมได้ ส่งผลให้ยากแก่การเดาความหมายและจดจำอักษรยืมใช้แบบที่สองนี้

แบบที่สาม อักษรเก่าใช้ในความหมายแผลงและสร้างอักษรใหม่ให้กับความหมายเดิม

อักษรเก่า (อักษรใหม่)	ความหมายแผลง (ความหมายเดิม)	อักษรเก่า (อักษรใหม่)	ความหมายแผลง (ความหมายเดิม)	อักษรเก่า (อักษรใหม่)	ความหมายแผลง (ความหมายเดิม)
新 (薪)	เริ่มใหม่, มีใหม่ (ฟืน)	冬 (终)	ฤดูหนาว (ท้ายสุด, ปลาย)	皇 (煌)	ยิ่งใหญ่, สูงส่ง (สว่างไสว)
益 (溢)	ข้อดี, ประโยชน์ (ล้นนอง, เจิ่งนอง)	童 (僮)	เด็ก (ทาสเด็ก)	自 (鼻 bí)	ตนเอง (จมูก)
采 (採[采])	คัดสรร, เลือก (เด็ด)	尊 (樽)	คารวะ (จอกสุรา)		

แบบที่สาม เป็นลักษณะของการยืมอักษรเก่า (古字) ไปใช้ในความหมายแผลง (引申义) และต่อมาได้มีการสร้างอักษรใหม่ (今字) ให้กับความหมายเดิม ตัวอย่างเช่น “新” ถูกยืมไปใช้ในความหมายแผลงว่า “เริ่มใหม่, มีใหม่ (เริ่มเปลี่ยนใช้ไม้ฟืนใหม่)” จึงสร้างอักษรใหม่ “薪” ให้กับความหมายเดิมคือ “ฟืน” โดยเติมหมวดหญ้า 艹 ไว้ข้างบนอักษรเก่าเพื่อสื่อความหมายให้ชัดเจน หรืออักษร “尊” ถูกยืมไปใช้ในความหมายแผลงว่า “คารวะ (ยกจอกสุราขึ้นดื่มเพื่อแสดงการคารวะ)” จึงสร้างอักษรใหม่ “樽” ให้กับความหมายเดิมคือ “จอกสุรา” โดยเติมหมวดไม้ 木 ไว้ข้างซ้ายของอักษรเก่าเพื่อสื่อความหมายให้ชัดเจน หรืออักษร “冬” ถูกยืมไปใช้ในความหมายแผลงว่า “ฤดูหนาว (ฤดูกาลสุดท้ายของปี)” จึงสร้างอักษรใหม่ “终” ให้กับความหมายเดิมคือ “ท้ายสุด, ปลาย” โดยเติมหมวดใยไหม 糸 ไว้ข้างซ้ายของอักษรเก่าเพื่อสื่อความหมายของความต่อเนื่องของลำดับให้ชัดเจน และตัวอักษร “童” ถูกยืมไปใช้ในความหมายที่แผลงกว้างออกไปว่า “เด็ก” จึงสร้างอักษรใหม่ “僮” ให้กับความหมายเดิมคือ “ทาสเด็ก” โดยเติมหมวดคน 亻 ไว้ข้างซ้ายของอักษรเก่าเพื่อสื่อความหมายให้ชัดเจนเป็นต้น

แบบที่สี่ อักษรเก่าใช้ในความหมายแผลงหนึ่งและเลิกใช้ความหมายเดิม อีกทั้งสร้างอักษรใหม่ให้กับความหมายแผลงอื่น ๆ

อักษรเก่า	ความหมายแผลงที่ใช้ [X] ความหมายเดิมที่เลิกใช้	อักษรสร้างใหม่	ความหมายแผลง
支	ค้ำ, ยัน [X] กิ่งไผ่	枝	กิ่งไม้
		肢	แขนขา

แบบที่สี่ เป็นลักษณะของการยืมอักษรเก่าไปใช้ในความหมายแผลงหนึ่งและเลิกใช้ความหมายเดิม อีกทั้งต่อมาได้มีการสร้างอักษรใหม่ให้กับความหมายแผลงอื่นๆ เช่น “支” ความหมายเดิมคือ “กิ่งไผ่” เมื่อถูกยืมไปใช้

ในความหมายแผลงว่า “ค้ำ, ยัน” ก็เลิกใช้ความหมายเดิม อีกทั้งสร้างอักษรใหม่ “枝” ให้กับความหมายแผลง คือ“กิ่งไม้” โดยเติมหมวดไม้ 木 ไว้ข้างซ้ายของอักษรเก่าเพื่อสื่อความหมายให้ชัดเจน และยังสร้างอักษรใหม่ “枝” ให้กับความหมายแผลง “แขนขา” โดยเติมหมวดไม้ 木 ไว้ข้างซ้ายของอักษรเก่าเพื่อสื่อความหมายว่าเป็นอวัยวะให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แบบที่ห้า อักษรเก่าใช้ในความหมายเดิมและสร้างอักษรใหม่ให้กับความหมายแผลง

อักษรเก่า (อักษรใหม่)	ความหมายเดิม (ความหมายแผลง)	อักษรเก่า (อักษรใหม่)	ความหมายเดิม (ความหมายแผลง)	อักษรเก่า (อักษรใหม่)	ความหมายเดิม (ความหมายแผลง)
家 (嫁)	บ้าน (ออกเรือน)	坐 (座)	นั่ง (ที่นั่ง)	囱 (窗 chuāng)	ปล่องไฟ (ช่องหน้าต่าง)
昏 (婚)	พลบค่ำ (แต่งงาน)	禽 (擒)	สัตว์ปีก (ล่าจับสัตว์)	賈 (價)	ค้าขาย (ราคา)
取 (娶)	รับมา (แต่งภรรยา)	左 (佐)	มือซ้าย (ยื่นมือช่วยเหลือ)	乌 (呜)	อีกา (โฮ)

แบบที่ห้า เป็นลักษณะของการใช้อักษรเก่าในความหมายเดิมโดยสร้างอักษรใหม่ให้กับความหมายแผลง ตัวอย่างเช่น “昏” เป็นอักษรรวมความหมาย (会意字) ประกอบด้วยรูปคนยืน 氏 และด้านล่างมีดวงอาทิตย์ 日 มีความหมายเดิมว่า “พลบค่ำ” ซึ่งเป็นเวลาที่พระอาทิตย์ใกล้จะตกดิน ต่อมาแผลงความหมายเป็น “แต่งงาน” ซึ่งโยงความหมายถึงสมัยโบราณมักจะจัดงานแต่งงานในเวลาพลบค่ำ และสร้างอักษรใหม่ “婚” ให้กับความหมายแผลงนี้โดยเติมหมวดผู้หญิง 女 ไว้ที่ข้างซ้ายของอักษรเดิมเพื่อสื่อความหมายถึงเจ้าสาว หรือ “左” มีความหมายเดิมว่า “มือซ้าย” ต่อมาแผลงความหมายเป็น “ยื่นมือช่วยเหลือ (ผู้อื่น)” จึงสร้างอักษรใหม่ “佐” โดยเติมหมวดคำ 亻 (คน) เพื่อใช้แสดงความหมายของคนช่วยเหลือกัน หรือ “乌” มีความหมายเดิมว่า “อีกา” ต่อมาแผลงความหมายเป็นคำเลียนเสียงร้องไห้ “โฮ” จึงสร้างอักษรใหม่ “呜” โดยเติมหมวดคำ 口 (ปาก) เพื่อแสดงความหมายว่าเป็นเสียงร้องไห้ที่เปล่งออกมาจากปาก เป็นต้น

แบบที่หก อักษรเก่าถูกยืมไปใช้ในอีกความหมายหนึ่งโดยไม่สร้างอักษรใหม่ และยังใช้ในความหมายเดิมด้วย

อักษรยืมใช้	ความหมายยืมใช้ (ความหมายเดิม)	อักษรยืมใช้	ความหมายยืมใช้ (ความหมายเดิม)
闻	ได้กลิ่น, ดม (ได้ยิน)	会	คิดรวม, คิดบัญชี [อ่านว่า kuài] (รวมกัน) [อ่านว่า huì]

แบบที่หก เป็นลักษณะของการใช้อักษรตัวเดียวกันในอีกความหมายหนึ่งโดยไม่ได้สร้างอักษรใหม่ และยังคงใช้ความหมายเดิมด้วย การยืมใช้แบบนี้พบน้อยมากเพียง 2 ตัวอย่างคือ ตัวอักษร “闻” มี 耳 หู เป็นส่วนแสดงความหมายเดิม “ได้ยิน” ซึ่งเป็นกริยาที่เกี่ยวกับการใช้หูในการฟัง ต่อมา“闻” ถูกยืมไปใช้อีกความหมายหนึ่งคือ “ได้กลิ่น” โดยยังออกเสียงเหมือนเดิมและไม่สร้างอักษรใหม่ ถึงแม้ว่าการได้กลิ่นควรจะเกี่ยวกับจมูกและไม่เกี่ยวข้องอะไรกับหู (耳) ก็ตาม อีกตัวอย่างหนึ่งคือ “会” มีความหมายเดิมว่า “รวมกัน” ซึ่งอ่านว่า huì

ต่อมา “会” ซึ่งยังคงใช้ในความหมายเดิมด้วยถูกยืมไปใช้อีกความหมายหนึ่งคือ “คิดรวม, คิดบัญชี” ซึ่งถือได้ว่าเป็นความหมายแผลงที่มีความเกี่ยวข้องกับความหมายเดิม พร้อมทั้งเปลี่ยนเสียงอ่านเป็น kuài

จากรูปแบบของอักษรยืมใช้และอักษรสร้างใหม่ที่กล่าวไปข้างต้น กล่าวได้ว่าแบบที่หนึ่งและแบบที่สองถือว่าเป็นอักษรยืมใช้ตามแบบฉบับที่แท้จริงซึ่งตรงตามทฤษฎีว่าด้วยการสร้างอักษรจีนของสวีเซิ่น (许慎) ส่วนแบบที่สามถึงแบบที่ห้านั้นมีความเชื่อมโยงกับความหมายแผลง (引申义) นักวิชาการหลายท่านจึงเห็นว่าควรนำไปเชื่อมโยงกับการกลายความหมายน่าจะเหมาะสมกว่าเป็นการยืมใช้ และมองว่าเป็นความสัมพันธ์แบบอักษรเก่า (古字) กับอักษรใหม่ (今字) หรืออักษรแตกย่อย (分化字) ส่วนแบบที่หกนั้นจะถูกมองว่าเป็นอักษรตัวเดียวกันที่ไม่ใช่การยืมใช้ โดยพจนานุกรมส่วนใหญ่จะแยก “ได้ยิน” กับ “ได้กลิ่น, ดม” เป็น 2 รายการความหมาย (义项) สำหรับอักษร “会” นั้นจะถือว่าเป็นอักษรพ้องรูป บางเล่มจะแยกอธิบายเป็น 2 ตัวอักษร และบางเล่มจะแยกเป็น 2 รายการความหมาย (义项) โดยไม่กล่าวถึงการยืมใช้เลย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะจัดเป็นอักษรพ้องรูปเช่นกัน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างด้านรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มีการใช้อักษรจีนแบบยืมใช้แล้วก็ตาม แต่ก็มีอักษรยืมใช้และอักษรสร้างใหม่เพื่อทดแทนอักษรยืมใช้จำนวนไม่น้อยที่ตกทอดมาจากสมัยโบราณและยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งมีหลายตัวที่เป็นอักษรใช้บ่อย เช่น 要-腰 采-採[采] 無[无]-舞 它-蛇 能-熊 然—燃 又-右 八-分 เป็นต้น ดังนั้นการเรียนการสอนอักษรจีนควรอธิบายที่มาและลักษณะเด่นของอักษรยืมใช้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดเชื่อมโยงในเรื่องความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำตัวอักษรจีนเหล่านี้ได้อย่างเข้าใจและรวดเร็วง่ายดาย อีกทั้งยังช่วยเพิ่มพูนคำศัพท์ให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย

3.1 ความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่

หากสังเกตให้ดีจะพบว่าอักษรยืมใช้ (假借字) ส่วนใหญ่จะเป็นอักษรเหมือนภาพ อักษรรวมความหมาย หรืออักษรบ่งความซึ่งบ่งบอกความหมายเดิม (本义) หรือความหมายแผลง (引申义) ของอักษรนั้น ๆได้ชัดเจนอยู่แล้ว แต่เมื่อถูกยืมใช้ในความหมายใหม่ รูปลักษณ์มักจะไม่สามารถสื่อความหมายยืมใช้ (假借义) นั้นได้ ส่วนอักษรที่สร้างใหม่เพื่อใช้ทดแทนอักษรที่ถูกยืมใช้นั้นมักจะเป็นอักษรประสมบอกความหมายและเสียง (形声字) หรือควบเป็นอักษรรวมความหมาย (会意字) ด้วย ซึ่งสร้างโดยการเพิ่มส่วนแสดงความหมาย (意符) ที่เกี่ยวข้องกับความหมายเดิมหรือความหมายแผลงของอักษรยืมใช้ อักษรยืมใช้ในอักษรสร้างใหม่ก็มักจะเป็นทั้งส่วนแสดงความหมาย (意符) และส่วนแสดงเสียง (声符) ส่งผลให้อักษรสร้างใหม่แสดงความหมายได้ชัดเจนเป็นอย่างยิ่ง โดยปกติรูปลักษณ์ของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่จะแตกต่างกันตรงที่อักษรสร้างใหม่จะมีการเติมหมวดคำ แต่มีอักษรอักษรยืมใช้หรืออักษรสร้างใหม่บางตัวมีอักษรรูปย่อ (简体字) ซึ่งอาจส่งผลให้มองไม่ออกว่าอักษรสองตัวนั้น ๆ มีความสัมพันธ์เป็นอักษรยืมใช้และอักษรสร้างใหม่กัน เช่น 來[来]*-(麦*) 枼-葉

[叶] 無[无]-舞 萬*[万]-蠆 東*[东]-橐 柬-揀*[拣] หรืออาจเข้าใจผิดว่าเป็นอักษรตัวเดียวกัน เช่น 采-採*[采] 须-鬚*[须] ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่ เพื่อให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

(1) 要—腰：“益” เป็นอักษรเหมือนภาพรูปผู้หญิงเท้าสะเอว สื่อความหมายเดิมว่า “เอว” ต่อมาถูกยืมไปใช้ในความหมายว่า “สำคัญ, หลัก” โดยความหมายเดิมยังคงมีอยู่ จึงสร้างอักษร “腰” ขึ้นมาใหม่โดยเติมหมวดเนื้อ 月 ไว้ที่ด้านซ้ายของ 要 เพื่อแสดงความหมายว่าเอวซึ่งเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกาย

(2) 采—採*[采]：“采” เป็นอักษรรวมความหมาย ส่วนบนเป็นอักษรเหมือนภาพรูปอุ้งมือ 爪 และส่วนล่างเป็นรูปต้นไม้ 木 มีความหมายเดิมว่า “เด็ด” ต่อมาถูกยืมไปใช้ในความหมายแผลงว่า “คัดสรร, เลือก” โดยความหมายเดิมยังคงมีอยู่ จึงสร้างอักษร “採” ขึ้นมาใหม่โดยเติมหมวดมือ 扌 ไว้ข้างหน้า กลายเป็นข้างซ้ายก็มีมือ ข้างบนก็มีมือ ทำให้แสดงความหมายว่าใช้มือเก็บหรือเด็ดผลไม้บนต้นไม้ได้อย่างชัดเจน ในสมัยโบราณ “采” และ “採” เป็นอักษรจีนคนละตัวกันที่ยังสังเกตความแตกต่างของรูปลักษณ์ได้จากการมีหรือไม่มีหมวดมือ 扌 อยู่ข้างหน้า แต่ปัจจุบันอักษรจีนรูปย่อของ “採” กลับไปใช้ “采” ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นอักษรตัวเดียวกัน และอาจจะสับสนในเรื่องความหมายได้

(3) 無*[无]—舞：“無” เป็นอักษรเหมือนภาพรูปคนถือหางวัวร่ายรำบวงสรวง มีความหมายเดิมว่า “ร่ายรำ” ต่อมาถูกยืมไปใช้เป็นคำวิเศษณ์ “ไม่มี, ไร้” จึงสร้างอักษร “舞” ขึ้นมาใหม่โดยเติมหมวดเท้า 舛 ไว้ข้างล่างเพื่อแสดงความหมายว่าร่ายรำโดยโดดสลับเท้าไปมา ปัจจุบัน “無” มีอักษรจีนรูปย่อเป็น “无” ซึ่งมีรูปลักษณ์ต่างจากเดิมมาก ในขณะที่ “舞” ไม่มีอักษรจีนรูปย่อ ทำให้ยิ่งไม่รู้ว่าอักษรสองตัวนี้มีความสัมพันธ์เป็นอักษรยืมใช้และอักษรสร้างใหม่กัน

(4) 求—裘：“求” เป็นอักษรเหมือนภาพรูปหนังสัตว์ที่ยังไม่ได้ฟอกขูดขนออก มีความหมายเดิมว่า “เสื้อหนัง” ต่อมาถูกยืมไปใช้เป็นคำกริยา “แสวงหา” จึงสร้างอักษร “裘” ขึ้นมาใหม่โดยเติมหมวดเสื้อผ้า 衣 ไว้ข้างล่าง เพื่อแสดงความหมายว่าเป็นเสื้อชนิดหนึ่งที่ทำจากหนังสัตว์

(5) 它—蛇：“它” เป็นอักษรเหมือนภาพรูป “งู” ต่อมาถูกยืมไปใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สามของสัตว์หรือสิ่งของ “มัน” จึงสร้างอักษร “蛇” ขึ้นมาใหม่โดยเติมหมวดหนอนแมลง 虫 ไว้ข้างหน้า เพื่อแสดงความหมายว่าเป็นงูซึ่งมีลักษณะคล้ายหนอน

(6) 能—熊：“能” เป็นอักษรเหมือนภาพรูป“หมี” ต่อมาถูกยืมไปใช้เป็นคำกริยาช่วย “สามารถ” จึงสร้างอักษร “熊” ขึ้นมาใหม่โดยเติมขาสัตว์ 灬 เข้าไปด้านล่าง เพื่อแสดงความหมายว่าเป็นหมีซึ่งเป็นสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง

(7) 益—溢：“益” เป็นอักษรรวมความหมาย ประกอบด้วยด้านบนเป็นอักษร 水 (น้ำ) ซึ่งกร่อนรูป และด้านล่างเป็นภาชนะ 皿 มีความหมายเดิมว่า “ล้นนอง, เจิ่งนอง” ต่อมาถูกยืมไปใช้ในความหมายว่า “ข้อดี, ประโยชน์” จึงมีการสร้างตัวอักษรใหม่ขึ้นโดยเพิ่มหมวดน้ำ 氵 เข้าไปอีก กลายเป็นข้างบนก็มีน้ำ ข้างซ้ายก็มีน้ำ ทำให้แสดงความหมายว่าน้ำล้นเจิ่งนองจากภาชนะได้อย่างชัดเจนมาก

(8) 然—燃：“然” เป็นอักษรรวมความหมายซึ่งประกอบด้วยด้านซ้ายบนเป็นเนื้อ 月(肉) ด้านขวาบนเป็น 犬 คือหมาป่าหรือสัตว์ป่า ด้านล่างเป็นไฟ 灬 (火) มีความหมายเดิมว่า “เผา, ย่าง” ต่อมาอักษรตัวนี้ถูก

ยืมไปใช้เป็นคำมูลประกอบขึ้นเป็นคำไม่แท้อื่น ๆ เช่น 当然 (แน่นอน) 虽然 (แม้ว่า) 自然 (ธรรมชาติ) เป็นต้น จึงต้องสร้างอักษรใหม่ขึ้นโดยเพิ่มหมวดไฟ 火 เข้าไปอีก กลายเป็นมีไฟทั้งข้างบนและข้างล่าง ทำให้แสดงความหมายว่าเอาเนื้อสัตว์ป่ามาย่างหรือเผาในกองไฟได้อย่างชัดเจนมาก

(9) 其—箕：“其” เป็นอักษรเหมือนภาพ 𠂤 รูป “บุ้งกี๋” หรือ “กระด้ง” (簸箕) สำหรับใช้ฟัดข้าวเปลือก ด้วยเหตุที่ภาชนะชนิดนี้สานจากไม้ไผ่ เมื่ออักษรตัวนี้ถูกยืมไปใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สาม “เขา, มัน” จึงสร้างอักษรขึ้นมาใหม่ โดยเพิ่มหมวดไม้ไผ่ 竹 ไว้ข้างบนเป็น “箕”

(10) 莫—暮：“莫” เป็นอักษรรวมความหมาย ประกอบด้วยดวงอาทิตย์ 日 อยู่ตรงกลางและมีหญ้า 屮 อยู่ข้างบนและข้างล่างอย่างละ 2 ต้นแทนพื้นดิน มีความหมายเดิมว่า “พลบค่ำ” ต่อมาถูกยืมไปใช้เป็นคำสรรพนามไม่ชี้เฉพาะในภาษาจีนโบราณ “ไม่มีใครเลย, ไม่มีอะไรเลย” จึงต้องสร้างอักษรใหม่โดยเพิ่มดวงอาทิตย์ 日 อีกหนึ่งดวงไว้ข้างล่างสุดเป็น “暮” เพื่อแสดงความหมายอย่างชัดเจนว่าเป็นเวลาพลบค่ำซึ่งพระอาทิตย์ตกดิน

อักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในรูปลักษณ์ซึ่งเห็นได้ชัดเจนมาก ดังตารางข้างล่างนี้

ร่างกาย/กริยาคน	กริยา	ธรรมชาติ	สิ่งของเครื่องใช้	มีอักษรรูปย่อ
北–背 (แผ่นหลัง)	寺–持 (ถือ)	它–蛇 (งู)	父–斧 (ขวาน)	须–鬚*[须] (เครา)
要–腰 (เอว)	叟–搜 (ค้นหา)	能–熊 (หมี)	其–箕 (บุ้งกี๋)	枼–葉*[叶] (ใบไม้)
支–肢 (แขนขา)	臭–嗅 (ดม)	莫–暮 (พลบค่ำ)	午–杵 (สาก)	萬*[万]–蠆(แมงป่อง)
又–右 (มือขวา)	乎–呼 (หายใจ)	原–源 (แหล่งน้ำ)	必–柲 (ด้ามอาวุธ)	來[来]*–(麦*)(ข้าวสาลี)
止–趾 (เท้า)	奇–踦 (ยืนขาเดียว)	朱–株 (ตอไม้)	新–薪 (ฟืน)	無*[无]–舞 (ระบำ)
自–鼻 (จมูก)	然–燃 (เผา, ย่าง)	支–枝 (กิ่งไม้)	衰–蓑(เสื้อฟางกันฝน)	東*[东]–橐 (ถุง)
四–泗 (น้ำมูก)	久–灸 (อังจุด)	少–砂 (เม็ดทราย)	求–裘 (เสื้อหนัง)	柬–揀*[拣] (คัดเลือก)
家–嫁 (ออกเรือน)	孰–熟 (ปรุงสุก)	永–泳 (ว่าย)	常–裳 (กระโปรง)	采–採[采] (เด็ด)
昏–婚 (แต่งงาน)	者–煮 (ต้ม)	益–溢 (ล้นเจิ่งนอง)	坐–座 (ที่นั่ง)	
取–娶 (แต่งภรรยา)	七–切 (ตัด, หั่น)	西–栖 (อยู่ในรังนก)	囱–窗 (หน้าต่าง)	
左–佐 (ช่วยเหลือ)	八–分 (ตัดแบ่ง)	希–稀 (หายาก)	各–络 (ถึง)	
賈–價 (ราคา)	前–剪 (ตัด)	禽–擒 (ล่าสัตว์)		
乌–呜 (โฮ)		何–荷 (แบก)		
县–悬 (แขวน)		皇–煌 (สว่างไสว)		

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่ารูปลักษณ์ของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นอย่างมาก กล่าวคืออักษรสร้างใหม่จะมีอักษรยืมใช้เป็นทั้ง “ส่วนแสดงความหมาย” และ “ส่วนแสดงเสียง” โดยมีจุดแตกต่างสำคัญอยู่ที่อักษรสร้างใหม่จะเพิ่ม “ส่วนแสดงความหมาย” หรือ “หมวดคำ” อื่นซึ่งเกี่ยวข้องอย่างมากกับความหมายเดิมหรือความหมายแผลงของอักษรยืมใช้ ทั้งนี้ เพื่อให้รูปลักษณ์แตกต่างกับอักษรเดิม ไม่

ก่อให้เกิดความสับสนหรือเข้าใจผิดว่าเป็นอักษรตัวเดียวกัน อีกทั้งช่วยเพิ่มความชัดเจนของความหมาย ด้วยเหตุนี้อักษรที่สร้างใหม่เพื่อใช้ทดแทนอักษรที่ถูกยืมใช้ส่วนมากจึงเป็นอักษรประสมบอกความหมายและเสียงซึ่งมักจะควบเป็นอักษรรวมความหมายด้วย ในขณะเดียวกันอักษรยืมใช้ส่วนใหญ่จะเป็นอักษรเหมือนภาพหรืออักษรรวมความหมายซึ่งบ่งชี้ “ความหมายเดิม” ของตัวอักษรนั้น ๆมันได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อถูกยืมไปใช้ในความหมายอื่นโดยเลิกใช้ในความหมายเดิม รูปลักษณ์ของอักษรยืมใช้นั้น ๆ ก็จะไม่สามารถบ่งชี้ความหมายยืมใช้ได้

3.2 ความสัมพันธ์ด้านเสียงอ่านของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่

หากพิจารณาความสัมพันธ์ด้านเสียงอ่านของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวพันกันอย่างมาก เพราะการยืมใช้นั้นใช้หลักการยืมอักษรที่มี “เสียงเหมือนกัน” หรือ “เสียงคล้ายกัน” โดยอักษรสร้างใหม่จะมีอักษรยืมใช้เป็น “ส่วนแสดงเสียง” (ควบกับเป็น “ส่วนแสดงความหมาย” จึงมักจะออกเสียงเหมือนเดิมกับอักษรยืมใช้หรืออาจจะแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในส่วนของเสียงวรรณยุกต์ เสียงพยัญชะหรือเสียงสระอาจจะมีบ้างที่เสียงอ่านแตกต่างกันมาก ผู้ศึกษาขอสรุปความสัมพันธ์ด้านเสียงอ่านของตัวอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่เป็น 5 ลักษณะ โดยเรียงตามจำนวนที่พบจากมากไปหาน้อยดังนี้

(1) เสียงอ่านเหมือนกัน

必-柲 bì	求-裘 qiú	乌-呜 wū	永-泳 yǒng	采-採[采]cǎi
常-裳 cháng	然-燃 rán	希-稀 xī	又-右 yòu	柬-揀*[拣]jiǎn
何-荷 hé	孰-熟 shú	新-薪 xīn	原-源 yuán	须-鬚*[须]xū
乎-呼 hū	四-泗 sì	益-溢 yì	止-趾 zhǐ	枼-葉*[叶]yè
久-灸 jiǔ	童-僮 tóng	尊-樽 zūn	朱-株 zhū	支-枝/肢 zhī

(2) เสียงวรรณยุกต์ต่างกัน

北 běi-背 bèi	父 fù-斧 fǔ	各 gè-佫 gé	奇 qí-跨 qī
叟 sǒu-搜 sōu	無*[无]wú-舞 wǔ	要 yào-腰 yāo	曾 zēng-甑 zèng

(3) เสียงพยัญชนะต่างกันและเสียงวรรณยุกต์อาจต่างกันด้วย

冬 dōng-终 zhōng	其 qí-箕 jī	前 qián-剪 jiǎn	寺 sì-持 chí
午 wǔ-杵 chǔ	西 xī-栖 qī	來*[叶]lái-麥*[叶]mài	

(4) เสียงสระต่างกันและเสียงวรรณยุกต์อาจต่างกันด้วย

囪 cōng-窗 chuāng	七 qī-切 qiē	莫 mò-暮 mù	少 shǎo-砂 shā
衰 shuāi-蓑 suō	县 xiàn-悬 xuán	者 zhě-煮 zhǔ	

(5) เสียงอ่านแตกต่างกันมาก

八 bā-分 fēn	臭 chòu-嗅 xiù	東*[东]dōng-橐 tuó	賈 gǔ-價 jià
能 néng-熊 xióng	它 tā-蛇 shé	萬* wàn[万]-蠆 chài	

จากข้อมูลข้างต้นพบว่าเสียงอ่านของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่ส่วนมากจะเหมือนกัน หรือเสียงคล้ายกันโดยต่างกันเพียงเสียงวรรณยุกต์ ในกรณีที่เสียงพยัญชนะต่างกันก็อาจจะเป็นเสียงพยัญชนะในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งในภาษาจีนถือว่ามีเสียงคล้ายกัน เช่น j-q-x (其 qí-箕 jī, 西 xī-栖 qī) หรือ s-ch (寺 sì-持 chí)

เช่นเดียวกับกรณีที่เสียงสระต่างกัน ในภาษาจีนก็ถือว่าสระที่มีเสียงขึ้นต้นหรือลงท้ายเหมือนกันมีเสียงสระคล้ายกัน เช่น i-ie (七 qī-切 qiē) a-ao (少 shǎo-砂 shā) หรือ -n (县 xiàn-悬 xuán) -ng (囱 cōng-窗 chuāng) ส่วนในกรณีที่เสียงอ่านของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่มีความแตกต่างกันมากโดยไม่สัมพันธ์กันนั้น อาจเกี่ยวข้องกับความหมายแผลงหรือการกลายความหมาย รวมถึงวิวัฒนาการด้านเสียงในภาษาจีน เช่น พจนานุกรมบางเล่มได้อธิบายไว้ว่าอักษร 它 tā และ 蛇 shé ได้แยกรูปลักษณ์ออกไปแสดงความหมายต่างกัน จึงไม่มีความสัมพันธ์เรื่องเสียง แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงความหมายไม่ใช่ด้านเสียงอ่าน เช่น 八-分; 它-蛇; 能-熊 โดย 八/它/能 ต่างเป็นส่วนประกอบบอกความหมาย(形符) ของ 分/蛇/熊 ตามลำดับ ถือเป็นอักษรรวมความหมาย เป็นต้น

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างด้านความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่

อักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่มีความสัมพันธ์ด้านความหมายน้อยมาก ทั้งนี้สอดคล้องกับคำกำจัดความของอักษรยืมใช้ในอักษรานุกรม ที่ว่า อักษรยืมใช้อาศัย“เสียง” เหมือนหรือคล้ายกันเท่านั้น ด้านความหมายไม่มีความเกี่ยวข้องกัน อีกทั้งส่วนใหญ่ชนิดของคำก็แตกต่างกันไปด้วย มีนักวิชาการบางท่านได้เชื่อมโยงไปถึงเรื่องการกลายความหมายแต่ก็ไม่ใช่ความหมายที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง หากสังเกตจากความหมายของอักษรยืมใช้และอักษรสร้างใหม่จะเห็นได้ว่าความหมายเดิมของอักษรยืมใช้ซึ่งก็คือความหมายของอักษรสร้างใหม่มักจะเป็นความหมายในเชิงรูปธรรม โดยมักจะเป็นคำนามหรือคำกริยา แต่ความหมายยืมใช้ส่วนใหญ่กลับเป็นความหมายในเชิงนามธรรม เช่น คำช่วย คำสันธาน คำวิเศษณ์ คำกริยาช่วย คำสรรพนาม เป็นต้น ตัวอย่างเช่น 要 เป็นคำกริยาช่วยหมายถึง ต้องการ สำคัญ ซึ่งความหมายเดิมเป็นคำนาม หมายถึง เอว คำว่า 我 หมายถึงฉัน ข้าพเจ้า เป็นคำสรรพนาม ความหมายเดิมเป็นนาม หมายถึงอาวุธคล้ายง้าวสมัยโบราณ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าความหมายของอักษรไม่สัมพันธ์กับรูปลักษณ์ของอักษรยืมใช้นั้น ๆ ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจดจำตัวอักษรจีน

4. อักษรยืมใช้กับการเรียนการสอนอักษรจีน

อักษรยืมใช้เป็นอักษรที่ใช้กันในหนังสือโบราณและได้ตกทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นอักษรที่เกิดจากการอาศัยเสียงเหมือนหรือใกล้เคียงของอักษรตัวอื่นแล้วนำอักษรตัวนั้นมาบันทึกอีกความหมายหนึ่ง แม้ว่าจะแยกเป็นอักษรสองตัวก็ตาม แต่เมื่อมองในด้านความสัมพันธ์ของรูปลักษณ์และเสียงอ่านแล้วนับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันอยู่มาก บางตัวอยู่ในลักษณะของคำพ้องรูป บางตัวอยู่ในลักษณะคำพ้องเสียง ถึงแม้ว่าอักษรยืมใช้ไม่มีการยืมใช้ในปัจจุบัน แต่มีอักษรยืมใช้จำนวนไม่น้อยที่ยังใช้ในภาษาจีนปัจจุบันและเป็นอักษรใช้บ่อย จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าอักษรยืมใช้ที่แท้จริงยังคงเป็นรูปแบบตามทฤษฎีของนักอักษรศาสตร์สวีเชิ่นที่ได้ให้คำจำกัดความไว้ จึงยังสามารถเชื่อมโยงในส่วนของรูปและเสียง ส่วนด้านความหมายนั้นเชื่อมโยงกันน้อยมาก อย่างไรก็ตามในการเรียนการสอนอักษรจีนนั้นไม่ควรมองข้ามการให้ความรู้เกี่ยวกับอักษรยืมใช้ โดยอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจและเกิดการคิดเชื่อมโยงในเรื่องความสัมพันธ์ด้านรูปลักษณ์ เสียงอ่านและความหมายของอักษรยืมใช้กับอักษรสร้างใหม่ โดยเชื่อมโยง

“ความหมายเดิม” ของอักษรยืมใช้กับรูป เสียงและความหมายของอักษรสร้างใหม่ พร้อมทั้งเรียนรู้หมวดคำไปด้วย ส่วน “ความหมายยืมใช้” นั้นต้องอาศัยการท่องจำโดยเฉพาะอักษรยืมใช้ที่ไม่มีการสร้างอักษรใหม่ รวมถึงควรจดจำเสียงอ่านของอักษรยืมใช้ซึ่งมักจะใช้เป็นส่วนแสดงเสียง เช่น คำว่า 要 ความหมายเดิมคือเอว เมื่อถูกยืมใช้ในความหมายที่ว่า ต้องการ จะ และคำว่า 北 ความหมายเดิมว่า หันหลังให้กัน หรือทำอะไรลับหลัง เมื่อถูกยืมใช้ในความหมายว่า ทิศเหนือ ทั้งสองตัวนี้เติมหมวดคำ 月 จึงแสดงความหมายเดิมที่เกี่ยวกับอวัยวะของร่างกาย คือ เอว และ หลัง เป็นคำว่า 腰 และ 背 คำว่า 能 ความหมายเดิมคือ หมี ต่อมาถูกยืมใช้ในความหมายว่าสามารถ ได้ คำนี้เติม สีชีด 4 แต้ม ด้านล่างเป็นคำว่า 熊 แสดงความหมายว่า หมี การหยิบยกตัวอย่างอักษรยืมใช้และอักษรสร้างใหม่ลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและจดจำตัวอักษรจีนได้ง่ายยิ่งขึ้น เหมือนกับการเรียนรู้อักษรจีนตัวหนึ่งแล้วเชื่อมโยงกับอักษรอีกตัวหนึ่งจะช่วยเพิ่มความรู้และจำนวนคำศัพท์อันอาจจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาอักษรจีนในระดับที่สูงขึ้น

อนึ่ง อักษรยืมใช้เป็นอักษรที่ใช้ในหนังสือโบราณ แม้ว่าปัจจุบันไม่มีการใช้อักษรจีนแบบยืมใช้แล้ว แต่ถ้าพิจารณาภาษาฮิตหรือคำแสลงบนอินเตอร์เน็ตหรือแม้กระทั่งภาษาถิ่นของจีนในปัจจุบันดูเหมือนว่ายังคงปรากฏอักษรยืมใช้ที่สอดคล้องกับหลักการของสวี่เซิ่นอยู่ เช่น คำว่า 囧 ความหมายเดิมสื่อถึง “สว่างไสว” แต่ปัจจุบันมีการยืมใช้อักษรนี้กันอย่างแพร่หลายเพื่อสื่อถึงใบหน้าที่กลัดกลุ้มหรือหดหู่ของคน หรือการยืมใช้คำว่า 咋 ซึ่งเป็นภาษาถิ่นทางตอนเหนือของจีนแทนคำว่า “อะไร” ในภาษาจีนปัจจุบัน (เช่น 你咋回事？ เธอเป็นอะไร) เป็นต้น การยืมใช้ลักษณะนี้ในปัจจุบันตามทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า เป็นอักษรยืมใช้แต่ไม่ได้เป็นภาษาทางการซึ่งเป็นคำที่นิยมใช้เฉพาะกลุ่มหรือใช้ในภาษาถิ่นเท่านั้น

บรรณานุกรม

นริศ วศินานนท์. (2555) **ร้อยหมวดคำจำอักษรจีน.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

นริศ วศินานนท์. (2555) **ย้อนรอยอักษรจีน.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

นริศ วศินานนท์. (2565) **ปัญหาการเรียนการสอนอักษรจีนในประเทศไทย**. วารสารภาษาและวัฒนธรรมจีน ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2565 หน้า 53-65

ภุมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร. (2555) **วิวัฒนาการอักษรจีน.** ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.

曹先擢, 苏培成主编. (1999) **汉字形义分析字典.** 北京：北京大学出版社.

陈正正. **文字发展定律对假借字的影响.** [J]. 电子科技大学学报(社科版), 2017, 19, 6: 107-112.

韩鉴堂编著. (2013) **汉字文化图说.** 北京：北京语言文化大学出版社.

蓝之中. **假借字来源于词义探析.** [J]. 南京农业大学学报(社会科学版). 2004. 1, 4(1) : 87-96.

梁彦民, 赵雷. (2006) **汉字教程（民族版）.** 北京：北京语言文化大学出版社.

刘颖. **初探假借及其分类. [J]**报刊荟萃(下)中国陕西：2017(1).

王立军，宋继华，陈淑梅. (1999) **汉字应用通则.** 沈阳：春风文艺出版社.

王宁主编. (1996) **汉字汉语基础.** 北京：科学出版社.

张静贤主编. (2004) **汉字教程.** 北京：北京语言文化大学出版社.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
NARIS WASINANON

Highest Education（最高学历）:
Ph.D. (Chinese Language and Characters)

University or Agency（任职院校或单位）:
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）:
- Chinese Characters
- Chinese Translation
- Chinese Culture

Address（地址）:
College of Chinese Studies,
Huachiew Chalermprakiet University
18/18 Debaratana Road, km.18, Bangplee District,
SamutPrakan 10540

Author (2) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
SUKANYA WASINANON

Highest Education（最高学历）:
M.A. (Modern Chinese)

University or Agency（任职院校或单位）:
Independent Researcher

Field of Expertise（专业领域）:
- Teaching Chinese to Speakers of Other Language
- Chinese-Thai Translation

Address（地址）:
201/33 Moo.7 Debaratana Road, km.25, Bangsaothong
District, SamutPrakan 10570

对《周易》中“临”卦之分析

THE ANALYSIS OF “ LIN ” HEXAGRAM IN THE I CHING

王斌 [1]
WANG BIN
华侨大学哲学与社会发展学院，中国
School of Philosophy and Social Development, Huaqiao University, P.R. China
E-mail: wangpump@qq.com

黄璧涛 [2]
CHAWEEWAN WONGCHAROENKUL
曼谷大学、中文国际学院
Chinese International, Bangkok University
E-mail: mimistwong@gmail.com
Received: 10 April 2025 / Revised: 5 June 2025 / Accepted: 12 June 2025

摘要

本研究主要围绕《周易》第十九卦“临卦”展开分析，系统性地考察了其卦象构成、文字解释以及不同历史时期的理解差异。具体来说，文章着重探讨了这个卦象在传统社会治理和现代应用场景中的启示意义。我们可以注意到，卦象中“泽上有地”的结构特征，通常被解释为管理者需要以德性来影响民众的治理思路；而卦辞提到的“八月有凶”这种说法，实际上是在提醒当政者要始终保持危机意识。从发展脉络来看，文章梳理了汉代到宋明时期各家学派对临卦的不同解读方式。比如说汉代的学者更关注卦象推演，而宋代理学家则侧重挖掘其中的伦理内涵。特别值得关注的是现代研究者们的新视角，他们尝试将临卦的智慧应用在管理学、教育学这些领域，甚至与西方思想进行对话比较。研究结果表明，这个古老的卦象不仅承载着中国传统文化对天人关系的理解，还能为现代社会的组织管理、领导力培养等实际问题提供参考价值。 通过跨学科的研究方法，本文试图展现传统思想资源在当代语境下的转化可能性。

关键词：临卦； 《周易》； 哲学思想

ABSTRACT

This study focuses on an in-depth analysis of the 19th hexagram in the Book of Changes (I Ching), known as "Lin" (Approach). It systematically examines the hexagram’s structural composition, textual interpretation, and the evolution of its understanding across different historical periods. Specifically, the paper explores the insights this hexagram offers for both

traditional governance and modern application scenarios. The structure of “earth above the marsh” is commonly interpreted as a model of governance in which the ruler influences the people through moral virtue. Meanwhile, the phrase “misfortune in the eighth month” serves as a warning for rulers to maintain a constant awareness of potential crises. Historically, the study outlines the shift in interpretive focus—from Han dynasty scholars emphasizing symbolic derivation, to Song and Ming Neo-Confucians exploring ethical implications. Notably, modern scholars have adopted new perspectives by applying the wisdom of this hexagram to fields such as management and education, and even drawing comparisons with Western philosophies. The findings suggest that this ancient symbol not only reflects traditional Chinese views on the relationship between Heaven and humanity, but also provides valuable insights for contemporary challenges in organizational governance and leadership development. By adopting an interdisciplinary approach, this paper aims to demonstrate the potential for transforming traditional philosophical resources within the context of modern society.

Keywords: Lin Hexagram，I Ching，Philosophical Ideas

绪论

《周易》作为我国传统思想经典中的重要组成部分，其六十四卦体系不仅承载着古人对天地运行规律的理解，也构建了传统社会治理与道德规范的重要理论基础。在六十四卦体系中，第十九卦“临卦”由于包含的德政理念与管理方法，成为研究古代社会治理的重要切入点。这个卦象由“泽上有地”构成，配合“大吉大利但要警惕八月危机”的卦辞，形成了一套融合德治思想与风险预警的治理模式，可以看作是儒家仁爱理念与道家自然法则的具体实践。本研究主要对临卦进行多角度分析，探讨其在古代社会管理和现代应用中的价值。

具体来说，首先从卦象符号和文字内容入手，解析其符号逻辑与思想表达特点；然后整理汉代象数学派、魏晋玄学思想以及宋明理学等不同时期对临卦的解读方式；最后尝试将相关思想应用到现代管理、教育培训等不同领域，简单来说就是探索传统智慧在当代社会的转化可能性。比如在企业管理中，可以借鉴其“居安思危”的思想来制定风险预案，或者参考“以德服人”的理念来优化团队管理方式。在具体研究方法上，我们主要采用了查资料的方法和对比分析不同案例的方式。也就是一方面要整理《周易》原典和历代学者做的注释解读，另一方面也关注现代研究者从不同角度（比如管理学、社会学这些领域）对临卦进行的理论分析和实际应用探索。

通过分析发现，临卦这个符号现在不只是用来占卜的工具，它其实已经变成连接过去和现在、东方思想和西方理论的重要纽带。比如说卦象里包含的关于道德培养、权力制衡、领导技巧这些内容，对现在的企业管理、学校管理和政府工作这些领域都还能提供很多启发。 因此，深入分析《周易》临卦的符号系统和哲学内涵，不仅可以帮助我们更好地理解传统政治文化的底层逻辑，更重要的是为传统文化如何适应现代社会需求提供了新的思路。

一、临卦的卦象结构与基本释义

《周易》中第十九卦“临卦”，在整部经典体系中占据着重要的地位，被认为是代表德治、教育与领导之道的重要卦象。其在卦象结构、卦辞、爻辞等方面展现出深刻的政治哲学和伦理规范，历代学者也多有深入研究。

（一）卦象结构分析

临卦由上卦兑（☱）与下卦坤（☷）构成。

临。元，亨，利，贞。至于八月有凶。

象曰：泽上有地，临。君子以教思无穷，容保民无疆。

临卦卦辞，临：元，亨，利，贞。至于八月有凶

爻辞

初九：咸临，贞吉。

九二。咸临，吉，无不利。

象曰：咸临，吉无不利，未顺命也。

六三。甘临，无攸利。即忧之，无咎。

象曰：甘临，位不当也。即忧之，咎不长也。

六三：甘临，无攸利；既忧之，无咎。

六四。至临，无咎。

象曰：至临无咎，位当也。

六五。知临，大君之宜，吉。

象曰：大君之宜，行中之谓也。

上六。敦临，吉，无咎。

象曰：敦临之吉，志在内也。（十三经注疏委员会，2000：111-114）

兑卦属阳，象征“泽”，主喜悦、悦服之意；坤卦属阴，象征“地”，主柔顺、包容。根据《象传》的解释，“泽上有地，临。君子以教思无穷，容保民无疆”。在卦象中，兑之喜悦柔顺，与坤之包容厚重相结合，象征一种既有亲和力又不失威仪的治理模式，是古代理想君主形象的写照。

（二）卦辞解读

《周易》原文中临卦的卦辞为：“元亨利贞。至于八月有凶。”虽然简短，却蕴含着丰富的哲学内涵。“元亨利贞”属于四德，在临卦语境中被赋予特殊的政治意涵。程颐在《周易程氏传》中指出：“元者，善之长；亨者，嘉之会；利者，义之和；贞者，事之干”（程颐，1981：146）。具体而言：元德象征统治者的仁爱之心，是施行德政的基础；亨德代表礼乐制度的通达顺畅；利德体

现政策措施的适宜得当；贞德强调施政过程的坚定不移。朱熹也特别强调：“贞固者，临道之本也”（朱熹，2002：61），认为坚守正道是临卦的核心要义。

“八月有凶”可以从三个层面理解：首先，从阴阳消长看，八月（周历）对应仲秋时节，阳气开始衰减，阴气逐渐增长（朱熹，2002：61）；其次，从历史经验看，周代重要政治变故多发生在八月（高亨，2009：211）；最后，从管理哲学看，这警示统治者要居安思危，防微杜渐（黄寿祺、张善文，2018：182）。

临卦的独特价值在于将积极的德政主张与深刻的忧患意识有机结合。朱伯崑指出：“这种吉凶并陈的表达方式，体现了儒家中庸'的政治智慧”（朱伯崑，2005：121）。具体表现为：一方面，四德为统治者提供了完整的施政纲领；另一方面，八月之诫又时刻提醒要保持清醒。孔颖达在《周易正义》中总结道："君子观此卦象，当思教化无穷，容保民无疆"（孔颖达，1999：94），准确揭示了临卦卦辞的现实指导意义。

临卦卦辞通过"元亨利贞“与”八月有凶"的辩证表述，构建了儒家理想的政治范式。这种既倡导积极有为，又强调居安思危的治理智慧，对当代管理实践仍具有重要的启示价值。

（三）爻辞分层解析

临卦的六爻象征从初次施政到治理完成的不同阶段，逐层展示一位理想君主在道德修养与治理技艺上的递进路径。

1.基础阶段：初九、九二

初九：“咸临，贞吉”

作为治理实践的起点，“咸临”强调情感共鸣的基础作用。“'咸'者感也，初九阳刚得正，犹君子以真诚感通天下”（李光地，2002：153）。

从政治实践看，此爻对应《孟子》“与民偕乐”思想（《梁惠王上》），要求领导者突破科层隔阂，建立直接的情感联结。特别强调：“贞者正固也，感而不妄谓之贞”（程颐，1981: 146），指出这种情感互动必须建立在真诚基础上。

九二：“咸临，吉无不利”

此阶段体现情感治理的深化。“九二居下卦之中，阳刚得中，故能感而遂通”（朱熹，2002：62）。相较于初九的初始接触，九二要求建立制度化的情感沟通渠道。

现代研究显示，这种"中度情感投入"最能提升组织效能。“九二爻提示领导者需在亲密与权威间保持平衡”。

2.转折阶段：六三

六三：“甘临，无攸利。既忧之，无咎”

此爻揭示治理过程中的典型误区。“'甘临' 即甜言蜜语取悦民众，此非正道”（王振复，2008：117）。爻辞提出的解决方案值得注意：“既忧之”体现儒家"反求诸己"的修养工夫。“知有咎而忧之改之，咎不至于长久，最终有咎会转变为无咎。”（金景芳和吕绍刚，2017：206）。

3.高阶阶段：六四、六五

六四：“至临，无咎”

象征治理行为的规范化。孔颖达疏解：“至者极也，谓依法度而行”（孔颖达，1999：94）。但需注意，《周易》强调制度需与德性结合。“徒法不能自行，至临必本于至诚”（程颐，1981：147）。

六五：“知临，大君之宜，吉”

代表治理艺术的最高境界。“知者明睿所照，非小智可比”（朱熹，2002：63）。

4.终极阶段：上六

上六：“敦临，吉无咎”

“敦”字蕴含深刻的治理智慧。“敦者厚也，既指德性之厚，亦指政策连续性”（宇克承，1999：88）。

值得注意的是，上六虽居卦终却得“吉”，打破周易“上爻多凶”的常规，突显临卦对治理延续性的特殊重视。

二、临卦在古代文献中的阐释

“临”作为《周易》第十九卦的名称，其在古代文献中的阐释丰富多样，涵盖了字源解析、哲学内涵和政治伦理等多个层面。从汉代至今都有学者对临卦有不同的认识。

（一）“临”字的字源解析

《说文解字》是中国最早的字典之一，由东汉许慎编纂，旨在解释汉字的形、音、义。在《说文解字》中，“临”被解释为“监临也。从卧，品声。”这一定义揭示了“临”字的本义和构造。（许慎，1963：170）

首先，“临”字的本义为“监临”，即从高处往下看，具有俯视、监察之意。这一解释与“临”的基本含义相符，体现了从上向下观察或面对的动作。

其次，“临”字的字形结构为会意兼形声字。“从卧”表示人处于俯卧的姿态，暗示俯视的动作；“品”作为声旁，提供了读音线索。这种构造方式在汉字中较为常见，体现了古人造字的智慧。

此外，《尔雅·释诂》对“临”的经典释义为：**“临，视也。”，“临，大也。”**

此解释将“临”的核心义界定为"居高视下"与“尊大”双重含义，与《周易》临卦“居高临下”的象征高度吻合。**与《说文解字》互证：**《说文·卧部》：“临，监也。从卧，品声。”段玉裁注：“谓居高视下，引申为凡相统理之称。”（段玉裁，1981：354）

（二）汉代学者对临卦的阐释

汉代学者对《周易》临卦的阐释体系，聚焦孟喜卦气说、京房八宫说与《易纬》政治哲学三大诠释传统。而郑经作为易学大师则重在对临卦进行注解。

孟喜（约前 90-前 40）创立的十二月卦理论，将临卦置于宇宙运行的宏观体系中。《孟氏章句》残卷明确记载：“临主十二月，斗建丑位，阳气始通”（孟喜 1994：12）。这一时空定位包含三重维度：临卦对应冬至后第二个朔望月，太阳运行至黄经 300°，北斗七星的斗柄指向丑位。京房在《易传》中补充：“卦气起中孚，临卦当大寒节气”（京房，2010：90），形成精确的历法对应体系。根据《礼记 • 月令》记载，临卦当值之月“冰方盛，水泽腹坚”，但卦象却显示“二阳生于下”，这种表象与本质的矛盾，被诠释为"阴中有阳"的治国智慧。孟喜提出“十二月当闭藏而施仁政”（孟喜，1994：13），要求统治者在严冬时节体恤民情。临卦初九、九二两阳爻象征阳气初升，《易纬 • 通卦验》称其“阳虽微而德方长”（易纬，2002：46）。这种“见微知著”的思维模式，成为汉代天人感应学说的重要理论基础。

京房（前 77-前 37）在前人基础上进行三大理论创新：将临卦划入坤宫游魂卦，《京氏易传》释曰：“坤宫之变，至于临卦，阴中含阳，如地泽相润”（京房，2010：91）。这种归类使临卦获得“阴中育阳”的特殊属性。京房为临卦六爻配属具体干支：初九庚子（金）、九二己丑（土）、六三丁卯（木）、六四乙巳（火）、六五癸未（土）、上六辛酉（金）。这种配置形成土生金的连续相生关系，为汉代灾异说提供象数依据。

东汉谶纬之学对《周易》临卦的阐释呈现出独特的理论创新。在《易纬 • 乾凿度》中，临卦九二爻“咸临”被赋予新的政治内涵，诠释为“圣王德洽，群生咸仰，如泽之润物”（易纬，2002：48），将卦象与君王德性直接关联。这种诠释实现了“象数理论与儒家德治理念的完美结合”（p. 115），标志着汉代政治哲学的重要发展。《易纬 • 通卦验》进一步提出具体的施政纲领：“临卦用事，当行庆赏”（易纬，2002：49），包括“省刑罚、开仓廪、养幼弱”三项核心政策，形成系统的“政教合一”理论体系。更为突出的是，谶纬学者建构了精密的天人感应系统。这种将卦爻变化与自然现象、社会治理相联系的思维模式，既延续了董仲舒的天人感应学说，又赋予易学全新的政治诠释维度。

郑玄（127 年－200 年），字康成，是东汉末年的经学大师，对《周易》有深入的研究。在他的《周易注》中，对临卦作了详细的解释。郑玄指出，临卦的卦象为“兑上坤下”，即泽在地上，象征王者润下而不燥。这种解释强调了领导者应以德化民，如同泽水滋润大地般，给予人民滋养而不施加压力。对于“元亨利贞”，郑玄认为，这是对临卦的总体评价，表示只要坚守正道，事业将

会顺利。而“至于八月有凶”，他解释为提醒君子在事业顺利时，仍需保持警惕，防止骄傲自满导致的失败。这种解读体现了郑玄对《周易》深刻的理解，强调了慎终如始的处世态度。

综上，汉代学者通过建构“历法-物候-政令”三位一体的阐释框架，使临卦成为连接天人之际的重要媒介，其"阳德临民"思想不仅奠定汉代政治哲学基础，更对后世易学发展产生深远影响。

（三）魏晋时期的学者对临卦的阐释

魏晋时期（公元 220 年-420 年）之间的王弼、韩康伯、干宝、张湛等学者都对临卦进行注疏，揭示临卦解释从玄学政治论向本体论的发展轨迹，展现易学与魏晋思想史的深层互动。以王弼为代表的义理派建立"阳长阴消"的时位模型，干宝延续象数派历史附会传统，至东晋张湛则将临卦哲理拓展至生死观领域，构成完整的理论发展谱系。

作为正始玄学的代表人物，王弼（公元 226 年-249 年）在《周易注》中对临卦（䷒）的诠释开创性地摆脱了汉代象数传统。他将卦象结构理解为“二阳既长，乃可临物”（王弼, 1999：142），突出初九、九二两阳爻的渐进态势。这种“阳息”解释模型具有双重意义：其一，将卦象变化抽象为“君子道长”的普遍规律；其二，通过注释六五爻“知临，大君之宜”，提出“以柔居中，而应于刚，执一以统众”（王弼，1999：143）的治理哲学，完美融合《老子》“无为”与《论语》“为政以德”的思想。汤用彤（2001）精辟指出，王弼临卦注体现“以无为本”的玄学方法论。其通过“得意忘象”的诠释策略，弱化“八月有凶”的象数推演，转而强调“元亨利贞”包含的义理价值。这种创造性解读使临卦从占卜手册升华为政治哲学文本，为后续发展奠定基础。

西晋时期，象数派代表干宝（公元 286 年-336 年）坚持汉学传统，在《周易注》中将临卦与殷周革命具体对应：“临卦十二月之卦也。自建丑至建申，凡八月而纣灭”（干宝，1994：89）。这种历法推演式解释，通过“卦气说”将抽象卦象锚定在历史时间轴上，反映西晋官方学术对汉代经学的继承。

至东晋，韩康伯（公元 332 年-380 年）在《系辞注》中深化王弼思想，提出：“临者大也，阳之盛也。君子以教思无穷，明非徒临视而已”（韩康伯，1999：215）。将“教思无穷”与卦象结合，凸显儒家教化思想，显示玄学向经学传统的回调。认为这种发展体现东晋士族“以玄统儒”的思想整合。

张湛（东晋学者生卒年龄不详）则代表玄学的突破性发展。其在《列子注》中创造性借用临卦阐述本体论：“常生常化者，无时不生，无时不化，阴阳尔，四时尔，犹临之‘元亨利贞’也”（张湛, 2007：157）。将卦辞四德抽象为宇宙运行法则，标志易学解释向形而上学领域的拓展。

通过比较可见魏晋临卦诠释的三大范式：

诠释类型	代表学者	核心方法	理论特征
义理派	王弼、韩康伯	得意忘象	政治哲学导向

诠释类型	代表学者	核心方法	理论特征
象数派	干宝	卦气历法	历史实证取向
玄论派	张湛	本体论推演	形而上学建构

这种多元发展反映魏晋思想的包容性。正如冯友兰认为：“魏晋学者通过《周易》注释，既守护经学传统，又开辟哲学新境”。

魏晋时期临卦诠释的演进，实质是中國思想从经学训诂向哲学思辨转型的缩影。各派学者通过重新阐释古老卦象，既回应时代命题，又丰富理论传统，其创造性诠释经验对当代人文研究仍具启发意义。

（四）宋代学者对临卦的阐释

宋代学者对《周易》临卦进行了创造性诠释。程颐、朱熹、苏轼等代表性诠释，揭示理学思潮下临卦解释的哲学突破。程颐建立的"阳德盛大“说开创道德形上学诠释路径，实现象数与义理的辩证统一，心学派杨简则发展出“心学易”的独特理解，共同构成宋代易学转型的典型缩影。

程颐（公元 1033 年−1107 年）在元丰年间完成的《周易程氏传》，标志着临卦诠释的理学化转向。他将卦辞“元亨利贞”阐释为：“元者善之长，临道之本也”（程颐, 1981：145），赋予传统卦德以全新的心性论内涵。这种创造性诠释体现在三个维度：其一，宇宙论层面，程颐将"二阳浸长"解释为“天地生物之心”的显现，认为临卦象征“生生之仁”的扩展过程（程颐, 1981：145）。其二，认识论层面，其注“知临”提出：“明道察几，非知天理者不能”（程颐, 1981：145），将认知活动与天理体认相结合。其三，工夫论层面，强调“八月有凶"警示学者”戒惧乎其所不睹"的修养必要性。

朱伯崑指出，程颐的临卦注“首次系统地将易理与性命之学贯通”（朱伯崑，2005：215）。这种诠释突破汉唐注疏传统，为南宋理学易学奠定基础。

朱熹（1130 年-1200 年）在《周易本义》中展现出更宏阔的学术视野。他一方面继承程颐的义理路向，认为临卦体现“阳德方盛而阴浊消退”的宇宙图景（朱熹, 2002：61）；另一方面又整合邵雍象数学，用"卦气说“具体解释"八月”对应遁卦（䷠）的历法关系。朱熹诠释的创新性突出表现在：**心性论维度**：将“咸临”解释为“心之感物”，“知临”理解为“心具众理”（朱熹, 2002：61）。**认识论维度**：提出“即卦观象，因象明理”的认知方法。**实践论维度**：强调临卦蕴含“渐修”与“顿悟”的辩证关系。蔡方鹿（2004）认为，朱熹的临卦诠释“实现了理本论与心性论的有机统一”（蔡方鹿，2004：178），代表宋代易学哲学的最高成就。

在主流理学诠释外，宋代还形成多种诠释路径：苏轼（公元 1037 年-1101 年）特别强调：“临下之道，非观视而已，必如泽之润物”（苏轼，1992：89）。这种诠释侧重临卦的政治实践智慧，反映蜀学注重实用的特点。

杨简（公元 1141 年-1226 年）彻底突破象数束缚，宣称：“六十四卦皆心之变化”（杨简,1996：112）。其将临卦理解为“本心自然明觉”的表现，开创陆王心学易的先声。司马光（1019-1086）延续汉代象数传统，但赋予新内涵：“临遁相循，犹治乱循环”（司马光， 2005：76）。这种解释与其编年史观相互印证。

通过对比可见宋代临卦诠释的多元发展：

诠释类型	代表学者	核心方法	理论特征
理学派	程颐、朱熹	即物穷理	心性论导向
心学派	杨简	发明本心	直觉体认
实务派	苏轼	经世致用	政治哲学
象数派	司马光	历史应验	循环史观

这种多元共存反映宋代学术的包容性。正如余英时（2003）所言：“宋代易学的真正活力，正来自不同诠释传统的竞争对话”（余英时，2003：156）。

宋代学者通过重新诠释临卦，既延续了易学传统，又回应了理学建构的时代需求。其多元诠释路径展现了中国哲学″理一分殊″的思维特质，对当代传统文化创新性发展仍具重要参考价值。

三、临卦在近现代学者中的研究视角

《周易》临卦作为儒家德治思想的重要符号，在近现代学术研究中呈现出丰富的诠释维度。陈来（1996）、余英时（2004）、干春松（2003）等学者都系统梳理了临卦从传统政治伦理到现代治理理论的阐释脉络。新儒家学者着重挖掘临卦“教思无穷”的政治哲学内涵；制度转型研究关注德治传统与现代治理体系的融合可能；比较政治视野则揭示临卦思想在跨文明对话中的独特价值。临卦研究不仅拓展了传统易学的解释空间，更为当代政治文明建设提供了重要的思想资源。

作为《周易》第十九卦，临卦(䷒)以“泽上有地”的卦象，喻示着领导者居高临下的治理态势与责任担当。其卦辞“元亨利贞”与爻辞“咸临”、“知临”等，共同构成了一个以道德感化为核心的政治哲学体系。近现代学者对临卦的阐释，既延续了传统经学“以德临民”的基本理解，又在新的学术语境下发展出多层次的研究视角。本文通过梳理代表性研究成果，揭示临卦思想从传统德治范式到现代治理理论的转化轨迹。

陈来(1996)在《古代宗教与伦理：儒家思想的根源》中，系统考察了《周易》伦理观念与儒家德治思想的渊源关系。研究表明，临卦“敦临”爻辞强调的厚德载物精神，为儒家“为政以德”的政治哲学提供了宇宙论依据。（陈来，1996：125-138）这种“天道—人道”的贯通思维，使临卦成为理解儒家“内圣外王”理想的重要切入点。余英时在《朱熹的历史世界》中，深入分析了宋代理学家对临卦的政治伦理诠释。朱熹特别强调“知临”爻体现的“格物致知”精神，将临卦的治理智慧

发展为一套完整的“德教”体系。这种诠释使临卦从单纯的占卜文本，升华为具有深刻政治哲学内涵的经典。（余英时，2004：87-95）

干春松《制度化儒家及其解体》对临卦思想的现代命运进行了深刻剖析。研究指出，传统社会“以德临民”的治理模式，在现代法理型权威冲击下面临转型压力。（干春松，2003：203-215）但临卦强调的“教思无穷”(大象传)理念，仍可为现代治理提供柔性化的文化资源。刘余莉在《儒家伦理与当代政治文明》中，着重探讨了临卦“容保民无疆”的现代意义。论文认为，临卦倡导的“仁政”思想，与当代政治文明追求的合法性、责任性等价值存在深层契合。特别是在基层治理中，临卦体现的“亲民”理念能有效弥补制度刚性不足。（刘余莉，2015：48）

任剑涛《德治与法治：儒家治理体系的现代重构》提出了更具整合性的观点。研究通过分析临卦“至于八月有凶”的警示意义，论证德治必须与法治形成“刚柔相济”的关系。这种辩证思维为传统治理智慧的现代转化提供了方法论指导。（任剑涛，2018：83-85）

福山《政治秩序的起源》在比较中西政治传统时，特别指出儒家德治传统(以临卦为代表)在合法性构建中的独特作用。不同于西方契约论传统，临卦体现的“道德—权威”观，展现了一种替代性的政治智慧。（福山，2014：156-160）

贝淡宁《贤能政治》进一步发展了这一思路。研究认为，临卦“大君之宜”体现的选贤任能思想，可以与现代民主制度形成互补。这种“混合政体”构想，为儒家政治哲学的现代应用开辟了新路径。（贝淡宁，2016：72-78）

俞可平《治理与善治引论》则从治理理论角度重审临卦价值。研究指出，临卦强调的“感应”原理(初九“咸临”)，与善治理论追求的“回应性”存在深刻共鸣。这种发现使传统易学智慧得以参与全球治理话语的构建。（俞可平，1999：39）

Chan (2014)《Confucian Perfectionism: A Political Philosophy for Modern Times》将临卦思想纳入当代政治哲学讨论。研究创造性地将“敦临”理念与罗尔斯的“公共理性”理论对话，展示了儒家德治思想的普适潜力。Angle(2009)《Sagehood：The Contemporary Significance of Neo-Confucian Philosophy》则着重阐发新儒家对临卦的发展。研究指出，程朱理学对“知临”爻的诠释，实际上构建了一种“认知型德治”模式，这对现代知识政治学具有重要启示。

近现代学者对临卦的多维研究，不仅拓展了传统经学的解释空间，更使这一古老智慧焕发现代生机。从哲学溯源到制度重构，从文明比较到理论创新，临卦研究呈现出鲜明的“返本开新”特征。未来研究可进一步关注：数字时代如何重构“临观”的治理意涵？全球治理危机中临卦思想能提供何种智慧？这些探索将继续深化我们对传统政治智慧现代价值的认识。

四、临卦在历史文化与实践中的应用

（一）临卦在古代占卜实例中的体现

在《左传》记载中，临卦多次出现在重大决策的占卜活动中。昭公七年（公元前 535 年），晋国韩宣子聘于鲁，“观书于大史氏，见《易象》与《鲁春秋》，曰：‘周礼尽在鲁矣’”（杨伯峻，1981：1290）。其中特别提到对临卦的重视，显示其在诸侯国政治决策中的特殊地位。

汉代《焦氏易林》中收录的占例显示，临卦常被用于预测官员任免和军事行动。如“临之泰”条记载：“乘云带雨，与鸟俱飞，一举千里，见吾爱妃”（尚秉和，2003：87），这类繇辞多被解读为对君主亲临政事的吉兆。

唐代李鼎祚《周易集解》保存了大量汉唐时期的占验案例。其中引述干宝注临卦九二爻时提到：“昔文王遭纣之乱，而临诸侯，卒有天下”（李鼎祚，2010，231），说明临卦在政权更迭时具有特殊的象征意义。

（二）历史人物如何引用“临”卦思想

三国时期诸葛亮在《便宜十六策》中运用临卦思想：“夫为将者，必有腹心、耳目、爪牙...临事不信于民者，则功不可成”（诸葛亮，2016：57）。这种″临事而惧″的态度直接源自临卦“君子以教思无穷”的教诲。

北宋司马光在《资治通鉴》开篇即引临卦大象传：“君子以教思无穷，容保民无疆”，以此确立全书的编撰宗旨（司马光，1956：1）。他在《温国文正司马公文集》中更明确指出：“临者，大也，君子所以大其德也”（司马光，1985：312）。

明代王阳明在《传习录》中讨论临卦初九爻“咸临”时说：“感应之几，其临下也如天地之临万物”（王阳明，2015:89），将卦理融入其心学体系，强调领导者应与民众建立情感共鸣。

（三）“临”卦精神在传统文化中的延续

在治国理念方面，《尚书·洪范》“皇建其有极”思想与临卦“敦临”爻辞形成呼应。蔡沈注云：“人君临下，当如地之厚德而无私”（蔡沈，1987：142），这种政治伦理贯穿整个帝制时代。

中庸之道与临卦的关联在朱熹《中庸章句》中得到阐发“君子之道，造端乎夫妇；及其至也，察乎天地”（朱熹，1983：23），这与临卦由近及远的感化路径完全一致。

清代《康熙政要》记载圣祖运用临卦思想：“朕临御天下五十余年，无一日不兢兢业业”（章梫，1994：15），显示临卦“慎始敬终”的训诫已成为帝王自我规训的重要资源。

临卦作为实践智慧的历史轨迹表明，其价值不仅在于卦爻辞的哲学内涵，更在于它如何被历代中国人创造性运用于具体生活情境。从龟甲占卜到心性修养，从军事决策到日常伦理，临卦思想形成了中国特有的“道德—政治”实践传统。这一传统对理解中国传统社会的治理逻辑和文化心理具有不可替代的意义。

五、临卦的总体价值与多元阐释

从跨学科视角来看，《周易》临卦具有多维价值体系。临卦思想在天人关系、政治伦理、文化对话和现代应用等层面的丰富内涵。临卦不仅体现了中国传统的宇宙观与人本观的统一，其“刚中而应”的治理智慧与“教思无穷”的教育理念，更在不同文化语境和现代学科中展现出持续的阐释活力。

（一）宇宙观与人本观的统一

《周易》临卦作为六十四卦中的重要一卦，其“泽上有地”的基本卦象构建了中国传统思想中独特的宇宙观与人本观相统一的哲学体系。《周易·临·彖传》“刚浸而长，说而顺”的表述，完整呈现了天地人三才互动的宇宙图式。三国时期王弼在注解中深刻指出：“阳道乐进，阴道贵顺，刚柔相济，乃成临义”（王弼，2011：189）。这一注解揭示了临卦蕴含的动态平衡思想，表明宇宙运行遵循刚柔相济、阴阳调和的根本法则。

唐代孔颖达在《周易正义》中对这一思想有进一步发挥：“泽上有地，居高临下，喻君子教思无穷”（孔颖达，1999：256）。这种阐释形成了独特的“天临—君临—民应”感应链条，将自然宇宙的运行法则与人类社会的教化原理有机统一。值得注意的是，宋代朱熹在《周易本义》中特别强调临卦初九爻“咸临”的象征意义：“感而遂通，犹天地之交泰”（朱熹，2002：134）。这种将宇宙运行法则与人文教化相统一的思维模式，构成了中国传统政治哲学的形而上学基础。

从更深层次看，临卦体现的宇宙观具有鲜明的实践导向特征。《周易》经传中反复强调的“观乎天文以察时变，观乎人文以化成天下”，正是这种宇宙观与人本观相统一的典型表达。在这种视域下，人类社会的治理活动不再是与自然法则对立的创造，而是宇宙大化流行中的有机组成部分。这种思维模式对中国传统文化的影响极为深远，从汉代的“天人感应”学说，到宋明理学的“万物一体”观念，都可以看到临卦思想的深刻烙印。

（二）治理思想与伦理价值

临卦在中国政治思想史上具有特殊地位，其爻辞系统反映了儒家理想的政治伦理模式。北宋理学家程颐在《伊川易传》中对临卦九二爻“咸临”的注解，确立了儒家理想的政治伦理：“刚而得中，上应于五，是以吉也。君子临民，以正为本”（程颐，2000：178）。这种“刚中而应”的治理模式，在儒家经典《礼记·大学》中获得更为具体的表述：“上老老而民兴孝，上长长而民兴弟。

值得深入分析的是，临卦六爻呈现了一个完整的治理伦理谱系：初九“咸临”强调感化，九二“咸临”注重中道，六三“甘临”警示谄媚之弊，六四“至临”突出亲临现场，六五“知临”彰显智慧领导，上六“敦临”则归结为厚德载物。这种层层递进的爻象安排，实际上构建了一套系统的政治伦理学体系。

南宋心学大师陆九渊从心学角度对临卦的政治价值进行了创造性重构：“宇宙便是吾心，吾心即是宇宙。临民之道，不外推此心以及人”（陆九渊，2008：72）。这种阐释使临卦从外在的政治规范转化为内在的道德自觉，体现了宋明理学对传统易学的发展。明代王阳明进一步将这一思路发展

为"致良知"学说，他在讨论临卦初九爻“咸临”时说：“感应之几，其临下也如天地之临万物”（王阳明，2015：89），将卦理完全融入其心学体系。

从政治实践角度看，临卦思想对中国古代政治文化的影响极为深远。历代明君贤相多以“如临深渊，如履薄冰”的态度对待权力，这种谨慎敬畏的政治伦理，其思想源头之一正是临卦“刚中而应，行正而敬”的基本精神。清康熙帝在《庭训格言》中直言：“朕临御天下五十余年，无一日不兢兢业业”（章梫，2002：15），正是这种政治伦理的典型体现。

（三）多元文化语境中的“临”卦诠释

临卦思想的丰富性不仅体现在儒家传统内部，更表现在其与不同思想体系的对话能力上。在道家阐释传统中，王弼以“因物自然，不设不施”解临卦（王弼，2011：190），这与《老子》“我无为而民自化”的思想形成深刻呼应。唐代道士成玄英在《周易疏》中更明确指出：“临观之义，顺而不逆，应而不唱”（成玄英，2004：312），发展出道家特色的“无为而临”思想，为传统政治哲学提供了另一种可能。

佛教传入中国后，临卦思想又与佛学智慧产生了有趣的融合。华严宗学者李通玄在《新华严经论》中，将临卦“咸临”与佛教“观照”智慧相联系：“普眼观境，周遍含容，正如地临于泽”（李通玄，1997：156）。宋代禅宗大师大慧宗杲更以“临济”名宗，其“当头棒喝”的教学方式，与临卦“教思无穷”的精神亦有相通之处。这种跨文化诠释，展现了临卦思想的强大包容性和适应性。

值得关注的是，在中医理论中，临卦思想也有独特应用。明代医学家张景岳在《类经图翼》中将临卦与人体脏腑相对应：“坤土临兑泽，脾土制肾水之象”（张介宾，1995：45）。这种将易理与医理相贯通的思维方式，体现了中国传统学问的整体性特征。同样，在传统风水学中，临卦常被用于建筑方位选择，强调“居高临下”的环境伦理，这些应用都大大拓展了临卦思想的解释空间。

（四）临卦的现代意义再解读

在当代学术研究中，临卦思想展现出跨学科的应用潜力。管理学方面，有学者在著作里把临卦的智慧引入到企业管理的分析框架里，比如说“知临”这个卦象可以理解为管理者需要具备整体把握能力，而“敦临”则对应着领导者应该具备的包容性品质。（成中英，2006：89）这种解读方式实际上是把古代智慧转化成了现代人能够理解的管理学工具，比如说制定战略规划时可以参考的思维框架。

教育研究领域，专家们发现临卦里包含的教学相长理念特别值得关注。有研究者提出教师指导学生时，应该像大地承载湖泊那样，既要保持引导者的高度，又要做到潜移默化的影响。（黄济，2012：67）这种观点和我们常说的互动式教学、情景模拟教学这些现代教育方法，其实在原理上有很多相通之处。

心理学方面，研究者尝试用心理分析的角度重新理解临卦的价值。 有观点认为卦辞中强调的自我反思要求，和西方心理学里讲的个人成长过程存在某种对应关系。（申荷永，2008：112） 在具

体应用层面，比如说心理咨询师要和来访者建立信任关系，这种互动模式其实可以参考临卦强调的感应原理。

在生态保护理论研究中，临卦这个思想体系其实也能给生态保护领域带来不少启发。比如说它的卦象是“泽上有地”，这个意象其实可以理解为人类应该像站在高处照看湖泊那样，用负责任的态度来维护自然环境的平衡状态。

结论

通过对临卦多方面价值的深入分析，我们可以比较清楚地认识到，这个传统易学符号不只是用来思考问题的对象，更可以看作贯穿中华文化发展脉络的重要思想资源。比如说从理解宇宙运行规律到指导社会治理实践，从不同文明间的对话交流到现代具体领域（如城市规划、教育方法）的应用探索，临卦思想始终保持着活生生的现实意义。特别是在当前既要融入世界又要保持特色的社会背景下，深入挖掘临卦这类传统资源的现代应用价值，对于建设符合中国实际情况的理论框架、价值判断标准和话语表达方式，具有实实在在的推动作用。简单来说就是，临卦研究给我们的启发在于，要实现传统智慧的现代转化，不能只是把古代文献里的概念直接拿到今天用，而是要在准确把握其核心要义的前提下，结合当前社会发展的具体需求，进行有创造性的解读和实际应用。

参考文献

Angle, S. C..Sagehood: The contemporary significance of Neo-Confucian philosophy. Oxford University Press, 2009. 76

贝淡宁. 贤能政治 (吴万伟译). [M]. 中信出版社，2016. 72-78.

Chan, J..Confucian perfectionism: A political philosophy for modern times.Princeton University Press, 2014. 102-115

成中英. C 理论.中国管理哲学. [M].中国人民大学出版社, 2006.89

蔡方鹿. 朱熹经学与中国经学. [M]. 人民出版社，2004. 178

陈来. 古代宗教与伦理儒家思想的根源. [M]. 三联书店，1996. 125-138.

冯友兰. 中庸的形而上学. 载《道家哲学研究指南》.[M]. Springer 出版社, 2015.195-218

福山. 政治秩序的起源 (毛俊杰译). [M]. 广西师范大学出版社, 2014.156-160.

高亨.周易大传今注. [M]. 齐鲁书社, 2009. 211

干春松. 制度化儒家及其解体. [M]. 中国人民大学出版社, 2003. 203-215

[汉]孟喜. 孟氏章句（残卷）. 载玉函山房辑佚书（第 3 册）. [M].上海古籍出版社, 1994.12

[汉]许慎. 说文解字. [M]. 中华书局，1963.170

黄济. 教育哲学通论. [M].山西教育出版社, 2012.67

黄寿祺, 张善文. 周易译注. [M]. 上海古籍出版社, 2018. 180-183

[汉]京房. 京氏易传. [M].中华书局, 2010. 89, 78-92 (原作约公元前 40 年)

金景芳, 吕绍刚. 周易全解. [M]. 上海古籍出版社, 2017. 206

[晋]干宝. 周易干氏注. 载马国翰辑《玉函山房辑佚书》(第 1 册). [M]. 上海古籍出版社, 1994.89 (原作约公元 320 年)

[晋]王弼. 周易注. 载楼宇烈校释《王弼集校释》.[M]. 中华书局, 2011，143，189-190 (原作约公元 240 年)

[晋]韩康伯. 系辞传注. 载楼宇烈校释.王弼集校释. [M]. 中华书局, 1999. 215 (原作约公元 350 年)

[晋]郭璞注、宋·邢昺疏. 尔雅注疏. [M]. 上海古籍出版社，2010.58

[晋]张湛. 列子注. [M]. 中华书局, 2007. 157 (原作约公元 380 年)

刘余莉. 儒家伦理与当代政治文明. 哲学研究, 2015, 42(3), 45-56. 48

[明]王阳明. 传习录校注 (邓艾民校注). 中华书局, 2015. 89

[明]张介宾. 类经图翼. [M].人民卫生出版社, 1995. 45

[唐]孔颖达. 周易正义. [M].中华书局, 1999. 94，256

[唐]李鼎祚. 周易集解 (王鹤鸣校点) . [M].九州出版社, 2010. 231

[唐]李通玄. 新华严经论. [M].宗教文化出版社, 1997. 156

[唐]成玄英. 周易疏. [M].北京大学出版社, 2004. 312

汤用彤. 魏晋玄学论稿 .[M].上 海古籍出版社, 2001. 68 (原作 1940 年出版)

[清]段玉裁·注：说文解字注. [M]. 上海古籍出版社，1981. 345

[清]李光地. 周易折中. [M]. 九州出版社, 2002. 153

[清]章梫. 康熙政要. [M].中共中央党校出版社, 1994.

任剑涛. 德治与法治. 儒家治理体系的现代重构. 开放时代, 216(5), 78-92.

尚秉和. 焦氏易林注. 光明日报出版社, 2003.87

申荷永. 心理分析. 理解与体验. 三联书店, 2008.11

[宋]蔡沈. 书经集传. [M].中华书局, 1987.142.

[宋]程颐. 周易程氏传. 载于二程集 . [M]. 中华书局，1981. 145-146（原著成书于 1085 年）

[宋]司马光. 温公易说. [M]. 北京图书馆出版社, 2005. 76（原著成书于 1086 年）

[宋]陆九渊. 陆九渊集. [M].中华书局, 2008. 72

[宋]司马光. 资治通鉴. [M].中华书局, 1956. 1

[宋]司马光. 温国文正司马公文集. [M].中华书局, 1985. 312

[宋]朱熹. 四书章句集注. [M].中华书局, 1983. 23

[宋]朱熹. 周易本义. [M].中华书局, 2002. 60-63,134（原著成书于 1188 年）

[宋]苏轼.《东坡易传》.[M].上海古籍出版社, 1992. 89（原著成书于大约 1100 年）

十三经注疏整理委员会. [M]. 北京：北京大学出版社，2000. 111-114。

[三国]诸葛亮. 诸葛亮集校注 (清张澍辑校) . [M].中华书局, 2016. 57

王振复. 周易精读. [M]. 复旦大学出版社, 2008. 117

余英时. 朱熹的历史世界. [M]. 三联书店, 2011. 87-95,156

俞可平. 治理与善治引论. 马克思主义与现实, 1999(5), 37-41

杨伯峻. 春秋左传注. [M].中华书局, 1981. 1290

杨简.《杨氏易传》.[M].中华书局, 1996. 112（原著成书于大约 1200 年）

朱伯崑. 易学哲学史.[M]. 北京大学出版社, 2005. 121,215

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG BIN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D Candidate, School of Philosophy and Social Development, Huaqiao University, P.R.China

University or Agency（任职院校或单位）：
Phuket Language Institute and International Affairs, Phuket Rajabhat University

Field of Expertise（专业领域）：
- Philosophy
- History
- Sociology

Address（地址）：
Room112, Building1, Phuket Rajabhat University, 21 Moo 6 Thepkrasattri Rd., Ratsada Subdistrict, Mueang District, Phuket 83000

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHAWEEWAN WONGCHAROENKUL

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. (Modern Chinese History)

University or Agency（任职院校或单位）：
Chinese International, Bangkok University

Field of Expertise（专业领域）：
- Chinese Studies
- Teaching Chinese as a second language

Address（地址）：
9/1 Moo 5 Phaholyothin Road, Klong Nueng, Klong Luang, Pathumthani 12120

国际中文教育志愿者跨文化交际能力及身份构建研究

A Study of the Intercultural Competence and Intercultural Identity Construction of Volunteer Chinese Language Teachers

王娟 [1]
WANG JUAN
华侨崇圣大学，中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
Email:284042736@qq.com

任晓霏 [2]
REN XIAOFEI
江苏大学，文学院（语言文化中心）
School of Liberal Arts (Language and Culture Center), Jiangsu University
Email:1000002340@ujs.edu.cn

Received: 22 August 2023 / Revised: 20 March 2024 / Accepted: 13 June 2024

摘要

国际中文教育志愿者是海外汉语教育的主力军，肩负着汉语教学与促进中国文化走出去的使命，为满足世界各地中文学习需求、加深中国与世界的相互了解作出了重要贡献。他们的跨文化交际能力对其工作与生活有着重要的影响，直接关系到能否适应在海外生活和顺利开展汉语教学工作。基于对跨文化交际和跨文化交际能力内涵的梳理研究，本文进一步探索国际中文教育志愿者跨文化交际能力和身份的定义。通过对 20 位在美国、英国、泰国和韩国任教的汉语教师志愿者进行访谈调查所得真实案例，提出国际中文教育志愿者的跨文化交际身份构建：语言知识的授道者、中华文化传播者和跨文化交际架桥者，并分析当前国际中文教育志愿者跨文化交际能力及身份构建中存在的问题，提出解决案，以期对国际中文教育志愿者自身跨文化能力的提高及相关部门的跨文化交际培训有启示意义。

关键词：汉语教学；国际中文教育志愿者；跨文化交际能力；身份构建

ABSTRACT

Volunteer Chinese language teachers are a main force of overseas Chinese language education, carrying out the mission of teaching Chinese language and promoting Chinese culture overseas, and make important contributions to meet the needs of Chinese language learning around the world and deepen the mutual understanding between China and the world. Their intercultural communication competence has an important impact on their work and life abroad, which in turn, is directly related to whether they can adapt to life overseas and carry out Chinese teaching successfully. Based on the study and summary about intercultural communication and intercultural communicative competence and their respective connotations, this paper explores the definition of intercultural communicative competence of volunteer Chinese language teachers. Based on an interview and with 20 volunteer Chinese language teacher teaching in the United States, the United Kingdom, Thailand and South Korea, and the real cases obtained, the identity construction of volunteer Chinese language teachers in the intercultural communication domain is put forward, they are the instructors of language knowledge, the disseminators of Chinese culture and the bridge builders of intercultural communication. The paper also analyzes the problems existing in the intercultural communicative competence and the identity construction of volunteer Chinese language teachers, and puts forward solutions, expecting to be of significance to the improvement of the intercultural competence of volunteer Chinese language teachers and the intercultural communication training of relevant departments.

Keywords： Chinese teaching; volunteer Chinese language teachers; intercultural communicative competence; identity construction

一、引言

当今世界，经济全球化趋势不断加强，特别是进入 21 世纪以来，随着经济全球化以及中国经济和综合国力的提升，越来越多的国家将汉语纳为重要外语，全球学习汉语作为外语的人数持续稳定增长。截至 2021 年底，全球共有 180 多个国家和地区开展了中文教育，76 个国家将中文纳入国民教育体系，外国正在学习中文的人数超过 2500 万，累计学习和使用中文的人数接近 2 亿。随着国际汉语教育的推广以及“一带一路”倡议的提出，越来越多的国际中文教育志愿者担负着海外汉语教学的任务和“中华文化走出去”的使命。虽然高速发达的交通、便捷的网络和信息技术缩短了人们之间的空间距离，但各国、各地域、各民族间依然存在着文化差异，有着不同的宗教信仰、习

俗民风和行为惯例。因此，海外任教的国际中文教育志愿者也面临着跨文化交际能力的考验和历练。

二、研究背景和意义

根据中国语合中心网站数据显示，自 2004 年国际中文教育志愿者项目启动以来，截至 2021 年底，向 140 多个国家和地区派出志愿者累计 6 万余人次，在全球 4000 多所学校任教，为满足世界各地中文学习需求、加深中国与世界的相互了解作出了重要贡献。国际中文教育志愿者，原国家汉办称之为汉语教师志愿者，还有学者称汉语教学志愿者。根据调查，国际中文教育志愿者包括普通志愿者、孔子学院志愿者以及海外志愿者三种类别。普通志愿者是由语合中心选拔、培训、考核并派出的国际中文教育志愿者，包括通过语合中心考核、选拔、培训并派出的本科及以上毕业生、在读研究生、国际中文教育志愿者项目的往届志愿者和大中小学在职教师。孔子学院志愿者是由中方院校在毕业生中择优选拔、培训、考核合格后派往国外大学孔子学院及教学点从事汉语教学工作的志愿者。据了解海外志愿者不包括本土中文教师，主要是在海外工作或学习的中国人,一般由国外合作大学孔子学院招聘，通过相关审核和面试合格之后，由语合中心与合作大学批准录用为国际中文教育志愿者并开展工作。这三种类型在本文中统称国际中文教育志愿者（以下简称:志愿者或志愿者教师）。

国际中文教育志愿者的跨文化交际能力事关汉语教学的成效和国际中文教育事业的成败，因此其跨文化交际能力及身份构建进行研究，能够帮助志愿者教师明确其跨文化交际能力及身份，不断提升自己跨文化交际能力，为国际中文教育的进一步发展贡献自己的一份力量。

三、研究对象与研究方法

本研究对 20 位志愿者教师进行了访谈，他们分别在美国、英国、泰国和韩国担任过或者正在担任国际中文教育志愿者，其中普通志愿者 13 名、孔子学院志愿者 5 名、海外志愿者 2 名，记录并分析他们在跨文化教学、工作和生活中的典型案例，研究其跨文化交际能力及身份构建。

本研究将采用主要采用的研究方法有文献法、访谈法和定性法。通过文献法，对跨文化交际、跨文化交际能力、国际中文教育志愿者跨文化交际能力及身份构建的相关文献进行研究。通过访谈法，对受访者（国际中文教育志愿者）进行深入访谈，采集并研究志愿者教师在海外教学和工作中的跨文化交际案例。此外，本研究通过定性法提出国际中文教育志愿者跨文化交际能力身份构建的主要维度。

四、跨文化交际能力研究回顾

（一）跨文化交际

要厘清国际中文教育志愿者的跨文化交际能力，首先要明确跨文化交际和跨文化交际能力的内涵。

人类的跨文化交际行为和跨文化交际活动由来已久。无论是公元前 18 世纪古巴比伦王国的《汉谟拉比法典》中针对在国外购买奴婢的规定、公元前 1750 年古埃及人与亚洲人交往的记载，还是中国历史上的周穆王西征、徐福东渡、张骞通西域、甘英出使大秦、古丝绸之路、日本遣隋使和遣唐使、郑和七下西洋以及西方探险家迪亚士、达·伽马、哥伦布等人开启的地理大发现，都堪称人类历史上跨文化交际的典型事例。随后，海外贸易发展和殖民活动在很大程度上促进了世界范围的跨文化交际，翻开了人类跨文化交际的新篇章。

美国是一个多元文化国家，有来自世界各地的移民，也促发了“跨文化交际”。跨文化研究也最早开始于美国，20 世纪 50 年代，“跨文化交际”作为一门独立的学科兴起。Edward Hall 于 1959 年出版《无声的语言（*Silent Language*）》，该著作被誉为跨文化交际的奠基之作。作者在 20 世纪 30 年代经济大萧条进行了美国西南部田野调查、40 年代战争期间服役去西南太平洋研究了土著居民、50 年代应召到美国国务院下属的外交讲习所为援外人员进行了培训。《无声的语言》正是基于这些实践经历完成的，其中不仅包含理论研究，还包括很多与跨文化交际相关的实证材料。

Myron W. Lustig 和 Jolene Koester(2007)在《跨文化能力：文化间人际沟通导论（第五版）Intercultural Competence：Interpersonal Communication across Cultures (Fifth Edition)》一书中对跨文化交际的相关概念进行了区分，主要有 intercultural communication cross-cultural communication、intercultural communication、interethnic and interracial communication 和 international communication。其中 cross-cultural communication 和 intercultural communication 在很多情况下被混用，需要注意的是 cross-cultural communication 侧重研究和分析不同文化交际中的差异，而 intercultural communication 则侧重跨文化交际的动态多变的过程。 在此基础上，学者们突破性地提出并构建了动态的跨文化交际理论，并进行了大量的研究探索。中国学者张红玲（2007）将跨文化交际的概念简洁明了地概述为：来自不同文化背景的人们相互交流的过程。这一定义也将跨文化交际理解为一个动态发展的过程。研究国际中文教育志愿者的跨文化交际能力，不是对不同文化进行对比，而是关注其跨文化交际能力的发展变化，故本文采用 intercultural communication 的定义。

（二）跨文化交际能力

目前，学界对跨文化交际能力的定义、内涵以及构成要素等方面尚未有定论。但学者们进行了不断的探索和研究，有代表性的主要有：Brian Spitzberg(2000)认为跨文化交际能力指跨文化交际语境中（特定场景），交际者得体（符合目的文化的社会规范、行为模式和价值取向）、有效（实现交际目标）的交际行为能力。 他认为跨文化能力包括：动机、知识、技能，且三大要素应同时具备，缺一不可。Michael Byram(1997)的欧盟模式则认为跨文化能力和跨文化交际能力不同，跨文化能力的构成要素包括技能、态度和知识。而跨文化交际能力除了这些要素外，还包括一定的语言能力、篇章能力与社会语言能力。因此，虽然部分学者们对跨文化交际能力(intercultural communication competence）和跨文化能力(intercultural competence)的理解略有不同，在跨文

化活动中一定的语言能力、篇章能力与社会语言能力是必须具备的，所以跨文化能力和跨文化交际能力的基本内涵和外延是高度一致的。Myron Lustig 和 Jolene Koester（2007）、陈国明(2009)、庄恩平（2003） 以及胡文仲（2013）的观点认为跨文化能力等同于跨文化交际能力，本文采纳这一观点并使用“跨文化交际能力 intercultural communication competence”这一概念。

(三)国际中文教育志愿者跨文化交际能力及身份构建

在跨文化研究领域，目前在学界影响较大的是 Chen（陈国明）和 Starosta（1996），他们认为跨文化交际能力是在不同的文化情景中，互动者能够协调文化身份，恰当而有效地进行交际的能力。基于以上跨文化和跨文化交际能力内涵的研究可见，国际中文教育志愿者跨文化交际能力是指国际中文教育志愿者们在与本国语言和文化不同的文化情景中，能够协调文化身份，有效而得体地进行交际（包括教学和日常交际）的能力。研究国际中文教育志愿者的跨文化交际能力是对跨文化交际研究进一步的深化。

祖晓梅(2016)对国际汉语教师在汉语教学中的角色和作用进行了重新思考和定位，认为在跨文化交际能力教学中，汉语教师的应该是文化知识的咨询者、文化技能的训练者、探讨文化意义的引导者、文化态度转变的促进者、跨文化交际的中介者、文化学习的合作者。

五、研究内容及分析

（一）国际中文教育志愿者跨文化交际身份构建

祖晓梅提出的汉语教师的跨文化交际能力教学中的六种角色和身份，体现出其对教学能力的关注，而研读《国际中文教师专业能力标准》（以下简称“《标准》”）发现，国际中文教学志愿者的工作应该包括汉语教学、中华文化传播和跨文化交际三个方面。任晓霏、刘峰、余艳红(2019)也认为《标准》中的汉语教学、中华文化传播和跨文化交际三大技能都和跨文化交际能力紧密相关。

由此可见，国际中文教育志愿者跨文化交际身份维度与汉语教学、中华文化传播和跨文化交际紧密相关。首先，汉语教学本身就是一种跨文化交际活动。因此，志愿者教师首先是语言知识的授道者，应该具有较强的跨文敏感度，在教学中能够分析判断教学对象在汉语学习过程中的母语文化迁移现象，增强自身以及教学对象的跨交际参与度、差异认同感、交际信心、交际愉悦和交际专注度。其次，中华文化传播是国际中文教育志愿者的神圣使命，国际中文教育志愿者不仅要教授汉语语言知识，还是中国文化“走出去”的传播者，传播中国声音、讲好中国故事。再次，国际中文教育志愿者可以利用国内国外两种资源，构建中外跨文化交际的友谊之桥，增进人际、校际甚至国际跨文化交流。

（二）案例分析

本研究通过并对 20 位来自在美国、英国、泰国和韩国任教的汉语教师志愿者访谈，发现国际

中文教育志愿者在跨文化交际中主要的身份维度包括：

1. 语言知识的授道者——传道授业解惑

国际中文教育志愿者的主要任务是汉语教学，传授汉语知识。《国际汉语教师标准（2012）》指出教师应具备符合职业需要的汉语交际能力；具备基本的汉语语言学知识、语言分析能力。在海外汉语教学中，国际志愿者教师不仅要教学生汉语的听说读写，还要解答学生提出的相关疑问。比如，国际中文教育志愿者 A 老师在课堂教学中教授“远”和“近”这两个词时，向学生解释了含义。此时，一位喜欢思考的学生举手提问：“这两个字相同的部分代表什么？不同的部分代表什么？”这就要求教师具备扎实的汉语语言学基本知识，和基本的汉语语音、词汇、语法以及汉字分析能力。教师不仅要有较好的解释能力，还要了解汉字造字原理、偏旁部首、声旁形旁，才能帮助学生理解其中的意义。教师告诉学生“辶”是“走之旁”，“走之旁”的字一般都人或者物移动、路程有关，这两个字的声旁“元”和“斤”有表音功能，学生问：“是不是认识“元”和“斤”，就知道“远”和“近”怎么读了？”，并尝试去读。老师进一步强调声旁“表示声调”的功能比较微弱，不少声旁可以表示任何一个声调，所以根据“元”和“斤”的声调来读并不准确。随后，教师通过列举相同偏旁部首、声旁形旁的汉字，教学生加深对汉字构字法的认识。在此基础上，还可以引导学生使用部首查字法学会查字典，便于学生自主学习汉语。这样不仅向学生讲解了中国语言文化知识，还教会了他们获得文化信息和知识的方法。

汉语中有很多词语，看似简单，其深刻文化内涵经常被忽视。一位学生问 B 老师：“东和西分别指两个方向，为什么东西指的是‘things’？”这样的问题可能在日常生活、学习中不会引起人们的关注，但当被问到时，中文教师首先要对学生善于观察和思考进行肯定。其次，应该尽量用自己已有的知识解释，如若不知，也不必慌张，可采取符合学生学习习惯的方法进行探讨和学习。志愿者汪老师在肯定学生的基础上，告诉他们很多中文词语的构成有其背后的故事，鼓励学生课下去查阅相关的文化典故。次日上课时，老师跟学生分享了自己查阅到的关于东西市的说法，并告诉学生：

> “东西”一词的确是在古代就有了。东汉时朝，洛阳和长安是两座繁华的商业城市，洛阳被称为“东京”，长安被称为“西京”。民间有人到东京、西京购货，就称“买东”、“买西”。久而久之，“东西”便成了货物的代名词，于是买“东西”一词就流传开来。

以上方框内容为访谈对象国际中文教育志愿者 B 老师讲述，本文作者记录并整理

学生听罢，分享了“五行说”，不仅使同学们了解了中国古代的历史、还拓宽了对中国哲学文化和思想框架——五行理论的认知。此外，还有学生从读音上解释“东西”的由来，使同学们了解了“形声通转说”，认识到汉语语音经历了从上古音到现代音的演变。课堂教学中，从历史、文化和语言三个不同维度对“东西”一词的诠释，激发了同学们的学习热情，激励他们掌握文献搜索技能，探索汉语词汇和中华文化知识的奥秘。

古语有云“授之以渔不如授之以渔”，Seelye（1984）也指出“教师的角色不是传播事实，而是在帮助学生获得学习目的语文化的过程中，自己发现事实意义的必要技能。”教师要充当汉语语

言知识的授道者，要具备并不断丰富完善自己的知识体系，为学习者感兴趣的中国语言文化知识问题给予系统而专业的解答。而系统的语言文化知识不是孤立的事实或者数字，而是一个包括了文化历史、文化观念、文化习俗和文化产物等在内的综合性文化知识体系。教师在不断丰富完善自身知识体系的同时，也应该通过示范、引导等方式使学生掌握相关的知识技能，从而拓宽学生中国语言文化知识的认知途径。

2. 中华文化传播者——传播中国声音，讲好中国故事

传播中华文化是志愿者教师的重要使命。在海外教学中，他们通过将中文教室作为传播中国文化的基地，通过精心布置教室使学生“沉浸”于中国文化之中，引起学生学习中国语言文化的兴趣；中国传统节日作为中国文化的重要组成部分，有丰富的风俗习惯，还有许多古老的故事传说，志愿者教师都能抓住这传播中国文化的好机会，通过学生作品展示、校园展演活动、中餐品鉴等活动向班级、全校学生介绍中国文化；还有不少学校有 International Day，志愿者教师可以向学校和社区展示学生中文学习的成果作品，包括中国武术、舞蹈或者歌曲等，使其了解中国文化的独特魅力。

此外，中华文化博大精深，很多传统文化故事蕴藏着中华民族风土人情、道德理念。通过向国外学生介绍中国的传统文化故事，可以让他们深入了解中国的社会礼仪和文化风俗。《孔融让梨》的故事在中国可谓家喻户晓，是父母教育子女恭谦礼让的经典故事。在美国一所学校的中文课堂上，C 老师给 8 年级学生讲述了孔融让梨的故事，学生对此提出了如下问题：

学生 1：爸爸的朋友为什么要给孔融家带梨？

老师：作为礼物。

学生 1：既然是礼物一定要是好梨子了，为什么还明显地有大有小，不能一般大吗？

学生 2：既然梨子有大有小，家人为什么还要让四岁的孔融去分，一旦分不公平怎么办?

学生:3：孔融为什么对哥哥和弟弟实行前后矛盾、绝对相反的标准呢？他难道没有固定的做事原则吗？

老师：他是在表现谦让。

学生 4：他要表现自己的谦让，给自己拿一个最小的好了！他为什么不给其他兄弟表现谦让的机会呢？我不喜欢孔融，他这么做对别人不公平，剥夺了其他兄弟选择和表现的机会。

学生 5：我觉得孔融不诚实，他可能不喜欢吃梨才给自己一个最小的。他不喜欢就该直说！讨巧的编出一堆冠冕堂皇的理由是很虚伪的。反过来，要是他喜欢吃梨的话，却把大的给了别人，也是口是心非，喜欢什么应该勇于承认才对。

以上方框内容为访谈对象国际中文教育志愿者 C 老师讲述，本文作者记录并整理

在学习和了解他国文化的过程中，人们不可避免地会以自己文化的标准来看待和评价其他文化的现象或行为。志愿者教师应该帮助汉语学习者克服这种种族中心主义倾向，建立移情的文化态度。一个中国儒家思想的典范在美国孩子这里却变成了主观武断、践踏平等和假心假意的典型。为了弄清楚问题所在，老师进而提出了一个问题：在英国会怎么样分梨呢？

学生 1：遇到这样的问题，妈妈会让我和哥哥公平竞争，谁先干完分配的家务谁就有优先选择权。
学生 2：父母不会让我们去分配，他们会根据我们的喜好来分给我们水果。
学生 3：我爸爸会按照从小到大分给我和我的姐姐们，如果我们想自己交换必须经过对方同意。但是分我特别喜欢的水果时，我分不到大的会很难过。
学生 4：我妈妈对我们一视同仁，不会拿不一样大的梨子给我和哥哥吃。
学生 5：我不喜欢吃梨子，随便怎么分都可以。

以上方框内容为访谈对象国际中文教育志愿者 C 老师讲述，本文作者记录并整理

听取了学生的看法，老师课下研习了相关的资料。进而向学生对比了中英两国在教育理念和教育方式上的不同，分析了孔融让梨故事中值得当代人借鉴的文化精髓和美国学生提出的值得肯定的做法，指出将中西方的教育理念融合，这样才能更好的进行教育。获得了学生的认可，同时学生也对中国传统文化有了更深刻的认识和理解。

由此可见，志愿者教师培养学生对中国文化的认同意识、辨识文化差异，理解文化差异、接受文化差异，包容中国文化中与自身文化相异的元素。跨文化交际能力强的志愿者教师能够有效把握中华文化教学的“度”，他们对中华文化要较为全面而深刻的理解，当发现任教国文化与中华文化有差异时，能具备较高的敏感度，不以中国文化为中心，应适度认可任教国文化，对任教国文化保持学习态度，向学生或者其他教师学习并逐渐深入了解任教国文化；通过对比教学方法等讲授文化差异，发掘差异背后的原因，从而让学生更好地理解中国文化，提升中国文化的传播效果。案例中志愿者教师自身示范摒弃对本国文化的优越感和种族中心主义的做法，通过对比分析，帮助学生从不同文化的视角来看待一些中国文化现象和行为背后的原因或动机，使学生认识到不能以自己的文化观念来衡量和评价与自己不同的文化，同时也培养了学生的跨文化交际意识。

3. 跨文化交际架桥者——沟通中外，构建友谊

首先，志愿者教师应该为学生创造跨文化交流的机会和环境。例如，国际中文教育志愿者 D 老师在国内是一名大学英语教师，在英国进行汉语教学时，帮助搭建中美学生交流沟通平台，学生们通过电子邮件等方式相互学习语言知识和文化的同时也建立了跨越国界和文化的友谊。

其次，志愿者教师应该是沟通中外的桥梁。有不少国际中文教学志愿者不仅在教学、生活上做跨文化交际架桥者，还努力搭建中外校际合作、建立校际友谊。为了进一步促进跨文化交流，不少教师帮助建立国内工作单位与外国相关学校和机构的合作，建立孔子学院和孔子课堂，组织外国学生到中国夏令营、中国学生团访问外国等，为促进中外文化交流贡献自己的力量，成为跨文化交流的“民间大使”。

再次，志愿者教师能够构建友谊、跨越文化鸿沟。例如，因为在美国教学的过程中受到当地多位教师的关照，与她们结下了深厚的友谊，所以志愿者 E 老师把一件旗袍作为礼物，送给一位西班牙语老师的女儿，她也是 E 老师任教学校的一名学生。穿上后，她非常喜欢，在社交软件上发布自

己穿旗袍的照片并配文介绍中国旗袍，引发其朋友圈包括很多学生对旗袍的关注。在学生的强烈要求下，E 老师专门给学生上了一节中国传统服饰课，介绍了中国传统服饰包括旗袍的发展和演进。

海外任教结束回国后，E 老师继续从事自己之前的大学英语教学工作，但是时刻谨记自己应该构架中外理解沟通的桥梁。2018 年，一名美国高中生的毕业舞会照片在网络上引发激烈的争论，一些社交媒体网友指这名 18 岁的女生身穿中式旗袍是一种“文化挪用”（cultural appropriation）。E 老师在大学英语口语教学中结合教学内容分享了相关新闻，并通过辩论的方式和学生一起探讨了外国女孩可不可以穿旗袍的问题，通过这种探讨学生也开始了解了美国的“大熔炉”文化特征，不少学生表示外国女孩穿旗袍也是中国文化“走出去”的一种表现。E 老师通过旗袍构架了中美学生对彼此文化的理解，减少了可能产生的误解或偏见，她自己戏称这是“旗袍外交”。

六、存在问题及建议

众所周知，跨文化交际能力的提高和跨文化交际身份的构建不是一蹴而就的，是需要长期积累和不断进步的过程。目前，通过访谈发现国际中文教育志愿者跨文化交际能力和跨文化交际身份构建方面存在的主要问题有：

（一）岗前准备和培训不足

派往海外任教前，语合中心（原称国家汉办）一般会为国际中文教育志愿者开展为期半月到一月半的集中培训。培训时间较短，对于非汉语言专业和国际汉语教育专业的志愿者教师来说，在短时间内不能完全消化培训内容、做好出国前的准备工作。张和生（2006）指出应该至少提前一年甚至更早确定派遣教师的人选，以便教师能够有足够的时间做好出国任教的准备工作。比如，进行强化任教国语言学习、达到能够与教学对象无障碍沟通、甚至能够用任教国语言为学生讲授汉语和文化课的程度以及跨文化交际基本知识等。再如，不少志愿者教师反映自己岗前对中国文化的认识并不深刻，比如节日文化的渊源、习俗、典故等只知皮毛，在教学的过程中只能“现学现卖”。虽说教和学是相长的过程，但若能在岗前做好这些知识储备工作，任教期间工作定能做得更加得心应手。

此外，因为国际中文教育志愿者专业背景不同、掌握汉语基础知识的程度也不尽相同，培训很难做到因材施教。崔永华（2020）、丁安琪（2018）等认为应该开展具有针对性的培训。不同类型、不同水平和派往不同国别的志愿者教师的培训需求不同，培训单位应制定具有针对性的、个性化而又切实可行的培训方案。特别是关于任教国甚至城市的历史、气候、物价、交通设施、风景名胜、风俗文化、与中国文化的差异以及任教学校概况等应该有基本的学习和认识，使其知己知彼，这样才能帮助志愿者教师减少文化冲突，更快、更好地适应跨文化汉语教学工作。对于志愿者教师来说，应该结合自己的职业规划，尽早做好出国任教的准备。应该不断深入了解目标文化的历史、社会背景、价值观念等，以便更好地理解和适应目标文化，志愿者教师还可以通过阅读相关书籍、参加文化交流活动、交流学习经验等方式来获取目标文化知识。

（二）大多数志愿者教师任期较短，资深教师的培养较难

2022 年 8 月，基于国际中文教育的发展变化和国际需求，根据《中华人民共和国教育法》和《中华人民共和国教师法》，在借鉴国内外国际中文教育标准、大纲和教师标准的基础上，结合国际中文教育特点，教育部中外语言交流合作中心（原国家汉办，以下简称语合中心）与 13 个国家的 27 所高校、社会团体和企事业单位，联合制定了《国际中文教师专业能力标准》。这对开展国际中文教育志愿者的跨文化交际能力研究具有一定的指导意义。《国际中文教师专业能力标准》将中文教师的专业能力分为三个等级：初级、中级和高级，并对各级中文教师的能力标准进行了详细说明，其中高级中文教师要在职业道德、专业信念、专业知识、专业技能、专业发展五个方面成为自身能力过硬并能够指导初级和中级中文教师。可见资深志愿者教师的培养对于国际汉语教育事业的可持续发展具有重要意义。

但是，根据调查大多数志愿者教师任期较短，70%以上志愿者教师（包括后来转为公派教师的志愿者）在海外从事汉语教学在三年及以下，这对于国际中文教育志愿者教师队伍的延续性和志愿者教师自身长远职业规划的实现都极为不利。每一个志愿者教师的成长，特别是跨文化交际能力的培养都需要一个过程，不可能一开始甚至在工作的第一年就能完全胜任跨文化汉语教学工作。培养能够胜任海外汉语教学而且能够进行钻研的资深教师，对于国际汉语教育事业的长足发展至关重要。

因此，相关部门应该在政策支持等方面做出努力以稳定国际中文教育志愿者队伍、注重教师队伍的延续性发展。志愿者教师应该结合自身的长远发展和职业规划，使自己从初级中文教师、中级中文教师不断进步成长为资深的高级中文教师，为国际中文教育事业的长足发展做出自己的贡献。

（三）志愿者教师非英语国家语言能力欠缺

尽管大多数志愿者教师在讲授汉语课程的时候通常都十分认真、备课充分，希望在汉语课堂上向学生尽可能多传授汉语知识和中国文化，但外语特别是非英语国家语言能力的欠缺会影响跨文化教学和交际能力。在韩国任教的志愿者 F 老师访谈中提到，在带学生练习发音时，读到“dong”，学生会忍不住笑出来；在给学生扩充中国人的打招呼方式除了“你好”之外，还有“你去哪儿啊？”和“你吃饭了吗？”时，学生听到“吃饭”这个词哄堂大笑，但是还是跟老师一起硬着头皮读。教师虽然发现可能是存在什么问题，但是因为志愿者老师韩语知识的欠缺，不能在课堂上及时了解问题是什么以及产生的原因，也没法向学生解释说明。课下，经过向韩国学校同事询问，才发现韩语中“屎”的发音跟汉语音节中的“dong”很相似，还有汉语中“吃饭”一词听起来很像韩语中的脏话“你这个混蛋”。随后老师专门向学生解释了此事，化解了产生的误解。虽然该志愿者的课下及时和同事交流沟通的做法值得我们肯定，但如果有更充分的韩语知识，就可以减少或避免产生相应的问题。该志愿者教师也因此更加努力的学习韩语知识，后期圆满完成了在韩国的汉语教学任务。

据调查，不少派往非英语国家的志愿者教师并不能熟练掌握任教国语言，这对海外工作和学习的开展来说是非常不利的。语言是跨文化交际的基础，因此志愿者教师和相关培训单位应该加强这

方面的培训，以便在任教过程中更好地与学生交流和理解他们的需求。相关部门也应该在此方面为志愿者教师提供便利，例如在访谈中一位教师透露在韩国的某些学校，探索“中国汉语教师+本国教师（汉语专业）”教学模式。志愿者教师也可以通过语言培训班、语言交换活动、与当地师生沟通交流等方式来提高自己的任教国语言能力，最好能系统地学习任教国语言，一方面能在教学中助其预测和纠正预测学生的汉语学习偏误，提升教学效果和教学质量；另一方面还能帮助他们克服文化差异带来的冲突与震荡，使其尽快适应任教国的文化环境。

七、结语

随着国际汉语教育的推广以及“一带一路”倡议的提出，越来越多的国际汉语教师担负着海外汉语教学的任务和“中华文化走出去”的使命。国际中文教育志愿者，不仅是汉语语言知识的授道者，还是中华文化传播者和跨文化交际架桥者，其跨文化交际能力和跨文化交际身份构建直接影响了汉语教学的质量和国际汉语教育事业的成败，同时也会影响国外汉语学习者未来进行跨文化交际的实际效果。

国际中文教育志愿者跨文化交际能力及跨文化身份构建方面当前存在的问题应该引起足够的重视并积极探索解决问题的路径，这样才能使他们在今后的国际中文教育以及中华文化传播中发挥更积极、更重要、更有效的作用。

（备注：本文为王娟博士毕业论文《国际中文教育志愿者跨文化交际能力发展研究》中的一部分）

参考文献

陈国明.跨文化交际学.[M].上海：华东师范大学出版社,2009:223.

崔永华.对外汉语教学的目标是培养汉语跨文化交际能力.[J].语言教学与研究,2020(04):25-36.

丁安琪.汉语国际教育硕士：专业发展十一年.[J].国际汉语教育（中英文），2018(04)：18-35.

胡文仲.跨文化交际能力在外语教学中如何定位.[J].外语界，2013(6):2-8.

孔子学院总部/国家汉办.《国际汉语教师标准（2012 版）》.[S].北京: 外语教学与研究出版社,2012:2-4.

任晓霏,刘锋,余红艳.跨文化交际与国际中文教育.[M].南京：东南大学出版社.2019,8-9.

世界汉语教学学会.《国际中文教师专业能力标准》.[S].北京：北京大学出版社，2022:2,4,7,8-16.

张和生.对外汉语教师素质与教师培训研究.[M].北京：商务印书馆.2006:49.

张红玲.跨文化外语教学.[M].上海：上海外语教育出版社,2007:26.

庄恩平.跨国公司管理中的文化整合与跨文化商务沟通研究.[J].上海大学学报(社会科学版),2003(2):88-93

祖晓梅.国际汉语教师在跨文化交际能力教学中的角色和作用.国际汉语教育(中英文)，2016(01)：37-43.

Byram. M.. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence.[M]. Clevedon: Mutilingual Matters,1997: 30-73.

Chen, G. M., Starosta, W. J.. Intercultural Communication Competence: A Synthesis. Communication Yearbook 19.[C]. Thousands Oaks,CA:Sage,1996:,353-359.

Hall,E.T.. Silent Language.[M]. New York: Doubleday.1959:83-118.

Lu, Hui. Spotlight: American teenager defends choice of Chinese prom attire after sparking cultural appropriation debate.[N/OL]. Xinhua, 2018-05-02 [2023-9-23]. http://www.xinhuanet.com//english/2018-05/02/c_137151424.htm?from=timeline&isappinstalled=0.

Lustig, M.W., Koester, J.. Intercultural Competence: Interpersonal Communication across Cultures (Fifth Edition).[M]. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press: 2007: 52-54.

Seelye, H. N. Teaching Culture: Strategies for Intercultural Communication.[J]. Teaching German, 1984, 20(1):318.

Spitzberg, B. H. A Model of Intercultural Communication Competence. In Samovar, L.& Poter, R(eds) Intercultural Communication: A Reader. [C]. Belmont, CA: Wadsworth, 2000: 357.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG JUAN

Highest Education（最高学历）：
Master’s Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese

Address（地址）：
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University, 18/18 Debaratana Road, Bangplee District, Samutprakan, Thailand.

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
REN XIAOFEI

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Liberal Arts (Language and Culture Center), Jiangsu University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
- Overseas Chinese studies
- Translation studies

Address（地址）：
School of Liberal Arts (Language and Culture Center), Jiangsu University, Zhenjiang City, Jiangsu Province,P.R.China

法律汉语教材对比研究——以《中国法律专业汉语教程》和《法律汉语——商事篇》为例

A Comparative Study of Legal Chinese Textbooks: Taking *Chinese Textbook for Chinese Law Majors* and *Legal Chinese: Business Chapters* as Examples

王军 [1]
WANG JUN
华侨崇圣大学，中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
Email: wj648646571@gmail.com

唐七元 [2]
TANG QIYUAN
广西大学，文学院
School of Literal Arts, Guangxi University, China
Email: sevenyuan@163.com

Received: 09 August 2023 / Revised: 24 April 2024 / Accepted: 14 June 2024

摘要

法律汉语是专门用途汉语中的一种，法律汉语教材是开展法律汉语教学活动的主要媒介。本文通过对现有常见的两本法律汉语教材进行对比研究，从编写原则、编写体例、教学材料选择、语言文化知识点设计等方面分析两本教材各自的优点和有待完善之处，总结法律汉语教材编写的经验，提出了今后法律汉语教材编写的一些具体可行的改进建议，主要包括：运用 CSP 理论指导法律汉语教材编写、优化教学材料的选择和编排、丰富文化知识的内容设计和解析等方面。

关键词：法律汉语；汉语教材；专门用途汉语

ABSTRACT

Legal Chinese is one of the types of Chinese for Specific Purpose (CSP). Legal Chinese Textbooks are the main medium for conducting Legal Chinese teaching activities. This article conducts a comparative study of two commonly used Legal Chinese Textbooks, analyzing their advantages and shortcomings from the perspectives of compilation principles, compilation styles, teaching material selection, and language and cultural knowledge points. It summarizes the experience of Legal Chinese Textbook writing and proposes some specific and feasible improvement suggestions for Legal Chinese Textbook compilation in future, mainly including: using CSP theory to guide the compilation of Legal Chinese Textbooks, optimizing the selection and arrangement of teaching materials, and enriching the content design and analysis of cultural knowledge.

KEYWORD: Legal Chinese; Chinese Textbooks; Chinese for Specific Purpose (CSP)

一、引言

近年来，“汉语热”席卷全球，对外汉语教育事业也得到了前所未有的发展。但是，在对外汉语教育事业蓬勃发展的同时，我们也应该清醒地认识到其中存在的不足之处。目前，在世界范围内，对外汉语教学仍然停留在“通用汉语”的教学层次，即对中文学习者的语言教学不指向特定领域，而是服务于学习者的普遍交际需要。但是，随着中国国际地位的不断提升和“一带一路”等国家战略的实施，越来越多的外籍人士迫切需要学习法律、商务、科技等专门用途汉语，以便更好的与中国社会交往，共享中国发展成果。然而，相比世界各地语言学家们早在数十年前就意识到专门用途英语 ESP（English for Specific Purpose）的重要性（黄萍，2020），目前对专门用途汉语 CSP（Chinese for Specific Purpose）的教学和研究成果非常少，尚未形成类似于 ESP 成熟理论的专门用途汉语理论体系，用于专门用途汉语教学的教材也不多见。目前，虽然部分商务汉语等教材中包含少量零散的法律汉语教学章节，但是单独成册公开出版的法律汉语教材非常有限。目前中国高等学校的法律专业教科书大都是以母语为汉语者为对象编写的，并不完全符合外籍学习者的需要。与此同时，汉语作为第二语言的学习者在学习中国法律专业课程时，显然也难以从母语者的角度来阅读和理解这些教科书。因此，法律汉语教材并非以系统传授法律专业知识为目标，而是从“汉语作为第二语言教学”的角度，为满足适应法律知识特点的汉语教学需要而编写的。显然，法律汉语教材面向的教学对象也并非汉语初学者，而是具有一定汉语基础因学习或工作需要而产生法律汉语学习需求的学习者，本质上法律汉语教材属于专门用途的对外汉语教材。对法律汉语教材进行对比研究，有助于丰富专门用途汉语教学研究成果，有利于具体指导法律汉语教材编写和教学实际，理论意义和实践意义均十分明显。

目前，专门针对法律汉语教学的研究并不多。台湾师范大学陈寅清副教授（2014）是较早对法律汉语教学进行专门研究的学者之一，其认为对法律汉语教学的研究可以借鉴相关的法律英语教学理论，主张与一般法律专业课程以培养本国体制内法律专业人才为目标不同，法律汉语课程面向母语为非汉语的学习者，其教学目标是培养学习者兼具基本法律技能及汉语沟通能力。陈寅清（2018）还曾针对法律汉语学习者的需求进行了问卷调查和数据分析，结果显示，意图通过法律汉语学习从而增强就业机会和工作能力的学习者，在法律汉语学习者群体中的占比最高；因此，在中外交流日益密切的背景下，结合法律知识、法律语言和法律文化三者，设计的法律汉语课程，将有利于促进对外汉语教学的多元化和国际化发展。具体到法律汉语教材研究方面，相关研究成果同样不多，研究深度尚有待进一步加强。较早意识到法律汉语教材编写必要性的台湾学者陈淑惠（2007），曾专门对在台湾大学学习法律课程的外籍人士进行访谈，发现苦于没有法律专业汉语教材可用，很多教师不得不采取逐字翻译的方式帮助学生理解常见的法律专业教材，但常见的法律专业教材都是以汉语母语者为对象编写的，并不符合外籍学生的学习需要。持类似观点的还有陈寅清（2014），她认为法律专业的大部分教科书，内容重在法律专业知识的学习而非语言的学习，无法完全满足非母语人士的学习需求，因此，法律汉语教学及教材设计应当从“第二语言教学”的角度编撰法律教科书，同时融入“第二文化教学”的内容，以实现“法律专业技能”与“第二语言技能”的有机结合。宋春香（2018）从“一带一路”战略背景下法律人才培养的高度，对法律汉语教材研发进行了专门分析，认为法律汉语教材有助于扩大中国法律文化的国际化传播，丰富汉语推广与国际教育的教学内容，通过对当前法律汉语相关教材出版情况的分析，提出了专业化、典型化、系统化、实用化、趣味化的法律汉语教材研发原则；另外，还特别强调了法律汉语教学中的跨文化意识及其具体贯彻措施。在现有教材的研究方面，刘卓群（2013）对现有常见的两本法律汉语教材进行了个案比较研究，通过比较二者之间的编写指导思想、适用对象、内容选材、体例结构、练习设计等方面，分析优劣、提出建议，特别是对于内容选材和编写方式上的建议具体可行。也有学者从 CSP 理论角度分析现有教材基本情况，提出编写和完善建议，例如：王瀚锋（2013）基于 ESP 理论的基本内容提出了专门用途汉语 CSP 的理论框架，并以此对比分析了现有法律汉语教材的优缺点，提出了法律汉语教材建设的建议，包括从学习者角度出发体现教材针对性、注重教材实用性和多样化、文化背景与法律知识相结合、配套多媒体教学资料营造生动教学场景等。

在法律汉语教材编写方面，现阶段研究成果较少，这也是法律汉语教学实践尚不普及的客观实际导致的。现有的法律汉语教材也因为编者的教育教学背景和环境等原因，对于内容选材和编写方式上存在差异性偏好，这也导致法律汉语教材难以像通用汉语教材和基础汉语教材那样，具有清晰明确的教学步骤上的计划性。目前，与法律汉语教材相关的组织编写、教学实践等方面的研究成果较少，且多关注对已有教材的对比分析，关于法律汉语教材编写的理论指导并不系统，法律汉语教材编写的标准尚不明确，法律汉语教材编写需要进行更多的理论研究和教育教学实践支撑。

二、现有常见的两本法律汉语教材的对比分析

（一）编写原则和体例对比

1. 编写原则对比

教材编写原则反映教材编写者在教材编写和内容组织过程中所遵循的理念和立场。《中国法律专业汉语教程》和《法律汉语——商事篇》这两本教材的编写原则，存在一些不同，主要体现在对学习者需求和教材定位的把握等方面。

《中国法律专业汉语教程》旨在帮助就读中国大学法律相关专业或对法律领域感兴趣，并且具有中级以上汉语水平的第二语言学习者进行法律领域专门用途的汉语学习，既适用于来华留学生进行法律专业学习前的预科教育，也适用于其他具有法律汉语需求的学习者。该教材帮助学习者通过对教材选择的案例材料进行法律汉语的学习，扩大法律汉语专业词汇量，理解汉语法律专业词汇涵义，为进行后续法律专业学习打下语言基础。

《法律汉语——商事篇》的目标读者设定为具有三年以上汉语学习基础的本科生、研究生。该教材的针对性较强，内容聚焦中国商业法律，所选择的教学材料形式灵活，编写理念贴近国外学生思维模式。《法律汉语——商事篇》的编写原则是：通过语料选择精准定位学习者需求，教学方式强调语言应用实践，采取灵活学习方式，从学习者的认知习惯和文化背景角度出发编写教材，力求达到学习者掌握法律汉语相关的语言知识，提高法律汉语的应用能力。

从编写原则上对比，两本教材存在一些区别。《中国法律专业汉语教程》注重案例教学，力求覆盖常见法律领域，引导学生提高法律相关内容的汉语学习和运用能力。《法律汉语——商事篇》编写的专业针对性相对更强，且教材编写贯彻国外学生的认知习惯和文化背景，主要追求通过师生互动的角色对话模式，培养和提升学习者的法律汉语习得水平。

2. 编写体例对比

教材编写体例是指一部教材的编写格式和组织形式。《中国法律专业汉语教程》和《法律汉语——商事篇》这两本教材的编写体例，无论是在整体结构还是在教学单元的结构设计上，都具有明显差异。

《中国法律专业汉语教程》全书共约 24.3 万字、144 页，整体结构分为 10 课，主体教学材料均为专题案例形式编写，选材涵盖民事、刑事、商业经济等常见实体法内容，也涉及程序法、法制史等内容。每课的篇幅均为 10-13 页不等，分为专题报告（案例）、专业词语、常见句型、专业知识、阅读（书报摘选）、讨论题、综合练习等七个部分。全书最后附有各类词语表、句型表、习题参考答案，以帮助教学活动使用。

《法律汉语——商事篇》全书共约 40.3 万字、244 页，整体结构分为四个单元共 14 课，分别是中国司法制度概述、涉外投资法、对外贸易法和合同法的有关内容，其中，每个单元开头部分

均设置一篇简短的“导论”，简要概括该单元主要内容相关的法律背景知识，每课的主体教学材料采取角色对话的模式组织编写。每课篇幅在 10-15 页不等，分为角色对话课文及注释、时文选读（学术期刊摘选）及注释、练习等三个部分。全书最后附有一份汇总的生词表，方便查阅。

对比两本教材的编写体例，两本教材的编写思路明显不同。《中国法律专业汉语教程》整体结构更加清晰，每一课专注一个法律主题，课与课之间的独立性较强。在生词标示与解释、综合练习的设计等具体内容的编写格式上，该教材更加清晰明确，学习者在学习过程中的对照参考与思考讨论更加方便。《法律汉语——商事篇》的整体结构采取了分单元编排课程内容的做法，所有课程内容都是围绕中国商业法律展开的，互相之间的关联性较强。每课的主体教学课文采取角色对话编写，每段对话均同步编排英语翻译。每课生词除在注释部分按正文中角标的标注顺序列明外，还在全书最后汇总编排生词表。

（二）教学材料对比

1. 课文选材对比

课文一般是指教材中的正文部分，不包括注释、翻译、说明和练习题等内容。课文是在日常教学活动中，教师引导学生进行细致学习的主要依据，也是师生教学互动的焦点。因此，对课文的选材、形式、数量等方面内容进行分析，有助于对教材编写所关注的教学主体内容进行重点把握。

《中国法律专业汉语教程》的选材具有较强的法律专业知识性。全书共 10 课，其中涵盖民法（4 课）、刑法（1 课）、民事诉讼法（1 课）、环境保护法（1 课）、国际私法（1 课）、国际经济法（1 课）、中国法制史（1 课）。该教材内容选题比较丰富，部门法种类比较齐全，所选案例贴近日常生活相关法律，较好的契合了法律汉语教材的对外汉语教学和法律基础知识教学的双重需要。《中国法律专业汉语教程》的课文包括专题报告 10 篇和阅读材料 13 篇，二者的组织形式和主题内容比较接近，其中选自法律类书籍 10 篇、法律类网站 5 篇、法制类电视节目 4 篇、法律论文 2 篇、法制类报纸 2 篇。课文选题的来源较为丰富，基本覆盖了可以获取法律知识的各类主要渠道。

《法律汉语——商事篇》的课文主要选题内容是中国商业法律相关的内容，选材范围上相对较窄，但是该教材的课文形式设计更加灵活。全书分为四个单元共 14 课，其中包括中国司法制度概述（3 课）、中国涉外投资法（5 课）、中国对外贸易法（3 课）、中国合同法（3 课）。课文包括每个单元开篇的导论材料、每课的角色对话课文和时文阅读三个部分。其中，每个单元的导论部分是对整个单元主题的概括介绍；每课的角色对话课文设计灵活，以虚拟的一位法学教授和两位学生之间关于法律问题的对话讨论展开，对话内容采用中文，每一段对话内容下方均标注了英语翻译，场景代入感较强，适合实践模拟教学；每课同时附有一篇时文阅读材料，均摘选自中国学术期刊公开发表的学术论文，具有一定的深度和难度。

两本教材在课文选材和内容设计上存在较为明显的差异，主要原因是两本教材的编写原则和目标定位不同。《中国法律专业汉语教程》定位于法律专业的汉语“预科”课程，适用于达到中级

汉语水平的学习者，因此内容涉及面相对较广，课文选材和内容设计上更贴近中国高校的法律专业课程对汉语教学的总体实践要求。《法律汉语——商事篇》的编写初衷则是满足美国高校的学生对中国商业法律相关的学习需求，要求学习者必须具备三年以上的汉语学习基础，从教材属性上，兼具法律汉语和商务汉语的双重属性，因此课文选题对法律专业内容的覆盖面相对较窄，但对商业法律有关内容的针对性更强。

2. 辅助学习材料对比

辅助学习材料主要是指教材中帮助学生理解课文，辅助师生进行教学活动的注释、翻译、说明性图文等资料。辅助学习材料的编写质量，体现了教材编写者对教学内容的解析水平，也反映了教材编写者对学习者基础知识和学习特点的把握程度。

《中国法律专业汉语教程》在辅助学习材料的处理上，有许多可取之处。首先，该教材在内容编写方面非常重视生词的标示和解释，在每课的“专题报告”和“阅读”部分的正文中，生词均被浅色阴影背景标示，且在当前页面设置小方框进行简要的中文解释说明，这种生词处理方式比传统教材在课文正文后集中列示生词表的做法，更加方便学习者的阅读、对比和学习。其次，在每课的“专题报告”部分，都附有“专业词语”解释说明、“常见句型”分析举例和“专业知识”简介，这种做法既适应了法律汉语教学内容的专业性，也充分照顾了法律汉语教学的语言教学特性，非常有助于学生的法律专业汉语学习。

《法律汉语——商事篇》的辅助学习材料设计相对简单，但是实用特点也很鲜明。首先，每个单元的导论、角色对话课文和时文阅读的注释部分，均按生词在文中的标识序号在文后编排列示，且所有生词均标注了汉语拼音和英语解释说明，方便查阅和理解。其次，每个单元的导论和角色对话课文，均配有全文的英语翻译，且角色对话课文的英语翻译为逐段对应，方便学生对比学习。再次，本教材随书附有一张光盘，收录了全书共十四课的角色对话课文的 MP3 格式录音，总时长约为 105 分钟，录音材料发音清晰准确，非常有利于学生模仿学习。虽然该教材的辅助学习材料设计相对简单，但是注释设计更加科学、英语翻译更加实用、录音材料质量较高，因此也具较好的教学效果。

两本教材在辅助学习材料的设计上各有千秋。《中国法律专业汉语教程》的辅助学习材料更加灵活、丰富、多样化，特别是生词的标识、专业词语和专业知识的介绍、常见句型的分析举例等设计，对于教学活动和学生更加准确的理解课文帮助良多。课后阅读材料的选择也比较有针对性，阅读材料最后的讨论题设计的理念较为开放，适合学生探索研究和发散思考。《法律汉语——商事篇》的辅助学习材料种类较少，但具有明显的可取之处，主要表现在：所有生词均有汉语拼音注音；课文或时文阅读的注释部分，对生词采取英文注解；每课的主体教学材料均附有英语全文翻译和对话录音等，这些方面对于学习对课文理解和学习具有明显的帮助作用。

3. 练习题设计对比

练习题是检验和巩固学习效果的重要手段之一，是教材编写的重要组成部分，练习题的设计理念和编写质量，是反映教材编写质量的另一个重要因素。

《中国法律专业汉语教程》的练习题设计特点突出，题型丰富、数量合理、知识点覆盖面齐全。该教材练习题种类较为丰富，包括字词读音、字词写法、同义词/反义词、口语/书面语转换、词语/句子解释、选词填空、判断选择、句型练习、造句、写作、古文翻译等各类题型。但是，应该指出的是，该本教材的个别课程，设计的题量较大、难度过高，特别是法律文书写作、古代法律典籍段落翻译等，此类题型一般是在相应法律专业课程中才会设计的，不符合法律汉语学习的目标定位，对于学习者存在一定困难。此外，该本教材的最后附录部分，附有每课练习题的参考答案，对于学习者的解答练习题有明显的帮助作用。

《法律汉语——商事篇》的练习题设计规律较为简单和固定，每课的练习题均为两种题型：解释词语和回答问题，每种题型的题目数量分别为 9-13 题/课和 4-5 题/课。“解释词语”的考察针对性较强，均为课文中的专业词汇；“回答问题”的内容均为课文相关内容，可以由学生根据自己对问题的理解和思考进行开放式的作答，学习者对这些问题的回答，可以有效反映对课程内容学习的理解程度。但是，需要指出的是，问答题在法律汉语专业教学的练习题设计中，因涉及法律专业知识，往往难度较大，这类题型对于法律汉语学习者具有一定的难度。

两本教材在练习题设计方面各有千秋，值得互相借鉴。总体上，《中国法律专业汉语教程》的练习题在题型和题量设计、知识点覆盖等方面，较为丰富和完善，但也有个别课程后附的练习题存在题量偏大和个别题型难度偏大的客观情况。《法律汉语——商事篇》的练习题设计在多样化方面稍显欠缺，主观题性质的“回答问题”栏目有利于调动学生的专业知识思维和语言组织表达能力，值得适当借鉴。另外，在练习题的参考答案设计上，《中国法律专业汉语教程》在全书最后的附录部分专门提供参考答案，有助于学生自主进行练习效果的对照检查。

（三）语言文化知识设计对比

1. 语言知识对比

专门用途的汉语教材，尽管承载了法律知识的有关内容，但从本质上讲，仍然是语言学习的教科书。因此，作为语言学习教材的法律汉语教科书，必然涉及语音、词汇和语法等语言知识的内容。

《中国法律专业汉语教程》全书共设置重点字词 574 个，其中：法律专业重点词语（术语）56 个，其他重点字词 518 个，这些词语在该教材附录一至三中，均有汉语拼音注音，需要学习者熟练掌握。该教材全书共设置重点句型语法 36 个，均为法律专业语言表达相关的知识点，这些知识点在每课的“常见句型”部分都进行了详细解说和例句演示。此外，该教材的课文选材覆盖面较广，教师可以根据学生实际水平，从课文中自行提炼其他语言点，丰富和完善教学过程。

《法律汉语——商事篇》教材本身并没有单列明示重要语言知识点，这或许与该教材的编写初衷是面向美国高校学生使用有关，学生对语言知识点的感知主要通过对角色对话课文材料的学习获得。显然，《法律汉语——商事篇》编写理念和教材体例设计上与《中国法律专业汉语教程》有着显著区别。但是，值得注意的是，该教材的课文注释十分丰富，全书分为四单元共十四课，加上每单元开篇的导论，全书 32 篇课文材料，共附有注释 1031 条，这些注释基本涵盖了各类生词、专业词汇及其读音等基本语言知识。

从语言知识的设计角度分析，《中国法律专业汉语教程》更加丰富多样，该教材对法律汉语的语音、词汇和语法等语言知识点的设计比较全面合理，更符合专门用途汉语教学的教材编写和使用习惯。《法律汉语——商事篇》教材的语言知识点设计和编写，仍有待进一步改善，可以考虑借鉴《中国法律专业汉语教程》的教材编写方法，将语音、词汇和语法等语言知识点从原有的大量注释中提炼、分类，使教材的语言知识体系更加明确。

2. 文化知识对比

在专门用途汉语教学中，文化知识与语言知识有着同样重要的地位。以法律汉语教学为例，与法律相关的社会文化知识的习得有助于更好的理解和运用法律汉语的语言知识，从而使学习者的专门用途汉语能力得到更全面的提升。

《中国法律专业汉语教程》教材的文化知识点设置分布和包涵在每课的课文和辅助学习材料中。除了每课的专题报告案例不同程度反映中国法律文化的基本理念外，该教材还在每课中都设置了“专业知识”和“阅读”栏目，内容涉及公民基本权利、法律职业道德等法律文化和历史传统等相关方面的知识点。通过该教材的学习，学生既可以掌握法律汉语的语言知识，也可以对中国法律制度和法律文化理念有一些直观地感知。

《法律汉语——商事篇》聚焦中国商业法律制度，虽然编写视角的专业化程度更高，但是该教材的第一单元编写较为科学合理，该单元对中国司法制度和历史沿革进行了简要介绍，文化知识点较为丰富。该教材关于文化知识点的设置主要隐含在角色对话课文和时文阅读的课文材料中，角色对话课文通过虚拟的师生交流更加直观地展示了中国商业法律的文化理念和有关具体规定，使学生能够在具体语境中感知中国商业法律。

从文化知识点的设计角度看，《中国法律专业汉语教程》相对灵活和浅显，对学生而言学习难度相对适宜，但该教材最后一课涉及中国法制史的相关内容，难度明显过大。《法律汉语——商事篇》中有关文化知识点的内容则包含在角色对话课文和时文阅读中，虽未在辅助学习材料中进行单独梳理，但角色对话课文的方式仍然有助于学生理解相关内容，但该教材时文阅读栏目所选的文章素材均取自中国学术期刊的论文，学生学习难度较大。

三、现有常见的两本法律汉语教材编写存在的问题

（一）课文材料的选择和编排有待优化

现阶段，常见的两本法律汉语教材的编写过程中，作为主要教学材料的课文材料组织架构没有很好的体现中国法律体系的基本框架，课文材料的选择和编排有待进一步提高。

以《中国法律专业汉语教程》为例，全书共十课，课文均为案例形式的专题报告和相关的阅读材料，形式较为统一，每课之间内容相对独立、相互之间关联性较弱。这种形式的课文选材方法，在编写教材时便于选材的自由组织和汇总，但是也容易导致全书在体系性上略显不足，专业知识的系统性和逻辑性较弱。此外，该教材最后一课涉及中国法制史的相关内容难度明显过大，出现这种情况的主要原因很有可能是，该教材的编者为语言学家，其对古代汉语的熟练掌握，使得编者对于该课内容选材的普通学习者难度感知程度估计不足，虽然整节课都附有现代汉语译文，但对母语为非汉语的学生仍有诸多困难。

课文材料选择的缺憾，同样存在于《法律汉语——商事篇》中。该教材的课文选题方向锁定中国商业法律相关题材，虽然其中的角色对话课文有利于为学生模拟真实语境，且全部课文均有相应的英语翻译，适合学生自主对照学习，但课文涉及的专业内容系统性较弱，重点不够突出。另外，该教材的时文选读栏目全部选择在中国公开发表的学术论文，对于非母语学生的学习存在较大难度。

（二）辅助学习材料和练习题设计有待提升

现有的两本法律汉语专业教材，在辅助学习材料和练习题设计上，编写理念和思路互不相同，优势各异，但都存在有待提升的地方。

《中国法律专业汉语教程》的辅助学习材料和练习题设计形式多样、内容丰富，且练习题在书后附有参考答案，对于学生学习和教师教学均具有良好的帮助作用。但是，该教材在辅助学习材料和练习题设计上仍然存在些许不足之处：首先，课文注释大都没有汉语拼音注音，课文中出现的专业词汇大都没有注明相应英语名称，课文后附的专业词汇也没有英语说明或者翻译；其次，个别单元练习题中出现的起诉状、法院判决书等法律文书写作，对于非母语学习者的难度明显过大。

相比而言，《法律汉语——商事篇》在辅助学习材料和练习题设计上优势明显，例如：注释详实，且注解的词语均标注汉语拼音和英语翻译，对教学活动帮助较大。但是，该教材的辅助学习材料和练习题编写相对简单，形式较为单一，特别是缺少针对课文分析和讲解所必须的辅助说明性文字材料。另外，该教材的练习题设计较为简单，题型种类和题目数量均不够丰富，且没有为练习题编写配套的参考答案，练习题使用效果一般。

（三）语言文化知识的设计有待充实

目前，公开出版的法律汉语教材种类非常有限，法律汉语教材编写的经验还很匮乏，如何在教材中充分体现语言知识要求、有效传达文化知识观念，是今后法律汉语教材编写面临的重要课题。

以《中国法律专业汉语教程》为例，该教材对语言点的提炼和分析较为全面具体，特别是辅助学习材料中的将专业词汇和常见句型进行了提炼和梳理，非常有利于教材使用者对照学习。该教材在课文和辅助学习材料中，不同程度地体现了中国法律文化的基本理念，通过课程学习，学生可以获得部分中国法律文化和历史传统等方面的文化知识点。但是，该教材对中国法律文化知识的覆盖较为有限，教材在中国特色法律文化的展示方面，需要进一步加强。

《法律汉语——商事篇》的教材编写中，也存在一些需要充实的地方。首先，该教材没有在辅助学习材料中，对语言点进行提炼和梳理，这是一个较为明显的遗憾。其次，在文化知识点方面，尽管该教材的主体教学课文采取的角色对话形式编写，有助于学生在模拟真实语境下感知中国商业法律文化，但是，该教材对文化知识点的针对性解析不足，同时该教材时文阅读材料均选自在中国公开发表的学术论文，有一定深度和难度。

四、法律汉语教材的编写改进建议

（一）运用 CSP 理论指导法律汉语教材编写

专门用途语言教学，是指根据特定学习者的职业发展或专业知识学习需求，优先选择与其紧密相关的语言知识和技能作为教学内容，运用适当的教学策略和方法，使学习者尽快获得所需要的语言交际能力（张黎，2016），专门用途语言教学在本质上仍然属于第二语言教学，根据语种和专业领域可以进一步具体细分，如商务汉语、商务英语、医学英语、法律汉语等等。专门用途汉语 CSP（Chinese for Specific Purpose）的概念是从英语教学中的 ESP（English for Specific Purpose）理论借鉴和定义。目前，CSP 理论在汉语教材编写中的常见运用，是在商务、旅游等领域的汉语教材编写中实现的，其他专业领域汉语教材的编写研究较少，专门针对法律汉语教材编写的研究则更少。CSP 理论在法律汉语教材的编写中，具有极为重要的指导作用：

首先，CSP 理论强调以学习者需求为中心开发编写教材，这为法律汉语教材的编写指明了基本原则，即第二语言学习者对法律专业汉语的实际需要为导向。

其次，CSP 理论视角下，法律汉语教材的编写应当针对法律职业或专业活动的交际场景，在词汇、语法、语篇等各方面要突出法律专业知识特点。

再次，CSP 理论主张在专门用途汉语教学活动中，学习专门用途汉语的学生中有些人很可能比教师在专业知识上更为精通，教师的角色不仅是传授语言知识的教师，还应当是学习过程中的合作者和研究者，因此，法律汉语教材的编写应服务于教师角色转变，充分考虑教学内容、教学

方法和教学过程的特点。

（二）优化教学材料的选择和编排

教学材料是教材编写的重中之重，教学材料构成了一本教材的主体，也是教材运用到教学实践中开展教学活动的主要载体。法律汉语专业教材编写，应体现法律专业特点，覆盖法律专业基础知识，满足第二语言学习者对法律专业汉语学习和应用的需求。在法律汉语教材编写过程中，优化教学材料的选择和编排，主要应重点注意以下两个方面：

第一，课文材料的选择应符合法律专业知识体系特点。现有法律汉语教材的编者均为语言教育方面的专家学者，对法律专业知识的体系性不够精通，因此，课文选材往往没有完整体现法律专业知识体系的特点，课程之间的前后联系不够密切。在今后的法律汉语教材编写过程中，应完善课文材料选择的覆盖面，按照法律专业学科体系选择和编排法律汉语教材内容，同时兼顾教材使用者已有的汉语水平和法律专业知识水平，以便教材使用者在进行汉语语言学习的同时，能够对中国法律体系进行整体感知和熟悉。

第二，课后练习题设计应当科学合理、难度适宜。法律汉语教材的编写不同于通用汉语教材，在进行课后练习题设计时，应兼顾语言知识与专业知识学习效果的检验和反馈。在题型设计上，要做到客观题与主观题相结合，既要准确回顾教学活动中设计的重点语言、文化和专业知识，又要适当灵活、引导开放思维。在题量选择上，要做到合理有效，既要确保巩固所学知识，又要避免练习题数量过大导致学习压力上升。在题目难度设计上，要进行平衡控制，避免难度过大的练习题型；另外，教材编写时，随书附后提供练习题参考答案的做法是非常可取的。

（三）丰富文化知识的内容设计和解析

文化知识也是教材编写的重点方面，语言与文化是相互影响的，语言是交流的工具，也是文化的载体；文化则通过语言的得以传达和表现。因此，汉语教材的编写必然融入中华传统文化的内涵，在法律汉语教材的编写过程中，还应体现中华传统法律文化的印记。在法律汉语教材编写过程中，丰富文化知识的内容和解析，需要做到以下两点：

首先，要准确感知中西方法律文化差异，并在法律汉语教材编写过程中突出中华传统法律文化特色。中西方法律历史传统迥异，西方法律文化是建立在个体意识、权利意识、自由平等观念和社会契约观念等社会文化基础上的。中华传统法律文化则是建立在礼法并用、德主刑辅、息讼止争的社会文化基础上的，与西方法律文化明显不同。在法律汉语教材的编写过程中，必须高度重视法律文化上的这些差异，突出中华传统法律文化的优秀特色。

其次，具体到法律汉语教材的编写体例中，应当有文化知识点相关的模块设置。法律汉语的学习者，往往来自不同的国家和地区，特别是来自大陆法系、英美法系、伊斯兰法系等不同法律传统地区的学生，其原有的法律文化观念差异巨大。因此，在法律汉语教材的编写过程中，需要对文化知识点进行提炼和解析，并使之成为辅助学习材料的组成部分，从而帮助学习者能够及时、

准确的获得法律文化知识的有关内容。

结语

教材是开展教学活动的主要媒介，也是教师和学生进行教学活动的主要依据，教材质量直接关系到教学质量。法律汉语教材是法律汉语作为专门用途汉语的重要表现形式，本文对现有常见的两本法律汉语教材《中国法律专业汉语教程》和《法律汉语——商事篇》，从编写原则、编写体例、教学材料选择、语言文化知识等方面进行了较为全面的对比分析和研究。

表 1 现有常见的两本法律汉语教材编写情况对比汇总表

教材名称 / 编写要素		《中国法律专业汉语教程》	《法律汉语——商事篇》
整体基本情况	出版时间	2007 年 2 月	2007 年 12 月
	总字数、页数	24.3 万字；144 页	40.3 万字；244 页
	读者定位	达到中级汉语水平，拟就读中国高校法律专业或者对中国法律相关知识感兴趣的第二语言学习者	具备三年以上的汉语学习基础，有中国商业法律相关知识学习需求的第二语言学习者
教学材料选择	课文选材	民事法律内容为主，兼顾刑法、知识产权法、环境保护法、国际私法、国际经济法等其他实体法，以及民事诉讼法等程序法和中国法制史的内容	商事法律内容为主，包括涉外投资法、对外贸易法和合同法的有关内容，兼顾中国司法制度等法律基础知识
	课文形式	案例	角色对话
	课次数量	共 10 课	四个单元，共 14 课
	单课结构	7 个部分：专题报告（案例）、专业词语、常见句型、专业知识、阅读（书报摘选）、讨论题、综合练习	3 个部分：角色对话形式的课文及注释、时文选读（学术期刊摘选）及注释、练习
	生词、注释特点	生词随正文旁注和正文后列示相结合；无英文翻译	生词在正文后列示；有英文翻译
	练习题特点	题型丰富，但每课题量不均衡	题型较少（固定 2 种），每课题量分布相对均衡

	配套音视频学习材料	无	光盘 1 张，内容为全书课文录音，总时长 105 分钟
语言文化知识设计	语言知识	重要词汇（574 个）、重要语法点（36 个），每课均有注释和生词列表；全书最后附分类汇总的词汇表	重要词汇及语法知识点均在课文注释列表中体现，全书共有注释 1031 条；全书最后附汇总的生词表
	文化知识	文化知识点设置分布和包涵在每课的课文和辅助学习材料中。此外，“专业知识”和“阅读”栏目，内容涉及公民基本权利、法律职业道德等法律文化和历史传统等相关方面的文化知识	文化知识点的设置主要隐含在角色对话课文和时文阅读的课文材料中，虚拟的角色对话课文，使学生能够在具体语境中感知中国商业法律文化的相关内容

通过对比研究，本文分析了现有常见的两本法律汉语教材各自的优点和有待完善之处，互相对比参照和借鉴反思，提出了今后法律汉语教材编写的一些具体可行的改进建议，主要包括：运用 CSP 理论指导法律汉语教材编写、优化教学材料的选择和编排、丰富文化知识的内容设计和解析等方面。本文对今后法律汉语教材开发和法律汉语教学研究具有一定的参考意义，有助于提升法律汉语教材编写的科学化、系统化、专业化水平。对法律汉语教材的分析和研究，无疑将有利于推动法律汉语教学的实践活动，有利于完善专门用途汉语（CSP）的理论和实践体系，有利于探索汉语作为第二语言教学的新发展趋势，使汉语传播和中华文化的国际影响力得到进一步提升。

参考文献

陈淑惠. 法律华语教材设计与研究[硕士学位论文][D]. 台北：台湾师范大学, 2007.

陈寅清. 法律华语教学之定位、定性和定向分析[J]. 台湾华语教学研究, 2014(9): 81-99.

陈寅清. 法律华语学习者需求分析[J]. 台湾华语教学研究, 2018(16): 145-164.

黄萍. 中国专门用途英语研究的发展与实践[M]. 北京：科学出版社, 2020.

刘卓群. 法律汉语教材个案比较——以《中国法律专业汉语教程》和《法律汉语——商事篇》为例[C] // 北京地区对外汉语教学研究生论坛论文集. 2013: 155-164.

宋春香. “一带一路”法律人才培养与法律汉语教材研发的若干问题[J]. 中国法学教育研究, 2018(02): 16-31.

王瀚锋. 基于 ESP 理论的法律汉语教材研究[硕士学位论文][D]. 大连：辽宁师范大学, 2013.

王若江. 中国法律专业汉语教程[M]. 北京：北京大学出版社, 2007.

张黎. 专门用途汉语教学[M]. 北京：北京语言大学出版社, 2016.

张泰平. 法律汉语——商事篇[M]. 北京：北京大学出版社, 2007.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
WANG JUN

Highest Educatioon（最高学历）:
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）:
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域） :
Teaching Chinese

Address（地址）:
18/18 Bangna-Trad Rd., Bang Chalong, Bang Phli, Samut Prakan, 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
TANG QIYUAN

Highest Educatioon（最高学历）:
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）:
School of Literal Arts, Guangxi University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域） :
- Teaching Chinese
- Dialect

Address（地址）:
No.100, East Daxue Road, Xixiangtang, Nanning, Guangxi, 530004, P.R.China

《论语》中颜渊的“乐学”之美
The Beauty of Yan Hui's “Joy in Learning” in The Analects of Confucius

吴琰琴 [1]
WU YANQIN
广西大学文学院，中国
School of Liberal Arts, Guangxi University, P.R.China
E-mail: 1423863423@qq.com

柯绣球 [2]
NOPPARUT KHANOBTHAMMAKUN
川登喜大学、人文与社会学院
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University
E-mail: nk.xiuqiu@gmail.com
Received: 10 April 2025 / Revised: 27 May 2025 / Accepted: 12 June 2025

摘要

颜渊“乐学”之美贯穿于《论语》之中，他的“乐学”与孔子之学一脉相承，进而开出“乐”的火花，在《论语》关于颜渊的二十一章内容中，蕴含着“乐学”的内容构建、实践方法和秉持的态度，这些都对当下社会具有借鉴意义。本文分别从以上三个维度来展开：第一，颜渊“乐学”的美境构建，挖掘《论语》涉及颜渊的十三章内容中关于构建“乐学”美境的内容，即学“文”修“礼”达“仁”。第二，颜渊建“乐学”美境的实践方法，从孔子、子贡和颜渊不同人的视角下，剖析《论语》涉及颜渊的五章内容中关于“乐学”的五个方法，即博学、审问、慎思、明辨和笃行。第三，颜渊对待“乐学”之美的态度，提析《论语》涉及颜渊的七章内容，得出颜渊对于“乐学”的态度，即有志、有恒和好学。

关键词：颜渊；乐学；论语；孔子；美学

ABSTRACT

The beauty of Yan Yuan's "joy of learning" runs through The Analects of Confucius of Confucius. His "joy of learning" is in the same vein as Confucius's learning, but it sparks "joy". In the 21 chapters of The Analects of Confucius about Yan Yuan, there are the content, methods and attitudes of constructing "joy of learning", which are of reference significance to the current society. This article is developed from the above three dimensions: First, the construction of

the beautiful environment of Yan Yuan's "joy of learning", exploring the content of the construction of the beautiful environment of "joy of learning" in the thirteen chapters of The Analects of Confucius involving Yan Yuan, that is, learning "literature", practicing "ritual" and reaching "benevolence". Second, the method of Yan Yuan's construction of the beautiful environment of "joy of learning", from the perspectives of Confucius, Zigong and Yan Yuan, analyze the five methods of "joy of learning" in the five chapters of The Analects of Confucius involving Yan Yuan, namely, erudition, questioning, careful thinking, clear discrimination and sincere practice. Third, Yan Yuan's attitude towards the beauty of "joy of learning", analyzing the attitude of "joy of learning" in the seven chapters of The Analects of Confucius involving Yan Yuan, namely, ambition, perseverance and love of learning.

Keywords: Yan Yuan, Learning, The Analects of Confucius, Confucius, Aesthetics

绪论

颜回，字子渊，他的“乐学”在整本《论语》描写的学习境界中都是非常显著的。《论语》中带有“颜渊”或此人的相关词条章数高达二十一章（王春华，2011：9），其中“学”字直接出现了六次，颜渊“乐学”的精神贯穿始终。遵照北宋理学家程颐“寻孔颜乐处”的思路（王齐洲，2020：25），把颜渊的“乐”和“学”联系起来，可以得到一个“乐学”的概念，即“学然后乐，乐然后学。学即乐，乐即学。天下之乐无如此学，天下之学无如此乐。”（吴光，2012：327），这就是颜渊的“乐学”，而颜渊这种“乐学”之美是可以被大多数人观察到和感知到的，他的“乐学”美感也是被后世学者集中讨论的地方（许春华，2025：73）。

颜渊的“乐学”和其他的人“学”呈现明显差异，在孔子的所有学生中，“乐学”具有典型特征，因而在《论语》乃至后世都受到了极大的推崇，具有美的特征性和显著性。颜渊的“乐学”与孔子所倡导的“学”之精神一脉相承，并且获得了孔子的直接承认。哀公问孔子弟子谁是“好学者”，孔子认为是颜渊，而且认为颜渊死后，再无人可称为“好学”。颜渊的“乐学”状态首先在孔子门下就已经具备了独特之美，而后世的很多学者也都从《论语》中窥到了颜渊“乐学”之美，南宋朱熹曾多次和弟子探讨颜渊“乐学”的内容，以求获得颜渊“乐学”的意义（杨杰，2012：92）。明代王艮曾作《乐学歌》来赞扬这种“乐学”之美。现代的杜豫和刘振佳（2005）从《论语·雍也第六》的“一箪食，一瓢饮，在陋巷。人不堪其忧，回也不改其乐”（杨伯峻，2016：58）。得出一种“乐学”的精神，就算物质生活已经到达最底线，但仍然甘于贫贱，守学不仕，这种“乐学”可以使人达到“内圣”的状态。万春香也认为颜渊作为一位真正的“乐学”实践者，能达到“乐而忘忧的学习境界”（万春香，2012：132），但这种“乐学”之美究竟要如何做到？用什么样的态度才可以达到“内圣”的境界，他的“乐学”之境最终达到一个什么样的效果？是否有衡量的标准？我们以《论语》为基础，对这些内容进行一定的研究。

一、颜渊“乐学”的美境构建

细究《论语》中涉及到颜渊的内容，可以发现颜渊的“乐学”美境的构建包括三个层次，即学“文”修“礼”达“仁”，而他们这三项在《论语》中的具体表现是：第一，“学之以文”，六经六艺是孔学之基；第二，“学以尊师”，“尊尊”是《论语》中也隐含的伦理道德，要求家庭和社会都遵循一定的尊卑秩序，这也是孔子遵循的“礼”部分；第三，“学礼不悖”，对学习的“礼”做到坚持，并且不违背，这也是“礼”的部分；第四，“学之以德”，“仁”字“从人从二”，是人与人相处之间的广泛的道德规范，是“德行”；第五，“学以爱人”，“仁者爱人”是《论语》颜渊篇中孔子对樊迟的回答，我们取孔子对“爱人”的广泛定义来说，即“泛爱众”，平等地尊敬每一个人，善待他人，“仁”的内容是“爱人”；第六，“学以为政”，“仁”的结构是“修身齐家治国平天下”，仁者能做好自己，并且行之天下国家，“仁”的内容可以是“为政”。

故颜渊“乐学”中的“学之以文”是学“文”，“学以尊师”“学礼不悖”是学礼，“学之以德”“学以爱人”“学以为政”是学“仁”，而“文”“礼”和“仁”并不是分离的，而是“一以贯之”。“一箪食，一瓢饮，在陋巷。”颜渊在这种生活条件下到达的“乐学”美境是由文、礼和仁构成的。

（一）学“文”层面：学之以文

在学“文”的层面，颜渊的“乐学”美境表现在有教材、有技艺的系统性学习，即“学之以文”《论语·子罕第九》。明确提出颜渊说的观点，孔子“博我以文”（杨伯峻，2016：89），这一章内没有详细解释，但从孔子总体教授的课程内容来看，指的应是孔子编订的六经，《庄子·天运》记载：“孔子谓老聃曰：‘丘治《诗》《书》《礼》《乐》《易》《春秋》六经……’”《庄子·天下》记载：“诗以道志， 书以道事，礼以道行，乐以道和，易以道阴阳，春秋以道名分”（孙通海，2014：162、394）），以孔子为代表的儒家学派中，这些经典是“文”的核心内容，马一浮（2013）认为《论语》的任何一章都可以体现六经的意旨，颜渊所修习的“文”的层面也和孔子所教授的内容一以贯之；从具体修习的技艺看，应指“六艺”，即礼、乐、射、御、书和数。“礼”中包含了吉礼、凶礼、军礼、宾礼和嘉礼五礼，“乐”包含了《云门大卷》《咸池》《大韶》《大夏》《大濩》和《大武》六乐，“射”包含了白矢、参连、剡注、襄尺和井仪，“御”包含了鸣和鸾、逐水曲、过君表、舞交衢和逐禽左无御，“书”包含了象形、指事、会意、形声、转注和假借六书，“数”指向的是《九章算术》，由这些美好的东西构建的“乐学”之境很难不美。石梦娇（2013）也提到史书上认为孔子比较侧重文化和技艺知识的教育，因此颜渊在构建“乐学”美境时承载了六经和六艺这些美的内容。

（二）修“礼”层面：学以尊师、学礼不悖

在颜渊“乐学”的“文”的内容中，礼作为一种非常重要的内容经常被颜渊谈及，在《论语·子罕第九》中，颜渊谈孔子“循循善诱”“约我以礼”（杨伯峻，2016：89），而颜渊对此礼“竭”

其才力，努力“从之”，说明其确实在努力修习“礼”的内容，他认为“乐学”的美境应该是由礼构建的。那么什么是礼？在《论语》的先进篇有“颜渊问仁”的表述，孔子告诉他“克己复礼为仁。”颜渊又问行动的纲领，孔子在《论语·颜渊第十二》中回答是“非礼勿视，非礼勿听，非礼勿言，非礼勿动”（杨伯峻，2016：112）。沿孔子之答，我们从《论语》中涉及颜渊的内容来看，颜渊对于“乐学”中“礼”的层面构建可以包括两个方面，即“学以尊师”和“学礼不悖”。

颜渊在“乐学”中是非尊师重道的，《论语·先进第十一》记载：“子曰：‘回也非助我者也，于吾言无所不说。’”（杨伯峻，2016：109）和《论语·为政第二》记载：“子曰：‘吾与回言终日，不违如愚。退而省其私，亦足以发。回也，不愚。’”（杨伯峻，2016：15）这两章都是孔子视角下颜渊“乐学”的情况，在老师在讲话时，颜渊总是不反驳老师，服服帖帖的，毕恭毕敬的，之后却能按照老师要求的内容进行实践，这才是真正的尊重老师。他的尊师并不仅流于表面，不只是做到不违背的现象，而是在自己的行为中积极执行，且能“足发”，说明他对“尊师”这种礼学内容的学习，而且学之深而乐其中矣。而颜渊这样做也是例证的，根据《论语·子罕第九》的记载：“颜渊喟然叹曰：‘仰之弥高，钻之弥坚；瞻之在前，忽焉在后。’”颜渊说“既竭吾才，如有所立卓尔。虽欲从之，末由也已”（杨伯峻，2016：89）。《论语·先进第十一》记载：“子畏于匡，颜渊后。子曰：‘吾以女为死矣。’曰：‘子在，回何敢死？’”（杨伯峻，2016：116）。这章也可以体现颜渊的“尊师”，本章是颜渊和孔子的对话交涉，因为“回也视予犹父也”（杨伯峻，2016：111）。一日为师，终身为父，因此遵照和父亲的“礼”，儿子要时常侍奉父亲，父亲还在，儿子先死这是不孝的表现，颜渊表示自己要继续侍奉，“尊师”之礼表现得酣畅淋漓。

颜渊“乐学”孔子之“礼”后并不悖逆，从“丧礼”可窥到颜渊“乐学”境界的基石之深。颜渊死后，孔子对其丧礼规格制度的重视能侧面体现出颜渊对“礼”也是如此尊崇的。颜渊死后，他的父亲颜路请求孔子卖掉车子厚葬，而据《论语·先进第十一》记载，孔子说：“鲤也死，有棺而无椁。吾不徒行以为之椁。以吾从大夫之后，不可徒行也”（杨伯峻，2016：110）。孔子之所以能这样做，并不是他舍不下车子，而是舍不下礼。孔子十分推崇颜渊，他在颜渊死后敢于这样做，也侧面反映出他认为颜渊也会理解他对“礼”的执着。“颜渊死，门人欲厚葬之，子曰：‘不可。’门人厚葬之。子曰：‘回也视予犹父也，予不得视犹子也。非我也，夫二三子也。’”（杨伯峻，2016：111）。根据《礼记·檀弓》所记载孔子的话，丧葬应该“称家之有亡，有，毋过礼。苟亡矣，敛首足形，还葬，县棺而封”（胡平生、张萌，2022：278）。颜子家里比较穷，从礼法角度厚葬是不合适的，孔子和颜渊说“非我也”，是深知颜渊的为人，颜渊是很重视礼法层面的。

（三）达“仁”层面：学之以德、学以爱人、学以为政

颜渊修习“德行”来构建自己的“乐学”境界是很容易被关注到的，《论语·先进第十一》记载：“子曰：‘从我于陈蔡者，皆不及门也。德行：颜渊，闵子骞，冉伯牛，仲弓。’”（杨伯峻，2016：108）。在孔子看来，德行为首位，而颜渊的德行是值得怀念的，说明颜渊不仅修习了“德行”此门内容来构建自己的“乐学”境界，还在孔子的学生中修习得最好，《论语·先进第十一》中还

有一章也加强了这种看法。“子曰：‘回也其庶乎，屡空。赐不受命，而货殖焉，亿则屡中。’”（杨伯峻，2016：114）。“庶”在杨伯峻《论语译注》中为“庶几”差不多的意思，用在称赞的场合，也就是说孔子认为颜渊的学问道德差不多达到完善的地步了，这是一种很高的赞誉，能将“德行”做到别人认可的程度很难，能让孔子认可更难，可以说颜回用“乐学”境界构建得非常结实，而且能收到其他人的推崇和赞扬，能体会到美的感受。

爱人者，人恒爱之，颜渊的“乐学”美境是构建在人与人的和谐关系之上的。根据《论语·先进第十一》的记载，颜渊死后，“颜路”要厚葬颜渊，“门人”也要厚葬颜渊，而孔子说着“天丧予！天丧予！”，且“哭之恸”，被人劝说后他却说“有恸乎？非夫人之为恸而谁为！”（杨伯峻，2016：111），家人、朋友、老师都十分“爱”颜渊，这种“爱”在孔学上可以反过来推之，颜渊“爱”人，因此人恒爱颜渊，颜渊之所以如此受推崇和敬爱，正式建立在他的“乐学”之境上。

颜渊的“乐学”境界构建是全方面的，并且能达到最终的“内圣”的目的。颜渊的“乐学”之境也和为政治国之礼有关，《论语·卫灵公第十五》记载：“颜渊问为邦”（杨伯峻，2016：162）。可以看出颜渊和孔子学习了“为邦”之策，孔子说“治邦”应是用夏朝的历法，坐殷朝的轿子，戴周朝的礼帽，用《韶》和《舞》当作国乐，舍弃郑国淫秽的音乐，斥退小人。这章这里是治国的策略，治国需要一定的规制，这章里表现出颜渊“学以治国”是他“乐学”的内容。《论语·述而第七》记载：“子谓颜渊曰：‘用之则行，舍之则藏，唯我与尔有是夫！’子路曰：‘子行三军，则谁与？’子曰：‘暴虎冯河，死而无悔者，吾不与也。必也临事而惧，好谋而成者也。’”（杨伯峻，2016：67）。这是孔子视角下对治国为政的看法，其中提到了颜渊，孔子说颜渊和他是同道中人，也一定程度说明，颜渊之“乐学”收到了孔子的认可，认为可以“学以治国”。

二、颜渊建“乐学”美境的方法

颜渊“乐学”的境界是令人向往的存在，是很值得学习的，那么他的“乐学”境界要用什么方法学习？笔者通过对《论语》中提到颜渊的五章的内容进行分析解构，以求得出一些“乐学”之法供后人借鉴。借用《中庸》第二十章里的句子：“博学之，审问之，慎思之，明辨之，笃行之”（王文锦，2014：89）。这可以一定程度上概括颜渊达到“乐学”境界的方法，即博学、审问、慎思、明辨和笃行，这五个环节前后有交叉，用这样的方法共同构成一条“乐学”系统。博学就是要进行很广泛的学习，审问就是要进行详细的思考，慎思就是要进行谨慎地思考，明辨则是要进行明晰的分辨，笃行就是要进行笃实的履行。颜渊“乐学”美境构建的方法与孔子教导的方法一脉相承，并且形成了自身的学习体系，由浅及深，这些方法可以将美境构建的内容做到融会贯通，且具体表现为“学之以博”“学以致用”“学一反三”“学而持久”“学而问之”等。

（一）博学之法

在《论语》中，我们可以看出颜渊在自己的“乐学”上执行的是博学、审问、慎思、明辨和笃行这一套完整合适的方法，也正是有这样其他的方法，方可以“博学”。颜渊在“乐学”上是“学

而持久”的，因此能获得广博的知识，《论语·子罕第九》记载：“颜渊喟然叹曰：‘仰之弥高，钻之弥坚；瞻之在前，忽焉在后。夫子循循然善诱人，博我以文，约我以礼。欲罢不能，既竭吾才，如有所立卓尔。虽欲从之。末由也已。’”（杨伯峻，2016：89）。这章是颜渊自己看待自己的情况，颜渊在赞誉老师时，提出了“博我以文”，从孔子教学来看，虽然是给学生传授了丰富的知识，但是从颜渊的角度来看，他就是执行“博学”之法，从那个年长于自己 30 岁的老师那里学道，越用力钻研越觉得深刻，而且想停止学习都是不可能的，说明颜渊学得持久，学得广博。

（二）审问与慎思之法

《论语·为政第二》中孔子也提出过“学而不思则罔，思而不学则殆”（杨伯峻，2016：17），“审问”这是孔子对“乐学”的一个方法指标，学习不能死学，要善于发问，要边学边带着问题探究下去。结合《论语》别的篇章可以看出，颜渊是提出过问题的，如《论语·颜渊第十二》记载：“请问其目”（杨伯峻，2016：121）。《论语·卫灵公第十五》记载：“颜渊问为邦”（杨伯峻，2016：162）。“格物”的过程，由“问”来寻求真理，颜渊是用“审问”的方式来达到“乐学”之境的。

《论语·为政第二》记载：“子曰：‘吾与回言终日，不违如愚。退而省其私，亦足以发。回也，不愚。’”（杨伯峻，2016：15）。在课堂上颜渊表现得有些“愚笨”，但因此依孔子之言，合理推测颜渊提问少但却非常精准，当孔子私下考察的时候，发现颜渊把学过的知识都充分理解了，并且能很好地发挥出来。这个结果证明颜渊在“乐学”上用到了“慎思”，并不是随便思考就提出问题，而是用一种谨慎的态度，将“乐学”过渡到“慎思”之上，颜渊“乐学”之法不流于表面，是深刻之法。

（三）明辨与笃行之法

颜渊可以将学习到的内容“活学活用”证明颜渊做到了“明辨”其道理，并且“笃行之”。颜渊是能将“乐学”贯穿到底的“乐之者”，虽然在《论语》中颜渊上课时表面上没有显示出孔子行为规范的遵从，但实质上问虽少，明辨却多，而且课后能完成知识的使用和创新，可以说做到了“学以致用”，用“笃行”之法完成对“乐学”美境的构建。“笃行”之法在颜渊的“乐学”中占有很大比重，“举一反三”是另一个重要的表现，不仅是孔子，《论语》中的子贡都十分认同颜渊这样的“乐学”之法。《论语·公冶长第五》记载：“子谓子贡曰：‘女与回也孰愈？’对曰：‘赐也何敢望回。回也闻一以知十，赐也闻一以知二。’”子曰：‘弗如也！吾与女弗如也。’”（杨伯峻，2016：44）。这章中子贡认为自己可以闻一以知二，颜渊可以闻一而知十，而孔子也赞同这个观点。当然这里的“二”和“十”并不是实指，只是一种比喻的程度，说明颜渊在“乐学”上的能力更强。这种能力可以宽泛地统称为“举一反三”的方法，即孔子提倡的“笃行”的方法，而且不仅是行，是行之好。颜渊“乐学”的方法能得到大家的赞同，更加强烈有力地证明，颜渊“乐学”中“笃行”的方法行之有效，值得借鉴。

三、颜渊待“乐学”之美的态度

颜渊之所以被孔子称赞有加，甚至算得上偏爱，这得益于颜渊“乐学”之诚，颜渊的“乐学”的态度是端正的。《论语》中有七章可以看出颜渊对待“乐学”之美的态度，即“学有志向”“学有恒心”和“学而好学”。颜渊是从孔子身上学习，形成自己的“乐学”态度，这三种态度也从孔子治学态度上沿承而来的。根据《论语·子罕第九》的记载，孔子曾说过：“三军可夺帅也，匹夫不可夺志；吾十有五而志于学”（杨伯峻，2016：93），孔子十五岁时就立下自己的志向——学习，这是孔子提倡在学习前就应该拥有的态度——“学有志向”。根据《论语·述而第七》的记载，孔子曾经说过：“善人，吾不得而见之矣，得见有恒者斯可矣”（杨伯峻，2016：72）。《论语·述而第七》还记载了孔子说的话：“默而识之，学而不厌，诲人不倦”（杨伯峻，2016：65）。这是孔子提倡学习时需要秉持的第二种态度——“学有恒心”。根据《论语·公冶长第五》的记载，孔子曾说过：“十室之邑，必有忠信如丘者，不如丘之好学也。”（杨伯峻，2016：52），说明孔子还提倡学习要“学而好学”。而颜渊也在物质生活困顿中仍然能“乐学”，在态度上坚持这三个考量，这三种态度应当给予重视，这些态度对现代学习仍有重要的指导作用。

（一）学有志向的态度

颜渊学习是有志向的，并不是无的放矢。根据《论语·公冶长第五》记载：“颜渊曰：‘愿无伐善，无施劳。’”（杨伯峻，2016：51），这一章是孔子让大家说自己的志向，从颜渊自己的视角看，他说自己的志向是“乐学”中“有志向”，他的志向是不夸耀自己的长处，也不表白自己的功劳。一个人的学习和做事并不是为了夸耀，而是为了取悦自己，这也是继承了孔子所说的思想，根据《论语·学而第一》记载的“不患人之不己知，患其不能也”（杨伯峻，2016：10）可以看出。这才是应该学习的“君子之道”，颜渊的关于志向的态度可谓是实在，但实在朴素的目标反而更难做到，颜渊“乐学”时秉持了“有志向”的态度，所以才能受到孔子的认可。

（二）学有恒心的态度

颜渊在“乐学”上“学有恒心”的态度在《论语》中可以从以下四章可以体现出，第一，《论语·雍也第六 》记载：“子曰：‘回也，其心三月不违仁，其余则日月至焉而已矣。’”（杨伯峻，2016：56）。孔子教“仁”，颜渊学“仁”，他对学到的东西的痴迷并长久保持，表现出他的学习过程是享受的，他能长期不离开“仁”。学后保持持久的态度，是大多数人都做不到的。第二，《论语·子罕第九》记载：“子曰：‘语之而不惰者，其回也与！’”（杨伯峻，2016：92）。孔子说颜渊听他讲话时从不懈怠，这也是颜渊的学习态度——“有恒心”，人不懈怠一时容易，但从不懈怠是很难的，需要对学习的内容有兴趣，自身也足够自律，才能做到“有恒心”，而颜渊因为学习的大态度是“乐学”，因此才能持之以恒。第三，《论语·子罕第九》记载：“子谓颜渊，曰：‘惜乎！吾见其进也，未见其止也。’”（杨伯峻，2016：92）。孔子只看到颜渊一直在进步，却没有看到他停止，这是一种 “亲民”的思想，不断地革新自己，让自己不断进步。也正是因为不懈怠，

所以才一直进步。学习能做到如此地步，需要“乐学”之精神，把做学问当作一种乐趣来做，而这种态度值得后人来学习借鉴。第四，颜渊在“乐学”过程中 是“仰之弥高，钻之弥坚”的状态，颜渊认为，对于孔子所教之道，越看越觉得高，越学越觉得深，但他还是坚持学习。这四章均能说明颜渊“乐学”之恒心。

（三）学而好学的态度

颜渊“乐学”中的“学而好学”的态度在《论语》中有两章可以看出，并且也是在孔子的视角下，第一，《论语·雍也第六 》记载：“哀公问：‘弟子孰为好学？’孔子对曰：‘有颜渊者好学，不迁怒，不贰过。不幸短命死矣！今也则亡，未闻好学者也。’”（杨伯峻，2016：54）。此张章中“孰”字能表达出来比较，那么谁是孔子门下最好学的呢？孔子认为是颜渊，他在孔子的心里到达了“学”的深度，没有人可以比得过他。这章里表达出颜渊“好学”的特点：1.学习的“礼”之要义，从不迁怒别人。2.学习态度积极，不重复犯同样的错误。在我们的学习中，我们都知道，不迁怒别人，不犯重复的错误，这是一件非常难的事情，想要做到这两点，需要时刻摆正态度，好学虔诚，把犯过的错误反复思考警戒，防止下次再犯。第二，《论语·先进第十一》记载：“季康子问：‘弟子孰为好学？’孔子对曰：‘有颜渊者好学，不幸短命死矣！今也则亡。’”（杨伯峻，2016：110）。这章是孔子直接认可颜渊的“好学”，而且孔子认为他是弟子中最好学的人，学习想要学好，态度上“乐于学”是很重要的，态度上能到达“好学”，那么个人的主动性已经完全被调动了起来，并不是被动地接受知识，这种积极的态度让学习变得有趣、快乐起来。

四、结语

本文的研究成果包括三个方面：乐学美境的内容构建、实践方法和乐学的态度。其一，颜渊的“乐学”之美在《论语》中凝练为一种以“文、礼、仁”为核心的知识实践与精神超越的典范，他用这三种内容构建了一种美境。颜渊通过“博学以文”构建广博的知识体系，以“约礼”内化道德规范，最终以“达仁”实现德性升华，形成“内圣外王”的完整人格。这一过程并非简单的知识积累，而是通过“乐”的情感体验，将学习转化为生命的内在动力，使困顿中的坚守与精进成为可能。

其二，颜渊的实践方法是以“博学、审问、慎思、明辨、笃行”为路径，强调知行合一与批判性思维的结合，既注重知识的广博性，又凸显实践中的创造性迁移，提供了“学以致用”与“学以成人”的启示。

其三，颜渊对待“乐学”的态度包括三个方面，即以志向为根、以恒心为骨、以好学为魂，这三个方面的内容指出了“乐学”的本质价值。其“愿无伐善，无施劳”的朴素志向，剥离了功利化学习的异化倾向；“三月不违仁”的持久定力，展现了深度学习所需的专注与韧性；“不改其乐”的精神境界，则重构了幸福与学习的关联，使贫贱中的精神丰盈成为抵御物质焦虑的良方。这一态度体系是对儒家“学”的凝练诠释。

颜渊的“乐学”范式，本质上是一种以学养心、以乐化知的古典智慧，呈现出一种美的享受。它提示我们，真正的学习应超越工具性目的，在知识、道德与情感的融合中，实现个体生命的完满。这一理念的现代意义，不仅在于其对传统文化的激活，更在于为浮躁时代中的终身学习者，锚定了一条精神丰盈之路。

参考文献

杜豫、刘振佳. “颜乐”新探——兼论早期儒家知识价值观. [J]. 齐鲁学刊. 2005, (2):24-26.
刘佳. 《论语》中的颜回形象. [J]. 安徽文学. 2009, (10):230-231.
李泽厚. 论语今读. [M]. 合肥: 安徽文艺出版社, 1998.
石梦娇. 颜回之“学”与“乐”. 湖州师范学院学报. [J]. 2013, 35(2):59-66.
孙通海. 庄子. [M]. 北京: 中华书局, 2014.
万春香. 管窥“圣徒”颜回之乐与勇. [J]. 西南农业大学学报（社会科学报）. 2012, 10(4):131-135.
王齐洲. 再寻孔颜乐处——以颜回为中心的考察. [J]. 中国传统文化研究. 2020, (1):25-44.
王文锦. 大学中庸译注. [M]. 北京: 中华书局, 2014.
许春华. 颜渊的诗性品质与思想人格——重新探讨颜渊人格典范的思想价值. [J]. 孔子研究. 2025, (1):73-81.
杨伯峻. 论语译注. [M]. 北京: 中华书局, 2016.
杨杰. 周敦颐“孔颜乐处”思想新探. [J]. 南昌大学学报（人文社会科学版）. 2012, 43(3):92-97.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
WU YANQIN

Highest Education（最高学历）:
Master of Teaching Chinese to Speakers of other Languages

University or Agency（任职院校或单位）:
School of Liberal Arts, Guangxi University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）:
- International Chinese Language Education
- Chinese language and literature

Address（地址）:
No.100 Daxue Rd., Nanning, Guangxi, P.R.China.530004

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
NOPPARUT KHANOBTHAMMAKUN

Highest Education（最高学历）:
Master of Teaching Chinese to Speakers of Other Languages

University or Agency（任职院校或单位）:
Suan Dusit University

Field of Expertise（专业领域）:
Teaching Chinese and Chinese Culture

Address（地址）:
295 Nakhon Ratchasima Road, Dusit Subdistrict, Dusit District, Bangkok 10300

中泰友好合作下的泰国来华留学生教育培养与实践——以云南财经大学为例

Education and Practice of Thai Student's Study in China under Sino-Thai Friendship Cooperation: A Case Study of Yunnan University of Finance and Economics

徐鹏 [1]
XU PENG
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 405848760@qq.com

李寅生 [2]
LI YINSHENG
广西大学、文学院教授
Professor in School of Literal Arts, Guangxi University,China
E-mail: lys31199@126.com

Received: 10 October 2023 / Revised: 7 December 2023 / Accepted: 14 December 2023

摘要

中泰友好合作历史悠久，两国人民之间的友好交往源远流长。近年来，随着中泰两国全面战略合作伙伴关系不断发展以及“一带一路”倡议的提出和推进，两国在教育、文化交流等领域的交流合作日益密切，这也导致泰国留学生规模不断扩大。本文采用统计数据分析法，通过数据收集，加以图表证明，介绍云南财经大学在泰国留学生培养实践方面所做的工作与取得的成就，并为中泰两国国际教育交流合作的发展提供参考和借鉴。本文将从政策制定与实施、奖学金计划、合作办学项目、招生策略、教学管理队伍以及文化交流活动等方面对培养泰国来华留学生做经验梳理并提出相应的政策建议。

关键词：泰国来华留学生；国际交流合作；教育培养；教育实践

ABSTRACT

The historical ties between China and Thailand in terms of friendly cooperation have deep roots, with a long-standing tradition of amicable exchanges between the two peoples. In recent years, the comprehensive strategic partnership between China and Thailand has continued to strengthen, fueled by the initiation and advancement of the "Belt and Road" initiative. This has resulted in increasingly close collaboration in various fields, including education and cultural exchanges, consequently leading to a continuous expansion of the number of Thai students studying in China. This paper employs a statistical data analysis approach, supported by data collection and graphical representation, to showcase the efforts and achievements of Yunnan University of Finance and Economics in the cultivation of Thai students. The aim is to provide

insights and references for the development of international educational exchanges and cooperation between China and Thailand. The paper systematically reviews experiences in policy formulation and implementation, scholarship programs, collaborative academic projects, enrollment strategies, teaching management teams, and cultural exchange activities related to the education of Thai students in China. Additionally, the paper offers corresponding policy recommendations.

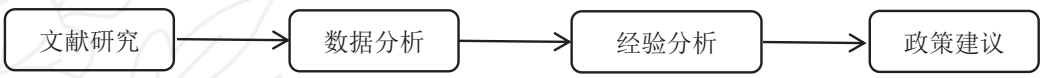
Keywords: Thai students in China; international exchange cooperation; education cultivation; educational practices.

一、引言

中泰两国建交以来，尤其是改革开放以后，中国积极推进教育合作交流政策，使得来华留学生教育由封闭走向开放。从宏观大局来看，“一带一路”为高校合作带来了史无前例的发展机遇，它契合了我国优质高等教育资源“走出去”和沿线国家与中国建立教育共同体的需求。（陈丽萍，2017：44）中国提出并积极实施“一带一路”倡议与泰方的“泰国 4.0”和“东部经济走廊”等政策，具有互补性，合作可实现优势互补，有利于中泰两国实施的发展战略相得益彰。从微观层面来看，来华学习逐渐成为泰国学生出国留学的首要选择，（许培源、刘雅芳，2017：23）越来越多的泰国学生将留学目标锁定在中国，对中国的教育和发展产生浓厚兴趣。2018 年，泰国来华留学生数量约为 28,600 人，连续在 2017—2018 年成为来华留学生的第二大生源国，与 2012 年相比翻了一番。这表明越来越多的泰国学生将留学目标锁定在中国，对中国的教育和发展产生浓厚兴趣。2018 年，泰国来华留学生数量约为 28,600 人，连续在 2017—2018 年成为来华留学生的第二大生源国，与 2012 年相比翻了一番。这表明越来越多的泰国学生将留学目标锁定在中国，对中国的教育和发展产生浓厚兴趣。同时，中国也为泰国留学生提供了更多的学习机会和发展平台，致力于培养一批具有国际视野和跨文化交际能力的全球化人才。这些具有国际视野和优秀能力的人才将在中泰合作与交流中发挥着重要的作用，为中泰友好关系和“泰国 4.0”战略的建设贡献自己的力量。教育合作交流的不断深化将进一步促进中泰两国的友好合作，推动两国在经济、文化、教育等多个领域的合作不断向前发展。

二、研究方法

在前人理论的基础上对已有的数据做一定的分析总结，随后根据笔者在云南财经大学的工作经验对近些年来的泰国来华留学生教育培养与实践进行描述性分析和经验分析，最后借由分析结果得出一定具有实际意义的政策建议。

三、泰国留学生统计数据分析

根据中国教育部自 2003 年至 2018 年近十六年的泰国留学生人数、获中国政府奖学金人数以

及泰国学生学历层次进行分析[1]。

（一）泰国留学生人数

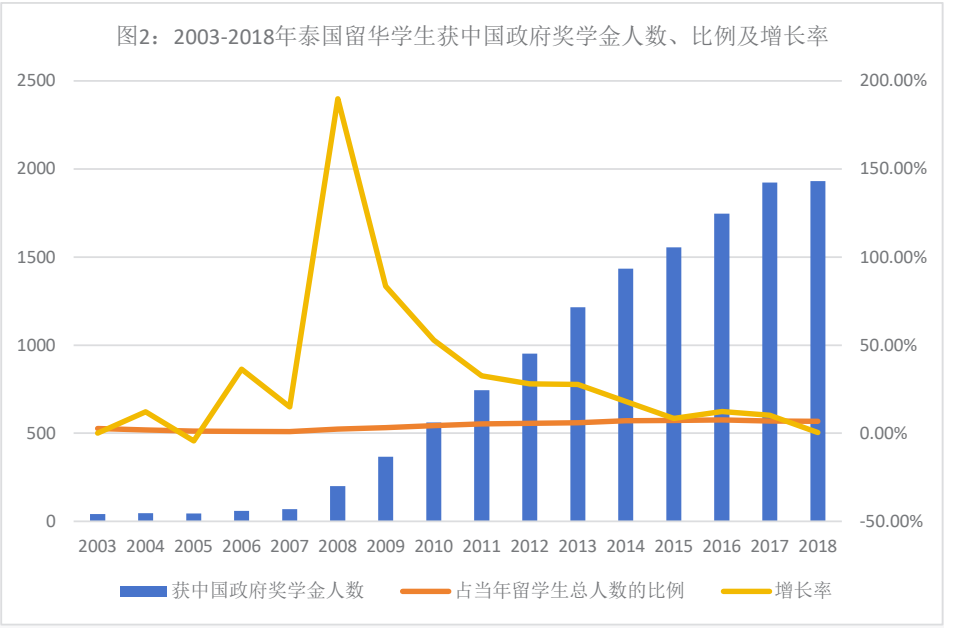
图 1 显示近十六年泰国留学生人数以及年增长率，由图可知，近十六年泰国留学生人数持续攀升，从 2003 年的 0.1554 万人，2005 年的 0.3594 万人，2007 年 0.7306 万人，2009 年 1.3177 万人，2011 年 1.4145 万人，2013 年 2.0106 万人，2015 年 1.9976 万人增长至 2018 年的 2.8608 万人，平均增长率 23.92%。泰国从 2003 年的来华留学生源国第六位跃升至 2018 年的第二大生源国，泰国学生选择去中国留学的比例高达 55.11%，说明中国已经成为泰国最受欢迎的留学目的地国家。这一趋势反映了中国高等教育质量和吸引力不断提升，越来越多的泰国留学生愿意选择中国作为他们的留学之地。同时，这也表明中泰两国之间的友好合作关系正在不断加强，特别是在教育领域的交流与合作已经进入了新的阶段。

（二）泰国留学生中获得中国政府奖学金人数

图 2 显示泰国留学生中获得中国政府奖学金的人数及年增长率。近十五年来泰国留学生获中国政府奖学金人数逐年增长，从 2003 年的 41 人增长至 2018 年的 1932 人，15 年间增长 47 倍。获资助的泰国留学生人数占当年泰国留学生比例也逐年增加，从 2003 年的 2.64%，2005 年的 1.22%，2007 年的 0.94%，2009 的 3.23%，2012 年的 5.71%，2014 年的 7.30%增长至 2016 年 7.58%。由于留学生人数的激增，2017、2018 年的获资助的泰国留学生人数随略有回落，但仍高达 6.90%与 6.75%。中国政府奖学金的年增长率持续高于留学生总人数增长率，这体现了在全球化不断深入的背景下，中国政府对教育国际化的高度重视和对留学生的积极支持。中国正不断发展国际教育合作，与其他国家分享自身的教育资源和文化，努力为留学生提供更好的学习和成长环境。

1 数据来源为教育部国际合作与交流司编制的各年度《来华留学生简明统计》

四、研究培养与实践

云南财经大学一直致力于推进国际化教育，根据相关数据统计，自 1999 年至今已培养了来自 98 个国家的四千余名来华留学生，其中以泰国、老挝、越南等“一带一路”沿线国家为主要生源国。在中泰友好关系不断推进的背景下，学校积极响应“一带一路”倡议，拓展与泰国的教育合作，为泰国学生提供优质的学习环境与培养实践。通过充分发挥学校的区位优势和学科特点，已经取得了显著的成果，自 2013 年以来，已有 400 余名泰国学生来校学习交流。笔者按照云南财经大学对泰国留学生培养的工作实践，分别从政策制定与实施、奖学金计划、合作办学项目、招生策略、教学管理队伍以及文化交流活动等方面展开介绍。

（一）政策制定与实施

自 20 世纪 80 年代以来，随着中国改革开放的不断推进，中国留学生教育发展的政策经历了重大的转变和不断地完善。现在已经形成了完备的来华留学生管理政策规范体系。

在国家层面上，为了规范和管理来华留学生教育，促进留学生的学习和生活，并确保留学生在中国的学习体验和权益得到保障，中国先后实施了《外国留学生管理办法》《高等学校接受外国留学生管理规定》《学校招收和培养国际学生管理办法》《中国政府奖学金年度评审办法》和《来华留学生高等教育质量规范（试行）》等规章制度。（蒋凯，2010：17）这些政策涵盖来华留学生签证办理、奖学金申请、日常管理、权益保障等方面，为来华留学生提供了管理和服务的基本框架，保障了他们在中国的学习和生活。

在学校层面上，云南财经大学根据实际情况制定并实施了一系列针对泰国留学生的规定，如《云南财经大学留学生培养管理办法（修订）》《云南财经大学来华留学生《中国政府奖学金》管理办

法（试行）》《云南财经大学留学生奖学金及单项奖励管理办法》《云南财经大学国际学生招生管理办法》《云南财经大学留学生请销假办理程序》《云南财经大学留学生班主任工作职责》等具体规定。这些政策为泰国留学生提供了明确的指导和支持，确保他们能够顺利地进行学习和生活。云南财经大学在政策制定与实施方面的努力，为泰国留学生在中国的学习和成长提供了良好的环境和支持，体现了学校对国际化教育的重视以及对留学生的关怀。这种积极的实践经验对于其他高校在加强对外教育合作和提高国际竞争力方面提供了有益的借鉴和参考。

（二）奖学金计划

通过奖学金计划，云南财经大学为泰国留学生提供了经济上的资助，有效降低了他们的学习负担。获得奖学金的留学生通常会倍加珍惜这一机会，对学习充满动力和积极性。这种奖学金计划不仅吸引了更多优秀的泰国学生来到云南财经大学留学，同时也进一步加强了学校与泰国的交流与合作，为优秀人才的培养和学校的国际影响力的提升做出了重要贡献。在云南财经大学，泰国留学生可以申请多种奖学金，包括中国政府奖学金、中国政府奖学金“高水平研究生”项目、外国留学生云南省政府奖学金等。（夏远飞，2017：96）此外，还与云南省知名企业合作，在学校设立了红河奖学金、云铜留学生奖学金、大益优秀国际学生奖学金等，旨在激励和支持品学兼优的周边国家留学生来云南深造[2]。这样的奖学金计划不仅帮助泰国留学生实现了留学梦想，也为他们提供了更多机会在云南财经大学接受优质教育。通过奖学金的支持，泰国留学生在学习中能够专注于学术和研究，同时融入校园生活，参与各类学术和文化交流活动，进一步丰富了他们的留学经历（钱伟、何山燕，2017：23）。

（三）合作办学项目

近年来，云南财经大学充分利用其独特的地缘、区位和资源优势，积极融入并服务于“一带一路”倡议以及中国面向南亚东南亚辐射中心建设，不断构建多方位、多领域、多层次的国际合作交流格局。在推动与外国高校和机构的教育合作方面，学校开展了多项中外合作办学培养项目，取得了显著成果。其中，云南财经大学与泰国兰实大学合作创办的曼谷商学院（BBS）是经中国教育部批准设立的四家海外办学机构之一。作为云南省在昆高校在国外设立的第一家海外学院，它也是中国在泰国开办的学历学位教育机构中的先驱，具有较强的示范和影响力。（崔亚楠、文雯，2022：100）此外，云南财经大学与泰国华侨崇圣大学之间的交换项目主要针对华侨崇圣大学中医专业的本科生。该项目为期 1 年，为泰国学生提供了难得的机会来到云南财经大学进行深造学习。自该项目启动以来，已经成功培养了 9 批来华留学生，使得这些泰国学生能够在云南财经大学接受高质量的汉语教育。除了中医专业本科生交换项目，云南财经大学与华侨崇圣大学还合作开展过多次商务汉语硕士项目和寒暑假学生游学互访活动，这些项目都取得了良好的成效。（韦丽娟，2012：24）学校还与泰国孔敬大学、正大管理学院等高校建立了长期稳定的校际交流关系。在师生双向交流、教师联合

2 引自云南财经大学官方网站

培养、智库联合研究等方面开展了合作。此外，学校还与泰国国家发展管理研究生院、皇太后大学、易三仓大学、暹罗大学签署了 MOU 合作备忘录，旨在在境外合作办学、本科生互换、研究生联合培养、教师输出等项目上展开全面合作。（康小兰，2013：4）这些合作项目不仅在学术层面上丰富了双方学生的知识和视野，更重要的是加强了中泰两国之间的友好合作关系。通过这样的交流与合作，云南财经大学为泰国学生提供了优质的学习环境和学术资源，同时也为两国之间的文化互鉴和人文交流贡献了积极力量。这种国际合作交流的模式将进一步推动中泰两国在教育领域的互利共赢合作，为中泰友好关系的深化和发展贡献不可替代的重要作用。

（四）招生策略

云南财经大学在招生策略方面充分利用自身区位优势和学科特点，积极开展宣传推广工作，以吸引更多的泰国学生前来留学。学校采取多种方式，多次赴泰国举办留学展览和宣讲会，通过媒体渠道和社交平台广泛宣传学校的招生信息。特别值得一提的是，2019 年 4 月 22 日至 26 日，云南财经大学校长伏润民率学校代表团前往泰国，进行招生宣传活动。代表团在泰国兰实大学、正大管理学院、皇太后大学以及光明华侨公学等多所学校举办了招生宣讲，向泰国学生介绍了云南财经大学的师资力量、学科优势、科研成果、招生信息等基本情况。（张勇，2017：2）同时，在曼谷商学院，已在云南财经大学留学的泰国学生分享了奖学金申请和留学生活的经验和见闻。此次活动不仅展示了学校的学术实力和国际化教育资源，还加强了与泰国高校的合作关系，并扩大了学校在泰国的知名度和影响力。此外，云南财经大学还与泰国的华文补习学校和高校建立了合作关系，进一步拓展了学校在泰国的影响力和吸引力。这些招生策略的实施不仅有利于吸引更多优秀的泰国学生来校深造，同时也促进了中泰两国学术与文化的交流，为中泰友好关系的加强和发展作出了积极贡献。云南财经大学将继续积极拓展招生渠道，提供更多优质的学习机会和发展平台，为泰国留学生的成长和发展贡献力量。

（五）教学管理队伍

云南财经大学在教学管理队伍方面非常重视国际化教育，为此加大了教师和留管人员的培训和培养力度。学校采取了送出去和引进来的措施，使教师和留管人员不断提升国际化教育水平和能力。特别是针对泰国学生的特殊需求，授课教师必须具备泰语或英语的授课能力，以满足部分泰国学生汉语水平有限的情况。优秀的对外汉语教学和专业教学师资以及留学生管理队伍的建设，有效解决了语言障碍问题，确保留学生能够顺利学习和交流，提高了留学生的学习质量。为了更好地提供服务和创造国际化的学习环境，学校还专门设立了国际学生教育管理中心，为泰国学生提供全方位的支持和服务。该中心负责协助泰国学生申请入学，办理签证手续，安排住宿等事宜，确保留学生在中国的学习和生活得到良好的体验。这种关注和关怀为泰国学生提供了良好的学习环境和舒适的生活条件，也增强了留学生的归属感和满意度。通过加强教学管理队伍的建设和设立国际学生教育管理中心，云南财经大学为泰国留学生提供了全方位的支持和服务，使他们能够更好地适应中国的学

习和生活，同时也为学校的国际化教育事业做出了积极贡献。在未来，学校将继续不断改进和优化教学管理和服务体系，为泰国留学生提供更加优质的教育资源和学习环境，助力他们成长为具有国际视野和跨文化交际能力的全球化人才。

（六）文化交流活动

云南财经大学不仅注重在学校课堂里教授专业知识，还积极搭建桥梁，促进泰国留学生与其他国际学生及中国学生之间的交流与沟通。为此，学校举办了多样化的校园文化交流活动，旨在让留学生共同参与并体验中国传统文化。通过举办中国传统文化课程、参观名胜古迹、品尝当地美食、参与传统节日庆祝等活动，泰国留学生与其他学生共同参与，享受了一起体验中国传统文化的机会。这些活动为留学生提供了共同的话题和兴趣，帮助他们扩大社交圈子，打破语言和文化的障碍。同时，这些活动也促进了中泰学生之间的友谊，建立了良好的留学生社交网络。通过这样的互动，泰国留学生更深入地了解中国文化和中国学生的生活，同时也能向其他学生介绍泰国的文化和风俗习惯，促进了双方的跨文化交际能力的提升。例如，在泰国宋干节当天，学校会为泰国师生举办新年祈福活动，并邀请泰国留学生分享泰国宋干节的相关内容及习俗。此外，学校还会在校内举行“泼水仪式”，邀请全体师生一同狂欢，让泰国留学生在异国他乡感受到家的温暖和团结的氛围。这样的活动不仅丰富了留学生的校园生活，也增进了中泰学生之间的了解和友谊。

五、结语

云南财经大学在泰国留学生教育培养与实践方面取得的成绩值得肯定。通过积极推进国际化教育，根据泰国学生的需求和特点制定相应政策和计划，以及开展丰富多彩的校园文化交流活动，学校为泰国学生提供了优质的学习环境和培养实践，使他们在中国的学习和发展取得了显著的成就。

云南财经大学在推进国际化教育方面取得了显著的成就，特别是在吸引泰国留学生方面取得了显著的进展。通过制定完备的政策、设立多样化的奖学金计划、开展合作办学项目、优化招生策略、加强教学管理队伍和举办文化交流活动，学校为泰国学生提供了优质的学习环境与培养实践，吸引了越来越多的泰国留学生选择来到云南财经大学深造。同时，这些举措也为中泰两国之间的友好合作关系做出了积极贡献，促进了中泰学生之间的跨文化交流和友谊。

然而，也不可忽视泰国留学生在语言交流和文化融合等方面所面临的问题。因此，云南财经大学还需持续改进和优化相关政策与措施，为泰国学生提供更加细致入微的支持和服务，帮助他们更好地适应中国的学习和生活。此外，加强与泰国高校之间的合作，进一步拓展招生渠道，积极搭建学术交流平台，推动双方在教育领域的互利共赢合作，将是未来发展的重要方向。

通过持续努力和不断创新，云南财经大学将继续在国际化教育领域发挥积极的作用，为泰国学生提供更加广阔的发展平台，培养具有国际视野和跨文化交际能力的全球化人才，同时也为中泰两国友好关系的深化和发展贡献力量。在全球化时代，云南财经大学将继续以开放的心态迎接来自泰国及其他国家的学子，共同探索和实现更加广阔的国际教育合作与交流。

参考文献

陈丽萍.“一带一路”激活中外合作办学大市场.[J]. 中国外资,2017(1): 44-46.

许培源,刘雅芳.中泰经济关系的现状、问题与对策研究.[J]. 亚太经济,2017(05): 23-30.

蒋凯. 来华留学生教育的战略定位：基于多因素的分析[J]. 中国高教研究, 2010(5): 17-20

夏远飞. 东南亚、南亚来华留学生的跨文化适应调查反馈与对策探析——以云南大学泰国和孟加拉国留学生跨文化适应为例[J]. 现代交际, 2017(18): 96-98

钱伟, 何山燕. 中国高校在东南亚办学的新探索[J]. 高教探索. 2017(03): 23-29

崔亚楠,文雯. 中泰高等教育合作交流进展与挑战[J]. 高校教育管理. 2022, 16(01): 100-109

韦丽娟. 泰国汉语教育政策及其实施研究[D]. 上海: 华东师范大学, 2012

云南省地方志编纂委员会. 云南省志（卷六十教育志）[M]. 云南:云南人民出版社，1995

康小兰. 云南推进教育国际化进程 逾 2 万留学生赴滇学习[N]. 云南日报, 2013-01-09

张勇. 云南扎实推进教育国际化[N]. 光明日报, 2017-03-25(01)

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
XU PENG

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
TEACHING CHINESE

Address（地址）：
Huachiew Chalermprakiet University Bang Phli Campus, Road Thepparat, Bang Chalong Subdistrict, KKU 2, Bang Phli District

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
LI YINSHENG

Highest Education（最高学历）：
Prof. Dr.

University or Agency（任职院校或单位）：
Guangxi University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Philology

Address（地址）：
No.100, University East Road, Nanning City, Guangxi Zhuang Autonomous Region, P.R.China

语文知识传授与人文素质培养的兼容：中国高职大学语文的关键挑战

Compatibility Between Chinese Language Knowledge Imparting and Humanistic Qualities Cultivation: Key Challenges in College Chinese Course at Vocational Colleges of China

杨朵 [1]
YANG DUO
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: arkduoduo@qq.com

陈恩维 [2]
CHEN ENWEI
广东外语外贸大学中文学院，中国
School of Chinese Language and Culture, Guangdong University of Foreign Studies, P. R. China
E-mail: 410715182@qq.com

Received: 28 September 2023/ Revised: 26 November 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘要

在高职大学语文课程中实现语文知识传授与人文素质培养的兼容性至关重要，因为它有助于培养学生成为具备综合素质、跨学科能力强、具备社会担当感的未来专业人才。文章针对“课程目标定位的压力”、“课程内容选择的挑战”、“教师专业背景的影响”以及“学生背景的差异”这四个方面所体现的语文知识传授与人文素质培养的兼容困境，提出了相应的建议——“明确定义教学目标、加强跨学科协作”，“多元化课程内容、引入案例研究和实践经验”，“提供跨领域培训、加强教师团队协作”，以及“个性化教育策略、促进文化交流和理解”。这几项建议相互关联相互支持，旨在促进高职大学语文课程更好地兼容语文知识传授与人文素质培养这两个板块，这项工作对于高职教育领域将具有重要的意义。

关键词：高职教育；大学语文；语文知识；人文素质；兼容性

ABSTRACT

The compatibility between Chinese language knowledge imparting and humanistic qualities cultivation in College Chinese course at vocational colleges is of paramount importance because it helps to develop students into well-rounded, interdisciplinary-capable, and socially responsible future professionals. The paper addresses the compatibility dilemma

of Chinese language knowledge imparting and humanistic qualities cultivation, which are reflected in the pressures of curriculum goal setting, the challenges of course content selection, the influence of teachers' professional backgrounds, and the diversity of student backgrounds. It offers corresponding recommendations, including clearly defining teaching objectives, enhancing interdisciplinary collaboration, diversifying course content through the incorporation of case studies and practical experiences, providing cross-disciplinary training, fostering teacher team collaboration, adopting personalized education strategies, and promoting cultural exchange and understanding. These recommendations are interconnected and aim to promote better alignment of Chinese language knowledge imparting and humanistic qualities cultivation in College Chinese course, which will have significant implications within the vocational education sector.

Keywords: vocational education, College Chinese, Chinese language knowledge, humanistic qualities, compatibility.

一、引言

在当今快速变化的世界中，教育的目标已经不再局限于简单地传递知识，教育作为塑造人才、传承文化的重要途经，扮演着举足轻重的角色。培养具备全面素质的人才，使其具备适应力、创新力和社会责任感，已成为教育的关键任务之一。21 世纪对人的发展提出了全新的要求，强调综合能力的培养，包括创造力、批判性思维、解决问题的能力、沟通能力、团队合作能力等。21 世纪技能强调应用性、创新性、跨学科性、信息与科技素养等方面的能力。当下教育的宗旨在于培养学生全面发展，强调个性化教育、创新能力培养以及对学生综合素质的重视。中国高职教育的策略和方案一般着眼于紧密结合产业需求，强调实践性教育，为学生提供更适应社会需求的技能培训，提高学生的职业素养和就业能力。同时，高职教育也在不断调整课程设置、教学方法，强调实践性教学、创新能力培养以及跨学科综合素质的提升。大学阶段作为个体发展的重要时期，其课程设置应当在知识传授的同时，注重素质的培养，尤其是高职院校，作为培养技能型人才的重要阵地，其课程设置和教育理念也备受关注。大学语文课程作为一门旨在培养学生综合素质的课程，其在高职院校中的地位显得尤为重要，它是传授语言技能和培养人文素养的重要环节，面临着将语文知识与人文素质融合起来的挑战，以实现具有兼容性的教育目标。

语文知识作为基础，涵盖了语法、词汇、修辞等方面，是沟通的工具。人文素质则是培养学生的文化认知、审美情趣、道德伦理等，是塑造完整人格的重要组成。这两者的兼容性在大学语文课程中显得尤为关键，因为它们不仅是培养学生全面素质的基础，更是塑造具有社会责任感和创新能力的现代公民的关键路径，反映了现代教育的需求和趋势。

语文知识传授与人文素质培养之间的兼容性，作为高职大学语文课程的一个核心议题，牵涉到教育的本质、人才培养的目标以及文化传承的使命。如何在培养学生实际技能的同时，注重培养其

人文情怀和综合素质，成为摆在教育者面前的一项关键任务。文章将围绕这一问题展开探讨，旨在深入剖析高职大学语文课程面临的挑战，探寻解决的可能途径，以期为高职教育的发展贡献一份思考和建议。

基于以往的研究成果和教育调查，有关高职大学语文课程的研究提出了许多关于语文知识传授与人文素质培养的兼容性的观点。如倪蒙在《高职院校大学语文教学困境与对策研究》指出，课程目标设定不清晰、教学内容狭窄单一以及考核方式不够多样化，可能导致语文教育无法全面培养学生的综合素质。这些观点与我们对高职大学语文课程挑战的理解相契合。因此，通过对这些前人研究的深入分析，我们有望更好地把握当前语文课程的现状与问题，并探索出培养高素质技能人才的有效途径。在本文中，我们将结合这些前人研究成果，深入分析相关挑战，并探讨可能的解决方案，以期为高职大学语文课程的发展提供有益的参考和建议。

二、语文知识传授与人文素质培养相兼容的重要性

首先，语文知识是一种基本的教育要素，它为更高级的教育目标创造了基础条件。第一，语文知识是有效沟通的基础，通过语法、词汇和写作技巧的学习，我们能够更清晰地表达自己的观点，与他人建立有效的交流；第二，学习如何有效阅读和理解各种文本，有助于培养学生的独立学习和研究能力；此外，创意写作和口语表达培养了学生的创造性思维和表达能力，这为学生在其他学科领域的创新能力发展打下了基础。

而人文素质是指人的综合素质，包括文化修养、道德伦理、审美情趣等。这些素质在个体的成长和社会的稳定发展中都具有不可替代的作用。在现代教育中，人文素质的培养越来越受到重视，因为它不仅是知识的外延，更是价值观的内核。首先，它帮助学生了解不同文化、历史和价值观，培养了文化敏感性和跨文化交流的能力；其次，它强调伦理和道德的培养，使学生能够在伦理困境中作出明智的决策；此外，人文素质培养了批判性思维和分析能力，帮助学生更好地解决问题；社会责任感也是其中的一部分，鼓励学生更积极地参与社会服务和改革；最后，它鼓励创造性表达和思维，培养了创新和想象力。

在大学语文课程中，将语文知识传授与人文素质培养相结合具有现实的必要性。

首先，我们要认识到，现代社会对于大学毕业生的要求不仅仅是具备良好的语言技能，还包括文化理解、批判性思维、道德判断力以及社会参与度。此外，通过分析文学作品、历史事件或社会议题，学生可以将语言技能与文化、伦理等方面相结合，更好地理解复杂的现实问题，这不仅激发了学生的学习兴趣，还增强了它们解决现实问题的能力。语文知识的传授为学生提供了语言技能和沟通能力的基础，而人文素质培养则深化了他们的文化理解、伦理判断、批判性思维和社会责任感，通过将这两者结合，我们能够培养更全面、更有社会担当感的个体，他们能够更好地适应现代社会和职场的复杂挑战。仅仅强调语文知识的传授是不够的。在一个信息爆炸的时代，语文知识的习得变得相对容易。而让人真正区别于机器的，是人类的情感、道德和创造力。因此，我们需要将语文知识传授与人文素质培养紧密结合，使其在大学语文课程中相辅相成，互为支撑。语文知识传授与

人文素质培养相兼容不仅提高了学生的学习动力，还能够实现综合素质教育的目标，这对于大学语文课程来说是非常必要的。

以下将从综合素质教育的需求、跨学科能力、社会担当感以及职业发展的角度，深入阐述语文知识传授与人文素质培养相兼容的重要性。

（一）综合素质教育的需求

语文知识传授与人文素质培养的兼容对高职大学语文教育至关重要，特别是在综合素质教育的背景之下。

现代社会不再仅仅需要专业技能，还对综合素质提出了更高的要求。在高职大学语文课程中，传授语文知识只是第一步，在此基础上还要将其与文化理解、批判性思维、伦理判断和社会责任感等人文素质相结合，才能培养出全面发展的学生。高职大学语文课程不仅是语文基础知识，还要重视提高学生对学习到的语文知识的实际应用能力，加强综合素质教育，使学生成为终身学习者，适应和应对职业环境和市场需求。面临激烈的职业竞争，只有具备综合素质的候选人才有可能脱颖而出，社会对具备文化理解和尊重的人才的需求也日益增加，不论学生将来从事什么职业，综合素质都对职业成功产生积极影响。

总之，将语文知识传授与人文素质培养相兼容有助于满足现代社会对多维度素质的需求。这不仅有助于学生的个人发展，还有助于他们更好地适应职场和社会的复杂挑战，从而成为具备广泛知识、文化理解和社会责任感的国家栋梁。

（二）跨学科能力

跨学科能力在加强学生综合素养的目标下尤为醒目，这意味着当我们谈到将大学语文课程中的语文知识传授与人文素质培养相结合的时候，大学语文课程不仅仅是传授语言技能，还要将语文知识与其他学科，如历史、哲学、社会科学等相融合，让学生通过多学科理论，从不同角度地思考、剖析、透视语文现象，以审视和解决问题。

当今社会和职场中的问题通常不是单一学科所能解决的，而是需要综合不同领域的知识和思维方法，跨学科能力有助于解决复杂问题和推动创新，也有助于促进跨领域合作。具备跨学科能力的学生不仅能够更好地理解和应对这些复杂的问题，提出新颖的观点和解决方案，也更具备融入多样化团队的职业素养，从而更有效地与不同领域的人员合作。

大学语文课程将语文知识传授与人文素质培养相兼容，强调培养学生的跨学科能力，引导学生从文化、历史等多个维度去理解人类经验，使他们能够将不同领域的知识进行有机结合，提出更全面的观点和解决方案，有助于他们更好地应对复杂的职业和社会挑战，使其在职业发展中更具竞争力。

（三）社会担当感

兼容语文知识传授与人文素质培养还有助于培养学生的社会担当感。高职院校的使命之一是培养具备社会担当感的人才，也就是那些积极参与社会问题解决和社会改善的个体。通过大学语文课程把语文知识传授与人文素质培养相结合，学生不仅仅学习了语言和文学，还深入了解了文化、伦理和社会发展规律。

通过掌握语文知识，个体能够更好地理解和传播信息，参与社会对话，推动问题的意识化。语文知识的应用使得个体在表达自己的观点和思想时更为准确、有力，从而能够更有效地影响社会舆论和社会意识的形成。而人文素质的培养则有助于培养个体的人际关系、合作能力和共情能力，使其更愿意关注社会中弱势群体的需求，积极参与公益事业和社会改革。

培养社会担当感需要个体不仅具备知识，还需要具备良好的价值观和情感素质。语文知识传授与人文素质培养的兼容能够促使个体更加关注社会问题的深层次本质，深刻理解问题的背后原因和影响，从而更具有行动力和责任感。这种兼容性使个体能够在实际生活中更积极地投身于社会事务，从小事做起，传递正能量，参与社会创新，为社会的发展和进步贡献自己的一份力量。这种社会担当感将激励学生在自己的职业领域中积极参与，推动社会的良性发展。

（四）职业发展

当考虑到高职大学语文课程中语文知识传授与人文素质培养的兼容性时，它对于职业发展也起到了重要的作用。首先，语文知识是沟通的基础，无论在任何行业，有效的沟通都是必不可少的。良好的语文知识使学生能够准确表达自己的想法，通过文学作品、讨论和写作，学生不仅提高了语言表达能力，还培养了倾听、解决问题和团队合作的技能，在今后的工作中与同事、客户和上司进行有效的交流，从而更好地协调工作和推动项目。此外，人文素质的提升使高职学生能够更好地适应多元化的职场环境，具备文化敏感性和多元视角的毕业生更容易适应多样性并与不同文化背景的人合作。

语文知识传授与人文素质培养的兼容还有助于高职学生在职业发展中展现领导能力和创新思维。语文知识培养了逻辑思维、批判性思考和问题解决能力，这些都是在职业领域中做出明智决策和推动创新的关键能力。而人文素质的培养则鼓励学生以人为本，关心他人的需求和社会的影响，从而更有可能成为有影响力的领导者，推动事业的发展和进步。

语文知识传授与人文素质培养的兼容不仅为学生提供了今后在职场中取得成功所需的基本沟通和人际关系技能，还培养了综合素质和领导能力，使他们能够更好地应对复杂多变的职业挑战，实现个人职业目标。

综上所述，语文知识传授与人文素质培养的相互兼容在综合素质培养的需求、跨学科交流、社会担当感以及职业发展等诸多方面都发挥着关键作用。这种兼容性不仅在教育体系中塑造了更具深度和广度的个体，使其既能在专业领域内取得成功，又能够更广泛地关注社会问题并积极参与解决方案的探讨。同时，这种兼容性也为跨学科交流铺平了道路，促进了不同领域之间的协作与创新，

通过语文知识的精湛运用和人文素质的情感共鸣，跨学科合作变得更加流畅，知识和思想在不同领域之间得以流动，创造出更多的机遇和成果。此外，语文知识传授与人文素质培养的兼容也在培养社会担当感方面发挥作用，使个体更有能力理解和关心社会问题，从而为社会的进步贡献一份力量，借助语文知识的表达和人文素质的责任感，个体能够更加积极地参与公益事业、关注社会弱势群体的需求，并通过个人行动传递积极的社会价值观。最后，这种兼容性对职业发展也带来积极影响，语文知识赋予个体良好的沟通和表达能力，而人文素质则培养了人际关系、团队合作和领导力，这样的综合素质使个体在职场中更具竞争力，能够更好地处理职业发展中的挑战和机遇。综合而言，语文知识传授与人文素质培养的兼容性在个体综合素质的塑造、学科交叉的推动、社会担当感的培养和职业发展的支持等方面均发挥着至关重要的作用，为个体的全面发展和社会的进步创造了有益条件。

三、语文知识传授和人文素质培养的兼容困境

中国部分高职院校在大学语文课程设置中可能会遭遇语文知识传授和人文素质培养兼容不佳的困境。在对重庆传媒职业学院的在校高职学生（随机选取 550 名）的调查当中，有 15.45%的学生（共 85 名）认为所在院校的大学语文课程仅包含了语文知识传授或人文素质培养的单一板块。对于这个问题：其中，有 40%认为造成困境的原因为教学内容具有偏向性，这反映了学生对于更平衡、综合的教育期望，希望大学语文课程既能提供语言技能，又能涵盖广泛的人文教育，以满足他们多样化的需求，这也呼吁学校重视课程设计，确保大学语文课程不仅限于语言传授，还包括全面的人文素质培养，以更好地服务学生的综合素质教育；有 29.41%则认为是因为课程目标设定不明确导致了困境的产生，这反映了学生对于课程方向的感受不清晰，他们期望课程目标更加明确，以确保综合性和平衡性，满足他们对语文课程多元化教育的期望，这也强调了需要明确和透明地传达课程目标以改善课程质量和学习体验；21.18%的学生认为自己对其中某个板块不感兴趣，从而忽略了教学内容当中本来具备的另一板块，这表明学生的兴趣和动机在课程效果中起着关键作用，强调了学校需要考虑到学生的背景与兴趣多样性，以确保课程内容能够吸引学生的积极参与，从而实现更全面的综合教育目标；有 8.24%认为教师专业背景对语文知识传授与人文素质培养不兼容造成影响，这反映了学生对于教师的多样性和综合能力的期望，他们认为教师的专业背景应更广泛，以确保课程设计更全面，满足不同学生的需求，因此，拥有多样化的教师团队可能有助于提升课程的综合性；此外还有 1.17%认为这种问题是由其他原因造成，但原因不明，这可能反映了受访者对问题的根本原因感到不确定或模糊，需要更深入的研究和讨论来明确课程问题的具体原因，这也强调了对大学语文课程进行更全面的评估和改进的重要性。

那么接下来我们可以就以上提到的导致兼容困境的原因逐一进行分析，以寻求解决问题的思路：

（一）课程目标定位的压力

当谈到高职大学语文课程的目标定位时，常常面临来自多方面的压力。

首先，高职教育的定位往往强调培养学生的职业能力，以满足职场需求。在这种情况下，课程目标可能更加偏向技能培养，强调语言的实际应用，从而使得课程内容偏向于传授基本的语言知识和沟通技能，而相对忽略了人文领域的培养。例如，课程可能会将重点放在如何撰写职场邮件、技术报告或演示文稿等实际应用中，而缺少关于文化、伦理和社会问题的深入探讨。

其次，教育体制中的考试压力也会影响课程目标定位。如果教学的评估主要以考试为导向，教师和学生可能会更倾向于关注于考试内容相关的知识和技能。这可能导致在有限的时间内，更多精力用于传授语言技能，而人文素质的培养可能会受到限制。例如，教师可能会更多地讲解应试技巧，如何答题、如何分析文本，而无法充分深入人文领域的探讨。

这种问题在部分高校确实是存在的，例如按照重庆能源职业学院 2023-2024 学年课程标准中所提到的课程目标来看，重点是倾向于语文知识习得的，分别为掌握各种文学体裁的鉴赏方法，掌握朗读、态势语、演讲基础知识，掌握计划、总结写作基础知识。而素质方面的目标仅仅停留于对文化、精神、道德内容的汲取，增强民族自信心、自尊心和自豪感。语文知识传授与人文素质培养甚至都很难在课程目标中实现统一的规划，各自独立，难以兼容。

（二）课程内容面临挑战

课程内容的选择确实是高职大学语文课程中存在的一个重要问题，这涉及到如何在有限的课程时间内，兼顾传授语文知识和培养人文素质。

高职大学语文课程的时间通常有限，需要在有限的学时内平衡课程内容。在这个过程中，教育者需要面对课程内容选择的挑战，一方面，课程需要传授学生必要的语言技能，包括语法、写作等方面的知识，以便他们在职场中能够有效地交流和表达；另一方面，课程还应该培养学生的人文素质，包括文化理解、社会责任、价值观等，以使他们更好地适应多元化的社会环境。

以重庆传媒职业学院为例，该院校所设置的大学语文课程仅有一学期，每周 2 个课时，每个班级在这一学期内进行课程学习的时长不超过 18 个课时。在这种情况下，教师需要在有限的时间内确定课程内容，如果过于注重语文知识的传授，可能会将大部分时间用于讲解语法规则、写作技巧等，从而导致人文素质的培养受到限制；而如果过于强调人文素质的培养，可能会在有限的时间内无法覆盖足够的语言技能，影响学生的实际语言应用能力。

在课程内容选择的挑战方面，我们收集了重庆传媒职业学院学生对所在学校大学语文课程内容的看法，结果显示，有 2.73%的学生认为课程内容不充实，毫无挑战性；有 43.09%的学生认为课程内容一般；54.18%的学生认为课程内容很充实，具有挑战性。这表明虽然大多数学生对课程内容持积极看法，但仍有学生认为课程内容的选择有待优化。

（三）教师品质要素的影响

教师的专业背景对课程内容选择、教学方法以及对语文知识与人文素质的重视程度产生影响。

教师的应试教学会导致在语文课程中过于强调语言技能和知识，而忽视了人文素质的培养。例如，如果一位教师的专业背景主要是语言学或文学，他可能更倾向于将教学重点放在语法、词汇和文学作品分析等方面，从而较少涉及到跨文化交流、伦理价值等人文领域的内容；而如果这位教师的专业背景是哲学或历史，那么他有可能会更倾向于培养学生利用逻辑思维和历史经验解决社会问题的能力，而忽视语文知识的传授。

此外，教师的专业背景也可能影响到教学方法的选择。一位教师的教学方法可能更倾向于其专业领域所常用的方法，这可能会导致在课程中过多地强调语言技能的传授，而无法很好地融入人文素质的培养。例如，一位以文学研究为主的教师可能更偏向于让学生分析文学作品的结构和主题，而较少引导学生讨论作品背后的文化背景和社会意义。

在重庆传媒职业学院，大学语文教师分为专任教师和行政兼课教师两类，专任教师大多毕业于汉语言文学专业，因此会更强调语文知识传授，大多利用语言技能教学的方式进行课程教学，无意中压缩了人文素质培养的空间；而行政兼课教师毕业于中国哲学专业，教学倾向与前者截然相反。

（四）学生背景的差异

高职院校的学生群体具有多样性，包括来自不同地区、文化背景和家庭教育的学生，甚至包括可能存在的非汉族学生。这种多样性可能涉及到文化、语言、宗教、价值观等方面，对于实现语文知识与人文素质的兼容性提出了更高的挑战。

中国高职院校的学生可能来自不同的地区，有着不同的方言或口音，甚至可能适用不同的汉字书写系统。在这种情况下，教育者需要在语文教学中平衡传授标准汉语和尊重地方方言的特点，以确保所有学生都能够理解和参与。

此外，学生的文化背景和家庭教育也会对其语文素养和人文素质产生影响。一些学生可能在家庭环境中受到较为丰富的文化熏陶，更容易理解和欣赏与文化有关的课程内容。而另一些学生可能来自农村地区或家庭条件相对落后，对于文化和社会问题的理解可能相对较浅。教育者需要在课程中考虑到这些差异，采用灵活的教学方法，鼓励学生分享自己的文化经验和观点，促进跨文化交流和共享。

再者，中国高职院校的学生群体中可能存在非汉族学生，他们具有不同的民族背景、语言、宗教和价值观，如藏族、维吾尔族等少数民族学生，他们的文化和语言习惯与汉族学生存在差异。教育者需要在语文教学中关注这些差异，尊重并体现少数民族学生的文化特色，以及促进不同民族之间的理解与交流。

以重庆传媒职业学院为例，大学语文课程需要合班授课，每个班约 120 人，学生来自中国不同省市自治区直辖市的农村和城镇，不仅地域不同，家庭环境也有差异。除此以外，每个班还有至少 2 名非汉族学生。那么如何在大学语文教学当中既能让学生学习好丰富的语文知识，加强汉语言文字及文学的理解，又能使不同地域不同民族不同文化的学生可以顺畅地进行文化

交流以及建立对中华优秀传统文化的认同，便成为了不可忽视的挑战。

在高职大学语文课程中，我们面对着一系列困境，涵盖了课程目标定位、课程内容选择、教师专业背景、以及学生背景差异这四个方面。首先，课程目标的压力使得教育者在传授语文知识的同时，必须面对培养人文素质的挑战；其次，课程内容的选择困难使得如何平衡基础知识与人文关怀成为一项复杂任务；教师专业背景的影响则可能导致在教学中偏向于特定领域，从而偏离了兼容性的目标；最后，学生背景的差异更是一大挑战，因为来自不同地区、文化、民族和家庭的学生需要个性化的教学方法。

这些问题共同挑战着语文知识与人文素质兼容性的实现，但也为我们提供了思考与解决的机会。高职大学语文课程中的困境虽然复杂，却不是无法克服的难题。通过教育者、院校和学生共同努力，我们可以创造一个更加良好的教学环境，使语文知识传授与人文素质培养相兼容成为可能。这样的努力不仅有助于学生个人的全面成长，也将为社会培养出更具综合素质和担当精神的未来人才。

四、对于实现语文知识传授与人文素质培养相兼容的建议

在关于高职大学语文课程的研究中，语文知识传授与人文素质培养的兼容性一直是备受关注的话题。如张福贵教授在《大学语文教育的学科定位与功能特性》中提到：“‘听、说、读、写’是一般性的语文教育功能和目的，大学语文教育首先要把这几项功能提升到一个更高层次。素质教育的拼盘化就是因为缺少了综合一体化的环节，缺少对于人文精神和审美价值的深度理解。”在面对一系列困境时，我们认识到在兼容语文知识传授与人文素质培养方面，需要采取创新型的方法。这些建议旨在应对大学语文教育面临的挑战，为教育者和教育机构提供关于如何更好地平衡语言知识传授与人文素质培养的指导。

在提出建议之前，我们必须深入考虑多个关键因素。首先，我们需要明确大学语文课程目标和教育的核心价值，理解为何语文知识传授与人文素质培养的兼容性对学生和社会至关重要。其次，考虑到高职院校学生群体的多样性，包括文化、背景、兴趣和学术水平的差异，我们必须设计建议以满足不同学生的需求。同时，了解当前的教育体制和政策，以确保建议在法规和政策框架内可行。我们还需要评估教育资源和支持的可用性，包括师资、教材、技术设备等，以确保建议的可行性。此外，考虑借鉴国际经验和最佳实践，以了解在其他国家或地区如何成功应对类似的挑战。最后，我们需要思考提出建议的长期影响和可持续性，以确保建议不仅解决当前的问题，还能够为未来提供持续的价值。

基于以上综合考虑，针对语文知识传授与人文素质培养在大学语文课程中进行兼容时所面临的困境，我们将提出以下建议：

（一）明确定义教学目标，加强跨学科协作

这一建议的核心在于明确课程的教学目标，以便更好地平衡语文知识传授与人文素质培养，

并通过跨学科协作来实现这些目标。

首先，明确定义教学目标意味着明确课程的和期望结果。语文课程地目标不仅仅是传授语言知识，还包括培养学生的人文素质，如批判性思维、伦理观念和社会责任感。通过明确定义这些目标，教育者可以更好地引导教学内容和方法。

其次，加强跨学科协作意味着教育者和教师来自不同领域的合作。这种协作有助于将不同领域的知识融合到语文课程中，使课程更加多元化和丰富。例如，一位文学老师和一位社会科学老师可以共同设计一个探讨文学作品中社会问题的专题课堂，这将帮助学生更深入地理解文学作品的背景和意义。

例如，重庆传媒职业学院的大学语文课程有一条教学目标为“能够运用文学史知识展开思维积极思考现实问题”，要利用这项建议，首先需要在课程中将这个目标加以明确，具体而清晰地表述学生需要达到的技能和知识水平，如将此目标描述为“通过本课程，学生将学习文学史知识，并能够将其运用起来分析和思考与现实社会相关的问题”，并将这一目标分解为更具体的子目标，也可以提供一些示例目标将其更具体地明确下来。其次，确定合适的合作领域，例如历史、社会学或哲学，并指定明确的合作计划，确保每个学科都能为学生提供独特的视角，整合教材和资源，共同编制教材，选择跨学科阅读材料以支持学生的跨学科学习，与合作的其他领域的教师或专家协同教学，共同上课，组织跨学科小组讨论，以帮助学生更好地理解文学史知识与其他学科的交叉点，与此同时，鼓励学生参与跨学科项目，要求他们合作解决复杂的现实问题，并设计适当的评估方法，以确保它们在跨学科协作中实现了该目标。

（二）多元化课程内容，引入案例研究和实践经验

这一建议的核心在于通过丰富课程内容，引入实际案例和实践经验，从而更好地融合语文知识传授与人文素质培养。

多元化课程内容意味着在语文课程中引入来自不同领域的知识和素材。这可以包括文学作品的分析，社会问题的案例研究，以及实际生活中的经验和观察。这样的多元化内容能够帮助学生将语文课程与现实世界联系起来，培养他们的批判性思维和问题解决能力。

引入案例研究和实践经验意味着将学习与实际情境相结合。学生可以通过分析真实案例，了解文学作品中的伦理和社会问题，并提出解决方案。同时，他们还可以参与社区服务项目、文化活动或实地考察，将课堂学习与实际经验相结合，提高自己的综合素质能力。

以重庆传媒职业学院为例，该校的大学语文课程旨在培养学生的文学鉴赏能力和社会责任感，那么这门课程可以采用诸如“文学作品的案例研究”、“实际项目研究”等多元化课程内容，第一种课程内容下学生可以选择文学作品并进行案例研究，分析其中的伦理社会问题，如课堂可以选择《红楼梦》中的一个重要情节，作为学生讨论和分析的主题，让学生深入研究选取的情节，并将其与中国古代社会的文化、价值观和伦理观进行比较，分析其中的伦理和社会议题，把它们与中国历史上的社会问题联系起来。第二种课程内容则可以包括学生撰写研究论

文、制作报告、参与小组讨论或进行口头展示等形式，例如，基于所选择的文学作品《红楼梦》中的某个情节，学生可以深入分析该情节在小说中的重要性，并将其与中国古代社会的文化、伦理和社会问题联系起来，探讨它的文学特点、意义、其反映的价值观和伦理观、以及在现实中与之类似的情况或问题，通过书写论文、制作报告、小组合作或口头展示等方式，将他们的研究成果呈现出来。

（三）提供跨领域培训，加强教师团队协作

这一建议的核心在于为教师提供机会接受跨学科的培训，以更好地理解人文领域的教育重要性，并鼓励不同领域的教师共同合作，实现知识的融合。

跨领域培训是一种有助于教师了解其他学科领域的培训方式。对于大学语文课程的教师，这种培训可以包括参与其他学科的研讨会、研究课程，或与其他领域的专家合作。通过这种培训，教师可以更好地理解人文素质培养和语文知识传授之间的关系，为课程的改进和创新提供更多的思路。

教师团队协作是指不同领域的教师之间的合作和共同备课。这种协作有助于将不同学科的知识和教育方法整合到语文课程中，创造更为综合和多元的学习体验。教师可以共同设计跨学科的课程内容，探讨如何将不同领域的知识融合到语文教育中。

例如，重庆传媒职业学院的大学语文教师曾参与过“课程思政”的国家级项目培训，这正是该建议的生动实践。在培训过程中，这些教师接受了有关思想政治教育的知识和方法的培训，以更好地将思想政治教育元素融入到大学语文课程中。通过这个培训，教师们可以了解如何将中国政治体系、社会伦理和价值观等相关内容纳入到语文教育中，以培养学生的思想政治觉悟和社会责任感，该培训也有助于扩展教师的跨学科知识，使他们更好地实现语文知识传授和人文素质培养的兼容。此外，这个过程中也鼓励了教师之间的协作和团队合作，大学语文教师与思政类课程教师之间的合作可以促进知识的交流和共享，有助于设计和实施既强调语文知识传授又注重思想政治教育的课程，提高了教学质量，确保课程达到了该项目的宗旨。

（四）个性化教育策略，促进文化交流和理解

这一建议的核心在于采用个性化的教育策略，以满足学生的多方面差异，同时促进文化交流和理解。

个性化教育策略意味着教师要根据学生的不同文化背景、学术水平和学习需求来制定教学计划。这包括考虑学生的语言能力、文化敏感性和学习兴趣。个性化教育策略可以确保每位学生都能在课堂上找到适合自己的学习路径。

同时，这一建议还鼓励文化交流和理解。学生来自不同的文化背景、地区、家庭等，教师可以创建一个开放的学习环境，鼓励学生分享自己的文化经验，促进不同文化之间的交流和理解。这有助于培养学生的文化敏感性和跨文化交流能力。

基于这项建议，重庆传媒职业学院曾在大学语文课堂中开展过各地方言歌谣的交流讨论活动，学生们在该活动中体现出强烈的兴趣，表现得十分踊跃，讨论热情很高，活动深受学生们的欢迎。这个活动激发了他们对文化和语言多样性的兴趣，提高了课堂的参与度，通过讨论各地方言歌谣，学生能够更深入地了解中国不同地区的文化和语言差异，有助于培养跨文化理解和尊重他人文化的能力，最重要的是，这个活动符合个性化教育的理念，允许学生分享自己的文化背景和语言经验，满足了不同学生的学习需求，为他们提供了一个多元文化的学习体验。这个活动体现了该建议可以为学生提供综合素质教育的机会，促进语文知识传授和人文素质培养的兼容。

这四项建议相互支持和补充，形成了一个综合的教育策略，通过明确目标、提供多元内容、促进跨学科合作、加强教师培训和采用个性化教学策略，共同助力高职大学语文课程实现语文知识传授与人文素质培养的相互兼容。这些举措有助于更好地融合语文知识传授与人文素质培养，提升学生的综合素质，促进跨学科交流，培养社会担当感，为学生的职业发展提供更坚实的基础，从而提高教育质量，使学生更好地应对未来的挑战。

五、结语

在高职大学语文课程的相关研究中，实现语文知识传授与人文素质培养的兼容既是一项重要的使命，也是一项复杂的挑战。高职教育在培养学生实际应用能力的同时，也不可忽视提升他们的人文素质和综合素养。技术发展日新月异，但唯有在技术的背后，人文情怀和价值观才能为人所共鸣，引领未来社会的发展。

语文不仅是一种知识，更是文化的载体，而人文素质则包含着对社会、文化、价值观的深刻理解和关怀。然而在实际教学中，这两大板块的兼容常常受到各种挑战，如课程目标定位的压力、课程内容选择的挑战、教师专业背景的影响、以及学生背景的多样性的制约。为了解决这些问题，我们提出了一系列建议，包括明确定义教学目标、多元化课程内容、提供跨领域培训、以及个性化教育策略。这些建议旨在创造更全面、多元、灵活的学习环境，培养学生的综合素质和社会担当感，为他们的职业发展打下坚实的基础。

在兼容性的追求中，我们要深刻认识到语文知识传授与人文素质培养的互补性和共生性。语文知识是理解和传承文化的桥梁，而人文素质则赋予了这些知识以深刻的内涵和生命力。只有在两者相互渗透、相互促进的情况下，我们才能培养出真正具备综合素质和社会担当感的高素质人才。

因此，高职大学语文课程的未来需要更多的创新和努力，以确保语文知识传授与人文素质培养的兼容性得以实现。这将为学生提供更广阔的知识视野，更丰富的人生体验，以及更广泛的职业发展机会。让我们共同致力于这一目标，为培养具备全面素质的新一代人才而不懈努力。

参考文献

陈晓静.新型人才培养模式下高职大学语文课程改革思考核心研究[J].智库时代,2019(14):197-198.

韩玉.大学语文课程改革对提升高职学生人文素质的路径探索[J].中国校外教育,2014(33):193..

何晓园.大学语文课程的定位与人文素质教育[J].广东青年干部学院学报,2007(02):53-56.

何治清.高职语文教材建设的几点思考[J].当代教育论坛,2005(12):122-123.

黄丽春. 职业高中语文教材人本化改革研究[D].南京师范大学,2008.

孔繁侠，霍义平.大学语文.[M].长沙:湖南师范大学出版社，2019.

李镰.人文素质教育背景下高职语文教学探究[J].汉字文化,2021(02):28-29.DOI:10.14014/j.cnki.cn11-2597/g2.2021.02.014.

倪蒙.高职院校大学语文教学困境与对策研究[D].东北师范大学,2009.

潘美明.基于职业核心能力培养的高职“大学语文”教学改革探究[J].兰州教育学院学报,2014,30(11):79-81.

乔守春.大学语文课程思政建设探析[J].汉字文化,2023(10):34-36.DOI:10.14014/j.cnki.cn11-2597/g2.2023.10.053.

汪瑞林. 大学语文要培养学生独立思考能力[N]. 中国教育报,2007-08-22(003).

王春凤.应用型本科基于大学语文课程发挥隐性育人功能的考评机制研究[J].国家通用语言文字教学与研究,2022(04):1-3.

王继红. 大学语文课程性质与教学目标研究[D].吉林大学,2008.

王岚.高职院校大学语文课程中融入中华优秀传统文化研究[N]. 中国文化报,2023-03-02(007).DOI:10.28144/n.cnki.ncwhb.2023.000742.

王丽娜,韩琳琳.通识教育视域下旅游类高职院校大学语文课程改革探究[J].现代职业教育,2021(30):110-111.

王云江，刘向红.中华传统文化与美德.[M].北京:外语教学与研究出版社，2021.

徐丽君.遵循鉴赏规律 培养审美素质——论高职院校《大学语文》课程“文学欣赏”教学[J].科教文汇(下旬刊),2007(06):48.

徐樱子,王海波.高职院校大学语文课程思政改革实践探究[J].教师,2022(27):99-101.

颜青.高职语文教学中如何融入中华优秀传统文化的思考[J].湖北开放职业学院学报,2022,35(10):157-159.

杨春艳.高职院校大学语文与通识教育研究[J].通识教育研究,2018(00):29-34.

杨定明. 高职院校大学语文课程定位问题研究[D].湖南师范大学,2006.

杨颉.大学通识教育课程.[M].上海:上海交通大学出版社，2009.

杨坤道. 论当前大学语文教学中存在的问题及解决办法[D].华中师范大学,2005.

杨柳. 高职院校语文课程定位的研究[D].西南大学,2009.

杨叔子,余东升.文化素质教育与通识教育之比较[J].高等教育研究,2007(06):1-7.

殷如昕.高职院校大学语文课程教学改革研究[J].中国多媒体与网络教学学报(中旬刊),2020(08):50-51+54.

于晓楠. 我国高职院校《大学语文》课程教学研究[D].江西农业大学,2013.

张福贵.大学语文教育的学科定位与功能特性[J].中国大学教学(01),48-51+69.

张立宁.立德树人视域下高职语文课程改革探索——评《大学语文》[J].语文建设,2019(22):87.DOI:10.16412/j.cnki.1001-8476.2019.22.031.

张筠,黄高英,利开平,粟斌.高职语文课程体系的教学现状[J].教育教学论坛,2017(12):245-246.

周睿玫.立德树人视域下高职大学语文课程的改革探究[J].文学教育(下),2021(09):148-149.DOI:10.16692/j.cnki.wxjyx.2021.09.066.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
YANG DUO

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
College Chinese Education

Address（地址）：
18/18 Bang Na-Trat Frontage Rd, Bang Chalong, Bang Phli District, Samut Prakan 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHEN ENWEI

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Professor in School of Chinese Language and Culture, Guangdong University of Foreign Studies, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese

Address（地址）：
2 Baiyun Avenue, Baiyun District, Guanzhou City, Guangdong Province, P.R.China. 510420

基于物性结构理论的现代汉语“雪”字义项分布情况研究
A Study on the Sense Distribution of "Snow" in Modern Chinese Based on the Theory of Qualia Structure

张祎祎 [1]
ZHANG YIYI
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 549206744@qq.com

李仕春 [2]
LI SHICHUN
西南大学，中国
Southwest University, P.R.China
E-mail: 546224432@qq.com

艾红娟 [3]
AI HONGJUAN
西南大学，中国
Southwest University, P.R.China
E-mail: 768392679@qq.com

Received: 27 March 2023 / Revised: 29 November 2023 / Accepted: 4 December 2023

摘要

名词在词类范畴和语法系统中占据重要的地位，对于名词的词义描写和刻画具有重要的理论意义和应用价值。运用语料库技术穷尽性地分析了 10000 条共计 85 万余字的“雪”字语料，对“雪”在现代汉语中的义项分布情况进行了重新描写，发现 4 个“雪”未收录的新义项，同时运用物性结构理论解释“雪”各义项的产生原因。

关键词：物性结构；语料库；义项描写；义项分布

ABSTRACT

Nouns occupy an important position in the category of speech and grammatical system, which is of great theoretical significance and application value to the description and characterization of noun meaning. This paper uses corpus technology to exhaustively analyze 10,000 pieces of "snow" corpus with a total of more than 850,000 words, redescribes the distribution of the meaning items of "snow" in modern Chinese, and applies the theory of Qualia Structure to explain the reasons for the occurrence of each meaning item of "snow".

Keywords: Qualia Structure, Corpus, Sense description, Sense distribution

一、引言

名词是人类命名能力的表现（Kripke，1980），同时也是人类范畴化能力的象征，启动了人类的语言表达。名词指称个体的事物和种类，其概念意义体现了人们对于事物的认知水平。“正因为它既表征我们对于事物的命名能力，也反映我们对于事物的分类认知，所以对于名词概念语义的精确分析和恰当解读具有重要的价值。”（李强、袁毓林，2019）“雪”在《现代汉语分类词典》（苏新春主编，商务印书馆出版，2013）中属于自然物-气象类名词，与人们的日常生活息息相关，“雪”在北京大学中国语言学研究中心 CCL 语料库中共有 62942 条现代汉语语料；在北京语言大学语料库中心 BCC 语料库中共有 209090 条多领域语料；“雪”在《现代汉语频率词典》（北京语言学院语言教学研究所编，北京语言学院出版社出版）使用度最高的前 8000 个词词表中位列第 561 位，使用度级次为 409，使用度为 235，累计词次为 850993，频率为 252，可见“雪”使用频率较高，使用频率较高的词更易衍生出新义项和新用法，因此应对其已有义项和新产生的义项进行准确而详细的描写。

Hartmann 和 James（2000）把学习词典定义为“旨在服务非本族语学习者的教学型词典”。章宜华（2011）指出我国的汉语学习词典包含两个类别：一类是面向汉语本族语学生的、旨在提高其汉语母语语言能力的积极型词典，可以成为内向型汉语学习词典，或按国际惯例称作“学生词典”；另一类是面向非本族语的汉语学习者、旨在提高其汉语作为外语的语言能力的积极型词典，可以称为外向型汉语学习词典。

本文选取汉语内向型词典、汉语外向型词典、英语内向型词典、英语外向型词典各 3 部，汉语内向型词典分别是《现代汉语词典》（第 7 版）（商务印书馆出版，简称《现汉》），《现代汉语规范词典》（第 3 版）（李行健主编，外语教学与研究出版社出版，简称《现规》）和《现代汉语学习词典》（符淮青等主编，商务印书馆出版，简称《现学》）；汉语外向型词典分别是《现代汉语学习词典》（孙全洲主编，上海外语教育出版社出版，简称《现学》（孙）），《商务馆学汉语词典》（鲁健骥等主编，商务印书馆出版，简称《学汉语》）和《汉语常用词用法词典》（李晓琪主编，北京大学出版社出版，简称《用法词典》）；英语内向型词典分别是《牛津简明英语词典》（第 10 版）（简称《牛简》），《韦氏大学词典》（第 10 版）（简称《韦大》）和《柯林斯英语词典》（第 13 版）（简称《柯林斯》）；英语外向型词典分别是《牛津高阶英语词典》（第 9 版）（简称《牛高》），《朗文当代高级英语辞典》（第 6 版）（简称《朗高》）和《柯林斯 COBUILD 高阶英语学习词典》（第 9 版）（简称《柯高》）。分别查询了“雪”及其英语对应词“snow”的释义，并统计了各词典的义项数。

表 1 “雪”/“snow”在汉英词典中的义项数

词典类别	汉语内向型词典			汉语外向型词典			英语内向型词典			英语外向型词典		
词典名称	现汉	现规	现学	现学（孙）	学汉语	用法词典	牛简	韦大	柯林斯	牛高	朗高	柯高

义项数量	4	4	4	3	2	1	6	12	4	4	9	5
义项总数	12			6			22			18		
义项平均数	4			2			7.33			6		
	3						6.67					

可见，英语内、外向型词典中“snow”的义项数明显多于汉语内、外型词典中“雪”的义项数；英语内、外向型词典的义项平均数是汉语内、外向型词典义项平均数的两倍多。李仕春（2016）指出：“汉语类中型语文性词典中常用多义词的义项精细度至今依然处在 20 世纪五六十年代靠语感确定义项的编纂水准，从而导致汉语类中型语文性词典义项的划分比较粗疏、存在义项漏收的情况。”本文结合现代语料库技术，穷尽性地分析了 10000 条共计 85 万余字的“雪”字语料，对“雪”在现代汉语中的义项分布情况进行重新描写，并运用物性结构理论解释“雪”各义项的产生原因，以期对“雪”所指事物及其概念结构有更加全面的认识。

二、建立现代汉语“雪”字平衡语料库

本文选取语料均来自北京大学中国语言学研究中心 CCL 语料库，该语料库中“雪”字的现代汉语语料共 62942 条约 529 万字，根据李仕春（2016）介绍的下载和抽取语料的方法，建立了 10000 条共计 85 万余字的“雪”字平衡语料库。

表 2 “雪”字平衡语料分布情况

	一级分类	二级分类	三级分类	下载语料	抽样语料
“雪”字平衡语料分	当代	CWAC		151	100
		口语		102	100
		史传		232	150
		应用文	中国政府白皮书	24	24
			健康养生	60	40
			法律文献	1	1
			社会科学	347	200
			自然科学	313	200
			药方	282	85
			菜谱	213	80
			议论文	59	59
			词典	740	200
			说明书	0	0
		报刊	1994 年报刊精选	3769	500
			人民日报	12283	1100

布情况			作家文摘	1935	500
			市场报	588	200
			故事会	20	20
			新华社	15834	1200
			读书	2115	500
			读者	1888	300
			青年文摘	33	33
		文学	台湾作家	6361	500
			大陆作家	5515	1000
			香港作家	1177	300
		电视电影	文艺	1993	500
			非文艺	800	400
		相声小品		98	60
		网络语料		1485	500
		翻译作品	应用文	378	200
			文学	3150	500
	现代	戏剧		98	98
		文学		898	350
	总计			62942	10000

三、“雪”在现代汉语中义项分布情况的描写

生成词库理论（Generative Lexicon Theory，GLT）创立于 20 世纪 90 年代，被誉为“当代语义学中最精细的形式化分析范式”（Geeraerts，2010），该理论强调生成性，主要目标是要解释词语在动态语境（dynamic context）下的创造性用法和特点（李强、袁毓林，2019）。物性结构（Qualia Structure）是生成词库理论中最为核心的内容，是“构建词义的基础”（Pustejovsky，1998）。Pustejovsky（1995）讨论了四种物性角色，分别是构成角色（constitutive role）、形式角色（formal role）、功用角色（telic role）和施成角色（agentive role）。袁毓林（2013）对物性角色框架进行了扩展描述，将物性角色的总数增加至十个，除了原始的四个物性角色外，其余的六个分别是单位角色（unit role）、评价角色（evaluation role）、材料角色（material role）、行为角色（action role）、处置角色（handle role）和定位角色（orientation role）。“雪”涉及的物性角色见下表：

表 3 “雪”物性角色表

物性角色	内涵
形式角色	“雪”所指事物的特征，包括形状、颜色等。
构成角色	“雪”所指事物的分类。

物性角色	内涵
功用角色	“雪”所指事物的用途和功能。
施成角色	“雪”所指事物是怎样形成的。
单位角色	“雪”所指事物的计量单位，即名词“雪”相对应的量词。
评价角色	对“雪”所指事物的主观评价、感情色彩。
行为角色	“雪”所指事物的惯常性动作、行为。
处置角色	人或其他事物对“雪”所指事物的惯常性动作、行为、影响。
定位角色	人或其他事物跟“雪”所指事物的处所、时间等的位置、方向关系。

本文以物性角色为理论构件，运用物性结构理论提高“雪”字义项描写的精细度和完备性。

（一）《现汉》中已有的“雪”字义项分布

1. 名 空气中降落的白色结晶，多为六角形，是气温降低到 0℃ 以下时，空气层中的水蒸气凝结而成的。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 4244 条，使用频率约为 42.44%。常见的复字词有“下雪”“白雪”“雪花”“雪球”等。例句：

（1）无论有没有下[雪]，是否围着火炉，也无论有没有红袖添香，读这本书一定是一种享受。（当代\CWAC\CEB0133）

（2）1925 年的圣诞很快到来了，美丽的阿尔卑斯山上白[雪]皑皑，吸引了各地的旅游度假者。（当代\应用文\自然科学\上帝掷骰子吗——量子物理史话）

（3）纷飞的[雪]花在无边的夜里飘荡，夜，是那样静，那样静。（当代\文学\大陆作家\宗璞\红豆）

（4）“你们都不过是虫蚁罢了。只要有一个[雪]球滚下来，你们和你们的房子以及城市就会被毁灭得干干净净！”（当代\翻译作品\文学\安徒生童话故事集）

按：许慎《说文解字》：“雪，凝雨”，主要描写了“雪”的施成角色；刘熙《释名》：“雪，绥也，水下遇寒气而凝，绥绥然也”，主要描写了“雪”的施成角色和形式角色。《现汉》该义项主要描写了“雪”的形式角色“白色结晶，多为六角形”和施成角色“空气中降落”和“水蒸气凝结而成”。《牛高》对“snow”的释义为“small soft white pieces (called flakes) of frozen water that fall from the sky in cold weather; this substance when it is lying on the ground 在寒冷的天气里从天空落下的冰冻水的小软白色碎片（称为薄片）；当这种物质落在地上时”，描写了形式角色“small soft white pieces (called flakes)”和施成角色“fall from the sky”。《朗高》对“snow”的释义为“soft white pieces of frozen water that fall from the sky in cold weather and cover the ground 天冷时从天上掉下来覆盖大地的柔软的白色冰块”，描写了形式角色“soft white pieces”，施成角色“fall from the sky”和行为角色“cover the ground”。《柯高》对“snow”的释义为“Snow consists of a lot of soft white bits of frozen water that fall from the sky in cold weather 雪由许多在寒冷天气下从天而降的柔软的白色冰冻水组成”，

同样描写了形式角色“soft white bits”和施成角色“fall from the sky”。汉英词典都突出了“雪”的形式角色和施成角色，但《现汉》的释义为百科性释义，具备较强的科学性，不易于汉语学习者理解，英语词典则采用更简单形象的描述性话语释义。

因此，本文对该义项作出两项修改：第一，参照英语词典的释义，将“雪”的形式角色描写为“细小柔软的白色片状物”；第二，将“雪”的施成角色描写为“冬天，由空气中的水蒸气遇冷凝结而成，从天空中落下来”。最终将**义项 1 修改为：名 细小柔软的白色片状物。冬天，由空气中的水蒸气遇冷凝结而成，从天空中落下来**。

2. 形 颜色或光彩像雪的： ～白|～亮。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 676 条，使用频率约为 6.76%。例句：

（1）[雪]白的头发，[雪]白的胡须，深深的眼睛一扫连日的倦意。（当代\史传\张清平 林徽因）

（2）衫下[雪]肤隐隐，两臂显而易见，其坦率自然，落落大方，只有盛唐女子才独有。（当代\报刊\作家文摘\1993\1993A）

（3）周大风：“看，群众的眼睛是[雪]亮的！”（当代\电视电影\文艺\李义、李伟 春晓）

（4）减肥瘦身者应选吃低脂肪的冰淇淋，果汁[雪]糕就是最好的选择。（当代\网络语料\网页\C000013）

按：“形式角色因其空间性，最易被感知，因而最易作为理解其他陌生或抽象概念的基点。”“雪”的形式角色“颜色白，光彩亮”最易被人感知，在人们的印象中较为突出。Lakoff & Johnson（1980）认为隐喻是人类认知的一个基本模式，隐喻是不同的高级体验域（superordinate experiential domains）中两个概念之间的映射，将源域（source domain）的特征映射到目标域（target domain），或者说目标域的概念可以通过源域来理解。名词场景框架的场景要素由名词的各物性角色充当，当场景中某一场景要素较为突出时，这一物性角色可能会通过隐喻投射到其他名词，从而赋予其他名词相应的特征。因此，当“雪”的形式角色作为突出的场景要素，“颜色白，光彩亮”这一特征投射到“头发”“胡须”“肌肤”“眼睛”等名词时，则产生了义项 2。《现汉》中“单字条目在现代汉语中成词的标注词类，不成词的语素和非语素字不做标注”（中国社会科学院语言研究所词典编纂室，2016），本文通过在词性外加“〇”的形式表示不成词语素。

3. 动 洗掉（耻辱、仇恨、冤枉）： ～耻|～恨|昭～|洗～。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 231 条，使用频率约为 2.31%。例句：

（1）我手无缚鸡之力，不能去杀敌[雪]耻，我只能临危不苟，儿子怎死，我怎么陪着。（现代\文学\老舍 四世同堂）

（2）其实，项羽的厉害何止这一件，为了报仇[雪]恨，他敢在始皇帝头上动土，他是古今盗掘秦陵第一人。（当代\史传\倪方六 中国人盗墓史）

（3）他们来不及抚平动乱岁月留下的创伤，甚至还没有得到平反昭[雪]，便聚集到“大百科”的

旗下。（当代\报刊\人民日报\1993 年人民日报\9 月份）

（4）这做法不应鼓励，但对其洗[雪]民族仇恨的感情是可以理解的。（当代\CWAC\LIB0291）

按：Pustejovsky（1995）将名词分为自然类、人造类和合成类，雪虽然是自然物，但它与人类关系紧密，常常为人所用，如用雪洗衣服、堆雪人、制造浪漫等，因此“雪”也产生了附加的功用角色。宋作艳称这类具有功用义、但功用义是其附加义的自然类名词为伪人造类名词。

宋作艳（2013）认为名词动用属于逻辑转喻：名词出现在动词应该出现的位置，也是一种语义类型不匹配，所以在理解和释义的时候也需要添加一个动词，重建一个与之相关的事件，本质上也是实体代事件。宋作艳进一步用物性结构的事件强迫解释名词动用，即用作动词的名词同样可以通过自己的物性角色提供一个动词，实现事件解读。同时她区分出十种不同类型的名词动用现象：工具转指动作、材料转指制作、处所转指放置、地点转指动作、覆盖物转指覆盖、填充物转指填充、结果转指动作、对象转指动作、施事转指动作、事物转指使成事物状。其中，工具转指动作类中名词转指的动作大多为该名词的间接功用角色，表达事物的功能和用途。“雪”的间接功用角色是“用雪清洗某物”，通过转喻，使工具转指动作，产生了义项 3：洗掉。

（二）通过语料库发现的“雪”字新义项分布

4. 名 在一段时间内雪从天空落向地面：一场～|～前|～中|～后|～停了。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 1037 条，使用频率约为 10.37%。例句：

（1）“不能光锦上添花，还得要[雪]中送炭，这关系到我们共产党人的立党宗旨。”（当代\报刊\1994 年报刊精选\09）

（2）一场大[雪]过后，淮河两岸气温已降到摄氏零下８度。（当代\报刊\1994 年报刊精选\11）

（3）杰克抬头一看，这时虽是中午，天空却阴沉得厉害，看样子一场暴风[雪]马上就要来临。（当代\报刊\故事会\故事会 2005）

（4）风[雪]越来越紧。（当代\报刊\读者\读者（合订本））

按：韩蕾（2004）提出具有时间性的名词被称为“事件名词”，不仅有物质义，而且有事件义。韩蕾（2018）为事件名词设定了 6 种鉴别框架，并分别赋予了相应的分数：

I组 体量化结构（45 分）

Ia 一+动量词+N（30 分）

Ib 一+时量词+的+N（15 分）

II组 体介词(方位词) 短语结构（35 分）

IIa（在）+N+前（之前、以前）/后（之后、以后）（25 分）

IIb（在）+N+中（之中、时、期间）（10 分）

III组 体动词谓语结构（20 分）

IIIa N+正在+虚义动词。（15 分）

IIIb 主语+正在+虚义动词+N。（5 分）

将“雪”代入鉴别框架中：

I组

Ia 一场雪/一次暴风雪（30 分）

Ib 一个星期的雪/一天一夜的雪（15 分）

II组

IIa 雪前/雪后（25 分）

IIb 雪中（10 分）

III组

IIIa 雪正在下。（15 分）

IIIb 北京正在下雪。（5 分）

根据不同事件名词进入不同框架获得的不同分值，就可较为直观、形象地显示出事件名词的事件性（eventivity）高低，结果显示，“雪”为典型的“事件名词”，具有最高值事件性。李强、袁毓林（2016）提出运用物性角色区分名词的物质义和事件义，将“雪”的物质义和事件义进行对比，详见下表：

表 4 “雪”物质义和事件义的物性角色对比

物性角色	物质义	事件义
形式角色	白色结晶物，颜色白，光彩亮	
构成角色	根据季节可以分为冬雪、春雪；根据形状可以分为雪球、雪花、雪块、雪团、雪片等；根据颜色可以分为白雪、黄雪、褐雪等。	根据季节可以分为冬雪、春雪；根据程度可以分为小雪、中雪、大雪、暴雪等。
功用角色	好：供人娱乐，如玩儿雪，滑雪，堆雪人、打雪仗；清洗衣物；营造浪漫气氛；做装饰物；浇灌植物等 坏：影响交通；造成地面湿滑；影响人行走等	好：营造浪漫气氛；浇灌植物；形成天然的雪景等 坏：影响交通；造成地面湿滑；影响人行走等
施成角色	下、飘、落、飞、降、凝结成等	出现、形成等
单位角色	片、粒、团、块、堆、层、把、捧等	场、次、阵、小时、天、星期等
评价角色	多、少、厚、薄、轻、重、洁白、晶莹、皑皑、美丽、漫天、白茫茫、软绵绵等	小、中、大、紧、急、猛烈等
行为角色	落、飞、飘、融化、消融、结冰、覆盖等	来、止、停、开始、出现、持续、造成等

物性角色	物质义	事件义
处置角色	看、堆、扫、扔、铲、踏、踩、捧、观赏等	看、观赏、预防、迎接等
定位角色	上、下、里	前、中、后

可见，“雪”的物质义和“雪”的事件义在物性角色上具有明显差异，句法搭配和使用环境也表现出较为显著的差异，说明“雪”的物质义和事件义具有互补关系。

《牛高》《朗高》《柯高》都区分了“snow”的物质义和事件义，分设两个义项，详见下表：

表 5 英语词典中“snow”的物质义义项和事件义义项

词典	物质义义项	事件义义项
《牛高》	[uncountable] Small soft white pieces (called flakes) of frozen water that fall from the sky in cold weather; this substance when it is lying on the ground. [不可数] 在寒冷的天气里从天上掉下来的冰冻水的小软白色碎片（称为薄片）；当这种物质落在地上时。 ●*Snow was falling heavily.* ●*We had snow in May this year.* ●*The snow was beginning to melt.*	Snows [plural] an amount of snow that falls in one particular place or at one particular time. 雪 [复数] 在一个特定地点或特定时间落下的雪量。 ●*the first snows of winter* ●*the snows of Everest*
《朗高》	[uncountable] Soft white pieces of frozen water that fall from the sky in cold weather and cover the ground [不可数] 天冷时从天上掉下来覆盖大地的柔软的白色冰块 ●*Snow was falling heavily as we entered the village.* ●*I could see footprints in the snow.* ●*The town was buried under three feet of snow.*	[countable] A period of time in which snow falls [可数] 下雪的一段时间 ●*one of the heaviest snows this winter*

词典	物质义义项	事件义义项
《柯高》	UNCOUNT Snow consists of a lot of soft white bits of frozen water that fall from the sky in cold weather. 不可数 雪由许多在寒冷天气下从天而降的柔软的白色冰冻水组成。 ●*In Mid-Wales six inches of snow blocked road.* ●*They tramped through the falling snow.*	PLURA You can refer to a great deal of snow in an area as the snows. 可数 你可以将一个地区的大量积雪称为雪。 ●*...the first snows of winter.*

与汉语对应，表物质义的“snow”不可数，表事件义的“snow”可以表示“the first snows 第一场雪”“the heaviest snows 最大的一场雪”。综上，应在义项 1 物质义的基础上增加义项 4 事件义，以便把握“雪”准确而全面的词义。

5. 名 像雪一样的颜色。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 11 条，使用频率约为 0.11%。例句：

（1）当年在校，正值花季，如今归来，许多人已[雪]染双鬓。（当代\报刊\人民日报\1998 年人民日报\1998 年人民日报）

（2）祖母听见这话，每笑逐颜开，捧出[雪]花花的一叠银洋，凭中立契，立契后，中人高声念给她听，并逐句加以解释。（当代\文学\大陆作家\苏雪林 棘心）

（3）人潮涌动，从稚气十足的孩童，到双鬓飞[雪]的老者，个个兴致勃勃，不时为眼前掠过的花车和表演欢呼叫好。（当代\报刊\新华社\新华社 2001 年 1 月份新闻报道）

（4）她的娇躯身着源氏所赠[雪]色中国礼服，溢彩黑发被散肩上，衬之雪艳，见之令人心迷神醉。（当代\翻译作品\文学\源氏物语）

按：古代汉语中就曾用“雪”表示颜色，如“振雪羽而临风”“星星愁鬓雪”等，该义项沿用至今。宋作艳（2017）指出：“转喻是一般的认知方式，基于事物之间的邻近性，用一个事物来指代另一个邻近的事物。邻近性源于经验世界中事物之间的相关性，而相关性体现在物性结构中。”当“雪”充当颜色词时，义项 1 的形式角色，即雪的颜色成为凸显属性，通过转喻，用“雪”直接转指“像雪一样的颜色”。

6. 形 比喻高洁。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 15 条，使用频率约为 0.15%。例句：

（1）柯灵文章铮铮风骨，冰[雪]精神，其迷人的文字魅力是深融其间的重要构成。（当代\报刊\人民日报\1994 年人民日报\第 4 季度）

（2）由山东文艺出版社推出的郭宝林的长篇报告文学《高原[雪]魂———孔繁森》，以饱含激情的笔墨，为我们敞开了一座珠玑闪烁的孔繁森的精神殿堂，多侧面地展现了孔繁森在高原雪域走过的最壮丽的生命历程。（当代\报刊\人民日报\1995 年人民日报\11 月份）

（3）苏时进与万素编导的『赤子[雪]魂』一场中英勇牺牲者的形象就与神话般出现的[雪]山姑娘的形象交替地展示在我们眼前。（当代\报刊\人民日报\1996 年人民日报\11 月份）

（4）他在“四十九岁生日”中写出了“松柏耐岁寒，冰[雪]心可剖。困厄愈侵寻，精神愈抖擞”的句子。这就说出了他的松柏节操，说出了他对革命的无限坚贞，说出了他们夫妇在艰苦中的结合是建筑在共同为革命而奋斗的基础上。（当代\报刊\读书\vol-037）

按：邓昌炎、刘润清（1989）曾指出“语言反映一个民族的特征，它不仅包括着该民族的历史和文化背景，而且蕴藏着该民族对人生的看法、生活方式和思维方式”。雪是一种自然现象，与人类生活密切相关，人们会根据使用习惯和思维方式赋予其或褒或贬的文化内涵。自古以来，因雪色白、晶莹剔透，所以常被作为美好高洁的象征，也常被用来比喻心志的忠贞、品格的高尚，如“霜筋雪骨健依然”。通过隐喻，“高洁”这一文化属性投射到“骨”“精神”“魂”“心”上，由此产生形容词性义项 6，这一用法多见于文学作品。

7. 名 类似雪的白色东西。该义项在“雪”字平衡语料库中共有 17 条，使用频率约为 0.17%。例句：

（1）很多孩子都喜欢吃花花绿绿的休闲小食品，如膨胀类的虾条、薯片、[雪]饼，凉果蜜饯类的话梅、果脯等。（当代\应用文\健康养生\健康饮食委员会 吃对不生病）

（2）中国炼丹家早就使用的硝石和砂，被阿拉伯人称为“中国[雪]”和“中国盐”。（当代\应用文\自然科学\中国儿童百科全书）

（3）此屋里写作的还是个风华正茂的壮年学者，现在相片上所示的，已霜[雪]满头了。（当代\报刊\读书\vol-067）

（4）头发似白不白，是一种弱的色调，不象有些人索性白个痛快，顶一头[雪]。（当代\文学\大陆作家\佳作 2）

按：“雪饼”的“雪”指的是饼干上形似雪的白色糖霜，“中国雪”的“雪”指的是白色结晶状的硝石，“霜雪满头”和“顶一头雪”的“雪”指的是头上的白发，可见“雪”在这些场景中代指类似雪却非雪的白色东西。该义项的产生牵涉到隐喻和转喻两个过程。首先，“雪”的形式角色“颜色白”在场景框架中凸显，通过隐喻将这一属性分别与“糖霜”“硝石”“白发”等名词相联系，赋予其“白”的特征；其次，通过转喻，用“雪”直接转指“糖霜”“硝石”“白发”等，从而产生义项 7：类似雪的白色东西。

四、结语

综上，根据义项的使用频率，重新排列“雪”的义项如下：

① 名 细小柔软的白色片状物。冬天，由空气中的水蒸气遇冷凝结而成，从天空中落下来。② 名 在一段时间内雪从天空落向地面：一场～|～前|～中|～后|～停了。③ 形 颜色或光彩像雪的： ～白|～亮。④ 动 洗掉（耻辱、仇恨、冤枉）： ～耻|～恨|昭～|洗～。⑤ 名 像雪一样的颜色。⑥ 形 比喻高洁。⑦ 名 类似雪的白色东西。

参考文献

袁毓林. 基于生成词库论和论元结构理论的语义知识体系研究. [J]. 中文信息学报，2013，27(6):23-30.

韩蕾. 现代汉语事件名词分析. [J]. 华东师范大学学报（哲学社会科学版），2004(5):106-112.

韩蕾. 汉语事件名词的界定与系统构建. [J]. 华东师范大学学报（哲学社会科学版），2016:5.

李强，袁毓林. 生成词库理论和名词语义的结构描述与概念解释. [J]. 语言学论丛，2019:263-295.

李强，袁毓林. 从生成词库论看名词的词典释义. [J]. 辞书研究，2016(4):12-26.

李仕春. 汉英中型语文词典义项精细度对比研究. [J]. 长江学术，2016(3):115-121.

李仕春. 基于语料库的现代汉语“黄”字义项分布研究. [J]. 中国海洋大学学报(社会科学版)，2016(5):103-109.

邓昌炎，刘润清. 语言与文化. [M]. 北京：外语教学与研究出版社，1989.

中国社会科学院语言研究所词典编纂室. 现代汉语词典（第 7 版）. [Z]. 北京：商务印书馆，2016: 5.

宋作艳. 从语言关联看生成词库的认知取向. [J]. 北京大学学报（哲学社会科学版），2017，54(2):151-160.

宋作艳. 功用义对名词词义与构词的影响——兼论功用义的语言价值与语言学价值. [J]. 中国语文，2016(01):44-57.

宋作艳. 逻辑转喻、事件强迫与名词动用. [J]. 语言科学，2013，12(02):117-129.

Geeraerts, Dirk. Theories of Lexical Semantics. [M]. New York: Oxford University Press Inc, 2010.

Kripke, S.A. Naming and Necessity. In Semantics of Natural Language, 253-355. Netherlands: Springer, 1972. Also published by Blackwell, 1980.

Lakoff G. & M. Johnson. Metaphors We Live By. [M]. Chicago: The University of Chicago Press, 1980.

Pustejovsky, J. Generativity and explanation in semantics: A reply to Fodor and Lepore. [J]. Linguistic Inquiry, 1998, 29(2): 289-311.

Pustejovsky, J. The Generative Lexicon. [M]. Cambridge MA: The MIT Press, 1995.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
ZHANG YIYI

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese to Speakers of Other Languages

Address（地址）：
Huachiew Chalermprakiet University, 18/18 Debaratna Rd, Bang Chalong, Bang Phli District, Samut Prakan, 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
LI SHICHUN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.(Chinese Linguistics)

University or Agency（任职院校或单位）：
Southwest University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
- Teaching Chinese as a Foreign Language
- Lexicology and Lexicography

Address（地址）：
No.2 Tiansheng Road, Beibei District, Chongqing, China 400715

Author (3) Information（第三作者信息）

Name and Surname（姓名）：
AI HONGJUAN

Highest Education（最高学历）：
Doctor’s Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
Southwest University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Philology

Address（地址）：
No.2 Tiansheng Road, Beibei District, Chongqing, China 400715

汉语言说动词“讲”及其法语对应词的概念要素对比

A Comparison of the Conceptual Elements of the Speech Verb “jiang” in Chinese and Its French Corresponding Words

董健 [1]

DONG JIAN

华侨崇圣大学、中国学学院

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: qdongjian@hotmail.com

肖瑜 [2]

XIAO YU

广西师范大学、文学院，中国

School of Literal Arts, Guangxi Normal University, P.R.China

E-mail: xiaoyu19782001@sohu.com

Received: 08 September 2023 / Revised: 07 December 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘要

汉语言中的动词“讲”是常用词，在人际交往中扮演着不可或缺的角色。尽管已经有许多研究关注了它的语义和语法化过程，但在跨语言对比方面的研究相对较少。使用概念要素分析法来比较分析汉语言中的言说动词“讲”和其法语对应词汇，提供了一种具体的工具，可用于深入解析词义中更微妙的成分。通过研究分析出二者在概念维度上的共性，均有言说动作的“发出者和接收者”“表达的主题、方式、工具、方向”等要素，也有维度上数量上的增减及具体节点的选择上的差异。该方法突破了传统的言说动词语义研究思路，旨在将本体对比研究成果应用于对法的汉语教学，帮助汉语学习者更好地掌握言说类动词，为教学提供理论支持和实践思路。

关键词：汉法言说类动词；“讲”；概念要素分析

ABSTRACT

The verb “jiang” in the Chinese language is a commonly used word that plays an indispensable role in interpersonal communication. While there has been considerable research

on its semantics and grammaticalization process, cross-language comparative studies are relatively scarce. Utilizing the conceptual element analysis method to compare and analyze the Chinese verb “jiang” and its corresponding vocabulary in French provides a specific tool for a more in-depth analysis of the subtle components within its semantics. The study reveals commonalities in conceptual dimensions between the two languages, such as the elements of the speaker and listener, expression of themes, methods, tools, and direction of speech actions. Differences are also identified in the quantity of dimensions, specific node selections, and other aspects. This approach breaks away from the traditional semantic research on speech verbs and aims to apply the comparative research results of ontology to the teaching of Chinese law. It helps Chinese language learners better grasp verbs related to speech, providing theoretical support and practical insights for teaching.

Keywords: Chinese-French speech verbs; “jiang”; conceptual element analysis

绪论

（一）研究背景

言说动词“讲”是现代汉语中常见的一个动词，但目前对现代汉语言说动词“讲”的研究通常是与其他单音节动词放在一起进行，其专项研究多集中在方言中。现代汉语中的“讲”有多重含义和用法，却偏偏是汉语学习者（包括母语为法语的学习者）较早接触的甲级词，初学者在通过对译形式来学习“讲”的多重意思时常会出现偏误。汉语和法语属于不同的语系，但言说概念是双方语言中使用频率高的词，汉法言说动词的对译关系既有一对一的直接对应，也有一对多的情况，这对于母语为法语的汉语初学者来说，易产生混淆。故对汉语单音节言说动词“讲”和法语对应词进行跨语言的研究找出其异同点，能够提高翻译的准确性和流畅度的同时有助于学习者更灵活地运用语言进行交际，在帮助汉语学习者习得言说动词有一定的现实意义。

（二）研究目标和意义

本文以汉语上位言说动词“讲”为参考找出其法语对应词，通过汉语和法语语料库检索并收集相关句子。从人类共有思维的概念场切入，使用概念要素分析的方法开展进一步的研究，以期能描述出汉语言说动词“讲”及其法语对应词的概念要素的分布情况，以及它们的组合和关系，找出汉语单音节语言说动词“讲”与法语对应词的概念的共性及各自特征。

通过新角度“概念要素分析法”来研究不仅可以加深对汉语言说动词的理解，还可以拓宽研究视野，进一步加强本体理论在语言教学中的实际应用。这对于解决学习者在汉语学习过程中容易混淆的词汇问题具有重要的实际价值。通过更深入的研究，还可以为教育者提供更有针对性的教学方

法和教材，从而提高学习者的语言技能和沟通能力。

（三）研究内容、方法和创新性

1. 研究内容

综合分析已有对言说类动词的研究成果，以汉语言说类动词的核心动词“讲”为参考，从概念要素分析的角度研究“讲”与其言说义项相似的几组法语对应词的概念进行微观分析，进而研究它们概念要素分布情况的相似点及差异。

2. 研究方法

本文通过检索语料库的方法，收集汉语言说动词“讲”及对应法语言说动词的语言实例，然后采取描写与解释相结合的方法对语料进行分析，描写汉语“讲”和法语对应动词在不同语境下的使用情况，捕捉其丰富的语义层面中所，考察不同义项在具体语境下的使用情况，系统处理汉法言说类动词在句法中的语义概念要素分布的特点，分析不同义项的概念维度如何相互关联，是否存在某些义项之间的层次关系，以期解释其在不同概念维度方面存在不同的节点选择的原因。

3. 研究创新性

蒋绍愚先生（2007）提出的“概念要素分析法”作为概念场理论的实践方法之一，提供了一种具体的用于解析词义中更细微成分的分析工具，突破传统的言说动词语义研究思路，对汉、法语的一类动词进行对比分析研究。有助于深入研究词义和词汇的方法。它通过微观层面的分析，概念要素的组合和关系研究，以及概念域结构的探讨，为我们进行跨语言的研究提供了更深入的洞察力，以理解汉语言说动词“讲”及法语对应词的词义和词汇的共性和多样性。这种方法在语言学研究中具有重要的应用价值，可以帮助我们更好地理解和解释语言现象。

（四）研究综述

1. 言说动词“讲”的研究综述

（1）现代汉语中“讲”的研究

刘大为(1991)在《言语行为与言说动词句》中谈言说动词的述说概念及言说动词句的类型时提及了言说动词“讲”，但并未有详细的例子分析。汪维辉（2003）在谈到汉语“说类词”的历时演变与共时分布时，也研究了“讲”的历时演变情况。钟守满（2008）《英汉言语行为动词语义认知结构研究》中，在言说类动词按语义认知结构分中谈到“一般右向类”时通过英汉对比研究提到了

“讲”的语义认知结构。肖珊（2011）从概念系统的角度把言说动词分为一般言说动词、性质言说动词和方式言说动词三大类词群句法时，在分析一般言说动词时分析了“说”的同位词“讲”。蔡俊杰（2012）讨论了“说、讲、谈”等言说动词的篇章控制功能。刘燕（2020）考察并分析了《论语》中 20 个言说动词的分布和使用情况，在“‘说’类”中分析了“讲”语义和语用情况。樊留洋（2021）则是将“说、讲、称”的语法特征和语用特点进行了对比分析。这些研究为我们提供了关于“讲”这一言说动词在语言学、语义学和语用学等领域的不同方面的深入理解，从历史演变到篇章控制功能，都有相关研究可供参考。

此外，一些研究者从教学角度出发进行了相关研究。张君（2016）以言说动词“讲”为研究对象，从其本体研究入手，探讨了其句法和语义特征以及虚化类型。通过检索 HSK 语料库，她还统计了留学生在使用言说动词“讲”方面的情况，并进行了误用分析，为教学提出了相应的策略。

刘佳雯（2020）研究了《当代汉语学习词典》（初级本）中单音节言说动词“讲”的语义句法表现，分析了词典中关于"讲"的用例和释义等情况，为汉语学习者提供了有关“讲”的语法信息。

郑玥恒（2021）通过研究“讲”、“说”、“谈”这三个词的异同以及常见误用案例，从教学的角度出发进行了深入研究，帮助学生更好地理解这些词汇的用法。

同样，张维华（2021）在研究留学生高频单音节言说动词的型式习得和相关教学问题时，对单音节词“讲”的使用型式以及留学生的习得偏误进行了分析，有助于教育者更好地指导学生学习汉语。这些研究从教学角度提供了有益的见解和建议。

（2）方言中“讲”的研究

在南方方言区，如苏州、温州、广州、梅州、厦门等地，常用的口语动词是“讲”，用于言语表达。这些方言中，研究者进行了广泛的句法语义分析和语法化研究，主要关注“讲”和“话”这两个词语。Simpson 和 Wu（2002）在台湾话中发现，用于表示言说意义的“讲”（kong）虚化为位于句末的标句词。另外，林华勇和马喆（2007）提出，廉江方言中的“讲”虚化为引述标记、标句词、自我表述标记以及话题标记。此外，其他研究者如施伟伟（2015）、周娟（2018）、黄维军和岳立静（2018）、蒋梦园（2019）、彭巧和胡继明（2021）、林静夏（2021）、孙艳玲（2022）、蒋协众和蒋遐（2023）也在宁波方言、新化方言、安徽黟县、资阳方言、隆昌方言、温州话、双峰方言以及湘语邵阳话中观察到“讲”的虚化现象，并对其虚化路径进行了详细研究。这些研究有助于我们更深入地理解方言中动词“讲”在语法和句法语义上的复杂性和多样性，以及它们在不同地域和文化背景下的语法演变和语法化。

伍巍（2003）通过具体例子阐明了粤方言中的“话”、“讲”和“倾”的词义与古汉语的联系，同时也指出它们在用法上的异同。黄映琼（2013）则总结了梅县方言中言说义动词“说”、“学”、“话”和“讲”的历时演变，呈现出这些词汇在方言中的语义发展轨迹。邓思颖（2018）详细研究了粤语中的“讲”和“话”的语义特征，发现它们不能简单地替代普通话中的“说”，尤其在描述程度可重复的活动类事件时存在差异。蔡晨（2020）则以攸县方言为例，描述了其中两个共存的“说

类词”——“讲［kaq21］”和“话［ua51］”的语义和句法功能，并使用语义地图模型构建了一张汉语方言中“说类词”的语义地图。这些研究有助于深入了解南方方言中“讲”的语言演化和语义差异，丰富了对汉语方言多样性的认识。

2. 理论基础的综述

概念场是一种语言现象，它代表了一个词汇或概念的意义范畴，通过相互关联的语义维构成一个网络或场域。这个理论体系最早由德国语言学家 J.Trier 提出，将物理学中的“场”概念引入语言研究中。Trier 认为，不同时代的词汇场可以相互比较，因为它们共享一个概念场。

蒋绍愚在他的研究中扩展了概念场理论。他通过“概念要素分析法”分析词汇的词义和词汇系统，尤其以“投”为例，深入剖析了词汇的微观分布和变化规律。他强调了概念要素分析的重要性，因为概念要素具有自然性和可分解性，可以用来研究词义和词汇。

概念要素分析法的应用需要建立概念域结构，这是词义和词汇研究的基础。概念场则由多个相互关联的概念域构成，每个概念域有不同的语义维度。交叉点代表一个概念，而概念的构成要素称为“义元”。这一理论框架有助于深入理解词汇意义的构成和语义关系，以及不同概念要素在概念场中的分布和比较。蒋绍愚的研究为语言学家提供了一个更加微观和细致的视角，以研究词汇的语义和语用特点，为语言教学和翻译等领域提供了有价值的理论基础。[1]

一、汉语“讲”的概念要素分析

在《现代汉语词典》（第七版）里，“讲”一共有六个义项，[2]其中义项 5 和 6 分别是介词和名词，不在本论文讨论的动词范畴。另外四个义项均为动词，其中义项 4 为“讲求”，即“重视某一方面，并设法使它实现，满足要求”之义，不属于言说范畴，也将其剔除。现将“讲”的言说动词义项列出，如下表。

表 1：“讲”的义项

讲 1	说	说故事丨他高兴得话都讲不出来了。
讲 2	解释；说明；论述	这个字有几个讲法丨这本书是讲气象的。
讲 3	商量；商议	讲价儿

“讲”与“说”同属于汉语言说类动词的常用词。在《国际中文教育中文等级标准》词汇大纲中，“讲”与“说”一样，是汉语学习者初级阶段必须要掌握的基本词，“说”属于一级，“讲 1/2/3”的掌握属于二级。在大多数情况下二者可以互换，它们的义项也有不少的交叉点，这说明“讲”与“说”概念的各维度很相近。而在《现代汉语词典（第七版）》里二者都有“用话表达意思”之义[3]。因此，我们先将“讲”的这一义项作为基本义进行其概念要素的剖析。而其他义项再以“讲 1”的概念要素为基础进行比较，勾画出其完整的“概念”。在字典中的这三类义项内又义项又可细分，

[1] 蒋绍愚.汉语历史词汇学概要[M].北京：商务印书馆，2015：390.
[2]《现代汉语词典》（第七版）[M].北京：商务印书馆，2016：646.
[3]《现代汉语词典》（第七版）[M].北京：商务印书馆，2016：1232.

其概念要素是否完全一致，还是可分为更小的子概念，都将通过语料库里的例子一一分析验证。

（一）“讲 1”的概念要素

1a. 在红松的故乡采访，人们会给你**讲**一个老人的故事——五营的“马永顺”。（人民日报 2001 年 03 月 04 日）

1b. 记得一部电影里**讲** “说别人丑，并不会让你更漂亮；说别人笨，并不会让你更聪明…”（微博）

1c. 他又忽然红起脸来，以为他们是在那里**讲**他。（郁达夫《沉沦》）

1. 言说动作发出者（F）和接收者（J）

例 1a 中，“人们”是言说动作的发出者（F），“你”是接收者（J），动作的发出者和接收者都是人。例 1b 中“电影”是发出者（F），发出接收者为“非人”，但也可把“电影里讲”看作是“电影里的人讲”这样的转喻；动作的接收者（J）没有出现，但电影的受众者往往是人（包括拟人），所以接收者是隐藏了。例 1c 的发出者和接收者分别为“他们”和“他”，均为人。由上述分析可知“讲”这一动作的发出者和接收者这两个概念维度下的节点都可以分为“人”和“非人”。

2. 表达的主题（Z）

“讲”的内容即为表达的主题。例 1a 的主题是“老人的故事——五营的“马永顺”；例 1b“讲”后的直接引语的小句即表达的主题；例 1c 讲的内容也是“他”，即表达主题为“人”。由此概括出表达的主题这一维度下可以有“人/物/事”3 个节点。

3. 表达的部位/工具（G）

从例 1a-1c 前面的分析知，“讲”的言说动作发出者和接收者均可是“人”或“非人”，故其表达的部位/工具（G）为“嘴”，如 1a 和 1c；而例 1b 的发出者是“电影”，其表达的工具就是“电影”这个媒介。由此知这一维度下可以分为“嘴”和“非嘴”两个节点。

4. 表达的方式(S)

由前面表达部位/工具维度的分析可知，言说动作“讲”的发出者为“人”的通常可用“嘴”表达，故表达方式都是“有声”的，而如例 1c 虽然动作的发出者为“电影”，但其表达的方式还是“有声”的。

但实际上“讲”这一动词的表达也可“无声”的。如例 1dr 所示，占主语位置的是表物名词“故事”，发出者属于“非人”，其表达的工具是借助了书本文字，因此其表达的方式是“无声”的。

1d. 书中**讲**埃及法老梦见七头肥牛和七头瘦牛在河边吃青草。（大仲马《基督山伯爵》）

5. 信息传递方向(X)

作为言说动词，“讲 1”的义项就是“用话表达意思”，其基本的作用信息传递，让接收者能明白发出者“讲”的内容和意图，因而信息传递的方向（X）由发出者到接收者的单向。

由此得出“讲 1”的概念要素，为“[K：表达]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]”。基本归纳出“讲 1”的概念要素各个维度及其节点的分布情况，“讲”的其他义项将以“讲 1”为参照，主要从“接收者”、“发出者”、“表达主题”、“表达的部位/工具”、“表达的方式”、“信息传递方向”几个维度分析，同时也比对一下是否有维度的增减。

（二）“讲 2”的概念要素

1e. 他们属于方济各修会，**讲**拉丁语和意大利语，但不大会**讲**法语 。

1f. 如阿尔瓦省，比斯开省，吉普斯夸省和纳瓦拉省，都是**讲**巴斯克方言。(梅里美《嘉尔曼》)

例 1e 和 1f 里可以看到，表达的主题比“讲 1”更具体，通常为某种语言，而语言是精神的产物，语言产生于认识和思维的需要，是人类精神的能力，是思维的物质外壳，所以也属于“物质”范畴，但由于只有“语言”这唯一的搭配，所以在主题这一维度下的节点就只标记为[Z：语言]。“说某种语言”更多地是强调发出者在“说”动作时的语言面貌，并不意味着“某种语言”会由接收者真正获得语言能力，故不易标注信息传递方向，其概念要素为“[K：用语言表达]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：语言]+[G：嘴]+[S：有声]”。故“讲 2”概念要素也可分析为“[K：用语言表达]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：语言]+[G：嘴]+[S：有声]”。比“讲 1”少一个方向维度。

（三）“讲 3”的概念要素

1g. 要根据每个人的理解程度，写得大家都看得懂，而且还要把它**讲**清楚。(海明威《丧钟为谁而鸣》)

1h. 我们坦率地来谈谈广告的事情吧，我来**讲讲**为什么我不喜欢这种广告方式，为什么我认为这家工作情况我了解的广告公司可以干得出色得多。（阿瑟·黑利《烈药》）

这两例都有“讲 1”的基本维度。例 1g 中，前面交待了语境，“根据每个人的理解程度”来“讲”，故“讲”的核心要素就是表达清楚含义、原因、理由，而“讲”后还有补充成分“清楚”，即希望的结果。例 1h 中，“讲讲”后面的表达内容为“两个为什么”，其核心要素需细化为“表达清楚原因”，即也有明确的表达的目的。故“讲 3”比“讲 1”增加一个维度“目的/结果”，记为[A]：有。

故“讲 3”概念要素同样可概括为“[K：表达清楚含义、原因、理由]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A：有]”。

（四）“讲 4”的概念要素

1i.我现在要**讲**亡国民族的特征，除了上头所讲的两点以外，我们可以说还有五点。(许地山《青年节对青年讲话》)

1j.我在上面**讲**了四个方面的要求。其实这些话都属于老生常谈，都平淡无奇。然而真理不往往就寓于平淡无奇之中吗？（季羡林《知、识、面》）

例 i 与“讲 1”的概念要素相差不大，其表达的主题为“亡国民族的特征”，且从后面的句子可知，“讲”这一内容分了几点，即包含讲述和分析，故其核心要素为[K:表达并分析]。同样，例 1j 后明确说了有“四个方面的要求”，即需要分点分析讲述。由上述两例可知，“讲 4”的概念要素各个维度最后呈现为“[K：表达并分析]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A：有]”。

（五）“讲 5”的概念要素

1k.老人费了二十五分钟的工夫，挑了一对。又费了不到二十五分也差不多的时间，**讲**定了价钱。（老舍《四世同堂》）

1l.棒球转播开始之前完成作业，晚饭时间关掉收音机。不准打扰博士工作，听见了吗？这些话我要事先跟你**讲**好 。（小川洋子《博士的爱情算式》）

例 1k“老人”是发出者，句子中没有出现接收者，但“讲定价钱”说明还隐藏了接收者，价钱问题由双方说了各个意见后最终决定，表达的方向为[X:双向→[]←]，“讲 5”的核心要素为[交换意见以达成共识]。再看例 1l，句子“我事先跟你讲好”很明确地指出了发出者是“我”，接收者是“你”，而表达的主题通过“这些话”指明了前面内容“棒球转播开始之前完成作业，晚饭时间关掉收音机。不准打扰博士工作”等相关注意事项为表达的主题；而“我”“跟你讲好”说明了是要在“我”和“你”两人之间达成一致，即“双向交流”。 结合两句，可概括其概念要素分析成“[K：交换意见以达成共识]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：双向→[]←]+[A：有]”。

（六）小结

由以上例子，我们能勾勒出汉语“讲”多个义项的概念要素总表（表 2）。“讲 1”作为上位概念，涵盖了围绕“核心要素：表达”的 5 个基本维度：发出者、接收者、表达的主题、表达的部分/工具、表达的方式及信息传递的方向，这 5 个维度也符合言说动词的基本作用。

（1）概念维度方面。除了“讲 2”由于其“表达主题”的特殊性，仅与“语言”搭配，故其缺少明确的信息传递方向外，“讲”的其他引申义的概念都有与“讲 1”相同的 5 个维度，且因其核心要素的细化，“讲 3”“讲 4”“讲 5”还多了“目的/结果”维度。

（2）维度下节点方面。“讲 2”依旧呈现出与其他几个义项不同的维度节点，在表达的主题这

一维度为“语言”，其余均或以“人”或以“物”或以“事”，或三个中的多个为节点。在“信息传递方向”下的节点选择，“讲 5”表现出与其他义项不同的情况，信息传递方向为“双向”，其余有这一维度的信息传递方向均为“单向”。

表 2：汉语“讲”概念要素

义位	意义	核心要素	发出者	接收者	表达的主题	表达的部位/工具	表达的方式	信息传递方向	目的/结果
讲 1	用话表达意思	表达	人 非人	人 非人	语言	嘴	有声	单向→	-
讲 2	说语言	用语言表达	人 非人	人 非人	人/物/事	嘴 嘴	有声 有声		-
讲 3	解释、说明	表达清楚含义、原因、理由	人 非人	人 非人	物/事	嘴 嘴 非嘴	有声 有声 无声	单向→	有
讲 4	论述	表达并分析	人 非人	人 非人	人/物/事	嘴 嘴 非嘴	有声 有声 无声	单向→ 单向→	有 有
讲 5	商量、商议	交换意见以达成共识	人 非人	人 非人	物/事	嘴 嘴 非嘴	有声 有声 无声	双向 →[]←	有

二、汉语“讲”对应法语词的概念要素分析

法语“raconter、expliquer、exposer、conférer、marchander、négocier”参照汉语“讲”划分的概念要素分布的情况来分析。

（一）“raconter”的概念要素

1a.Restez donc, je vais vous **raconter** la merveilleuse rencontre d'une pizza et d'une idole de
留下来 我 将 您 说 美妙的 邂逅 的 一 披萨和 一 偶像 的
synthèse!(Website,free.fr,2020.12.03)[1]
合成
（请留下，我将告诉您披萨和合成偶像的美丽邂逅!）

1b.Je m' y installerai pour **raconter** des histoires d' arbres; il y a longtemps que je n'en ai pas
我我 那里 安顿 为 讲述 一些 历史 的 阿拉伯 有 很久（pron.）我 不
publié dans ce blog.(Website,lafeuillecharbinoise.com,2020.12.03)
发表 在 这 博客
（我将定居在那里，讲述树木的故事；我已经很久没有在这个博客上发帖了。）

1c.Elle a tort et maintenant **raconte** n'importe quoi. (Website, Word Reference.com)
她 有 错 和 现在 讲述 任何东西/事
（她错了，现在她在胡说八道。）

[1] 这一部分凡有标注的语料均来自 Sketch Engine 的法语语料库，无标注的均为词典例句。

例 1a 中，“je（我）”是言说动作“raconter”的发出者，接收者是“vous（您）”，“la merveilleuse rencontre d'une pizza et d'une idole de synthèse!（披萨和合成偶像的美丽邂逅）”这个事情是表达的主题；例 1b 中，“Je(我)”是言说动作的发出者，接收者没有出现，“des histoires d'arbre（树木的故事）”是表达的主题。这两句中“raconter”都有告诉、讲述之义，都属于“用嘴或工具传递信息”这一概念域，故“raconter1”的概念要素可列为“[K：使人知道]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A：有]”。

例 1c 中，其基本概念范畴也在言说范围内，但这里的“raconter2”是一种没有根据地乱说，故其核心要素记为“无根据地表达”。其余要素均与“raconter1”相似。故其概念要素为[K：使人知道]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A：有]”。

1d.Marat l'encourageait à **se raconter**.

马哈 他 鼓励 给 他 讲

（马哈鼓励他讲自己。）

1e.Ils parvinrent à grand'peine à **se raconter** ce qu'ils ignoraient.

他们 到达 在 巨大痛苦 给 他们告诉 这 他们不知道的

（他们好不容易才把不知道的事告诉了对方。）

1f.Une histoire qui ne peut **se raconter** devant des enfants.

一 故事 谁 不 可以 它 讲 在……面前 孩子们

（不可以在孩子们面前讲述的故事.）

例 1d“se raconter”是法语代词式动词词形，“se”与前面的主语“l'（他/她）”配合，相当于宾语的“他/她”，言说动作发出者是“Elle(她)”，属于发出者和接收者重合的相互意义，和前面说到的“se dire”表自反意义时是相同的情况。而例 1e 自反代词“se”与第三人称复数“ils（他们）”性数配合，表示信息在“他们”中间传递，故其信息交流的方向[X]为“双向→[]←”。“se raconter”自反意义和相互意义时的概念维度可概括为“[K：表达以交流信息]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→/双向→[]←]+[A:有]。

例 1f 句的主语是“histoire（故事）”，不可能是发出者，而应是说的对象和内容，表示的是被动意义，故其概念要素为“[K：被表达]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]”。

（二）“expliquer”的概念要素

1g.Guillaume MASSON nous **explique** pourquoi les chauves-souris dorment la tête en bas.

纪卢姆·马松 我们 解释 为什么 蝙蝠 睡 头 朝下

(Website,vollore-montagne.org,2013.07)

（纪卢姆·马松给我们解释了为什么蝙蝠会倒着睡觉）。

1h.La corruption **explique** également la faiblesse de l'état de droit et favorise une politisation de la vie

腐败 解释 同样地 弱点 的 法治 和 有助于 一 政治化 的生活

sociale.（Website，libreafrique.org，2020，12.）

社会

（腐败助长了社会生活的政治化。）

1i. **Explique**-moi comment tu t'y prends.

告诉 我 怎么 你 你这个 拿。

（告诉我你是怎么做的。）

1j.Je tiens à **m'expliquer** avec lui.

我 试图 我 说 和 他

（我想和他自我解释。）

1k.Venez que nous **nous expliquions** franchement.

来 (conj.) 我们 我们 说 坦率地

（让我们坦率地解释一下。）

1l.Cela **s'explique** aisément.

这 被说明 容易的

（这很容易被说明。）

例 1g 中，“Guillaume MASSON(纪卢姆.马松）”为发出者，“nous（我们）”是接收者，“pourquoi les chauves-souris dorment la tête en bas（为什么蝙蝠会倒着睡）”是表达的主题；例 1h 中，“La corruption（腐败）”为主语，发出者是非人的名词，后面的“la faiblesse de l'état de droit et favorise une politisation de la vie sociale.（法治的弱点，助长了社会生活的政治化）”为解释说明的内容。这两句可归纳出“expliquer1”的概念要素“[K：表达清楚含义、原因、理由]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A：有]”。

例 1i 呈现了“expliquer2”告知的目的性[A]。这里的“Explique-moi”使用的是法语命令式句式，主语人称虽然省略，但从变位后的动词“explique”可看出对应的主语人称代词应为“tu（你）”，需要向接收者“moi（我）”“给予”一定的信息“comment tu t' y prends.（你怎么做的）”，听话者最终会获得这一相关信息，因此，其核心要素为“使人知道”，可记其概念要素为“[K：使人知道]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A：有]”。

例 1j-1l 是代词式动词的形式，和“se raconter”一样分别表示自反、相互和被动意义，相应的概念要素只需结合“expliquer1”进行梳理。例 1j 中“m'expliquer”有自我解释的意思——“m'(me)”为直接宾语人称代词“我”，即在表自反意义时，动词作用于自身，所以“s'expliquer”不仅可以

像汉语“讲 3”及“expliquer1”一样解释“物”和“事”，还可以用于“人”，故“s'expliquer1”的概念要素为“[K：表达清楚含义、原因、理由等]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→/→[]←]+[A:有]”。表相互意义的正如例 1k 所示，动词“expliquer”的主语是复数形式的人称代词“nous（我们）”，主语为复数时多表相互意义，而句子的自反代词“nous(se 的第一人称复数形式）”，代替了复数主语的作用，补齐了句子上的完整。这种情况和表自反间义是一样的。而其被动用法“s'expliquer2”（例 1l）为“[K：被表达清楚]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→/→[]←]+[A:有]”。

（三）“exposer”的概念要素

1m.Le candidat nous **expose** son projet politique.
后选人 我们 告诉 他的政治计划
（后选人告诉我们他的政治计划。）

1n. **Exposez** - nous les raison de votre choix.
（您）解释/阐述 我们 一些原因 的 您选择的
（请您跟我们阐述您作出这个选择的原因。）

直接及物动词常见的表达式为“exposer qqch à qqn”。例 1m 的“Le candidat(后选人)”为言说动作发出者，“nous(我们)”放在动词前，应是介词“à”引导的间接宾语人称代词前置且去掉介词后的表现，故“nous”为言说内容的接收者，“son projet politique（他的政治计划）”为表达的主题，作句子的直接宾语。句子强调的是“他的政治计划”由由发出者传递使接受者“我们”获得这样的信息，即“告诉”义，核心要素为“使人知道”。故可推出其基本的概念要素各维度的情况为：“[K：使人知道]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A:有]”。

例 1n 的命令式中动词“Exposez”这一动词变位对应的是“vous(您/你们)”，所以动作发出者也是存在的，“nous(我们)”为接收者，表达主题为“les raison de votre choix(您作出选择的原因)”，“exposer”后如果接“一种理论、观点或主题”时，为陈述、阐述义，由此推出核心要素为“表达清楚含义、原因、理由”，故目的性也明确，“exposer2”的概念要素分析为“[K：表达清楚含义、原因、理由]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]+[A:有]”。

（四）“conférer”的概念要素

1o.Il doit en **conférer** avec son notaire.
他 必须 在 商量 和 他的公证人
（他必须和他的公证人商量。）

1p. Les ministres ont **conféré** sur l'opportunité de l'opération.

部长们 已经商议 关于 行动的时机 。

（部长们已经就行动的时机进行了商议。）

通过上面两句，可分析出“conférer”这动作发生在说话者双方，即例 1o 的“Il(他)”与“son notaire.（他的公证人）”，以及例 1p 的“les ministres(部长们)”，即双方相互交换意见，故表达方向为双向，其概念要素为“[K：交换意见以达成共识]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：双向→[]←]+[A:有]”。

（五）“marchander”的概念要素

1q.Ils ont **marchandé** et se sont mis d'accord sur 25 roubles.（Website,paris-sorbonne.fr,2020,12）

他们 已经商量 和 他们 放 同意 在 25 卢布

（他们讨价还价，最后定下了 25 卢布。)

1r.Elle se mit à **marchander**, à discuter sou par sou.

她 她 放 在 议价 在 讨论 一分钱一分钱

（她开始讨价还价，一分钱一分货地讨论。）

1s.On ne doit pas craindre d'employer les termes ni **marchander** les mots.

大家 不应该 害怕 使用 一些术语 不 讨价还价 文字

（Sainte-Beuve,Nouv. Lundis）

（我们决不能害怕使用术语或争论文字。——圣伯夫《新的星期一》）

1t.On ne **marchande** pas avec le bon Dieu, il faut se rendre à lui, sans condition.

大家 不讨价还价 和 仁慈的主 必须 听从 于他 无 条件

（Bernanos,Journal curé camp.）

我们不与仁慈的主讨价还价，我们必须无条件地臣服于他。(乔治·贝尔纳诺斯《乡村牧师的日记》)

例 1q 和例 1r 两例可知，“marchander”与“conférer”使用范畴的区别在于“marchander”的范畴小，均限于“讨论商品价格”，故可将“marchander1”概念要素为“K：交换意见以便宜获得]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：价格]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：双向→[]←]+[A:有]”。而例 1s 和例 1t 中，其使用范畴不局限于“讨论商品价格”，范畴更大，所以“marchander2”的概念要素为“[K：交换意见以达成共识]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：价格]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：双向→[]←]+[A:有]”。

（六）“négocier”的概念要素

1u.L’Union européenne **négocie** actuellement des accords avec six laboratoires proposant des

欧盟 商议 目前 协议 和 6 个实验室 推荐 一些

candidats au vaccin contre le Covid-19. (Website ,europe1.fr,2020.12)

候选者 在 疫苗 针对 Covid-19

（欧盟目前正在与六个实验室谈判协议，这些实验室提供针对 Covid-19 的候选疫苗。）

1v.Vous **négociez** directement votre rémunération avec les familles. (Website,yoopies.fr,2020.12)

您 商量 直接地 您的 报酬 和 家人

（您直接与家人协商一下您的薪酬。）

1w. C’est en effet le retour, comme simple citoyen, de Ntare V **se négocie** secrètement.

这是 事实 回归 正如 普通 市民 恩塔雷五世 被谈判 秘密地

（burundi-agnews.org）

（事实上，恩塔雷五世以普通市民身份的回归正在秘密地进行谈判。）

从例 1u 和 1v 看，其概念要素与“conférer”是相似的。主语分别为“L’Union européenne（欧盟）”“Vous(您)”，即动作发出者“F”可以是人或非人；“des accords（协议）”、“votre rémunératio（报酬）”分别作两句的直接宾语，即言说的主题为“物”和“事”；介词“avec”后接的“six laboratoires （6 个实验室）”“les familles（家庭）”作间接宾语，即动作的接收者，它们本身不具备“人”的语义特征，但可看作“实验室的成员”、“家庭的成员”的转喻形式。商量的信息在主语和间接宾语之间相互传递，故其概念要素各维度分析后为“[K：交换意见并达成共识]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：双向→[]←]+[A:有]”。

而例 1w 中“se négocier”前的“le retour, comme simple citoyen, de Ntare V（恩塔雷五世以普通市民身份的回归）”可看作事物类名词性结构，位于句首，作为句子的主语，但其不能当作商量这一动作的发出者，而是商量的内容即表达的主题，说明其在这里是被动语态，被动语态的施动者往往可以被删除，商量的动作通常是在两人或两人以上之间发生，所以接收者虽然也没直接在句中体现，但在逻辑上也是存在的。故“se négocier”为被动意义时，其概念要素包括“[K：被动交换意见并达成共识]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：双向→[]←]+[A:有]”。

（七）小结

通过对法语六个言说动词“raconter、parler、dire、expliquer、exposer、conférer、marchander、négocier”概念要素的剖析，初步可知这些和汉语“讲”各义项对应的词在相似概念域中，其概念维度数基本相似，但是在各维度下的交叉节点则有区别，因而也就勾画出了各自核心要素的特征。

表 1：汉语“讲”对应法语词的概念要素分析

义位	意义	核心要素	发出者	接收者	表达的主题	表达的部位/工具	表达的方式	信息传递方向	目的/结果
raconter1	告诉、讲述	使人知道	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人					
raconter2	调侃、随意瞎扯	无根据地表达	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
raconter3 (se raconter)	谈论自己、相互谈论	表达以交换信息	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→/双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
	被说	被表达	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	-
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
expliquer1	解释、说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声	单向→	有
						非嘴	无声		
expliquer2	告诉	使人知道	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
expliquer3 (s'expliquer1、s'expliquer2)	自我解释、相互说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→/双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
	被解释	被表达清楚	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
exposer1	解释、说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
exposer2	告诉	表达	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
conférer	商量	交换意见并达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
marchander1	议价	交换意见以便宜获得	人	人	价格	嘴	有声	双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
marchander2	商量	交换意见并达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
négocier	商量	交换意见并决策	人	人	物/事	嘴	有声	双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
se négocier	商量（被动用法）	被动交换意见并达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向→[]←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		

三、汉语“讲”及法语对应词的概念要素分析之对比

通过对汉语“讲”的概念要素分析，及其义项所对应的各个法语词的概念要素分析，我们将其异同点归纳如下。

第一，汉语言说动词“讲”概念要素的内部对比。①汉语“讲”作为汉语言说类动词的上位词，其多个义项大多都具有“讲”的基本义（即“讲 1”）所包含的概念要素[K：表达]+[F：人/非人]+[J：人/非人]+[Z：人/物/事]+[G：嘴/非嘴]+[S：有声/无声]+[X：单向→]。②概念维度的数量方面，只有“讲 2”是减少了一个维度，其他义项都是增加了维度。“讲 2”作为“说某种语言”之义时，无信息的转移，因而与其他义项相比缺少了“传递方向”这个维度；“讲 3”、“讲 4”、“讲 5”在核心要素的细化中还增加了“目的/结果”维度。③维度内的变化方面，只有“讲 5”因信息可在言说行为的发出者和接收者之间“非单向交流”，故在“传递方向”呈现为“[X:双向→□←]”。

第二，汉语言说动词与“讲”概念要素的外部对比。①与汉语“讲”义项对应的 6 个法语词也具有和“讲 1”一样的基本概念要素维度“K”“F”“J”“Z”“G”“S”和“X”。②概念维度的数量方面，法语对应词大多都比“讲 1”多了“目的/结果”维度。③维度内的变化方面，法语对应词多在“核心要素”上则因对应的义项不同，有所差别。这些差异是运用这组法语言说动词时要注意的细节。

表 2：汉语“讲”及其法语对应词的概念要素分布对比

义位	意义	核心要素	发出者	接收者	表达的主题	表达的部位/工具	表达的方式	信息传递方向	目的/结果
讲 1	用话表达意思	表达	人	人	语言	嘴	有声	单向→	-
			非人	非人					
讲 2	说语言	用语言表达	人	人	人/物/事	嘴	有声		-
			非人	非人		嘴	有声		
讲 3	解释、说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
讲 4	论述	表达并分析	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声	单向→	有
						非嘴	无声		
讲 5	商量、商议	交换意见以达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向→□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
racont er1	告诉、讲述	使人知道	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人					
racont er2	调侃、随意瞎扯	无根据地表达	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
racont er3 (se	谈论自己、相互谈论	表达以交换信息	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→/双向→□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		

racont er)	被说	被表达	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	-
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
expliq uer1	解释、说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声	单向→	有
						非嘴	无声		
expliq uer2	告诉	使人知道	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
expliq uer3 (s'expl iquer1 、 s'expli quer2)	自我解释、相互说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→/双向 →□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
	被解释	被表达清楚	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
expose r1	解释、说明	表达清楚含义、原因、理由	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
expose r2	告诉	表达	人	人	人/物/事	嘴	有声	单向→	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
confé rer	商量	交换意见并达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向 →□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
marcha nder1	议价	交换意见以便宜获得	人	人	价格	嘴	有声	双向 →□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
marcha nder2	商量	交换意见并达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向 →□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
né gocier	商量	交换意见并决策	人	人	物/事	嘴	有声	双向 →□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		
se né gocier	商量（被动用法）	被动交换意见并达成共识	人	人	物/事	嘴	有声	双向 →□←	有
			非人	非人		嘴	有声		
						非嘴	无声		

结论

通过对语料的细化对比研究，深刻认识到比较研究必须建立在全面理解两种语言相关语言现象的基础之上。概念要素分析法依托于普遍且稳定的人类概念，克服它们研究的局限性——无法进行

词义、词汇的微观描写与解释，以及受时间、地域限制。基于概念要素分析理论对语料进行了分析，跨语言考察了汉语和法语中言说动词在概念上的异同。在汉语言说动词“讲”的内部对比中，不同义项在概念要素维度上有一定的共性，但数量和内部变化存在差异，尤其是“讲 2”缺少信息传递方向维度，“讲 3”、“讲 4”、“讲 5”增加了目的/结果维度，而“讲 5”呈现双向传递的特殊情况。与法语对应的 6 个词相比，它们基本符合“讲 1”的基本概念要素维度，但大多数法语词在概念维度数量和核心要素上都有所差异，尤其是在目的/结果维度上有较明显的增加，这些细节差异需要在运用中注意。这使我们能够揭示言说动词的概念义，以及它们在句子中的实际表现，这在某种程度上可填补面向母语为法语的汉语学习者教材中对动词语义和用法描述的不足之处。

今后的对法汉语教学中，重视语言对比的重要性将有助于我们更好地发现词汇在两种语言中的异同之处，提前预测学习汉语的学习者可能会遇到的难题和问题。这对于改进教学方法和翻译技巧都将大有裨益，同时也有助于学习者更好地理解和应用言说动词，从而更好地进行语言交际。本论文仍有不足之处，但希望通过新的角度概念要素来研究跨语言的言说动词可以启发更多学者的兴趣，为这一领域的进一步发展提供新的思路。

参考文献

刘大为. 言语行为与言说动词句[J]. 汉语学习, 1991, (06):16-23.

汪维辉. 汉语“说类词”的历时演变与共时分布[J]. 中国语文, 2003, (04):329-342+384.

伍巍. 浅析粤方言的“话”、“讲”、“倾”[J]. 韶关学院学报(社会科学版), 2003, (02):104-107.

蒋绍愚. 汉语词义和词汇系统的历史演变初探———以“投”为例[J]. 北京大学学报（哲学社会科学版）. 2006, （04）: 84-105.

林华勇, 马喆. 廉江方言言说义动词“讲”的语法化[J]. 中国语文, 2007.

钟守满. 英汉言语行为动词语义认知结构研究[M]. 安徽：中国科学技术大学出版社, 2008.

肖珊. 基于概念语义的言说动词系统研究[D]. 武汉大学, 2011.

蔡俊杰. 现代汉语言说类动词的语用功能分析[C]. 第五届现代汉语虚词研究与对外汉语教学学术研讨会. 2012.

黄映琼. 浅析梅县方言的一组言说动词——“说”、“学”、“话”、“讲”[J]. 嘉应学院学报, 2013, 31(06):11-17.

蒋绍愚. 汉语历史词汇学概要[M]. 北京：商务出版社，2015.

《现代汉语词典》（第七版）[M]. 北京：商务印书馆，2016.

张君. 汉语言说动词“说”/“讲”的对外汉语教学研究[D]. 华中师范大学, 2016.

邓思颖. 粤语的“说”类动词[J]. 中国语文, 2018, (04):387-394+510.

蒋绍愚. “开—关”概念场中词汇的历史演变[J]. 语言学论丛. 第 59 辑. 2019, （01）: 85-107.

刘燕. 《论语》言说动词研究[J]. 绥化学院学报, 2020, 40(05):77-81.

蔡晨.湖南攸县方言“讲”和“话”的语义地图研究[D].华中师范大学,2020.

樊留洋.汉语言说动词“称”的多维度研究[D].郑州大学,2021.

张维华.留学生高频单音节言说动词型式习得及相关教学问题探究[D].湖南大学,2021.

郑玥恒.“讲”“说”“谈”的异同——兼谈汉语词汇教学中的近义词辨析[J].汉字文化,2021,(10):97-100.

刘佳雯.《当代汉语学习词典》（初级本）单音节言说动词用例研究[D].河北师范大学,2022.

Simpson,Andrew,&ZoeWu.2002.IP-raising, tone sandhi and creation of 3-final particles: Evidence from cyclic spellout. Journal of East Asian Linguistics 11:67-99.

Béatrice Lamiroy, Michel Charolles.Les verbes de parole et la question de l'(in) transitivité. Revue de linguistique, psycholinguistique et informatique, 2008, 2,p.1.

Jean-Claude Anscombre. Verbes d'activité de parole, verbes de parole et verbes de dire : des catégories linguistiques ? Langue Française,2015/2（N° 186）.

ZewenMeng. Le problème de la valence en français et en chinois. Étude contrastive et typologique. Linguistique.Sorbonne Université, 2021.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
DONG JIAN

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
- International Chinese Education
- Chinese Character

Address（地址）：
College of Chinese Studies, 18/18 Debaratana (Bangna-Trad) Rd., 18 k.m.Bangchalong, Bangphli, Samutprakarn, Thailand,10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
XIAO YU

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Literal Arts, Guangxi Normal University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
- International Chinese Education
- Chinese Character

Address（地址）：
School of Literal Arts, No.15, Yucai Road, Qixing District, Guilin city, guangxi province, P.R.China, 541004

汉语“柔”组触觉形容词的认知语义组合模型分析

COGNITIVE-SEMANTIC COMBINATION MODEL ANALYSIS OF CHINESE “SOFT” GROUP TACTILE ADJECTIVES

付尧

FU YAO

华侨崇圣大学、中国学学院

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: fy636119@gmail.com

肖瑜

XIAO YU

广西师范大学、文学院，中国

School of Literal Arts, Guangxi Normal University，P.R.China

E-mail: xiaoyu19782001@sohu.com

Received: 11 October 2023 / Revised: 11 December 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘要

触觉是人类重要的感官之一，触觉形容词记录着人们对客观世界的认知和体验，也是汉语词汇系统的重要组成部分。本文从认知语义的角度对汉语“柔”组触觉形容词进行分析，通过认知层级的划分来探讨该组词语的语义特征和具体使用情况以及认知语义组合模型的变化情况，进而指出“柔”组触觉形容词在构词语素本义为相同和不同类型时，其认知语义组合模型呈现四种不同情况。本研究对于深入理解汉语“柔”组触觉形容词的语义特征及相关词汇教学具有一定参考意义。

关键词：触觉形容词；柔；认知语义组合模型

ABSTRACT

Touch is one of the important human senses. Tactile adjectives record people's cognition and experience of the objective world and are also an important part of the Chinese vocabulary system. This article analyzes the Chinese “soft” group of tactile adjectives from the perspective of cognitive semantics. Through the division of cognitive levels, it explores the semantic characteristics and specific usage of this group of words and the changes in the cognitive-semantic combination model, and then points out that “soft” The cognitive-semantic combination model of the group of tactile adjectives presents four different situations when the original meanings of the word-forming elements are the same and different types. This study has certain reference significance for in-depth understanding of the semantic characteristics of Chinese “soft” group tactile adjectives and related vocabulary teaching.

Keywords: Tactile adjective, Soft, Cognitive-semantic combination model

一、研究背景和意义

触觉是一种人类感官功能，也是人们认识世界的主要方式之一。触觉词记录着人们对客观世界的认知和体验，也是汉语词汇系统的重要组成部分。在日常生活中，触觉词的使用频率很高，但相比视觉、听觉等其他感官词，却没有受到更多的重视。触觉词的研究常涉及到多学科领域，如生理学、心理学、语言学等，所以学界对触觉词的界定尚未有统一的说法，各研究者在进行研究时均有自己的界定。触觉形容词是触觉词系统中数量较多，使用较广，意义较丰富的一类。尤其是其语义的丰富性，且存在隐喻、转喻等复杂现象，这些特征都是汉语二语习得的困难之处。

通过对前人研究成果整理发现，触觉形容词单项的已有研究成果较少，有些在感官词或触觉词整体的相关研究中略有涉及。对于触觉形容词的研究主要倾向于本体研究，即对其词义发展演变的规律和隐喻及映射角度的研究成果相对丰富，而从认知语义的角度以及汉语学习者习得触觉类形容词角度的研究则少有涉及。

本文以认知语言学为理论基础，通过隐喻和转喻的认知机制，分析探讨触觉形容词的语义内涵。“柔”组触觉形容词不仅可以描述物体表面特征，还多用于表达情感和抽象概念。以“柔”组触觉形容词为切入点，可以揭示触觉形容词在汉语中的多层次含义，从而更好地理解人们对于触觉感知的表达。

二、研究范围、主要内容、目的、方法和创新性

（一）研究范围和主要内容

本文以汉语“柔”组触觉形容词为研究对象，结合语料库中词语的使用情况，选取了“柔”组

的 19 个词语，即“柔、柔和、柔滑、柔美、柔媚、柔嫩、柔韧、柔润、柔弱、柔顺、柔婉、柔细、柔性、娇柔、轻柔、纤柔、阴柔、温柔、优柔”。以认知语义的角度，分别从“柔”单独使用以及作为语素成词这两种情况对“柔”组词的认知语义组合模型进行分析和归纳。

根据由具体感知到抽象概念，由主观体验到意识加工的认知过程，本文将“柔”组触觉形容词进行以下层级划分，第一层为基础感官知觉层，第二层为心理感知层，第三层为心理评价层，第四层为抽象概念层。这些层级将感官知觉、情绪情感、评价和抽象概念按照认知的复杂程度进行了层级划分，但各个层级并非为认知发生的先后顺序，层级之间也非严格分隔开来，而是相互交织和相互影响的。人类的认知活动是复杂而综合的，不同层级的过程常常相互作用，共同构成个体的心理体验和外显表现。

当我们认识或理解某种概念时，常常借助隐喻思维。这种思维方式将一个已知概念和另一个新概念进行联系，以便更好地理解和表达新概念。已知概念和新概念对应所谓的源域和目标域，两者之间具有相似性。在隐喻映射过程中，源域与目标域之间存在某种共同的或相似的特征，这些共同点将具体可理解的源域的特征属性应用于目标域之中，从而帮助理解和表达目标概念。转喻是通过一个相关的事物或概念来代替另一个事物或概念以引起联想，常基于事物之间的相关性或包含关系。触觉作为一种具体可感的基础感官知觉，在语言和思维中常作为隐喻映射的源域，用于理解和表达其他非触觉领域的概念或更为抽象的概念。比如将“柔软”的触觉感受用于描述听觉感受，可以说一个人的声音很柔软。触觉感受也常指事物的某种特性，故亦可用于特征指代原型的转喻。将触觉感受的特征用于其他领域，可以丰富对这些概念的理解，帮助我们用更具体更直观的方式表达复杂的概念。

根据所选取的“柔”组词语，按照下表 1 列出的认知层级标准，对词语进行认知语义组合模型标注。其中基础感官知觉又分小类，即触觉、视觉、听觉、味觉和嗅觉。触觉感知细分为触觉-皮肤类、触觉-触碰类和触觉-肌肉类，视觉感知细分为视觉-光线颜色类、视觉-维度类和视觉-其他类[1]，其余类型不做细分。

表 1：认知层级分类

第一层	基础感官知觉	触觉	皮肤类（如：温度、压力）
			触碰类（如：物体的质地）
			肌肉类（如：肌肉酸痛感）
		视觉	光线颜色（如：微弱光线的“幽幽”）
			维度（如：从下到上距离的“高”）
			其他（如：形体匀称）
		听觉	如：声音、语气
		味觉	如：味道
		嗅觉	如：气味

[1]赵青青，黄居仁. 现代汉语通感隐喻的映射模型与制约机制[J]. 语言教学与研究，2018（1）：47

第二层	心理感知	如：情感、情绪
第三层	心理评价	如：人物性格、物体特征、作品风格等
第四层	抽象概念	如：对思想观念、社会价值、政策法规等的高度概括

在具体语料分析中，当词语出现不只一种认知语义组合模型时，按照语义表达的实际情况进行标注。此外，在所选词语修饰动作场景时，还参考了“视角”的角度进行分类。当所修饰的动作系有接触义动作时，若为当事人视角，则该词认知语义组合模型划为“触觉”类；若为旁观者视角，则该词认知语义组合模型划为“视觉+触觉”类。当所修饰的动作系无接触义动作[2]时，若为旁观者视角，则该词认知语义组合模型划为“视觉”类；目前在自建语料库中尚未发现当事人视角的情况。例如：

a. 她给他一个轻柔的亲吻后迅速离开。（[视觉-其他+触觉-触碰]）

b. 他没说话，只是温柔地握着我的手。（[触觉-触碰]）

c. 他只能眼睁睁地看着老法师轻柔地走着，仿佛不愿意吵醒怀中沉睡的孩子……（[视觉-其他]）

在例 a 中，“亲吻”为有接触义动作，且该句从旁观者视角进行描述，所以句中的“轻柔”有“视觉-其他”和“触觉-触碰”两种认知语义组合模型。例 b 的“握”也是有接触义的动作，但该句为当事人视角，所以句中“温柔”的认知语义组合模型划作“触觉-触碰”类。例 c 从旁观者视角进行描述，动作“走”是“老法师”的行为，也未对句中的“他”产生影响，所以句中“轻柔”的认知语义组合模型应为“视觉-其他”类。

为探究词语认知语义组合模型在实际使用时的变化情况，依据《汉语大词典》《汉字源流字典》和《现代汉语规范词典》对所选词语的构词语素本义进行了认知语义组合模型标注。考察词语在具体语料中的认知语义组合模型分布情况。其中当该词出现某种认知语义组合模型时进行标注，未出现时不做标注。词语出现不只一种认知语义组合模型时，标注出其所出现的复合类认知语义组合模型。

（二）研究目的

笔者通过对汉语“柔”组触觉形容词的认知语义组合模型进行分析，探究“柔”组触觉形容词的认知语义组合模型，细化其语义特征，从而深入理解“柔”组触觉形容词在不同语境中的使用情况和表达效果，以帮助汉语二语学习者在现实交际中更好地使用“柔”组触觉形容词。另外，也可为汉语教学提供基础和参考。

（三）研究方法

本文主要采用以下研究方法：

[2]此处的“无接触义动作”指不对其他当事者产生影响的动作行为。

1. 定量统计与定性分析法

本文借助《现代汉语词典》（第 7 版）、《现代汉语分类词典》、《形容词分类词典》等工具书搜集汉语“柔”组触觉形容词。在此基础上，结合北京大学 CCL 语料库，对该类词语进行语料搜索、整理并进行分析。

2. 语料库研究方法

基于北京大学 CCL 语料库，通过随机抽样的办法，选取现代汉语中“柔”的 3000 条语料，进而构建出用于本文研究的语料库，语料内容覆盖包括书面文本、口语文本、网络文本等不同领域的使用情况。在此基础上，对语料库进行标注，提取所需的“柔”组触觉形容词的语义特征信息。对信息数据进行分析整理，以揭示研究对象的认知语义组合模型分布情况。

（四）研究创新性

汉语触觉形容词在本体研究的方面成果颇丰，主要集中于本体研究。其研究内容主要是词义演变规律、句法结构、隐喻模式、隐喻投射范围等方面。结合触觉形容词特点，并从认知语义角度的研究少有涉及。因此，本文的新颖之处主要是在前人已有研究成果的基础上，从认知语义角度将汉语“柔”组触觉类形容词的认知语义组合模型进行系统地分类，对其语义特征、使用情况等方面做具体阐述，并归纳出“柔”组触觉形容词在具体使用中的认知语义组合模型，以期为汉语教学提供一些思路。

三、研究综述

根据已有研究成果来看，对汉语“软/硬”类形容词的研究成果相对丰富。有对单个词及该类词的研究，还有对于二者不对称现象的研究等。从汉外对比角度，汉语与其他语言的触觉形容词对比已有一些研究成果。

（一）汉语中“软”及“软”类词语的研究

门玮（2005）从词义、用法、语法意义层面对形容词“软”及“软”组成的词语进行分析，阐述了“软”类词语在语义上存在扩散现象，并提出“软”可增加表示在程度上对事物没有削弱反而有所加强的义项。胡孜娴（2018）发现“软”的语素意义在逐渐扩大和转移，根据“软”的构词特征提出“软”已经发展成为类前缀，并对此现象进行解释，指出由于词义的民族性和在语言接触中语素的融合造成了“软”语素义的变化。郑莉娟（2019）则结合大量历时语料，从历时演变角度考察了表示“柔软”概念的近义词“软”和“柔”在使用范围、使用频率、语法功能等方面的差异。

（二）对称与不对称现象研究

岳秀文（2013）从“软”、“硬”所构成的三字组格式角度进行研究，理清了其中的界限，并说明了三字词中“软”和“硬”的性质不同。汤卉（2014）主要侧重于应用认知角度的隐喻机制对“软、硬”的一词多义现象分析，并探讨各义项之间的联系，揭示其本义与各引申义之间的隐喻关系。胡孜娴（2015）表示在义项和构词方面，反义词“软”和“硬”呈现对称性与不对称性。从标记理论出发，对比了二者在使用频率和分布范围上的差别，指出语言中的有无标记是发展变化的。李梦璐（2015）以标记理论为基础，结合认知语言学理论和隐喻理论，从共时和历时两个层面对二者的对称和不对称现象作系统阐述和研究，并分析产生不对称现象的缘由。徐时仪（2016）则针对反义聚合的词义演变进行探讨研究，分析了“软、硬”反义类聚中各词语之间的关系，阐述了类聚中各词语的历时发展和使用情况。

（三）汉外对比研究

从汉外语言对比研究的角度，主要有汉英、汉俄、汉韩、汉日、汉越等触觉类形容词对比研究，研究内容主要是从词义演变规律、句法结构、隐喻模式、隐喻投射范围等方面对比两种语言的异同并探究产生差异的原因。

1.汉语和英语对比

彭懿（2010）以认知语言学的原型范畴理论和理想认知模式理论为基础，对英汉肤觉形容词从共时和历时角度对其语义进行比较研究。文阳（2013）以汉语和英语中触觉形容词“冷”“热”“软”“硬”为研究对象，归纳出汉英触觉形容词词义衍生特点基本一致，触觉形容词可以引申到心理现象，由具体域映射到抽象域，由最初的生理意义衍生出心理和情感意义，并指出此现象是人类思维方式由具体到抽象的体现。陆佳莹（2019）对比分析了汉语和英语中的四组触感形容词“软”“硬”“热”“冷”。以范畴化理论、原型效应理论以及隐喻模式展开研究，归纳出范畴扩展的途径，并分析了范畴扩展动因和机制。

2.汉语和俄语对比

杨仕章（1998）从“通感”角度出发，探讨它对俄语中感觉形容词词义演变的影响，分析词义演变的规律。董杨磊（2020）从词汇层面对比分析俄语和汉语触觉形容词概念化的机制，指出词汇层面触觉形容词概念化的主要方式是范畴化和概念隐喻，以两种语言中触觉形容词“软”“硬”“轻”“重”为研究对象，分析俄汉语触觉形容词概念化机制的共性、差异及原因。

3.汉语和韩语对比

朴贤淑（2008）以汉韩语触觉形容词为研究对象，从语义和句法两个方面进行了对比分析。从表面触觉、温度触觉和痛觉三个方面对比了汉韩语触觉形容词的基本义和引申义的异同。宋艳花（2009）从共时角度对汉语的肤感形容词和韩语的表面触觉形容词词语的构成特点、句法功能和语

义进行对比研究。在通感投射方面，汉韩触觉形容词呈现出不对称现象。赵莹（2016）以汉语和韩语的触觉形容词为研究对象，对比分析了汉韩语触觉形容词在定义、分类、语义和句法结构方面的异同点。

4.汉语和日语对比

尚榕（2007）以“五感”形容词为研究对象，对比分析了汉语和日语中五感词的共感觉比喻现象。楚焕焕（2010）详细分析了汉语和日语共感觉比喻现象。张晓琳（2011）探究汉日语触觉形容词比喻表达的差异，总结两种语言中触觉形容词的隐喻转用特点的异同及产生差异的原因。

5.汉语和越南语对比

范氏秋红（2017）基于概念隐喻理论对比了汉语和越南语中基本触觉词的通感隐喻认知的异同。总结了二者通感隐喻情况。对比分析了汉语和越南语中低级感官感觉的触觉词和味觉词的语义及其认知，将低感词放在“词族”“义族”系统进行考察，且对二者的情感隐喻和通感隐喻进行对比分析。

近年来，汉语触觉形容词的本体研究成果较为丰富。对汉语触觉形容词词义的发展规律、衍生特点及各个义项之间的联系进行了系统地研究，还有涉及触觉形容词的模糊性及语用功能方面的分析研究。此外，在汉外触觉形容词对比研究方面也取得了一定成果。已有研究成果为后续研究奠定基础，也提供了一定的帮助，但尚存一些不足之处。在以往研究中，涉及到从认知语义角度对汉语单类触觉形容词进行认知语义组合模型分析的还鲜有涉及。

四、研究结果

通过对语料库中“柔”语料的整理，本文从词语构词语素本义的搭配情况看，分两个方面对其认知语义组合模型进行详细分析研究，探究其变化情况。一是词语中各构词语素本义为相同类型（此处不考虑触觉和视觉小类的区分），如“轻柔”一词中语素搭配的认知语义组合模型为“触觉-皮肤+触觉-触碰”类。二是词语中各构词语素为不同类型，如“柔美”和“柔顺”的认知语义组合模型分别为“触觉-触碰+视觉-其他”类和“触觉-触碰+心理评价”类。

（一）构词语素为相同类型时

根据语料整理统计，包含“柔”单独使用的情况，在 19 个“柔”组词中，有 7 个词的构词语素为相同认知语义组合模型。

由于“柔”本义的认知语义组合模型属于触觉感知类，所以构词语素为相同认知语义组合模型的 7 个词本义都属于触觉感知类。从其在具体语境中表达的认知语义组合模型来看，可分为用于描述其他基础感官知觉、非基础感官知觉以及基础感官知觉兼非基础感官知觉三种情况。

1. 用于描述其他基础感官知觉

除触觉感官知觉外，其他基础感官知觉还包括视觉、听觉、嗅觉和味觉。在现代汉语中，本义为触觉类的 7 个“柔”组词首先均可用于描述触觉感知，其次，可用于描述听觉和视觉的有 6 个，即“柔、柔韧、柔润、柔弱、轻柔、温柔”；嗅觉的有 1 个，即“柔”；没有描述味觉的。此外，还存在描述复合型基础感官知觉的情况，这类词语有 3 个，即“柔、轻柔、温柔”，可用来描述“触觉+视觉”的复合类型。

本义为触觉类的“柔”组词中，可用于描述听觉的情况最为多见，有 398 例；其次是视觉，有 220 例；描述“视觉+触觉”复合基础感官知觉类型的有 55 例；描述嗅觉的仅有 1 例；未发现有描述味觉的情况。具体使用情况如下所示，如：

（1）他柔声道：“我想他一定是个很不平凡的人。”（[触觉-触碰]→[听觉]）

（2）屋里的灯光更温柔，锦帐低垂，珠帘摇曳，看来竟真有几分像是洞房的光景。（[触觉-皮肤+触觉-触碰]→[视觉-光线颜色]）

（3）几个角抛出极柔润的线条，在月光里晕染出一抹抹红，漫向无边的空明。（[触觉-触碰+触觉-皮肤]→[视觉-其他]）

（4）有一个门被打开了，柔热的酒气传了出来。（[触觉-触碰]→[嗅觉]）

（5）他疲倦地点点头，然后他伸出手将她拉近，轻柔地抚摸着她的秀发。（[触觉-皮肤+触觉-触碰]→[触觉-触碰+视觉-其他]）

例（1）中的“柔”用来形容声音，是从触觉感知域映射到听觉感知域。例（2）的“温柔”用来修饰灯光的光线，从触觉感知域映射到视觉感知域。例（3）的“柔润”修饰线条曲线，也映射到了视觉感知域。例（4）中，当描述酒具有“柔”的性质时，指的是通过嗅觉感知到的特定气味和香气的柔和性质。“柔”可以用来形容酒气的柔和、温和、细腻的感觉，它可以与酒的香气特征相联系。这种感受是通过嗅觉系统感知到酒所释放的气味，所以是由触觉感知域到嗅觉感知域的映射。例（5）的语境为旁观者视角的叙述，“轻柔”修饰“抚摸”这个有接触义的动作，所以是从触觉感知域映射到“触觉+视觉”感知域的复合类型。

2. 用于描述非基础感官知觉

非基础感官知觉包括心理感知、心理评价和抽象概念。在本义为触觉类的 7 个“柔”组词中，可用于描述心理感知的有 4 个，即“柔、柔弱、轻柔、温柔”；心理评价的有 6 个，即“柔、柔韧、柔润、柔弱、轻柔、温柔”；抽象概念的有 3 个，即“柔、柔弱、温柔”。此外，还存在描述复合型非基础感官知觉的情况，这类词语有 3 个，即“柔弱、轻柔、温柔”，可用来描述“心理感知+心理评价”的复合类型。

本义为触觉类的“柔”组词中，可用于描述心理评价的最多，有 433 例；其次是心理感知，有 40 例；最少的是抽象概念，有 12 例；描述“心理感知+心理评价”复合类型的有 17 例。具体使用情况如下所示，如：

（6）那种爱情是温柔缱绻的，含蓄隽永的……（[触觉-皮肤+触觉-触碰]→[心理感知]）

（7）张无忌心下恼怒，暗想这丁敏君乃峨嵋派中最为刁钻刻薄之人，周芷若柔弱仁懦，万不是她的对手。（[触觉-触碰+触觉-触碰]→[心理评价]）

（8）它还阐述静功内养及保健之法，其要旨为：乐和阴阳、守柔不争、安贫无忧、慎用饮食、勿犯风寒、清静存神和内视守一。（[触觉-触碰]→[抽象概念]）

（9）情是飘浮的白云，纯洁轻柔，袅娜多姿，但其天性善变，对此只能不断调适。（[触觉-皮肤+触觉-触碰]→[心理感知+心理评价]）

例（6）用“温柔”形容爱情，属于由触觉感受映射到心理感知中的情感域。其实，“温柔”一词在现代汉语中的语义也并非表示各个语素义之间的简单叠加，其语义发展也逐渐脱离具体的触觉感受而走向抽象，渐渐由一种柔软、舒适的触觉联想，到用于描述人的性格、态度或行为等特质。例（7）的“柔弱”用来形容周芷若的性格，是对人物性格特质的评价，属于心理评价域。例（8）中的“柔”体现的是道家思想精华中的一个观点，属于抽象概念域。在例（9）中，将白云的特征用于形容情感，把白云“轻柔”的特质映射到抽象的情感之中，并对其进行评价加工，所以此处为“心理感知+心理评价”的复合类型。

3. 用于描述基础感官知觉+非基础感官知觉

“基础感官知觉+非基础感官知觉”属于复合认知语义组合模型，包括“触觉+心理评价”、“视觉+心理评价”和“听觉+心理评价”三种。其中，在本义为触觉类的 7 个“柔”组词中，可用于描述“触觉+心理评价”的有 5 个，即“柔、柔韧、柔弱、轻柔、温柔”，共 53 例；用于描述“视觉+心理评价”的有 4 个，即“柔、柔弱、轻柔、温柔”，共 47 例；用于描述“听觉+心理评价”的有 2 个，即“柔、轻柔”，共 11 例。具体使用情况如下所示，如：

（10）是她们，用爱心鼓舞着征战将士的勇气；是她们，用柔肩担起了抗洪抢险“半边天”。（[触觉-触碰]→[触觉-触碰+心理评价]）

（11）大漠里白天被风堆积起的沙丘，在温柔的夜色中不甘寂寞地回落着……（[触觉-皮肤+触觉-触碰]→[视觉-光线颜色+心理评价]）

（12）纸上隐隐还溅着几滴血迹，上写“庚申年二月初五丑时女”十一字，笔致柔弱，似是出于女子之手，书法可算十分拙劣，此外更无别物。（[触觉-触碰+触觉-触碰]→[视觉-其他+心理评价]）

（13）常香玉的唱腔热情奔放，充满激情，有刚有柔，挥洒自如……（[触觉-触碰]→[听觉+心理评价]）

例（10）中的“柔”指柔软的、柔软的之义，“柔肩”作为女性身体的一部分，与女性的形象和特征有关，这里代指女性整体，属于转喻用法。“柔”对其进行修饰和描述，所以此处应为“触觉+心理评价”类。例（11）（12）中词语的认知语义组合模型均为“视觉+心理评价”。例（11）用“温柔”形容夜色，首先是一种视觉感受，而夜色的“温柔、不甘寂寞”为对其特征的描述和评

价。例（12）的“柔弱”用来形容书写笔迹的风格，字迹如何自是先看到又加以评价的，所以也归为“视觉+心理评价”类。例（13）的“柔”用于描述唱腔，并对其风格特点进行概括，属于“听觉+心理评价”类。

（二）构词语素为不同类型时

根据语料整理统计，在 19 个“柔”组词中，有 12 个词的构词语素为不同认知语义组合模型，可分为“触觉+其他基础感官知觉”和“触觉+非基础感官知觉”两类，其中“触觉+其他基础感官知觉”又有“触觉+视觉”和“触觉+听觉”两个小类。

在构词语素为不同认知语义组合模型的 12 个词中，触觉与视觉的组合数量最多，有 7 个，即“柔美、柔媚、柔嫩、柔细、娇柔、纤柔、阴柔”；触觉与听觉的组合有 2 个，即“柔和、柔婉”；触觉与心理评价的组合有 3 个，即“柔顺、柔性、优柔”。

1. 触觉感知+视觉感知

触觉和视觉组合时，组合形式有 5 种，即“触觉-触碰+视觉-维度”、“触觉-触碰+视觉-其他”、“视觉-光线颜色+触觉-触碰”、“视觉-维度+触觉-触碰”和“视觉-其他+触觉-触碰”。这 7 个词中，都可用于描述视觉感知，其中有 5 个词可以描述听觉感知，有 3 个词可以描述触觉感知，没有可用于描述味觉和嗅觉感知的。还可以描述非基础感官知觉中的心理评价和抽象概念，各有 3 个词和 1 个词。此外，可用于描述的复合类型，除“触觉+视觉”本身外，还有“视觉+心理评价”和“心理感知+心理评价”，分别有 4 个词和 1 个词。具体使用情况如下所示，如：

（14）在夜晚柔美的灯光下，他们一起漫步，谈论着各自的生活，向往着未来的甜蜜……（[触觉-触碰+视觉-其他]→[视觉-光线颜色]）

（15）他的确不能想象，这个眼睛黑黑，身材柔细的姑娘，心里怎能盛着那么沉重的苦难。（[触觉-触碰+视觉-维度]→[视觉-维度]）

（16）在千手观音时而柔媚时而活泼的舞姿中，变化多端的造型栩栩如生。（[触觉-触碰+视觉-其他]→[视觉-其他]）

（17）我走近那个地方就听到有人说话，先是一个男人的喉音，随后是一个女人娇柔的笑声。（[视觉-其他+触觉-触碰]→[听觉]）

（18）面膜就是利用这些乳酸，发挥温和的剥脱作用，每日使用，会使肌肤柔嫩、滋润、细腻。（[触觉-触碰+视觉-其他]→[触觉-触碰]）

（19）其散文风格是明亮透彻与深刻凝重的结合，他有小桥流水似的柔美纤秀，也有大江东去般的悲壮雄浑。（[触觉-触碰+视觉-其他]→[心理评价]）

（20）老庄崇尚阴柔，孔孟崇尚阳刚，如此而已。（[视觉-光线颜色+触觉-触碰]→[抽象概念]）

（21）尽管这一洼洼的浅水，充满了病态的旖旎柔媚，我只觉得俗不可耐，只配作香烟牌子的背景。（[触觉-触碰+视觉-其他]→[视觉-其他+心理评价]）

（22）我不太高兴我被一些类似水草般阴柔的东西捆住了，前方的旅途毫无单纯的美感那将是一首走调的田园交响……（[视觉-光线颜色+触觉-触碰]→[心理感知+心理评价]）

例（14）（15）（16）均由“触觉+视觉”域映射到视觉域。例（14）的“柔美”用于形容灯光，属于“视觉-光线颜色”类。例（15）的“柔细”形容身材，属于“视觉-维度”类。例（16）的“柔媚”形容舞姿，属于“视觉-其他”类。例（17）的“娇柔”形容声音，用于描述听觉感受。例（18）的“柔嫩”形容肌肤的触感。例（19）中“柔美”用来形容作品的风格特征，并对其特征进行评价和概括，属于心理评价类。例（20）的“阴柔”指道家思想之精华所在，是一种思想理念的高度概括，所以归为抽象概念类。例（21）（22）均为复合类型。例（21）用“柔媚”修饰池水，也是先见到而后对其赋予主观评价，为“视觉+心理评价”类。例（22）中描述一种心理状态，用具体的“阴柔”描述抽象的心理感受，故此处为“心理感知+心理评价”类。

2. 触觉感知+听觉感知

触觉和听觉组合时，组合形式仅有 1 种，即“触觉-触碰+听觉”。这 2 个词都可描述听觉感知，至于描述基础感官知觉中的触觉、视觉以及非基础感官知觉中的心理感知、心理评价，仅有“柔和”一词。另外，“柔和”也可用于描述多种复合认知语义组合模型，即“触觉+视觉”、“触觉+味觉”、“视觉+心理评价”、“触觉+心理评价”及“心理感知+心理评价”。具体使用情况如下，如：

（23）公白飞的既柔婉又粗放的歌声给了那叠句一种雄伟的气势。（[触觉-触碰+听觉]→[听觉]）

（24）那微风温暖、柔和，但是感觉得到其中仍有挥不去的寒冬气氛。（[触觉-触碰+听觉]→[触觉-皮肤]）

（25）夏季的内衣就最好用松软、柔和、吸水性好的棉布。（[触觉-触碰+听觉]→[触觉-触碰]）

（26）曹雪芹家酒，尤其低度酒，具有冰清玉洁，窖香浓郁，醇甜柔和，低而不淡的典型风格。（[触觉-触碰+听觉]→[触觉-触碰]）

（27）灯亮了，柔和的光线映出了家具的大致轮廓。（[触觉-触碰+听觉]→[视觉-光线颜色]）

（28）我的眼睛扫过他灰白色的脸庞：坚硬的方下巴，厚实的嘴唇曲线柔和……（[触觉-触碰+听觉]→[视觉-其他]）

（29）只有在歌唱生育他的乡村时，我们才感到了他心情柔和的一面。（[触觉-触碰+听觉]→[心理感知]）

（30）伊斯拉营造了一种柔和、空灵而阳光明媚的氛围，同时又显露出些许精美豪华的风情。（[触觉-触碰+听觉]→[心理评价]）

（31）她轻轻地走过去，站在他的身后，俯下身，把他刚刚点燃的烟极柔和地拿掉。（[触觉-触碰+听觉]→[触觉-触碰+视觉-其他]）

（32）每款均有名模着裙装的彩图，其中 50 款附有裁剪图。风格有飘逸柔和的，粗犷稚拙的，典雅端庄的，随意浪漫的等等。（[触觉-触碰+听觉]→[视觉-其他+心理评价]）

（33）树林里的鸟都欢快地唱着，风轻轻的吹在脸上，柔和得如妈妈的手掌。（[触觉-触碰+听觉]→[触觉-皮肤+心理评价]）

（34）那马耳像姑娘手腕的皮肤一样细嫩柔和。（[触觉-触碰+听觉]→[触觉-触碰+心理评价]）

（35）和雍姐别久了，初见时竟不知是悲是喜。雍姐倒依然是那种镇静柔和的态度，只略憔悴一些。（[触觉-触碰+听觉]→[心理感知+心理评价]）

例（23）的“柔婉”用来形容声音，属于听觉感知域。例（24）“柔和”形容风吹到身体的感受，属于“触觉-皮肤”类，例（25）用于形容棉布的手感质地，属于“触觉-触碰”类。例（26）中的“柔和”用来形容酒，通常指其在口腔中的触感或口感，而不是味道。柔和的酒具有平滑、温和的口感，触觉能够感知酒的质地、液体粘度及口中的刺激感，所以句中的“柔和”也属于触觉感知域。例（27）（28）均为视觉感知域，例（27）形容灯的光线，属于“视觉-光线颜色”类，例（28）形容轮廓线条，属于“视觉-其他”类。例（29）的“柔和”用来形容唱歌时的心情状态，属于心理感知类。例（30）描述了一种情境氛围给人的感受，并加以评价，属于心理评价类。例（31）的“柔和”形容有接触义动作“拿掉”，并且这句的叙述视角为旁观者视角，所以此处的“柔和”为“触觉+视觉”类型。例（32）形容服饰风格的特点，属于“视觉+心理评价”类。例（33）和（34）均为“触觉+心理评价”类。例（33）中，用妈妈手掌柔和的触觉感受来描述风吹拂的感受；例（34）则用常见的手腕皮肤柔和的触觉感受来描述不常见的马耳的触觉感受。例（35）的“柔和”形容态度，指对特定对象或事件的评价和偏好。所以此处应为“心理感知+心理评价”类。

3. 触觉感知+心理评价

触觉和心理评价组合时，组合形式有“触觉-触碰+心理评价”和“心理评价+触觉-触碰”两种。这 3 个词中，有 2 个可以描述触觉感知，描述视觉和听觉感知的各有 1 个，没有描述味觉和嗅觉感知的。用于描述非基础感官知觉中的心理感知和抽象概念的各有 1 个，3 个词均可描述心理评价。此类组合尚未发现用于描述复合认知语义组合模型的情况。具体使用情况如下，如：

（36）除了这些方法，咱们还可以通过食疗、药疗的方法减少静电，保持柔顺飘逸的头发。（[触觉-触碰+心理评价]→[触觉-触碰]）

（37）书房还亮着灯，从地下门缝处透出一线柔顺的光。（[触觉-触碰+心理评价]→[视觉-光线颜色]）

（38）优柔从容的声音，显示出这个人教养良好，彬彬有礼。（[心理评价+触觉-触碰]→[听觉]）

（39）小米瘦瘦高高的身影若隐若现在白茫茫的雨雾中，有种令人心动的优柔。（[心理评价+触觉-触碰]→[心理感知]）

（40）……愤怒与诅咒的文学，鞭挞与暴露的文学，柔性美多于刚性美，“软化”的倾向相当严重。（[触觉-触碰+心理评价]→[心理评价]）

（41）作者几引卜辞、金文及《说文》等若干文献资料，追根溯源，博引慎取，力证“义”字本用为威杀，从而有力证明了与柔性之“仁”相反相成的刚性之“义”，揭示了其对立统一关系。

（[触觉-触碰+心理评价]→[抽象概念]）

例（36）的“柔顺”用来描述头发的触觉感受，属于触觉感知类。例（37）形容灯光的光线，属于视觉感知类。例（38）的“优柔”用于表达声音柔和、优雅的特点，属于听觉感知类。例（39）中，“优柔”描述了一种充满诗意的内心情感，故此处划为心理感知类。例（40）的“柔性”是对文学作品风格特点的一种评价，所以属于心理评价类。例（41）中则是对仁的概念的概括和阐述，因此，这里的“柔性”划为抽象概念类。

五、结论

根据以上对“柔”组触觉形容词的分析可知，从“柔”组词构词语素本义的搭配情况来看，可分为两个方面：一是词语中各构词语素本义为相同类型；二是词语中各构词语素本义为不同类型。

（一）构词语素本义为相同类型时

在现代汉语中，构词语素本义为相同类型的触觉类“柔”组词语，即当源域为触觉感知时，其目标域可为单一类型的触觉、视觉、听觉、嗅觉、心理感知、心理评价和抽象概念，也可为复合类型的触觉+视觉、心理感知+心理评价、触觉+心理评价、视觉+心理评价以及听觉+心理评价。如下图1：

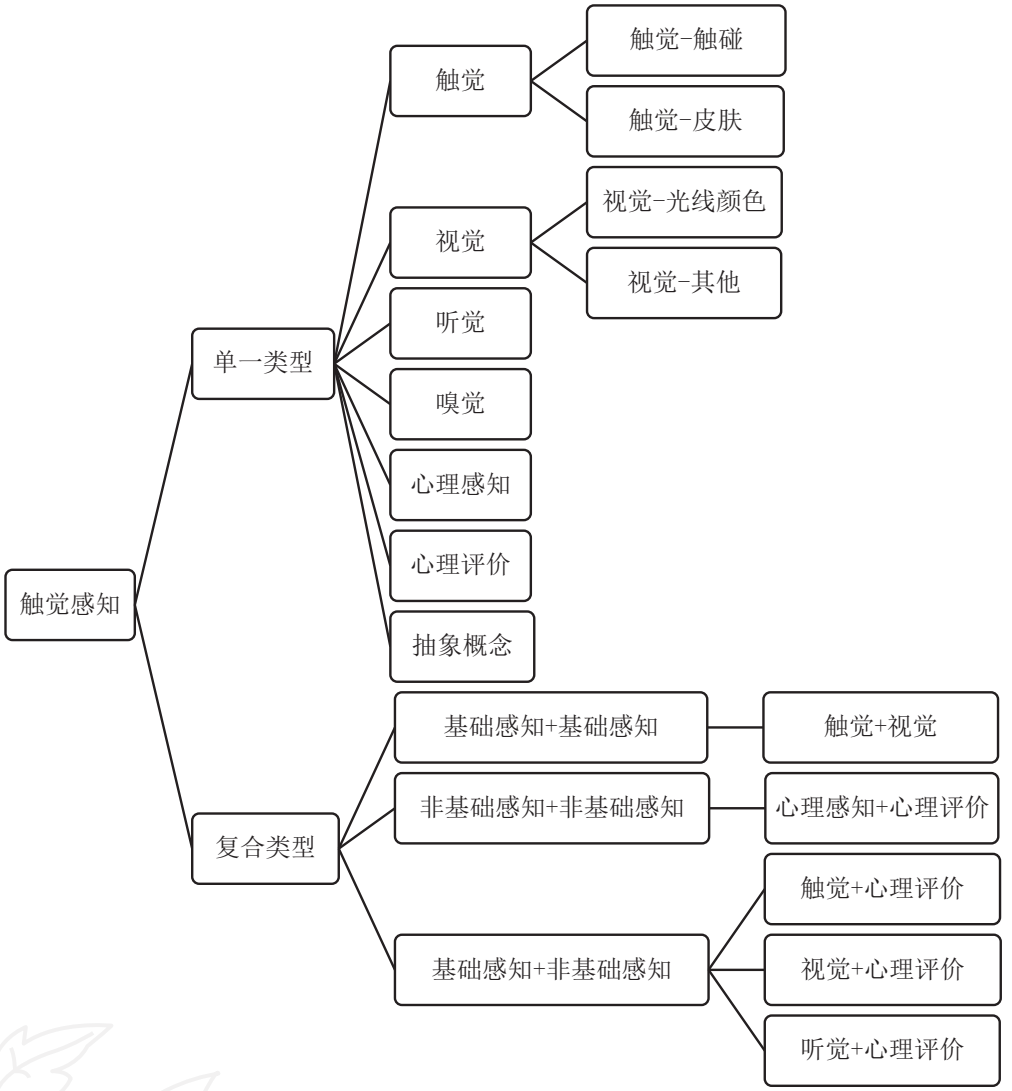

图1：构词语素本义为相同类型的“柔”组词的认知语义组合模型

（二）构词语素本义为不同类型时

1. 触觉+视觉

在现代汉语中，构词语素本义为不同类型的触觉类“柔”组词语，即当源域为“触觉+视觉”时，

其目标域可为单一类型的触觉、视觉、听觉、心理评价和抽象概念，也可为复合类型的心理感知+心理评价以及视觉+心理评价。如下图 2：

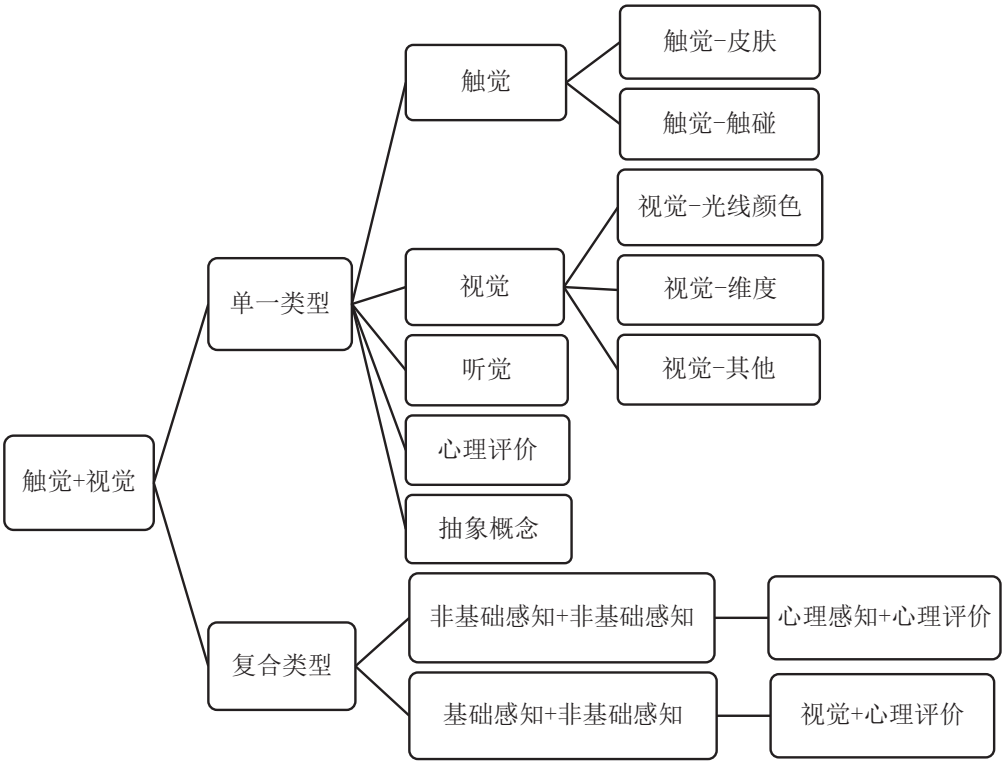

图 2：构词语素本义为“触觉+视觉”的“柔”组词语的认知语义组合模型

2. 触觉+听觉

在现代汉语中，构词语素本义为不同类型的触觉类“柔”组词语，即当源域为“触觉+听觉”时，其目标域可为单一类型的触觉、视觉、听觉、心理感知和心理评价，也可为复合类型的触觉+视觉、心理感知+心理评价、触觉+心理评价以及视觉+心理评价。如下图 3：

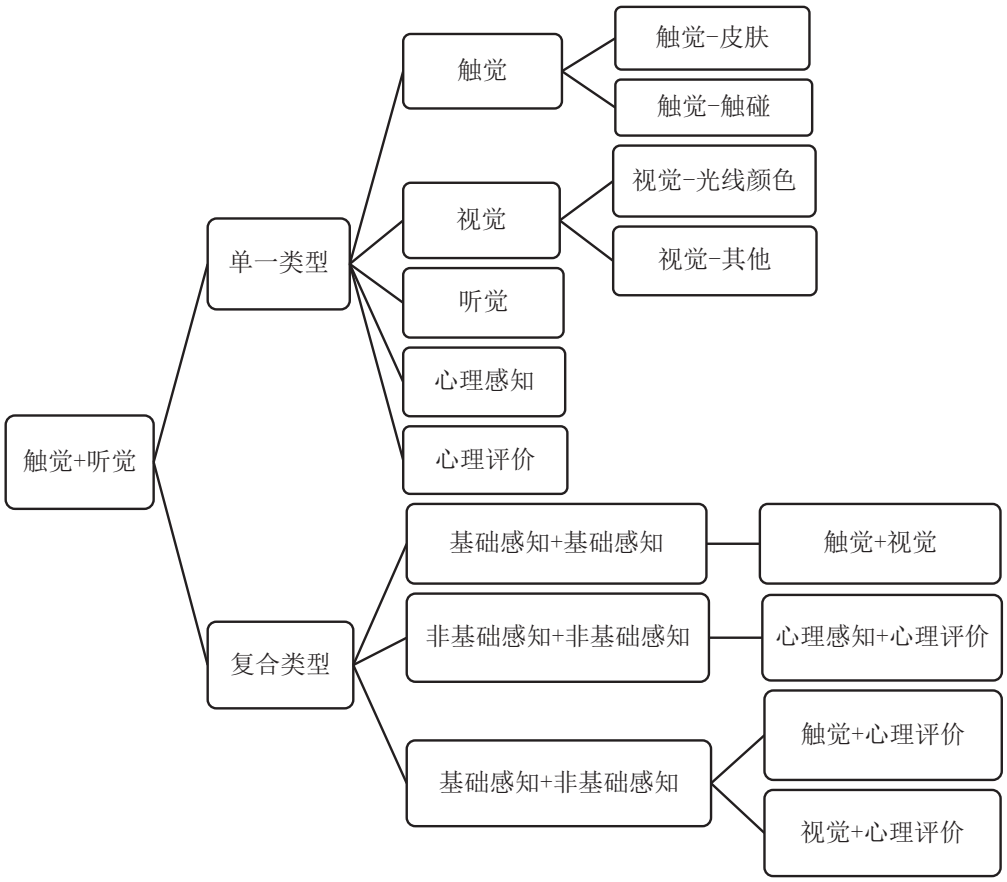

图 3：构词语素本义为“触觉+听觉”的“柔”组词语的认知语义组合模型

3. 触觉+心理评价

在现代汉语中，构词语素本义为不同类型的触觉类“柔”组词语，即源域为“触觉+心理评价”时，其目标域可为单一类型的触觉、视觉、听觉、心理感知、心理评价和抽象概念，暂无复合类型。如下图 4：

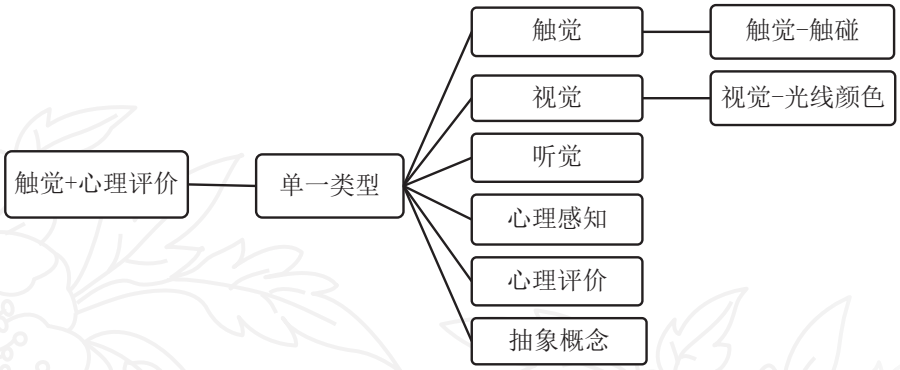

图 4：构词语素本义为“触觉+心理评价”的“柔”组词语的认知语义组合模型

综合以上分析可知，“柔”组触觉形容词在现代汉语中存在形式多样的认知语义组合模型。当其构词语素本义为相同类型时，认知语义组合模型包括单一类型的触觉、视觉、听觉、嗅觉、心理感知、心理评价和抽象概念，以及复合类型的触觉+视觉、心理感知+心理评价、触觉+心理评价、视觉+心理评价和听觉+心理评价。当构词语素本义为不同类型时，其认知语义组合模型涉及到三种情况，即触觉+视觉、触觉+听觉和触觉+心理评价，且“柔”组触觉形容词在这三种情况下均呈现出不同的认知语义组合模型。这不仅突显了触觉感知类形容词在语言表达中的综合性，还揭示了“柔”组触觉形容词的跨感知属性，能够融合不同类型感知构建更为丰富的语义内涵。

参考文献

中国社会科学院语言研究所词典编辑室编. 现代汉语词典(第 7 版). [Z]. 北京:商务印书馆, 2016.

苏新春. 现代汉语分类词典. [Z]. 北京:商务印书馆, 2013.

罗竹风主编，汉语大词典编辑委员会编纂，汉语大词典编纂处编纂. 汉语大词典. [Z]. 上海:汉语大词典出版, 1992.

谷衍奎. 汉字源流字典. [Z]. 北京:语文出版社, 2008.

李行健. 现代汉语规范词典(第 3 版). [Z]. 北京:外语教学与研究出版社, 2014.

王安节，周殿龙. 形容词分类词典. [Z]. 吉林:吉林教育出版社, 1993.

詹卫东，郭锐，谌贻荣. 北京大学中国语言学研究中心 CCL 语料库(规模：7 亿字;时间：公元前 11 世纪-当代). [Online]. http://ccl.pku.edu.cn:8080/ccl_corpus/

门玮. 细说形容词“软”及“软”字词语. [J]. 语文学刊, 2005,(01): 39-41.

胡孜娴. 语言接触中英汉语素的融合——以类词缀“软”的产生为例. [J]. 湖南人文科技学院学报, 2018,35(04): 99-102.

郑莉娟. 常用词“柔”“软”历时演变考. [J]. 内江师范学院学报, 2019,34(05): 61-65.

岳秀文. 软/硬三字组的词性地位及“软/硬”的性质. [J]. 黄山学院学报, 2013,15(06): 77-82.

汤卉. 形容词“软硬”在汉语中的隐喻. [J]. 语文学刊, 2014,(18): 26-28.

胡孜娴. “软”与“硬”的对称性和不对称性探析. [J]. 湖南人文科技学院学报, 2015,(02): 85-88.

李梦璐. 反义形容词“软”、“硬”的对称性和不对称性研究. [D]. 华中师范大学, 2015.

徐时仪. 软硬反义聚合的词义演变. [J]. 上海师范大学学报(哲学社会科学版), 2016,45(02): 92-99.

彭懿. 英汉肤觉形容词的认知语义研究. [D]. 湖南师范大学, 2010.

文阳. 英汉触觉形容词语义对比研究. [D]. 延边大学, 2013.

陆佳莹. 汉英触觉形容词词义扩展途径与机制对比研究. [D]. 上海师范大学, 2019.

杨仕章. “通感”与俄语感觉形容词的词义演变. [J]. 外语学刊（黑龙江大学学报）, 1998,(2): 82-85.

董杨磊. 俄汉触觉形容词对比研究. [D]. 黑龙江大学, 2020.

朴贤淑. 汉韩语触觉形容词对比. [D]. 吉林大学, 2008.

宋艳花. 汉韩触觉形容词对比. [D]. 延边大学, 2009.

赵莹. 韩中触觉形容词对比. [D]. 延边大学, 2016.

尚榕. 关于汉日语中共感觉比喻表现的对比研究——以五感形容词为研究对象. [D]. 西南交通大学, 2007.

楚焕焕. 关于汉日触觉形容词共感觉比喻现象的对照研究. [D]. 大连海事大学, 2010.

张晓琳. 关于中日五感形容词比喻表现的研究——以触觉形容词为中心. [D]. 辽宁师范大学, 2011.

范氏秋红. 汉越低感词及其教学研究. [D]. 武汉大学, 2017.

赵青青，黄居仁. 现代汉语通感隐喻的映射模型与制约机制. [J]. 语言教学与研究，2018（1）：44-55.

Author（1） Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
FU YAO

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Chinese Studies,Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
-International Chinese Education

Address（地址）：
College of Chinese Studies,18/18 Debaratana(Bangna-Trad) Rd., 18k.m.Bangchalong,Bangphli,Samutprakarn,Thailand,10540

Author（2） Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
XIAO YU

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Literal Arts, Guangxi Normal University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
-International Chinese Education
-Chinese Character

Address（地址）：
School of Literal Arts,No.15,Yucai Road,Qixing District,Guilin City ,Guangxi Province,P.R.China,541004

蕴含孔子仁学文化内涵的装置艺术创作研究

The Creation and Research of Installation Art Containing the Cultural Connotation of Confucius's Benevolence

韩超 [1]

HAN CHAO

Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

E-mail: hanchao071277@126.com

PONGDEJ CHAIYAKUT [2]

Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

E-mail: pongdej.c@buu.ac.th

PORADEE PANTHUPAKORN [3]

Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

E-mail: editor_artsbuu@gmail.com

Received: 29 September 2024 / Revised: 03 June 2025 / Accepted: 13 June 2025

摘要

孔子仁学思想不仅在古代伦理中占据重要地位，也对现代社会的道德实践具有深远意义。本研究探讨了儒家“仁”哲学与装置艺术的融合，进而创作能够传达孔子仁学思想的艺术装置，推动其对现代社会的积极影响。

装置作品设计以三层纱帘结构营造出静谧空间，通过光影的交织及安静的氛围，引导观众进入沉思与自省的状态。作品中提出的三个反思性问题：“你有没有关爱他人？”、“你有没有约束自己并遵守法律道德？”、“你有没有宽恕他人？”不仅促进了个人对仁学核心价值的反思，还呼吁现代社会在快节奏生活中保持对他人的关爱、遵守社会规范与宽恕他人的美德。

孔子仁学与装置艺术的结合，不仅拓展了文化体验的形式和深度，也为孔子思想在现代社会的传承与创新提供了新的路径。

关键词:孔子仁学；装置艺术；文化体验

ABSTRACT

Confucius's benevolence not only occupies an important position in ancient ethics, but also has far-reaching significance for the moral practice of modern society. This study explores the integration of Confucian "benevolence" philosophy and installation art, and then creates an art installation that can convey Confucius' benevolence and promote its positive impact on modern society.

The installation work design creates a quiet space with a three-layer gauze curtain structure. Through the interweaving of light and shadow and the quiet atmosphere, it guides the audience into a state of meditation and introspection. The three reflective questions raised in the work: "Do you care about others?", "Do you restrain yourself and abide by legal ethics?", "Do you forgive others?". It not only promotes personal reflection on the core values of benevolence, but also calls on modern society to maintain the virtues of caring for others, abiding by social norms and forgiving others in a fast-paced life.

The combination of Confucius' benevolence and installation art not only expands the form and depth of cultural experience, but also provides a new method for the inheritance and innovation of Confucius' thoughts in modern society.

Keywords: Confucius's Philosophy of Benevolence; Installation Art; Cultural Experience

绪论

（一） 研究背景

孔子仁学是中国古代伦理思想的核心，对中华文化影响深远。其‘仁者爱人’、‘克己复礼’和‘忠恕之道’等理念，不仅在古代社会发挥道德指导作用，对现代社会的伦理规范和社会和谐也具有重要意义。

孔子提倡“仁者爱人”，认为人与人之间应该互相关爱、尊重和理解。这对于现代社会，尤其是在快速发展的都市化环境中，显得尤为重要。在高度竞争和物质主义盛行的当代社会，人际关系常常变得冷漠、疏远，甚至充满冲突。孔子的仁学提倡人与人之间的宽容、共情与互助，这有助于改善家庭、工作场所和社区中的人际关系，促进社会和谐。

孔子仁的思想能够帮助我们改善冷漠的人际关系，提升个人道德修养，遵守社会规范，并增强社会的信任和公平正义。这些思想为现代社会中个人与社会的和谐相处提供了重要的道德指导，展示了孔子仁学的持久价值（马斌，2004）。

装置艺术作为一种现代艺术形式，通过艺术家对材料和空间的巧妙利用，将观众沉浸于特定的文化或哲学氛围中，使其产生深刻的情感和思想共鸣。因此，将孔子仁学的哲学内涵通过装置艺术呈现，不仅能为观众提供沉浸式的文化体验，还可以促进孔子思想在现代社会中的传承与创新。

（二）研究意义

本研究的意义在于通过结合孔子的仁学与装置艺术，探索如何利用现代艺术形式传播和体验传统哲学思想。孔子仁学的核心理念具有跨时代的文化价值，通过装置艺术的形式，能够创造一种沉浸式的体验环境，使观众不仅仅是被动的接受者，更是积极参与到哲学思考和自我反省中。通过这样的艺术实践，不仅能够推动传统文化在现代社会中的传播，还能为当代社会的道德建设和社会和谐提供借鉴。

1. 推动传统文化的创造性转化与创新发展

孔子仁学是中国古代伦理思想的重要组成部分，蕴含着深刻的道德与社会理念。随着现代社会节奏加快和文化多样性发展，传统文化面临被边缘化的风险。本研究通过将孔子的哲学思想与装置艺术结合，能够使古老的仁学思想以全新的形式呈现出来，增强其在当代语境下的吸引力和传播力。

2. 增强大众对传统文化的认同感

通过装置艺术的互动性与沉浸式体验，观众能够更直观、深入地感受到孔子仁学的文化内涵和道德价值。装置艺术以其开放性和互动性，使观众成为体验的一部分，通过与作品的互动，能够激发观众对传统文化的兴趣和认同感。这种认同不仅体现在对文化本身的理解上，还包括对孔子思想中“仁者爱人”、“克己复礼”等道德观念的情感共鸣。

3. 推动现代社会的伦理反思与道德实践

孔子仁学提倡的仁爱、宽恕等理念在现代社会依然具有现实意义，尤其是在当前全球化和都市化的背景下，人们面对的社会疏离感和伦理困境愈发明显（王传涛，2011）。本研究通过装置艺术这一互动性强的艺术形式，能够引导观众反思自身的行为与道德修养，激发其对于社会责任、个人修养和人际关系的深层次思考。这不仅推动了个体的道德提升，也有助于构建更加和谐、关怀的社会环境。

4. 理论与实践的双重价值

从理论层面，本研究为孔子仁学在当代社会中的传播路径提供了新的思考与实践方法；从实践层面，装置艺术创作不仅丰富了当代艺术的表现形式，还通过文化与艺术的融合，展示了如何将传统哲学思想引入现代艺术创作中，推动传统文化的活化与创新传播。这种结合不仅对艺术家具有启发意义，也对文化传播者、教育者提供了新的实践思路。

（三）研究问题

本研究主要探讨以下问题：

1. 孔子仁学的文化内涵和哲学意义如何通过装置艺术进行表达？
2. 如何设计一件装置艺术作品，使其能够有效传达孔子仁学的核心理念？
3. 通过装置艺术，孔子仁学思想能在现代社会中产生怎样的影响？

（四）研究内容

本研究内容包括以下几部分：

1. 孔子所强调的“仁”既是指人的一种内在的心理情感和自觉的道德意识，同时也是一种最高的道德标准。“仁爱”思想从人出发，是对人性的关注，是对“仁爱”思想不断追逐探索。孔子仁学思想的核心分析，主要包括“仁者爱人”、“克己复礼”和“忠恕之道”的具体阐述。

2. 透过装置艺术来传达孔子仁学的文化内涵，使装置能够体现仁爱的象征环境，实现孔子仁学的社会意义。装置以表达孔子仁学思想为文化核心，预设在体验装置时，能够体会到孔子仁学思想。能充分呈现孔子仁学思想的三个方面：爱人、礼的呈现、忠恕。

3. 结合孔子仁学思想创作装置艺术的具体设计与实施，展示作品在现代社会中的应用与反馈。

（五）研究方法

本研究将采用综合性的研究方法，包括文献综述法、案例分析法和实地调研法，通过综合灵活运用研究方法，全面深入地探讨传统文化与装置艺术之间的关系，揭示融合与冲突的本质和影响因素，深入的研究结论，为研究目标的实现提供有力保障，为孔子仁学传播与创新提供理论支持和实践指导。

1. 文献综述法：

通过查阅孔子仁学和装置艺术相关的文献，包括学术论文、专业期刊、书籍、研究报告等，以了解孔子仁学与当代艺术的定义、内涵、发展历程以及相关理论研究的进展和现状，分析两者的理论基础与相互关系。

2. 案例分析法：

选取一些具有代表性的传统文化与当代艺术融合的案例进行深入分析，包括艺术作品、艺术展览、文化活动等，通过对这些案例的细致观察和分析，探索传统文化元素在当代艺术中的运用情况、表现形式和艺术效果，揭示融合现象背后的文化内涵。

3. 实地调研法：

进行实地调研，了解社会大众对孔子文化与当代艺术的态度、认知和期待，了解公众对于文化传承、创新和发展的期望和需求。同时，通过参与文化活动、艺术展览等方式，亲身感受和体验传统文化与当代艺术的交融与互动。

一、孔子仁学与装置艺术概况

（一）孔子仁学的精神内涵

孔子仁学是一种以“仁”为核心的伦理思想，是中国古代伦理思想的代表。他把仁置于伦理思想的核心。他把仁视为一种高尚和完善的道德行为，强调以仁治世，把仁作为一种宏观的人类行为观念。仁的原则是仁者无私，以智慧、自我修养和互助来实现仁的行动，仁的行动是基于理性与智慧的。（冯晨，2012）

1.“仁者爱人”：提倡关爱与互助，改善社会人际关系

孔子所强调的“仁”既是指人的一种内在的心理情感和自觉的道德意识，同时也是一种最高的道德标准。“仁爱”思想从人出发，是对人性的关注，强调人与人之间应互相关爱、尊重、帮助。

（1）缓解社会冷漠与孤独感

现代社会的快速发展与都市化进程加速了人与人之间的疏离，导致了面对面的人际交流减少，许多人感到孤独与孤立。“仁者爱人”提倡从内心发出关爱他人的情感，关注他人的需求与感受，能够帮助社会重新建立人与人之间的温暖联系，增进彼此的理解与关怀。

（2）促进社会和谐与稳定

孔子的“仁者爱人”精神强调关心和爱护他人，不仅限于家庭成员，还扩展到整个社会。在复杂的现代社会中，人与人之间的竞争和利益冲突日益加剧，而“仁者爱人”理念能有效减少人际冲突，促进和谐的社会关系，形成一个更加包容、共生的社会环境。

2.“克己复礼为仁”：个人修身自律与社会规范的统一

仁是礼的内核，礼是仁的外显，克己复礼是实行仁的一种表现。“克己复礼为仁”指的是通过克制个人的欲望、遵循社会规范，来实现“仁”的境界。

孔子的“克己”思想强调个人应当克制自己的欲望，关注内在的道德修养。通过自律和节制，可以避免陷入过度追求物质的陷阱，从而保持心灵的宁静与平衡。

“复礼”强调遵守社会规范和道德准则，现代社会同样需要这种对规则的尊重。在高度复杂化和分工化的现代社会，个人自由固然重要，但社会的运行同样需要共同遵守的道德和法律规范。克己复礼的理念鼓励人们在享受自由的同时，主动承担社会责任，遵循道德和法律规范，维护公共秩序和社会和谐。

3.“己所不欲，勿施于人”：构建基于互尊的社会规范

“己所不欲，勿施于人”是孔子的一个重要道德准则，它强调在处理人际关系时，要站在他人的立场上，考虑他人的感受。有仁德的人没有利己之心，只有利他之心，他们能推己及人，为别人着想。这就要求我们既要正确认识自己的欲望，认清自己“所不欲”的是什么，也要学会尊重别人的欲望，不要把自己“所不欲”的东西强加给别人。孔子的“己所不欲，勿施于人”鼓励人们在与他人交往时，站在他人的角度思考，避免将自己不愿接受的事强加于他人。这种同理心和换位思考的方式，有助于提升同理心，增强社会互信，减少误解与冲突，构建和谐、稳定的社会关系。

（二）装置艺术概述

装置艺术（Installation Art）是一种现代艺术形式，它通过在特定的空间中组合、改造和展示多种材料和媒介，创造出具有强烈视觉冲击力和精神内涵的艺术体验。装置艺术不仅仅是静态的艺术作品，更是动态的、沉浸式的环境，它通过与观众的互动和空间的融合，传递艺术家复杂的情感与思想（马跃军，2014）。

1.装置艺术的思想表达

装置艺术是在特定的时空环境中，设计师通过艺术性地选择、利用、改造与组合材料，将其转化为具备丰富精神文化意蕴的展示形态。简单来说，它是一种“场地+材料+情感”的综合展示艺术形式（韩新禹，2019）。

装置艺术通过多种信息、材质媒介、艺术形态与情感观念的隐喻，表达社会中存在的各类问题。在一定的空间范围内，艺术家将日常生活中的实体物品进行艺术化的选取、加工与创新，使其转变为具有深厚精神韵味的艺术形式。装置艺术是一种借助场所和元素来渲染气氛与情感的综合艺术门类。

装置艺术的核心在于通过艺术作品向观众传递观念与精神内涵。装置艺术的本质特点在于空间的互动与元素的选择，提炼传统元素，展示其本质意义与精神表达，让观者在现场反思艺术家所要表达的思想和观念。例如，徐冰的作品《引力剧场》（图 1）则用融合中国与西方文化符号的“英文方块字”织成一个时空隧道般的“虫洞”，似乎试验着人们在这场艺术漫游之后，是否能够穿越失序的漩涡，进入一个重归安宁与秩序的世界。

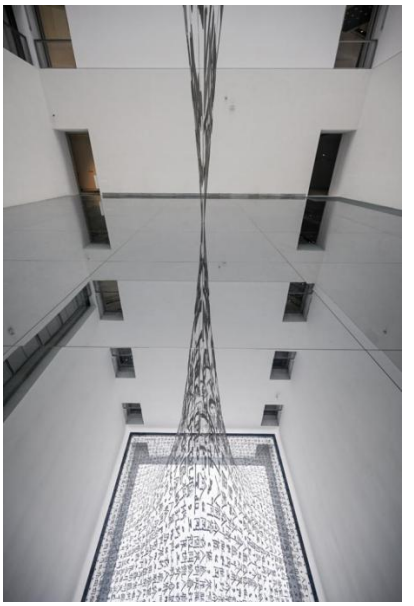

图 1 徐冰的作品《引力剧场》(http://art.china.cn/txt/2022-08/14/content_42069736.htm)

泰国艺术家 Sanitas Pradittasnee 的《空虚的风景》（图 2）营造了一种境界，让观众进入一种空性状态，置身于特定的时空情境中，探索在抽象的边界或“边界”中寻求真理的概念。装置作品中，Sanitas 将从不同地方收集的各种小物件，例如塑料勺叉、养乐多瓶、印度软木花和树叶，铸造成黄铜。它们悬挂在天花板上，形成一个球形，形似宇宙大爆炸的恒星爆发，中心闪耀着一束类似太阳的明亮光芒。这种布置在房间的天花板、墙壁和地板上投射出蔓延的阴影。虽然阴影本身就是最引人注目的视觉元素，但艺术家选择的黄铜铸造工艺或许才是最引人入胜之处。

图 2 Sanitas Pradittasnee 的《空虚的风景》
（https://art4d.com/en/2024/06/landscape-of-emptiness）

2. 文化体验

沉浸体验（又称心流体验）最初源自心理学概念。美国著名心理学家米哈里·契克森米哈伊（M.Csikszentmihalyi）在 1990 年出版的《心流：最优体验心理学》（Flow: The Psychology of Optimal Experience）一书中深入探讨了这一概念。契克森米哈伊将其定义为：**“一种状态，在这种状态中，人们完全投入于某项活动，其他一切似乎都变得无关紧要；这种体验本身是如此令人愉悦，以至于人们愿意为其付出巨大的代价，仅仅为了体验它本身。”Cziksentmihalyi defines flow as “a state in which people are so involved in an activity that nothing else seems to matter; the experience is so enjoyable that people will continue to do it even at great cost, for the sheer sake of doing it.”**(Cskikszentmihalyi, 1990, p.4)

“沉浸体验”指的是人在全身心投入某项活动时，达到忘我的状态，不再关注外界的干扰。他认为，当个体集中全部精力于一项活动时，外界的纷扰会被过滤，激动与充实的情绪源源不断地涌现，甚至会忽略时间的流逝。这种情绪体验被称为“心流体验”或“沉浸体验”。体验本身成为目的，强化了沉浸感与体验的可持续性。沉浸体验的核心是体验本身，而非技术。如迪士尼乐园将沉浸体验中的“临场感”发挥到极致。例如中国上海迪士尼度假区玩具总动员酒店，设计房间都卧室和客厅中布满《玩具总动员》主题的家具和装饰，极大增强了沉浸感（图 3 中国上海迪士尼度假区玩具总动员酒店玩具盒家庭套房）。

图 3 中国上海迪士尼度假区玩具总动员酒店玩具盒家庭套房
（https://www.shanghaidisneyresort.com/）

3. 沉浸体验与装置艺术的结合

沉浸体验与装置艺术之间有着天然的联系。装置艺术的独特之处在于它通过设计一个特定的环境，将观众置于作品之中，使他们不仅是旁观者，更是参与者。装置艺术通过调动视觉、听觉、触觉等多种感官体验，容易让观众达到沉浸状态。观众在体验作品的过程中，能够进入体验状态，专注于艺术作品所传递的氛围、思想或情感，并与作品产生深层次的互动。这种艺术形式为观众提供了一个进入沉浸体验的机会，使得观众不仅感受到作品的外在美感，还能通过深度参与获得心灵层面的共鸣与反思（王艺洁，2022，46-50）。

在当代装置艺术中，很多作品都试图通过创造沉浸式体验，打破观众与艺术之间的界限，使观众成为作品的一部分。例如，艺术家草间弥生（Yayoi Kusama）的《无限镜屋》系列，通过镜子和灯光构建出一个无边无际的空间，使观众沉浸在无限的幻觉之中，成为作品的一部分（图 4《无限镜屋：满载生命光辉》）。

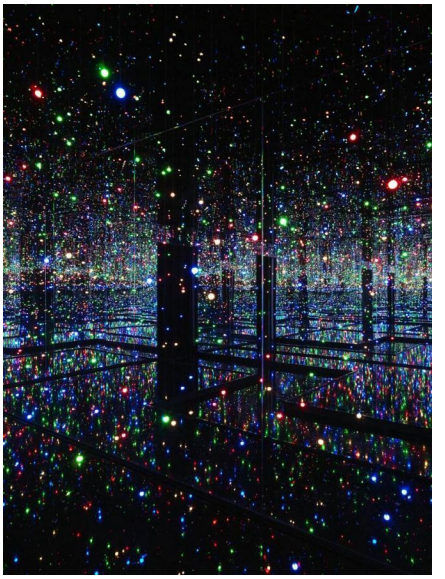

图 4《无限镜屋：满载生命光辉》（Infinity Mirrored Room - Filled with the Brilliance of Life），草间弥生（https://art.idai.ly/events/jzwmz8l）

泰国艺术家蒙天·布恩玛（Montien Boonma）将画廊改造成一座寺庙般的空间。空气中弥漫着十八种草药的香气，艺术家用这些草药涂抹在画廊的墙壁上。悬挂在画廊中心的《希望之家》（The Shape of Hope）由 1648 串悬挂的草药珠构成，珠子散落在 440 张阶梯状的木凳上。这座悬空的房子有一种飘浮、梦幻般的感觉，引发精神上的共鸣。在泰国文化中，这叠涂有象征天堂的红色草药的木凳就像通往天堂的阶梯。艺术家将从天花板上落下的五十万颗珠子描述为带来希望的“黑雨”。

《希望之家》表达了艺术家的希望：现代社会的一些弊病可以通过回归传统的精神价值观、自然疗法和社区参与得到治愈。艺术家深受泰国艾滋病毒疫情以及似乎由环境污染引起的疾病增多的影响。泰国经历了失控的工业发展和社会动荡，扰乱了其社会和环境结构。《希望之家》象征性地展现了一条通往更健康、更精神生活的道路。

图 5《希望之家》（The Shape of Hope），蒙天·布恩玛（Montien Boonma）（http://www.rama9art.org/montien/）

装置艺术通过空间、材料和多媒介手段，创造出一个独特的环境，而沉浸体验则让观众全身心地融入到这一环境中，产生深刻的情感和心理共鸣。两者结合在一起，能够创造出强烈的艺术感受，使装置艺术中文化和精神不再仅仅是观赏对象，而是成为一种沉浸式的全方位体验。因此，装置艺术与沉浸式体验无疑是文化传递与体验的绝佳载体和方式（左华,2021）。

二、孔子仁学研究发现与装置艺术创作

（一）如何表达孔子仁学的精神内涵

孔子仁学的三个核心内涵：仁者爱人、克己复礼、忠恕之道。这不仅是古代的伦理思想，还可以通过对它们的现代化引申，转化为我们在日常生活中的三个关键问题：你有没有关爱他人？、你有没有约束自己并遵守法律道德？、你有没有宽恕别人？这些问题可以帮助我们自我反思，从道德、行为和社会责任等多个维度审视自己与他人的关系（洪晓丽，2008）。

1.“你有没有关爱他人？”——对“仁者爱人”的引申

仁者爱人是孔子思想的核心，它要求我们发自内心去关爱他人，关注他人的幸福和利益。这个理念可以引申出第一个问题：“你有没有关爱他人？”，这一问题引导我们思考自己在日常生活中是否表现出对他人的关心与体谅。

在个人的人际交往中，关爱可以表现为对家人、朋友、同事等的情感投入与支持。这个问题提醒我们是否在生活和工作中，真正用心去倾听、理解和关怀他人，而不是仅仅为追求自我利益。在

现代社会，关爱他人不仅是体现在家庭和朋友关系中，更需要我们关注社会中的弱势群体、环境保护、公共卫生等问题。我们是否愿意主动帮助那些需要帮助的人？是否有意识地去减少对社会和自然环境的负面影响？

2.“你有没有约束自己并遵守法律道德？”——对“克己复礼为仁”的引申

克己复礼为仁强调的是约束自己，遵守社会规范、礼仪和道德，通过自我控制来实现仁德。这可以引申出第二个问题：“你有没有约束自己并遵守法律道德？”，这是对个人行为与社会责任的深层次反思。

现代社会中，面临着多种诱惑和挑战，如物质欲望、网络虚拟生活、社会攀比等，这时自我约束显得尤为重要。我们是否能够控制自己的贪欲、妄念、冲动等？是否能在面对诱惑时保持冷静和理性？

现代社会有明确的法律和道德规范，我们是否能严格遵守法律，尊重他人的权利与自由？这一问题特别重要，它不仅关乎个人的道德修养，也影响着社会的稳定与和谐（陈来，2007）。

3.“你有没有宽恕别人？”——对“忠恕之道”的引申

忠恕之道，特别是“己所不欲，勿施于人”，是孔子思想中的另一个重要内涵。它要求我们能设身处地为他人着想，宽恕他人的过失。这可以引申出第三个问题：“你有没有宽恕别人？”

人与人之间的摩擦和误解不可避免。宽恕别人不仅能化解矛盾，更能带来心灵的宁静与社会的和谐。我们是否能在他人无意冒犯时，给予理解与原谅？当别人犯错或伤害我们时，我们是否能够选择宽恕，而不是怀恨在心？当我们宽恕别人时，我们实际上是在释放自己，让自己从愤怒、怨恨等负面情绪中解脱出来。这一问题引导我们反思在日常生活中，是否能够放下小事，不斤斤计较，以宽广的胸怀去面对生活中的冲突与不满。

将孔子仁学的这三个内涵“仁者爱人”、“克己复礼”、“忠恕之道”引申为三个问题——“你有没有关爱他人？”、“你有没有约束自己并遵守法律道德？”、“你有没有宽恕别人？”——可以为我们提供一套简单而有效的道德反思框架。这三个问题能够帮助我们从不同角度审视自己的行为与道德修养，从而引导我们通过定期反思这些问题，可以更好地将孔子的仁学精神融入自身。

（二）表达孔子仁学内涵的装置艺术

要创作一件表达孔子仁学内涵的装置艺术作品，首先需将孔子仁学的核心思想（仁者爱人、克己复礼为仁、忠恕之道）转化为视觉语言和空间体验，借此让观众通过感官、情感与思考互动，感受并理解这些道德价值。

1. 装置结构与设计理念

这件作品的主体为一个直径 6 米、高 3 米的圆柱形装置，旨在表达“孔子仁学”的文化内涵。装置由三层纱帘构成，营造出层层递进、静谧深邃的空间效果（图 6 孔子仁学体验装置）。

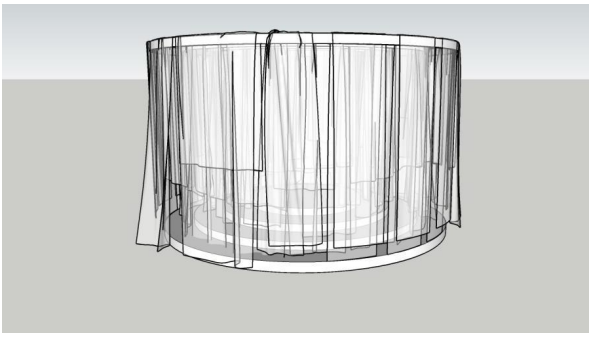

图 6 孔子仁学体验装置设计草图（作者自绘，2024）

2. 光影与氛围营造

装置中上午纱帘不仅是物理结构的一部分，更承载了深厚的文化意义与审美价值。每一层纱帘如同思考的“薄纱”，引导观众逐步深入仁学的哲理世界。纱帘的半透明质感在保留神秘感的同时，模糊了内外的界限，形成一种既私密又开放的空间氛围。纱帘不仅是装置的结构元素，还富有神秘感和层次感。半透明的纱帘使内外空间相互渗透，既保持了空间的私密性，又不失开放与包容，正如孔子仁学所提倡的和谐人际关系（图 7 孔子仁学体验装置三层纱幔结构）。

图 7 孔子仁学体验装置三层纱幔结构（作者自摄，2024）

作品选用柔和和轻盈飘逸的材质，增加了艺术的美感，同时赋予空间一种和谐与宁静，营造了一个让参与者沉浸于孔子哲学思想的理想环境（图 8 孔子仁学体验装置）。空间的顶部安装有隐藏式灯带，藏于纱帘内部。当灯光亮起时，装置内部会弥漫出温馨而祥和的氛围，仿佛引导人们进入冥想与自省的状态。这个神圣而静谧的空间让参观者可以深入思考“孔子仁学”的深刻内涵，进而感悟自身与社会的关系。

图 8 孔子仁学体验装置现场图（作者自摄，2024）

3. 引发思考的互动

在装置中心空间的纱帘上印刻了三个引人深思的问题：“你有没有关爱他人？”、“你有没有约束自己并遵守法律道德？”、“你有没有宽恕他人？”这些问题以中、英、泰三语呈现，跨越语言和文化的界限，直接触及参观者的内心深处，促使他们思考“仁者爱人”、“克己复礼”和“忠恕之道”这三大孔子思想的核心价值（图 9 参观者在体验装置现场图）。

这些问题不仅是对参观者的提问，更是一次心灵的探索与触动。它们促使观者停下脚步，回顾自己的生活经历，反思是否在日常生活中实践了仁学的核心内涵。这种自我审视帮助参观者更加深刻地理解孔子仁学的精神。与此同时，这些问题也对现代社会提出了提醒：在快节奏、高压力的生活中，保持对他人的关爱、道德的约束以及对错误的宽恕，是构建和谐社会的关键。

根据现场调研，超过 80%的观众表示该装置能引发其对自身行为的反思，其中有观众在留言板上写道“这是一次精神上的洗礼”，体现出装置艺术在观念传达与共鸣层面的有效性。

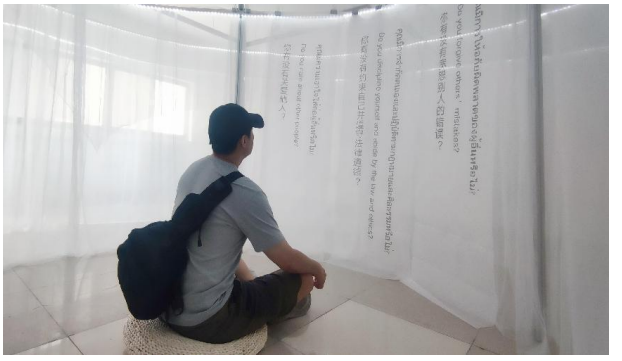

图 9 参观者在体验装置现场图（作者自摄，2024）

4. 文化与社会意义

纱帘上深刻的问题，使这件装置不仅是文化艺术的展示平台，更是促进社会思考和个人反省的空间。它以独特的方式将孔子仁学思想与现代生活紧密相连，让每位参观者在欣赏艺术美感的同时，也在心灵上获得启发，实现自我提升。

这种设计的深度和广度，使得装置不仅仅是一个艺术作品，更是一个富有教育意义和哲学深度的文化符号。它引导人们反思自身的道德修养与行为，将孔子仁学的核心思想融入现代生活，帮助我们在追求个人利益时，始终不忘关爱他人、遵守法律与道德、宽恕包容，从而构建更加和谐、信任和充满责任感的社会。

三、结论与建议

本研究仍存在一些局限性：装置创作与反馈调研主要集中于山东地区，样本数量较小，未来研究可扩大调研范围，涵盖更多社会背景与文化场域。同时，可进一步引入定量数据分析方法，以提升研究的科学性与普适性。

（一） 研究结果

1.孔子仁学的核心内涵与现代社会的关联

孔子仁学的核心思想——“仁者爱人”、“克己复礼”和“忠恕之道”，不仅是古代伦理思想的精髓，也在现代社会中展现出强大的现实意义。这些思想可以转化为三个关键问题：“你有没有关爱他人？”、“你有没有约束自己并遵守法律道德？”、“你有没有宽恕别人？”。

然而，仁学在现代社会的实践中也面临诸多挑战。例如，在多元文化背景下，其道德标准可能与西方个人主义观念产生张力，此外，仁学强调的礼制与等级秩序也可能引发现代社会对其权威性与包容性的质疑。这些问题需要在艺术表达中加以反思与回应。

通过仁学的哲学内涵，可以有效应对当代社会中人际关系的疏离、道德规范的弱化以及社会竞争的加剧。特别是“仁者爱人”强调关爱他人和互助合作，对于构建和谐社会、改善社会冷漠现象具有深远的影响；“克己复礼”则提醒人们在享受自由的同时，要遵守社会规范，承担道德和法律责任；“己所不欲，勿施于人”的忠恕理念，更有助于增强人们的同理心，促进社会互信与包容。

这些问题为个人反思与道德实践提供了框架，帮助人们在物质追求中保持道德底线，构建更和谐的社会关系。

2.装置艺术作为表达孔子仁学的有效载体

装置艺术通过空间、材料、互动等多感官体验，能够有效传达孔子仁学的深刻内涵。利用纱帘、光影和提问等设计元素，观众在沉浸式的体验中，不仅能够直观感受到孔子思想的文化精髓，还能引发深刻的个人反思和道德审视。这种艺术形式将抽象的伦理道德转化为具体的视觉和触觉体验，使孔子的仁学思想以一种富有创意的方式被现代社会的观众所接受和理解。

（1）空间性与层次感增强了仁学的哲学深度

孔子仁学强调的是道德修养和伦理思想的层次递进，比如“仁者爱人”、“克己复礼”、“忠恕之道”分别涉及人与人、人与社会的多层次关系。装置艺术能够通过空间结构设计，巧妙地将这种哲学思想具象化。例如，观众穿越多个层次的空间，象征着从浅层次的感知逐步走向更深层次的道德自省与内心修炼。空间感的层次设计符合仁学思想中的道德进阶理念。

（2）互动性促使观众主动反思仁学道德

孔子仁学强调自我修养、内省与反思，这些理念通过装置艺术中的互动体验得到充分体现。观众不仅是作品的欣赏者，更是主动的参与者。通过与装置的互动，观众被引导思考诸如“你有没有关爱他人？”、“你有没有约束自己并遵守法律道德？”、“你是否宽恕他人？”等仁学核心问题。互动过程使观众在体验中进行自我审视，正契合孔子仁学的反思性本质。

（3）沉浸式体验塑造更深刻的文化体验

装置艺术的沉浸性能够让观众身临其境地体验孔子仁学思想。通过巧妙的空间设计与互动，观众仿佛置身于一个文化体验的“道场”，被引导进入一个反思与自省的过程。装置艺术通过特定场景的营造，让观众在参与和互动中深刻体会仁学所强调的社会责任感。这种沉浸感能够加深观众对孔子思想的理解和认同，将抽象的哲学概念转化为具体的情感体验。

（4）符合现代审美与表达，拉近传统与当代的距离

装置艺术作为现代艺术形式，具有极强的视觉冲击力和表现力。孔子仁学作为古代哲学思想，通过这种现代艺术形式重新诠释，既保留了传统思想的深度，又符合当代人的审美需求。这种结合使孔子思想变得更易于为现代观众接受和理解，将传统文化以创新的方式呈现，既符合当代社会的表达方式，又具备时代的文化感召力。

总之，装置艺术通过空间、互动体验、沉浸感和材料运用，将孔子仁学中的复杂哲学理念转化为直观的艺术体验，使观众在参与和体验中深刻感悟仁学的核心价值。这种艺术形式既尊重了传统文化的内在逻辑，又符合现代人的表达和理解方式，是孔子仁学在当代社会中进行文化传播与道德教育的有效途径。

3. 孔子仁学装置艺术对现代社会的启发和影响

本研究通过创作蕴含孔子仁学思想的装置艺术，展示了如何利用艺术手段促进传统思想在现代社会的传播。孔子仁学不仅具有深刻的文化和历史价值，它还提供了一个现代人反思自我、约束行为、关爱他人和推动社会和谐的有效道德框架。通过这样的艺术作品，孔子思想得以焕发新的生命力，并在当代语境下继续发挥其对社会关系、人际交往以及道德修养的指导作用。

孔子仁学与装置艺术的结合，不仅拓展了文化体验的形式和深度，也为孔子思想在现代社会的传承与创新提供了新的路径。以装置艺术作为孔子仁学文化表达形式，能够通过空间设计、互动体验等方式有效传递孔子仁学的精神内涵。作品不仅可以引导观众反思自身行为与社会责任，还能在现代社会中为孔子仁学提供一种创新且具沉浸感的体验方式。这种将传统思想与现代艺术相结合的方式，有助于孔子仁学思想在当代社会中的传承与应用。孔子仁学的道德思想可以继续影响并改善现代社会中的人际关系与社会秩序。

（二）建议

1. 理论建议

基于对孔子仁学思想内涵的研究以及装置艺术的表达探索，可以得出以下理论建议：

（1）仁学思想的当代伦理价值

孔子的仁学核心思想在当代社会中具有重要的伦理和社会意义。在面对现代社会的疏离感和竞争压力时，这些思想为人际关系、社会规范和个人修养提供了重要指导。通过关爱他人、控制欲望和宽恕他人，能够有效缓解现代社会中的冷漠和冲突，促进社会和谐与稳定。因此，在伦理学和社会科学研究中，仁学思想应作为一种重要的道德框架，帮助人们应对现代社会中的复杂人际关系与社会挑战。

（2）装置艺术作为哲学思想表达的媒介

装置艺术可以成为表达复杂哲学思想的有效媒介，尤其在当代艺术中，可以通过视觉语言与空间体验来传达深刻的文化和道德思想。装置艺术的互动性和沉浸式体验有助于引导观众不仅仅是欣赏艺术美感，还能够通过个人体验来理解并内化哲学思想。未来可以进一步探索如何通过空间设计、材料选择和观众互动，创造更多能够表达文化内涵与哲学思想的装置艺术作品。

2. 政策建议

关于孔子仁学内涵的文化、哲学意义以及如何通过装置艺术表达孔子仁学精神，提出以下政策建议：

艺术与文化创新：通过装置艺术传播仁学内涵，鼓励艺术家和文化机构创作以孔子仁学为主题的现代艺术作品，如装置艺术、公共艺术作品等，借助艺术的感染力将孔子的哲学思想带入公共生活，吸引现代人对传统文化的关注。

公共政策引导：仁学精神与社会责任相结合，推动将孔子仁学精神与现代社会政策相结合，特别是在社会关爱、公共道德建设和个人行为规范方面。通过政策倡导，鼓励个人在享受自由的同时，注重自律、关爱他人，并遵守法律道德。在社会保障体系中融入“仁者爱人”思想，加强对弱势群体的关怀和救助，提升社会互助精神。

3. 实用建议

基于孔子仁学装置艺术的创作研究发现，以下是将孔子仁学与装置艺术相结合的实践建议：

通过装置艺术表达仁学内涵。创作融入孔子仁学的装置艺术，增强观众的互动体验，推动其对孔子文化价值的深刻理解。在公共空间、展览馆等地设立以仁学为主题的艺术装置，激发观众对仁学思想的思考，促进观众自我反思。

加强仁学在现代社会中的应用。鼓励企业和组织以“仁学”理念为基础，构建包容、关爱的工作环境，促进人们之间的合作与互助。鼓励人们通过实际行动关心弱势群体，培养彼此信任与支持的社区氛围。

参考文献

Mihalyi·Csikszentmihalyi . Flow: The Psychology of Optimal Experience.［M］. New York: Harper & Row . 1990

陈来. 孔子与当代中国.[J]. 读书. 2008，(8):1.

冯晨. 我欲仁,斯仁至矣_对孔子仁的解读.[D]. 上海：复旦大学. 2012

冯友兰. 中国哲学史新编(上卷).［M］. 北京：人民文学出版社. 1998

贺万里. 中国当代装置艺术史.［M］. 上海：上海书画出版社，2008

洪晓丽. 仁_作为道德本体的构成.[D]. 上海：复旦大学. 2008

韩新禹. 情感体验在装置艺术中的媒介作用研究及实践.[J]. 文化创新比较研究. 2019,(3)：9

李泽厚. 论语今读.［M］. 合肥：安徽文艺出版社. 1998

刘示范. 论语（中英文对照版）.［M］. 济南：山东教育出版社，2004

马斌. 孔子的仁学思想及其现代意义.[D]. 济南：山东大学. 2004

马跃军. 公共艺术[M]. 石家庄：河北美术出版社. 2014

米哈里• 契克森米哈赖. 张定绮译. 心流：最优体验心理学. [M]. 北京：中信出版社, 2017

王传涛. 近现代中国仁学研究.[D]. 济南：山东师范大学，2011

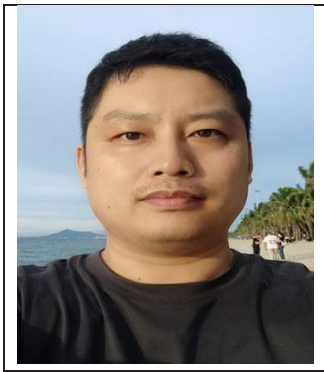
王国轩、王秀梅. 孔子家语. [M]. 北京：中华书局. 2016

王艺洁. 装置艺术中的沉浸式体验设计研究.[D]. 兰州：西北师范大学，2022

杨泽波. 释仁.[J]. 曲阜孔子研究. 1995, (3):3-12

左华. 民俗文化融入装置艺术的沉浸式体验设计研究.[D]. 杭州：浙江工商大学, 2021

Author(1)Information （第一作者信息）

Name and Surname(姓名）：
HAN CHAO

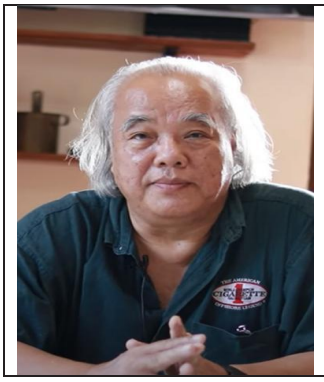
Highest Education(最高学历）：
Ph.D. Candidate

University or Agency(任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

Field of Expertise(专业领域）：
Visual Arts and Design

Address(地址）：
Burapha University,No.169, Longhad Bangsaen rd., Saensuk, Muang Chonburi, Chonburi, 20131

Author(2)Information （第二作者信息）

Name and Surname(姓名）：
PONGDEJ CHAIYAKUT

Highest Education(最高学历）：
Ph.D.

University or Agency(任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

Field of Expertise(专业领域）：
Visual Arts and Design

Address(地址）：
Burapha University,No.169, Longhad Bangsaen rd., Saensuk, Muang Chonburi, Chonburi, 20131

Author(3)Information （第三作者信息）

Name and Surname(姓名）：
PORADEE PANTHUPAKORN

Highest Education(最高学历）：
M.A. (Archaeology)

University or Agency(任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

Field of Expertise(专业领域）：
Visual Arts and Design

Address(地址）：
Burapha University,No.169, Longhad Bangsaen rd., Saensuk, Muang Chonburi, Chonburi, 20131

基于概念要素分析法的汉泰视觉动词“看”字义项对比研究
A comparative study of the meaning of the Chinese-Thai visual verb "kan"based on conceptual element analysis

黄海玉 [1]

HUANG HAIYU

华侨崇圣大学、中国学学院

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

E-Mail : 1010572100@qq.com

肖瑜 [2]

XIAO YU

广西师范大学、文学院，中国

School of Literal Arts, Guangxi Normal University, P.R.China

E-mail: xiaoyu19782001@sohu.com

Received: 30 April 2023 / Revised: 13 December 2023 / Accepted: 13 December 2023

摘要

视觉动词是动词的重要组成部分，动词“看”在汉泰语中义项丰富，基本义皆指“使视线接触人或物”，在现代汉语和泰语中除了基本义之外，还有多个引申义。通过分析汉泰两种语言中“看”字基本义和引申义的情况，对比各义项中的概念要素的异同，发现汉泰“看”字基本义相似度极高，多个引申义存在相同或相似之处，同时引申义也有一定的不同之处。

关键词：概念要素分析法；汉泰；视觉动词；“看”

ABSTRACT

Visual verbs are an essential component of verbs. The verb "kan" has a wide ran ge of meanings in both Chinese and Thai, with the basic meaning being "to bring th e sight into contact with a person or object" and various derived meanings in contem porary Chinese and Thai. The basic meanings of the word "kan" in Chinese and Thai are very similar, and many of its derived meanings are the same or similar, while s ome derived meanings also have some differences. By analysing the basic and derived meanings of the word "kan" in both languages and comparing the similarities and di

fferences of the conceptual elements in each meaning, we find that these basic meanings are very similar. Additionally, several of the derived meanings differ.

Keywords: conceptual element analysis; Chinese and Thai languages; Visual verb; "kan"

绪论

一、研究背景和意义

随着中国的发展和强大，汉语在国际交流中起着越来越重要的作用。绝大部分汉语动词都含有两个或以上义项，动词在演变过程中除了基本义以外，还有丰富的引申义和扩展义，故在对外汉语教学中动词教学成为难点之一。蒋绍愚（2007）指出：“词汇表达概念，各种语言的词汇系统不同，但概念场大体上是人类共同的，把不同系统的词汇放到概念场的背景上，就有了一个共同的坐标，这就可以互相比较。所以，以概念场为参照背景来分析词义，进而对不同语言或不同历史时期语言的词汇系统进行比较，是一个可行的办法。”本文以概念场为参照背景运用概念要素分析法分析汉泰两种语言中视觉动词“看”的基本义和引申义的情况，通过对比概念要素的异同，探讨汉泰动词“看”的各个义项特点，并希望能够帮助提高泰国学生运用汉语视觉动词的能力，其研究结果服务对泰汉语视觉动词的教学。

本文的主要意义包括以下几点：1.能够丰富概念要素分析法下的研究成果。2.摆脱不同语言的词汇系统的制约，在人类共同的概念场能够更好地进行汉泰动词“看”的对比研究。3.运用概念要素揭示汉泰语言系统中意义相近的词的词义结构的差异情况。4.通过汉泰“看”的概念要素的对比有助于泰国学生更好地掌握汉语视觉动词“看”的语义，减少二语习得偏误。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围和主要内容

本文的研究范围包括《现代汉语词典》（第七版）“看”的 9 个义项和萧少云，龚云宝(2019)《现代泰汉词典》(พจนานุกรมไทย-จีนฉบับทันสมัย)“ดู（du:³³）”的 7个义项，结合语料库中汉泰“看”的使用情况，整理出本论文的研究义项数。所用汉语语料主要来自北京语言大学 BCC 汉语语料库；《现代汉语词典》（第 7 版）。泰语语料主要来自 Thai Nation Corpus；《พจนานุกรมไทย-จีน ฉบับทันสมัย》（现代泰汉词典）；还包括已有研究中的语料。

本文的主要内容是采用以概念场为参照背景的“概念要素分析法”作为研究理论，在此理论基础上分析汉泰“看”的各义项分布情况、汉泰“看”的概念要素的异同、汉泰“看”共有义项和不同义项的概念要素特点，最后总结结论。

（二）研究目的

本文的研究目的是运用概念要素分析法对汉泰“看”的义项逐个地作分析和比较。找出汉泰“看”的共有义项以及共有义项中的细微差别。分析汉泰“看”的不同义项以及替代词，以此为对外汉语教学尽绵薄之力。

（三）研究方法

概念要素分析法：蒋绍愚（2007）指出：“‘概念场’是一个层级结构。包括全部概念的是总概念场，总概念场下面又分若干层级，为了表述的清晰，我们把总概念场下面的各个层级称为‘概念域’。”“在每一个概念域中，都存在一个由各种维度交叉而构成的多维网络。……每一维度都包含若干或多或少的节点。……几个维度的节点以不同的组合方式交会在一起，形成一个一个不同的交会点，一个概念域中的不同概念就处在这个多维网络的不同交会点上。而那些组合在一起的若干维度上的节点，就是构成某个概念的概念要素。词是表达概念的,所以,某个概念的概念要素，就是这个相应的词的词义要素,这些要素构成这个词的词义结构;这个词就处在这个概念域的多维网络中的由这些概念要素交会而成的交会点上。……这种用概念要素来分析词义结构的方法,我们称之为概念要素分析法 。”

对比分析法：对比分析（Contrastive Analysis）是将两种语言的系统进行共时比较，以揭示其相同点和不同点的一种语言分析方法。 本文通过对汉泰“看”各义项的概念要素进行对比，找出他们之间的异同。

（四）研究创新性

通过文献的收集发现汉语动词“看”的研究比较丰富，然汉泰“看”的对比成果很少，运用概念要素分析法对比汉泰“看”的义项情况的成果目前尚未发现。因此本文的研究创新点包括以下几点：1.在已有成果的基础上采用概念要素分析法对比汉泰“看”的词义，能够摆脱不同语言词汇系统对词汇对比的束约。2.采用词典义项结合语料分析，较完整地整理和对比泰汉“看”的义项。3.概念要素分析法有助于对外汉语教学中的词汇对比。

三、与本论文有关的国内外研究综述

（一）汉语动词“看”的研究

张云(2009)从历时和共时两个层面探察“看”“见”的语义、句法功能和语法化情况。尹戴忠（2009）（2010）分三个时期研究“向上看”概念场和“远看”概念场各成员的历史演变，从语义属性、组合属性和使用属性三个方面分别对比各词项之间的异同。徐沙沙（2011）建立“看”的语义演变网，对“看”类口语语块在对外汉语教学中的使用情况进行考察。武文杰，徐艳（2012）主要对“看”“见”“望”“相”四个视觉动词语法化分析。Kotchanipar Wichayapreechar；Tanyaporn

Parinyawuttichai（2013）运用多义词的四范畴理论对“看”的引申义“阅读”、“访问”、“治疗”、“观察和验证”和“思考”进行研究。董雅琼（2013）对“看”字原义项的分布进行了主次划分，并给出新增 6 个义项的提议。徐思佳（2015）对现代汉语中的视觉感官动词进行了全面的总结和系统的分析，建立了一个以“看”为核心的视觉感官动词网。陈辰（2020）以“看”“看见”“看到”与“看完”的语义差异为研究对象，从内部时间结构、动词词义的模块属性表征理论与构式语法三种认知视角进行分析。常多、郑浩（2020）依托语料库对“看”字义项重新梳理，提出看 kàn 的义项为 18 项，看 kān 的义项 2 项。赵雪伶（2020）和郭扬扬（2021）都运用概念要素分析法对眼部概念域和“看”概念域进行研究。贾燕子（2021）研究“看视”概念域的概念化和词化方式的古今差异。

（二）泰语动词“ดู（du:^{33}）”的研究

Rungthip Rattanaphanusorn（2006）对泰语中的三个视觉动词“ดู 看”“เห็น 见”“มอง 望”的词义进行对比分析，发现他们的词义都很丰富。Lee, Chae Moon（2012）分析韩语的“看”“见”和泰语的“ดู 看”“เห็น 见”的词义特点，对比他们之间的异同。宋瑛（2019）归纳出泰语“看”类词语 41 个，并把他们分为“看”的基本义场和 5 类子场。从词义、构成能力、语法化等方面进行分析。

（三）汉外动词“看”的对比研究

刘华，刘坤（2006）以汉英几个典型的视觉动词为切入点，通过其特殊的语用行为考察动词语义结构中的动态成分。王桂花（2008）运用语义场理论对英汉视觉动词的义素进行分析，发现其中的共性和差异。钟守满，沈亚奇（2013）利用认知语言学理论对英汉语视觉动词进行比较和分析。朴洪（2013）对汉韩词典中收录的视觉动词进行对比分析,从语义、语法及语用方面研究他们存在的共性与个性。殷琪（2014）从“汉语水平考试（ＨＳＫ）”中选出 50 个汉语多义动作动词，然后跟泰语中意义相同的词进行对比研究，其中包括汉泰“看”和“见”的义项对比。安妮（2016）从语义角度、句法功能、认知角度进行汉俄“看”的对比分析。陈水心（2019）从语义和语法特征角度出发,对比汉语视觉动词“看”、“见”和泰语“du^{1}”“hen ^{45}”语义的异同,帮助学习汉语的泰国学生正确地理解和掌握汉语动词“看”和“见”的使用方法。

根据以上已有的研究发现，汉语视觉动词的研究成果相对丰富，既有对现代汉语视觉动词某个概念场的整体研究和分类分析，也有对某一个或者某几个汉语视觉动词的研究。泰语视觉动词的研究，目前主要集中在“看、见”这两个词的研究上，但也不多，其他视觉动词的研究仅在一些文章中有简单介绍，有针对性的研究尚未发现。另一方面在汉外视觉动词的对比方面发现主要集中在汉英视觉动词的对比，其他的对比研究成果远不及前者。因此本文拟在已有成果的基础上运用概念要素分析法研究汉泰“看”的义项情况。

四、总结内容

在汉泰教学和词汇研究中发现动词“看”是出现频率颇高的视觉动词，其义项非常丰富，除了基本义之外，还包括引申义和扩展义。在《现代汉语词典》（第七版）中动词“看”有 9 个义项，《พจนานุกรมไทย-จีนฉบับทันสมัย 》(现代泰汉词典)中泰语“ดู（du:³³）”有 7 个义项。本文以词典义项为基础结合语料分析汉语“看”的义项有 14 个，泰语“ดู（du:³³）”的义项有 13 个，采用概念要素分析法对汉泰动词“看”的义项进行对比分析，通过语料探讨他们的相同和不同之处。以下是具体分析情况。

（一）汉语动词“看”各义项的概念要素情况

本文选取《现代汉语词典》（第七版）“看”的 11 个义项结合语料中“看”的使用情况，得出现代汉语“看”有以下 14 个义项。即：1.使视线接触人或物；2.观看、观赏（一种体验，表欣赏）；3.阅读；4.访问、探望；5.观察并加以判断；6.觉得、认为；7.诊治；8.对待、看待；9.取决于、决定于；10.用在表示动作或变化的词或词组前面,表示预见到某种变化趋势,或者提醒对方注意可能发生或将要发生的某种不好的事情或情况；11.用在动词或动词结构后面,表示试一试(前面的动词常用重叠式）；12.占卜、卜算；13.守护、照料（读作[kān]）；14.看押、监视（读作[kān]）。根据已有成果的研究发现“（动词）使视线接触人或物”是现代汉语“看”的基本义，其他义项由此基本义延伸出来，以下将采用概念要素分析法对现代汉语“看”的各义项进行详细分析。

1.汉语动词“看”的基本义 ：使视线接触人或物

①亚萍有点嘲弄地看了看克南，不以为然地撇了一下嘴。

②我看到了无穷的宝库，看到了盔甲，还看到了一大群一大群的武装教士。

以上例子“看”的动作主体是“亚萍”和“我”表人，“看”的对象是“克南”“教士”表人，“宝库”“盔甲”表物。动作对象除人和物外还可以是从心理发出的神情、机会、时间、空间、方向、事件等抽象概念。此义项主要表示人或动物用眼睛感知对象。其概念结构为：[主体：人、动物]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[对象：人、物、抽象概念]。

2.汉语动词“看”的引申义

（1）观看、观赏（一种体验，表欣赏）

③他们一定在看一部功夫片，要不就是一部黑帮片。

④一位报社记者朋友说，他有两张艺术演出的免费门票，约我一起看一场晚上小提琴独奏演出。

从例句中发现动作主体表人，所接宾语“功夫片、黑帮片”是影视作品，“演出”是活动，带有“观赏、欣赏”的情感。此义项主要表示人用眼睛有目的性地观赏、欣赏作品、景物和活动等。

其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[目的性：强]+[方式：认真]+[对象：作品、景物、活动]+[情态：欣赏]。侧重对象和情态这两个概念要素。

（2）阅读

⑤“五四”以后，她对新文化运动又感了兴趣。她看书看报，不让时代把她丢下。

⑥我请存衣处的工作人员等一会儿，走到最近的一盏灯下看写的是什么。只见上面歪歪扭扭地涂了几行，字迹很难辨认。

从例句中发现“看”的对象是书报和文字等表物的成分充当。例⑤“不让时代把她丢下”表明带有很强的目的性，例⑥在灯下看说明距离近，“辨认”表示很仔细。此义项主要表示人用眼睛有目的性地、近距离仔细获知书刊等物的文字内容。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：书刊、文字材料]。侧重对象和方式这两个概念要素。

（3）访问、探望

⑦很快就是克伦族新年，她从新加坡请假一星期回国看父母。

⑧埃德加·林顿可以算是唯一的例外，他也常来看凯茜小姐。

从例句可以发现“看”的主体和对象表人，能够反映两者之间具有某种关系，如家人、朋友或认识的人等，含牵挂之情。“回国看”“来看”说明动作方式表走动，也说明距离近。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：走动]+[对象：人]+[情态：牵挂]。侧重方式、对象和情态这三个概念要素。

（4）观察并加以判断

⑨在工作的时候，内罗盯着我的手指看。

⑩有时我真该说“糟透了”，不为别的，就看他有何反应。

从例句可以发现“看”带有观察之意，例⑨中的“盯”表示目的性强且仔细，“手指”说明距离近，例⑩的“反应”是表神情状态的抽象概念。动作对象包括人和物，还包括某些抽象概念。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近、远]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、物、抽象概念]。侧重目的性、方式和对象这三个概念要素。

（5）觉得、认为

⑪这两天，我看你为人很有骨格，也很懂事，足可以当我的太太，我就正式把你续弦。

⑫法国人您看他们的打赌不会是开玩笑吧？

从以上例句发现动作主体表人，动作对象由表人、表事件的抽象概念组成。这两个例句中的“看”包含有通过审视对象--经过分析--提出想法和发现，带有目的性。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人、物、抽象概念]。

（6）诊治

⑬诊所医生每天看头疼脑热和开病假条就够生活的不错了。

⑭不舒服的时候就该去看医生。

例⑬中“看”的对象是“头疼脑热”表病症，例⑭中“看”后面接的宾语是“医生”，表示从医生处获得治疗。“去看医生”说明是近距离。“看”的对象还可以是病人和需要治疗的身体部位。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、身体部位、病症]。侧重目的性、方式和对象这三个概念要素。

（7）对待、看待

⑮她只是把于而龙看做亲人，想和他诉一诉做母亲的衷情。

⑯二次到宣阳坊时，腰缠万贯，派头很大，所以大家都把他当个自己人看。

从例句可以看出“看”的主语和宾语都是表人。例⑮“想”引出目的。这一义项主要表示主体对对象的一种态度。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人]。

（8）取决于、决定于

⑰其实世事并无好坏，全看你们怎样去想。

⑱罢了，罢了，权看你师父的面子，我就放了你罢！

从例句可以看出事情的判断和结论全由“看”后的宾语决定，动作对象可以包括表人、表物和表抽象概念的成分组成。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人、物、抽象概念]。

（9）表“提示或提醒”

⑲你看，又在罗嗦关於我女儿之事。

⑳佩芳道：“你尽管去和他说，你看我办得到办不到？....”

此义项“看”字可以单独用，也可以与其他词语组合使用，说话者与听话者交流表达自己的观点或预判，提醒听话者留意或引起听话者的注意，具有很强的目的性，可以表示近距离的提醒，如“看车”，提醒注意眼前的车子，对象可以包括表物、表抽象概念的成分。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[距离：近、远][目的性：强]+[对象：物、抽象概念]。

（10）表“尝试”

㉑这是我试着用柳橙汁做的果冻，你们吃吃看。

㉒既然如此，我给你和老大办办交涉看。

从例句可知动作主体表人。例㉑中“果冻”表示尝试的对象是物，还可以是表事件的抽象概念。例㉒表有目的性做什么事情。其概念结构为：[主体：人]+[目的性：强]+[对象：物、抽象概念]。

(11)占卜、卜算

㉓玛格丽特拿起报纸翻了起来。“噢，这里有星占专栏，杰米。你看了你的星象了吗？”

㉔她很会看手相。我们一连好几个小时地听她说。所有的事情都应验了。我们目瞪口呆。

从以上的例句可以看出“看”的宾语是星象、手相等抽象概念。通过“看星象、看手相”预测自己的运势和占卜未来命运，具有很强的目的，星象指远距离，手相指近距离。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近、远]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：身体部位、抽象概念]。

（12）守护、照料

㉕保姆走后，家里乱了套。幼儿园没找着，两人就得轮流请假在家看孩子 。

㉖他某天夜里发短信给我，让我帮他看狗一个星期。

㉗一个工人可以看好几台机器。（中国社会科学院语言研究所词典编辑室编，2016：727）

从例句中可知动作主体表人。动作对象为需要照顾的人、物（物品或动物），顾距离近有目的性。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、物]。

（13）看押、监视

㉘幸而那里已有警察，把他看住了。

从例句可以看出“看”的对象表人，动作主体表人。“把他看住”表示近距离有目的性。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、物]。

（二）泰语动词“ดู（du:³³）”各义项的概念要素情况

根据萧少云，龚云宝(2019)《现代泰汉词典》(พจนานุกรมไทย-จีนฉบับทันสมัย)“ดู（du:³³）”的 7个义项，结合泰语语料库中对“ดู（du:³³）”的考查，得到以下 13 个义项：1. 使视线接触人或物（ใช้สายตาเพื่อให้เห็น）；2. 观看（ชม）；3. 阅读（อ่าน）；4. 学习、研究（ศึกษาดูงาน）；5. 看望、拜访（เยี่ยมเยือน）；6. 治疗（ตรวจรักษา）；7. 照料、看守（ดูแล）；8. 算命 （ทำนาย）；9. 观察并加以判断

（สังเกต）；10.看来、觉得、认为（คิดว่า）；11.吸引注意力(表提醒、提示）（ดึงดูดความสนใจ）；12.试试看（以观察其结果）（ลอง）；13.取决于、根据（อยู่ที่หรือขึ้นอยู่กับ）。据已有成果的研究发现“使视线接触人或物（ใช้สายตาเพื่อให้เห็น）”是泰语“ดู（du:³³）”的基本义，其他义项由此基本义延伸出来，以下运用概念要素分析法对泰语“ดู（du:³³）”的各义项进行分析。

1.泰语动词“ดู（du:³³）”的基本义 ：使视线接触人或物（ใช้สายตาเพื่อให้เห็น）

① อัชฌามองดูผมแล้วก็ยิ้ม คิดว่าจะชวนไปเดินเล่นที่สวนตุยเลอรีส์

（ อัชฌาเห็นผมแล้วยิ้ม คิดว่าจะชวนไปเดินเล่นที่สวนตุยเลอรีส์ ）

② ป้อมคิดอยู่ครู่หนึ่ง จู่ ๆ ก็ลงมาจากต้นไม้ จูงมือน้องสาววิ่งหนีสุดชีวิต ปุ๊กหันไปดูยักษ์ปีศาจยังเดินตามมา

（ป้อมคิดอยู่ครู่หนึ่ง จู่ ๆ ก็ลงมาจากต้นไม้ จูงมือน้องสาววิ่งหนีสุดชีวิต ปุ๊กหันไปดูยักษ์ปีศาจยังเดินตามมา）

例句中“ผมเห็น”“ปุ๊ก（ 人 名 ）”说明动作主体表人。例②中“ดูยักษ์ยังเดินตามมา看见妖怪还跟来了”说明动作对象是正在发生的事件，是能够用眼睛感知的物品或事件，主要包括有生命的物品，具体事物，抽象概念等。其概念结构为：[主体：人、动物]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[对象：人、物、抽象概念]。

2.泰语动词“ดู（du:³³）”的引申义

（1）观看（ชม）

③ ดิฉันดูทีวีแล้ว น้ำตาไหลด้วยความปลื้มปีติ （我看了电视流下欣喜的眼泪。）

④ พี่สาวกำลังรอดูพระอาทิตย์ตกดินอยู่ （姐姐正在等着看太阳下山。）

以上例句“ดิฉันเห็น”“พี่สาว”作为动作主体表人。例③“ทีวี电视”是动作对象表示电视作品。例④“พระอาทิตย์ตกดิน看太阳下山”也就是“看日落”，带着欣赏的眼光看大自然的美丽景观，“รอดู等着看”说明带有较强的目的性。例③“我”被电视节目感动哭了，说明动作主体是“认真”的观看。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[目的性：强]+[方式：认真]+[对象：景物、作品、活动]+[情态：欣赏]。

（2）阅读（อ่าน）

⑤พวกเขาขอให้แม่ซื้อหนังสือ “ □ดิฉัน□ ” มาให้พวกเขาดู

（他们请求妈妈买《我》这本书给他们看。）

⑥สามารถเข้าไปดูรายละเอียดได้ที่ www.siamwinery.com และ www.monsoonvalleywine.com

（可以进入网站 www.siamwinery.com 和 www.monsoonvalleywine.com 查看详情。）

从例句可以看出泰语“ดู（du:³³）”的动作主体表人，动作对象是书籍和网站上的内容，顾“ดู（du:³³）”的对象为书籍、报刊、信件和网站等文字材料。例⑥“ดูรายละเอียด 查看详情”可知有目的性并仔细看。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：书籍、文字材料]。

（3）学习、研究（ศึกษาดูงาน）

⑦ ตอนเรียนผมก็มาดูงานโรงงานน้ำอัดลม （读书的时候我就来汽水厂学习。）

从例⑦中可以看出泰语“ดู（du:³³）”的动作主体表人，动作对象是“งาน 工作”，主体考察接触的事物并进行学习和研究，以获取新知识或者想法，表现出“亲历”且“仔细、认真”的方式，具有很强的目的性。“ดู（du:³³）”前面的“มา 来”说明动作主体发生位置改变，近距离接触动作对象。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细、认真、亲历、走动]+[对象：抽象概念]。

（4）看望、拜访（เยี่ยมเยือน）

⑧ ทุก ๆ อาทิตย์ พวกเราจะต้องไปดูยายที่ต่างจังหวัด (宋瑛, 2019:14-15)

（ 每个星期我们都去外府看望外婆。）

从例句中可以看出，动作主体和动作对象表人，通过“看望”表达关心，带有目的性且近距离，“ดู（du:³³）”的前面有“ไป 去”说明这一动作需要走动。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：走动]+[对象：人]+[情态：牵挂]。

（5）治疗（ตรวจรักษา）

⑨ แพทย์ดูอาการแล้วเธอไม่เป็นอะไรเลย แค่อดนอนแล้วก็อ่อนเพลียนิดหน่อย

（医生查看了症状发现她没事，只是睡眠不足才有点疲乏。）

⑩ไม่แน่ใจว่าผู้ป่วยเจ็บแน่นอกจากอะไร จึงให้ผู้ป่วยนอนอยู่ในห้องฉุกเฉินเพื่อรอดูอาการจนกระทั่งบ่าย

（不确定病人因为什么胸闷，就让病人在急诊室观察到下午。）

从例句可以看出动作主体表人，动作对象是名词“อาการ 症状”。动作的发出需要近距离“仔细”检查，才能完成“治疗”目的。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、身体部位、病症]。

（6）照料、看守（ดูแล）

⑪ คุณพี่ครับ ช่วยดูหมาให้หน่อยได้ไหมครับ (萧少云、龚云宝, 2019:354)

（哥，麻烦帮看一会狗，可以吗？）

⑫ แม่เป็นแม่บ้าน คอยดูแลลูกและทำงานบ้าน

（妈妈是家庭主妇，看小孩和做家务。）

从例句可以看出动作主体表人，例⑪的动作对象是“หมา 狗”表动物，例⑫动作对象是“孩子”和“家务”表人或表物。从“妈妈”照顾“孩子”的关系，说明需要动作主体“仔细”“近距离”的照顾。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、物]。

（7）算命 （ทำนาย）

⑬ ฉันอยากจะให้ลุงช่วยดูโชคชะตาดวงให้หน่อยว่าอนาคตจะเป็นยังไง

（我想让大伯帮我看运势如何，将来会怎么样？）

⑭ เพื่อนไปดูหมอกับพระที่วัดมาแม่นมาก เลยนัดองอาจ นิระมลให้ไปดูดวงด้วยกัน

（朋友去寺庙算了命很准，约 องอาจ นิระมล 也去算。）

从例句可以看出“ดู（du:³³）”的动作主体表人，例⑬动作对象是能够预测未来的“命运”表抽象概念，通过算命决定将来怎么办，说明这一动作带有很强的目的性，需要仔细观察分析，才能得出未来的生活和运势如何这一结果。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[动作方式：仔细]+[对象：身体部位、抽象概念]。

（8）观察并加以判断（สังเกต）

⑮ พวกเรามักจะสังเกตดูสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา

（我们经常观察身边的各种事物）

⑯ เนื่องจากดาวหางฮัลเลย์จะมืดกว่าปกติ จึงจำเป็นต้องมีเครื่องช่วยดู

（因为哈雷彗星比平常暗，所以需要借助工具观察。）

从例句发现动作主体表人。例⑮的对象是身边可以感知的事物，例⑯是天上的哈雷彗星，说明动作主体和动作对象的距离可近可远。例⑯的“สังเกต”是观察之意，放在泰语“ดู（du:³³）”之前表明动作主体需要通过仔细观察分析。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近、远]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、物、抽象概念]。

（9）看来、感觉、认为（คิดว่า）

⑰ ไอเดียนั้นดูจะเก่าไปสักหน่อย （那个主意感觉有点过时了。）

⑱ ดูแล้วเขาขยันขึ้นนะ （看来他变得勤奋了呢。）

从例⑰中的“ไอเดีย 主意”可知动作对象为抽象概念，例⑱“แก 他”作为动作对象表人。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人、物、抽象概念]。

（10）吸引注意力(表提醒、提示）（ดึงดูดความสนใจ）

⑲ ดูสิคะวิชาอะไร ๆ ก็คะแนนแย่ไปหมด （看吧，所有课程的分数都够呛。）

⑳ ดูสิว่ายายจะนั่งได้นานเท่าไร （看吧，外婆要坐多久？ ）

从例句中可以看出泰语“ดู（du:³³）”在这里表示提醒、提示的语气，后面接一个助词“สิ”正好表现出说话者想要引起注意的想法，有目的性。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：物、抽象概念]。

（11）试试看（以观察其结果） （ลอง）

㉑ ถ้าคิดว่าทำได้ก็ลองทำดู （如果觉得行就做做看。）

㉒ ฉันคิดว่าถ้าลองมาพูดกับเขาดู คงมีประโยชน์อยู่บ้าง（我觉得如果跟她说说看，可能有点用。）

从以上例句可以看出泰语“ดู（du:³³）”放在动词或者动词结构后，指说话者尝试提出个人想法或者建议，并试图按照建议做一下，带有目的性。其概念结构为：[主体：人]+[目的性：强]+[对象：物、抽象概念]。

（12）取决于、根据（อยู่ที่หรือขึ้นอยู่กับ）

㉓ ๓ ปีมานี้ อะไรที่ควรสอนเราก็สอนแล้ว จะสำเร็จหรือไม่ก็ดูที่ความขยันขันแข็งของพวกเขา

（这三年来，该教的我们都教了，成功与否，就看他们用功不用功。）

从例句可以看出动作对象表抽象概念，还可以是表人、表物。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人、物、抽象概念]

（三）汉泰“看”的义项异同对比

根据蒋绍愚提出的“概念要素分析法”，我们把“看”概念域按照以下 9 个维度进行分解，即：动作主体、动作工具、动作视向、动作距离、 动作目的性、动作方式、动作对象、动作情态和动作结果。每一个维度都包括或多或少的节点，比如“动作对象”包括包括人、物和抽象概念。物指动物、植物和日常生活、生产劳动中可以感知的具体物体。抽象概念根据具体物体引变而来，是一种概念，包括从心理发出的神情、机会、时间、空间、方向、事件等概念。下面通过表格的形式呈现汉泰“看”的词义结构情况。

表 1：现代汉语“看”概念要素分析表

义项	动作主体	动作工具	动作视向	动作距离	动作目的性	动作方式	动作对象	动作情态	结果
看 1：使视线接触人或物	人/动物	眼睛	正视	–	–	–	人/物/抽象概念	–	–

看 2：观看、观赏（一种体验，表欣赏）	人	眼睛	正视	–	强	认真	景物/作品/活动	欣赏	–
看 3：阅读	人	眼睛	正视	近	强	仔细	书刊/文字材料	–	–
看 4：访问、探望	人	眼睛	正视	近	强	走动	人	牵挂	–
看 5：观察并加以判断	人	眼睛	正视	近/远	强	仔细	人/物/抽象概念	–	–
看 6：觉得、认为	人	眼睛	–	–	强	–	人/物/抽象概念	–	–
看 7：诊治	人	眼睛	正视	近	强	仔细	人/身体部位/病症	–	–
看 8：对待、看待	人	眼睛	–	–	强	–	人	–	–
看 9：取决于、决定于	人	眼睛	–	–	强	–	人/物/抽象概念	–	–
看 10：表提醒	人	眼睛	–	近/远	强	–	物/抽象概念	–	–
看 11：尝试	人	–	–	–	强	–	物/抽象概念	–	–
看 12：占卜、卜算	人	眼睛	正视	近/远	强	仔细	身体部位/抽象概念	–	–
看 13：[kān]守护、照料	人	眼睛	–	近	强	仔细	人/物	–	–
看 14：[kān]看押、监视	人	眼睛	–	近	强	仔细	人/物	–	–

表 2：泰语“ดู（du:³³）”概念要素分析表

义项	动作主体	动作工具	动作视向	动作距离	动作目的性	动作方式	动作对象	动作情态	结果
使视线接触人或物	人/动物	眼睛	正视	–	–	–	人/物/抽象概念	–	–
观看	人	眼睛	正视	–	强	认真	景物/作品/活动	欣赏	–
阅读	人	眼睛	正视	近	强	仔细	书籍/文字材料	–	–
学习、研究	人	眼睛	正视	近	强	仔细、亲历、走动	抽象概念	–	–
看望、拜访	人	眼睛	正视	近	强	走动	人	牵挂	–
治疗	人	眼睛	正视	近	强	仔细	人/身体部位/病症	–	–
照料、看守	人	眼睛	–	近	强	仔细	人/物	–	–

算命	人	眼睛	正视	近	强	仔细	身体部位/抽象概念	–	–
观察并加以判断	人	眼睛	正视	近/远	强	仔细	人/物/抽象概念	–	–
看来、感觉、认为	人	眼睛	–	–	强	–	人/物/抽象概念	–	–
吸引注意力(表提醒、提示)	人	眼睛	–	–	强	–	物/抽象概念	–	–
试试看	人	–	–	–	强	–	物/抽象概念	–	–
取决于、根据	人	眼睛	–	–	强	–	人/物/抽象概念	–	–

1. 汉泰“看”共有义项的结果对比

以上两个表格按照九个维度来设计，对比维度上的概念要素可知现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”的基本义相同，动作对象是动作主体用眼睛可以感知到的人、物、抽象概念等，基本义不要求同时具备表格中的九个维度的要素，主要包括[动作主体:人、动物]、[动作对象：人、物、抽象概念]这两个概念要素。对比引申义的情况发现具有相同概念要素的义项有 11 个，即都可以表示“观看”“阅读”“访问、探望”“观察并加以判断”“觉得、认为”“治疗”“取决于”“表提醒、提示”“尝试”“占卜”“照料”。经过比较表 1 和表 2 的各概念要素发现现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”做“阅读”“访问、探望”之意时，表格中各维度的节点是一一对应的，但交会点的词汇表现情况不同。具体如下：

现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”意为“阅读”时，动作主体表人，动作对象是带文字的物品，比如书籍、信件、报刊和杂志等，故距离近且有目的。主要包括[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：书刊、文字材料]这七个概念要素。 经比较汉泰“看”表“阅读 ”之意的概念要素基本相同，顾此引申义也基本相同。然而在表 2 中这个交会点上的词汇除了“ดู（du:³³）”外，还有“อ่าน”可与书籍等组成“อ่านนังสือ 看书、读书”之意。因此在这个交会点上汉语有“看”一个词汇，泰语有“ดู（du:³³）”和“อ่าน”两个词汇。

现代汉语“看”带有“访问、探望”之意，与泰语“ดู（du:³³）”的“看望、拜访”之意相当，都是表示动作主体“看望”动作对象之意，能够反应主体与对象的直接关系。主要包括[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：走动]+[对象：人]+[情态：牵挂]这八个概念要素。在表 2 中这个交会点上的词汇除了“ดู（du:³³）”之外，还有另外一个词“เยี่ยม 看望、拜访”，在使用过程中一般选择“เยี่ยม”后接动作对象表达“探望某某”之意。因此在这个交会点上汉语有“看”，泰语有“ดู（du:³³）”和“เยี่ยม”两个词汇。

此外当现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”某个义项相同时，它的某些维度的节点却存在区别，也就说他们的词义要素和词义结构不尽相同。如：现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”表示“治疗”之意时，现代汉语“看”所接宾语包括病症、身体部位、人（病人和医生），当“看”与

“医生”组成“看医生”的动宾结构时，“医生”是“看”意为“治疗”之意的动作主体，而非动作对象，表示获得治疗的来源。值得注意的是泰语“ดู（du:³³）”与“หมอ 医生”组成的动宾结构“ดูหมอ”翻译成汉语为“算命”，在萧少云，龚云宝(2019)《现代泰汉词典》(พจนานุกรมไทย-จีน ฉบับทันสมัย)中“ดูหมอ”意为“（迷信）算命”，由此可知泰语“ดู（du:³³）”作为“治疗”时后面不接“หมอ 医生”一词。如若要在泰语中用“看医生”来表达“医生治疗病痛”之意，一般用动词“หา（找）”后接“หมอ（医生）”组成词组“หาหมอ（找医生）”来表达“看病、看医生”之意。

2.汉泰“看”不同义项的结果对比

从表 1 和表 2 的若干维度的概念要素对比发现汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”的词义要素和词义结构也存在不同之处。如现代汉语“看”可表示“对待、看待”“看押、监视”，泰语“ดู（du:³³）”没有此义项；泰语“ดู（du:³³）”可以表示“学习、研究”，现代汉语“看”没有此义项。具体情况如下：

现代汉语“看”意为“对待、看待”，根据表 1 各维度的要素情况发现主要包括[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人]这四个概念要素，表示主体对对象通过观察做出判断给出主体的态度，带有明显的主观性。在泰语中要表达此义项，一般使用“ปฏิบัติต่อ 对待”。

现代汉语“看”意为“看押、监视”，根据表 1 各维度的要素情况发现其主要包括[主体：人、动物]+[工具：眼睛]+[动作距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、物]这六个概念要素。在泰语中表达此义项时一般用“ควบคุม（监管）”。

泰语“ดู（du:³³）”有“学习、研究”之意，它的搭配相对固定，动作主体是人，后接“งาน 工作”一词作为动作对象。宋瑛（2019）指出“ดู 看”意为“学习、研究”时后面所接之词仅有“งาน 工作”。此义项主要表示动作主体观察动作对象，通过分析、研究从中学习和获取某项经验或知识，发挥主观性进行思考以提升能力。根据表 2 各维度的要素发现其主要包括[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细、亲历、走动]+[对象：表工作的抽象概念]这七个概念要素。在汉语中表达此义项时一般用“学习、视察”。

五、研究结果

本文运用概念要素分析法对现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”进行逐一义项分析，清晰地呈现两种语言在各维度上的概念要素情况。发现现代汉语“看”与泰语“ดู（du:³³）”基本义相同，都表示“使视线接触人或物”之意。他们的引申义存在异同点。相同或相似的引申义有 11 个义项，都可以表示“观看”“阅读”“访问、探望”“观察并加以判断”“觉得、认为”“治疗”“取决于”“表提醒、提示”“尝试”“占卜”“照料”。其中“阅读”“访问、探望”在表 1 和表 2 中的各个交会点上的词汇表现不同，即汉语有一个词汇，泰语有两个词汇。泰语“ดู（du:³³）”在表“治疗”之意时，不能接“หมอ 医生”一词做宾语。

不同的引申义表现在现代汉语“看”可表示“对待、看待”，在泰语中一般使用“ปฏิบัติต่อ 对待”表达此意；现代汉语“看”可以表示“看押、监视”，做此义项时声调发生改变，读作“kān”，而泰语中一般使用“ควบคุม（监管）”表达此意，且没有声调发生改变的情况。泰语“ดู（du:³³）”可以表示“学习、研究”，后接名词“งาน 工作”组成词组“ดูงาน 学习、视察”，现代汉语“看”没有这个义项。因本人学识和研究能力尚浅，其中疏漏和不尽如人意的地方，敬请大家不吝指教。

参考文献

安妮.汉语＂看＂与俄语＂CMOTpeTB＂的对比研究[D].延边大学硕士学位论文,2016.

常多、郑浩.基于语料库的现代汉语“看”字义项梳理[J].长春师范大学学报,2020,39（09）.

陈水心.汉语动词“看”、“见”与泰语“du¹”“hen⁵”对比研究[D].华中师范大学硕士学位论文,2019.

董雅琼.语料库视野下的现代汉语“看”字义项分布及其教学研究.[D].广西大学硕士学位论文,2013.

郭扬扬.山西阳城方言“看”概念域常用词研究[D].山西大学硕士学位论文,2021.

蒋绍愚.打击义动词的词义分析[J].中国语文,2007(5) ：387-401/479.

刘华、刘坤.从几个视觉动词看动态语义学的实质[J].宁波大学学报（人文社会版）,2006,（05）：45-49.

宋瑛.泰语“ดู看”研究[D].云南大学硕士学位论文,2019.

萧少云、龚云宝.พจนานุกรมไทย-จีนฉบับทันสมัย（现代泰汉词典）[Z].南宁：广西教育出版社，2019.

徐思佳.现代汉语“看”类视觉感官动词句法语义分析[D].吉林大学硕士学位论文,2015.

尹戴忠.上古“向上看”概念场研究[J].重庆三峡学院学报,2009：87-92.

尹戴忠.上古“远看”概念场研究[J].湖南科技大学学报（社会科学版）,2010： 110-118.

王宇.对外汉语教学视角下“看”和“见”的语义研究[D].山西大学硕士学位论文,2019.

张云.视觉动词“看”、“见”使用情况历时、共时考察[D].华中师范大学硕士学位论文,2009.

赵雪伶.山西霍州方言眼部嘴巴概念域用词研究[D].山西大学硕士学位论文,2020.

中国社会科学院语言研究所词典编辑室编.现代汉语词典（第七版）[Z].北京：商务印书馆，2016.

钟守满、沈亚奇.视觉动词语义认知结构分析[J].杭州电子科技大学学报(社会科学版),2013,9(01)：42-46.

รุ่งทิพย์ รัตนภานุศร .การขยายความหมายของคำกริยาแสดงการรับรู้ด้วยตาในภาษาไทย[D].จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต,2006.

กชณิภา วิชยปรีชา.การศึกษาเปรียบเทียบคำกริยา “kan”ในภาษาจีนกลางกับคำว่า “ดู” ในภาษาไทย[D].จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2556（2013）.

แช มุนลี. การเปรียบเทียบคำกริยา ดูและเห็นในภาษาเกาหลีและภาษาไทย[D].กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2012.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
HUANG HAIYU

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
International Chinese education

Address（地址）：
Huachiew Chalermprakiet University, Bangkok, 10540, Thailand

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
XIAO YU

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Literal Arts, Guangxi Normal University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
International Chinese education,Chinese character

Address（地址）：
No.15 Yucai Road,Qixing District,Guilin Guangxi province, P.R.China 541004

基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”作业优化模式建构

Construction of "UbD" Homework Optimization Model Based on SOLO Classification Evaluation Theory

黄铮 [1]
HUANG ZHENG
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 56500121@qq.com

黄斌 [2]
HUANG BIN
南宁师范大学、文学院
Faculty of Arts，Nanning Normal University, P.R.China
E-mail: 49659899@qq.com

Received: 24 March 2024 / Revised: 26 June 2024 / Accepted: 30 November 2024

摘要

本文深入探讨了基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”作业优化模式建构。研究首先分析了 SOLO 分类评价理论在“UbD”作业设计中的适切性，指出其不仅与语文学科教学需求相契合，还顺应了深度学习的教学趋势，为作业质量的提升提供了理论支撑。在实践层面，该理论强调以终为始的成果导向、分级推进的路径导向以及评价导向的始终贯彻，从而确保作业设计的科学性和有效性。构建了基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”作业优化模式，包括作业结构框架、具体流程和反思步骤。在作业结构框架方面，通过分层设置目标、丰富评价证据以及递进学习体验，实现了作业的层次性、系统性和连贯性。在具体流程上，详细阐述了目标设定、任务设计、实施过程及评价反馈等环节，为实际操作提供了指导。反思步骤则强调对作业设计效果进行定期评估与反思，以推动持续优化。本研究不仅丰富了“UbD”作业设计的理论内涵，还为一线教师提供了可操作的作业优化模式。实施该模式有助于提升学生的思维能力、问题解决能力及自主学习能力，进而推动语文学科教学质量的整体提升。

关键词：SOLO 分类理论；UbD 作业流程；模式建构

ABSTRACT

This paper delves into the construction of an optimized model for “UbD” assignments based on the SOLO classification assessment theory. The study first analyzes the appropriateness of the SOLO classification assessment theory in “UbD” assignment design, pointing out that it not only fits well with the teaching needs of the language subject but also aligns with the trend of deep learning, providing theoretical support for improving assignment quality. At the practical level, the theory emphasizes starting with the end in mind, progressing through graded pathways, and maintaining a consistent assessment orientation, ensuring the scientific and effective design of assignments. A “UbD” assignment optimization model based on the SOLO classification assessment theory is constructed, including assignment structure framework, specific processes, and reflection steps. In terms of assignment structure framework, hierarchical goal setting, rich assessment evidence, and progressive learning experiences are utilized to achieve the hierarchical, systematic, and coherent nature of assignments. In the detailed processes, aspects such as goal-setting, task design, implementation, and assessment feedback are elaborated to provide guidance for practical implementation. The reflection steps underscore the importance of regularly evaluating and reflecting on the effectiveness of assignment design to promote continuous improvement. This study not only enriches the theoretical content of “UbD” assignment design but also offers operational assignment optimization models for frontline educators. Implementing this model can help enhance students' thinking skills, problem-solving abilities, and self-directed learning capabilities, thereby advancing the overall quality of language subject teaching.

Keywords: SOLO classification theory, UbD assignment processes, Model construction.

引言

在当今教育领域，作业设计已成为提升学生核心素养、促进深度学习的关键环节。随着教育理念的更新与教学方法的演进，传统的作业设计模式已难以满足语文学科教学的多元化需求。因此，寻求一种更加科学、有效的作业优化模式显得尤为迫切。SOLO 分类评价理论作为一种评价学生思维能力层次的理论框架，为作业设计提供了全新的视角。本文将基于 SOLO 分类评价理论，探讨“UbD”（理解为先设计）作业优化模式的建构，以期为语文学科教学质量的提升提供有益的参考。“UbD”作业设计强调以学生为中心，关注学生的思维发展和深度学习。而 SOLO 分类评价理论则能够精准地把握学生思维的层次和特点，为作业设计提供有力的理论支撑。通过深入分析 SOLO 分类评价理论在“UbD”作业设计中的适切性，发现该理论不仅与学科的教学需求相契合，还有助于推动学生的深度学习，提升作业设计的科学性和有效性。在本文中，将构建基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”作业优化模式，包括作业结构框架、具体流程和反思步骤。通过分层设置目标、丰富评价证据以及递进学习体验，我们将实现作业的层次性、系统性和连贯性。同时，还将详细阐述目标设定、任务设计、实施过程及评价反馈等环节，为一线教师提供可操作的作业优化模式。通过实施该模式，期望能够提升学生的思维能力、问题解决能力及自主学习能力，进而推动教学质量的整体提升。同时，本文的研究也将丰富“UbD”作业设计的理论内涵，为教育领域的进一步发展提供有益的借鉴和启示。

一、研究的背景与原因

在信息时代和知识经济时代的双重影响下，学生应具备的适应终身发展的核心素养显得尤为重要。然而，传统的作业设计方式忽略了学生个体的差异，未能针对不同层次的学生进行分层设计，这使得学生难以在思维层次上得到进一步的发展和核心素质的养成。因此，需要精心策划一系列层层递进的问题，构建成一个完整的问题链作业模式，从而引导学生逐步探索并深化对问题的思考。这种分层次的设计方式旨在适应不同水平学生的需求，有效提升他们的学习效率和学习成果。教师在作业布置上若采取“一刀切”的模式，将导致学习能力较弱的学生难以胜任，而学习能力较强的学生则觉得缺乏挑战。这种做法不仅无法达到减轻学生负担的目的，也无法有效提升学生的学业成绩、学习能力和创新能力。教师面对学生能力提升的局限性，也会感受到较大的压力，从而影响其教学效能感。鉴于此，对语文作业的分层化设计进行深入研究，分析当前设计的现状，并构建作业优化的模式尤为重要。

二、研究目的和意义

本论文的研究目的在于构建基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”（Understanding by Design）作业优化模式。通过深入分析 SOLO 分类评价理论在“UbD”作业设计中的适用性，探索如何将该理论与语文学科教学需求相结合，以顺应深度学习的教学趋势。研究的主要目标是设计一套具有科学性、层次性、系统性和连贯性的作业优化模式，该模式将以终为始的成果导向、分级推进的

路径导向以及评价导向为核心理念，从而提升学生的思维能力、问题解决能力及自主学习能力。具体而言，本研究期望通过明确目标设定、创新任务设计、完善实施过程及构建有效的评价反馈机制，为一线教师提供一套可操作的作业优化方案，以期推动语文学科教学质量的整体提升。

本论文的研究意义：有助于深化对 SOLO 分类评价理论和“UbD”作业设计理念的理解与应用。通过系统分析两者之间的内在联系，能够揭示 SOLO 分类评价理论在“UbD”作业设计中的适切性和优势，进一步丰富和完善相关教育理论。能够提供更为科学、有效的作业设计方法，促进语文学科教学质量的提升。本研究对于促进教育公平也具有重要意义。优化作业设计可以确保不同水平的学生都能在作业中得到适当的挑战和提升，减少因作业难度不当而导致的教育不平等现象。最后，本研究对于教育实践者和政策制定者具有一定的参考价值。通过本研究提出的作业优化模式，可以为教育实践者提供具体的操作指南，帮助他们更好地设计和管理作业。本论文的研究意义不仅在于理论层面的深化和创新，更在于实践层面的应用和推广，对于提升教育质量、促进学生全面发展以及推动教育公平具有积极的意义。

三、研究综述

SOLO 分类评价理论是由澳大利亚教育心理学家约翰 B•比格斯（John B. Biggs），当时在香港中文大学担任心理学教授，以及他的同事凯文 F•科利斯（Kevin F. Collis）于 1982 年在其著作《Evaluating the Quality of Learning—SOLO Taxonomy》中首次详细阐述的。这一理论的英文全称“Structure of the Observed Learning Outcome”在直译中意味着“观察到的学习结果的结构”。除了广为人知的“SOLO 分类评价理论”这一译名外，该理论也被称作“SOLO 分层评价法”，而简称“SOLO 评价法”或“SOLO 分类评价”也时有出现，体现了这一理论在教育领域的多样化理解和应用。自从《Evaluating the Quality of Learning—SOLO Taxonomy》这部著作问世以来，约翰 B•比格斯教授不仅持续推出了一系列关于 SOLO 分类评价理论的专著和文章，而且不断深化对该理论的研究与实践，从而激发了全球众多学者和教育界专家的兴趣与参与。在地域上，澳大利亚、美国、中国等多个国家与地区均对 SOLO 理论展开了广泛的研究与实践。在教育阶段上，SOLO 分类评价理论已经成功融入小学、中学和大学等多个学段的教学之中。从学科角度来看，该理论在历史、数学、写作、阅读、地理、语文、英语等多个学科领域得到了有效应用。此外，在应用场景上，SOLO 分类评价理论不仅在学生的思维评价、教师的课堂评价、学校的教育评价等方面发挥着重要作用，还广泛应用于阅读理解、测验考试、作业检查、课堂提问引导等多个教学环节，为教育教学质量的提升提供了有力支持。

“UbD”，全称“Understanding by Design”，在国内被广泛译为“基于理解的教学设计”或“理解为先的教学模式”。这一模式源自 20 世纪 90 年代，由格兰特•金斯和杰伊•麦克泰格两位美国著名课程专家在其合著的《Understanding by Design》一书中正式提出。经过持续的理论探讨和丰富的教育实践，UbD 模式不断完善，并在全球范围内受到广泛认可。该模式的核心思想是通过逆向的教学设计策略，使学生达到深层的“理解”，从而实现有意义的学习。UbD 模式特别强调逆向教学设

计的重要性，认为这种设计方法是实现教学目标的最有效方式。教师在设计课程时，首先要清晰设定课程目标，然后如同评估者一样制定评价标准，最后据此设计具体的教学环节。逆向设计体现了结果导向的教学思维，有效规避了传统内容导向的教学弊端，极大地促进了学生的深度学习，有助于他们提升核心素养。自该模式在美国引发教学革新热潮后，于 20 世纪初传入我国。如今，我国教育界对 UbD 模式的研究已日趋深入，并在多个学科领域成功应用，成为新课程改革背景下教学设计的重要指导理论。特别是在语文学科中，UbD 模式以其逆向教学设计的原理，为破解作业设计难题提供了宝贵的经验借鉴。随着基础教育课程改革方案的实施、课程标准的制定以及教材体系的完善，将 UbD 模式的理念转化为教学实践已成为当前教育领域的重要任务。UbD 模式不仅是“理念化为行动”的典范，更是推动语文学科教学创新的重要工具。

总之，自 SOLO 分类评价理论及“UbD”模式提出以来，教育学界表现出了积极的反响，在世界范围内的多学科、多学段与多场场景中，都有相关的研究与运用实践。随着研究的不断深入与实践的持续展开，SOLO 分类评价理论和及“UbD”模式已经被从理论与实践层面被确证为一种理论自洽、操作可行、效果可见的教育教学评价方法论。基于这一认知，SOLO 分类评价理论结合“UbD”模式对于初中语文作业优化这一个实践命题而言，应当也是有一种有益的理论资源与有效的方法论工具，故而笔者尝试将二者结合起来作为研究选题加以思考探究。本课题由 SOLO 分类评价理与 UbD 作业优化设计两个关键词组成，主要考察由这两个关键词的交叉部分，因此，相关研究现状的综述，可以从以下三个方面渐次展开。

（一）国内外关于 SOLO 分类评价理论的研究

1. 国外关于 SOLO 分类评价理论的研究

关于国外关于 SOLO 分类评价理论的研究，大体可以按研究对象身份的不同，分为倡导者与接受者两个维度展开。

（1）倡导者比格斯与凯文 F·科利斯的研究

作为 SOLO 分类评价理论的提出者约翰 B·比格斯（John B.Biggs）与凯文 F·科利斯（Kevin F.Collis），他们在长期的理论研究与实践检验中不断的验证与完善相关理论，确保该理论处于一个不断发展的态势中。约翰·比格斯认为，人类的思维逻辑与认知行为存在不同的发展阶段，而人在新知识的学习过程中的思维阶段的变化是可以观察的，在其所属阶段会有与之相对应的认知特点，由低到高可以分为五种：前结构水平、单一结构水平、多元结构水平、关联水平、抽象扩展水平。因此，这一理论的核心优势和独特之处在于将以往分层评分的实践经验系统化，并在学术层面对实施分层评分的必要性和可行性进行系统论证。

（2）其他接受者的相关研究

国外学界对 SOLO 也进行了较为深入的理论辨析与实践运用。1994 年，Boulton-Lewis 通过实证研究证实了 SOLO 分类法在准确反映高思维水平学生能力方面的有效性。2002 年，Charles•C• Chan 与 M• S •Tsui 认为该理论更适合评估学生的学习成果而非学习过程，并建议进一步研究建立评审小组，以确定在不同情境下何种分类法更适合评价特定学习成果。2009 年，Brabrand Claus 和 Dahl Bettina 描述了两所学院使用 SOLO 分类法的经验，该理论有助于系统分析和比较不同科学学科的能力。总之，虽然 SOLO 分类理论起初只是描述智力发展的一般性框架，随着众多学者以大量的研究对这种框架进行了修正，遂使之成为一种使用范围较广的理论，尤其是在教育教学的测评领域获得了长足发展。

2. 国内关于 SOLO 分类评价理论的研究

国内对 SOLO 分类评价理论的关注与译介，始于上世纪九十年代末。其中，湖北大学的吴维宁在 1998 年发表的《教育评价新概念 SOLO 分类法评介》一文，是国内首次对 SOLO 分类理论进行系统介绍和评价的学术成果。进入新世纪以后，SOLO 分类评价理论在国内大陆学界开始逐渐获得重视，翻译、介绍、述评的成果日渐增多，总体呈现出由单纯的理论介绍评析向不同的学科领域不断拓展运用的发展趋势。

（1）国内将 SOLO 分类评价理论译介与基础教育改革相结合进行宏观考察的研究

在国内译介 SOLO 分类理论的文章中，吴维宁的《教育评价新概念 SOLO 分类法评介》被认为是较早的。其主要贡献在于深入分析了 SOLO 分类理论的五种结构划分方式及其内涵，为后来的研究提供了重要的理论基础。

蔡永红的《SOLO 分类理论及其在教学中的应用》将 SOLO 分类理论作为新皮亚杰主义的代表性理论进行了介绍，简述了 SOLO 分类理论的发展历程。吴有昌、高凌飚的《SOLO 分类法在教学评价中的应用》以及李佳与吴维宁的《SOLO 分类理论及其教学评价观》对 SOLO 分类理论新的学习质量观、新的教学质量观、新的教学目标评测方法等方面进行了分析。2010 年，比格斯与科里斯合著的《Evaluating the Quality ofLearning—SOLO Taxonomy》以《学习质量评价——SOLO 分类理论》翻译出版。 该书的翻译出版是 SOLO 分类理论译介领域中最为重要的成果，从 2010 年开始，国内与 SOLO 分类理论有关的研究成果不断涌现，进入了新的阶段。

（2）国内将 SOLO 分类评价理论介绍与语文学科运用实践相结合的研究

在国内关注 SOLO 分类评价法并尝试将之运用于实践的研究成果中，黄牧航《SOLO 分类评价理论与高中历史试题的命制》这篇文章，首次将该理论运用于特定学科的教学评价实践。此后，宋

从以上例句发现动作主体表人，动作对象由表人、表事件的抽象概念组成。这两个例句中的“看”包含有通过审视对象--经过分析--提出想法和发现，带有目的性。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人、物、抽象概念]。

（6）诊治

⑬诊所医生每天看头疼脑热和开病假条就够生活的不错了。

⑭不舒服的时候就该去看医生。

例⑬中“看”的对象是“头疼脑热”表病症，例⑭中“看”后面接的宾语是“医生”，表示从医生处获得治疗。“去看医生”说明是近距离。“看”的对象还可以是病人和需要治疗的身体部位。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[视向：正视]+[距离：近]+[目的性：强]+[方式：仔细]+[对象：人、身体部位、病症]。侧重目的性、方式和对象这三个概念要素。

（7）对待、看待

⑮她只是把于而龙看做亲人，想和他诉一诉做母亲的衷情。

⑯二次到宣阳坊时，腰缠万贯，派头很大，所以大家都把他当个自己人看。

从例句可以看出“看”的主语和宾语都是表人。例⑮“想”引出目的。这一义项主要表示主体对对象的一种态度。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人]。

（8）取决于、决定于

⑰其实世事并无好坏，全看你们怎样去想。

⑱罢了，罢了，权看你师父的面子，我就放了你罢！

从例句可以看出事情的判断和结论全由“看”后的宾语决定，动作对象可以包括表人、表物和表抽象概念的成分组成。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[目的性：强]+[对象：人、物、抽象概念]。

（9）表“提示或提醒”

⑲你看，又在罗嗦关於我女儿之事。

⑳佩芳道：“你尽管去和他说，你看我办得到办不到？....”

此义项“看”字可以单独用，也可以与其他词语组合使用，说话者与听话者交流表达自己的观点或预判，提醒听话者留意或引起听话者的注意，具有很强的目的性，可以表示近距离的提醒，如“看车”，提醒注意眼前的车子，对象可以包括表物、表抽象概念的成分。其概念结构为：[主体：人]+[工具：眼睛]+[距离：近、远][目的性：强]+[对象：物、抽象概念]。

目前，国内无论是哪个学科，将 SOLO 分类理论结合 UbD 运用于作业领域的研究成果都不多。SOLO 分类理论的挖掘潜力依然巨大。当前，鲜有文献深入探讨 SOLO 理论对作业设计的全面应用，对其的分析多停留在表面的概念介绍，缺乏深入细致的剖析。在实际应用中，也存在着盲目套用、忽视学科特性的问题，以及发现问题却缺乏相应解决策略的情况。此外，虽然 SOLO 分类理论的应用经验丰富，但往往停留在理论层面，缺乏具体可行的操作指南。从这些研究成果来看，本选题还是一个鲜有置喙的研究新领域，具有广阔的可谓空间。

四、SOLO 分类评价理论融入 “UbD”作业设计的适切性

为了深入研究 SOLO 分类理论在“UbD”作业设计中的应用，以及探讨二者结合的独特价值，本章从 SOLO 分类理论与“UbD”逆向设计理念的契合度，以及 SOLO 分类理论与“UbD”的逆向设计优势互补方面进行论述，为二者结合运用提供了基础。

（一）理论的适切性

1. 契合语文学科教学的需求

语文学科作为一门综合性较强的学科，注重培养学生的语言运用能力和思维能力。在语文学习中，学生不仅要掌握基础知识，还要能够运用语言进行表达和思考。而 SOLO 分类理论和 UbD 逆向设计这两个理论都强调对学生的认知层次和理解程度的关注，这恰好符合语文学科的特点。SOLO 分类理论关注学生的个体差异，根据学生的不同认知层次和理解程度，提供有针对性的教学和作业设计。UbD 逆向设计则注重从学习目标出发进行教学设计，包括作业设计。将这两个理论融合应用于语文作业设计，可以使作业更加符合学生的学习需求和认知水平，更好地满足语文学科的特点，进而促进学生语言运用能力和思维能力的提升。这两种理论均以学生为中心，强调教学过程应该围绕学生展开。这些理论的倡导引导教师将注意力集中在学生的学习过程上，将自身的角色定位为辅助者，体现了语文教学理念的转变。这种转变使教师能够更好地以学生的发展为导向，贯彻语文课程标准中“以学生为本”的理念，将提高学生的语文核心素养作为教育目标。通过将 SOLO 分类理论和 UbD 逆向设计两个理论融合应用于语文作业设计，可以更好地了解学生的学习状况和进步程度，从而给予有针对性的反馈和指导。这种融合设计的方法不仅可以提高教学质量和效果，还可以促进学生的认知发展和思维能力的提升，实现教育目标。

2. 呼应深度学习的教学转向

SOLO 分类评价理论强调学习者在认知发展过程中的不同阶段，从表面学习到深层学习再到专家水平学习的演进。这与深度学习的教学转向密切相关，深度学习注重学生对知识的理解和应用能力的提升，而不仅仅是记忆和重复的机械式学习。因此，将 SOLO 分类评价理论融入 UbD 作业设

计中可以更好地呼应深度学习的教学转向。在 UbD 作业设计中，教师首先要明确目标，即要教授的核心思想和理念，然后设计评价标准和评价方式。通过 SOLO 分类评价理论，教师可以更精细地区分学习者在认知发展的不同阶段的表现，从而更有针对性地设计作业和评价方式。例如，针对深度学习的目标，教师可以设计更具挑战性和启发性的任务，要求学生进行批判性思考和综合性应用知识。通过 SOLO 分类评价理论的帮助，教师可以更准确地评估学生的学习水平，及时发现学生的不足之处并提供有针对性的指导。SOLO 分类理论和 UbD 逆向设计都致力于培养学生的认知发展和思维能力。将这两个理论融合应用于语文作业设计，可以引导学生从基础的知识记忆和理解，逐步提升到高级的分析和应用，再到创新和批判性思维的培养，有效促进学生的认知发展和思维能力的全面提升。

3. 实现作业质量提升的保障

将 SOLO 分类评价理论融入 (UbD)作业设计可以提高作业的质量和有效性。SOLO 分类评价理论能够帮助教师更好地理解学生的认知发展水平，并据此设计更具挑战性和启发性的作业任务，以促进学生在认知发展上的进步。这有助于提高作业的要求和标准，从而保障作业的质量。在使用 UbD 的作业设计过程中，教师需要根据学习目标和评价标准设计具有挑战性和深度思考要求的任务，以激发学生的学习兴趣和积极性。通过 SOLO 分类评价理论的帮助，教师可以更好地了解学生在认知发展上的差异，因此可以为不同水平的学生设计个性化的任务和评价方式，使每个学生都能得到适宜的挑战和指导，提高作业的质量和成效。SOLO 分类评价理论还可以帮助教师更全面地评估学生的学习成果，不仅看重学生的知识掌握程度，还要注重学生对知识的理解和应用能力。通过深入评价学生在认知发展过程中所处的阶段，教师可以及时发现学生的不足之处并提供有针对性的指导和支持，帮助学生进步。这样可以提高作业的质量和学生的学习成果，实现作业质量提升的保障。

（二）实践的可行性

1. 以终为始的成果导向

SOLO 理论的多级认知发展阶段有助于更明确地确定学生所应达到的学习目标和最终的成果，从而加强作业设计的成果导向性。同样，UbD 逆向设计强调在设计教学前就要明确预期的学习结果，这有助于教师在教学过程中更加精准地把握学生的学习进度和思维发展。当这两种理论相结合时，它们共同构建了一个全面而深入的教学评估体系。教师不仅能够了解到学生知识的掌握情况，还能洞察其思维发展的动态过程，从而更加精准地指导学生学习，促进他们思维能力的不断提升。他们一致认为，教学目标不仅在于传授知识本身，更为关键的是通过获取知识来更新认知结构，实现持久性理解，最终实现学生核心素养的提升目标。通过明确的终极学习目标和具体的评价标准，学生能够清楚了解作业的要求和期望，有助于激发学生的学习动机和自主学习能力，提高学习的效果。因此，将 SOLO 分类评价理论融入 UbD 作业设计中的适切性在于它强调以终为始的成果导向。通

过明确定义学生应达到的最终学习成果和标准，在作业设计过程中更好地考虑学生认知发展的不同阶段，使得作业设计更具有针对性和有效性，帮助学生实现认知目标的渐进性提升。

2. 分级推进的路径导向

SOLO 分类评价理论强调学习者的认知发展水平随着时间的推移逐步提高，从简单的表面理解到更深层次的理解和专家水平的学习。这种分级的认知发展路径可以很好地融入 UbD 作业设计中，帮助教师设计并评估作业的过程和效果。在 UbD 的作业设计过程中，教师可以根据 SOLO 分类评价理论的分级认知结构，设计不同难度和深度的作业任务，以引导学生逐步提高他们的认知水平。通过不同层级的作业任务，学生可以逐步提升自己的思维能力水平。从简单的问题开始，逐渐过渡到复杂的问题，学生在解决问题的过程中会不断思考和探索，从而促进其思维能力的提升。通过逐级推进的路径导向，学生可以逐步发展并深化对知识的理解和运用能力。教师不仅可以更好地了解学生在认知发展上的位置，还可以根据学生的表现调整作业设计和教学策略，使学生能够逐步迈向更高的认知水平。分级推进的路径导向还有助于促进学生的自主学习和自我评价能力。学生可以清晰地了解每个认知阶段的要求和目标，同时也能够根据自己的表现评估自己的学习进度，及时调整学习策略。

3. 贯彻始终的评价导向

SOLO 分类评价理论强调评价是学习过程中不可或缺的一部分，通过评价可以促进学生的认知发展和提升学习成效。这种理论的融入能够帮助教师在整个教学过程中始终保持对评价的关注，确保评价与学习目标和教学过程紧密衔接，为学生提供有效的反馈，推动其学习持续改进。在 UbD 的作业设计中，教师首先确定学习目标和评价标准，然后设计能够有效评估学生达成目标的作业任务和评价方式。教师根据不同的阶段设计相应的评价标准和方法。这样设计出来的作业不仅能够有效评估学生的学习成果，还能够为学生提供有针对性的反馈。贯彻始终的评价导向意味着在整个学习过程中持续关注学生的学习进展，通过定期的评估和反馈帮助学生不断改进和提高。教师可以根据学生的作业表现和理解程度灵活调整教学策略和作业设计，因此，将 SOLO 分类评价理论融入 UbD 作业设计中的适切性在于贯彻始终的评价导向。通过始终关注评价的重要性和有效性，教师可以确保评价和作业设计紧密结合，促进学生的学习效果和成长。这种持续的评价导向有助于提高教学效果和学生成绩，推动学生在认知发展上的持续提高和进步。

五、基于 SOLO 分类评价理论的 UbD 作业优化模式建构

通过将 SOLO 分类理论的前结构层次、单点结构层次、多点结构层次、关联结构层次以及抽象拓展结构层次融入到 UbD 逆向作业设计的三个阶段中，可以在作业设计的各个阶段考虑到学生的不同认知层次，从而制定出更具有针对性的作业内容，丰富逆向作业设计的实际意义和实践价值。这种方法使逆向设计目标 UbD 作业设计更加精准，学习进程和评估路径呈现可视化。

（一） 基于 SOLO 分类评价理论的”UbD”作业结构框架

1. 分层设置目标

作业设计的过程实际上是将学生的起始状态转化为目标状态，将初始水平提升至目标水平的过程。为了实现这一目标，教师可以采用 SOLO 分类理论来帮助自己进行层次化的目标设定。首先，教师需要归纳概括核心概念。这要求教师深入理解特定领域，并能够从大量信息中提炼出关键信息。其次，在理解课程标准和教材的基础上，教师需要确立全面的教学主题。这个主题应当能够覆盖各个知识点，同时也能够整合相关的知识和技能，形成一个连贯、系统的整体。同时也需要对学生的需求和兴趣有深入的理解，以便能够针对每个学生的个性化需求，提供最合适的教学内容和方法。最后，教师需要将教学主题所包含的核心概念具体化为清晰可见的学习目标，并根据 SOLO 分类理论进行系统分类。这有助于引导教学从表层逐渐深入展开。这个过程中，我们需要将抽象的核心概念转化为具体可观察和评估的学习目标，确保学生能够清晰明了地了解教学内容的重点。此外，通过 SOLO 分类理论的归类和分类，可以帮助我们根据学生的认知水平和能力，有针对性地设计任务和教学活动，使得教学过程更具系统性和逐步深入的特点。

2. 丰富评价证据

在确定评价证据阶段，SOLO 分类理论为教师提供了一种基于学生认知层次的清晰、结构化的评价方式。教师可以根据学生的作业表现，从而更精确地确定学生的理解和认知水平。通过具体、可观测、可度量的外显学习表现来评估。这种方法不仅能够提高评价的客观性和准确性，还能为教师和学生提供更明确的学习目标和评价标准，有助于教师了解学生的学习状况和进步程度，为教师提供有针对性的反馈和指导。SOLO 分类理论将学生的认知水平划分为五个层次，逐渐由浅入深，对学生的学习过程和认知发展进行了深入的研究。它不仅关注学生的学习结果，更注重学习过程，通过对学生的质性评价，取得了良好的效果。结合课程标准来确定评价证据是作业设计中至关重要的一部分。课程标准规定了学生应该掌握的知识、技能和能力标准，是评估学生学习成果的基准。通过制定合理的评价证据，可以客观地评估学生是否达到了课程标准的要求，帮助教师全面了解学生的学习情况，从而调整教学策略，为教学的个性化和差异化提供重要支持。

3. 递进学习体验

最后，在设计学习体验和教学阶段，SOLO 分类理论为教师提供了一种具有层次性和可操作性的任务设计方法。教师可以根据学生的认知水平和能力，设计不同层次的任务，从基础的知识记忆和理解，到高级的分析和应用，再到创新和批判性思维。这种层次性的任务设计方法有助于激发学生的学习兴趣和主动性，培养他们的创新能力和合作精神。通过将 SOLO 分类理论与 UbD 的作业设计过程有机结合，教师可以更好地把握学生的学习需求，为不同层次的学生提供合适的作业任务。

同时，设计表现性任务是促进学生在学习体验和教学中发展综合能力的重要途径。这些任务需要学生运用所学的知识、技能和价值观来解决实际问题，这不仅能够帮助他们将课堂知识应用到实际情境中，而且能够培养他们的解决问题能力、合作与沟通能力、批判性思维等综合能力。在作业设计的这个阶段，关键任务是将第一阶段确立的学习目标转化为具体且富有吸引力的学习经验。创设具有一定挑战性的任务，同时也需要避免任务过于复杂或者过于简单。适度的挑战可以激发学生的学习兴趣和动力，让他们积极参与，主动探索。适当的挑战可以帮助学生在实践中巩固知识，提高解决问题的能力和创造性思维。

融入 SOLO 分类理论对 UbD 模式的的学习目标、评价证据、活动任务三个阶段进行改进: 挖掘核心概念，外显为可见的学习目标；结合课程标准，确定评价证据；设计表现性任务，综合发展学生能力，构建构建基于 SOLO 分类评价理论的”UbD”作业优化结构框架，该框架提供了清晰的学习路径和明确的评估标准，使教师能够更精确地评估学生的学业成果，为学生提供具体的反馈和指导。（如下图 1）

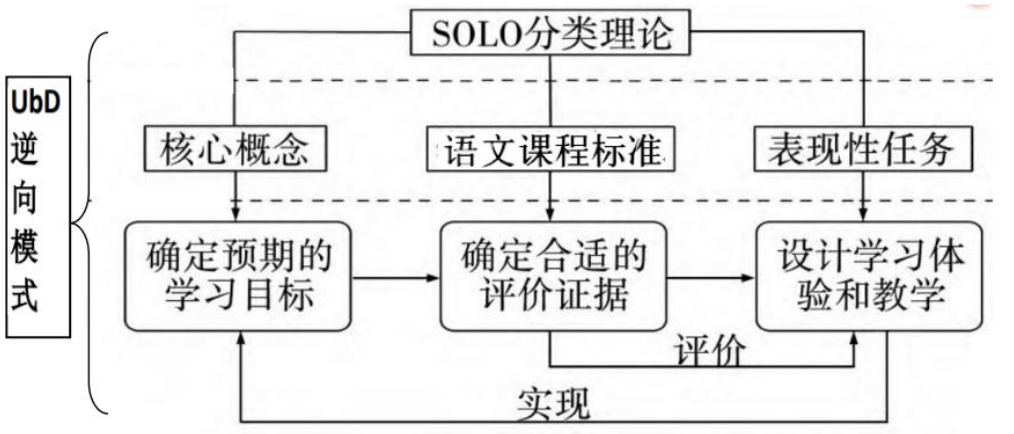

图 1 基于 SOLO 分类评价理论的”UbD”作业优化结构框架图

（二）基于 SOLO 分类评价理论的”UbD”作业具体流程

UbD 模型的核心概念是从“终极目标”的角度出发，设计作业流程，以确保学生深入理解和掌握知识。UbD 模型强调作业设计的首要目标是学生的理解。在语文作业设计中，搭载 SOLO 分类理论，运用 SOLO 分类理论解构作业目标，并进一步细化为具体的、可操作、可观察的学习任务。通过明确目标、评估标准和教学活动，帮助学生深入理解文本内容和语言知识，提升其语文素养。

其次，UbD 模型强调作业设计的质量和有效性。在语文作业设计中，教师可以根据 UbD 模型的指导，运用 SOLO 分类理论明确学生应该达到的目标和标准，设计符合这些标准的评估任务和教

学活动，从而确保作业的质量和有效性，帮助学生实现深层次的理解和应用。此外，UbD 模型注重作业设计的灵活性和个性化。在语文作业设计中，教师可以结合 UbD 的理念，运用 SOLO 分类理论分析学生所处的思维层次，区分他们的差异性，调整作业设计和教学策略，以满足不同学生的学习需求，促进学生的个性发展和综合能力提升。UbD 模型强调反思和改进。在语文作业设计中，教师可以运用 SOLO 分类理论对作业过程进行评估和反思，收集学生的反馈和成绩数据，不断优化作业设计和教学实践，提高作业的有效性和质量，促进学生学习成果的持续提升。综合来看，SOLO 理论融合 UbD 模型的特点能够有效应用于语文作业设计中，使作业流程更加系统和有序，促进学生的深度理解和综合能力的提升，从而帮助学生在语文学习中取得更加显著的成果

通过融入 SOLO 理论的“UbD 作业设计流程”，可以使教学目标更加明确，评价标准更加具体，活动任务更加有针对性。教师能够有效地设计和实施具有针对性和深度的作业任务，促进学生在理解、应用和评估等方面的综合能力的提升，帮助他们取得更好的学习成果。

融入 SOLO 理论的“UbD 作业设计流程”如表 1 所示：

表 1：融入 SOLO 理论的“UbD”作业设计流程

<table>
<tr><td colspan="3">融入 solo 理论的“UbD 作业设计流程”</td></tr>
<tr><td colspan="3">阶段一：明确预期学习结果
（作业目标：学习迁移、理解意义、掌握知能）</td></tr>
<tr><td rowspan="6">核心概念

设计的作业要达到的内容标准和任务目标是哪些？

要发展的思维习惯和学科的目标是哪些？</td><td colspan="2">学习迁移</td></tr>
<tr><td colspan="2">学生能自主地将所学运用到……
学生将获得何种持久的、自主的学习成果？</td></tr>
<tr><td colspan="2">理解意义</td></tr>
<tr><td>深入持久理解
学生将会理解……
教师期望学生理解什么？
学生如何将它们联系一起？</td><td>核心问题
学生将不断地思考……
何种引人深思的问题能促进学生的质疑问难、理解意义和学习迁移？</td></tr>
<tr><td colspan="2">掌握知能</td></tr>
<tr><td>学生该掌握的知是……
学生应当掌握并能再现哪些事实和基本概念？</td><td>学生应形成的技能……
学生应当会运用哪些具体的技能和程序？</td></tr>
<tr><td colspan="3">阶段二：确定恰当评估证据
（作业形式：评估标准、真实情境任务）</td></tr>
<tr><td rowspan="2">课程标准

目标代码：

是否所有的预期学习结果都进行了合理的评估？</td><td rowspan="2">评估标准

采用何种标准来评估预期学习结果的成效？
不考虑具体形式，评估中最重要的本质属性是什么？</td><td>真实情境任务
将用哪些表现说明学生实现了理解？
在复杂的情境任务中，学生将如何展示自身的理解(理解意义和学习迁移)？</td></tr>
<tr><td>其他评估：
通过其他哪些方式说明学生达成了“阶段一”中的目标？
教师将收集哪些方式说明学生达成了“阶段一”中的目标？</td></tr>
<tr><td colspan="3">阶段三：辅助相关教学过程（设计学习体验）
（作业监控：教学活动监控，一一对应目标）</td></tr>
<tr><td>表现性任务</td><td colspan="2">前 测
教师将采用何种前测方法来确定学生已有的知识、技能、水平和潜在的误解？</td></tr>
<tr><td>目标编码
每个学习</td><td>教学活动
学生的学习迁移、理解意义</td><td>教学监控
在作业实践活动中，教师如何监控学</td></tr>
</table>

活动的目标（类型）是什么?	和掌握知识技能取决于…… 教学活动是否致力于达成三种类型的目标(知识技能、意义理解和学习迁移)? 教学活动是否体现了学习的基本原则和最佳的教学实践? 阶段一和阶段二之间是否始终保持一致? 教学活动对学生是否有吸引力和有效果?	生知识技能、理解意义和学习迁移的学习进程? 潜在的薄弱点和误解是什么? 学生如何获得必要的反馈?

（三） 基于 SOLO 分类评价理论的”UbD”作业反思步骤

在进行基于 SOLO 分层评价理论的初中语文”UbD”作业设计实践研究过程中，需要收集实践数据进行分析，对作业的设计进行反思调适，不断修正优化，在进行作业设计反思和调试阶段，需要综合考虑多个关键方面。学习目标与期望的明确性是作业设计的基础，确保学生清晰理解学习目标以达到更好的学习成效。作业形式的多样性将促进学生个体差异的充分展现，为其提供更灵活的学习机会并激发学习兴趣。同时，合理设定作业评估方式对学生成绩的准确衡量至关重要，评估应该具有诊断性和指导性，并提供及时反馈以帮助学生进步。此外，作业设计中的顺序性和连贯性将引导学生系统地探究知识，建立深层次理解。教师在作业设计中的角色定位决定了教学效果的高低，通过有效的支持和指导，教师能够成为学生学习路上的引领者和促进者。这些因素共同构成作业设计反思的的步骤。在探索对初中语文单元作业设计时，对照下表，进行反思和优化。

反思调适作业设计流程	
期 望	在最佳作业设计中体现了： ◆提供明确的学习目标和期望 ◆将学习目标通过具体明确的有意义的学业表现体现出来 ◆围绕实际问题/论题/设问开展教学； ◆展示达到预期目标的示范或者实例。
作业形式	作业形式在最佳学习设计中体现了： ◆各种活动和方法体现学生的个体差异性(例如，学习风格、能力水平和兴趣等方面的差异) ◆提供多种任务和方法，并且学生可以自由选择(例如，既可团队合作又可单独作业) ◆激励学生主动学习并积累经验从而弄懂复杂的学习内容 ◆以“示范一尝试一反思一调整”(mode- try- feedback- refine) 的循环模式来开展学习
作业评估	在最佳作业设计中体现了： ◆明确表现目标或标准 ◆对原有知识、技能水平和错误理解进行诊断性评估 ◆学生通过实际应用证明自己已经真正理解 ◆评估办法符合最终目标 ◆提供持续、及时和描述性反馈 ◆学习者可以尝试、纠错、反思和改正，鼓励自我评估
顺序性和连贯性	顺序性和连贯性在最佳学习设计中体现了： ◆以一个引子开始，引导学习者积极参与解决真实问题 ◆反复由总到分再由分到总地学习，不断加大难度 ◆反思之前的想法——让学习者对自己以前的想法和作业进行重新思考和修正
教师角色	在最佳学习设计中体现了： ◆教师作为一个促进者/辅导者，去支持和引导学习者的作业探究 ◆提供针对性教学和相关资源以供学生作业达到预期表现 ◆教师通过解决核心问题和展示适合知识技能应用的真实案例，来揭示重要思想和过程

根据以上图表，在反思和调整作业设计时，遵循以下几个关键步骤以确保作业的有效性和高效性：首先，确立明确的学习目标和期望。这要求作业设计时要具体和清晰地界定学生应达到的目标，同时要适合学生的能力并具有一定挑战性。将学习目标和期望细化成可衡量的指标，促进有针对性的改进。其次，作业形式需要多样化以适应学生的个体差异。这包括考虑学生的不同学习风格、能力水平和兴趣。设计多种类型的任务，从而激励他们更主动地参与学习，促进个性发展和能力提升。第三，作业评估方式应与学习目标保持一致，并能够诊断学生的知识水平和解题误区。多元和全面的评估方法能全面反映学生的学习成果，并提供有益的反馈。第四，作业设计需要有顺序性和连贯

性。作业应从引人入胜的引子开始，引导学生逐步深入学习。内容安排应由总体到具体再到总体，帮助学生全面理解知识点，形成系统化的学习结构。最后，要明确教师的角色是促进者和辅导者。教师应提供必要的指导和支持。总的来说，有效的作业设计需要教师认真考虑学习目标和期望、作业形式的多样性、评估方式、顺序性和连贯性，以及教师的角色定位，以确保作业促进学生的学习进步和能力提升。

结语

在深入探讨了基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”作业优化模式建构之后，我们可以清晰地看到这一模式为语文教学带来的新视角和新机遇。本研究不仅从理论上分析了 SOLO 分类评价理论与“UbD”作业设计的紧密结合，构建了一套科学、系统的作业优化模式。通过以终为始的成果导向、分级推进的路径导向以及评价导向的始终贯彻，我们确保了作业设计的针对性和实效性。在作业结构框架方面，我们巧妙地通过分层设置目标、丰富评价证据以及递进学习体验，使得作业设计更具层次性、系统性和连贯性，这无疑是对传统作业设计的一次重要革新。同时，我们详细阐述了目标设定、任务设计、实施过程及评价反馈等具体流程，旨在为一线教师提供明确、实用的操作指南。我们坚信，只有让教师在实践中感受到理论的魅力和实效，才能真正推动教育教学改革的深入发展。此外，本研究还特别强调了反思步骤的重要性。通过定期评估与反思作业设计效果，我们可以及时发现问题、总结经验，从而推动作业设计的持续优化。这种以反思促改进的理念，将有助于教师不断提升自身专业素养，更好地服务于学生的全面发展。综上所述，基于 SOLO 分类评价理论的“UbD”作业优化模式不仅丰富了作业设计的理论内涵，更为语文教学实践注入了新的活力。我们期待这一模式能在更广范围内得到应用和推广，为提升学生的思维能力、问题解决能力及自主学习能力贡献力量，进而推动语文学科教学质量的整体提升。

参考文献

Biggs.J.B, ColIis.K.F. Evaluating the quality of learning: The SOLO taxonomy (Structure of the Observed Learning Outcome)[M].Academic Press,1982.

(澳)约翰 B·彼格斯,凯文 F·科利斯.学习质量评价:SOLO 分类理论(可观察的学习成果结构)[M].高凌飚,张洪岩,译.北京:人民教育出版社,2010.

泰勒·罗康.课程与教学的基本原理[M].张阅,译.北京:中国轻工业出版社,2008.

[美]R.M.加涅(R.M.Gagne)等.教学设计原理(第五版)[M]. 王晓明等,译.上海:华东师范大学出版社,2007.

崔允漷.有效教学[M]. 上海:华东师范大学出版社,2009.

格兰特·威金斯,杰伊·麦克泰格.追求理解的教学设计[M]. 上海:华东师范大学出版社,2016.

高凌飚,李勇.高考物理试卷的能力结构(上)[J].中国考试,1999(04):14-16.

黄牧航.SOLO 分类评价理论与高中历史试题的命制[J].历史教学,2004(12):58-63.

李祥兆.数学开放题的 SOLO 评分方法初探[J].数学通讯,2006(01):4-7.

谢永豪,皮飞鹏.结合 SOLO 分类理论的逆向教学模式研究——以高中物理“楞次定律”为例[J].理科考试研究,2022,29(17):42-45.

熊华.逆向精准可视化教学设计初探[J].中学物理教学参考,2021,50(05):32-34.

李建锋.指向“深度学习”的逆向教学设计与实施[J].中学物理,2022,40(02):18-21.

何晔,盛群力.理解的维度之探讨[J]. 开放教育研究,2006,(3):28-34.

叶海龙.逆向教学设计简论[J].当代教育科学,2011(04):23-26.

朱雪雪.基于 UbD 理论小说“叙事视角”的群文阅读设计[J].中学语文,2021(23):43-46.

鲁峻.高中语文“逆向”教学设计——以高三小说阅读复习单元的教学设计为例[J].江苏教育,2019(19):31-34.

沈舒昕.SOLO 评价理论在中学语文现代文阅读教学中的应用研究[D]. 南京师范大学,2020.

蒋爱玲. 基于 SOLO 分类法进行高中地理分层教学的实践研究[D].广西师范大学,2019

于甜.基于逆向设计理论的小学语文大单元教学设计优化研究[D].华中师范大学，2020.

邹磊.初中语文科普文阅读教学图式理论运用研究[D].四川:西华师范大学，2021.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname (姓名):
HUANG ZHENG

Highest Education (最高学历):
Doctoral Candidate

University or Agency (任职院校或单位):
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise (专业领域):
Teaching Chinese

Address(地址):
88 Tripetch Road ,Wang Burapapirom, Pranakorn, Bangkok, Thailand 10200

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname (姓名):
HUANG BIN

Highest Education (最高学历):
Ph.D.

University or Agency (任职院校或单位):
Nanning Normal University, P.R.China

Field of Expertise(专业领域):
Curriculum and Pedagogy of Chinese Language Teaching

Address(地址):
NO.175 Mingxiu East Road, Nanning City, Nanning, Guangxi,P.R.China.530001

跨文化交际能力对泰国高校汉语学习者学习动机的影响——以跨文化敏感度作为中介变量

The Influence of Intercultural Communicative Competence on the Learning Motivation of Thai Students Studying Chinese The Role of Intercultural Sensitivity as a Mediating Variable

简睿 [1]

JIAN RUI

博仁大学、中文国际学院

Chinese International Collage，Dhurakij Pundit University

Email: loveba7.cc@gmail.com

周怡彣 [2]

CHOU I-WEN

博仁大学、中文国际学院

Chinese International Collage，Dhurakij Pundit University

Email: i-wen.cho@dpu.ac.th

Received: 11 Aprill 2025/ Revised: 16 May 2025 / Accepted: 28 May 2025

摘要

随着全球化的深入发展，跨文化交际能力已成为现代社会的重要素养，而汉语作为世界主要语言之一，其学习动机受到学习者内外多种因素的影响。本研究旨在以跨文化交际能力对汉语学习动机的影响为研究主题，探讨跨文化敏感度在两者之间的中介作用。采用立意抽样法，通过在线问卷方式调查在泰国有代表性且学习汉语学生人数较多的三所大学的汉语学习者。本研究共收回 422 份有效问卷，并运用 SPSS 27 进行数据分析。本研究结果为跨文化交际能力与汉语学习动机有着正向显著的影响，同时跨文化敏感度在两者之间具有中介效应。本研究结果可以提供给教育机构参考，教育工作者可以通过培养学习者的跨文化交际能力和跨文化敏感度来提高汉语学习动机，以帮助学习者克服对汉语学习的畏难心理。

关键词：跨文化交际能力；跨文化敏感度；汉语学习动机

ABSTRACT

With the ongoing process of globalization, intercultural communication competence has become an indispensable skill in today's society. As one of the most widely spoken languages in the world, the motivation to learn Chinese is shaped by a variety of internal and external factors. This study examines the influence of intercultural communication competence on the motivation to learn Chinese, specifically exploring how intercultural sensitivity mediates this relationship. A purposive sampling method was employed to distribute an online questionnaire among Chinese learners from three universities that are representative and have a large number of students learning Chinese in Thailand. A total of 422 valid responses were gathered and analyzed using SPSS 27. The results demonstrate that intercultural communication competence has a significantly positive impact on the motivation to learn Chinese, with intercultural sensitivity acting as a mediator. Based on these findings, the study suggests that educators can improve learners' motivation to study Chinese by fostering their intercultural communication competence and sensitivity, thus helping them overcome the psychological challenges and barriers associated with learning the language.

Keywords： Intercultural communicative competence, Chinese language learning motivation, intercultural sensitivity

绪论

跨文化交际能力是指个人在面对不同文化背景进行交流时所需的一种综合能力。这种能力涵盖对多元文化的认知与尊重、适应不同文化环境的能力，以及在跨文化交往中解决问题和克服困难的能力。随着全球化的不断深入，中国与世界其他国家的联系日益紧密。文化不仅是一个国家发展的基石，也是激励人民自强不息的重要精神力量。从当前社会的实际需求来看，无论是出国留学的学生，还是高校派遣的访问学者，都需要与他国人士展开跨文化交流。如果缺乏对异国文化的了解，在交流中可能会引发误解甚至冲突，这也进一步凸显了跨文化交际能力的重要性（史钰涵，2018）。

基于在全球化和文化交流的背景下，汉语作为世界上最重要的语言之一，吸引了越来越多的学习者。随着中国在国际舞台上的影响力不断增强，学习汉语已经成为许多人提升自身竞争力和拓展国际视野的重要途径。“汉语热”的兴起和“一带一路”建设的发展，中泰关系越来越紧密、和谐。在泰国，从幼儿园到大学都有开设汉语课程，学习汉语的人数也在逐年增加。

一、研究背景和目的

（一）研究背景

自 20 世纪 50 年代起，第二语言学习动机便成为第二语言教学理论中的重要研究领域，对学生的学习兴趣和学习效果产生直接影响。随着第二语言教学的不断发展，尤其是汉语作为第二语言教学的兴起，针对学习者个体因素的研究逐渐深入。刘珣（2000）指出，学习者的生理、认知和情感等个体因素在第二语言习得过程中起着重要作用。Mkize and Chisoni（2015）对津巴布韦学生进行的汉语作为第二语言的个案研究表明，积极主动的学生不仅更易于适应教学，还能够在没有教师指导的情况下取得良好表现。由此可见，学习动机的强弱不仅对学生的学习效果有显著影响，同时也能在一定程度上协助教师优化教学方法，从而提高教学效率。

随着中国的崛起和汉语在国际舞台上地位的不断提升，越来越多的人选择学习汉语。了解跨文化敏感度、跨文化交际能力对汉语学习动机的影响，能够帮助教育工作者优化汉语教学的策略，根据学生的跨文化敏感性水平和特点，针对性地设计课堂活动和教学材料，激发学生的学习兴趣的动机，促进汉语学习的积极性和效果，推动国际中文教育的发展；能够在一定程度上帮助学生更好地理解和尊重不同文化背景下的差异，提高国际文化交流和合作的效率；为教育工作者提供实践方案，完善教学。本研究采用跨文化意识层次理论和二语学习动机理论来建构本研究的变量，同时鉴于前人对于三者之间的相关性研究较少，所以本研究的创新之处在于填补了跨文化与汉语学习动机层次的空白，具有研究创新性,且为后续研究跨文化交际能力与汉语学习动机的研究提供参考。

（二）研究目的

探究跨文化交际能力对汉语学习动机的影响，旨在深入了解在全球化背景下汉语学习者是如何被跨文化交际能力所激励和驱动的。以及深入研究跨文化敏感度在跨文化交际能力对学习动机影响过程中的中介作用机制，以揭示其在这一过程中的作用路径。分析跨文化交际能力在汉语学习过程中的实际运用情况，揭示其在不同学习环境和背景下对学习者学习动机的具体影响。探究提升汉语学习者跨文化交际能力的有效策略和方法，以及如何通过这些策略来激发学生的学习兴趣及动机。为汉语教学实践提供理论支持和实证数据，为教师和教育决策者提供指导，以促进学习者的跨文化交际能力和汉语学习动机。

二、研究综述

（一）理论基础

本研究采用双理论的结合来构建本研究的研究框架，理论如下:

1. 二语学习理论

二语学习动机理论涉及个体在语言学习过程中的选择、行动的参与程度、行为的持久性及其为取得成功所付出的努力。Dörnyei and Ryan (2015) 提出了二语动机研究发展的三阶段框架，包括社会心理阶段 (Social Psychological Stage)、认知—情境阶段(Cognitive-situated Stage) 以及社会—动态阶段 (Socio-dynamic Stage)。该框架为理解二语动机的发展历程提供了理论基础。

在第一阶段，Gardner (1985) 基于加拿大双语社会背景提出了社会—教育模式(Socio-educational Model)，该模式相较于早期的经典动机理论，更加强调以下四个关键因素：融入性 (Integrativeness) 包括融入取向、对二语社团的态度及对外语的兴趣，对学习情境的态度 (Attitudes toward the Learning Situation) 包括对教师及课程的评价，语言焦虑 (Language Anxiety) 包括课堂语言焦虑及语言使用焦虑，以及动机 (Motivation) 包括动机强度、学习意愿及学习态度。后续研究表明，这些变量与二语学习成就之间存在显著关联，并且对二语习得中的多个议题提供了理论支持。总体而言，社会—教育模式有助于深入理解动机的本质，区分融入性动机 (Integrative Motivation) 与工具性动机 (Instrumental Motivation)，并提供了测量动机的工具。

进入 20 世纪 90 年代，随着英语在全球范围内的普及，Gardner (2001) 所提出的融入性动机概念的适用性受到学界的重新审视。一些研究者指出，Dörnyei et al.(2001) 进一步提出，Gardner (1985) 理论中的融入性可能与融入具体的二语社群并无直接关系，而更倾向于反映学习者自我概念中的基本认同过程。动机研究步入了“认知—情境”阶段。在此阶段，自我决定理论 (Self-determination Theory) 与归因理论 (Attribution Theory) 的引入成为该领域的重要进展，推动了对学习动机内在机制的进一步理解与探讨。这些理论极大地推动了二语动机研究的进展。本阶段的研究关注课堂学习情境、微观学习环境的影响，以及外在动机 (Extrinsic)、内在动机 (Intrinsic) 之间互动。此外，质性研究方法的应用也有所增加，研究议题涉及动机消减 (Demotivation)、教师动机 (Teacher Motivation)、学习策略使用 (Strategy Use)、自我效能 (Self-efficacy)、情绪 (Emotions)、个性 (Personality) 以及交际意愿 (Willingness to Communicate) (Dörnyei et al., 2001)。

Dörnyei and Ryan (2015)的三层次理论为更全面地理解二语学习动机提供了多维视角，将社会、个体和环境因素紧密结合，对语言学习动机的研究具有重要意义。

2. 跨文化交际三角模型

Chen and Starosta (1996) 从交际能力的三个维度入手，构建了跨文化交际能力的三角模型情感维度体现为跨文化敏感性，即发展理解并欣赏文化差异的积极情绪；认知维度则是跨文化意识，体现为个体对于文化结构与价值系统的理解能力；行为维度则为跨文化有效性，强调在跨文化情境中采取适当行为以实现交际目标的能力。模型具体包含自尊、开放性、无偏见、社交自如等个体素养；以及文化身份认知、社会规范与制度理解等认知要素；此外还有信息处理能力、互动管理和社交技巧等行为手段。三者彼此联系、相互作用，共同构成了全面的跨文化交际能力体系。

该模型采用三维度框架对跨文化交际能力进行系统性解析，强调情感、认知与行为三个维度具有同等重要的地位，并通过相互作用共同促进跨文化交际能力的整体提升。这一理论架构与外语教育界对跨文化交际能力的普遍理解相契合。

具体而言，情感维度主要表现为跨文化敏感度，认知维度体现为跨文化意识，而行为维度则聚焦于跨文化有效性。三者协同作用，确保交际行为既符合文化规范，又具备实际效能。该分类体系逻辑严密，各维度边界清晰，有效避免了能力要素之间的交叉重叠问题。有助于厘清相关概念，有利于对跨文化交际能力进行准确描述与测量。最后，该模型强调培养交际者理解、尊重、包容并整合文化差异的能力，具有明确的实践导向，并已在相关跨文化交际能力量表的构建与研究中得到广泛应用。

从上述跨文化交际能力理论模型的分析可以看出，外语教育领域普遍认为应从情感、认知与行为三个维度对跨文化交际能力进行评估（许力生、孙淑女，2013）。其中，情感维度主要体现为跨文化敏感度；认知与行为维度则体现为交际灵活性。选择恰当的交际风格与策略，以应对不断变化的跨文化交流情境与实际问题，从而有效适应异文化交际环境，达到与来自不同文化背景的人建立轻松、和谐交往关系的目的。

综上所述,本研究使用二语学习动机理论来构建跨文化交际能力对汉语学习动机这一路径的关系以及使用跨文化交际能力三角模型在跨文化敏感度在主效应关系中所产生中介作用的这一路径。

（二）跨文化交际能力相关文献回顾

1. 跨文化交际能力定义

跨文化交际能力的定义一直是一个复杂的问题，学术界也一直在讨论跨文化交际能力。对于跨文化交际能力的研究可追述到 20 世纪 50 年代，Hall（1959）在其著作《无声的语言》（The Silent Language) 中首次提出“跨文化交际”这一概念。被认为是跨文化交际研究的奠基石。该著作的发表引发了对跨文化的深入探讨，在教育、语言学、社会心理学等多领域引起了广泛的关注。随着跨文化研究的兴起，跨文化交际能力成为学者们关注的热门议题之一，并且涌现出了大量的研究文献。为了提高跨文化交际的效果，学术界对其确切的含义展开了更深入的研究。不同领域的学者对跨文化交际能力的定义开展了研究。20 世纪 50 年代末 60 年代初，对于跨文化交际能力早期的概念主要集中在解决跨文化交流中的实际问题，例如旅居者的适应问题、国际商业咨询。Ruben（1989）指出，“跨文化交际能力的研究动力主要来自于人们为应对在海外生活与工作中所面临的实际问题。”该定义强调跨文化能力的外显行为表现，并进一步衍生出多种特定的个人特征与技能作为其衡量基础。

而在跨文化交际能力的广泛概念中，最常见和最广泛接受的概念是 Spitzberg（1989）年提出的，认为跨文化交际能力是在互动中的有效沟通，被认为以一种同样适合互动发生的环境有效地实现某些目的。

在国外提出的诸多关于跨文化交际能力的概念中，人们普遍关注的是 Chen and Starosta（1998）

的定义。跨文化交际能力能够有效和适当地执行交流的行为，从而在特定的环境中引起期望 综上所述，本研究认为跨文化交际能力是指能够和与自己文化背景不同的人进行有效的沟通的一种能力。本研究基于 Chen and Starosta（1998）的跨文化交际能力的定义，将跨文化交际能力概念性定义为在与文化背景不同的人交往时，遵守语言对环境和关系的适应性原则，实现交际目标的能力（Chen & Starosta，1998）。

2. 跨文化交际能力的相关研究

而在研究跨文化交际能力和二语学习动机的研究中，目前在中国的知网上较多的文献是在探究跨文化交际能力和英语学习的关系，Ahnagari and Zamanian（2014）对伊朗英语作为外语教学课堂中关于跨文化交际能力的观点，该研究结果表明提供跨文化信息对学习者的态度和语言能力有着积极的影响。也就是在与母语人士、目标文化以及与母语人士的交流互动等方面的态度中，只有与母语人士的交流互动态度在跨文化学习的影响下变得更加积极。

语言学习动机尤其是内在动机，对跨文化交际能力有显著的正向影响。通过对英语学习动机和跨文化交际能力之间关系的研究，可以推测汉语学习动机同样对跨文化交际能力有积极作用。具体而言，增强学习者的跨文化交际能力可以有效提升语言学习效果，并在跨文化交流中增加自信和积极性。

（三） 汉语学习动机相关文献回顾

1. 汉语学习动机定义回顾

在心理学领域，“动机”一词最初指的是认知和情感状态的激发过程，促使个体做出行为决策，并在一定时间内为实现目标付出脑力和体力上的努力。关于“动机”的概念，不同学者有各自的见解。加拿大心理学家 Gardner（1985）认为，语言学习动机是一种个人对学习语言的愿望，以及为此付出努力并保持积极态度的综合表现。他指出，作为一种非智力因素，学习动机在语言学习中起到间接的促进作用。在研究第二语言学习成绩的影响因素时，语言学能与学习动机被认为是关键因素。

早期研究更多关注语言学习动机的社会属性，并将其分为两种主要倾向：融入倾向和工具倾向。Gardner（1985, 2001）在其二语学习动机模型的基础上，结合教学与学习情境提出了社会教育模型。他认为，动机包含三个组成部分：动机强度、学习语言的强烈愿望以及对语言学习的态度。与此相对，应用语言学家 Ellis（1994）将学习动机定义为学习者因需求和愿望在外语学习过程中付出的努力。而 Williams and Burden（1997）则描述动机为一种状态，能够激发认知和情感，引导个体向既定目标努力并保持一段时间。

尽管定义有所差异，本研究认为这些学者均一致地将动机视为一种情感驱动力，能够激励个体主动采取行动，并持续努力，直至目标实现。本研究将学习动机概念性定义为个体在学习过程中的

由学习目标或对象为导向、能够激发和维持的内在心理过程或者内部动力。

2. 汉语学习动机的相关研究

刘霜（2012）以泰国 600 名汉语学习者为研究对象，研究结果表明汉语学习者的整体动机水平较低，工具型动机是最突出的学习动机类型。陈丽颖（2016）在泰国五所不同背景的学校中调查汉语学习者，研究结果显示，勿洞市的汉语学习者学习态度不够积极，仍有很大的改进空间。晏丽洁（2018）将韩国的汉语学习者细分为学生、在职人员和无业人员三类，扩展了研究对象的范围，从而使汉语学习动机的研究更加具有普遍性。此外, 丁安琪（2016）以 580 名来自欧美、日韩及东南亚等国家的留学生为研究对象，通过问卷分析，总结出五个主要动机因素：目标导向动机、体验动机、职业发展动机、内在兴趣和重要他人影响动机，其重点分析了汉语水平及汉语专业对这五种动机类型的交互作用。

综上所述, 本研究将学习动机定义为一种内在心理状态，它激发个体开展学习活动，维持学习过程，并使学习行为指向特定的学习目标。

（四）跨文化敏感度相关文献回顾

1. 跨文化敏感度定义的回顾

关于跨文化敏感度的讨论可以追述到二十世纪五六十年代，Bronfenbrener et al.（1958）提出了两种类型的敏感度；一种是广义敏感度，即对自身群体社会规范的敏感度；另一种是个体差异的敏感度，即对人际敏感度，以及区分个体行为和感知差异的能力。随后，Bhawuk and Brislin（1992）将跨文化敏感度视为预测跨文化交际成功与否的关键因素，并提出其三个组成部分：理解不同文化中的行为方式、对文化差异持开放心态，以及在新文化环境中表现出行为灵活性。

Pruegger and Rogers（1993）进一步定义跨文化敏感度为个体评价和包容不同文化的能力。Chen and Starosta（2000）从情感层面重新界定了跨文化敏感度，认为其是个体主动理解、欣赏并接受文化差异的主观意愿。他们总结了六个关键因子：自尊（Self-esteem）、自我监控（Self-monitoring）、开放性（Open- mindedness）、移情（Empathy）、交际参与度（Interaction Involvement）以及悬置判断（Non-judgment）。

2. 跨文化敏感度的相关研究

在跨文化敏感度的研究方面，Altshuler et al.（2003）进行了一项调查，以评估在美国一家医疗中心的 24 名内科实习生在经过 24 小时的跨文化培训干预后的跨文化敏感性。研究结果发现，参与者表现出低水平的否认和防御，中等水平的接受和适应，以及高水平的最小化。虽然样本相对较小，但研究结果表明，跨文化培训可以提高跨文化的敏感度。Hapsari （2021）发现印尼的英语教师具有

较高水平的跨文化交际能力和跨文化敏感度，并且二者之间存在显著的相关性，该研究发现，英语教师的跨文化交际能力水平越高，其跨文化敏感度水平也越高，代表更具有跨文化敏感性，能够更好地与来自不同文化背景的人进行适当和有效的交流。因此，本研究认为跨文化交际能力和跨文化敏感度对于有效的跨文化交互的成功至关重要。

Liu（2002）对 439 名来自中国南方大学的学生开展研究。研究发现，参与者报告了中等到较高水平的跨文化敏感性和中等水平的跨文化有效性；在跨文化敏感性和有效性方面，除了互动参与和对文化差异的尊重外，性别没有显著差异；跨文化敏感性和有效性之间存在显著的正相关关系，并且彼此之间有预测作用；学习英语的信心、学习英语的自我效能和英语课堂焦虑显著预测了学生的跨文化敏感性；英语课堂焦虑、学习英语的动机和学习英语的自我效能显著预测了学生的跨文化有效性。

综上所述，本研究将跨文化敏感度定义为一种在与不同文化背景的人互动时表现出的积极驱动力，体现在交流过程中的感受与行为。跨文化敏感度对二语学习具有积极的促进作用。在进一步探讨其对汉语学习动机的影响时，这一研究显得尤为必要。

基于以上的研究回顾和理论基础，提出以下四个假设：

H1:跨文化交际能力对汉语学习动机产生显著正向影响。

H2:跨文化交际能力对跨文化敏感度产生显著正向影响。

H3:跨文化敏感度对汉语学习动机产生显著正向影响。

H4:跨文化敏感度在跨文化交际能力和汉语学习动机两者之间产生中介作用。

基于上述假设,研究架构图如下:

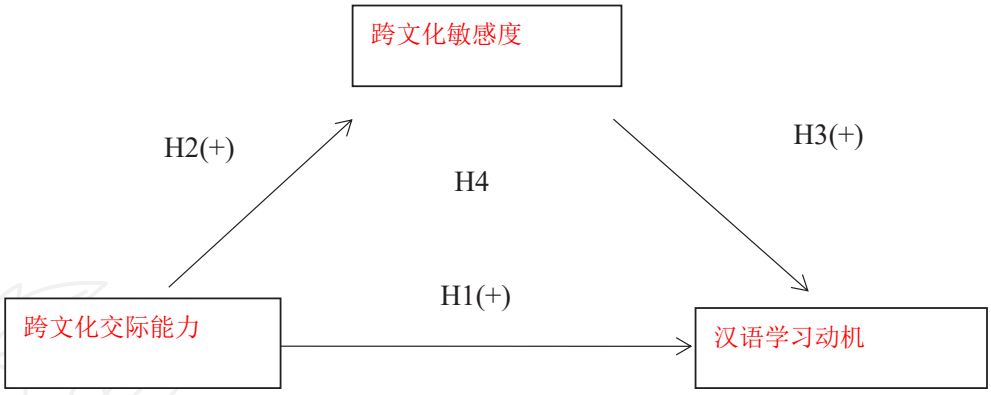

图 1 研究框架图

三、研究方法

（一）研究设计和研究对象

本研究基于二语学习动机和跨文化交际能力三角模型，通过发放问卷和使用 SPSS 27 来对收集到的数据进行分析整理，主要探究跨文化交际能力对汉语学习动机的影响以及验证跨文化敏感度在两者之间具有中介效应。本研究采用立意抽样的方法，以泰国中国留学生较多的三所私立大学的中文相关科系的汉语学习者，该三所高校均为泰国较早开设汉语课程的私立高校，与中国相关高校、语言文化机构长期合作，拥有稳定的汉语教学体系，汉语学习氛围较浓厚，在一定程度上可以促进汉语学习者的跨文化交际意识。同时，三所高校的课程涵盖初级到高级的多个层次，学习者对于汉语学习的动机也有所不同，能够较好的反映出动机、跨文化交际能力之间的关系。为后续探究跨文化交际能力与汉语学习动机的相关性以及跨文化敏感度是否在两者之间起到中介的作用提供支持。

（二）测量工具

本研究问卷皆采用具有高度信效度的成熟量表，本研究采用韩梦婷（2017）依据 Arasaratnam et al.（2010）的量表将其翻译后的跨文化交际能力量表。王思桐（2022）的汉语学习动机量表以及黄文红（2017）依据 Chen and Starosta （2000）的量表将其翻译后的跨文化敏感度量表。由于研究对象的特殊性，三份量表均在泰语相关专业人员的指导下进行了翻译，同时采用李克特式 (Likert-style) 五点量表填答计分。1 为“非常不同意”，5 为“非常同意”。

四、研究结果及分析

（一）样本描述

本调查采取了网络调查方式，通过问卷星进行了问卷的发放和回收。共回收了 564 份问卷，其中有效问卷 422 份。有效回收率为 78%。在有效样本中，性别为女的占比为 60.66%，样本中男性的占比为 39.34%。

（二）信度分析

问卷的信效度直接影响到数据测量结果的准确性，在完成数据的计算分析之前先确定量表的信度。本研究中，将 Factor loading 低于 .550 的题项删除后剩下 14 个题项，Cronbach’s Alpha 值都高于 .650。Devellis (1991) 认为信度在 .600-.650（最好不要）；.650-.700（最低可接受值）；.700-.800（相当好非常好）。跨文化交际能力量表共 3 个题项，总体 Cronbach's Alpha 系数为 .686；汉语学习动机量表共 8 个题项，总体 Cronbach's Alpha 系数为 .851；跨文化敏感度量表共 3 个题项，总体

Cronbach's Alpha 系数为 .683。整体来看每一个量表的 Cronbach's Alpha 系数都在 .650 以上，接近 .700，在可接受范围内，所以本研究的样本数据信度良好，具有良好的稳定性和内部一致性。

表 1 信度分析

变量名称	题项数	Cronbach's Alpha
跨文化交际能力	3	.686
汉语学习动机	8	.851
跨文化敏感度	3	.683

（三）效度分析

在进行效度分析时，根据表 2 中，KMO 值和 Barttlett 球形检验结果可知，跨文化交际能力量表的 KMO 值为 .668，汉语学习动机量表的 KMO 值为 .910，跨文化敏感度量表的 KMO 值为 .668，各变量的量表 KMO 值和 Barttlett 球形检验结果都在有效范围，说明该量表的因子分析有效。

表 2 效度分析

变量名称	题项数	KMO 值
跨文化交际能力	3	.668
汉语学习动机	8	.910
跨文化敏感度	3	.668

（四）模型拟合指标

本研究采用 MPLUS 软件进行验证性分析。在结构方程模型 (SEM) 中，配适度是评估理论模型与实际观察材料之间的适合程度，以用来确定 SEM 是否能够解释资料的重要概念。常用的配适度包括绝对配适度指标；根据配适度指标（如 RMSEA、CFI、TLI 等）来评估模型的适配度。这些指标反应了模型与材料之间的一致性程度，越接近 1 或越小越好。本研究根据方杰等人（2014）的标准，要判断模型拟合程度的高低，仅需检验 MPLUS 软件中 x^2，自由度，x^2/df，CFI，TLI，RMSEA。

Lopes et al. (2014)认为，卡方自由度之比小于 3 时，小于 5 时表示可以接受；IFI 大于 .900 时，拟合度比较理想，大于 .800 时，模型的拟合程度可以接受。Lai and Green (2016) 认为，TLI 与 CFI 大于 .900 时，拟合值良好，大于 .800 时表示可以接受；AGFI 大于 .900 时，说明模型拟合程度良好，大于 .800 时，表示可以接受。本研究的卡方自由度比(x^2/df) 为 .876，CFI 和 TLI 大于 .900，AGFI 值为 .970。本研究所采用的模型拟合指标（如 CFI、TLI、RMSEA 等）均达到或优于学者的标准(方杰等人,2014），显示模型具有较好的拟合效果。

（五）聚合效度检验

本研究使用因子载荷、平均方差提取 (Average Variance Extracted)、组合信度 (Composite Reliability) 对模型的聚合效度进行检验。一般认为平均方差抽取 (AVE) 大于 .500，组合信度 (CR) 大于 .600 以上时，问卷的聚合效度比较好。

根据表 3，Comrey and Lee (2013) 建议认为载荷因子应使用更严格的截止值，认为 .320 为差； .450 为一般； .550 为好。本研究的 14 个测量项的标准载荷都在 .550 以上，各变量的 CR 都大于. 600。过去的学者建议 AVE 值应高于 .500，但由于要达到 AVE 大于 .500 的标准，本研究在聚合效度检验中，CR 值均大于 0.7，AVE 接近 .500 ，可视为达到最基本的聚合效度标准 (Fornell & Larcker, 1981)。因此，综合上述指标可判断，本研究的聚合效度在可接受范围之内。

表 3 各个变量信效度检验

变量	题目	标准载荷因子
跨文化交际能力（ICC)	ICC2	.668
	ICC5	.623
	ICC10	.656
汉语学习动机(CLM)	CLM18	.642
	CLM19	.640
	CLM20	.642
	CLM21	.634
	CLM23	.665
	CLM24	.674
	CLM25	.651
	CLM26	.619
跨文化敏感度(IS)	IS32	.590
	IS44	.694
	IS47	.652

（六）区分效度检验

为了检验测量工具在构面层面上是否具有良好的区分效度，采用 Fornell-Larcker 判断。当一个潜在变量的 AVE 平方根值大于其和其他变量的相关系数时，量表才具有区分效度 (Fornell & Larcker, 1981)。根据表 4.6 可以发现，斜对角的系数均大于变量间的相关系数，本研究中三个变量的 AVE 平方根介于 .646 到 .649 之间。因此，根据 Fornell and Larcker (1981) 的标准可判定本研究各潜在变项彼此之间具有良好的区辨性，即为本研究所采用的量表具有良好的区分效度。

表 4 区分效度检验

	跨文化交际能力	汉语学习动机	跨文化敏感度
跨文化交际能力	**.649**		
汉语学习动机	.586	**.646**	
跨文化敏感度	.584	.624	**.646**

注：斜对角数值为 AVE 平方根。

（七）回归分析

1. 直接效应检验

本研究通过阶层回归分析，以跨文化交际能力作为自变量，汉语学习动机作为因变量，对直接假设进行分析。分析结果见表 5。

表 5 跨文化交际能力对汉语学习动机的影响

变量	汉语学习动机		
	Beta	*t*	VIF
跨文化交际能力	.541**	14.831	1.000
R^2		.344	
调整 R^2		.342	
F 值		219.961**	

注：**p<0. 01。

根据表 5 所示，Beta 数值为 .541，跨文化交际能力对汉语学习动机的非标准化回归系数。表明两者之间存在着正向关系，*t* 值为 14.831，表明跨文化交际能力对汉语学习动机的影响是显著的。模型的决定系数 R^2 为 .344，说明跨文化交际能力可以解释汉语学习动机 34.400% 的变异量，调整后的 R^2 为 .342。而且模型通过检验 F=219.961，说明模型有效。VIF 值全部均小于 5，意味着不存在着共线性问题。综上所述跨文化交际能力越强，汉语学习动机也会增强。所以本研究的假设 H1 获得支持。

根据表 6 所示，Beta 数值为 .587，跨文化敏感度对汉语学习动机的非标准化回归系数。表明两者之间存在着正向关系，*t* 值为 16.365，表明跨文化交际能力对汉语学习动机的影响是显著的，模型决定系数 R^2 为 .389，说明跨文化敏感度可以解释汉语学习动机 38.900% 的变化原因，调整后的 R^2 为 3.88,而且模型通过检验 F=267.824，说明模型有效。VIF 值全部均小于 5，意味着不存在着共线性问题。综上所述跨文化敏感度越强，汉语学习动机也会增强。所以本研究的假设 H3 获得支持。

表 6 跨文化敏感度对汉语学习动机的影响

变量	汉语学习动机		
	Beta	*t*	VIF
跨文化敏感度	.587**	16.365	1.000
R^2	.389		
调整 R^2	.388		
F 值	267.824**		

注：**p<0. 01。

2. 中介效应检验

中介效应也被称为间接效应，但两者并不完全等同。中介效应描述了自变量 X 如何通过中介变量 M 对因变量 Y 产生影响。换句话说，如果自变量 X 通过某一变量 M 对因变量 Y 造成一定程度的影响，则 M 被称为 X 和 Y 之间的中介变量（卢谢峰，韩立敏，2007）。本研究以跨文化交际能力作为自变量，汉语学习动机为因变量，跨文化敏感度作为中介变量进行中介效应分析。

根据表 7 所示，在模型 2 中，Beta 值为 .573，该数值为跨文化交际能力与跨文化敏感度的非标准化回归系数，表明两者之间存在着正向关系，t 值为 14.763，表明跨文化交际能力对跨文化敏感度的影响是显著的，模型决定系数 R^2 为 .342，说明跨文化交际能力可以解释跨文化敏感度 34.200% 的变化原因，而且模型通过 F 检验 F=217.945，说明模型有效。

VIF 值全部均小于 5，意味着不存在着共线性问题。综上所述跨文化交际能力越强，跨文化敏感度也会增强。所以本研究的假设 H2 获得支持。

在模型 3 中，跨文化交际能力对汉语学习动机的 Beta 值为 .541，在加入中介变量跨文化敏感度之后，Beta 值由 .541 降为 .311，仍显著(p<.01)。模型 R^2 提升为 .464，说明跨文化交际能力与跨文化敏感度可以解释汉语学习动机 46.400%的变化原因。并且 VIF 值小于 5，也不存在共线性问题。将自变量和中介变量同时放入回归方程后，若自变量仍对因变量有显著影响，回归系数低但不为零，说明存在部分中介作用；若加入中介变量之后自变量对因变量的影响变得不显著，则说明存在完全中介作用 (Baron & Kenny, 1986)。依据 Baron and Kenny (1986) 的观点，本研究的跨文化敏感度为部分中介。本研究的假设 H4 获得支持。

表 7 跨文化敏感度在跨文化交际能力与汉语学习动机的中介检验

	模型 1 汉语学习动机		模型 2 跨文化敏感度		模型 3 汉语学习动机	
	Beta	*t*	Beta	*t*	Beta	*t*
跨文化交际能力	.541**	14.831	.573**	14.763	.311**	7.633
跨文化敏感度					.402**	9.693
R^2	.344		.342		.464	
调整 R^2	.342		.340		.461	
F 值	219.961**		217.945**		181.305**	
VIF	1.000		1.000		1.519	

注： **p<. 01。

在研究中发现跨文化敏感度也在跨文化交际能力与汉语学习动机之间有着中介作用，敏感度高的学习者更容易感知到文化交际的价值，更容易与中国人进行互动，从而将该体验转化为学习动机；跨文化交际能力的增强正向影响跨文化敏感度，跨文化敏感度进而提高了学习者对汉语学习的兴趣，也使其明确了汉语学习的目标。

五、结论与建议

（一）研究结论

本研究结合了两个理论来论证跨文化交际能力、汉语学习动机以及跨文化敏感度三者之间的关系，相较之前的研究有一定的创新性。本研究结果与周怡彣(2022) 的研究结论相似,该文章指出个体的经验开放性越高，则会产生越高的动机型文化智商，该学者提出，个体拥有较高的文化知识,则较会注意和异文化相关的议题，进而对于适应不同文化环境较具信心，且有较高的意愿迎接新环境带来的挑战,因此,本研究认为通过跨文化敏感度，学习者能够更开放地接受和欣赏文化差异，这种积极的情感体验能够在一定程度上增强学习汉语的动机。

（二）研究建议

1. 加强中泰院校合作，提高跨文化交际水平

教育行政部门应该定期开展关于“跨文化交际能力培养”的培训，每次培训都明确一个中心主题，让教师能够及时把握住前沿相关的跨文化交际能力培养的前沿理论，了解培养学生跨文化交际能力的方法，增加教师的理论知识积累。同时在选择主题时要避免空洞化与理论化。要能将所学内容运用到实践之中，高效提升自身在跨文化交际能力培养方面的专业素养，并且逐步探索出一套适合培养提高学生跨文化交际能力的可行性方案。教师除了可以在本校进行跨文化交际能力理论的学习外，教育行政部门也可以联合孔子学院定期举行“校与校”之间的文化培养研讨会活动。校与校

之间的活动可以让来自不同学校，不同学段的教师相互学习、交流。在学习交流的过程中不断改善学生的培养方式，培养汉语学习者的跨文化交际能力，进而促进学习者的汉语学习动机，促进其全面发展。若教育部门财政资金充足的话，也可选派优秀的教师前往中国学习，亲自感受中国文化。

2.设立“汉语角”，增强跨文化表达能力

在全球化语境下的第二语言教学领域，跨文化交际能力的培养已成为核心教学目标。李泉（1996）提出外语或第二语言教学的最终目的是要让学习者从事跨文化的交际活动。毕继万（2005）的系列研究进一步深化了这一理论体系，明确指出跨文化交际能力应包含知识维度（文化认知）、技能维度（交际策略）和态度维度（文化包容）的三维结构模型。这为汉语国际教育提供了明确的理论指导，要求教学者在语言技能培养的基础上，系统构建跨文化交际能力培养机制。

由此可见在课堂教学中除了培养学习者的汉语学习能力以外，更要注意培养学习者的跨文化交际能力。这样才是完整的第二语言课堂教学。故汉语教育者在进行教学时，除了关注学生对汉语基础知识的掌握外，更要关注学生的跨文化交际情况。各院校应为学生设立汉语交流角。各院校的教育工作者可以构建符合实际情况的交流环境，建议各院校构建多模态的“汉语角”实践平台。该平台的建设应遵循以下原则：第一，真实性原则，通过模拟商务洽谈、旅游导览、文化沙龙等真实交际场景，创设沉浸式语言环境；第二，互动性原则，组织中国留学生与本土学生形成 1:3 的固定交流小组，确保每位学习者都能获得充分的语言输出机会；第三，文化对比原则，设计“中泰节日习俗对比”、“商务礼仪差异”等主题模块，引导学习者通过角色扮演和案例分析法深入理解文化差异。从而增强本土泰国学习者的知识技能、行为技巧以及运用能力。除了设置跨文化交流角以外，还可以定期组织开展汉语辩论交谈会，用汉语进行辩论，提高学生的思辨能力以及对汉语的运用能力。

各院校还可以丰富汉语资源，根据学习者的兴趣点，教育工作者可以推荐相关的汉语题材的电影、电视剧、中文歌曲等，让汉语学习者在学习过程中更快自发的掌握汉语的基础知识，增强跨文化交际能力。要使“汉语角”发挥最大作用那么师资方面应组建中泰联合教学团队，定期开展跨文化教学法培训；空间设计上建议采用可重构的智能教室，配备 VR 虚拟现实设备模拟真实语境；制度层面需建立学分认证体系，将“汉语角”实践纳入课程学分考核。这种系统化的培养方案不仅能够提升语言运用能力，更重要的是培养具有文化洞察力的国际化人才，为中泰文化交流构建可持续发展的人才储备。

3.构建系统化的教学方法，丰富跨文化交际知识

根据 Chen and Starosta (1996) 的跨文化交际三角模型。跨文化交际能力的教学可以从态度进行培养，帮助学生积极发展跨文化知识，通过交际任务或项目的设定模拟营造交际环境；对交际过程中的行为进行批判性反思；在反思的基础上，对所表现出来的不恰当行为进行调适。教师在教学活动及环节中可以开展课堂讨论、案例分析、写作、反思日志、模拟任务、翻转课堂等多种教学活动来培养汉语学习者的交际能力。

Kramsch (1993) 指出，随着外语课堂中来自多元背景的学生数量不断增加，教师已无法依赖于一种统一的知识体系来传授语言和文化。同时，传统的学校教学惯例、固定的交流模式，甚至学生在语言知识水平上的一致性，也不再是可以依靠的教学基础。对二语教师来说（汉语教学教师）要做到以学习者为中心，以学生的实践为中心将跨文化能力与语音、词汇、语法能力教学一样对待。结合相应的课程纲领来进行教学。对于教学法的选择应该是多样化，二语教学中的教学方法有——语法翻译法、听说法、交际法、任务型教学法等。二语课堂的教学模式大致包括“听说法+交际法+任务型”三个阶段。通过听说法的句型操练夯实语言基础，如使用“结构-情境-功能”三位一体的训练模块；运用交际法的信息差,活动设计真实交际场景，如“校园服务咨询”角色扮演；采用任务型教学法的项目化学习，以“餐饮文化”单元为例，可设计“餐厅点餐”模拟任务：先通过听说法强化“量词+菜品”结构（一碗面条），再以交际法训练协商点菜技能，最终完成制定跨文化菜单设计项目。这三种教学模式的组合学生可以自由发挥的空间较小，对于汉语教学来说还可以加入体演文化教学法。该教学法强调通过具身化实践，在模拟的真实文化情境中，帮助学习者掌握目标文化群体的行为规范、交际策略与文化逻辑，最终实现“像母语者一样行动”的跨文化适应目标。

除了教学方法需要实现多样化之外，构建科学合理的评价体系同样至关重要。在汉语教学中，若要有效培养学生的跨文化交际能力，建立一套系统、完善的评价机制显得尤为重要，它不仅有助于激发学生的学习动力，也能在学习过程中持续推动其跨文化交际能力的提升。首先，教师应对学习者的跨文化汉语交际能力进行评估，以全面掌握其语言运用水平、跨文化意识以及实际交际能力的具体表现。其次，教师需在教学中积极引导学习者树立正确的跨文化认知，帮助他们在学习过程中识别和规避因文化认知不足导致的交流障碍。最后，评价应具有针对性和指导性，教师应根据学生在实际语言运用中的表现，指出存在的问题，引导其反思并改进，从而不断优化自身的汉语知识结构，提升跨文化交际素养，为未来的学习与发展打下坚实基础。

局限性与未来建议

尽管本研究具有一定的创新性，且在数据分析前已对无效问卷进行了严格筛选与处理，但仍可能存在部分研究对象在填写问卷过程中出现随意作答、主观偏差，或样本数量与范围不全面等局限。因此，本文提出以下三点建议：

首先，后续研究可进一步扩大样本范围，例如将问卷发放至更多高校，尤其是泰国的公立大学，以提升样本的代表性与普遍性。

其次，研究方法上可以采用混合性研究，像是质性研究与量化研究相结合的方式，以揭示更深层次的影响因素,建议加入质性研究，如深度访谈或焦点小组访谈等，可以在一定程度上帮助研究者更深入地理解研究对象的真实想法与行为动机，从而提高研究结论的可信度与解释力。

第三,未来研究可细化各变量维度，以建立更完善的理论模型。例如，学习动机可划分为内在动机与外在动机进行深入分析。

参考文献

毕继万. 第二语言教学的主要任务是培养学生的跨文化交际能力. [J]. 中国外语, 2005, 2(1):66 - 70.

陈丽颖. 泰国勿洞市汉语学习者学习态度研究. [D]. 重庆：重庆大学，2016.

丁安琪. 来华留学生汉语学习动机强度变化分析. [J]. 语言教学与研究, 2014(5):18 - 25.

方杰、温忠麟、张敏强、任皓. 基于结构方程模型的多层中介效应分析. [J]. 心理科学进展, 2014(3):530 - 539.

韩梦婷. 语言学习动机和跨文化交际能力的相关性调查. [D]. 成都：四川师范大学，2017.

黄少萍. 高中生文化自信在跨文化敏感度与英语成绩关系中的内在效应研究. [D]. 漳州：闽南师范大学，2020.

李泉. 对外汉语课堂教学的理论思考. [J]. 中国人民大学学报, 1996(5):87 - 93.

刘霜. 泰国学生汉语学习动机调查研究. [D]. 重庆：重庆大学，2012.

刘珣. 对外汉语教育学引论. [J]. 世界汉语教学, 2000(4):66.

卢谢峰、韩立敏. 中介变量、调节变量与协变量——概念、统计检验及其比较. [J]. 心理科学, 2007(4):934 - 936.

史钰涵. 从社会需求角度谈跨文化交际能力的重要性. [J]. 文化创新比较研究, 2018(28):181 - 182.

王思桐. 汉语学习者汉语学习动机与学习态度调查研究. [D]. 大连：大连外国语大学，2022.

许力生、孙淑女. 跨文化能力递进——交互培养模式构建. [J]. 浙江大学学报（人文社会科学版）, 2013(4):113 - 121.

晏丽洁. 韩国汉语学习者学习动机调查分析与个案研究. [D]. 济南：山东师范大学，2018.

周怡彣. 中国籍 90 后海归企业人才的主观幸福感、经验开放性、行为型文化智商与动机型文化智商的关系. [J]. Chinese Language and Culture Journal, 2022, 9(1):83 - 94.

Ahnagari S., Zamanian J. Intercultural communicative competence in foreign language classroom. [J]. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 2014, 4(11):9.

Altshuler L., Sussman N. M., Kachur E. Assessing changes in intercultural sensitivity among physician trainees using the intercultural development inventory. [J]. International Journal of Intercultural Relations, 2003, 27(4):387–401.

Arasaratnam L., Banerjee S., Dembek K. The integrated model of intercultural communication competence (IMICC). [J]. Australian Journal of Communication, 2010, 37(3):103–116.

Baron R. M., Kenny D. A. The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. [J]. Journal of Personality and Social Psychology, 1986, 51(6):1173.

Bhawuk D. P., Brislin R. The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. [J]. International Journal of Intercultural Relations, 1992, 16(4):413–436.

Bronfenbrenner U., Harding J., Gallwey M. The measurement of skill in social perception. [M]. New York: Talent and Society, 1958.

Chen G. M., Starosta W. J. Foundations of intercultural communication. [M]. Massachusetts: Allyn and Bacon, 1998.

Chen G.-M., Starosta W. J. Intercultural communication competence: A synthesis. [J]. Communication Yearbook, 1996, 19:353–384.

Chen M., Starosta J. The development and validation of the intercultural communication sensitivity scale. [J]. Human Communication, 2000(3):1–15.

Comrey A. L., Lee H. B. A first course in factor analysis. [M]. New York: Psychology Press, 2013.

DeVellis R. F. Scale development: Theory and applications. [M]. Thousand Oaks: Sage Publications, 1991.

Dörnyei Z., Ryan S. The psychology of the language learner revisited. [M]. London: Routledge, 2015.

Dörnyei Z., Schmidt R., Schmidt R. W. (Eds.). Motivation and second language acquisition. [M]. Honolulu: National Foreign Language Resource Center, 2001.

Ellis N. C. Consciousness in second language learning: Psychological perspectives on the role of conscious processes in vocabulary acquisition. [D]. Bangor: University College of North Wales, 1994.

Fornell C., Larcker D. F. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. [J]. Journal of Marketing Research, 1981, 18(1):39–50.

Gardner R. C. Language learning motivation: The student, the teacher, and the researcher. [J]. Texas Papers in Foreign Language Education, 2001, 6:1–18.

Gardner R. C. Social psychology and second language learning. [M]. Baltimore: Edward Arnold, 1985.

Hall E. T. The Silent Language. [M]. New York: Doubleday & Company Inc., 1959.

Hapsari A. I. Assessing EFL Teachers' Intercultural Communicative Competence (ICC) and Intercultural Sensitivity (IS). [J]. RETAIN: Journal of Research in English Language Teaching, 2021, 9(1):63–72.

Kramsch C. Context and culture in language teaching. [M]. Oxford: Oxford University Press, 1993.

Lai K., Green S. B. The problem with having two watches: Assessment of fit when RMSEA and CFI disagree. [J]. Multivariate Behavioral Research, 2016, 51(2–3):220–239.

Liu M. Effects of learner variables on Chinese bilingual undergraduates' intercultural sensitivity and effectiveness. [J]. Education Sciences, 2022, 12(12):873.

Mkize F., Chisoni G. The role of motivation in learning Chinese as a second language: A case study of Zimbabwean students. [J]. International Journal of Language and Linguistics, 2015, 3(4):252–257.

Pruegger V. J., Rogers T. B. Development of a scale to measure cross-cultural sensitivity in the Canadian context. [J]. Canadian Journal of Behavioural Science, 1993, 25(4):615–621.

Ruben B. D. The study of cross-cultural competence: Traditions and contemporary issues. [J]. International Journal of Intercultural Relations, 1989, 13(3):229–240.

Spitzberg B. H. Issues in the development of a theory of interpersonal competence in the intercultural context. [J]. International Journal of Intercultural Relations, 1989, 13(3):241–268.

Williams M., Burden R. Motivation in language learning: A social constructivist approach. [J]. Cahiers de l'APLIUT, 1997, 16(3):19–27.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
JIAN RUI

Highest Education（最高学历）：
Master Degree. Dhurakij Pundit University

University or Agency（任职院校或单位）：
Chinese International Collage,
Dhurakij Pundit University

Field of Expertise（专业领域）：
- Cross Cultural Management
- Teaching Chinese as a Foreign Language

Address（地址）：
110/1-4 Pracha Chuen Rd, Thung Song Hong, Lak Si, Bangkok 1021

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHOU I-WEN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.Kasetsart University

University or Agency（任职院校或单位）：
Chinese International Collage,
Dhurakij Pundit University

Field of Expertise（专业领域）：
- Applied linguistics
- Cross Cultural Management

Address（地址）：
110/1-4 Pracha Chuen Rd, Thung Song Hong, Lak Si,
Bangkok 10210

การศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

A Study of Massive Open Online Course's Satisfaction for Chinese Language Curriculum in Working Context of Vocational Colleges Students and Workers of Eastern Economic Corridor

กนกพร ศรีญาณลักษณ์ [1]

KANOKPORN SRIYANLUG

Burapha University

E-mail: kanokpos@go.buu.ac.th

ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร [2]

PHOOMMARIN PHIROMLERTAMOTN

Burapha University

E-mail: phoommarin@go.buu.ac.th

Received: 12 November 2025/ Revised: 23 May 2025 / Accepted: 28 May 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถานศึกษาและกลุ่มสถานประกอบการที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 3 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวนกลุ่มละ 30 คน รวม 60 คน โดยวิธีการเลือกตามความสะดวกหรือสมัครใจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามการประเมินและติดตามผลหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนา

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

พิเศษภาคตะวันออก (EEC) สำหรับสถานศึกษาและสำหรับสถานประกอบการ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{x}$ = 4.50) ผู้เรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{x}$ = 4.47) ด้านบริบท ($\bar{x}$ = 4.46) และด้านผลผลิต ($\bar{x}$ = 4.37) มีค่าเฉลี่ยนอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ จากผลการศึกษาข้างต้นเห็นได้ว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อเนื้อหาและรูปแบบการเรียนการสอนของหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงาน

คำสำคัญ : ความพึงพอใจ, ภาษาจีน, หลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน, เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ABSTRACT

This research aimed to study the satisfaction towards Chinese language courses and the mass online course (MOOC) management system in the working context of vocational college students and workers in the Eastern Economic Corridor (EEC). The sample group used in the research was divided into 2 groups: educational institutions and business establishments in three Eastern Economic Corridor (EEC) provinces, there were Chonburi, Rayong, and Chachoengsao, with 30 people in each group, totaling 60 people. The selection method was based on convenience or willingness. The research tool was the questionnaire on the evaluation and follow-up of the mass online course (MOOC) to enhance Chinese language knowledge in the working context of vocational college students and workers in the Eastern Economic Corridor (EEC) for educational institutions and business establishments. Data were analyzed by using basic statistics, including percentage, mean, and standard deviation.

The satisfaction towards Chinese language courses and the mass online course (MOOC) management system in the working context of vocational college students and workers in the Eastern Economic Corridor (EEC) was at a high level overall ($\bar{x}$ = 4.45). When considering each aspect, it was found that: In terms of input factors ($\bar{x}$ = 4.50), learners were most satisfied with the highest mean score, followed by process ($\bar{x}$ = 4.47), context ($\bar{x}$ = 4.46), and output ($\bar{x}$ = 4.37), with high mean scores respectively. From the results of the above study, it can be seen that learners were satisfied with the content and teaching methods of the Chinese language course and the Mass Online Course (MOOC) system in their work context.

KEYWORDS: Satisfaction, Chinese language, Mass Online Course, Eastern Economic Corridor

บทนำ

หลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากทั่วทุกมุมโลกสามารถเข้าถึงการศึกษาผ่านทางออนไลน์ได้โดยไม่จำกัดเพศ อายุ ระดับการศึกษา ไม่จำกัดจำนวน เวลา และสถานที่ ซึ่งเป็นการเปิดกว้างทางการศึกษาให้กับผู้ที่ต้องการเรียนรู้อย่างแท้จริง และการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชนที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการเฉพาะด้านของผู้ที่สนใจเรียนด้วยแล้ว ยิ่งทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้รับการพัฒนาทักษะอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของชมพูนุช ปัญญไพโรจน์ และคณะ (2564) นั้น เห็นได้ว่าหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถใช้พัฒนาทักษะและเสริมสร้างความรู้ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านได้ และจากโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่เป็นโครงการต่อยอดการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ในภาคตะวันออก 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา และระยอง ทำให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นพื้นที่ที่มีการลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งประเทศจีนเป็นประเทศที่มีการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการขยายตัวการลงทุนของประเทศจีนที่เพิ่มขึ้นนี้ ส่งผลให้ความต้องการแรงงานที่มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาจีนโดยเฉพาะเพิ่มมากขึ้นด้วย ทางคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนาหลักสูตรออนไลนระบบเปดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรูภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)” (ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร และกนกพร ศรีญาณลักษณ์, 2567) และได้พัฒนาหลักสูตรออนไลนระบบเปด สำหรับมวลชน (MOOC) รายวิชา “ภาษาจีนเพื่อการทำงาน” (รหัสรายวิชา HUSO012) ผ่านระบบ BUU MOOC (http://mooc.buu.ac.th) โดยเผยแพร่ในชื่อเว็บไซต์ https://shorturl.asia/vMBhD โดยได้แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน จากโครงการวิจัยเรื่อง “สถานภาพ ปัญหา และความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” (ชมพูนุช ปัญญไพโรจน์ และคณะ, 2564) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรออนไลนระบบเปดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสรางความรูภาษาตางประเทศและการจัดการขามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)” ด้วยนั้น จากงานวิจัยของ ชมพูนุช ปัญญาไพโรจน์ และคณะ (2564) สามารถสรุปสาระสำคัญที่เป็นแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ด้านการออกแบบการเรียนการสอนออนไลน์ ด้านโครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร ด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านรูปแบบการนำเสนอ และด้านช่องทางการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ได้ดังนี้

1. ด้านการออกแบบการเรียนการสอนออนไลน์ : เป็นการออกแบบตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ มีความท้าทายในการเรียน

2. ด้านโครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร : มีเนื้อหาเกี่ยวกับไวยากรณ์ รูปประโยค คำศัพท์ และการฝึกฝนทักษะการสื่อสารด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยเน้นการสอนภาษาต่างประเทศผ่านบทสนทนา และเน้นทักษะการฟังและการพูดเป็นหลัก

3. ด้านเนื้อหาหลักสูตร : เนื้อหาหลักสูตรควรประกอบด้วย

3.1 การแนะนำระบบเสียงและระบบตัวอักษรเบื้องต้น

3.2 การสนทนาในชีวิตประจำวัน

3.3 การสนทนาในบริบทการทำงาน

3.4 การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

3.5 บทสรุป

4. ด้านรูปแบบการนำเสนอ : รูปแบบการนำเสนอควรมีลักษณะดังนี้

4.1 การสอนเนื้อหา เป็นการสนทนาในสถานการณ์ต่าง ๆ ผ่านกรณีศึกษา หรือบทบาทสมมุติ

4.2 การสอนไวยากรณ์ มีการทำแบบฝึกหัดแบบการแทนคำในรูปประโยค หรือการฝึกแต่งประโยคด้วยตนเอง พร้อมเฉลย

4.3 การสอนคำศัพท์ มีรายการคำศัพท์ มีรูปภาพพร้อมตัวอักษร

4.4 การฝึกพูดบทสนทนา เป็นการฝึกพูดแบบออกเสียง มีเสียงของเจ้าของภาษาแล้วให้ผู้เรียนออกเสียงตาม สามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของเสียงได้

5. ด้านช่องทางการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ เป็นการผลิตคลิปวีดีโอในระบบการศึกษาแบบเปิด เนื่องจากเป็นระบบการเรียนออนไลน์ที่เสถียรที่สุด หรือสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนเป็นโปรแกรมอะไรก็ได้ แต่ควรมีเทคนิค ลูกเล่นที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และหากสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนได้จะดีมาก เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรที่ได้จากการศึกษาสถานภาพ ปัญหา และความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกข้างต้น จึงได้หลักสูตรออนไลนระบบเปดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรูภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ที่มีเนื้อหาจำนวน 8 บทเรียน ได้แก่ บทที่ 1 ระบบเสียง บทที่ 2 การทักทาย บทที่ 3 การแนะนำตัว บทที่ 4 การกล่าวต้อนรับ บทที่ 5 การเชิญ บทที่ 6 การกล่าวขอโทษ บทที่ 7 การเจรจาธุรกิจ และบทที่ 8 การกล่าวอวยพร ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารทางด้านภาษาจีนในบริบทการทำงาน และการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรจีนในบริบทการทำงาน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาจีนได้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมการทำงานของจีน และเนื่องด้วยการเรียนรู้หลักสูตรออนไลนระบบเปดสำหรับมวลชน (MOOC) รายวิชา “ภาษาจีนเพื่อการทำงาน” นี้ ผู้เรียนเรียนรู้ภาษาจีนเพื่อการทำงานผ่านทางออนไลน์ด้วยตนเองทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิมากยิ่งขึ้นและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการเรียนภาษาจีนเพื่อนำไปใช้ในการทำงานได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถานศึกษาและกลุ่มสถานประกอบการที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 3 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถานศึกษาและกลุ่มสถานประกอบการที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 3 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวนกลุ่มละ 3 หน่วยงาน รวม 6 หน่วยงาน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มตัวอย่างที่ทดลองเรียนหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน มาจาก 6 หน่วยงาน หน่วยงานละ 10 คน รวมจำนวน 60 คน โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวกหรือสมัครใจ (Convenient or Volunteer Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการประเมินและติดตามผลหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและ

คนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) สำหรับสถานศึกษาและสถานประกอบการ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้เรียนต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเป็นการสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และเป้าหมายในการศึกษาหลักสูตร เป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list)

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจเกี่ยวกับหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ซึ่งด้านบริบทมีจำนวนคำถาม 3 ข้อ ส่วนด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต มีจำนวนคำถามด้านละ 5 ข้อ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ท (Likert) แสดงความพึงพอใจ คือ 5 หมายถึง แสดงความพึงพอใจมากที่สุด 4 หมายถึง แสดงความพึงพอใจมาก 3 หมายถึง แสดงความพึงพอใจปานกลาง 2 หมายถึงแสดงความพึงพอใจน้อย และ 1 แสดงความพึงพอใจน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อหลักสูตร เป็นแบบสอบถามประเภทปลายเปิดที่ให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 แสดงว่าแบบสอบถามมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้ เมื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว จึงนำไปทดลองใช้กับผู้เรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีค่าเท่ากับ .89

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามการประเมินและติดตามผลหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) สำหรับสถานศึกษาและสถานประกอบการ คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) และดำเนินการส่งลิงก์แบบสอบถามให้ผู้เรียน โดยเก็บข้อมูลในเดือนเมษายน 2567 ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 60 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามการประเมินและติดตามผลหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) สำหรับสถานศึกษาและสถานประกอบการ คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้วิธีทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูล

ทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ค่าร้อยละ และวิเคราะห์ความพึงพอใจเกี่ยวกับหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการให้ความหมายโดยการเฉลี่ยรายด้านและรายข้อ คือ ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3.50-4.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 2.50-3.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง 1.50-2.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย และ 1.00-1.49 หมายถึง ความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด และวิเคราะห์ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อหลักสูตร โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดกลุ่มความถี่ตามข้อเสนอแนะ

ข้อพิจารณาทางด้านจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา ตั้งแต่วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2567 ถึงวันที่ 13 มีนาคม 2568 หนังสือรับรองที่ IRB2-018/2567

ผลของการวิจัย

1. จากการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) พบว่า

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 1 แสดงจำนวนและค่าร้อยละข้อมูลเพศของผู้เรียน

เพศ	จำนวนคน	ร้อยละ
หญิง	41	68.33
ชาย	19	31.67
รวม	60	100

จากตาราง 1 พบกว่า ผู้เรียนจำนวน 60 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 41 คน คิดเป็นร้อยละ 68.33 และเพศชายจำนวน 19 คน คิดเป็นจำนวนร้อยละ 31.67

ตาราง 2 แสดงจำนวนและค่าร้อยละข้อมูลอายุของผู้เรียน

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนคน	ร้อยละ
น้อยกว่า 18	4	6.67
18-20	26	43.33
20-25	7	11.67

26-30	10	16.67
31-35	7	11.67
36-40	4	6.67
41-45	2	3.32
46-50	0	0
มากกว่า 50	0	0
รวม	60	100

จากตาราง 2 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-20 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 43.33 รองลงมาคืออายุ 26-30 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ช่วงอายุ 20-25 ปี และช่วงอายุ 31-35 ปี มีจำนวนเท่ากัน คือ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 11.67 ช่วงอายุน้อยกว่า 18 ปี และ 36-40 ปี มีจำนวนเท่ากัน คือ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุระหว่าง 41-45 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.32 โดยในการวิจัยครั้งนี้ไม่มีผู้เรียนที่มีอายุ 46 ปีขึ้นไปเข้าร่วม

ตาราง 3 แสดงจำนวนและร้อยละวุฒิการศึกษาของผู้เรียน

วุฒิการศึกษา	**จำนวนคน**	**ร้อยละ**
ปวช.	12	20
ปวส.	19	31.67
ปริญญาตรี	28	46.67
ปริญญาโท	1	1.67
ปริญญาเอก	0	0
รวม	60	100

จากตาราง 3 พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยมีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาคือระดับ ปวส. จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 31.67 ระดับ ปวช. จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และระดับปริญญาโทมีจำนวนน้อยที่สุด คือ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.67

ตาราง 4 แสดงจำนวนและร้อยละของเป้าหมายในการศึกษาหลักสูตรของผู้เรียน

เป้าหมายในการศึกษา	**จำนวนคน**	**ร้อยละ**
1. เพื่อให้ได้ความรู้และทักษะทางด้านภาษาจีนมากขึ้น	30	50
2. เพื่อนำไปใช้จริงในการทำงาน	27	45
3. เพื่อพัฒนาผลการเรียน/ปรับเงินเดือน/เลื่อนตำแหน่งงาน	3	5
4. อื่นๆ	0	0
รวม	60	100

จากตาราง 4 สามารถเห็นได้ว่าผู้เรียนจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 50 มีเป้าหมายให้ได้ความรู้และทักษะทางด้านภาษาจีนมากขึ้น รองลงมาคือเพื่อนำไปใช้จริงในการทำงาน จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 45 และเป้าหมายเพื่อพัฒนาผลการเรียน หรือเพื่อปรับเงินเดือน หรือเพื่อเลื่อนตำแหน่งงานมีจำนวนน้อยที่สุด เพียง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจเกี่ยวกับหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรบมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน

ตาราง 5 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรบมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน ด้านบริบท

ด้านบริบท	$\bar{x}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
1. เนื้อหาของหลักสูตรตอบสนองความต้องการเรียนภาษาจีนของท่าน	4.47	0.62	มาก
2. เนื้อหาภาษาจีนของบทเรียนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.48	0.62	มาก
3. รูปแบบการเรียนภาษาจีนมีความเหมาะสม ทำให้ท่านสามารถเรียนรู้ภาษาจีนได้จริง	4.42	0.64	มาก
รวม	4.46	0.63	มาก

จากตาราง 5 ความคิดเห็นทางด้านบริบทโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.46) โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อเนื้อหาภาษาจีนของบทเรียนที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.48) รองลงมาคือเนื้อหาของหลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการเรียนภาษาจีนของผู้เรียนได้ ($\bar{x}$ = 4.47) และรูปแบบการเรียนภาษาจีนมีความเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ภาษาจีนได้จริง ($\bar{x}$ = 4.42) ตามลำดับ

ตาราง 6 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรบมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน ด้านปัจจัยนำเข้า

ด้านปัจจัยนำเข้า	$\bar{x}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
1. การเข้าเรียนภาษาจีนผ่านระบบ BUU MOOC มีความสะดวกและรวดเร็ว	4.50	0.7	มากที่สุด
2. วิธีการเรียนภาษาจีนผ่านคลิปวิดีทัศน์มีความเหมาะสม	4.48	0.62	มาก
3. ปริมาณเนื้อหาในแต่ละบทเรียนมีความเหมาะสม	4.53	0.59	มากที่สุด
4. ลำดับขั้นตอนในการเรียนเนื้อหาภาษาจีนของแต่ละบทเรียนมีความเหมาะสม	4.47	0.67	มาก
5. ระยะเวลาในการเรียนเนื้อหาภาษาจีนแต่ละบทเรียนมี	4.53	0.62	มากที่สุด

ความเหมาะสม			
รวม	4.50	0.64	มากที่สุด

จากตาราง 6 ความความพึงพอใจด้านปัจจัยนำเข้าโดยรวมของผู้เรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.50) โดยความพึงพอใจต่อปริมาณเนื้อหาในแต่ละบทเรียน และระยะเวลาในการเรียนเนื้อหาภาษาจีนแต่ละบทเรียนมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.53) รองลงมาคือ การเข้าเรียนภาษาจีนผ่านระบบ BUU MOOC มีความสะดวกและรวดเร็ว ($\bar{x}$ = 4.50) วิธีการเรียนภาษาจีนผ่านคลิปวิดีทัศน์มีความเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.48) และลำดับขั้นตอนในการเรียนเนื้อหาภาษาจีนของแต่ละบทเรียนมีความเหมาะสม ($\bar{x}$ = 4.47) ตามลำดับ

ตาราง 7 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรบมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน ด้านกระบวนการ

ด้านกระบวนการ	$\bar{x}$	**SD**	**ระดับความพึงพอใจ**
1. ตัวอักษรและรูปภาพประกอบของบทเรียนภาษาจีนในหลักสูตรมีความชัดเจน	4.45	0.64	มาก
2. ตัวอักษรและรูปภาพของบทเรียนภาษาจีนในหลักสูตรมีความน่าสนใจ	4.37	0.68	มาก
3. การออกเสียงของอาจารย์ชาวจีนมีความชัดเจน ฟังง่าย	4.48	0.67	มาก
4. การออกเสียงของอาจารย์ชาวไทยมีความชัดเจน ฟังง่าย	4.48	0.65	มาก
5. การอธิบายคำศัพท์และประโยคของอาจารย์ชาวไทยเข้าใจได้ง่าย	4.57	0.56	มากที่สุด
รวม	4.47	0.64	มาก

จากตาราง 7 ความพึงพอใจในด้านกระบวนการของผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.47) ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการอธิบายคำศัพท์และประโยคของอาจารย์ชาวไทยที่สามารถเข้าใจได้ง่ายมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.57) รองลงมาคือ การออกเสียงของอาจารย์ชาวจีนและชาวไทยมีความชัดเจน ฟังง่าย ($\bar{x}$ = 4.48) ตัวอักษรและรูปภาพของบทเรียนภาษาจีนในหลักสูตรมีความน่าสนใจ ($\bar{x}$ = 4.37)

ตาราง 8 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรบมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงาน ด้านผลผลิต

ด้านผลผลิต	$\bar{x}$	**SD**	**ระดับความพึงพอใจ**
1. สามารถฟังและเข้าใจคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการสนทนาภาษาจีนเพื่อการทำงานได้	4.37	0.71	มาก
2. สามารถออกเสียงคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการสนทนา	4.30	0.71	มาก

ภาษาจีนเพื่อการทำงานได้			
3. สามารถสนทนาโต้ตอบภาษาจีนเพื่อการทำงานได้	4.25	0.81	มาก
4. สามารถนำความรู้ภาษาจีนที่เรียนไปใช้ในการต่อยอดพัฒนาตนเองในด้านการทำงานได้	4.40	0.69	มาก
5. สามารถนำความรู้ภาษาจีนเรียนจากหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง	4.37	0.71	มาก
รวม	4.37	0.71	มาก

จากตาราง 8 ความพึงพอใจในด้านผลผลิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.37) พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในด้านผู้เรียนสามารถนำความรู้ภาษาจีนที่เรียนในหลักสูตรไปใช้ในการต่อยอดพัฒนาตนเองในด้านการทำงานได้มากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.40) รองลงมาคือ สามารถฟังและเข้าใจคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการสนทนาภาษาจีนเพื่อการทำงานได้ และสามารถนำความรู้ภาษาจีนเรียนจากหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง โดยมีค่าเฉลี่ย 4.37 เท่ากัน ลำดับต่อมาคือ สามารถออกเสียงคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการสนทนาภาษาจีนเพื่อการทำงานได้ ($\bar{x}$ = 4.30) และ สามารถสนทนาโต้ตอบภาษาจีนเพื่อการทำงานได้ ($\bar{x}$ = 4.25)

ตาราง 9 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรบมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาจีนในบริบทการทำงานในภาพรวม

หัวข้อความพึงพอใจ	**$\bar{x}$**	**SD**	**ระดับความพึงพอใจ**
1. ด้านบริบท	4.46	0.63	มาก
2. ด้านปัจจัยนำเข้า	4.50	0.64	มากที่สุด
3. ด้านกระบวนการ	4.47	0.64	มาก
4. ด้านผลผลิต	4.37	0.71	มาก
เฉลี่ย	4.45	0.66	มาก

จากตาราง 9 ความพึงพอใจต่อหลักสูตรฯ ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.45) โดยความพึงพอใจในด้านปัจจัยนำเข้าสูงที่สุด ($\bar{x}$ = 4.50) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ ($\bar{x}$ = 4.47) ด้านบริบท ($\bar{x}$ = 4.46) และด้านผลผลิต ($\bar{x}$ = 4.37) ตามลำดับ

นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้มีข้อเสนอแนะอื่น ๆ ต่อหลักสูตรฯ โดยสามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านบริบท

1.1 เนื้อหาของหลักสูตรมีความเหมาะสม ที่มีการเริ่มจากการออกเสียงซึ่งเป็นพื้นฐานของเรียนภาษาจีน ที่จะสามารถนำไปต่อยอดได้ในอนาคตได้เป็นอย่างดี

1.2 หลักสูตรมีการสอนคำศัพท์และบทสนทนาที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

1.3 มีประโยชน์ต่อการเรียนและการทำงานอย่างมาก สามารถเพิ่มทักษะให้กับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

1.4 ควรมีการจัดทำหลักสูตรต่อเนื่องในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ

1.5 เนื้อหาของหลักสูตรทำให้ได้ความรู้ในวงกว้าง ในอนาคตควรมีการทำหลักสูตรต่อเนื่องเฉพาะทางเพิ่มเติม โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับแผนกต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับทางด้านการเงิน ทางด้านการผลิต การจัดซื้อ การนำเข้า-ส่งออก เป็นต้น

2. ด้านปัจจัยนำเข้า

2.1 การเข้าเรียนในระบบออนไลน์ BUU MOOC มีความสะดวกเป็นอย่างมาก เหมาะสำหรับคนทำงานหรือคนที่ไม่มีเวลามากสำหรับการไปนั่งเรียนในห้องเรียน

2.2 หลักสูตรมีเนื้อหาเข้าใจง่าย มีการเรียงลำดับเหมาะสม คือ เรียนการออกเสียงก่อน แล้วเรียนคำศัพท์ และบทสนทนา หลังจากที่เรียนเนื้อหาแล้ว มีการให้ทำแบบฝึกหัด ทบทวนและให้ฝึกตามอาจารย์

2.3 คำศัพท์ในบทเรียนค่อนข้างเยอะ แต่การอธิบายและยกตัวอย่างของอาจารย์ทำให้เข้าใจการใช้มากยิ่งขึ้น

3. ด้านกระบวนการ

3.1 อาจารย์สามารถสอนเนื้อหาให้เข้าใจง่าย การออกเสียงเป็นตัวอย่างของอาจารย์ชาวจีนมีความชัดเจน ฟังง่าย ทำให้ฝึกตามได้ง่าย

3.2 ควรมีคำแปลทุกประโยคที่ปรากฏในสไลด์ ทั้งบทเรียน แบบฝึกหัด

3.3 ควรตั้งให้สามารถดาวโหลดเอกสารและวีดิโอได้ เพื่อสามารถเก็บไว้เรียนย้อนหลัง

4. ด้านผลผลิต

4.1 สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในวงกว้าง เช่นการทักทายกับชาวจีน หรือการพูดคุยทางธุรกิจหรือการทำงานพื้นฐาน

4.2 ควรเพิ่มหลักสูตรเฉพาะแผนก เช่น ทางด้านการเงิน การผลิต การจัดซื้อ การนำเข้า-ส่งออก เป็นต้น

การอภิปรายผล

จากการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรภาษาจีนและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) พบว่าหลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ในระดับมาก ทั้งด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริกัญญา มณีนิล และศศิฉาย ธนะมัย (2563) ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดตามแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันสำหรับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ที่มีลีลาการเรียนรู้แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจในระดับที่มาก และ Hie-Ling Ting (2023) ศึกษาการรับรู้ของผู้เรียนต่อประสิทธิผลของแพลตฟอร์ม MOOC ในการเรียนรู้ภาษาจีน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ภาษาจีนกลางบนแพลตฟอร์ม MOOC จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีความประสงค์ในการใช้แพลตฟอร์ม MOOC ในการเรียนรู้ภาษาจีนกลางต่อไป เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ยังสามารถอภิปรายตามประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ด้านบริบท กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจทางด้านบริบทโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.46) โดยความพึงพอใจต่อเนื้อหาภาษาจีนของบทเรียนที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากที่สุด รองลงมา คือ เนื้อหาของหลักสูตรตอบสนองความต้องการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากคณะผู้วิจัยมีการกำหนดเนื้อหาบทเรียน โดยพิจารณาจากสถานภาพ ปัญหา และความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งเป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 1 ของชุดโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสร้างความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ปี พ.ศ. 2564 จึงทำให้หลักสูตรมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่ชัดเจน เมื่อจัดทำเนื้อหาบทเรียนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยได้มีการกำหนดให้มีการตรวจสอบเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ในด้านความเหมาะสมถูกต้องทางด้านเนื้อหาภาษาจีน และมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรอย่างแท้จริง หลังจากนั้นจึงได้นำไปจัดทำเป็นหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดต่อไป ดังนั้นจึงทำให้เนื้อหาในหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สามารถทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภาษาจีนอย่างแท้จริง

2. ด้านปัจจัยนำเข้า ความพึงพอใจของผู้เรียนทางด้านปัจจัยนำเข้าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.5) โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจในด้านปริมาณเนื้อหาในแต่ละบทเรียน และระยะเวลาในการเรียนเนื้อหาภาษาจีนแต่ละบทมีความเหมาะสมมากที่สุด รองลงมา คือ วิธีการเรียนภาษาจีนผ่านคลิปวิดีทัศน์มีความเหมาะสม ลำดับขั้นตอนในการเรียนเนื้อหาภาษาจีนของแต่ละบทเรียนมีความเหมาะสม โดยความพึงพอใจของทุกรายข้ออยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากเนื้อหาของหลักสูตรมีการจัดลำดับการเรียนรู้ที่ชัดเจน กล่าวคือ เริ่มต้นจากการเรียนพื้นฐานการออกเสียง อันจะนำไปสู่การฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาจีนต่อไป แล้วจึงเริ่มเรียนคำศัพท์และบทสนทนาทักทายทั่วไปที่ใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน แล้วจึงนำเข้าสู่การเรียนรู้ภาษาจีนเพื่อการทำงาน นอกจากนี้การจัดทำคลิปวิดีทัศน์ที่เป็นสื่อการเรียนการสอนในระบบ BUU MOOC นั้นมีการออกแบบตามประกาศ “แนวปฏิบัติการพัฒนารายวิชาและสื่อเพื่อการเรียนรู้ออนไลน์ในระบบเปิด” โดยกองบริการการศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยบูรพา (BUU MOOC) ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 9 สิงหาคม พ.ศ. 2565 โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการกำหนดหลักสูตรให้มี 8 ชั่วโมงการเรียนรู้ ซึ่งแนวปฏิบัติฯ นี้มีการกำหนดให้การถ่ายทอดเนื้อหาแต่ละรายวิชาต้องมีการนำเสนอเนื้อหาด้วยสื่อวิดีทัศน์จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 65 ของชั่วโมงการเรียนรู้ โดยสื่อวิดีทัศน์แต่ละคลิปมีความยาวไม่เกิน 10 นาที ซึ่งระยะเวลาที่แนวปฏิบัติฯ กำหนดไว้มีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ยึดแนวปฏิบัติฯ เป็นหลักสำคัญในการออกแบบหลักสูตรด้วยเช่นกัน นอกจากนี้หลักสูตรมีการกำหนดรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในทุกส่วนให้มีความเป็นเอกภาพในด้านลำดับการนำเสนอ การใช้ภาษา การจัดให้มีเสียงของเจ้าของภาษาเมื่อมีการเรียนรู้ประโยคต่าง ๆ หลังจากที่จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้มีการกำหนดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเนื้อหาและบทพูดที่ใช้ในการจัดทำวิดีทัศน์สื่อการเรียนการสอน รวมทั้งรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนในระบบ BUU MOOC อีกจำนวน 3 ท่าน และเมื่อผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านมีความคิดเห็นว่าการกำหนดบทพูดมีรูปแบบและการใช้ภาษาที่เหมาะสม มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชา สามารถนำไปเผยแพร่

ได้ คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิดีทัศน์สื่อการเรียนการสอนต่อไป ดังนั้นเนื้อหาและรูปแบบการเรียนการสอนจึงมีความเหมาะสม

3. ด้านกระบวนการ ความพึงพอใจของผู้เรียนทางด้านกระบวนการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.47) โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการอธิบายคำศัพท์และประโยคของอาจารย์ชาวไทยเข้าใจได้ง่ายมากที่สุด รองลงมา คือ การออกเสียงของอาจารย์ชาวจีนและอาจารย์ชาวไทยมีความชัดเจน ฟังง่าย ตัวอักษรและรูปภาพประกอบของบทเรียนภาษาจีนในหลักสูตรมีความชัดเจนและน่าสนใจ ตามลำดับ โดยความพึงพอใจของทุกรายข้ออยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

เนื่องจากหลักสูตรนี้ จัดให้มีการเรียนการสอนที่เริ่มตั้งแต่พื้นฐาน ดังนั้นการออกแบบเนื้อหาของหลักสูตรจะให้ความสำคัญกับระดับความยากหรือง่ายเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เนื้อหาของหลักสูตรจะมีระดับเริ่มจากง่ายไปยาก ทำให้การอธิบายหรือยกตัวอย่างประกอบ จะมีการอธิบายง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย นอกจากนี้หลักสูตรให้ความสำคัญกับการออกเสียงที่ได้มาตรฐานเป็นอย่างยิ่ง โดยการเชิญอาจารย์ชาวจีนเจ้าของภาษาที่เป็นผู้สอนและฝึกออกเสียงในหลักสูตร เป็นอาจารย์ชาวจีนที่ออกเสียงได้เป็นมาตรฐานตามระบบการออกเสียงภาษาจีนกลาง และเมื่อมีการจัดทำหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดเรียบร้อยแล้ว จะมีการตรวจสอบคุณภาพการผลิตโดยคณะอนุกรรมการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนในระบบเปิด (BUU MOOC) จึงทำให้คุณภาพของคลิปวิดีทัศน์สอดคล้องกับข้อกำหนด BUU MOOC ดังนั้นคุณภาพของสื่อวิดีทัศน์จึงมีมาตรฐานตามกำหนดของมหาวิทยาลัยบูรพา

4. ด้านผลผลิต ความพึงพอใจของผู้เรียนทางด้านผลผลิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.37) โดยความพึงพอใจในด้านการนำความรู้ภาษาจีนที่เรียนไปใช้ในการต่อยอดพัฒนาตนเองในด้านการทำงานได้มากที่สุด รองลงมา คือ ด้านความสามารถในการฟังและเข้าใจคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการสนทนาภาษาจีนเพื่อการทำงาน และด้านความสามารถในการนำความรู้ภาษาจีนเที่ได้เรียนจากหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง ด้านความสามารถในการออกเสียงคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการสนทนาภาษาจีนเพื่อการทำงานได้ และด้านความสามารถสนทนาโต้ตอบภาษาจีนเพื่อการทำงานได้ ตามลำดับจากมากไปน้อย โดยความพึงพอใจของทุกรายข้ออยู่ในระดับมาก เนื่องจากหลักสูตรมีการออกแบบให้เริ่มเรียนตั้งแต่ระดับพื้นฐานโดยเฉพาะการออกเสียงระบบพินอิน ซึ่งผู้เรียนสามารถนำไปต่อยอดเองได้ในอนาคต เนื้อหาในการเรียนการสอนมุ่งเน้นคำศัพท์และรูปแบบประโยคที่ได้ใช้จริงในชีวิตประจำวันและการทำงาน หลักสูตรฯ ยังมีการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจการนำไปใช้ได้อย่างแท้จริงและเป็นมาตรฐานภาษาจีนกลาง โดยมีการให้ฝึกฟังเสียงของเจ้าของภาษา และให้ฝึกพูดออกเสียงตาม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าหลักสูตรภาษาจีนออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา และคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) นี้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และสามารถใช้เพื่อการพัฒนาความสามารถทางด้านภาษาจีนของนักศึกษาอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

คณะผู้วิจัยนำผลการศึกษาความพึงพอใจต่อหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) และระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรและระบบการจัดการหลักสูตรออนไลน์ระบบเปิดสำหรับมวลชน (MOOC) ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัย จากมหาวิทยาลัยบูรพา “งบประมาณเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ปีงบประมาณพ.ศ. 2566” เลขที่สัญญา ววน. 15.3/2566 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย ขอขอบคุณบุคลากรกองบริหารการวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยบูรพา บุคลากรฝ่ายวิจัยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่านที่ช่วยให้คำปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำหลักสูตรและการจัดทำคลิปการเรียนรู้ จนสามารถทำการวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ชมพูนุช ปัญญไพโรจน์ และคณะ. (2564). สถานภาพ ปัญหา และความต้องการความรู้ภาษาต่างประเทศและการจัดการข้ามวัฒนธรรมในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (รายงานการวิจัย). ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภูมรินทร์ ภิรมย์เลิศอมร และกนกพร ศรีญาณลักษณ์. (2567). การพัฒนาหลักสูตรออนไลนระบบเปดสำหรับมวลชน (MOOC) เพื่อเสริมสรางความรูภาษาจีนในบริบทการทำงานของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาและคนทำงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สิริกัญญา มณีนิล และศศิฉาย ธนะมัย. (2563). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดตามแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกัน สำหรับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ที่มีลีลาการเรียนรู้แตกต่างกัน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*. 13(1), 15-29

Hie-Ling Ting. (2023). Learner’s Perceptions Towards the Effectiveness of MOOC in Learning Mandarin. *Journal of Chinese Studies*. 3(1), 1-9.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
KANOKPORN SRIYANLUG

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. (Linguistics and Applied Linguistics)

University or Agency（任职院校或单位）：
Burapha University., Thailand

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Language and Culture

Address（地址）：
169 Long-hard Bangsaen Rd., Saensuk, Mueang Chonburi, 20131

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
PHOOMMARIN PHIROMLERTAMOTN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.(Chinese Character Studies)

University or Agency（任职院校或单位）：
Burapha University., Thailand

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Language

Address（地址）：
169 Long-hard Bangsaen Rd., Saensuk, Mueang Chonburi, 20131

越南初级汉语学习者书信写作偏误分析研究

The Study on Error Analysis in Letter Writing among Vietnamese Primary Chinese Learners

李耀武 [1]
LEE YAO-WU
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: yaowulee@gmail.com

邓淞元
DENG SONGYUAN [2]
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 1059493407@qq.com

Received: 23 January 2024 / Revised: 4 April 2025 / Accepted: 13 June 2025

摘要

本研究采用定量与定性研究方法，主要运用语料文献调查法和偏误对比分析法，以在中国广西高校留学的越南初级汉语学习者为对象，收集 50 篇书信写作语料，开展系统的调查与分析。探讨偏误类型及其潜在成因，并对结果进行统计、分析和描述。研究表明，越南学习者在书信写作中普遍存在格式偏误、汉字偏误和句法偏误，偏误产生的成因存在于母语迁移效应、文化理解差异和学习规范缺失。本研究为后续对外汉语教学书信写作提供理论支持，并提出改进书信写作准则的相关措施，实质意义在于提升越南学习者的写作能力及文化理解，从而提高教学和学习的质量与效果。

关键词：偏误分析；迁移效应；文化理解；学习规范

ABSTRACT

The study adopts both quantitative and qualitative research methods, primarily utilizing corpus literature investigation and error contrastive analysis. The research focuses on Vietnamese primary learners of Chinese studying at universities in Guangxi, China. A total of 50 pieces of letter writing corpus were collected for systematic investigation and analysis. The study explores the types of errors and their potential causes, with results being statistically analyzed, examined, and described. Findings indicate that Vietnamese learners

commonly exhibit errors in letter format, Chinese characters, and syntax. The causes of these errors lie in native language transfer effects, cultural understanding differences, and lack of learning norms. This research provides theoretical support for subsequent teaching of Chinese letter writing as a foreign language and proposes relevant measures to improve letter writing guidelines. Its practical significance lies in enhancing Vietnamese learners' writing skills and cultural comprehension, thereby improving the quality and effectiveness of teaching and learning.

Keywords: Error Analysis, Transfer Effects, Cultural Understanding，Learning Norms

前言

书信写作在汉语学习中具有重要的作用，不仅是交流的工具也是文化理解与沟通的关键，然而，面临诸多挑战导致影响整体汉语学习的成效，针对越南初级汉语学习者在书信写作偏误分析与成因的关注研究仍显寥寥无几。当前关于对外汉语书信写作的研究，主要集中在教材建设、写作流程指导与体裁教学等方面（洪威雷、王颖，2001）。研究的综述，分为教学研究和偏误研究两方面，教学方面：简要回顾近年来关于对外汉语书信写作教学的研究多关注教材设计、写作流程指导、书信体裁教学等，但针对越南初级汉语学习者的书信写作教学研究较为稀缺；偏误方面：梳理前人对汉语学习者书信写作偏误的研究，涵盖偏误类型、成因分析、教学干预等，指出大多数研究以英语、韩语等母语背景学习者为主，对越南学习者的系统性偏误分析书信写作偏误类型与成因的文献较少。故此，本研究旨在填补这一领域的空白，着重于调查越南学习者在汉语书写中存在的具体偏误，系统梳理并收集相关学术论文、期刊文章及专著等研究文献，构建理论与实践的坚实基础。研究步骤基于语料文献调查与偏误对比分析的系统性框架，严格验证资料的信度与效度，归纳总结改进策略，为后续教学与研究提供理论和实践参考，促进二语习得书信写作教学质量的持续提升。

一、研究问题、理论、方法

（一）研究问题

1.1 书写过程常见的偏误类型有哪些？

1.1.1 格式偏误：主要表现为问候语、称呼语、署名和日期的缺失、误用和位置错误?

1.1.2 汉字偏误：常见错误包括音近别字、形近别字和音形皆近别字?

1.1.3 句法偏误：体现词汇选择不当、短语结构混乱、句子成分紊乱和指代不清?

1.2 导致书写偏误的潜在成因是什么？

1.2.1 母语迁移效应：汉、越书信格式差异，母语的表达逻辑直接迁移到中文书信导致偏误?

1.2.2 文化理解差异：汉、越文化理解差异在书信礼仪表达存在困惑，导致中文书信写作的偏误?

1.2.3 学习规范缺失：书信互异写作回避语法或简化词语，中文书信规范性缺失导致偏误?

（二）研究理论

应用语言学家（Applied Linguist）斯蒂芬•皮特•科德 (Stephen Pit Corder，1918-1990), 提出用于分析外语学习者在学习过程中产生语言偏误的方法，大量研究为学习者总结丰富的偏误类型、特征、描述和解释，为深入理解语言习得中的偏误提供依据。有助于构建多样化的偏误分析工具与方法，支持教师和研究者深入理解并有效解决学习者在语言习得中面临的困难。

科德 Corder 将偏误分为以下几类：

2.1 母语干扰偏误 (Interlingual Errors) ：通常是由于学习者知识不足引起的，反映学习者当前的语言习得阶段，偏误是由于学习者将母语的结构或规则，直接转移到目标语言中造成的，是系统性地偏离目标语言规范的现象。

2.2 超语言干扰偏误 (Intralingual Errors) ：由于疲劳、压力等暂时性条件造成的表现性偏误，与错误、失误不同，不是系统性的，学习者可以自我纠正，偏误是由学习者对目标语言内部规则的误解或应用造成的。

2.3 过度概括偏误 (Overgeneralization Errors) ：学习者将特定语言规则普遍应用到所有情况中，用不正确的成分替代另一个成分导致偏误。

2.4 形式偏误 (Misformation Errors) ：句子中单词排列顺序不正确，这些偏误造成学习者使用错误的形式，可能是因为没有掌握特定词汇或语法规则。

2.5 遗漏偏误 (Omission Errors) ：学习者在句子中遗漏必要的成分，比如主语、动词或者其他重要元素。

2.6 添加偏误 (Addition Errors) ：这种偏误是学习者在本应该省略的地方加入了过多的成分，比如在不需要的地方添加了词，句子中添加了不必要的成分。(Corder, 1975 & 1983)

科德 Corder 的分类法帮助教学者识别和分析学习者的偏误，有助于改进教材的编写和教学指导，解决学习者所遇到的特定问题，使其更加符合学习者的需求，进而有效改进语言教学措施。

（三）研究方法

偏误既作为语言习得的“理据”和“路径”，又推动偏误研究在理论与方法上的双重发展（Haded, 1998）。本研究采用定量与定性研究方法以语料文献调查法及偏误对比分析法为主，推论越南初级汉语学习者书信写作时发现的偏误类型及潜在成因，进而提出因应措施作为改进教与学方法。

3.1 语料文献调查法

3.1.1 语料来源：收集越南学习者 50 篇书信写作样本，作为语料文献研究的代表性范例。

3.1.2 语料收集：通过教师向越南学习者收集书信写作，确保语料的真实性和自发性。

3.1.3 语料种类：越南学习者书信写作语料如日常通信、求职信和申请信等。

3.1.4 数据处理：对收集到越南学习者 50 篇书信进行分类、整理和数字化，识别并分类其中的写作偏误，确保语料的完整性和一致性。

3.2 偏误对比分析法

3.2.1 类型分析：统计 50 篇书信常见写作偏误现象，例如格式偏误、汉字偏误和句法偏误。

3.2.2 成因分析：具体偏误潜在成因，例如母语迁移效应、文化理解差异和学习规范缺失。

3.2.3 结果分析：表、图以对比分析方式展示，清晰呈现偏误类型和成因，对整理后的文献和数据进行深入描述，提炼出定量和定性关键概念推论结果。

二、汉、越书信格式规范

（一）中国语文格式

洪威雷、王颖（2001)汉语书信的标准格式由七个核心部分构成：称呼语、问候语、正文、结束语、祝颂语、署名和日期。具体规范如下：（1）称呼语：位于信件开头，并加冒号；（2）问候语：另起一行，空两格书写；（3）正文：结构要清晰，适当分段，以便于阅读；（4）结束语：表达对回信的期待或进行总结；（5）祝颂语：传达良好的祝福；（6）署名：位于右下方，明确身份；（7）日期：同样位于右下方，以标明时间。准确掌握这七个部分，不仅有助于有效传达信息，还能展现书信的礼仪与文化内涵。

中国语文书信格式规范示例

尊敬的 Xx ：（称呼语）

您好！（问候语）

正文 & 结束语

祝您 XXX（祝颂语）

署名

年 月 日（日期）

（二）越南语文格式

张敏 (2016）越南语书信的基本格式被归纳为五个部分。以下是五个部分的简要说明：（1）称呼 (Lời chào đầu thư): 这是书信的开头部分，通常包括收信人的称谓，例如：“亲爱的 XX”；（2）引言 (Phần mở đầu): 简要介绍写信的目的和背景，使收信人了解写信的原因；（3）正文 (Nội dung chính): 书信的主要内容部分，详细描述信件所要表达的信息或讨论的主题；(4）结尾 (Phần kết thư): 用于总结信件的内容，并表达写信人的期望或请求，例如：希望尽快得到回复；（5）署名 (Chữ ký): 信件的最后部分，包括写信人的姓名和其他必要的联系方式。格式显现书信写作者有条理地表达自己的思想，并确保收信人能够清楚地理解信件内容。

越南语文书信格式规范示例

Thị xã Bến Tre（所在地），ngày, tháng, năm（日月年）

Lời chào đầu thư（称呼）

Phần mở đầu（引言）

Nội dung chính（正文）

Phần kết thư（结尾）

Chữ ký（署名）

三、偏误类型与分析

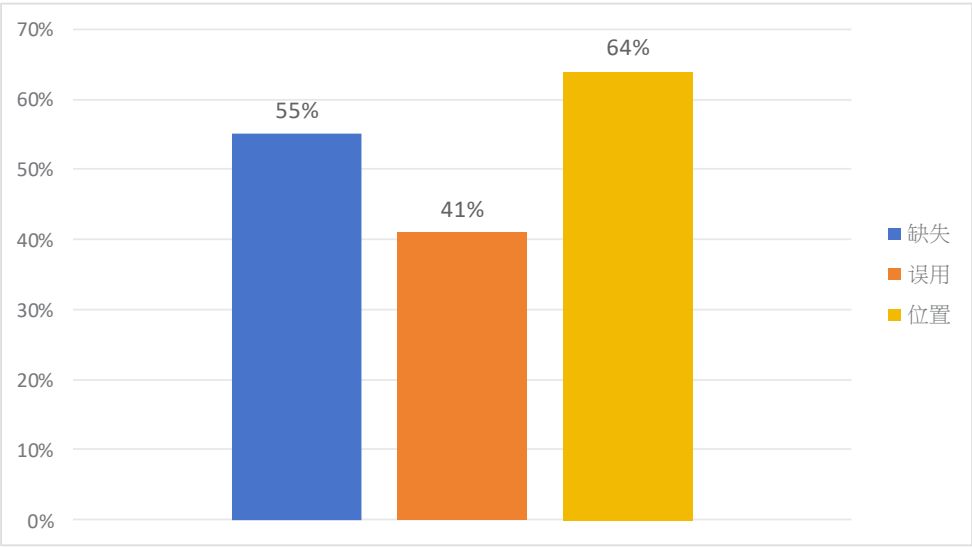
科德 Corder 于偏误分析的著作中开宗明义地指出：“分析学习者的偏误不光让我们了解目标语言，更让我们了解学习者语言系统的本质，即学习者怎样理解和使用这门语言”（Corder, 1967）。据此，可将偏误分析的所得累积成经验，以此为基础深入语言学习，再发现偏误与再分析偏误，系统化、分类化、条理化累积经验，探索出一条不断发现偏误、分析偏误和掌握偏误的重要方法沦。

推论发现越南学习者汉语书信写作偏误，具体呈现三种类型：格式偏误、汉字偏误和句法偏误。本研究依据汉语书信七项格式规范，统计分析了 50 篇越南学习者书信的格式偏误。结果显示，称呼语缺失占 32%，问候语缺失占 28%，正文结构不清占 14%，结束语缺失占 10%，祝颂语缺失占 8%，署名缺失占 6%，日期缺失占 2%。误用和位置错误则主要集中在称呼语与问候语混用、问候语顶格书写、日期位置错误等方面。在 50 篇书信中，共统计到句法偏误 60 例，其中词汇偏误 24 例（占 40%）、短语偏误 18 例（占 30%）、句子结构偏误 12 例（占 20%）、指代偏误 6 例（占 10%）。词汇偏误多为书面语与口语混用，短语偏误以“的”字短语和离合词使用不当为主，句子结构偏误常因语序受母语影响，指代偏误则体现在复句中代词指向不明。

（一）格式偏误

格式偏误是越南学习者在汉语书信写作中常见的问题之一，在收集的 50 篇书信中的数据分析，格式偏误共计 40 篇占比 80%，主要成分包括：缺失（55%）、误用(41%)及位置(64%)三种样态。具体情况如表 1

表 1：格式偏误数据分析

1.1 缺失成分

格式偏误数据分析显现 55%的语料样本存在成分缺失（22/40），卡方检验结果（χ^2=6.32, p<0.05），在书信写作未能正确使用问候语，导致书信在正式性和得体性上有所欠缺。如图 1

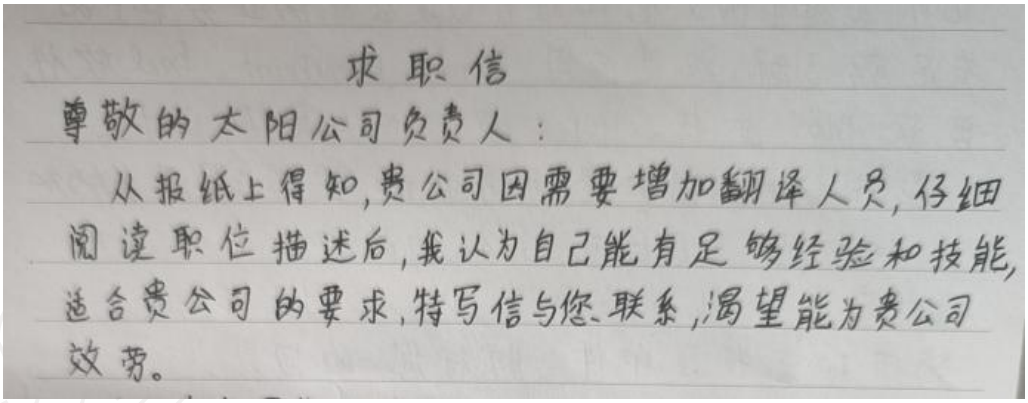

图 1：求职信

在图 1 的求职信中，问候语的缺失使书信显得不够礼貌和尊重，此外，部分越南学习者在书信中遗漏日期和署名信息，特别是在非正式信件中更为常见，这种偏误通常源于越南学习者未能充分理解中国语文书信格式规范的重要性。

1.2 误用成分

格式偏误数据分析中显现有41%的书信存在误用现象，常见的误用包括将称呼语和问候语混淆，或在问候语中加入多余的冗赘成分，对中国语文书信格式规范的理解不准确，导致使用错误成分的格式。如图 2

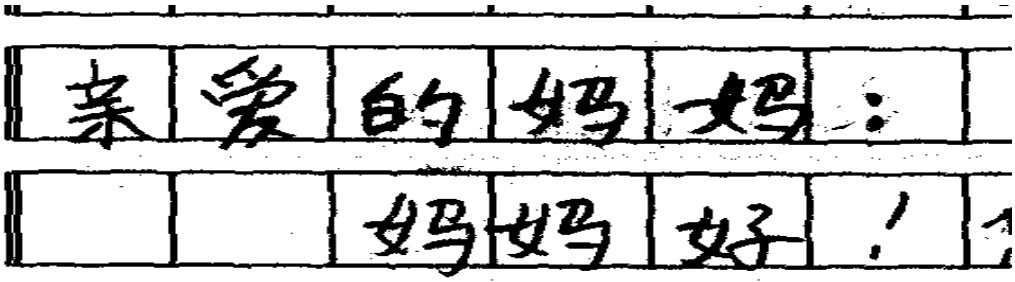

图 2: 称呼语与问候语

在图 2 的称呼语和问候语之间重合，部分越南学习者未能明确区分书信中称呼语和问候语各自的作用与功能，误用反映出对书信格式的规范缺乏了解，导致偏误的出现。

1.3 位置成分

格式偏误数据分析显现 64%书信存在位置缺失现象，将问候语顶格书写，或称呼语和问候语之间未正确留出空行，对中国语文书信格式规范的理解不准确，导致书信格式的位置成分使用不当出现偏误。如图 3

图 3: 问候语位置

越南语文书信规范将日期置于称呼语之前的右上角，部分越南学习者书写越南的日期格式，如“日月年”，与中国语文书信中“年月日”的格式规范不符，书信格式规范掌握不充分，位置成分偏误源于母语迁移效应的影响。

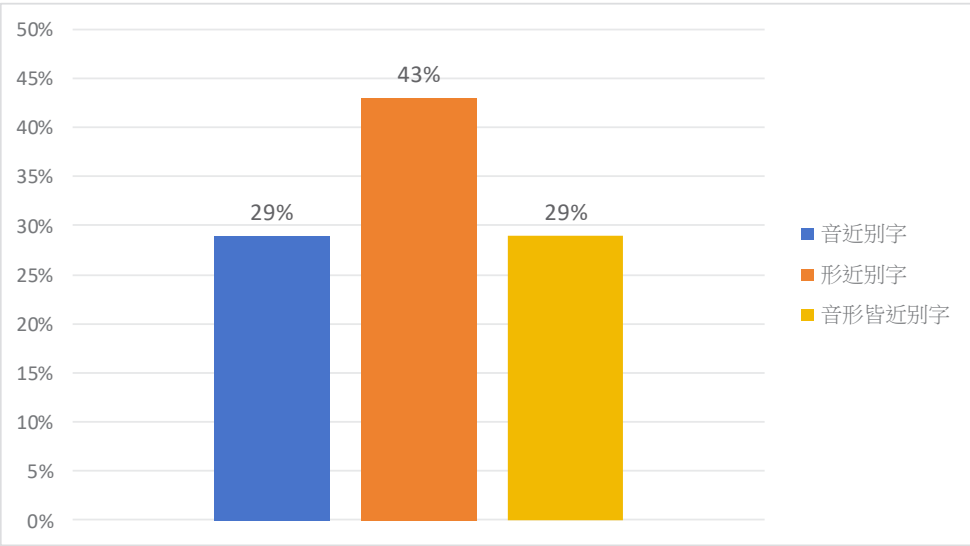
（二）汉字偏误

学习者汉字偏误类型繁多，一般可以按照错字、别字、不规范字、多字、拼音字、漏字、繁体字和无法识别字来归类。另外，从心理学视角将学习者的汉字偏误分为汉字认知偏误和汉字行为偏误两大类，认知偏误再分为知错而错和不知错而错，行为偏误分为规律性偏误和偶发性偏误。同时强调，学习者汉字偏误的典型特征就是笔画随意代替以及部分缺乏笔画意识，对于汉字的识别和书写，学习者也面临较大挑战。由于汉字的结构与越南拉丁字母系统截然不同，学生在书写时容易出现认错或写错的现象，这影响了他们的书信表达能力。（黎氏清竹，2019）

越南学习者在汉语书信写作中，除了格式偏误之外，正文部分的偏误也较为突出，主要包括汉字偏误和句法偏误两大类。在收集的 50 篇书信中，出现汉字偏误的情况较少，仅占 28%。相较于越南语的表音文字系统，汉字作为一种表意文字，其特性在于每个字都承载着特定的意义，汉字不是简单的笔画组合，在学习使用过程中，越南学习者需要掌握偏旁部首和书写顺序等一系列规则。汉字偏误数据分析的错别字包括：音近别字（29%）、形近别字（43%）、音形皆近别字（29%）三种样态。

具体情况如表 2

表 2：汉字偏误数据分析

调研发现越南的汉语教学中，汉字教学并没有象语音教学、词汇教学、语法教学那样有独立的体系，这说明在越南，汉字教学并没有受到足够的重视。到目前为止还没有专门给越南学生编写的汉字课本，这未免是个缺憾。学生在汉字习得的各个阶段笔画增损和笔形讹误都是突出的问题，所以初级阶段学生对汉字基本笔形和笔画的准确把握是很重要的。随着学习的深入，学生对一些汉字部件的认识还不是很准确，容易出现部件混淆及部件增损的现象，教师对部件的梳理和讲解是很有必要的。另外，汉字的同音字、形近字比较多，应对这些字进行分析和比较，以有利于学生清晰地认识汉字。（杜渊天庄，2009）

2.1 音近别字

在书写时将读音相近或相同的汉字混淆，汉语学习中非常常见，对于进阶习得汉字的学习者而言容易导致理解和表达的偏误。

例（a）如果你们同意就把妹妹的所有有关资料寄给我以便以办入学**首**续。**（手）**

例（b）你们放心，我一定会努力成为有用的人，报**达**你们的养育之恩生养功劳。**（答）**

部分越南学习者会将“手续”的“手”误写为“首”，或将“报答”的“答”误写为“达”。由于现代汉语中存在着大量的同音字和近音字，对于习惯将音与形结合的越南学习者来说，在汉字书写时往往会出现同音字代替的现象，从而在书写时选用了错误的字形。

2.2 形近别字

汉字字形相似而产生的混淆，通常表现为将一个字错误地替换为另一个形状相近但意义不同的字，这种偏误在汉语初学者学习时非常普遍。

例（c）北京是我最爱的一个城市，我希望你们能来这里旅游，了解中国的文化，最后，祝父母身**休**健康。**（体）**

例（d）我在中国认识一个外国人，他的性格非常好，在一段时**问**的相处之后我对他有了感情。**（间）**

将“体”误写为“休”，或将“间”误写为“问”。这种偏误通常发生在进阶习得汉字的越南学习者身上，在书写时往往因部首相似或笔画接近而出现混淆，由于汉字的结构与越南拉丁字母系统截然不同，在书写时容易出现认错或写错的现象。

2.3 音形皆近别字

书写的汉字在读音和字形上接近，但实际上并不正确导致语义和交流误解，常见于进阶习得汉字学习者的认知偏误。

例（e）记得我刚来的时候，一句汉语也不会说，听人家说话多羡**暮**啊！**（慕）**

例（f）我的生活现在也比较规律，每天除了学习之外我还经常锻**练**身体，跟朋友一起出去玩，生活很充实。**（炼）**

越南学习者在汉字书写过程往往会增加、减少或者改变正字形旁，导致音形皆近别字偏误现象，将“羡慕”的“慕”误写为“暮”，或将“锻炼”的“炼”误写为“练”，这类汉字认知偏误不仅反映在记忆汉字时的混淆，表明对汉字音形结合的掌握还不够扎实。

汉字偏误是越南初级汉语学习者书信写作中的重要难点，主要表现为音近、形近、音形皆近别字等。成因涉及母语迁移、教学体系不完善、记忆策略单一和规范意识薄弱。建议从教学、教材、训练和反馈等多方面入手，系统提升学习者的汉字书写能力和规范表达水平。

（三）句法偏误

在书信写作中，越南学习者常出现句法结构不符合汉语规范的问题，这类认知偏误直接影响书信的流畅性和可读性，导致信息传递不准确。具体来说，越南学习者的句法偏误主要表现为以下四种类型：词汇偏误、短语偏误、句子偏误和指代偏误。统计结果显示，词汇偏误出现频次最高，占句法偏误总量的 40%；其次为短语偏误（30%）、句子结构偏误（20%）、指代偏误（10%）。其中，词汇偏误主要表现为书面语与口语混用，短语偏误以“的”字短语和离合词使用不当为主，句子结构偏误则多因语序受母语影响而出错，指代偏误则常见于复句中代词指向不明。

3.1 词汇偏误

越南学习者在书信中常用不符合书面语风格的词汇。例如，在正式场合使用“觉得”而非“认为”，或频繁使用“做”、“会”等口语化词语。这类词汇选择上的偏误削弱书信的正式性和规范性。词汇偏误主要包括：名词、动词、形容词等词类的误用或搭配不当，动词误用最为突出，例如，用“做”代替具体动词（如“做作业”误为“做学习”），或用“会”代替“能/可以”等，其次是形容词误用，如“觉得”与“认为”混用，语体不当。原因分析：受母语迁移影响，越南语表达习惯直接套用到汉语，词汇语义掌握不牢，导致书面语与口语混淆。

3.2 短语偏误

短语偏误主要体现在“的”字短语和离合词的使用不当。例如，“妈妈头发比我长”应为“妈妈的头发比我的长”，有的学习者在使用离合词时错误地写成“毕了业”而非“毕业”。这些偏误使书信表达不够规范、语义不够准确。短语偏误主要包括：定语、状语、补语等短语结构的错误使用，“的”字短语、离合词短语等，定语偏误最为常见，例如，“的”字短语误用，如“我朋友的家很大”误为“我朋友家很大”的语义不清，状语偏误也有出现，但比例低于定语。原因分析：对“的”字短语结构不熟悉，易受越南语省略定语结构影响，离合词、短语位置不当，反映语法规则掌握不牢。

3.3 句子偏误

在越南初级汉语学习者的书信写作中，句子结构和语序不当是最典型的句法偏误之一，这类偏误直接影响句子意义的准确传达和书信的整体流畅性，学习者写作时常将越语结构直接套用到汉语中，导致表达不自然。句子偏误主要包括：主谓搭配、主谓宾搭配、语序、句子成分残缺等，主谓搭配错误最为突出，例如，“今天比昨天一点儿冷”应为“今天比昨天冷一点儿”，其次是主谓宾语序错误，如“我喜欢吃苹果”误为“我喜欢苹果吃”，句子成分残缺（如缺主语、缺谓语）较为常见。越南语语序直接影响汉语表达，初级学习者难以掌握完整成分。

3.4 指代偏误

指代偏误主要是代词使用不准确，导致句子表达模糊或缺乏连贯性。例如，学习者未明确指代对象，或在复句中省略必要的代词，使句子不连贯。这反映出对汉语代词使用规则理解不充分，影响信息的传递和文章的整体流畅性。指代偏误主要包括：代词使用不当、指代不明、代词省略等，指代不明最为常见，例如，“他”或“它”未明确指代对象，导致句子不连贯，其次是代词省略，使得句子表达不清。原因分析：对汉语代词使用规则理解不足，未能准确区分人称、物称。

这些偏误类型主要源于母语迁移、语法规则掌握不牢以及书面表达习惯的差异。母语迁移效应使得越南学习者在汉语书信写作中常常不自觉地套用越南语的语序、结构和表达方式，导致格式、词汇和句法等方面的系统性偏误。此外，书面表达习惯的差异也显著影响书信的规范性和得体性。越南语书信表达更为直接、简洁，而汉语书信则重视格式、礼仪和正式用语，这种习惯差异导致学习者在称谓、问候、祝颂等环节出现缺失或误用。上述因素不仅影响书信内容的准确性和表达效果，还直接制约学习者跨文化交际能力的提升。

四、偏误成因、因应措施

偏误指的是系统地、长期地偏离目标语言的表现，能够反映出学习者当前的、内在的第二语言知识，是在特定学习阶段内无法自我修正的错误(James, 1998)。偏误是由于学习者尚未掌握所学目标语的知识体系，而产生的对语言规则的偏离，这种偏离表明学习者在语言学习过程中，未能完全掌握和内化目标语的规则，导致其语言使用与目标语的准则存在认知差异。

（一）偏误成因

偏误是认知心理的准则缺乏正确二语习得价值观，主要是认知过程，如注意、知觉、表象、记忆、思维和语言运用的偏离，越南学习者书信写作的偏误有些是由认知心理偏离而引起的，出现的偏误主要归结三种成因：母语迁移效应、文化理解差异和学习规范缺失。

1.1 母语迁移效应

母语迁移效应是指学习者在学习第二语言时，由于母语与目标语之间存在认知差异，导致的干扰和错误，越南语与汉语在书信格式和表达逻辑上存在显著差异，将母语的表达方式直接迁移到汉语中导致书信写作的偏误。越南学习者将母语的语法、修辞结构迁移到目标语，书信写作受到母语迁移效应的显著影响，具体偏误呈现于下列三种样态：

1.1.1 格式偏误：越南学习者在书信写作，常常直接应用越南语的书写格式，导致汉语书信在结构上不符合规范。

1.1.2 词汇偏误：越南学习者会直接翻译越南语转换成汉语词汇，由于对汉语词汇的掌握不正确，造成书信写作表达语义不清或误解。

1.1.3 语法偏误：越南学习者在书写时不自觉地采用越南语的语序和结构，这种思维方式导致汉语的语法错误。

偏误是第二语言和外语学习者在说话或写作时，使用的词汇、语法等语言项目在能流利地说该语言的人，或以该语言为本族语的人看来显示出偏误或不完善的特征（Richards，1971）。

在汉语书信写作过程中，母语迁移效应是导致越南学习者出现格式、词汇和语法偏误的关键因素。由于长期受越南语语法思维方式的影响，学习者往往根深蒂固地沿用越南语的语序和结构，将母语表达习惯直接迁移到汉语书信写作中。这种迁移不仅体现在书信格式的套用（如称呼、问候、日期位置等），还表现为词汇直译、语序混乱和句法结构不当。例如，部分学习者在书信中将越南语的日期格式“日月年”直接用于汉语信件，或在表达祝福时采用母语中的隐喻和表达方式，导致汉语表达不自然。针对母语迁移带来的干扰，教学中应积极采用语境教学法，营造真实的语言环境，提供规范的表达示例，并通过对比分析明确指出汉语与越南语在格式、词汇和语法上的差异。教师可结合具体语料，分析典型偏误案例，帮助学生理解并记忆汉语书信的规范表达方式。同时，应加强写作练习与即时反馈，及时纠正学生在实际写作中出现的偏误。通过系统化的教学干预，不仅能够有效改善母语迁移效应对汉语书信写作的负面影响，还能显著提升越南学习者的书信写作质量和跨文化交际能力。

1.2 文化理解差异

汉文化与越南文化在书信表达方式上存在显著差异，这种文化理解上的认知差异常常使越南学习者在汉语书信写作中感到困惑。汉、越两国在书信结构、语言表达和礼仪习惯等方面的不同，直接影响学习者的语言表达和书写习惯，导致书信内容难以符合汉语的文化规范。这是越南学习者在书信写作中出现偏误的重要原因之一。具体而言，文化差异主要体现在以下三方面：

1.2.1 表达方式：汉、越书信写作表达方式存在认知差异，在于汉语书信遵循特定的格式和礼仪，越南语则倾向于直接表达情感，导致越南学习者在汉语书信使用不当的语气或结构。

1.2.2 称谓和礼节：在亲属称谓和礼节方面，汉、越不同的文化认知内涵，在汉语书信对亲属的称谓非常讲究，而越南语书信则较不拘小节，导致越南学习者使用不合适的称谓或礼貌用语。

1.2.3 隐喻与俚语：由于汉语和越南语在生活哲理及文化背景上的认知差异，许多汉语隐喻与俚语性表达在越南文化中缺乏相应的表达方式。隐喻与俚语偏误的语料实证：（1）动物隐喻差异，越南学生将“虎头蛇尾”误用于褒义场景（如“祝您工作虎头蛇尾”），源于越南文化中老虎象征勇猛而非半途而废，汉语“画蛇添足”常被误作“画龙添足”，因越南龙图腾具有水神属性，与汉语“多余”隐喻不符；（2）饮食俚语迁移，语料出现“吃硬饭”（对应越南语 “ăn cơm cứng”）表达经济独立，而汉语应使用“自食其力”，另有将越南俚语“đi mây về gió”（字面：行云驾雾）直译为“像神仙一样旅行”，与汉语“走南闯北”语义错位；（3）身体部位隐喻，学生误用“心肝”称呼恋人（越南语“gan”表勇气），而汉语需用“亲爱的”。类似偏误包括“眼红”误表羡慕（正：嫉妒）、“手脚快”误指偷窃（正：做事迅速）等。

综上所述，汉越文化在书信表达方式上的差异，不仅影响越南学习者对汉语书信规范的理解和应用，也成为其书信写作偏误的重要根源。因此，在汉语书信教学中，需加强对文化差异的讲解与案例分析，帮助学习者准确把握汉语书信的表达规范和文化内涵，从而有效提升跨文化书写能力。

1.3 学习规范缺失

学习规范缺失在于教师在教学过程中，未系统讲解汉语书信的格式和礼仪，导致学生对称谓、祝福语等规范性内容掌握不足。课堂练习多以口语表达为主，缺乏正式书信写作的专项训练，学生难以在实际写作中正确运用规范格式，在汉语学习过程难以获得全面性成效。例如，

1.3.1 书信格式缺失，如语料中有学生未写称呼或落款，正文结构混乱，无法体现书信的完整性；语言表达缺失，例如，使用“我觉得”代替“我认为”，或用“做”代替“完成”，缺乏书面语规范。

1.3.2 文化理解缺失，如在信末未加祝颂语或使用不恰当的礼貌用语，反映对汉语书信文化背景理解不足，因应降低文化理解差异引起的认知偏误，通过文化课程和案例分析的教学，（1）对比分析差异：汉语侧重时间漫长感，越语强调空间阻隔，例如，汉语“一日不见如隔三秋”vs 越南语“Một ngày không gặp như ba thu cách trở”；（2）情景模拟模块：设定跨文化商务信函场景，要求修正以下句子，例如，“希望贵公司像春天竹子般发展”（越南吉祥隐喻）→ 应改为“祝贵公司蒸蒸日上”；（3） 隐喻转换训练：增强汉、越文化差异的理解和在书信写作的异同，创造情境模拟练习的书信写作环境。例如，越南隐喻“Cá gặp nước（如鱼得水）”，汉语对应“如虎添翼”。（4）回避复杂语法，例如，“被”字句回避，原始语料：“他们批准我的申请”（正指：我的申请被批准），50 篇书信中仅 3 处使用被动式，远低于汉语书信 15%的常规使用率。兼语句缺失，学生表述：“学校让我参加比赛，我很高兴”（正指：学校派我参加比赛令我欣喜不已），回避“令/使/让”的复合谓语结构。紧缩复句简化，将“即使遇到困难，我们也要坚持”简化为“有困难，我们要坚持”，显示复杂复句使用较母语者低；（5）教材资源缺乏，教材系统性缺陷的具体表现：汉字教学断层，现有教材未区分“书写单元”与“语法单元”，导致学生将“礻/衤”（如“初”误作“补”）。教材仅提供求职信模板，缺乏道歉信、邀请函等变体，致使学生将“此致敬礼”误用于私人信件。练习设计失衡，语法练习中，复合趋向补语（如“站起来”导致“起来”误代），（如“学起来中文”代替“学习中文”）。利用生活中的真实情境进行写作练习，比如写感谢信、邀请信、道歉信等，让内容贴近实际生活。

（二）因应措施

针对越南初级汉语学习者在书信写作遇到的偏误，以下提升改善的因应措施：

2.1 加强书信格式教学：基本结构称谓、问候、正文、祝福和署名的常规格式，通过范例分析结构和语言使用，掌握书信规范于写作时减少格式偏误，（1）范文学习，多提供标准书信范文，让学生模仿练习；（2）格式模板，制作书信格式模板，帮助学生熟悉称呼、正文、结尾等结构。

2.2 提升文化差异理解：文化课程与案例分析以利理解汉语书信写作的常规和礼仪，讨论汉、越之间书信写作的异同，增强文化敏感性和不同文化背景的交流方式，降低因文化理解差异引起的偏误，不仅能减少因母语与目标语异同产生的迁移效应导致偏误，还能提升越南学习者对中国语言文化的理解。

2.3 开展具体语言训练：根据越南学习者的具体需求，应制定个性化的培养方案，针对学习者在句法结构和词汇运用方面存在的具体问题，安排专项辅导与练习任务，以提高其语言表达的准确性和规范性，克服汉语书信写作的特定偏误问题。个性化训练方案实例，例如，句法纠偏训练模块，被字句转换练习，将主动句转换为被动句，“老师表扬了我的作业” → 应为“我的作业被老师表扬了”。练习样本，例如，：“公司接受了我的建议” → 应为“我的建议被公司接受了”，“学校授予他奖学金” → 应为“他被学校授予奖学金”。汉字部件专项训练，每日 5 分钟拆解练习，例如，赢 → 亡口月贝凡，疑 → 匕矢⺇疋。典型偏误对比，例如，误：礻+兄 → 祝（正：礻+兄），误：礻+库 → 裤（正：礻+库）。词汇与搭配专项训练，（1）高频词汇表：整理常用书信词汇及常见搭配，反复练习；（2）搭配纠错训练：通过纠错练习，强化正确用法。进行专项练习任务克服汉语书信写作的特定偏误问题。语法专项辅导，（1）句型结构练习：重点训练主谓宾结构、常用句型；（2）语法对比讲解：对比越南语和汉语句法，帮助学生理解差异。

2.4 实施多元化教学法：结合情境模拟和小组讨论等多种互动式教学方法，提高参与感和实践能力，于真实情境增强越南学习者的汉语书信写作能力，互相评论纠正得以共同进步。多样化写作实践，（1）情境模拟：设置不同收信人和写信目的的情境，丰富写作体验；。（2）同伴互评：让学生互相批改书信，发现并改正错误。

2.5 定期进行反馈评估：提供及时、具体的写作练习与反馈，教师应及时对越南学习者的书信进行反馈，纠正其中的不规范之处，提供改进写作和自我反思的建议，识别和改正偏误促进持续进步，以逐步掌握正确的汉语书信写作规范。教师及时反馈，（1）个别化指导：针对学生常见错误，给予个别化点评和修改建议；（2）错题归纳：定期总结学生易犯错误，集中讲解。

2.6 应用科技辅助学习：引入在线写作工具和应用在线学习平台，提供丰富的学习资源和互动机会，以利课前、课中和课后进行有效的练习即时反馈和自我纠正，提高自主学习能力。参考资料与工具，（1）《实用汉语书信写作教程》，（2）《对外汉语写作教学与研究》，（3）汉语书信写作范文网站、APP（如“写作宝”）。

综上所述因应措施可以帮助初学者克服书信写作中的难点，提升表达能力和规范意识，关键在于持续练习、及时反馈和有意识地积累与运用。通过构建以偏误分析为基础，兼顾母语迁移效应、文化理解和学习规范等多维要素的综合知识体系，有助于学习者克服语言迁移和文化障碍，提升跨文化交际能力，并在教学实践中加以系统推进，不仅能够为越南学习者的汉语书信写作提供科学的理论指导，还能够有效提升其实践能力。通过上述措施的有机整合与实践应用，能够全面提升越南学习者汉语书信写作的规范性、准确性和得体性，实现理论与实践的有机结合，进一步促进对外汉语教学质量的持续提升，为今后相关领域的研究与教学改革提供坚实的理论基础和实践参考。

结语

本研究在对越南初级汉语学习者书信写作偏误进行分析的研究中，通过系统化定量与定性方法论，揭示汉、越之间存在显著的跨文化差异，导致偏误的主要类型、分布特征及潜在成因，偏误分析反映出多重因素影响书信写作，可以总结出几方面的发现和结论。首先，汉、越之间文化背景和语言结构的差异，导致在书信的格式、礼貌用语和语法结构受到误解而不当使用，在语法方面因为母语迁移效应和词义理解不足无法准确表达语义，使得书信的正式程度和恰当性存在偏误。其次，文化理解的差异以及学习规范的缺失，不仅影响书写能力也对汉语学习产生深远的影响，汉、越之间跨文化差异需要通过系统化的文化教学，增强对中国语言文化背景的理解，进行跨文化交流和教学中加强汉语语法和词汇，以提高交际能力和书写能力。总的来说，在教师的指导和越南学习者自身的努力下，逐步改善教学和学习规范克服偏误问题，主动探索和应用多样化学习资源，进行反思与修正以及积极参与交流等，有效提高越南学习者的书信写作能力和在学术领域中更有效地沟通应对，对中国语言文化的深入理解和跨文化交际能力的提升，不断实践以获得更大的自信与能力得以提高汉语书写水平。现有对于越南学习者在汉语书信写作存在偏误分析的研究的有限，本研究系统化深入调查分析相关偏误类型与潜在成因和措施因应，将有助于教师更好地理解越南学习者在学习过程中的具体困难，为改进教学方法和编写合适的客制化教材提供依据，期望本研究能够为未来相关领域的研究者提供参考，并激发更多关于汉语书信写作教学与学习的讨论与探索。

参考文献

洪威雷、王颖. 应用文写作学新论 [M]. 武汉大学出版社，2001.

Corder, S.P. Error Analysis, Interlanguage and Second Language Acquisition. Language Teaching & Linguistics: Abstracts, 1975, 8, pp.201-218.

Corder, S.P. Error Analysis and Interlanguage. Oxford University Press, Oxford, 1983.

Haded, S. The Merits of Exploring Error Analysis in Foreign Language Teaching and Learning. RELC Journal, 1998, 29, pp.55-65.

Corder, S.P. The Significance of Learner's Error. International Review of Applied Linguistics in Language Teaching, 1967, 5, pp.161-170.

张敏. 越南语应用文写作. [M]. 世界图书出版广东有限公司，2016.

黎氏清竹. 越南汉语学习者汉字语料建设及习得状况分析.[J]. 中文教学现代化学报. 第十五期. JMCLE Vol.8 No.1 June, 2019, pp.76-102

杜渊天庄. 越南的汉字教学与汉字习得调查研究[C]. 北京语言大学硕士学位论文，2009.

James, C. Errors in Language Learning and Use--Exploring Error Analysis. Longman, London, 1998.

Richards, J. The Error Analysis and Second Language Strategies. Language Sciences, 1971, 17, pp.12-22.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
LEE YAO-WU

Highest Education（最高学历）:
Ph.D.(Philosophy and Religion)

University or Agency（任职院校或单位）:
College of Chinese Studies,
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）:
Chinese Studies

Address（地址）:
18/18, Bangna-Trad Rd., Km. 18, Bangplee, Samutprakan
10540 Thailand

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
DENG SONGYUAN

Highest Education（最高学历）:
Postgraduate, MA of Chinese Teaching

University or Agency（任职院校或单位）:
College of Chinese Studies,
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）:
Chinese Teaching

Address（地址）:
18/18, Bangna-Trad Rd., Km. 18, Bangplee, Samutprakan
10540 Thailand

现代汉语单音节自移动词属性类型研究

A study on the Attribute Types of modern Chinese Monosyllabic Self-motion Words

李娜 [1]
LI NA
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 785234356@qq.com

肖瑜 [2]
XIAO YU
广西师范大学、文学院教授
School of Literal Arts, Guangxi Normal University，P.R.China
E-mail: 357722969@qq.com

Received: 07 May 2023 / Revised: 09 December 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘要

自移动词属于位移动词次类范畴，本文以孟琮、郑怀德等编制（1999）《汉语动词用法词典》为研究范围，通过对比和筛选出 35 个具有[+自移]语义的单音节自移动词，运用 Talmy 的位移事件框架理论，研究现代汉语单音节自移动词的内涵、外延和语义类型。提取其与位移概念要素相关的语义特征，按照[施事][动体][路径][方式]语义特征进行归纳分类。

关键词：自移动词；位移动词；位移事件；Talmy 的位移事件框架理论

ABSTRACT

Self-motion words belong to the category of motion words. This paper takes the "Chinese Verb Usage Dictionary" compiled by Meng Cong and Zheng Huaide (1999) as the research scope, and compares and screens out 35 monosyllable self-motion words with [+self-moving] semantics. Using Talmy's theory of motion event frames, to study the connotation, extension and semantic types of modern Chinese monosyllable self-motion words. Extract the semantic characteristics related to the displacement elements, and classify them according to the semantic characteristics of [agency][mover][path][Manner].

Keywords: Self-motion，motion verbs，motion events，Talmy's theory of motion event frames

引言

古希腊哲学家赫拉克利特说：“人不能两次踏进同一条河流”，阐述了"变"的哲学，运用唯物主义观点辩证阐明了运动与静止的关系。人们对物质世界认知语言表达从时间范围和空间范围两个维度来进行。时间认知表达只有一个方向，就是从过去到未来，是线性的，单向的。空间认知表达比较复杂，空间中的物体是处于一个三维空间范围。齐沪扬（1998）认为“现代汉语空间系统包括三个子系统；即方向系统、形状系统和位置系统，这三个系统是各自独立又互有联系的”[1]。而这三个系统重点讨论了位置系统的语言表达模式。通过建立现代汉语空间系统语言表达模式来进一步形象反映客观物质世界运动体系。基于这种现代汉语空间系统认知模式，各类型语言采用不同表达方式来表达复杂的位移事件。学界对位移动词的类型从不同的角度进行研究和阐述。

一、研究背景

国外学者基于类型学角度研究位移事件，其中以 Talmy（2000）提出的位移事件框架理论引起了学者广泛关注。国内学者选用不同的角度，研究具有[+位移]语义特征的位移动词，结合汉语语言特点，探讨位移事件句法表达核心，深入分析了位移动词及相关分类问题。关于位移动词的研究，国内外研究成果颇多，学界对其研究成果多停留在位移范畴层面上，有关位移动词次类范畴研究不足。自移动词属于位移动词次类范畴，自主位移事件表达式属于简单表达式，使得学者对其研究不够重视。本文对现代汉语单音节自移动词属性和类型的探讨是建立在位移事件框架理论认知模式基础之上，通过所筛选的自移动词进行研究，分析出可能表达的语义特征，归纳总结出自移动词的语义特征类型，希望本文的研究能为自移动词的深入研究提供一定的帮助。

关于孟琮、郑怀德等（1999）编制的《汉语动词用法词典》中动词和义项的统计，田宇贺（2002）“该词典共收动词 1328 个□包含义项 2117 条□不能与趋向动词组合的动词共 252 个□276 项□分别占 18.98%和 13.04%□说明多数动词都可以与趋向动词组合。在不能与趋向动词组合的动词中单音节动词共 92 个□116 项□分别占总数的 36.5%和 42%；双（多）音节共 160 个□160 项□分别占总数的 63.5%和 58%□说明双音节动词倾向于不与趋向动词组合”。[2]本文将该词典作为研究内容的筛选范围，位移动词从音节角度可以分为单音节、双音节、三音节和四音节位移动词,自移动词从属于位移动词。自移事件的表达以位移动词与趋向动词搭配使用为主，多数为单音节自移动词。多音节自移动词与趋向动词搭配受限因素颇多，如：音韵等。研究单音节自移动词对多音节自移动词的研究有参考价值。

二、研究意义

[1]齐沪扬.现代汉语的空间系统[J].世界汉语教学,1998(01):23-34

[2]田宇贺.对“动+趋+名”结构的初步考察[J].广西社会科学,2002(01):106-109

学界前辈吕叔湘（1979:40-41）“动词分成及物动词（外动，他动）和不及物动词（内动，自动）是很有用的分类，可也是界限不清的分类”[3]，他认为动词有必要再细分。以[+位移]语义特点提出来的位移动词，其表达的是空间范围运动语义，是现代汉语运动类动词的次类范畴，属于动词中一个重要分类。近二十年来，位移动词研究逐渐成为热点，研究成果颇多，学界研究成果集中在对位移动词的界定、分类、语义认知、句法结构、类型对比，研究角度多样化，但对位移动词的次类范畴研究较少。本文在前人研究基础上进一步探究自移动词小类的相关语义特征问题，研究重在厘清自移动词的属性和分类问题，探讨自移动词在位移事件框价理论中属性关系。深化学者对自移动词这个小类的认知。本文的研究目的是通过研究位移动词的适用理论来研究自移动词小类，研究其在位移事件框架理论中表达的语义属性特征及分类情况。为后来的学者研究此类问题提供一些参考，为对外汉语的教学及汉语学习者提供有用的帮助，同时为动词细化再分类研究添砖加瓦。

三、研究内容与方法

（一）研究内容

从现代汉语运动类动词中细分出来具有[+位移]语义特征的位移动词，又从现代汉语位移动词中细分出来具有[+自移]语义特征的自移动词。研究自移动词仍然属于研究位移动词的适用范围，以往学界在位移动词的界定和分类方面，研究各异,分歧较多。对其次类范畴方面的研究屈指可数。位移事件表达比较复杂，动词必须具有[+位移][+路径]两个核心语义特点才能完整表达。一类为含路径义的位移动词通常单独可以独立成为一个完整的位移事件，如：“走”“跑”“上”等。另一类为不含路径义的位移动词与趋向动词搭配，由趋向动词充当路径来完成一个完整的位移事件，被称为动趋式结构。如：“V 来”“V 上来”“V 下去”等。

动趋式一直以来是汉语学界研究的重点，是使用频率高且学习者较难分辨。赵元任（1979：212-216）将趋向动词作主客之分，主观趋向动词：如：“来”和“去”。客观趋向动词；如：“上、下、进、出、回、过、起、开”。以及这两者复合而成的复合趋向动词，如“上来、下去等”。

通过与以下文献研究对比，栗爽（2009:14）空间动词量表列出 314 个位移动词并将其再分类，分为自移动词、他移动词和共移动词，其中单音节自移动词为 79 个“坐、蹲、躺、趴、跪、骑、倒、伸、缩、摔、舔、上、下、入、出、去、到、过、回、进、来、起、凑、分、拐、冒、喷、离、潜、散、闪、挤、走、跑 、跳 、飞 、奔 ben1、蹦、沉、冲、出、闯、沉、撤、攀、乘、滚、升、转、扑”[4]，所列自移动词如下表 1。将本文所选的的单音节自移动词与栗文所选对比，其主要分四类：一类为“坐、蹲、躺、趴、跪、骑、倒、伸、缩、摔、舔”等移动性较弱的姿势类动词，该类动词尚有争议，而本文的研究以表达个体能整体发生实际位移的词为研究内容，不含此类动词；二类为“上、下、入、出、去、到、过、回、进、来、起”等位移动词，这类词能独立完成位移事

[3]吕叔湘.汉语语法分析问题[M].北京:商务印书馆,1979.40-41
[4]栗爽.现代汉语位移动词研究[D].上海:上海师范大学,2009.14

件，本文将其列入趋向动词范畴；三类为“凑、分、拐、冒、喷、离、潜、散、闪、挤”等位移动词，该类词是否为自移动词尚需结合语境判断；四类为“走、跑 、跳 、飞 、奔 ben1、蹦、沉、冲、出、闯、沉、撤、攀、乘、滚、升、转、扑”，该类词具有明显的自移特性。韩卢丹（2013:10-31）筛选出“奔 ben1、蹦、冲、闯、登、爬、跑、逃、退、跳、走、钻、逛、攀、扑”[5]15 个常用自移类动词，并结合语料深入考察研究其自移特性，本文将其列入下表 1，其中有 13 个词属于本文的研究范畴。在对比栗爽和韩卢丹所选的自移动词基础上，本文以孟琮、郑怀德等（1999）编制的《汉语动词用法词典》作为研究范围，筛选出能表达发生实际位移的 35 个具有[+自移]义项的自移动词进行探讨研究，该类词均有明显的[自移]语义特性，排除不能表达发生实际位移的自移动词，如：虚拟范畴类自移动词。下表是本文将以上讨论内容编制成自移动词筛选表：

表 1.自移动词筛选表

	栗 爽	韩卢丹	本 文
自移动词	坐 蹲 躺 躲 停 趴 走 跑 跳 飞 奔 ben1 蹦 沉 冲 出 闯 撤 乘 凑 踩 倒(dao3) 到 登 掉 (掉落) 跌 翻 飞 分 赶 拐 逛 跟 跪 过 滚 回 挤 进 降 (jiang4～落) 骑 流 漏 冒 趴 爬 攀 跑 喷 漂 飘 扑 离 来 潜 起 去 入 散 闪 上 升 伸 摔 缩 踏 逃 舔 通 退 透 突 下 围 拥 游 走 钻 转 (zhuan4 ～圈)	奔 ben1、蹦、冲、闯、登、爬、跑、逃、退、跳、走、钻、逛、攀、扑	走、跑、冲、奔 ben1 、闯、跟、逛、迈、跳、蹦、踩、踏、爬、登、逃、退、钻、翻、躲、藏、飞、升、飘、漂、流、游降、落 luo4、滴、漏、掉、跌、塌、撞、碰

（二）研究方法

本文通过文献调查法，整理了相关文献，结合定性分析方法，以孟琮、郑怀德等（1999）编制的《汉语动词用法词典》作为研究范围，筛选并对比相关研究文献，最终确认了本文所探讨的自移动词范围，并结合位移事件概念要素，对其语义特征进行提取和分析，并归纳其分类情况。

四、与本论文有关的国内外研究综述

（一）国外研究现状

20 世纪 70 年代，Fillmore（1968）提出了“格语法”理论，在此基础上，Fillmore(1982)提出“框架”这一概念，如何深层次理解动词的语义，“须先了解动词所描绘的经验结构”。通过动词所描绘事件的语义经验结构称为“语义框架(Semantic frame)”，并建构了“框架语义学(Frame

[5] 韩卢丹. 现代汉语位移动词词义属性研究[D]. 上海:河北师范大学, 2013. 10-31

semantics)” 的理论(Fillmore,1982:111-137)。在 Fillmore 的“格语法”理论中“Source-Path-Goal”三个语义代表位移事件框架中“源点、途径、目标”，其框架语义为描述动体起始于源点，途经某一空间（途径），到达于终点（目标），“框架语义学(Frame semantics)”理论的建立，将概念要素扩展到四个框架元素，运动的“动体、起点、终点、路径”。 Lakoff & Johnson 扩展了位移事件图式，并进行概念的延伸：“位移图式、移动工具、位移速度、对位移的阻碍、推动力、交通工具、另外的位移主体等。”(Lakoff 、Johnson,1999:33)。其“源点—途径—目标”图式中的“途经”表达路径，不仅局限于具体的位移事件，还可以从基本源域映射到其它的抽象域，形成抽象的、虚拟的位移事件。 Lakoff、Johnson 比 Fillmore 的框架语义分析新扩展了“位移事件图示”和新增了“途径”所表达的含义。Langacker 在其认知语法理论影响下，依据凸显原则来分析并解释了位移事件，并提出了位移事件为：“某个实体在单位时间的位置变化”（ Langacker,1987:167），他认为位移事件中最主要的三个要素是：“动体(mover)、处所(location)和时间(conceived time)”主要分析在动体单位时间内发生位移时所产生的空间位置改变。他认为描写时间与动体运动的关系极其重要，在不同的时间通过“渐次扫描(sequential scanning)”的认知方式对位移运动过程进行记录，用这样的方法来表征位移事件。Langacker 对位移事件从新的视角对位移事件观察，给出了独特的认知视角。这个阶段，位移事件的研究尚未成体系。 Talmy 提出的“位移事件框架理论”认为其研究从认知语义学角度出发，通过类型学的方法对比了世界上其它类型的语言，分析了各类型语言的位移事件表达模式。Talmy 认为位移事件框架概念是四个内部要素:“动体(Figure)、背景(Ground)、位移(Motion)、路径(Path)” ，和两个外部要素：“方式(Manner)、动因(Cause)”(Talmy,2000 Vol II：21-37)，六种要素中，“方式(Manner)”和“动因(Cause)”很可能不明确或被忽略，其它四种要素则必不可少，目前被学界研究位移动词广为引用的。

位移事件框架理论从早期 Fillmore（1982）的“框架”三要素“源点、途径、目标”到 Langacker（1987）的“位移”三要素“动体、处所、时间”，位移事件框架研究目标从表达路径信息的三要素，扩展到动体与路径和时间的关系。到 Lakoff &、Johnson 对“框架”要素增加图示表达模式和 Talmy 区分了内部因素和外部因素，逐步形成位移六要素，弥补了前研究者对位移事件研究中的不足，完善了位移事件框架理论，能更全面地描述位移事件的构架。该理论被应用于位移事件研究的众多学术成果，Talmy 的位移事件框架理论对位移动词领域的研究贡献极大。

（二）国内研究现状

二十世纪五六十年代，学者王还、范芳莲等的研究中比较关注移动类动词，引起学界的关注。吕叔湘关注到动词分类，认为动词是有细分的必要性。邢公畹（1981）关注到不及物动词的次类范畴分类，“汉语的不及物动词可以分为两类：一类是‘移动位置动词’，比如‘跑’‘跳’‘走’‘飞’‘滚’等；另一类是‘不移动位置动词’，比如‘住’‘坐’‘站’‘躺’‘睡’等”[6]。邢公畹从表示移动的动词里，提出了[+位置移动]语义特征，来表示移动类动词的语义特征，也是

[6] 邢公畹. 怎样学好汉语[J]. 语言教学与研究, 1981(02):4-10

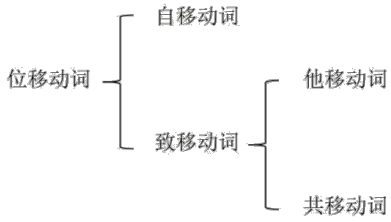
学界最早对位移动词进行探讨的一篇论文。陆俭明（2002）首次界定了位移动词的概念，“有的动词含有向着说话者或离开说话者位移的语义特征”[7]。但这两种描述本身属于位移事件里的两种情况，位移动词的核心语义里还包含[+方向]语义，方向的确定通过参照位置来确定的，参照位置分为远离参照、靠近参照和经过参照，该界定里没有明确经过参照这种情况。陆先生是最早界定“位移”动词这一概念的学者，为深入研究位移动词奠定了基础。毛宇（1997）研究了位移动词在动趋式中的下位语义特征，重点研究位移动词后带具有趋向意义的趋向动词、能构成实指类型趋向补语的动词，并按照[士位移]、[士使位移]语义特征将位移动词分为三类。齐沪扬(1998)讨论了方向、参考点和三个方向系统,从静态位置和动态位置角度考察位移动词。朱习文（2002）《甲骨文位移动词研究》一文重点研究甲古文时期的位移动词，其文认为位移动词的研究应该实指那些核心义素具有[+位置移动]的动词，核心义素可以包含位移速度、位移工具、位移方向、位移路径。朱蓓（2007）指出位移动词的研究较零散，没有形成体系，从动词的次分类、动词的意义、动词表向的分类、动词带宾情况、动词语义特征等角度，进行对位移动词研究成果做了详细归纳和概括。并从孟琮、郑怀德（1999）《汉语动词用法词典》筛选出 60 个常用的位移动词，其中包含 37 个位移动词，23 个双音节位移动词，但没有深入研究其相关语义和句法。栗爽（2008:12）“具有[+位移]语义特征，使自身或其他客体发生位置移动的动词是位移动词”和“位移的本质是位移力的传递及其作用下位移体的结果变化”[8]，深入对位移动词进行了探讨。位移力是导致位置发生改变的根本原因，该文将位移动词分为三类：“自移动词、他移动词和共移动词”。通过统计空间动词量表，列出了自移动词 105 个、他移动词 171 个、共移动词 38 个。曾传禄（2009）一文，深入分析位移动词句法表达，认为位移动词本身具有[+位移]语义特征，有隐含参照的动词能独立完成一个位移过程的动词是自移类动词，如：“走、跑、逃、溜”。没有隐含参照的动词不能独立表达位移过程，而要借助路径动词才能完成位移表达，如：“跳、逛、滚、爬”。并将位移事件表达分为简单表达式和复杂表达式，简单表达式是由位移动词单独表达或后接路径动词来表达。复杂表达式是由位移事件与伴随事件结合构成。位移事件类型可以分为自移和致移两类事件。自移又可分为有生自移和无生自移。有生自移事件依据是否隐含参照来选择用简单表达式还是复杂表达式，无生自移事件一般用复杂表达式。致移(他移)事件一般较为复杂，使用复杂表达式。涂加胜（2010:8）界定位移动词是“行为主体发生位置移动或是某一行为导致某一客体发生位置移动的动词”[9]，明确位移动词是依据[+位移]语义特征划分出来的类，其核心语义特征是[+位移]，深入分析了“来”“ 往”“去”“上”“下”“出”“进”“入”等位移动词语义句法。刘海琴（2011:15）“位移是个物理学概念，物理学上把物体由初位置到末位置的有向线段叫做位移”[10]。该文明确将“上、下、回、过、进、出”与“来、去”以及二者的复合词称为“趋向性位移动词”，把其它的位移动词称为“一般位移动词”。依据位移动词在位移事件中的表达形式不同，将位移动词按“独立”与“依赖”性的强弱分为三类：

[7] 陆俭明.动词后趋向补语和宾语的位置问题[J].世界汉语教学,2002(01):5-17+114
[8] 栗爽.现代汉语位移动词研究[D].上海：上海师范大学,2009.12
[9] 涂加胜.《史记》位移动词研究[D].安徽:安徽大学,2010.8
[10]刘海琴.现代汉语位移动词研究[D].上海:复旦大学,2012.15

“独立型位移动词”指趋向或背离参照点，能表示单独位移事件，如：“来、出来、出去”等；“半独立型位移动词”指趋向或背离参照点，但隐含参照点，需要带处所词才能构成对位移事件的简单表达，如：“去、上、下、奔”等；“依赖型位移动词”即趋向、背离、经过参照点，在隐含参照点的同时，借助了介词和趋向动词等才能形成完整位移事件表达过程，如:“搬、穿、闯”等。该文从参照点的角度将位移动词进行分类，为位移动词的分类研究增添了新的分类认知模式。韩卢丹（2013:15）对位移和位移动词进行界定，“‘位移’即动体从出发地到目的地发生的实际位置的变化或者动体离开出发地所发生的位置变化。‘位移动词’即动词词义中含有动体受到位移力作用发生从出发地到目的地的实际位置的变化,或者动体离开出发地所发生的位置变化这一语义特征的动词”[11]，依据[±施动体]、[±动体可控]、[±共同位移]语义特征，把位移动词分为“自移动词、他移动词和共移动词”三种。但是，韩文只深入描写了自移动词和共移动词的部分典型词例。周领顺（2014）“狭义上的移动动词是指表现移动主体移动的移动动词，称为自移动词”[12]。周文将移动动词从广义和狭义的角度来综述了学界对位移动词所持的观点。自移动词属于位移动词的一部分，可称为狭义上的位移动词。广义上位移动词还包括致使客体移动的语义特征,称为致移动词。

学界对位移动词的研究成果颇多，对位移动词的界定和分类因研究角度不同而形成多样化形势，位移动词的内涵由狭义逐渐延伸至广义。由以上综述而得，由于对位移动词的概念界定不同，导致对位移动词的次类范畴研究分类不同。如陆俭明先生描述了五类动词，按是否含[±位移]语义，将五类动词分为位移动词和非位移动词。按是否含[±可控]语义，将五类动词分为可控位移动词和非可控位移动词。齐沪扬和曾传禄只把位移动词分两类，自移动词和致移动词（包含他移动词）。栗爽和韩卢丹在前人的基础上进一步将位移动词分为自移动词、他移动词和共移动词。通过梳理学界对位移动词的研究成果分类，本文将位移动词的分类展示如下图：

图 1：

二十世纪五十年代后，国内学术界探讨动词有必要细分，尚处于一个的探索分类阶段，位移动词逐步成为一个小类。本世纪初二十年，有很多学者探讨了位移动词的概念界定和再分类，以陆俭明先生的研究引用最广。齐沪扬和学生栗爽从空间角度探讨位移动词，使用认知语言学和位移事件

[11]韩卢丹.现代汉语位移动词词义属性研究[D].上海:河北师范大学, 2013.15
[12]周领顺.汉语“移动”的框架语义认知[J].扬州大学学报(人文社会科版),(2014)(04),121-128

框架理论探讨位移动词的概念、分类、语法。朱习文研究了甲骨时期位移动词，分析了甲骨时期的位移动词文字。朱蓓、栗爽、韩卢丹均以孟琮（1999）《汉语动词用法辞典》为研究范围，探究位移动词的数量，所分析结果均有不同，对其下位分类的自移动词的数量研究也有所不同。曾传禄、涂加胜、刘海琴从位移动词的不同视角，对位移动词的属性和分类进行深入探究。周领顺、范立珂等其他学者从个案角度对其进行了研究。这个时期对位移动词的研究处于深入探究阶段，学术成果颇多。

五、研究结果

（一）自移动词的内涵

周领顺（2014）一文指出国外早期对位移动词的探讨持狭义位移动词观。可见，国内外最早对位移动词的探讨都是从位移动词狭义观开始的。陆俭明（2002）《动词后趋向补语和宾语的位置问题》一文中，从描写语言事实的角度探讨位移动词，通过探讨“动+趋”带宾情况，在比较“动＋趋＋宾”“动＋宾＋趋”“动＋趋 1＋宾＋趋 2”三种句法,依据动词性质的制约因素，描述了五类动词。例如：“（甲）走、跑、爬、飞、游……（乙）送、运、传 1（传来一个球）、扔、搬、寄、拉、拖、拽、带、扛、抬、牵、交、还（huán）、借、抢、偷、买……（丙）拿、端、找、抱、搞、写（写来一封信）……（丁）滚、飘、漂、传 2（传来一阵枪声）、流……（戊）（a）切、炒、煮、沏、泡、包（包饺子）……（b）割（割韭菜）、剥（剥花生）、剪（剪绳子）……”[13]。陆俭明先生通过描述语料总结出分类：从发生位移的主体是动作者还是受动者角度，（甲）和（丁）为一类，表示动作者发生位移。（乙）和（丙）为一类，表示受动者发生位移。以上两类的语义特征为[+位移]。从动作者能否控制行为动作，（甲）（乙）（丙）为一类，表示“可控位移动词”，其语义特征为[+可控]，（丁）为一类，“表示非可控位移动词”，其语义特征为[-可控]。（戊）类动词表示动作的结果或状态意义，没有发生移动表示“非位移动词”，其语义特征为[-位移]。

学界对自移动词的定义认知角度，观点各异。从位移力来源看，任志萍（1998）认为在自动位移句中，主体为施事，“施事可以是有自主移动能力的有生命物， 也可以是有自动能力的无生命物”[14]。曾传禄（2009）自移事件又可分为有生自移和无生自移。鲁川（1992）“施事是发出意志活动的主体。当事是执行非意志活动的主体、经历变化的主体或呈现性状的主体”[15]。本文将发出的意志活动的主体称为有生“施事”。将发出的非意志活动的主体称为“当事”，如：自然力、物体等。如“苹果从树上掉下来”,例句来源任志萍（1998），苹果以“当事”身份出现，“施事”是重力，但是隐而不现，无生自移句的“施事”通常是隐而不现的。

通过以上文献研究，本文对比总结曾传禄、栗爽、韩卢丹、周领顺四位学者给出的自移动词界

[13] 陆俭明.动词后趋向补语和宾语的位置问题[J].世界汉语教学,2002(01):5-17+114
[14]任志萍.表位移的“从字句”语义结构关系分析[J].乐山师专学报(社会科学版),1998(04):26-30.
[15]鲁川.谓词框架说略[J].汉语学习,1992(04):12-16

定，均从两个方面表达自移动词的核心概念，一为位移力来源于施事。二为动体与施事重合，并发生了位置改变。本文依据能使动体发生位移的是施事，能使施事或当事自身发生位移的动词语义特征用[±自移]来表示。本文重点研究的是具有[±自移]核心语义特征的动词，陆文中（甲）和（丁）类是属于这种情况。

本文通过孟琮、郑怀德（1999）等《汉语动词用法词典》结合 BCC 语料库语料实证，筛选出[+自移]语义的动词进行研究，研究实指位置发生移动的自移类动词，不包含虚拟范畴位移等没有实际发生位移的动词。特别说明的是以下两个特殊小类不能进入本文的研究范围：首先，趋向性位移动词是指动词可以表达独立位移，动词本身含有方向语义，可以单独表趋向意义，如“上、下、进、出、回、过、起、到”以及与“来、去”二者的复合词，此类词不能作为主动词自移动词进入动趋式结构。其次，身体姿势类动词，如：“坐、躺、蹲、站、睡、趴”此类动词在学界有争议。邢公畹把此类动词隶属于不移动类动词，张斌把此类动词隶属于非位移动词。邱广君、栗爽把此类动此隶属于自移动词。该类动词属于身体姿势类动词，将此类词置入动趋式结构，如果表达施事身体部位发生位移，施事本身没有发生位置的改变。如：“坐起来”“蹲下去”，直观感受是施事的姿势发生改变，施事部位发生位移，施事整体没有发生位移。如果表达施事身体的整体发生位移，如：“坐到台上去”，直观感受是施事整体发生位移，本文的研究范围排除此类动词。

（二）自移动词的外延

探讨位移动词要在位移事件框架理论之下，自移动词归属于位移动词，因此，本文用探讨位移动词的模式研究自移动词。 Talmy 把位移事件分为四种内部要素：“物体（Figure）、位移（Motion)、背景（Ground）、路径（Path）”，和两种外部要素“方式(Manner)、动因(Cause)”（Talmy，2000Vol Ⅱ：21-37）。如果位移力来自动体自身，是动体内动力，动体为施事，施事发生位置改变被称为自移事件。如果位移力来自动体外部，是动体外动力，动体为受事，受事发生位置改变被称为他移事件，外部要素“动因(Cause)”是他移事件发生的必要条件。可见位移力的发出来源是否出自动体本身是自移事件与他移事件的区别。那么自移事件的概念要素除了四种内部要素：“物体（Figure）、位移（Motion)、背景（Ground）、路径（Path）”，只有一种外部要素“方式(Manner)”。我们对自移事件的相关概念要素进行细分，并厘清概念要素之间的关系。

1. 动体

韩卢丹（2007：16）一文“动体是通过位移力使其发生位置改变且具有空间完整性的个体”[16]。范立珂（2013:118-123）通过“可动性层级影响着词汇容易成为动体还是背景，即‘可动性效应(movability effect)’”[17]区别动体和背景。动体可以是有生命的也可以是无生命的。在自移事件中，动体就是施事自身，是具有空间完整性的，如：动物（包含人）、物体、自然界移动体。如果自移

[16]韩卢丹.现代汉语位移动词词义属性研究[D].上海:河北师范大学, 2013.16
[17]范立珂.位移事件的表达方式研究[D].上海:上海外国语大学, 2013.118-123

力是由身体的某个部位发出，身体部位姿势发生改变，身体整体没有发生位置改变的情况，是不具有空间完整性的主体。

2. 背景

背景是相对而言的，可以是一个点、一条线、一个面，一个物体、一个场景或者物体的一个部位。在位移事件中，自移体相对参照物而发生位置改变的，背景就是参照物。物体的空间位置，一个物体发生位置改变时，必定是参照另一个物体。在位移事件中，动体相对背景凸显，二者是相互依存、相互独立的。

3. 位移

自移动词属于位移动词的次类范畴，遵循着位移动词的语法规律。位移动词是运动类动词的下位词，范立珂（2013:118）“运动是位移事件中动体改变其位置的时间过程，事件的表现方式”[17]，自移力是从动体自身发出的力，是动体内驱力，在自移事件中，起核心主导作用。本文把自移事件中出现的运动动词归属为自移动词，其具有[+自移]的语义特征。遵循“位移的本质就是位移力的传递及在位移力的作用下动体位置的变化”，形成位移事件的两个核心要素是“位移力的传递”和“动体位置的变化”那么，“自移力的传递”和“动体的位置变化”是自移事件的核心要素。

4. 方式

Talmy 认为方式是指位移事件中，伴随着运动的行为和状态，行为人所表现在发生位移时辅助运动的行为和状态。部分印欧语系的语言，动词除了表示位移，还可以融合方式。(Talmy ，2000：152)。 黄锦章（2008）对于方式动词的研究表明“大部分非途径类动词既携带凸像信息又携带方式信息”[18]。如：走、跑、奔，表示动物(包含人)的移动。同时，又融合了速度，突出运动方式，表示速度逐渐增加的行走。

5. 路径

形成位移事件的两个核心要素是“位移力的传递”和“动体位置的变化”。 Talmy 认为路径可细分为三个要素，“矢量(vector)”“构型(conformation)”“指示(deictic)”将之归纳为“路径复合体(path complex)”(Talmy，2000Ⅱ：53-56)。表明路径概念的界定相对复杂。范立珂（2013:7）“路径是位移事件中因动体位置改变而设定或留下的空间轨迹”[19]。路径是位移事件理论中核心要素之一。

[18] 黄锦章.移动动词与上古汉语的类型学特征[J].华东师范大学学报(哲学社会科学版),2008,(01):103-108
[19] 范立珂. 位移事件的表达方式研究[D]. 上海:上海外国语大学，2013. 7

（三）自移动词的分类

索绪尔在 20 世纪初期提出语言的建构是以组合或聚合关系来建构的,通过建构和整合语言要素，可以揭示言语链条上的内部原因。Talmy（2000a,2000b）最早提出“词化”理论，将不同的概念要素或语义要素(Semantic elements)能融合(conflate)到同一形式中表达，反之，同一语义要素也可能由不同的表层形式编码。蒋绍愚（2014:266-272）“词化”有两个意思：“（1）某种语言形式其理据消失，结构凝固，最后变成一个词的过程。（2）由不同的语义要素（semantic elements）构成不同的词。”第一个意思称为“词汇化”，第二个意思称为“词化”[20]。税昌锡（2005）“语义特征很大程度上制约着语言单位相互组合的可能性以及组合的方式，反映了语言单位的组织形式跟现实世界的对应关系”[21]。本文通过提取不同自移动词的“语义特征”，结合“词化”理论来建构本文的分类基础，分析自移动词包含的语义特征类型。

以下为本文所筛选的 35 个自移动词：走、跑、冲、奔 ben1 、闯、跟、逛、迈、跳、蹦、踩、踏、爬、登、逃、退、钻、翻、躲、藏 、漂、飘、飞、流、升、游、降、落 luo4、滴、漏、掉、跌、塌、撞、碰。提取与自移动词语义融合的位移概念要素，其语义特征如下：

走：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

跑：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

冲：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

跳：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：上下往复]

蹦：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：上下往复]

闯：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

跟：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

逛：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

迈：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

奔：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

踩：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：垂直]

踏：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：垂直]

爬：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：肢体运动]+[路径：不定向]

登：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：垂直]

逃：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

退：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：水平]

钻：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：不定向]

翻：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：不定向]

[20] 蒋绍愚. 词义和概念化、词化_蒋绍愚[M]: 语言学论丛, 2014.266-272

[21] 税昌锡.语义特征分析的作用和语义特征的提取[J].北方论丛,2005(03):66-70

躲：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：不定向]

藏：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：双脚交替]+[路径：不定向]

飞：[施事：有生/无生]+[动体：可控]+[方式：介质]+[路径：垂直]

升：[施事：有生/无生]+[动体：可控]+[方式：介质]+[路径：垂直]

游：[施事：有生]+[动体：可控]+[方式：介质/身体运动]+[路径：水平]

降：[施事：无生]+[动体：可控]+[方式：介质]+[路径：垂直]

落：[施事：有生/无生]+[动体：可控]+[方式：介质]+[路径：垂直]

漂：[施事：有生/无生]+[动体：不可控]+[方式：介质]+[路径：水平]

飘：[施事：无生]+[动体：不可控]+[方式：介质/工具]+[路径：不定向]

流：[施事：无生]+[动体：不可控]+[方式：介质]+[路径：垂直]

滴：[施事：无生]+[动体：不可控]+[方式：介质/失控]+[路径：垂直]

漏：[施事：无生]+[动体：不可控]+[方式：介质/失控]+[路径：垂直]

掉：[施事：有生]+[动体：不可控]+[方式：介质/失控]+[路径：垂直]

跌：[施事：有生]+[动体：不可控]+[方式：介质/失控]+[路径：垂直]

碰：[施事：有生/无生]+[动体：不可控]+[方式：介质/失控]+[路径：往复]

撞：[施事：有生/无生]+[动体：不可控]+[方式：介质/失控]+[路径：往复]

以上是对 35 个自移动词的相关概念要素的语义特征分析，以下是将它们用矩阵表格的形式归纳其可入类别。

表 2. 自移动词语义特征分类表

		施事	动体	路径-方向				方　式				
序号	词	有生	可控	内生力	水平	垂直	往复	不定向	速率	介质	失控	身体动作
1	走	+	+	+	+					+		+
2	跑	+	+	+	+				+	+		+
3	冲	+	+	+	+				+	+		+
4	奔	+	+	+	+				+	+		+
5	闯	+	+	+	+				+	+		+
6	跟	+	+	+	+					+		+
7	逛	+	+	+	+				+	+		+
8	迈	+	+	+	+					+		+
9	跳	+	+	+			+			+		+

10	蹦	+	+	+			+			+		+
11	踩	+	+	+		+				+		+
12	踏	+	+	+		+				+		+
13	爬	+	+	+				+		+		+
14	登	+	+	+		+				+		+
15	逃	+	+	+	+					+		+
16	退	+	+	+	+					+		+
17	钻	+	+	+				+		+		+
18	翻	+	+	+				+		+		+
19	躲	+	+	+				+		+		+
20	藏	+	+	+				+		+		
21	飞	±	+	+		+			+	+		
22	升	±	+	+		+				+		
23	游	+	+	+	+					+		+
24	降	–	+	±		+				+		
25	落	±	+	±		+				+		
26	踏	+	+	+		+				+		
27	漂	±	–	–	+					+		
28	飘	–	–	–		+				+		
29	流	–	–	–		+				+		
30	滴	–	–	–		+				+	+	
31	漏	–	–	–		+				+	+	
32	掉	±	–	–		+				+	+	
33	跌	±	–	–		+				+	+	
34	撞	±	–	+			+			+	+	
35	碰	±	–	+			+			+	+	

结语

本文把自移动词置于位移事件相关概念要素中，依据所提取语义特征将其分类，探讨自移动词的分类方式，并得出以下五点结论:第一，依据位移事件中施事概念要素分类，施事是否有生命和施事是否具有自主移动能力，其语义特征为[±有生]，将自移动词可以分为有生自移动词、无生自移动词和兼有型。第二，依据位移事件中动体概念要素分类，从动作者能否控制行为动作，其语义特征为[±可控]，自移动词可以分为可控自移动词和不可控自移动词。第三，依据位移事件中自移

力的来源分类，自移动词可以分为内自移动词、外自移动词。其中外力指的是自移力来源于隐现的自然力，通常在位移事件中处于隐现的状态，多表达因自然力导致发生的客观现象。第四，依据位移事件中路径方向要素分类，自移动词可分为水平路径动词、垂直路径动词、往复路径动词和不定向路径动词。第五，以上的分析结果是将自移动词置入位移事件框架理论中探讨而得出的，本文用研究位移动词的方法研究自移动词是适用可行的，与前人研究位移动词的语义特征情况有一致性。通过研究自移动词的语义特征，发现多义项的位移动词再分类为自移动词还是他移动词很大程度上受语义特征影响和语用因素限制，本文的研究更加丰富了前人对位移动词再分类的研究。

参考文献

齐沪扬.现代汉语的空间系统[J].世界汉语教学,1998(01):23-34.

邢公畹.怎样学好汉语[J].语言教学与研究,1981(02):4-10.

鲁川.谓词框架说略[J].汉语学习,1992(04):12-16.

毛宇.从“v+q”述补结构看单音节动词下位语义特征[J].重庆师院学报(哲学社会科学版),1997(01):116-121.

任志萍.表位移的“从字句”语义结构关系分析[J].乐山师专学报(社会科学版),1998(04):26-30.

陆俭明.动词后趋向补语和宾语的位置问题[J].世界汉语教学,2002(01):5-17+114.

税昌锡. 语义特征分析的作用和语义特征的提取[J]. 北方论丛, 2005(03):66-70.

黄锦章.移动动词与上古汉语的类型学特征[J].华东师范大学学报(哲学社会科学版),2008,(01):103-108.

曾传禄.汉语位移事件的类型和性质[J].喀什师范学院学报,2009,30(04):48-51.

周领顺.汉语“移动”的框架语义认知[J]. 扬州大学学报(人文社会科学版),(2014)(04),121-128.

田宇贺.对“动+趋+名”结构的初步考察[J].广西社会科学,2002(01):106-109.

朱习文.甲骨文位移动词研究：[硕士学位论文][D].重庆：西南师范大学,2002.

栗爽. 现代汉语位移动词研究：[硕士学位论文][D].上海：上海师范大学,2009.

涂加胜.《史记》位移动词研究：[硕士学位论文][D].安徽：安徽大学,2010.

刘海琴.现代汉语位移动词研究：[硕士学位论文][D].上海：复旦大学,2012.

韩卢丹.现代汉语位移动词词义属性研究：[硕士学位论文]韩卢丹[D].上海：河北师范大学, 2013.

范立珂. 位移事件的表达方式研究：[博士学位论文][D].上海：上海外国语大学, 2013.

吕叔湘.汉语语法分析问题[M].北京:商务印书馆,1979.40-41.

赵元任．汉语口语语法［M］．北京：商务印书馆□1979．212-216.

孟琮 郑怀德 孟庆海 蔡文兰．《汉语动词用法词典》[Z]．北京：商务印书馆，1999.

蒋绍愚. 词义和概念化、词化_蒋绍愚[M]: 语言学论丛, 2014.266-272.

Fillmore, C.J. Toward a Descriptive Framework for Spatial Deixis [A]. In Jarvella, R.J. a.1982.111 -137.

]Langacker, R.W.Foundations of Cognitive Grammar Vol I: Theoretical Prerequisites [M]. Stanford, California: Stanford University Press.1987.167.

Lakoff, G & Mark, J.Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought [M]. New York: Basic Books.1999.33.

Talmy, L.Towards a Cognitive Semantics. Vol 1 & 2 [M]. Cambridge, Massachusetts:The MIT Press.2000.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
LINA

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
College of Chinese Studies,Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
- International Chinese Education

Address（地址）：
College of Chinese Studies,18/18 Debaratana(Bangna-Trad) Rd.,18k.m.Bangchalong,Bangphli,Samutprakarn,Thailand,10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
XIAO YU

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Literal Arts, Guangxi Normal University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
- International Chinese Education
- Chinese Character

Address（地址）：
School of Literal Arts,No.15,Yucai Road,Qixing District,Guilin City ,Guangxi Province,P.R.China,541004

外向型汉语学习词典视域下的在华高校留学生词典使用需求调查

A Survey of International Students in Chinese Universities in the Perspective of Their Use of and Demands on Foreign-Oriented Chinese Learning Dictionaries

刘佳宁 [1]
LIU JIANING
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail：graceljn@163.com

李仕春 [2]
LI SHICHUN
西南大学，中国
Southwest University, P.R China
E-mail：546224432@qq.com

Received: 11 October 2023 / Revised: 08 December 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘 要

本文通过问卷调查的方法，对在中国高校留学的外国留学生进行了调查，旨在了解中国高校中的外国留学生使用外向型汉语词典的基本情况及使用需求。本次研究采用统计分析的方法对收集到的数据进行了整理；采用定量与定性结合的方法，描写并分析了在华高校留学生对外向型汉语学习词典的词语释义、例句数量、义项的排列、笔顺、价格等具体问题的需求情况；最后，结合数据分析，提出了一些具体的建议。

关键词：外向型汉语学习词典；留学生；情况调查

ABSTRACT

In this paper, foreign students studying in universities in mainland China were surveyed using a questionnaire survey, aiming to understand the basic situation of the use of foreign-oriented Chinese learning dictionaries by foreign students in Chinese universities, as well as their actual needs and suggestions on specific issues such as the interpretation of words, the number of example sentences, the order of the items, the stroke order, and the price of the foreign-oriented Chinese learning dictionaries. This study used SPSS 26.0 to quantitatively analyze the collected data and put forward some suggestions for revising and compiling

foreign-oriented Chinese learning dictionaries based on the results of the data analysis.
Keywords: foreign-oriented Chinese learning dictionaries, international students, survey

一、研究背景与意义

随着中国经济的高速发展，中国与世界各国的商贸及文化往来日益频繁，世界范围内对汉语学习的需求也在日益扩大，很多外国大学生也开始选择来中国留学。根据 2022 年 4 月《北京青年报》的报道："目前全世界累计学习和使用中文的人数已接近 2 亿。"（外交部：外国学习中文人数超 2500 万，累计学习和使用中文人数近两亿，[online],2022）汉语词典作为汉语学习的重要工具之一，其编纂与出版也逐渐得到了发展。目前中国国内出版的汉语学习词典主要包括两个大类：内向型汉语学习词典和外向型汉语学习词典（也称对外汉语词典）。其中，内向型汉语词典是为以汉语为母语的学习者编写的，而外向型汉语学习词典则是为母语为非汉语的学习者编写的词典。自 1976 年由北京语言学院编写的供外国人学习使用的《汉英小词典》出版以来，截至 2008 年，根据章宜华（2010）的统计，中国国内外向型汉语学习词典的数量已达 79 部，"但在留学生中的拥有率并不高，只占 6.8%。"（章宜华，2010:5）由此可见，外向型汉语词典的编纂与相关研究还有很大的提升空间。

雍和明（2001）提出了"词典交际论"的理念，认为 "从词典用户角度可以评估词典语篇的可接受性。"（雍和明，2001:39）遵循这一理念，既然外向型汉语学习词典是为了适应外国学习者学习汉语的实际需要而编写的，那么，外国学习者就应该是外向型汉语词典真正的"用户"或者说"目标用户"，要根据他们的需求来判断词典的"可接受性"。根据中国教育部官方网站 2020 年 12 月的统计，截至 2020 年年底，中国"国内本科以上中外合作办学在读学生已超过 30 万人。"（[中国教育在线]教育部：来华留学生结构不断优化，出国学生"回流率"显著，[online],2020）在中国高校留学的外国留学生，可以说，就是在中国国内出版的外向型汉语词典最重要的"目标用户"之一。因此，对在华高校留学生的词典使用情况及使用需求进行调查是非常必要的。

研究的意义：通过调查，可以了解在华高校留学生对外向型汉语学习词典的使用情况、使用行为，以及他们对于词典功能的需求和期望；可以为改善外向型汉语学习词典的用户体验提供建议；也可以为今后外向型汉语学习词典的编纂和修订提供数据上的参考；还可以为推动外向型汉语词典在留学生群体中的更广泛应用贡献一些力量。

二、研究内容和方法

（一）研究内容

本研究将通过问卷调查和个别访谈的方式，收集了高校留学生对外向型汉语词典的使用情况以及使用需求的相关信息，并对所得数据进行了整理和分析。研究内容主要涵盖以下几个方面：调查对象的基本情况、中国国内常见汉语词典的使用情况、高校留学生使用不同类型词典（纸质

词典、在线词典与软件词典）的使用频率、高校留学生不常使用纸质汉语词典的原因、高校留学生对现有汉语词典的满意度，影响高校留学生购买词典的因素、高校留学生对于外向型汉语学习词典的建议等。

（二）研究方法

1. 文献综合法

本文通过阅读和整理相关的外向型汉语学习词典研究的文献，收集了外向型汉语学习词典研究领域的相关研究成果，通过总结及归纳，将其作为论文撰写的参考文献和理论依据。结合留学生这部分词典用户的实际情况，以及以往外向型词典研究的方向与趋势，制定了基本的研究思路与研究结构，并在前人研究的基础上进行了进一步的探索与发现。

2. 问卷调查法

本文采用问卷调查法并辅以个别访谈法对汉语词典的用户进行了调查。调查问卷包括了参与调查的留学生的基本情况分析、收集了一些常用的外向型汉语词典的使用情况的数据，并对词典用户使用纸质词典，在线词典及词典软件的情况进行了了解，对留学生对于外向型汉语词典的功能和内容等方面需求进行了调查。此外，调查问卷还设计了有关词典用户比较关心词汇量的丰富程度、检索方法以及词典价格等方面的内容。调查结果也可以为今后外向型汉语词典编写，以及对外汉语教学课程设计的提供相关的参考资料。

3. 统计分析法

通过问卷星发放问卷后，收集了有效问卷的相关数据，整理了问卷的调查资料，并通过 Excel 文件录入了相关原始数据。本文采用 SPSS 26.0 软件对数据进行了统计，并参考个别访谈中了解到情况，对留学生对外向型汉语词典的使用和需求情况做出了具体地描述与分析。

三、研究综述

目前中国汉语外向型学习词典的研究主要的一个方向就是从理论层面探讨外向型汉语词典的编纂原则和方法，如朱瑞平（2002）谈到了留学生用汉语语文词典编纂的几个原则性问题。指出虽然目前已有将近 10 种留学生专用的汉语语文词典，但是这些词典存在着许多问题，需要编纂者具备较为深厚的学养，并在具体的编纂过程中考虑到词典的实用性、易读性及易检索性、规范性、准确性等特点。蔡永强（2011）研究了对外汉语学习词典编纂的用户友好原则，发现现有的对外汉语学习词典在检索方式、选词立目、义项取舍，以及语法术语选用等环节上未能充分体现出用户友好原则等问题。建议打破母语词典编纂的僵化范式，制定一个切实可行的基于实用性的操作菜单，以更好地满足对外汉语学习者的需求，提高学习效率和效果。

此外还有学者对外向型汉语词典的现状和问题进行分析及评价的研究，比如，章宜华（2010）从学习词典的理论导向、学习词典与传统词典释义方式和释义结构的差异，以及语义分解与语义结构描述等方面进行了分析比较，指出对外汉语词典一味模仿内向型《现代汉语词典》等蓝本词典所造成的问题，并针对这些问题提出了一些实用的解决方法。夏立新（2013）针对具体的词典，指出了目前的汉语学习词典存在着雷同内向型词典、缺乏用户调查、忽视中介语分析、释义不规范、例句不恰当等一系列问题，并提出了改进的建议和措施。

然而，从目前的研究成果看，国内外的研究多数集中在技术层面，对于用户需求和体验的研究相对较少。主要研究如夏立新（2009）通过问卷调查和口头访问调查了广东地区的留学生，重点关注留学生对外汉语词典的使用情况以及对词典的整体需求，并针对词典编纂给出了具体的建议。 杜焕君（2010）从教师角度出发，利用访谈和问卷等多种形式，调查了留学生对外汉语词典的使用情况和词典需求情况，探讨了国内出版汉语学习词典认可度较低的原因。解海江，李莉（2012）通过问卷调查，利用 SPSS 软件对汉语学习词典的使用现状和收词释义等方面进行研究。认为外向型词典编纂应该考虑到非母语者学习汉语的需求，认识他们的认知规律，避免提供仅基于编者个人主观判断的词典信息对汉语学习词典的使用现状和收词释义方面进行了分析,得出一些满足汉语二语习得者需求的启示。

这些文章在为汉语学习词典的编纂和修订都提供了不同程度的重要研究依据和数据支撑。但是，由于这些研究大多是十余年前进行的，而且有一些只是针对个别地区或者某个留学生群体进行的调研，难免存在局限性。因此，针对目前的更广泛的留学生用户群体，就外向型汉语词典的需求问题进行调查研究还是非常有必要的。

四、调查设计、过程与结果

（一）调查设计与对象

本文以在华高校留学生（后文简称为留学生）为主要调研对象，通过微信的 “问卷星”小程序发放问卷。共发出调查问卷 350 份，回收问卷 306 份，其中有效问卷 304 份。问卷的回收率和有效率分别是 87.4%和 99.3%。调查问卷包含了单选、多选和部分填空形式的选项。为确保问卷调查的有效性，笔者在正式调查开始之前，也通过问卷星小程序发放了 30 份问卷，并成功回收了全部 30 份，这些问卷都是有效的。这次预调查，不仅有助于确定样本量的最小值，还发现了问卷中存在的各种问题并在此基础上对问卷进行了调整和修改，提高了问卷的科学性和有效性。在问卷中，针对参与者的国家/地区、性别、年级、学习汉语的时间、HSK 等级、等基本信息分别进行了调查，结果见表 1：

表 1 留学生的基本情况统计

名称	选项	频数	百分比(%)
您来自哪个国家/地区	美国/加拿大	82	26.97

	欧洲	67	22.04
	日本	21	6.91
	韩国	14	4.61
	非洲	26	8.55
	东南亚	58	19.08
	俄罗斯	36	11.84
您的性别	男	143	47.04
	女	161	52.96
您的年级	大学一年级	60	19.74
	大学二年级	88	28.95
	大学三年级	54	17.76
	大学四年级	43	14.14
	研究生	45	14.80
	博士	14	4.61
您学习中文几年了?	少于一年	10	3.29
	1-2 年	93	30.59
	2-3 年	123	40.46
	3 年及以上	78	25.66
HSK 等级	1-2 级	111	36.51
	3 级	119	39.14
	4-5 级	62	20.39
	6 级	12	3.95

由上表数据分析来看，在国家/地区分布方面，样本中来自美国/加拿大的留学生占 26.97%，欧洲的占 22.04%，东南亚与俄罗斯的分别占 19.08%和 11.84%，此外还有少部分来自韩国、日本及非洲的留学生。被调查对象的范围广，国别，母语等也存在很大的差异。在性别分布上，被调查者中男性占 47.04%，女性占 52.96%，性别比较均衡。问卷填写者均为在中国高校留学的在校学生，其中大一至大四的学生分别占 19.74%，28.95%，17.76%，和 14.14%，研究生占比为 14.80%，博士生则占 4.61%。在学习中文时间上，学习时间 2-3 年的人数最多为 40.46%，学习时间少于 1 年最少只占 3.29。在 HSK 等级分布上，HSK1-2 级的占 36.51%，3 级最多占 39.14%，也就是说，75.65%的被调查对象的汉语水平还处于初级阶段。

（二）调查结果与分析

1. 信度分析

内部一致性信度反映的是调查问卷各个题目相关的程度。内部一致性可信度通常用 Cronbach's α 系数测量。Cronbach's α 系数值介于 0 到 1 之间，α 系数值越大。说明问卷项目间相关性就越高，由表 2 数据可知，经过标准化后的信度系数为 0.827，α 系数为大于 0.8，说明该问卷总体的可信度极好。

表 2：总体信度分析

信度简化格式		
Cronbach Alpha	样本量	项数
0.827	304	17

2. 效度分析

效度是指所测量到的结果反映所想要考察内容的程度，测量结果与要考察的内容越接近，则效度越高；反之，则效度越低。效度检验需要看 KMO 系数和 Bartlett 球形检验的显著性，其中 KMO 系数取值范围在 0~1 之间，越接近 1 说明问卷的结构效度越好。Bartlett 球形检验的显著性如果小于 0.05，则也可以认为问卷具有良好的结构效度。通过对问卷数据进行统计，结果见表 3：

表 3：总体效度分析

KMO 和巴特利特检验		
KMO 取样适切性量数	0.887	
巴特利特球形度检验	近似卡方	3654.726
	自由度	136.000
	显著性	0.000

由表中的数据可知，通过使用 KMO 和 Bartlett 检验进行效度验证，KMO 检验的系数结果为 0.887，其中 KMO 系数取值范围在 0~1 之间，非常接近 1，而 Bartlett 检验卡方值为 3654.726（Sig.=0.000<0.01），显著性小于 0.05，说明问卷总体的效度极好。

3. 留学生使用外向型汉语词典情况的频数统计

汉语词典的使用现状的调查既可以检验留学生对目前流行的汉语词典的接受情况是否乐观，也可以反映出留学生用户的基本使用需求。问卷选取了中国国内出版的 7 本外向型汉语词典，为了更加充分地了解留学生使用汉语词典的整体情况，也将内向型的《现代汉语词典》以及词典软件及在线词典也列入了选项中。为研究留学生使用汉语词典情况，对其进行了多重响应下的频数分析，得出结论见表 4：

表 4 ：留学生使用外向型汉语词典情况

项	响应		普及率（n=304）
	n	响应率	
1.《现代汉语词典》	23	3.14%	7.57%
2.《商务馆学汉语词典》	76	30.3%	25.00%
3.《现代汉语学习词典》	13	1.77%	4.28%
4.《当代汉语学习词典(初级本)》	46	6.28%	15.13%
5.《商务馆学汉语近义词词典》	6	0.82%	1.97%
6.《当代汉语词典》	0	0.00%	0.00%
7.《现代汉语常用词用法词典》	0	0.00%	0.00%
8.《新 HSK5000 词分级词典》	0	0.00%	0.00%
9. 词典软件（手机/ipad)	284	38.74%	93.42%
10.在线汉语词典	285	38.89%	93.75%
汇总	733	100%	241.12%

从表 4 中的数据来看，目前出版的外向型汉语词典的使用情况并不乐观。纸质外向型汉语词典中使用率最高的是《商务馆学汉语词典》，普及率为 25%；使用率排在第 2 位的是《当代汉语学习词典(初级本)》，占 15.13%。但是这两本的使用率均未达到半数。而其余 5 本外向型词典使用率则更低，有的甚至出现无人使用的情况。调查结果看，留学生整体上对于市面上流行的这些外向型汉语学习词典的使用程度还不是很高。这种情况值得引起国际中文教育界、辞书及出版界的重视和思考。

此外，在被调查的留学生中有 7.57％的人使用过《现代汉语词典》，使用率虽然并不高，但是作为一本内向型汉语词典，却能拥有一定数量的留学生用户，笔者认为有必要对这一情况进行进一步的调查。因此，笔者再次回访了选择使用过《现代汉语词典》这一选项的留学生，对他们进行了个别的访谈，了解到他们之所以使用过这本词典，主要是由于熟人推荐或者是学校提供的相关学习资源中包含了这本词典。因此可见，如果外向型汉语词典也能够真正做到满足读者的需求，同时加大宣传与推广力度，那么，外向型汉语也一定能被更多的留学生所了解和接受。另外，从统计数据也可以看出，留学生目前使用最多的是在线词典（占 93.75%）和词典软件（占 93.42%）。由此可见，现行出版的外向型词典向数字化、智能化方向发展也是一个重要的趋势。

4. 留学生拥有纸质汉语词典的频数统计：

表 5 分析结果显示：拥有 0 本纸质汉语词典的频数为 194，所占百分比 63.816%；1 本的频数为 59，所占百分比 19.408%；2 本的频数为 51，所占百分比 16.776%；3 本的频数为 0，所占百分比 0%；4 本及以上频数为 0，所占百分比 0%。 其中 0 本的频数(63.816%)最高，3 本及 4 本及以上的(0%)最低。从上面数据可以看出，超过半数以上的在华留学生并没有购买一本自己的纸质汉语词典，这也说明目前外向型汉语词典的留学生用户还有非常大的开发空间。

表 5：留学生拥有纸质汉语词典数量

名称	选项	频数	百分比%
您拥有汉语词典的数量	0	194	63.816
	1	59	19.408
	2	51	16.776
	3	0	0
	4 本及以上	0	0

5. 留学生使用不同类型词典的频率统计：

为研究词典使用频率在词典类型上是否存在显著的差异，对其进行频数统计，得出结论如表由表 6：

表 6：留学生使用不同类型词典的频率

名称	选项	频数(n=304)	百分比%
使用在线词典的频率是	每天	99	32.566
	每周三次以上	170	55.921
	每周一到两次	35	11.513
	基本不用	0	0
使用词典软件的频率是	每天	163	53.618
	每周三次以上	114	37.5
	每周一到两次	27	8.882
	基本不用	0	0
使用纸质汉语词典的频率是	每天	23	7.566
	每周三次以上	85	27.961
	每周一到两次	140	46.053
	基本不用	56	18.421

表 6 结果显示：留学生使用在线词典和词典软件的频率都明显高于使用纸质汉语词典的频率。使用在线词典的留学生中，每周使用频率最高的为每周三次以上，占 55.921%；每天使用频率次之，占 32.566%；每周一到两次的使用频率最低，仅占 11.513%。使用词典软件的留学生中，每天使用频率最高，占 53.618%；每周三次以上次之，占 37.5%；每周一到两次的使用频率最低，仅占 8.882%。使用纸质汉语词典的留学生中，每天使用频率最低，仅占 7.566%。此外，还有 18.421% 的留学生基本不使用纸质汉语词典。

综合来看，留学生使用在线词典和词典软件的频率要高于使用纸质汉语词典的频率。其中，使用在线词典的留学生每周三次以上和每天使用的比例较高；而使用词典软件的留学生每天使用的比例最高，相比之下，使用纸质汉语词典的留学生中，每周一到两次的使用频率最高，但基本不使用的比例也较高。这些数据说明，随着科技的发展，留学生更倾向于使用在线词典和词典软件，而纸质汉语词典的使用频率逐渐减少。

6. 留学生不常使用纸质词典的原因统计：

为研究留学生不常使用纸质词典的原因，本次调查对基本不用纸质汉语词典的留学生设置了“跳题”来专门调查原因，对 56 个选择了“基本不用（纸质词典）”的留学生的填写结果进行多重响应下的描述统计，数据见表 7：

表 7： 留学生不常使用纸质词典的原因

项	响应		普及率
	n	响应率	（n=304）
习惯使用电子 APP	14	25.00%	4.61%
不会查中文字典	23	41.07%	7.57%
词典的解释里也有很多生字，理解有困难	19	33.93%	6.25%
其他	0	0.00%	0.00%
汇总	56	100%	18.42%

由表可得，从普及率来看，不常使用纸质词典的原因中，以不会查中文字典的最多，占 41.07%，其次为“词典的解释里也有很多生字，理解有困难”占 33.93%，由于“习惯使用电子 APP”而不用纸质词典的有 14 人，占比 25%。从统计结果可以看出，学生避免使用纸质词典的主要原因还是由于“不会查纸质中文字典”以及“词典的解释里也有很多生字，理解有困难”为主。

7. 留学生学会汉语对现有汉语词典的满意程度：

为研究对现有汉语词典的满意程度，对其进行描述统计分析，结果见表 8：

表 8：留学生学会汉语对现有汉语词典的满意程度

名称	选项	频数	百分比(%)
您对您目前使用的汉语词典满意吗?	非常满意	31	10.20
	满意	177	58.22
	不太满意	46	15.13
	不满意	44	14.47
	不知道	6	1.97

由表可得，非常满意，满意的人数分别为 31 人，177 人，占总人数的 68.42%，不太满意及不满意的占 29.7%。也就是说七成的样本对现有汉语词典是满意的，但也有接近三成的人不满意。总体而言，留学生对现有汉语词典的满意程度较高。

8. 留学生使用汉语词典时遇到过的问题：

多重响应用于多选题分析，分析多选题各项的选择比例情况等；共涉及到两个名词，分别是响应率和普及率。响应率用于对比各个选项的相对选择比例情况，普及率用于某项的选择普及情况，二者的区别在于被除数不一样。（比如有 100 个样本，平均每个样本选择 3 项，则总共 100 个样本共选择了 300 个选项。以及对于某个选项共有 60 个样本选择，则响应率=60/300=20%； 普及率=60/100=60%）。

分析响应率情况，即多选题各选项的选择比例，重点描述比例较高项；（响应率加和一定为 100%）分析普及率，即整体上看，多选题各选项占所有选择的比例情况，重点分析选择比例较高项；（普及率加和通常会高于 100%），调查结果见表 9：

表 9：留学生使用汉语词典时遇到过的问题

名称	选项	响应		普及率%
		n	响应率%	n=304
您使用汉语词典时是否遇到过以下问题可多选 【多选题】	没有例句或者例句太少	252	16.800	82.894
	释义不准确	206	13.733	67.763
	不方便携带	180	12.000	59.211
	没有笔顺	176	11.7333	57.895
	没有词语用法说明	172	11.4666	56.579
	价格贵	171	11.400	56.250
	没有同义词辨析	168	11.200	55.263
	不容易查找词语	167	11.133	54.934
	汇总	1500	100.00	526.316

从上表数据可知，最普遍的问题是没有例句或例句数量太少，占比 82.894%；其次是释义不准确的问题，占比 67.763%；约有 59.211%的受访者遇到过不方便携带的问题；还有 56.579%的学生遇到过没有词语用法说明的问题；另外，价格贵是一项问题，有 56.250%的学生选择了此项；最后，有 55.263%选择了 “没有同义词辨析”，54.934%的学生表示遇到过不容易查找词语的问题。

综上所述，学生使用汉语词典时遇到的主要问题包括：缺乏例句或例句数量不足、释义不准确、不方便携带、没有笔顺、缺乏词语用法说明、价格贵、缺乏同义词辨析和不容易查找词语。

9. 留学生对汉语词典的需求期望：

为研究留学生对汉语词典的需求期望，对其进行频数分析，结果见表 10:

表 10：留学生对汉语词典的需求期望

名称	选项	频数	百分比(%)
您认为汉语词典中，一个词的每个释义需要添加多少的例句?	0	5	1.64
名称	**选项**	**频数**	**百分比(%)**
	1-2	181	59.54
	3-4	108	35.53
	5 个以上	10	3.29
	是	179	58.88
您认为汉语词典是否需要添加更多的图片或插图?	否	87	28.62
	无所谓	38	12.50
	按使用频率	126	41.45
	拼音顺序	120	39.47
您认为汉语词典中义项的排列，哪种方法好?	部首	54	17.76
	笔画	4	1.32
	非常需要	120	39.47
	一般	127	41.78
您认为汉语词典中需要加入笔顺的内容吗?	不需要	38	12.50
	无所谓	19	6.25
	汉语	113	37.17
你希望字典汉语词典用哪种语言解释词语	母语	117	38.49
	汉语加母语	62	20.39
	其他	12	3.95
	50 元以下	55	18.09
	50-100 元	100	32.89
您能射接受什么价位的词典	100-150 元	86	28.29
	150 元以上	63	20.72

由表可得，对于每个词的释义是否需要添加例句的问题，59.54%的被调查者认为每个释义需要添加 1-2 个例句，35.53%的人认为需要添加 3-4 个例句，这说明留学生对于例句的数量有一定的要求，他们希望例句能够帮助他们更好地理解和运用词语。因此，在制作汉语字典时，可以适量增加每个释义的例句，以满足留学生的需求。关于是否需要在汉语字典中添加更多的图片或插图，58.88%的留学生表示需要。这表明留学生希望通过视觉方式更直观地了解词语的含义。因此，在设计汉语字典时，可以考虑增加相关的图片或插图，以提升字典的吸引力和可读性。此外，在汉语词典中，留学生对于义项的排列方法有所偏好:41.45%的留学生认为按使用频率排列是较好的方式，39.47%的留学生则偏好按拼音顺序排列。这意味着在编排词典时，可以根据留学生的喜好，将常用的义项放在更前面的位置，或者就按照音序排列义项，以方便留学生查找。对于汉语字典中是否需要加入笔顺的内容，39.47%的留学生表示非常需要，41.78%的留学生认为一般需要。这表明留学生对于汉字的书写顺序有一定的关注度，因此在字典中添加笔顺信息可以帮助留学生更准确地书写汉字。关于字典中解释词语所使用的语言，37.17%的留学生希望使用汉语，这反映了他们对于汉语学习的重视和对于汉语文化的兴趣。另外还有 38.49%的留学生希望使用母语，则是因为母语对于理解和掌握词义更为准确和自然。在词典的价格方面，约一半的留学生接受 50-100 元的词典，说明他们对于价格的敏感程度较高。然而，也有相当一部分留学生愿意购买高价位的词典，这可能与他们对于词典质量和内容的要求较高有关。

从综上所述，首先，从例句数量看,绝大多数学生认为每个词义需要至少提供 1-2 个例句,这反映出留学生在学习中需要利用例句来帮助理解词义的使用需求；其次，对添加图片和插图持肯定态度的学生占据大多数；此外，在义项排列顺序方面,大部分学生希望按使用频率或拼音顺序来排序；对加入笔顺内容,虽然认为完全不需要的只占小部分,但认为非常需要的与一般需要的学生数量相近,说明不同学生的需求有所差异；词语解释语言的选择也存在个体差异,但多数学生希望同时提供汉语和母语解释,认为有助于词义的准确理解；而在词典定价方面,大部分学生能接受的价格在 50-150 元。综合来看,词典编写要从例句丰富、释义清晰、查询便捷等方面入手,同时考虑个体差异,提供多样化选择。这些都是提高词典质量、满足留学生用户需求的关键。

五、研究结果：

本文主要研究留学生对于外向型汉语学习词典的基本使用需求，通过对来自不同国家 304 名在华高校留学生发放问卷调查、收集并整理调研数据，初步了解了他们对外向型汉语学习词典的使用情况及使用需求等信息：

1. 本次调查的对象涵盖了来自美国及加拿大、欧洲、东南亚、俄罗斯、韩国、日本以及非洲的在中国高校留学的外国留学生。被调查者中男性和女性的比例相对均衡，问卷填写者包括了从大一至博士生各个年级的在校学生。这种多层次的年级分布有助于捕捉不同学习阶段留学生的需求和经验，使研究更为全面。大部分的被调查者是有一定汉语学习经验的，这些人里，学习中文时间为 2-3 年的人数最多，占 40.46%；学习时间少于 1 年的最少，只占 3.29%。这样的分布有助于了解不同学习阶段的在华留学生的需求。被调查者中，获得 HSK1-2 级的占 36.51%；3 级的最多，占 39.14%。也就是说，有合计 75.65%的被调查对象的汉语水平处于中级以下阶段。因此，本次研究的结果更多地反映了初学者和中级学习者的对于外向型汉语学习词典的需求和问题。

2. 在此次受访者中，大部分留学生在纸质词典的使用方面存在能力不足的问题，有一些同学甚至基本不会使用纸质汉语词典。在纸质汉语词典的拥有和使用方面还存在较大的空缺。但是，电子词典和在线词典的使用率却非常高。针对这一现象，建议纸质词典的出版商可以考虑与电子词典和在线词典的开发商合作，共同推广各类词典的使用，实现资源共享和互利共赢。

3.留学生选择词典时，更注重词典释义的准确性，有更丰富的例句以及适当的用法注释，大部分学生并没有把携带方便性作为优先考虑的问题。当然，在条件允许的情况下，他们当然更喜欢使用方便携带的词典，这也是大部分学生习惯于使用词典软件的原因之一。

4.留学生对于汉语词典的使用需求是多元化的。除了希望使用汉语解释词语外，留学生还表现出对于母语解释的需求，如果能够针对留学生对汉语词典的使用需求，提供多语言解释的汉语词典，则可以满足更大范围用户的需求；此外，超过半数的受访者希望在汉语字典中添加更多的图片或插图；对于义项的排列方法接近半数的留学生认为按使用频率排列是较好的方式，其次是则是按照拼音顺序排列。

5.在词典的定价方面，超过半数的受访者更趋向于接受 50 至 150 元的价格区间。尽管大部分留学生对价格敏感，但也有相当一部分留学生愿意为高质量和内容付费。因此，出版社可以考虑

推出定价稍高但内容丰富、功能齐全的高端版本，以满足这部分用户的需求。对于高价位的词典，可以考虑增加一些附加值，如在线资源、学习视频、专家咨询等，以提升词典的性价比和吸引力。总的来说，定价策略应考虑到留学生的不同需求和预算，以及他们对词典质量和内容的期望。通过灵活的价格策略，出版社可以更好地满足留学生的需求，并在市场中占据有利地位。

参考文献

[1]蔡永强. 对外汉语学习词典编纂的用户友好原则[J]. 辞书研究, 2011(02):67-77

[2]杜焕君. 教师视角的对外汉语词典用户需求研究——对外汉语词典用户需求调查[J].广东外语外贸大学学报,2010,21(05):20-23

[3]符淮青. 现代汉语学习词典.[M].北京：商务印书馆,2010.

[4]李禄兴. 新HSK5000词分级词典.[M].北京：北京语言大学出版社，2014.

[5]李忆民. 现代汉语常用词用法词典.[M].北京：北京语言大学出版社，1995.

[6]鲁健骥, 吕文华.商务馆学汉语词典.[M].北京：商务印书馆, 2007.

[7]杨玉玲. 融媒时代外向型汉语学习词典编纂理念与实践[J]. 首都师范大学学报:社会科学版, 2022(2):167-177.

[8]夏立新.《商务馆学汉语词典》释义存在的问题及改进意见[J]. 云南师范大学学报:对外汉语教学与研究版, 2013,11(01):44-48.

[9]夏立新. 对外汉语学习词典的出版和使用者调查研究[J]. 出版科学, 2009,17(01):65-69.

[10]徐玉敏. 当代汉语学习词典（初级本）[M].北京：北京语言大学出版社，2006.

[11]章宜华. 学习词典与二语教学研究[M]. 上海: 上海外语教育出版社, 2010.

[12]解海江,李莉. 外向型汉语学习词典需求状况调查研究[J].鲁东大学学报(哲学社会科学版),2012,29(01):62-68.

[13]雍和明. 词典交际论——关于词典本质问题的再探讨[J].上海外国语大学学报.2001(04):38-43

[14]章宜华. 内向型普通词典与外向型学习词典的对比研究——对外汉语词典及其蓝本词典的问题探讨[J].广东外语外贸大学学报,2010,21(05):5-9

[15]张志毅. 当代汉语词典.[M].北京：商务印书馆, 2020.

[16]赵新,李英. 商务馆学汉语近义词词典.[M].北京：商务印书馆, 2009.

[17]中国教育在线. 教育部:来华留学生结构不断优化,出国学生“回流率”显著. [Online]. http://www.moe.gov.cn/fbh/live/2020/52834/mtbd/202012/t20201222_506974.html

[18]中国青年报. 外交部:外国学习中文人数超2500万,累计学习和使用中文人数近两亿. [Online]. https://finance.sina.cn/2022-04-21/detail-imcwiwst3190043.d.html

[19]中国社会科学院语言研究所词典编辑室. 现代汉语词典（第 7 版).[M].北京：商务印书馆, 2016.

[20]朱瑞平. 论留学生用汉语语文词典编纂的几个原则性问题[J].北京师范大学学报(人文社会科学版),2002(06):107-110.

Author (1) Information (第一作者信息)

Name and Surname (姓名):
LIU JIANING

Highest Education (最高学历):
Doctoral Candidate

University or Agency (任职院校或单位):
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise (专业领域):
- International Chinese Education
- Lexicology
- pedagogy

Address (地址):
83 Jichang Road, Fucheng District, Mianyang, Sichuan Province, China.

Author (2) Information (第二作者信息)

Name and Surname (姓名):
LI SHICHUN

Highest Education (最高学历):
Ph.D.

University or Agency (任职院校或单位):
Southwest University, P.R.China

Field of Expertise (专业领域):
- International Chinese Education
- Lexicology
- Lexicography

Address (地址):
2 Tiansheng Road, Beibei District, Chongqing, SichuanProvince, China

《HSK 标准教程》与《国际中文教育中文水平等级标准》汉语有标复句项目对比研究

A COMPARATIVE STUDY ON MARKED COMPLEX SENTENCES IN HSK STANDARD CURRICULUM AND CHINESE PROFICIENCY GRADING STANSARDS FOR INTERNATIONAL STANDARD OF CHINESE LEVEL IN CHINESE EDUCATION

陆春蓉 [1]
LU CHUNRONG
华侨崇圣大学，中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail : 83187613@qq.com

任晓霏 [2]
REN XIAOFEI
江苏大学，文学院
College of Chinese Literature, Jiangsu University, P.R.China
E-mail : 19927209@ujs.esu.cn
Received: 30 August 2023 / Revised: 14 December 2023 / Accepted: 15 December 2023

摘要

随着《国际中文教育中文水平等级标准》的颁布，整个国际中文教育领域将会进行一次变革。本研究运用研究整合法、计量统计法和比较分析法，将《HSK 标准教程》和《国际中文教育中文水平等级标准》中的有标复句进行对比，从数量关系上总结出新增复句、删减复句和共有复句三种复句，并对具体情况作了说明，分析了《等级标准》复句增加、删减以及等级发生变化的原因。在此基础上探讨如何改进《HSK 标准教程》，令其更加符合新标准的要求。此外，还为教师和学生提供了关于如何在大纲变化的情况下有效利用现有教材进行高效教学的建议。
关键词：《国际中文教育中文水平等级标准》；《HSK 标准教程》；有标复句；对比研究

ABSTRACT

With the issuance of the *Chinese Proficiency Grading Stansards for International Standard of Chinese Level in Chinese Education*, the entire field of international Chinese education is poised for a significant transformation. This research employs research

integration, quantitative analysis, and comparative analysis methods to compare the use of complex sentences between the *HSK standard curriculum* and the *International Standard of Chinese Level in Chinese Education*. The aim is to quantify and categorize newly introduced complex sentences, removed complex sentences, and common complex sentences, providing detailed explanations for each category. Furthermore, the study analyzes the reasons behind the increase or decrease in the number of complex sentences and any changes in proficiency levels according to the *Level Standard.* Building on this analysis, the research explores potential enhancements for the *HSK standard curriculum* to align more closely with the new standards. Additionally, it offers teachers and students suggestions on how to effectively utilize existing teaching materials for efficient instruction in response to changes in the syllabus.

Key words： *Chinese Proficiency Grading Stansards for International Standard of Chinese Level in Chinese Education*; *HSK standard curriculum*; Complex sentence; Comparative Study

绪论

一、研究背景和意义

2021 年《国际中文教育中文水平等级标准》（GF0025—2021）（以下简称《等级标准》）在全球化、文化多样性以及国际中文教育的理念及等级标准制定规则有了新变化的大形势下应运而生。《等级标准》是教育部中外语言交流合作中心为国家语言文字工作委员会制定的第一个针对外国中文学习者的规范标准，对学习者中文语言技能与水平进行了全面刻画与评估（钟英华，2021：7-8）。全面描绘评价学习者中文语言技能和水平的规范标准，用以指导中文学习、教学、测试与评估各个环节（中华人民共和国教育部、国家语言文字工作问委员会，2021：2）。《等级标准》的出现标志着国际中文教育发展到一个新阶段，根据全球中文教育工作者与学习者的需要，对中文学习者语言技能水平进行综合描绘与评价的准则与规范，这是教育部中外语言交流合作中心和国家语言文字工作委员会（以下简称“国家语委”）致力于促进中文更好地为世界服务的一项重要研究成果，更是实现国际中文教育优质发展，助推人类命运共同体建设的需要。《等级标准》对于国际中文教育专业化、标准化、规范化、国际化具有重要而深远的意义（田立新，2021：3-4）。《等级标准》提出了“三等九级”的新框架、新范式。一二三级为初等，四五六级为中等，七八九级为高等。“每一级”汉语水平等级描述以“3 + 5”规范化新路径呈现。“3”指言语交际能力、话题任务内容、语言量化指标三个层面，“5”指听、说、读、写、译五种基本语言技能（李亚男，2021：25）。其中语言量化指标是由音节、汉字、词汇、语法“四维基准”构成的等级量化指标体系。《等级标准》的发布，将成为国际中文标准化、规范化语言考试的命题依据以及各种中文教学与学习创新型评价的基础性依据，也将为“互联网+”时代国际中文教育的各种新模式、新平台的构建提供重要

依据，还将为世界各地国际中文教育的总体设计、教材编写、课堂教学和课程测试提供参考。

《HSK 标准教程》是国家汉办授权北京语言大学出版社与汉考国际（CTI）合作开发的一本以 HSK 真题为基本素材的教材，以自然幽默文风见长，亲切熟悉的话题以及科学严谨的课程设计，配合 HSK 考试内容，在形式和等级水平上的各个方面的联系，这是国际中文教育第一套考教结合型教科书，又是外国学习汉语的主要教材（张航力，2019：2）。《HSK 标准教程》以考教结合为原则，通过对 HSK 考试和海外汉语教学进行深入剖析后，以注重学生汉语能力发展为前提，对应 HSK 考试 1-6 级目标，引导学生循序渐进地提高汉语能力。在过去的 HSK1-6 级考试中，基本达到外国中文学习者初、中级水平测试要求。随着《等级标准》的颁布，接下来将会是课程大纲、考试大纲和教材的修订。《HSK 标准教程》是一本对标 HSK 考试，广泛应用于国际中文教育的教材，也理应根据考试需求，在内容上对标《等级标准》。

将《HSK 标准教程》与《等级标准》进行比较研究，无论从教材研究本身、教材编写还是教师教学方面，都有着重要的意义。就理论层面，教材的研究属于学科基础理论的应用研究范畴，对教材进行研究可以引导教师进行教育实践，实践结果可以丰富国际中文教育理论。就现实层面，将《HSK 标准教程》与《等级标准》进行比较，明确二者间知识点的编排差异，有利于指导教材根据新标准进行修订，也为其他教材的编写和修订提供参考依据；可以帮助教师明确知识的排列，更加快速高效开展教学工作；还可以引导汉语学习者有针对地进行学习，通过新的 HSK 考试。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

(一)研究范围

该研究选取《等级标准》与国际中文教学中使用频率高、权威性大的教材《HSK 标准教程》中的有标复句语法项目为研究对象，以《等级标准》为基准，对《HSK 标准教程》中语法的编选及其设计进行分析与研究，并提出意见和建议。最后根据归纳总结出来的规律及教材编写原则，对汉语有标复句教学及教材编写及应用提供一些合理建议。

(二)研究目的

1.通过分析《等级标准》和《HSK 标准教程》中的有标复句语法项目的异同，对完善教材提出建议。

2.对现下《等级标准》颁布，但教材仍未及时修订的情况，为使用该套教材的教师和学生提供有效的教学建议，以便更高效地使用教材。

3.通过该研究，为其他的教学、教材研究提供参考。

(三)研究主要内容

1.将《等级标准》和《HSK 标准教程》的有标复句语法项目进行对比研究，从新增复句、删减复句以及共有复句三个角度展开，分析复句增加、删减和变级的原因。

2.根据《等级标准》在有标复句方面的变化以及当前有标复句教学的不足，对教学提出针对性意见。

3.分析目前《HSK 标准教程》的特点及存在的不足，对新《HSK 标准教程》的修订提出一些建设性意见。

（四）研究方法

1.研究整合法

系统地收集、检索与筛选文献，对以往的研究报告进行系统分析，生成自己的新观点、新解释。先拟定本研究的相关问题，一是《等级标准》研究问题，二是国际中文教育中的语法有标复句问题，三是关于教材《HSK 标准教程》的问题，运用文献检索的方法以“国际中文教育中文等级标准”、“HSK 标准教程”、“匹配度”、“语法”“复句”等为关键词在中国知网、万方、维普等网站上检索相关文献，找出已有的相关的研究资料，并对现有研究资料进行综述。

2.计量统计法

本研究将以的《等级标准》有标复句项目和《HSK 标准教程》中的有标复句项目作为对象，使用计量方法对语法的具体数量、分布、等级进行统计与计算，即运用数学手段结合图表进行统计与分析。

3.比较分析法

运用归纳和对比的方法，将《等级标准》与《HSK 标准教程》中出现的有标复句项目的分布、数量、编排等情况进行对比分析，探究教材与《等级标准》配合度的具体情况。

（五）研究创新性

该研究与时俱进，具有时效性、实用性和参考性。《等级标准》于 2021 年 7 月颁布实施，作为推动国际中文教育发展的重要文件，在大纲编制、教材编写、课堂教学、HSK 命题等方面都有着指导作用。教材作为连接第二语言教学的纽带，在教学活动环节中占有很重要的地位。将《等级标准》中量化的语法项目与常用教材进行比较，研究其在语法项目选择上是否相同，不管是对教材的编写还是对教师的教学工作，或是学生学习、考试都有着非常重要的参考作用。

三、与本论文有关的国内外研究综述

《HSK 标准教程》作为国际中文教育第一套考教结合型教科书，是众多学者学习和研究的对象。《等级标准》颁布实施到现在，已很多学者都对相关的内容进行了解读和研究。

1. 关于《HSK 标准教程》的研究

刘若云（2004）《基础汉语教材编写中语法点的复现问题》中提出，为了适应学生的学习规律并帮助他们掌握语法，新的语法结构应该在文本中进行练习，然后在后续的教学过程中，通过多次重复这些结构，可以更有效地加强学生的理解和应用。（刘若云，2004：220-222）

韩竹（2016）对《HSK 标准教程 1》和《汉语教程》进行了宏观和微观方面的对比分析。结果显示，《HSK 标准教程 1》更符合 HSK 考试的重点和难点设置，有助于学习者顺利通过新的汉语水平考试。相比之下，《汉语教程》则更重视在语言交际中的实践与应用。（韩竹，2016：2-3）

陈柔柔（2018）对《HSK 标准教程 3》的语法结构进行了研究，认为该教材语法结构排列次序明确、形式多样，但是要遵循教材编写循序渐进，趣味性强等原则。（陈柔柔，2018：45）

2. 关于《等级标准》解读的研究

李亚男（2021）《<国际中文教育中文水平等级标准>解读》一文，作为《标准》研发组的成员，对《等级标准》的定位、主要内容和主要特点进行了解读（李亚男，2021：25）。

李行健（2021）《一部全新的立足汉语特点的国家等级标准——谈<国际中文教育中文水平等级标准>的研制与应用》中强调，《等级标准》的研制是面向全球的国际中文教育的需求，它与时俱进，紧紧抓住了对外汉语发展战略的转变、工作中心的转变和推广理念的转变。同时强调《等级标准》适用于国际中文教育的学习、教学、测试、评估等各个方面（李行健，2021：8）。

吴勇毅（2021）《汉语母语国的担当和责任——<国际中文教育中文水平等级标准>制定的意义》中说到“中国作为汉语母语国对推动国际中文教育的发展肩负着重要的责任，研制和推广指导国际中文教育的各类标准和大纲是我国应尽的义务。”《等级标准》的研制有着非常重要的意义。利于培养精通汉语又有专业背景知识的高层次人才，可以作为世界各国将汉语纳入国民教育体系的参照，有利于其他国家的各种汉语标准的制定。（吴勇毅，2021：18）

王鸿滨（2021）《<国际中文教育中文水平等级标准>中语法等级大纲的研制路径及语法分级资源库的开发》对《等级标准》中的语法等级大纲的研制过程和研制路径进行了详细的介绍，在此基础上，探讨了语法等级大纲的应用以及语法分级资源库的构建和开发问题。（王鸿滨，2021：46）

郭锐（2021）《<国际中文教育中文水平等级标准 •语法等级大纲>的后续工作》中提到《标准 •语法等级大纲》共包括 572 个语法点，这些语法点在《等级标准 • 语法等级大纲》中只是列举，未详细解读，因此后续可以对《等级标准 • 语法等级大纲》加以解读。另外，可以以《标准 • 语法等级大纲》为基础对语法教材进行编写。（郭锐，2021：11）

3.关于《等级标准》指导改革修订的研究

梁梦凡（2022）《基于<国际中文教育中文水平等级标准>的<HSK 考试大纲>》的研究，对《等级标准》和《HSK 考试大纲》的内容进行了对应分析，找出二者的共有词汇、共有语法点、无对应关系的词汇、无对应关系的语法点，分析了二者在词汇、语法点收录上的差异，探寻其发生变动的原因。（梁梦凡，2022：1）

戴安琪（2022）《<长城汉语>（生存交际）第二版与<国际中文教育中文水平等级标准>比较研究》，先对教材的汉字、词语、语法进行了介绍，其次利用统计、对比、定量和定性结合的方法，从汉字、词语、语法三个维度，将其与《等级标准》进行了比较。对使用《长城汉语》（生存交际）的国际中文教师提出相应的教学策略，并对学生使用该教材学习、备考提出了参考性建议，对教材的汉字、词语、语法提出了补充建议。（戴安琪，2021：3）

关于《HSK 标准教程》和《等级标准》解读，较多学者从不同角度进行了研究，涉及到《等级标准》指导教材编写和教学应用的文章并不算多，尤其是针对汉语有标复句研究这一方面，暂未发现有研究成果。

四、总结内容

《国际中文教育中文水平等级标准》作为首个国家语委颁发的国际中文教育纲领性文件，打开了新时期国际中文教育新局面，指导国际中文教育教学各个方面，直接影响着中文教材包括《HSK 标准教程》在内的国际中文教育教材的走向和修订。在《等级标准》颁布之前，《HSK 标准教程》主要依据《新汉语水平考试大纲》进行编写，但最新的 HSK7-9 级已经根据《等级标准》进行研发并于 2022 年 3 月正式推出，HSK1-6 级也在调整当中。语法历来是对外汉语教学的重难点，复句又是以汉语为第二语言的学习者较难理解的语法部分，现有的研究也暂未涉及到这一部分内容，所以笔者主要从这方面入手进行研究。

研究首先从复句数量差异中总结出新增复句、删减复句、共有复句三种复句分类类型，并对它们的数量关系以及复句内容作了分析说明，寻找出其变化原因。经过统计对比，发现《等级标准》的复句语法数目到达 105 个，相比于《国际汉语教学通用课程大纲》的 56 个和《HSK 标准教程》的 45 个，变化较大。其中语法收录新增复句 80 个，共有复句 25 个，共有复句中有 14 个级别发生变化，删减复句有 20 个。经过分析，新增复句与删减复句主要是为了让使语法更加标准化、规范化、国际化，复句变级则是基于学习者接受程度进行调整。总而言之，复句发生变化的目的都是为了推动国际中文教育的发展，让中文走向更大的世界。

五、研究结果

（一）《HSK 标准教程》和《等级标准》有标复句语法对比研究

传统语言学将语音、词汇、语法称为“语言三要素”，在汉语语法体系中，复句占据着重要地位，同时也是对外汉语教学中的重难点，所以历来是人们的重点研究对象。我国学界对汉语复句的

研究也有着丰富成果，但是迄今为止，学术界在复句的判定仍存在争议。具体表现为：标点句操作存在困难，单复句结构存在纠缠，忽视除连词连接外的其他复句类型，一些句子定性模糊（刘利、朱光鑫，2022：168）。本研究以黄伯荣、廖旭东在《现代汉语》中对复句的概说为参考，即“复句是由两个或连两个以上意义相关结构上互不做语法成分的分句加上贯通全句的句调构成的。（黄伯荣、廖旭东，2017：128）”有标复句，指的是有关联词语的复句。

本研究把《HSK 标准教程》和《等级标准》的有标复句项目进行对比分析，发现两者的复句都有类似的分布体系：收录一定数量的复句，都有例句参考等。但《HSK 标准教程》和《等级标准》也存在明显的差异：与《HSK 标准教程》相比，最显著的差异是《等级标准》的复句等级增多，从《HSK 标准教程》的六级，增加到了九级，新增七、八、九三个等级；其次是复句语法结构总数量也增加了，由《HSK 标准教程》的 45 个复句语法项目结构增加到了《等级标准》的 105 个，具体复句内容有所增减，部分复句的等级也做了调整。

为了更清晰地进行区分和说明，本研究将《等级标准》中收录而《HSK 标准教程》中不存在的复句语法结构称为新增复句。相反，在《等级标准》中没有收录但存在于《HSK 标准教程》中的复句语法结构称为删减复句。若是《HSK 标准教程》和《等级标准》中共同存在的复句，则称为共有复句。

在统计数据的过程中，考虑到《HSK 标准教程》和《等级标准》中都有一部分复句结构符合这样的情况：第一种情况是同一个复句具有两个或两个以上的语法关系，例如《HSK 标准教程 4A》中的“而”，是连词，用在复句中，连接两个分句，既可以表示并列关系，又可以表示转折关系；第二种情况是一个复句关系有两个或两个以上的复句结构，例如《等级标准》中，一级语法表示并列关系有“一边……一边……”和“……，也……”两个复句结构。在第一种情况中，将一个具有两个或两个以上的复句关系的复句结构进行单独统计，如“而”表示并列关系时统计为一个语法项目，表示转折关系时统计为另一个语法项目，共计两个语法项目；在第二种情况中，一个复句关系可能有两个或两个以上的复句结构，本文将这种情况统计为一个语法项目。

1. 新增复句分析

《等级标准》中的复句总数是 105 个，均为有标记的复句，即有关联词语的复句，在此统称为有标复句，以下简称“复句”。经过统计得知新增复句语法项目有 80 个。通过《等级标准》新增语复句和共有复句统计表可以看出，构成《等级标准》复句的主要是新增复句，其次是共有复句。新增复句和共有复句的分布情况具体见表 1-1 新增复句和共有复句统计表。

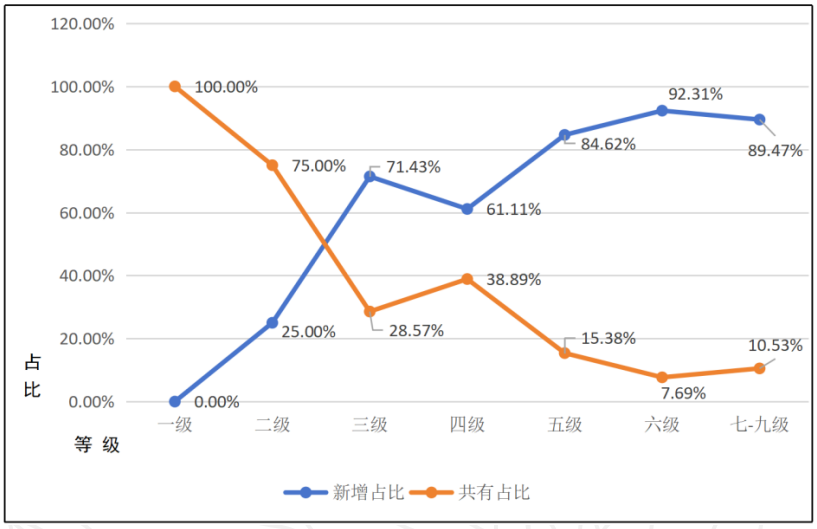
表 1-1《等级标准》新增复句和共有复句统计表

《等级标准》	新增复句	共有复句	复句总量	新增占比	共有占比
一级	0	1	1	0.00%	100.00%
二级	2	6	8	25.00%	75.00%
三级	10	4	14	71.43%	28.57%

四级	11	7	18	61.11%	38.89%
五级	11	2	13	84.62%	15.38%
六级	12	1	13	92.31%	7.69%
七-九级	34	4	38	89.47%	10.53%

分析上表，可以发现：《等级标准》和《HSK 标准教程》相比，新增复句达到了 80 个，几乎占了《等级标准》中复句项目的 4/5，而共有复句有 25 个，在整个复句中占 1/5。其中，《等级标准》一、二级复句中的共有复句所占比例较高，在二至九级复句中，共有复句比例显着下降，新增复句为三至九级复句语法结构中最重要的一部分，表明了《等级标准》和《HSK 标准教程》相比较，难度有所提升。从分布上来看，一级没有新增复句，新增在各级别中所占比例最高的是六级，其次是七至九级，接着是四级五级，最后为三级，而二级所占比例最少。具体排序为：六级＞七-九级＞五级＞三级＞四级＞二级＞一级。《等级标准》的框架为“三等九级”，一二三级为初等，四五六级为中等，七八九级为高等。可看着出，新增复句里中高等数量远大于初等。初等汉语注重建立学生的语言基础，因此较复杂的语法规则如复句通常在后期逐渐引入，以确保学生能够逐步掌握语言知识，不会因复杂的句子结构而感到困惑。随着学习的深入，会遇到复杂、抽象的内容需要表达，此时复句能够帮助组织和表达更多层次的信息。相对于其他的语法规则，复句规则相对较难，所以在每一等的最高级出现新增数量最多的情况，如初等新增数量最多为三级，中等新增数量最多为六级。七-九级的新增数量低于六级，是因为《等级标准》对七-九级在言语能力方面的要求是综合运用，进行得体的交际。虽然仍然涉及语法规则，但是更侧重于语言的综合运用。为了能更加明显地反映这种变化趋势和区别，笔者在上图资料的基础上，作出《等级标准》中的复句构成情况图。具体见表 1-2《等级标准》复句构成情况图。

表 1-2《等级标准》复句构成情况图

如图所示，横轴为“等级”，纵轴为“占比”，橘色表示“共有复句占比”，蓝色表示“新增复句占比”。《等级标准》和《HSK 标准教程》相比，共有复句总体上呈递减趋势，新增复句总体

上呈递增趋势，从一到九级，两者复句之间的数量都存在着一定差异。

2. 删减复句分析

删减复句指的是《HSK 标准教程》中存在但《等级标准》未进行收录的复句。在这里考虑到部分复句不是直接进行删减，而是以补充的形式出现，如《HSK 标准教程》四级复句中表示转折关系的复句关联词“尽管”，在《等级标准》中表现为“尽管……，但是/可是……”。

“尽管……”作为连词，后常用“但是、可是、然而、可、还是、仍然、却”等表示转折。“尽管”也可以单用，用于后一分句，此时有强调后一分句的作用。《等级标准》中仅表现为“尽管……，但是/可是……”，可见较《HSK 标准教程》来说，《等级标准》无论是关联词搭配上还是用法上都进行了大量删减，范围缩小、难度降低，因此将出现此类情况的复句归入到删减复句当中。《HSK 标准教程》中删减复句有 20 个，具体如下：

《教程 3》：除了……以外，都/还/也……

《教程 4》：而、尽管、却、不管、由于、既然、为了……而……

《教程 5》：宁可、与其、反而、一旦、除非

《教程 6》：尚且、以至、宁愿、倒不如、即便、固然、紧缩句

将《HSK 标准教程》中每一级的删减复句以及这些删减复句在每一级复句中所占比例进行了统计，以便对删减复句的具体数量有更清晰的了解。统计结果见表 1-3 删减复句统计表。

表 1-3 删减复句统计表

《HSK 标准教程》	删减复句量	复句总数	删减复句占比
一级	0	0	0.00%
二级	0	2	0.00%
三级	1	7	14.29%
四级	7	21	33.33%
五级	5	5	100.00%
六级	7	10	70.00%
总计	20	45	44.44%

由上表可知，与《等级标准》对比，《HSK 标准教程》一级没有复句语法结构；2 个二级复句语法结构没有进行删减；7 个三级复句语法结构删减 1 个；21 个四级复句语法结构删减 7 个；5 个五级复句语法结构全部删减，同时均以补充形式出现在另一个级别的复句结构当中；10 个六级复句语法项目删减 7 个。

3. 共有复句分析

《等级标准》和《HSK 标准教程》对比除了有新增复句、删减复句外，还有一部分是共有复句。共有复句同时存在于《等级标准》和《HSK 标准教程》，复句结构本身没有变化，但是经统计后发

现，这些复句结构在等级分属上发生了变化。本节主要分析共有复句的级别变化，以期找出它们级别变化的原因。笔者将共有复句分为同级复句、升级复句和降级复句三种类型，如“虽然……，但是……”在《等级标准》和《HSK 标准教程》中都属于二级，称为同级复句；“一边……一边……”在《HSK 标准教程》中属于三级，在《等级标准》中属于一级，称为降级复句；“只要……，就……”在《HSK 标准教程》中属于三级，在《等级标准》在属于四级，称为升级复句。经过统计得知共有复句语法结构有 25 个，具体如下：

《教程 2》：虽然……，但是……、因为……，所以……

《教程 3》： 又……又……、一边……一边……、先……，再/又……，然后……、如果……（的话），（s）就……、只有……，才……、只要……，就……

《教程 4》：既……又/也/还……、首先……其次……、于是、不仅……也/还/而且……、连（连……也/都……）、并且、而、然而、否则、无论（无论……都/也……）、即使……也……、再……也……、为了……而……、一……就……

《教程 6》：况且、进而、以免

笔者把《等级标准》中每一级的共有复句分别与《HSK 标准教程》中的共有复句进行对比，找出《等级标准》中每一级的共有复句分别来自《HSK 标准教程》的第几级，最终制作出《HSK 标准教程》1-6 级复句在《等级标准》中的数量分布图。具体见表 1-4《等级标准》和《HSK 标准教程》各级共有复句统计表。

表 1-4《等级标准》和《HSK 标准教程》各级共有复句统计表

《HSK 教程》 / 《等级标准》	1 级	2 级	3 级	4 级	5 级	6 级	共有复句量
一级	0	0	1	0	0	0	1
二级	0	2	3	1	0	0	5
三级	0	0	2	2	0	0	4
四级	0	0	0	7	0	0	7
五级	0	0	0	2	0	0	2
六级	0	0	0	1	0	0	1
七-九级	0	0	0	1	0	3	4
合计	0	2	6	14	0	3	25

由上表可知，《等级标准》和《HSK 标准教程》共有复句共有 25 个，其中 11 个属于同级共有复句，14 个属于变级复句。14 个变级复句中，《HSK 标准教程 3》有 4 个，《HSK 标准教程 4》有 7 个，《HSK 标准教程 6》有 3 个，《HSK 标准教程 1》和《HSK 标准教程 5》没有共有复句。具体变级复句如下：

《HSK 标准教程 3》：一边……一边……、先……，再/又……，然后……、如果……（的话），（s）就……、只要……，就……

《HSK 标准教程 4》：不仅……也/还/而且……、连（连……也/都……）、并且、而、即使……也……、再……也……、一……就……

《HSK 标准教程 6》：况且、进而、以免

4. 复句增加、删减、变级的原因

（1）增加原因

为了能使语法更加标准化、规范化、国际化，在国际中文教育不断扩大的今天，随着教学的不断深入，世界各国对于中文教材提出了体系化和多样化的要求，有人期望教材本土化、特色化，有人期望教材系统、全面，不仅要包含中文字词句及章节，还涵盖视、听、说等内容。为了满足不同国家人们需求，推动国际中文教育教材科学化、体系化、规范化，新的“语法等级大纲”2021 年随着《等级标准》一起出现，是《等级标准》的第三册，定名为“附录 A（规范性）语法等级大纲”，它是在 1996 年《汉语水平等级标准和与语法等级大纲》和 2010 年《等级划分》的基础上去进行研发、完善，所以收录的语法条目包含复句在内会有所增加，也更加标准、系统、规范。

（2）删减原因

对复句进行删减主要是为了更加简洁、适用和规范。经过前面统计我们可以知道删减的复句有 20 个。直接删除 4 个，包括“紧缩句”1 个，以及“除了……以外，都/还/也……”、“而”、“尚且”这 3 个。直接删除主要是考虑到复句在日常交际中的使用频率和掌握难度。紧缩复句数量多，并且大多数只应用于口语当中，“除了……以外，都/还/也……”使用频率不高，“而”、“尚且”则更多应用于正式的书面语当中，使用频率不高。其余 16 个语法结构都是以补充形式出现在《等级标准》当中，如《教程 3》的“尽管”，以“尽管……，但是/可是……”的补充形式收录于《标准•附录 A（规范性）语法等级大纲》五级第 45 个语法项目。“尽管”做为连词可以单用，也可与“但是、可是、然而、可、还是、仍然、却”等合用表示转折。这些变体数量多，虽然在表意有一些差异，但总体差别并不大。如果将所有复句形式都教授给学生，可能会增加学生的学习负担，因为他们需要花更多的时间来理解和记住这些微小的差异。此外，这也容易导致语内偏误。补充式“尽管……，但是/可是……”缩小了范围，且使用频率高，易掌握，不容出现偏误。

（3）变级原因

复句变级主要基于学习者接受程度进行调节。从 1988 年《汉语水平等级标准和等级大纲》（试行）的颁布至今，一直在完善语法的分级。在变级过程中要考虑继承、纳新、循序递进、综合过渡等多方面因素。《等级标准》出台后，学习者的学习目标、HSK 考试的内容和范围都会发生相应变化。《等级标准》既要遵从学生的语言学习规律，又要顾及学习者的情感，使学习者在《等级标准》学习过程中更加顺利地过渡。现在使用的《HSK 标准教程》版本主要是根据《新汉语水平考试考试

大纲》所编制，对由《新汉语水平考试考试大纲大纲》向《等级标准》转变的学习者，这些升级词汇还有助于学习者在学习中寻找自信。已经学过《HSK 标准教程》的部分复句在《等级标准》中升级为高级复句，在某种程度上能为学习者降低学习负担，让学习者有成就感。尽管《等级标准》收录的复句语法条目增多，学习者也能产生高级复句已经学会怎会害怕这些新的低级复句的想法，减轻在学习者《等级标准》面前的畏难心理。

六、建议

（一）《HSK 标准教程》修订建议

《HSK 标准教程》是根据 HSK 的真实试题编写而成，与 HSK 试题的内容和格式上相吻合。无论是在主题的选择还是在文本的展现方式上，该教材都将学生放在了一个核心位置上，并充分考虑其需求，是一本实用性和适用性都很强的教材。新 HSK 考试根据《等级标准》进行了改革，HSK7-9 级用“一卷三级”的形式，已于 2022 年 3 月正式推出。考虑到 HSK 考试的持续稳定，HSK1-6 级的改革稍迟于 7-9 级，也在逐步调整。《HSK 标准教程》作为一套辅助学生通过汉语水平考试的教材，修订势在必行。在有标复句的编排方面，具体可以从横向和纵向两个方面把握。横向包括复句项目数量和复句的语法解释，纵向包括复句项目级别和复句重现比率。

1.充实复句项目数量

经过统计对比，发现《等级标准》的有标复句语法数目到达 105 个，相比于《HSK 标准教程》的 45 个，变化较大。在进行修订时候应尽最大可能涵盖《等级标准》里对有标复句的要求。每一层级除了复句语法项目要与《等级标准》对标外，还应合理把握课文及练习中复句出现的数量，既要达到学习和巩固的目的，又不能过量，给学生造成太大负担，丧失兴趣。

2.完善复句的语法解释

《HSK 标准教程》对个别复句语法结构展开说明时进行了“软化”。在注解中的义项只局限于当下文本所要表示的意义，这很可能会因对义项的说明不够完整，而导致学生在对待语法结构的时候，与其类似的语言点产生混淆。例如，“尽管”和“虽然”都被翻译成“though”，但并没有解释它们之间的差异，让学生误以为它们是完全一致的。因此，在作解释时，要尽可能地将关联词语意思表达清楚，如果是相类似的复句项目，应进行对比，分析异同及使用语境，避免学生因为不理解产生偏误。

3.区分复句项目级别

《等级标准》中收录语法项目新增复句 80 个，共有复句 25 个，共有复句中有 14 个级别发生

变化，删减复句有 20 个。尽管一个类型的复句含有多个近义关联词语，但是存在着难度的差异，甚至有些同一个复句因为搭配成分不同而处于不同的层级。在修订过程中，要注意按照《等级标准》合理安排顺序，明确层级，从不同层面上把握关联词语，做到由浅入深。同一层级尽可能避免超纲，增加学生的学习难度，导致学生对其他复句及关联词语甚至是其他汉语体系的学习产生负作用。

4. 调整复句重现比率

赵金铭提出要特别注意词汇和句型重现率，循环复习，加强记忆（赵金铭，1998：6）。在教材编写过程中要有目的地提高复句和关联词语的出现频率，不同的课文和练习中反复引入和强化这些结构。比如，同一种类复句类型集中出现，或者不同类型复句类型以比较的形式出现。提供清晰的注释，并引入学习过的相似复句进行比较，加深理解。设定固定的内容板块，定期回顾旧知识，巩固语法点。设计任务型练习，鼓励学生在实际生活中运用所学的复句语法点。如角色扮演、写作、采访或情景对话练习，让学生在真实的情境中应用复句。

（二）对教材的使用建议

教师、学生、教学内容是课堂教学的三要素。在这些因素中，教师是一个不可忽视的因素，要在教学过程中发挥主导作用。作为对外汉语教师，有必要不断地探寻有效的教学方法，提高教学效率。在对教材的处理上，要认真解读教材，并根据教学经验，结合教学对象，对教材进行合理处置。

1. 解读《等级标准》和教材

教材是教学任务得以实现的基础，是“课程标准”目标得以实现的具体表现。《等级标准》是国际中文教育领域具有最高权威的规范标准，作为最高大纲，日后所有的国际中文教育教材必然会根据其进行编写和调整，所以教师要进行汉语国际教学，不论是语音、词汇还是语法，都要先解读教材，要使教学紧紧围绕《等级标准》和教材来进行。

教材解读主要有以下四个要点：第一是看教材的编写说明。如《HSK 标准教程教程》在序言就标明了该书的使用说明，包括对定位和用途、整体框架、以及各项语言要素的说明，教师需要对其解读，确定该教材的使用范围和目标等，才能更好地进行下一步工作。第二是进行教材比对。教师选用的教材应该最大程度与《等级标准》适配。如引入有标复句教学，可以从种类、数量、释义、例句、练习、难度等级等多方面与《等级标准》进行比较，考量覆盖是否全面、释义是否清楚、例句是否具有代表性、练习是否能够达到训练的目的等等。同时，教材之间也进行横向的比较，发现每套教材的不足与可取之处，以便教师在教学时进行补充。第三是对教材由浅入深进行解读。首先整体解读，从整体把握教材，包括全册教材解读、整套教材内容的编排特点、整体安排等。其次是等级解读。把握每一级别内容的安排特点和要求。最后是文本解读，包括等级、注释、例句等。第四是对教材内容的仔细解读。根据《等级标准》明确教学目标，清楚每一级语言要素的重点、难点，

根据教学目标设计科学、严谨的教学方案。如教学选择的教材是《HSK 标准教程》，教师要将《HSK 标准教程》和《等级标准》对比，发现新增复句和删减复句，然后在上课时需要对新增复句进行补充扩展，而对于删减复句，教师则可以适当缩短教学时长。

2. 合理处理教材

教材解读仅仅是教学设计的第一个环节，由于《等级标准》发布时间较短，新的国际中文教育教材在短时间之内无法全部修订完成，因此教师还需要对教材进行处理，也就是二次分析创造，也就是教师要灵活地使用教材，可以针对教材的不足进行增加、删减和调整。不管面对什么汉语水平的学生，教师都应该对选用的教材各等级语法项目进行分析，对于未选用的对外汉语教材，教师同样要去进行了解，才可以更好地查漏补缺，弥补教材的不足，从而提升教学效率。

七、结语

《等级标准》的语法编写汇聚了前人的经验。将《等级标准》与《HSK 标准教程》进行对比，主要得益于《等级标准》具有革新性，同时在整个专业领域具有最高的权威，它影响着包括《HSK 标准教程》在内的国际中文教育教材的修订和编写。语法历来是对外汉语教学的重难点，复句又是以汉语为第二语言的学习者较难理解的语法部分。该研究首先从复句数量差异中总结出新增复句、删减复句、共有复句三种复句，并对它们的数量关系以及复句内容作了分析说明，找出其变化原因，最后对教材的修订与编写，教师和学生的复句教学提出了建议。限于笔者能力有限，本研究尚存在诸多不足之处。如复句对比不够全面。该研究仅就有标复句项目的增加、删减和共有三方面进行了统计分析，没有对复句采用的例子、编排特点、在教材中的释义等方面进行更深入的比对，共有复句的变级、具体跨越几级未涉及。希望日后在时间和精力充足情况下能再进行详细全面的研究。

参考文献

陈柔柔.《HSK 标准教程 3》与新 HSK 三级考试《大纲》语法配合度研究[D].重庆：四川外国语大学，2018：45.

戴安琪.《长城汉语》（生存交际）第二版与《国际中文教育中文水平等级标准》比较研究[D].东北财经大学,2022：3.

郭锐.《国际中文教育中文水平等级标准》·语法等级大纲>的后续工作[J].国际汉语教学研究，2021(01)：11-14.

韩竹.《HSK 标准教程 1》与《汉语教程》(第一册上)比较研究[D].武汉：华中师范大学，2016：2-3.

黄伯荣，廖旭东.现代汉语（增订六版下册）[M].北京：高等教育出版社，2017:128.

李行健.一部全新的立足汉语特点的国家等级标准——谈《国际中文教育中文水平等级标准》的研制与应用[J].国际汉语教学研究，2021(01)：8.

李亚男.《国际中文教育中文水平等级标准》解读[J].国际汉语教学研究，2021(01)：25.

梁梦凡.基于《国际中文教育中文水平等级标准》的《HSK 考试大纲》的研究[D].沈阳师范大学,2022：1.

刘利,朱光鑫.汉语历史语法研究中判定复句的标准问题[J].华夏文化论坛,2022(01):168-176.

刘若云.基础汉语教材编写中语法点复现问题[J].中山大学学报论丛.2004(01)：220-222.

田立新.在《国际中文教育中文水平等级标准》新书发布会暨国际学术研讨会上的致辞[J].国际汉语教学研究,2021,No.30(02):3-4.

王鸿滨.国际中文教育中文水平等级标准》中语法等级大纲的研制路径及语法分级资源库的开发[J].国际汉语教学研究，2021(03)：46.

吴勇毅.汉语母语国的担当和责任——《国际中文教育中文水平等级标准》制定的意义[J].国际汉语教学研究，2021(01)：18.

张航力.《国际汉语教学通用课程大纲》建议话题内容在《HSK 标准教程》中分布情况调查研究[D].重庆：四川外国语大学,2019：2.

赵金铭.论对外汉语教材评估[J].语言教学与研究，1998(03)：6.

中华人民共和国教育部，国家语言文字工作委员会. 国际中文教育中文水平等级标准：GF0025—0021[S].北京：北京语言大学出版社，2021：2.

钟英华.在《国际中文教育中文水平等级标准》新书发布会暨国际学术研讨会上的致辞[J].国际汉语教学研究,2021,No.30(02):7-8.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
LU CHUNRONG

Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese as a Second Language

Address（地址）：
Huachiew Chalermprakiet University 18/18 Debaratana Rd.km.18 （Bangna-Trad）Bangplee Samutprakarn 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
REN XIAOFEI

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Liberal Arts (Language and Culture Center),
Jiangsu University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Overseas Chinese studies,Translation studies

Address（地址）：
School of Liberal Arts (Language and Culture Center),
Jiangsu University,Zhenjiang City,Jiangsu Province, China

内外部学习动机对汉语学习者学习倦怠的影响——以泰国曼谷两所大学为例

The Effects of Internal and External Motivation on Chinese Language Learners' Learning Burnout - A Case Study of Two Universities in Bangkok, Thailand

罗浤玮 [1]
Luo Hongwei [1]
国际中文教育硕士，泰国博仁大学
Dhurakij Pundit University
E-mail: 3366951831@qq.com

周怡彣 [2]
Chou I-Wen
国际中文教育硕士导师，泰国博仁大学
Dhurakij Pundit University
E-mail: i-wen.cho@dpu.ac.th

Received: 15 April 2025 / Revised: 27 May 2025 / Accepted: 6 June 2025

摘要

本研究旨在探讨内外部学习动机与学习倦怠之间的关系，重点分析泰国高校中文学院大学生的学习动机与学习倦怠的关系，并验证内外部动机对学习倦怠的作用。研究采用立意抽样法，以两所具有代表性的泰国高校中文学院大学生为研究对象，本研究通过网络问卷收集数据，共回收有效问卷 240 份。采用 SPSS26.0 进行统计分析， 本研究得出的结果为 (1)学习动机对学习倦怠产生正向影响；(2)泰国高校中文学院学生的内部动机与学习倦怠显著负相关；(3)泰国高校中文学院学生的外部动机与学习倦怠显著负相关；(4)内部动机(Beta=-0.361,p<0.05)比外部动机(Beta=-0.262, p<0.05)对学习倦怠的影响更大。

本研究不仅为汉语教学实践提供了理论支撑，还对提升教育质量和学习效率具有重要意义。研究结果可为相关教育政策制定提供参考，帮助教育者更有效地利用学习动机管理学生，从而缓解学生在学习中文过程中产生的倦怠感。

关键词: 学习动机；内部动机；外部动机；学习倦怠；泰国高校中文学院

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the relationship between Learning Burnout and Internal and External Learning Motivation. Specifically, it will examine the relationship between Learning Burnout and Learning Motivation among Chinese College and University students in Thailand and confirm the impact of both Internal and External Learning Motivation on Learning Burnout. Data from two representative Chinese college students at Thai institutions was gathered for this study using the intention sample approach and online surveys; 240 valid questionnaires were obtained. The findings of this study, which was statistically examined using SPSS26.0, were as follows: (1) Learning Motivation positively affects Learning Burnout; (2) Among Chinese college students at Thai universities, Internal Motivation significantly inversely correlates with Learning Burnout; (3) Among Chinese college students at Thai universities, there is a strong negative correlation between External Motivation and Learning Burnout; (4) Internal Motivation has a greater effect on Learning Burnout than External Motivation (Beta=-0.262, $p<0.05$). External Motivation is less important than Learning Burnout (Beta=-0.262, $p<0.05$).

This study has significant implications for raising educational standards and Learning effectiveness in addition to offering theoretical justification for the practice of teaching Chinese. The study's findings can serve as a guide for the creation of relevant educational regulations and assist teachers in better managing students through Learning Motivation, which will lessen Burnout that arises during the Chinese language Learning process.

Keywords: Learning Motivation; Internal Motivation; External Motivation; Learning Burnout; Chinese College and University students in Thailand

绪论

一、研究背景和意义

在全球化的浪潮中，汉语的国际地位日益凸显，吸引了众多非母语学习者的目光。尤其是在泰国等东南亚国家，中文教育得到了迅速发展，越来越多的学生选择学习汉语，尤其是选择中文作为专业（刘林璨，2024）。**随着东盟各国与中国在经贸、教育和文化等领域的交流不断加深，学习汉语、了解中国的热潮持续升温**（杨晓雯、王翠，2024）。

然而，**学习汉语对非汉语国家的学生来说，由于语言结构和汉字等方面的复杂性，常常面临较大的学习难度和挑战**（秦子涵，2024）。在泰国，高校中文系学生作为汉语学习的重要群体，面临着来自学业压力、语言难度及文化差异等多方面的挑战，容易产生学习焦虑。因此，本研究聚焦于泰国高校中文相关专业学生，探讨其汉语学习的内外部动机与学习倦怠之间的关系，并提出相应的

应对策略。此类研究不仅具有现实必要性，也对提升汉语教学质量具有重要意义。

通过分析学习动机与学习倦怠的关系，有助于教育者深入了解学生在汉语学习过程中所遇到的具体困难与心理状态，从而采取有效措施，如增加口语实践机会、提供个性化辅导等，帮助学生克服障碍，提高学习成效。其次，研究成果可为相关政策制定者提供理论支持，助力完善泰国汉语教育体系。更重要的是，该研究有助于深化对学习动机影响机制的理解，为激发学生学习积极性、提升学业表现提供科学依据。

二、文献综述

(一)理论基础

自我决定理论(Self-Determination Theory),Ryan and Deci (2000)**认为人们的行为是受到内在动机和自我决定的影响，而不仅仅是外在奖惩的结果。**

因此，根据自我决定理论，本研究认为能解释学生的学习动机对学习倦怠有着重要的影响。内在动机和自主性的学习动机有助于学生更积极地应对学习中的困难和焦虑，而外在动机和缺乏自主性的学习动机则可能导致学生更容易感到焦虑倦怠。综上所述，本研究采用自我决定理论来建构本研究的变量关系。围绕学习动机、学习倦怠这两个变量展开调查研究，设计研究方案，从而探讨泰国高校汉语学习者的学习动机、学习倦怠之间的关系。

(二)学习倦怠

学习倦怠的概念学习倦怠这一概念源自于国外开展的对职业倦怠的研究，Freudenberger (1974）**先提出了倦怠的概念，个体在长期高焦虑环境中产生的负面影响被称之为倦怠，如身体疲惫、精力耗尽、情感枯竭等。学生在承受学习焦虑或缺乏动力时就会产生沮丧和焦虑等负面情绪并体现在行为上，这种状态就是学习倦怠** (祁芸、赵永发，2023) 。**学习倦怠是一种发生在正常人身上的持续的、负性的、与学习相关的心理状态**（王镜媛等，2023）。**学习倦怠是指学生在学习过程中由于各种负面影响因素而产生对学习的消极应对态度，表现为没有远大报复、缺乏学习动机、学习压迫感强、对学习产生厌恶情绪，甚至对学习产生恐惧的心理**（宁蓉等人，2023）。

综上所述，本研究认为学习倦怠是指在长期的学习过程中，学生逐渐失去学习的兴趣和动力，产生心理疲惫以及对学业的反感。本研究基于宁蓉等人(2023）的学习倦怠定义，将学习倦怠概念性定义为学生在学习过程中由于各种负面影响因素而产生对学习的消极应对态度，为没有远大报复、缺乏学习动机、学习压迫感强、对学习产生厌恶情绪，甚至对学习产生恐惧的状态。

(三)学习动机

外语学习动机是在外语学习中，有机体在自我调节下，使自身的内在要求与外部诱因相协调，从而形成引发，维持外语学习并促使外语学习朝向外语学习目标进行的内部动力（蔡水清，2004）。

学习动机通常与个体的目标、期望、兴趣、自我效能感和认知价值等因素密切相关。一个人对学习任务的动机程度可能会影响他们的学习表现、学习过程中的投入程度以及对学习经验的态度。因此，了解和激发学习动机对于有效的学习和教学至关重要。学习动机是引发和维持个体学习活动，并将学习活动引向一定学习目标的动力机制（江毓等，2023）。**学习动机是激发学生进行学习活动、维持已引起的学习活动、支配学生学习行为的内部心理活动**（刘翠瑛，2020）。

综上所述，本研究认为学习动机是推动个体进行学习并坚持学习的一种心理状态，包括了对学习的内在兴趣和对外部刺激的反应。本研究基于（江毓等人，2023）的学习动机定义，将学习倦怠概念性定义为学生在学习中文过程中所引发和维持个体学习活动,并将学习活动引向一定学习目标的动力机制。

(四)研究假设

王幼琨（2023）提出学习动机对学习倦怠呈显著负向影响，陈由喜（2016）调查了学习动机与学习倦怠的关系，发现学习动机与学习倦怠呈显著负相关，何贵华（2023）指出内部学习动机与学习倦怠负相关,也能起到负向的预测影响，徐兴鸿（2012）研究发现当在强烈的内部动机驱使下学习时，学习效果不会太好，容易产生学习倦怠感。此外,李若璇等人（2018）实证研究表明，家长对孩子未来学业成就的高期望能够激励他们形成积极的学习态度，从而减少学业倦怠的发生。汪明春与张丽霞（2011）研究发现教师的期望、积极的班级氛围能对学习者的学习倦怠有缓解作用。本研究推论为外部学习动机对学习倦怠呈显著负向影响。基于上述文献，本研究提出以下三点假设，并以性别、年龄、感知汉语听的能力、感知汉语说的能力、感知汉语读的能力、感知汉语写的能力和家庭平均月收入为控制变量:

假设 1(H1)：泰国高校中文学院学生的学习动机与学习倦怠显著负相关

假设 1a（H1a）：泰国高校中文学院学生的内部动机与学习倦怠显著负相关

假设 1b（H1b）：泰国高校中文学院学生的外部动机与学习倦怠显著负相关

三、研究方法与设计

(一) 研究框架

控制变量:
性别、感知汉语听的能力、感知汉语说的能力、感知汉语读的能力、感知汉语写的能力、家庭平均月收入

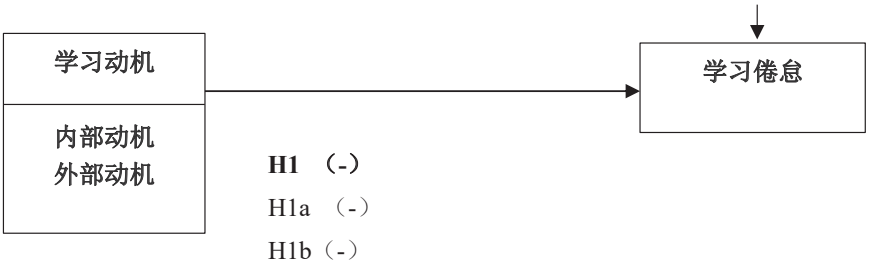

图 1 本研究研究框架

注：本图展示本研究变量间的关系。

（二）研究对象与抽样方法

本研究采用立意抽样的方法,立意抽样是指研究人员从总体中选取那些最能代表总体的单位作为样本的抽取方式,适合于研究者对自己研究领域十分熟悉、对研究总体比较了解时采用，可获得代表性极强的样本（祝旸,2018)。因此,本研究采用立意抽样,以确保样本的相关性，从而提高研究的实际应用价值。因此, 本研究以立意抽样方式选取泰国曼谷 2 所中文学院的学生作为测量对象进行网络问卷发放。根据 Kanchanasook and Sae-jia(2024）提出的在泰具有大学代表性的学校, 本研究从中选取泰国曼谷两所大学的中文相关科系及中国国际学院相关专业学生进行调查。

根据 Tinsley and Tinsley (1987)提出的问卷发放量的定义, 本研究需回收有效问卷一共 235 份(为 47*5=235 份)后,而本研究回收 325 问卷,有效问卷为 240 份,本研究采用 SPSS26.0 版本进行数据分析。

(三)测量工具

1.学习倦怠量表

学习倦怠量表采用连榕（2005）编制的大学生学习倦怠调查量表，包括成就感低、情绪低落和行为不当 3 个维度，共 20 个题目，采用 Likert 5 级评分（ 5 表示“完全符合”，1 代表“完全不符合”），累计得分，总分代表个体学习倦怠程度，分数越高，代表个体学习倦怠程度越高。本研究中学习倦怠量表的克伦巴赫 α 系数为 0. 782。量表中 3 、8 、11 、13 、15 、18 属于成就感低维度，量表中 2、4、5、7、9、12、17、20 属于情绪低落维度，量表中 1、6 、10 、14 、16 、19 属于行为不当维度。

2.学习动机量表

万伟(2006)在综合前人研究结果和理论观点的基础上，编制了大学生学习动机量表，用于测量大学生对学习的动机水平。量表共计 16 个测试题项，包括内部动机维度和外部动机维度，每个维度有 8 道题项。量表采用“1”代表完全不 同意，“5”代表完全同意的李克特 5 点计分法，所得分

数的高低代表了学习动机水平的高低。该量表的内部学习动机维度的克隆巴赫 α 系数为 0.802，外部学习动机维度的克隆巴赫 α 系数为 0.823，具有良好的信效度。量表中 1-8 属于内部动机维度，量表中 8-16 属于外部动机维度。

四、研究结果分析

(一)数据收集

本研究在 2024 年 10 月间, 以网络发放的方式进行资料搜集，为了保障问卷能够及时有效回收，本研究问卷通过问卷星链接发放，被试者填完可快速回收, 共回收 325 份，为确保数据的有效性，本研究剔除了以下样本：问卷中存在大量缺失值的；所有题目答案完全一致。排除无效问卷 85 份，剩下有效问卷 240 份。

(二)基本信息描述

有效问卷 240 份中，在性别分布上，男性占比略高于女性，分别为 52.50%和 47.50%。关于汉语能力，受访者在说、听、读、写四个方面均表现出一定的层次性。感知汉语听的能力中，“普通”水平占比最高，为 40.00%，“很差”和“很好”各占 10.00%。说的能力中，“普通”占比最高，为 34.58%，“很差”和“很好”分别占 17.50%和 11.25%。读的能力方面，“普通”和“好”的占比相对较高，分别为 36.25%和 24.17%。写的能力中，“好”的占比最高，为 37.92%，“很差”和“很好”分别占 10.83%和 4.58%。月收入方面，受访者的家庭平均月收入主要集中在 20,001-30,000 泰铢和 30,001-40,000 泰铢两个区间，占比分别为 35.83%和 26.67%。

(三)统计结果描述

学习倦怠的平均值为 2.360，说明受访者在学习过程中没有感受到太高的学习倦怠，内部动机的平均值为 3.748，这是一个相对较高的水平，表明受访者具有较强的内部学习动机，即他们更倾向于因为对知识的渴望和个人成长而学习。外部动机的平均值为 3.791，与学习动机相近，也处于较高水平。这说明受访者在学习过程中也受到外部因素的激励，如奖励、认可等。学习动机的平均值为 3.769，同样处于较高水平，表明受访者整体具有较高的学习动机，无论是内部还是外部因素都能有效激发他们的学习热情。综上所述，受访者的学习倦怠处于中等水平，而内部动机、外部动机以及整体的学习动机都较高，显示出他们具有较强的学习动力和积极性。

(四)量表信度效度分析

学习倦怠量表的 Cronbach alpha 系数为 0.965，这也是一个非常高的结果。这说明该量表在评估学习倦怠方面具有很高的内部一致性，能够较好的反应受访者的学习倦怠水平。测量学习动机、外部动机和内部动机的量表的 Cronbach's alpha 系数都非常高，分别为 0.918、0.904 和 0.921。这

表明，这三个量表能够准确反映受访者的实际动机水平，而且在测量受访者的学习动机、外部动机和内部动机时具有很好的内部一致性。综上所述，根据 Cronbach's α 系数的评估结果，本研究中使用的每个量表都具有很高的内部一致性，并能准确测量受访者的相关心理特征。这为接下来的数据分析和研究结论奠定了坚实的基础。效度分析部分，总模型的 KMO 值和各变量的 KMO 值皆大于 0.8,在 Bartlett 检验 p 值上为 0 .000 显著性。

(五)验证性分析

本文研究的学习倦怠量表和学习动机量表的变量均使用 Mplus 软件进行了验证性因子分析（CFA）。采用复合信度（CR）和平均方差提取（AVE）评估了各变量维度的收敛效度。

首先，对验证因子分析量表的模型拟合度进行检查。模型的 χ2/DF 值为 1.178 < 3，RMSEA 值为 0.027 < 0.08，TLI 和 CFI 值均高于 0.9, 符合学者的要求 (Doll et al., 1994) 。

本文验证的因子分析模型中的标准化因子负荷从 0.683 到 0.805 之间，均大于 0.50，且相应的显著 p 值小于 0.05，这表明每个潜变量对观测变量的影响都是显著的。本研究变量的收敛效度良好，具体表现为平均方差提取 AVE 值从 0.536 到 0.587 之间，均大于 0.5；联合信度 CR 值从 0.902 到 0.965 之间，均大于 0.7。

(六)区分效度检验

当一个潜变量的 AVE 平方值高于它与其他变量之间的相关系数时，就可以说该变量与其他变量之间具有很高的区分度。学业倦怠、内部动机和外部动机都具有良好的区分效度，其 AVE 平方根值分别为 0.761、0.765 和 0.735，三个变量都高于因子间相关系数的最大绝对值 0.502、0.502 和 0.481。从上表可以看出，本研究中潜变量之间的相关系数小于各潜变量 AVE 的平方根值，因此各潜变量之间具有较高的区分效度。

(七)同源方差检验

一种可能导致自变量和因变量之间产生假相关关系的系统误差是同源偏差问题。为了减少同方源偏差的可能性，在对研究样本数据进行统计分析之前，采用了 Harman 单因素检验和 SPSS 26.0 软件进行探索性因子分析。在本研究中，在对所有测量项目进行探索性因子分析后，首个因子解释了总方差变异的 38.176%，小于临界值 40%。

(八)回归分析

1.学习动机对学习倦怠的影响

学习动机的回归系数值为-0.481，p<0.05，即為学习动机会对学习倦怠产生显著的负向影响关系，假设 H1 成立。如表 1 所示：

表1 学习焦虑和学习动机对学习倦怠的线性回归分析结果

	非标准化系数		标准化系数	*t*	*p*	共线性诊断	
	B	标准误	*Beta*			VIF	容忍度
性别	-0.003	0.101	-0.001	-0.025	0.980	1.021	0.979
感知汉语听的能力	-0.045	0.046	-0.051	-0.973	0.331	1.022	0.978
感知汉语说的能力	-0.052	0.042	-0.065	-1.251	0.212	1.016	0.984
感知汉语读的能力	-0.060	0.044	-0.072	-1.359	0.175	1.045	0.957
感知汉语写的能力	0.006	0.047	0.007	0.129	0.897	1.030	0.971
家庭状况平均月收入	-0.064	0.043	-0.079	-1.505	0.134	1.044	0.958
学习动机	-0.481	0.070	-0.407	-6.901	0.000**	1.311	0.763
R^2	0.386						
调整 R^2	0.364						
F	*F* (8,231)=18.118,*p*=0.000						
D-W 值	2.073						

备注：因变量 = 学习倦怠

* $p<0.05$ ** $p<0.01$

注：本研究整理

2. 内部动机和外部动机对学习倦怠的影响

内部动机和外部动机的回归系数值为-0.361 和-0.262，p 值都小于 0.05，意味着内部动机和外部动机都会对学习倦怠产生显著的负向影响关系，假设 H1a 和 H1b 成立。如表 2 所示：

表2 内部动机和外部动机对学习倦怠的回归分析结果

	非标准化系数		标准化系数	*t*	*p*	共线性诊断	
	B	标准误	*Beta*			VIF	容忍度
性别	0.017	0.106	0.009	0.164	0.870	1.036	0.966
感知汉语听的能力	-0.064	0.048	-0.072	-1.327	0.186	1.015	0.985
感知汉语说的能力	-0.058	0.044	-0.072	-1.329	0.185	1.019	0.981
感知汉语读的能力	-0.039	0.046	-0.046	-0.836	0.404	1.037	0.965
感知汉语写的能力	0.011	0.049	0.012	0.217	0.829	1.030	0.971
家庭状况平均月收入	-0.080	0.045	-0.100	-1.808	0.072	1.045	0.957

	非标准化系数		标准化系数	*t*	*p*	共线性诊断	
	B	标准误	*Beta*			VIF	容忍度
内部动机	-0.361	0.062	-0.364	-5.854	0.000**	1.332	0.751
外部动机	-0.262	0.066	-0.252	-4.004	0.000**	1.364	0.733
R^2			0.329				
调整 R^2			0.306				
F			*F* (8,231)=14.163,*p*=0.000				
D-W 值			2.107				

备注：因变量 = 学习倦怠

* $p<0.05$ ** $p<0.01$

注：本研究整理

五、结语

(一)研究结论

本研究得出学习动机负向影响学习倦怠，这和王幼琨 （2023）的研究结果一致；内部动机负向影响学习倦怠，这和何贵华（2023）的研究结果一致；外部动机负向影响学习倦怠，这与汪明春和张丽霞 (2011)的研究结果一致；且本研究得出内部动机(Beta=-0.361) 比外部动机(Beta=-0.262)对学习倦怠的影响更大，本研究认为在泰学习中文的学生表现出较强的内部学习动机，更倾向于因对知识的渴望和追求个人成长而主动学习。

基于吴鹏泽（2011）的建议，本研究提出两点实质的课堂管理建议，首先，教师应在确保面授课程质量的基础上，积极提升学习者的学习效果，以激发他们运用更多的学习策略，从而确保各阶段的学习质量。

综上所述，对外汉语教师应在保证课堂教学质量的基础上，积极营造互动合作的学习环境，加强学习引导与规范管理，实施不同的教学策略，还可以关注学生的情感需求，实施个性化教学策略，从而有效激发学生的学习动机，最终实现学习效果的整体提升。这不仅有助于提高汉语作为第二语言的教学质量，也为推动汉语国际传播事业的发展提供了坚实的实践支持。

(二)未来研究建议与局限性

随着中泰交流日益密切， 汉语在泰国的地位不断提升，但学生在学习过程中面临汉字书写、声调掌握等挑战，易导致动机下降、倦怠和焦虑。深入探究这些因素的关系，有助于揭示核心问题，为制定针对性教学策略提供依据，同时为东南亚国家汉语教学提供借鉴。

本研究认为，今后可以从以下几个方面进一步拓展相关研究成果。首先，研究泰国高校中文学院学生学习汉语的学习动机、学习倦怠和其他影响因素的关系，对于了解泰国学生汉语学习的现状和问题具有重要意义。第二，可以扩大样本的选择范围，本文的调查虽收集 325 名大学生具有代表性，但未来建议研究可以收集更多的学校样本和更长的时间跨度来重复验证。本研究认为除了曼谷以外的地区，泰国其他大学学生汉语学习动机和学习倦怠的情况值得进一步验证。第三，可以采用定性与定量相结合的研究方法进行研究。在采用问卷分析法进行定量研究的同时，也可以采用访谈法、观察法等定性研究方法，来深入了解泰国大学中文系学生的学习动机和学习倦怠的相关想法。研究泰国高校中文学院学生汉语学习动机、学习倦怠、学习焦虑等因素的关系具有重要意义。

参考文献

蔡水清.大学生外语学习动机的定量研究[J].西南民族大学学报(人文社科版),2004,(02):367-369.

陈由喜.中职生学习动机、学习效能感与学习倦怠的关系及对策研究[D].华中师范大学,2016.

何贵华.教育技术学本科生专业认同度、学习动机与学习倦怠的关系研究[D].湖北师范大学,2023.

江毓,顾玲玲,黄凯丽等.基于主成分分析的职业院校学生学习动机研究[J].现代商贸工业,2023,44(24):118-121.

李若璇,朱文龙,刘红瑞等.家长教育期望对学业倦怠的影响:家长投入的中介及家庭功能的调节[J].心理发展与教育,2018,34(04):489-496.

连榕,杨丽娴,吴兰花.大学生的专业承诺、学习倦怠的关系与量表编制[J].心理学报,2005,(05):632-636.

刘翠瑛.泰国蒲饶中学汉语学习者学习动机调查研究[D].西北师范大学,2020.

刘林瓒.国际汉语教育在跨文化交际中的影响及作用[J].大众文艺,2024,(06) :130-132.

宁蓉,周竹,张俊玲等.昆明医科大学医学生学习倦怠心理现象及对策分析[J].云南医药,2023,44(04):72-75.

秦子涵.文化因素对外国留学生中文写作的影响研究[J].文化创新比较研究,*8*(21) :166-170.

祁芸,赵永发.融合式教学中大学生互动失衡、情绪体验与学习倦怠的关系研究[J].教书育人(高教论坛),2023,(21):14-18.

万伟.两类大学生的自我效能感、学习动机和成就目标定向的比较[D].南京师范大学,2006.

汪明春,张丽霞.大学生学习倦怠的表现及干预对策[J].教育探索,2011,(06):143-144.

王镜媛,夏艺菲,廖杨茜等.医学生学习倦怠与正念水平的相关性探究：基于西南医科大学的研究[J].心理月刊,2023,18(11):68-71.

王幼琨.大学生英语学习倦怠对自主学习能力的影响：动机调控策略的中介效应[J].山东高等教育,2023,11(04):70-76.

吴鹏泽.远程学习者内部学习动机的激发策略[J].现代远距离教育,2011,(02):58-59+66.

徐兴鸿. 初中生学习动机、学习适应性和学习倦怠的关系及其教育启示[D]. 广州大学, 2012.

杨晓雯,王翠.泰国孔子学院中医药文化传播研究[J].云南开放大学学报,2024,26(01):91-97+106.

祝旸.基于结构方程“互联网+教育”课程用户满意度研究[D].江西财经大学,2018.

Doll, W. J., Xia, W., & Torkzadeh, G. (1994). A confirmatory factor analysis of the end-user computing satisfaction instrument. *MIS quarterly*,*18* (4), 453-461.

Freudenberger, Herbert J. "Staff burn-out." [J]. *Journal of social issues* ,1974,30 (1): 159-165.

Horwitz, Elaine K., Michael B. Horwitz, and Joann Cope. "Foreign language classroom anxiety." [J]. *The Modern language journal,* 1986,70 (2): 125-132.

Kanchanasook, A., & Sae-jia, H. (2024). The strategy of task-based teaching in business Chinese teaching design of Thailand university. *Chinese Language and Culture Journal*, *11*(1),15–32.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, *55*(1), 68-78.

Tinsley, H. E., & Tinsley, D. J. Uses of factor analysis in counseling psychology research. [J]. *Journal of counseling psychology,1987, 34*(4): 414-424.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
LUO HONGWEI

Highest Education（最高学历）：
Master's degree student,
Chinese International College,Master of Arts in Teaching Chinese to speakersof other languages, Dhurakij Pundit University

University or Agency（任职院校或单位）：
Dhurakij Pundit University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese to speakers of other languages

Address（地址）：
110/1-4 Pracha Chuen Rd, Thung Song Hong, Lak Si, Bangkok 10210

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHOU I-WEN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. Kasetsart University

University or Agency（任职院校或单位）：
Dhurakij Pundit University

Field of Expertise（专业领域）：
Human Resources Management for Chinese Language Teaching to Foreigners, Cross-Cultural Management, Educational Psychology and Behavior

Address（地址）：
110/1-4 Pracha Chuen Rd, Thung Song Hong, Lak Si, Bangkok 10210

泰国高中生汉语“X 比 YZ”句偏误研究

A Study on the Errors of Thai High School Students in Using the Chinese “X Bi Y Z” Sentence

刘婉婷

NATASA TANGCHAIWANNA

北京语言大学、教师教育学院、北京，中国

College of Teacher Education，

Beijing Language and Culture University，Beijing，P.R. China

E-mail: natasa.tang76@gmail.com

Received: 15 October 2024 / Revised: 26 May 2025 / Accepted: 13 June 2025

摘要

本文对泰国高中生汉语“X 比 YZ”句出现的偏误情况进行研究，通过调查问卷的方法对泰国 10 所学校共 127 名学生进行调查，研究发现偏误类型主要有五种：误代、错序、遗漏、误加和搭配不当。其中，遗漏类偏误最多，主要表现在助词“的”和“得”的遗漏上。其次为错序类偏误，其中“多/少/早/晚”与动词的错序问题尤为显著。这些偏误的出现主要和母语负迁移、目的语知识过度泛化、“X 比 YZ”句本身的复杂性以及交际策略不当有关。为了减少偏误，本文针对偏误原因提出了相应的教学建议，包括针对母语负迁移的建议、针对目的语知识过度泛化的建议、针对“X 比 YZ”句本身复杂性的建议以及针对交际策略不当的建议。

关键词：泰国高中生；“比”字句；偏误；教学建议

ABSTRACT

This study investigates the errors made by Thai high school students in Chinese "X 比 YZ" sentences. A survey of 127 students from 10 schools in Thailand identified five main error types: substitution, word order mistakes, omission, addition, and improper collocation. The most common error was omission, especially with the particles "的" and "得." The second most common was word order mistakes, particularly with "more/less/early/late" +verbs. These errors are mainly due to negative transfer from the native language, overgeneralization of target language rules, the complexity of "X 比 YZ" sentences, and inappropriate communication

strategies. To reduce these errors, the study suggests targeted teaching strategies, addressing issues like native language interference, overgeneralization, sentence complexity, and communication strategies.

Keywords：Thai high school students, "bi" sentence, errors, teaching suggestions

一、绪论

（一）选题缘由及意义

“比”字句是汉语语法中常见的重要句式之一。根据《国际中文教育中文水平等级标准》（2021），“比”字句属于比较句这一语法点，在初、中、高等均有分布。国际中文教育中通常学生在初级阶段就已经学习到了多种类型的“比”字句。但在教学过程中，笔者发现泰国学生在使用“比”字句时常常出现偏误。例如：

（1）*他高比我。（改为：他比我高。）

（2）*他比我大两年。（改为：他比我大两岁。）

（3）*她比我很好看。（改为：他比我更好看。）

（4）*他吃饭比我多。（改为：他吃饭吃得比我多。）

这些偏误的产生可能与母语负迁移有关，也可能与“比”字句本身的复杂性有关。为了深入了解泰国学生在学习汉语“比”字句时出现的偏误情况，本文将针对泰国的高中生进行调查。之所以选择泰国高中生，是因为在泰国，不少学生从中小学开始接触汉语，进入高中阶段后学生的汉语水平虽然处于初级阶段，但基本上都已学过“比”字句。为了更具体、更集中地分析偏误情况，本文将聚焦于“比”字句的肯定形式，即“X 比 YZ”句的偏误情况，详细分析各类偏误产生的原因，并提出相应的教学建议。为泰国本土教师的教学提供一定的参考，同时，对汉语学习者和国际中文教材的编写也具有一定的参考价值。

（二）研究对象及研究方法

1. 研究对象

本文的研究对象为泰国高中生学习汉语“比”字句的肯定形式即“X 比 YZ”句时出现的偏误情况。泰国高中生大多处于汉语学习的初级阶段，而根据《国际中文教育中文水平等级标准》（2021），该阶段涉及的比较句包括比较句 1-4，其中比较句 1、2 和 4 均与“比”字句相关。鉴于本文主要聚焦于“比”字句肯定形式的偏误情况，因此我们特别选取了比较句 1、2 和 4 中的“比”字句肯定形式来进行偏误考察。

2. 研究方法

本文主要采用问卷调查法来收集数据。调查范围覆盖了 10 所泰国学校的 127 名高中生[1]，其中公立学校 8 所（学生 100 人，占比 78.74%）、私立学校 2 所（学生 27 人，占比 21.26%）。调查数据显示，未参加过 HSK 的学生共 81 人，占比 63.78%；已通过 HSK 的学生共 46 人，占比 36.22%。具体分布为 HSK1-3 级（初级）26 人（占总人数 20.47%），HSK4-6 级（中级）20 人（占总人数 15.75%），无学生达到 HSK7-9 级（高级）水平。

由于未参考学生占比较高，难以直接界定其语言水平。本文通过访谈教师及学生补充信息，发现：初级水平群体：8 所公立学校中的大部分学校使用基础教学课件，内容以初级汉语为主。这部分未参考学生（占总人数约 50%-60%）加上已通过 HSK1-3 级的学生（占总人数 20.47%），构成了约 70%-80% 的初级水平学生。而中级水平群体：8 所公立学校中的小部分学校及全部 2 所私立学校的教学内容涵盖初级至中级汉语知识。这部分未参考学生（占总人数约 10%-20%）加上已通过 HSK4-6 级的学生（占总人数 15.75%），构成了约 25%-35% 的中级水平学生。

尽管本文聚焦初级汉语调查，但考虑到中高级学生在初级语法、词汇使用中仍可能出现偏误，其作答数据对偏误分析仍具研究价值。

调查时间为 2024 年 6 月 20 日至 7 月 20 日，为期 30 天。在数据收集完成后，使用了比例统计作为数据分析工具，对收集到的偏误进行分类，分析其原因，并提出针对性的教学建议。

（三）研究综述

1. 中介语的定义

国内学界对中介语的概念已有明确界定，不同学者从理论视角出发阐释其内涵：

鲁健骥（1984）将中介语界定为学习者“自己的语言系统”，强调其系统性、动态性和独立性，认为其形成受母语迁移、过度泛化、教学误导等因素影响，并可能产生“化石化”现象（即某些偏误长期稳定存在，难以纠正）。

吕必松（1990）提出中介语是学习者“创造性构建”的语言系统，突出其假设-检验的认知过程，指出该系统随学习深入持续演变，最终可能接近或达到目标语水平，但存在习得差异。

王建勤（2009）则强调中介语的连续性和层级性，认为学习者语言发展从初级到高级呈阶段性特征，其研究需结合语言对比分析、偏误分析和语言运用数据，以揭示习得规律。

[1] 10 所学校分别为：私立学校 2 所，即 Bangkok Christian College、Wutthi Witthaya School；公立学校 8 所，包括 Chomsurang Upatham School、Chonburi Sukkhabot School、Chonkanyanukun School、Rongkwang Anusorn School、Singsamut School、Streesmutprakan School、Triamudomsuksapattanakarn Suvarnabhumi School、Yupparaj Wittayalai School。

综上可见，学界对中介语的共识可概括为：其是第二语言学习者在习得过程中形成的、介于母语与目标语之间的独立动态语言系统，兼具过渡性（逐步趋近目标语）与稳定性（阶段性固化特征），既非母语的简单迁移，亦非目标语的完整映射。

2. 偏误理论的定义

国内学者对偏误理论的界定聚焦于其理论属性与应用价值：

鲁健骥（1984）明确偏误是中介语的外显表现，区分了“偏误”（系统性错误）与“错误”（偶然性失误），指出可通过偏误分析追溯母语负迁移、过度泛化等认知过程。

李如龙、苏新春（2001）强调偏误的顽固性和可预测性，将其来源归纳为语言迁移（母语 / 目的语内部迁移）、教学因素、学习策略等，并提出偏误分析需结合汉外语言对比。

周小兵（2007）则将偏误分析定位为对外汉语教学的核心工具，提出其描写 - 解释 - 评估三步骤框架，旨在通过偏误揭示学习者的中介语发展阶段，为教学设计提供依据。

综上可见，偏误理论的核心内涵可概括为：以第二语言学习者语言运用中的偏误为研究对象，系统分析其类型、来源、形成机制及教学启示，通过科学化研究路径揭示习得规律，服务于教学实践。

3. 关于“比”字句的研究

（1）关于比较项的研究

学者们对比较项的研究呈现出多维度的探索视角，主要集中于以下两个方向。

一是、针对比较项类型的研究。如许国萍（1997）、李德津、金德厚（2010）和刘亚楠（2020）等。

许国萍（1997）指出“比”字句中，前后的比较项总体可以归纳为三大类：体词性短语（如名词或名词短语）、谓词性短语（如动词和形容词）以及介词短语。刘亚楠（2020）则认为“比”字句中的比较项主要由体词性词语和谓词性词语构成。其中，体词性词语包括名词、代词、名词性短语、数词、量词短语以及方位短语；谓词性词语则主要包括动词、动词性短语以及形容词。

李德津、金德厚（2010）则认为“比”字句的主语可以是各种词类或短语，包括但不限于名词（如“张三比李四高”）、代词（如“你比她更漂亮”）、动词（如“笑比哭好看”）、形容词（如“安静比热闹更舒服”）、联合短语（如“你和他比你和我更合适”）、动宾短语（如“坐火车比坐汽车快”）、补充短语（如“安静一点儿比太热闹舒服多了”）以及主谓短语（如“你唱比他唱还合适”）。

二是、针对比较项对称性的探讨。如刘月华（1983）、李临定（1986）和殷志平（1987）等。

刘月华（1983）指出，为了使句子更加简洁，“比”字句通常会省略“比”后面的部分，即比较基准中的成分。而李临定（1986）则持有不同的观点，他认为只能省略“比”字左边的部分，不能省略右边的部分。殷志平（1987）则进一步认为，既可以省略比较的左边部分，也可以省略右边部分，具体取决于语境和表达需要。虽然这三位学者都提到了省略原则，但他们的观点在省

略的目的和范围上有所不同。刘月华主要强调省略是为了避免歧义，而李临定和殷志平则更关注“比”字句的结构和省略规则。

综上可见，关于“比”字句比较项的研究已形成多维度的理论成果：一方面，学者们系统界定了比较项的语法类型，涵盖体词性、谓词性及各类短语形式，为学习者掌握比较项的多元表达提供了句法依据；另一方面，围绕比较项省略的对称性问题，不同观点从结构规则、语用需求等角度展开探讨，揭示了汉语比较句在简洁性与准确性之间的平衡机制。

（2）关于比较结果的研究

学界对比较结果的研究主要从语法功能与结构类型两个层面展开。

一是、对比较结果的语法、语义特点进行研究，如刘月华（1983）和许国萍（1997）等。

刘月华（1983）认为能充当“比”字句谓语的主要有形容词和心理状态动词。然而，“比”字句中，除了形容词和心理状态动词外，一般动词也占据重要地位。一般动词在“比”字句中的使用条件通常包括：动词前需有“早、晚、先、后、难、易、多、少”等状语修饰；或者动词后需接形容词情状补语、能愿动词+动词的结构；或者是动词本身需具有表示增加或减少、提高或降低等意义的动词。

许国萍(1997)认为比较结果首先必须有一个承担[+性质]语义特征的成分，包括性质形容词、性质动词、能愿动词、变化义动词，它们可以单独充当比较值。其次是承担[+程度]、[+数量]语义特征的成分，这类成分不能独立充当比较值，而是与具有[+性质]语义特征的成分相互关联。

二是、对重动句这类结果项进行研究，如刘雪芹（2012）。

刘雪芹（2012）指出重动句包含了两种最为基本的类型，即动补重动句和动宾重动句。只有动补重动句可以出现在比较句中，格式为“动+宾+动+得+补”，且补语应为具有程度变化区间的性质形容词，如：我比他吃饭吃得晚。在包含重动结构的比较句中，“比+比较基准”作为一个整体，出现的位置比较灵活，可以出现在“动+宾”前后，也可以出现在动补结构中，如：我比他吃饭吃得晚。/我吃饭比他吃得晚。/我吃饭吃得比他晚。

综上可见，关于“比”字句比较结果的研究呈现出对语法规则与语义特征的双重关注：一方面，学者通过界定谓语成分的词性（如形容词、心理动词、一般动词）及使用条件（如动词需搭配状语、补语或特定语义），构建了比较结果的句法框架；另一方面，许国萍提出的[+ 性质][+ 程度][+ 数量]语义特征分类，揭示了比较结果内部成分的逻辑关联。而刘雪芹对重动句的研究则进一步拓展了比较结果的结构类型，尤其是动补重动句的格式特点及“比 + 比较基准”的灵活位置，体现了汉语比较句在结构上的丰富性与灵活性。

（3）关于“比”字句的偏误研究

学界对“比”字句的偏误研究呈现出多元化的视角，主要可概括为以下两类。

一是、不分国别的偏误研究。如程美珍（1997）和刘峰（2004）等。

程美珍（1997）指出了“比”字句的不当用法。例如，比较差异时，应避免误加“非常”或“很”，如：“*这些年人们的生活比以前非常好。”在比较动作时间时，应将“早”放在动词

前，并明确具体差别，不使用“得”，如：“*我比他来得早一天。”应改为：“我比他早来一天。”另外，比较静态差异时，不应涉及动作完成，就是不应使用“了”，而应使用“的”，如：“*我们学了生词比他们学了生词多。”应改为：“我们学的生词比他们多。”

刘峰（2004）把留学生的偏误分为六种偏误类型：词语误用、成分错位、成分缺失、成分多余、结构杂糅、结构残缺。词语误用包括充当比较值的词语误用和程度副词的误用。成分错位包括比较项和比较值错误。成分缺失包括比较项和比较值缺失。成分多余包括“了”字多余和比较值的补语多余。结构杂糅是“比”字句和其它句式的杂糅。结构残缺是“比”字句残缺缺。

二是、分国别的偏误研究。这类研究有的专门针对泰国学习者的偏误进行研究，例如李萍（2018）、卢晓静（2022）和谭静颐（2022）等。

李萍（2018）主要探讨了比较结果位置的错误、缺失、不正确使用，数量补语的多余，比较项的不对称、程度副词的误用、否定词位置错误以及比较标记的误用等问题。卢晓静（2022）主要关注遗漏和误加两种类型的偏误。而谭静颐（2022）的研究涵盖不对称、程度副词的误用、否定词位置错误以及比较标记的误用等方面。

还有的针对其他国家学习者的偏误进行研究。如方娟（2011）对印尼学生的偏误情况进行了研究；张丽娜（2017）对柬埔寨学生的偏误情况进行了研究；杨洋（2019）对墨西哥学生的偏误情况进行了研究；郭帅（2021）对韩国学生的偏误情况进行了研究

综上可见，“比”字句偏误研究已形成全面且深入的体系。从研究维度看，既涵盖不分国别的共性偏误总结，又针对不同母语背景展开个性化分析；从研究价值看，其成果直接为对外汉语教学提供了精准的纠错方向和教学策略。

（4）关于“比”字句的教学研究

学者们围绕“比”字句的教学实践，从关键点阐释与策略设计角度展开了针对性探索。

卢福波（2010）曾指出，教授“比”字句时，应注重一些关键要点和需要特别注意的事项。例如，在教授其基本形式时，需要清晰地解释“比”字句的内涵以及其肯定形式的基本构造。

李德津、金德厚（2010）提出了“比”字句教学的具体注意事项，如“比”字句中，谓语形容词或动词前边只能用副词“更/还”，不能用其他表示程度的副词；比较年龄时，要用“大”“小”，不能用“多”“少”等。

杨玉玲（2011）提出了一些教学提示，如“比”字句的谓语部分除了形容词以外,还可以是心理动词（如“喜欢、讨厌”等）和能愿动词（如“会、能”等）；以用格式化的方法强调“比”字句的语序；程度副词“很”“非常”等不能用在“比”字句中，如要表示比较双方都具有程度较高的某种性质可以用“更”或者“还”；具体差别的数量要放在形容词之后。

这些研究为“比”字句的教学提供了明确的方向，有助于教师和学生更好地掌握其用法。尽管笔者努力寻找泰语中关于“比”字句的文献，但泰语并没有“比”字句的语法点，而只是通过词语来表达比较的意义，因此未找到直接相关的文献。鉴于泰语“比”字句研究的局限性，本文将主要聚焦于汉语中的“比”字句，并将泰语中相应的表达形式进行对比分析。

二、泰国高中生“X 比 YZ”句的偏误类型

在分析泰国高中生“X 比 YZ”句的偏误类型之前，有必要先明晰汉语与泰语在“比”字句上的语法差异。

（一）汉语与泰语“比”字句的语法差异

汉语和泰语在“比”字句上存在一些差异。本文从比较项（X，Y）、比较标记、比较结果（Z）三个核心维度展开对比，通过典型例句揭示两种语言的结构特征。

1. 比较项对比

（1）比较主体 X

- 名词性短语结构

汉语：定语在前，中心语在后（如“我的书包”）。

泰语：中心语在前，定语在后（如“กระเป๋าหนังสือของฉัน”）。

- 省略规则

汉语：比较点能否省略取决于“比较结果”能否激活该点（如“我的个子比你高”可省略为“我比你高”，因“高”默认指身高；但“我的智商比你高”不可省略，因“高”无法激活“智商”）。

泰语：省略规则与汉语类似。

（2）比较基准 Y

- 位置

汉语：紧跟“比”字之后，位于形容词前（如“比汽车快”）。

泰语：位于比较标记“กว่า”之后，且通常置于句末（如“เร็วกว่ารถยนต์”）。

2. 比较标记对比

汉语：“比”位于比较主体 X 和基准 Y 之间（如“他比我高。”）

泰语：“กว่า”位于比较结果 Z 和基准 Y 之间（如“เขาสูงกว่าฉัน”）

3. 比较结果 Z

（1）形容词性比较结果

- 基础结构

汉语：X 比 Y + 形容词（如“我朋友比我高”）。

泰语：X + 形容词 +กว่า+Y（如“เพื่อนฉันสูงกว่าฉัน”）。

- 数量补语的搭配词语

汉语：如“姐姐比我大两岁”。用“岁”搭配“年龄”。

泰语：如“พี่สาวแก่กว่าฉันสองปี”，直译为“姐姐老比我两年”）。用“ปี”（年）搭配“年龄”。

（2）动词性比较结果

- 动补结构

汉语：“X 比 Y + 动词 + 得 + 补语”（如“我比他跑得快”）。/“X+动词+得+比+Y+补语”（如“我跑得比他快”）。

泰语：唯一结构“X+动词+（得）+补语+กว่า+Y”（如“ฉันวิ่ง(ได้)เร็วกว่าเขา”）。

（3）动宾短语 + 补语

汉语：可重复动词或省略（如“他唱歌唱得比我好听”/“他歌唱得比我好听”）。

泰语：无需重复动词，直接接补语（如“เขาร้องเพลงดีกว่าฉัน”）。

（4）状中短语（多 / 少 / 早 / 晚）

汉语：副词位于动词前作状语（如“我比他早睡二十分钟”）。

泰语：副词位于动词后作补语，且“早”用“เร็ว”（快）表达（如“ฉันนอนเร็วกว่าเขายี่สิบนาที”）。

基于上述语法差异，通过对回收问卷的分析，我们发现泰国高中生学习“X 比 YZ”句时出现的偏误类型大致可分为以下五种情况。

（二）偏误类型

1. 误代

误代指在构成“X 比 YZ”句时使用了错误的词语。根据我们的调查结果，这类偏误约占总偏误的 23.49%。具体来说，误代类偏误可细分为以下四类：程度副词的误代、程度补语的误代、助词“的”和“得”的误代以及比较标记的误代。

（1）程度副词的误代

这类误代主要表现在错用了程度副词“很”“太”“最”等。例如：

（5）*大象比狮子**很**大。（改为：大象比狮子大**得多。**/大象比狮子**更**大。）

（6）*他比我跑得**很**快。（改为：他比我跑得**更**快。/他比我跑得**还**快。）

（7）*黄帽子比蓝帽子**太**大。（改为：黄帽子比蓝帽子**更**大。）

（8）*今天比昨天**太**热。（改为：今天比昨天**还**热。/今天比昨天热**多了**。）

（9）*这件衬衫比那件衬衫**最**小。（改为：这件衬衫比那件衬衫**还**小。）

（10）*黄帽子比蓝帽子**最**大。（改为：黄帽子比蓝帽子大**多了**。）

学生在使用形容词前的程度副词时出现了偏误。他们试图通过使用“很”“太”“最”等词来强调比较结果之间的差距，但这种用法在汉语中并不适用。

例（9）（10）中关于“最”这个词，在比较两样东西时，我们通常使用差比句而非极比句，因此，“最”并不适用于这种情境。

（2）程度补语的误代

这类误代主要表现在比较值部分错用了“多”作为程度补语。例如：

（11）*这条裤子比那条长**多**。（改为：这条裤子比那条长**多了**。）

（12）*今天比昨天热**多**。（改为：今天比昨天热**得多**。）

学生原本想要表达的是两者间存在显著差距或数量上的增多。然而，学生由于习惯使用基本的比较结构，如“我的书比他的多”，不当地将“多”这个形容词直接用于“多了”这样的程度补语结构中。在汉语中，如果要表达这种比较值上的差异，应该使用“多了”或“得多”等表达方式，而不能仅仅使用“多”。

（3）助词“的”和“得”的误代

这类误代主要表现在错用了助词“的”和“得”。例如：

（13）*他的分数比我**得**多[2]。（改为：他的分数比我**的**高得多。）

（14）*他的成绩比我**得**多。（改为：她的成绩比我**的**好得多。）

（15）*他跑**的**比我快。（改为：他跑得比我快。）

（16）*他跳**的**比我高。（改为：他跳得比我高。）

学生混淆了助词“的”和“得”的用法。在汉语中，“的”通常用作定语标志，用来连接定语和中心语，表示所属或修饰关系；而“得”则通常用作补语标志，用来连接中心语和补语，表示程度或状态。然而，例（13）（14）中学生误将应该用作定语标志的“的”错用成了补语标志的“得”，而例（15）（16）中又将应该用作补语标志的“得”错用成了定语标志的“的”。

（4）比较标记的误代

这类误代主要表现在错用了比较标记，学生错误地将“离”“跟”等词来替代“比”。例如：

（17）*上海**离**北京七度。（改为：上海的气温**比**北京高七度。）

（18）*他的毛衣**跟**我的厚。（改为：他的毛衣**比**我的厚。）

（19）*红裙子**跟**蓝裙子好看。（改为：红裙子**比**蓝裙子好看。）

例（17）中“离”常用于描述两地间的空间距离，而“七度”作为温度的度量单位，并不适用于“离”的语境。因问卷设定需保留“七度”这一表述，故“离”在此处使用不当。正确的比较方式应使用“比”而非“离”。

例（18）（19）中“跟”通常用于构建等比句，但题目要求表达的是差比句，因此“跟”在此处不适用。正确的选择应该是使用“比”来构建差比句。这可能是由于教师在课堂上同时介绍了等比和差比的概念，或者这两个概念的讲解时间间隔较短，导致学生产生了用词上的混淆。

虽然误代的情况有四种不同的类型，但各类的偏误频率并不相同，其中程度副词的误代类偏误最多，约占误代类偏误的 43.78%，比较标记的误代类偏误最小，约占误代类偏误的 3.53%。具体情况如下表所示：

表 1　误代偏误的偏误分布情况

误代偏误	程度副词的误代	程度补语的误代	助词“的”和“得”的误代	比较标记的误代	总计
数量	211	196	58	17	482
比例	43.78%	40.66%	12.03%	3.53%	100%

2. 错序

[2] 在句子中可能同时存在两种以上的错误类型，我们将仅关注那些属于当前讨论错误类型的部分。

错序指在句子中词语的位置排列不当。根据我们的调查结果，这类偏误约占总偏误的23.93%。具体来说，错序类偏误可细分为以下七类：比较项中定语和中心语的错序、比较点的错序、比较结果形容词的错序、比较结果中形容词和比较值的错序、副词“更/还”的错序、“多/少/早/晚”和动词的错序、动词和补语的错序。

（1）比较项中定语和中心语的错序

这类错序主要表现在定语和中心语的颠倒。例如：

（20）*爸爸他比爸爸我年龄大。（改为：他爸爸比我爸爸年龄大。）

（21）*书这本比书那本贵。（改为：这本书比那本书贵。）

学生错误地将定语放在中心语之后，而正确的位置应该放在中心语之前。

（2）比较点的错序

这类错序主要表现在将比较点放在了不正确的地方。例如：

（22）*我的比他的书新。（改为：我的书比他的新。）

学生将比较点“书”错误地放在比较基准之后，且在比较主体中省略了它。根据刘月华(1983)的观点，这种语法结构是不正确的。正确的做法应该是将“书”放在比较主体之后。笔者赞同刘月华(1983)的观点，因为首先明确比较点是至关重要的，这样即使后面省略也不会造成误解。然而，如果前面省略了比较点，听者可能会感到困惑，因为他们需要等到后面才能明白比较的具体内容。

（3）比较结果形容词的错序

这类错序主要表现在将形容词放在不正确的地方。例如：

（23）*大象大比狮子。（改为：大象比狮子大。）

（24）*我瘦比她 4 斤。（改为：我比她瘦 4 斤。）

（25）*他跳得高比我。（改为：他跳得比我高。）

（26）*他睡得早比我。（改为：他睡得比我早。）

学生错误地将形容词“大”“瘦”“高”“早”等词语放在了比较主体之后、比较标记“比”之前，而正确的位置应该放在比较基准之后。

（4）比较结果中形容词和比较值的错序

这类错序主要表现在形容词和比较值的颠倒。例如：

（27）*他比我三年大。（改为：他比我大三年。）

（28）*红衣服比黑衣服一点儿大。（改为：红衣服比黑衣服大一点儿。）

（29）*我比她 4 斤瘦。（改为：我比她瘦 4 斤。）

学生错误地将比较值放在形容词之前，而正确的位置应该放在形容词之后。

（5）副词“更/还”的错序

这类错序主要表现在将副词“更/还”放在不正确的地方。例如：

（30）*她的头发还比我的长。（改为：她的头发比我的还长。）

（31）*她**更**比我瘦。（改为：她比我**更**瘦。）

（32）*她**还**比我瘦。（改为：她比我**还**瘦。）

学生错误地将程度副词“更/还”放在比较主体之后、比较标记“比”之前，而正确的位置应该放在比较基准之后、形容词之前。

（6）“多/少/早/晚”和动词的错序

这类错序主要表现在“多/少/早/晚”和动词的颠倒。例如：

（33）*他比我**来晚**十分钟。（改为：他比我**晚来**十分钟。）

（34）*他比我**吃多**了三块肉。（改为：他比我**多吃**了三块肉。）

（35）*他比我**拿少**了两个饼干。（改为：他比我**少拿**了两个饼干。）

学生错误地将形容词“多/少/早/晚”放在动词之后，而正确的位置应该放在动词之前。

（7）动词和补语的错序

这类错序主要表现在动词与补语的颠倒。例如：

（36）*兔子比乌龟**快跑**。（改为：兔子比乌龟**跑得快**。）

（37）*他比我**快跑**。（改为：他比我**跑得快**。）

学生错误地将形容词放在动词之前，而正确的位置应该放在动词之后，用以补充说明动作进行的情态。

虽然错序的情况有七种不同的类型，但各类的偏误频率并不相同，其中“多/少/早/晚”和动词的错序类偏误最多，约占错序类偏误的 44.81%，比较点的错序类偏误最小，约占错序类偏误的 1.22%。具体情况如下表所示：

表 2　错序偏误的偏误分布情况

错序偏误	比较项中定语和中心语的错序	比较点的错序	比较结果形容词的错序	比较结果中形容词和比较值的错序	副词“更/还”的错序	“多/少/早/晚”和动词的错序	动词和补语的错序	总计
数量	40	6	136	48	24	220	17	491
比例	8.15%	1.22%	27.70%	9.77%	4.89%	44.81%	3.46%	100%

3. 遗漏

遗漏指在句子中缺少了必要的成分。根据我们的调查结果，这类偏误约占总偏误的 32.89%。具体来说，遗漏类偏误可细分为以下五类：比较点的遗漏、助词“的”和“得”的遗漏、动词重复的遗漏、动词前“多/少/早/晚”的遗漏以及具体宾语的遗漏。

（1）比较点的遗漏

这类遗漏主要表现在缺少了比较点。例如：

（38）*北京比上海低七度。（改为：北京**的气温**比上海低七。）

（39）*他看电影比我更长。（改为：他看电影**的时间**比我更长。）

例（38）中缺少了比较点，即“气温”或“温度”等词。尽管后文提到了“低七度”，意在比较两个城市的气温或温度差异，但由于缺少明确的比较点，听者可能会感到困惑，不清楚是北京的什么方面“低”。

例（39）中缺少了比较点，即“时间”。在汉语中，这样的句子表达是不完整的。为了清晰地表达时间长短的比较，通常需要加上“的时间”。

（2）助词“的”和“得”的遗漏

这类遗漏主要表现在比较基准上缺少了“的”或动词后缺少了“得”。例如：

（40）*哥哥的书包比我大。（改为：哥哥的书包比我**的**大。）

（41）*我的猫比他胖。（改为：我的猫比他**的**胖。）

（42）*他比我跑快。（改为：他比我跑**得**快。）

（43）*他比我跳高。（改为：他比我跳**得**高。）

例（40）（41）中缺少了比较基准后的定语标志“的”，导致句子产生歧义。刘月华（1983）指出这种遗漏可能引起误解，特别是在涉及领属关系时。如例（41）中如果没有“的”，听者可能会误解为是在比较“我的猫”与“他”的胖瘦，而不是与“他的猫”进行比较。

尽管有些说法认为这属于比较项不对称，但考虑到语义关系，笔者更倾向于将其视为歧义。

例（42）（43）中缺少了动词后的补语标志“得”。在汉语中，当形容词补语用于描述动作的情况时，必须在动词后加上“得”作为补语标志。然而，由于泰语中并没有与汉语“得”相对应的用法，导致学生容易忽略这一点。

（3）动词重复的遗漏

这类遗漏主要表现在应当重复动词的地方却没有重复。例如：

（44）*他吃饭得比我多。（改为：他吃饭**吃**得比我多。）

此句子包含动宾短语，在汉语中，如果想在动宾短语后进一步描述动作或添加补语，通常需要重复该动词。然而，学生并未遵循这一规则，因为在泰语中，动宾结构后无需重复动词。

另外，如果将“多”替换为“快”或“慢”，比如句子变为“他吃饭比我快”，确实无需在宾语“饭”之后重复动词“吃”。是否重复动词主要取决于形容词的修饰对象。当形容词如“快”直接修饰动作“吃”时，动词的重复并非必需。然而，如果形容词是用来修饰宾语“饭”，那么动词的重复就是必要的。

（4）动词前“多/少/早/晚”的遗漏

这类遗漏主要表现在应当使用“多/少/早/晚”却不使用。例如：

（45）*他比我喝一瓶水。（改为：他比我**多**喝一瓶水。）

（46）*他比我晚十分钟。（改为：他比我晚**来**十分钟。）

学生在表达时缺少了“多/少/早/晚”等词语的使用。他们可能误以为，仅仅依靠“比”字就能充分展现“多”或“少”的趋势，无需额外添加“多”等形容词。然而，在汉语中，“多/少/早/晚”与动词的组合是一种非常普遍的语法结构，它用于强调动作或状态的程度。

例（46）中学生不仅缺少“多/少/早/晚”的必要成分，还将“晚”误解为动词，相当于“迟到”。实际上，“晚”仅作为一个修饰词，用来描述“来”的时间状态，即动作发生得较迟。

（5）具体宾语的遗漏

这类遗漏主要表现在应当加上具体的名词或宾语却不加上。例如：

（47）*他比我多喝一瓶。（改为：他比我多喝一瓶**水**。）

（48）*他比我迟到十分。（改为：他比我迟到十分**钟**。）

例（47）中缺少了宾语，这使得“多喝”的具体内容不明确。原句中的“一瓶”没有明确指出是一瓶什么，它可能是水、啤酒或其他饮料。由于问卷设计要求回答的是“水”，因此，为了清晰地表达意思，应该加上宾语“水”。

例（48）中同样存在不完整的问题。“十分”在此处并未明确是指十分之一还是十分钟。由于问卷设计要求回答的是“分钟”，因此，为了明确表达意思，应该加上“分钟”。

虽然遗漏的情况有五种不同的类型，但各类的偏误频率并不相同，其中助词“的”和“得”的遗漏类偏误最多，约占遗漏类偏误的 58.81%，比较点的遗漏类偏误最小，约占遗漏类偏误的 9.04%。具体情况如下表所示：

表 3　遗漏偏误的偏误分布情况

遗漏偏误	比较点的遗漏	助词“的”和“得”的遗漏	动词重复的遗漏	动词前“多/少/早/晚”的遗漏	具体宾语的遗漏	总计
数量	61	397	79	71	67	675
比例	9.04%	58.81%	11.70%	10.52%	9.93%	100%

4. 误加

误加指在句子中包含了不必要的词语或结构。根据我们的调查结果，这类偏误约占总偏误的 4.09%。具体来说，误加类偏误可细分为以下两类：助词“的”和“得”的误加以及其他词语的误加。

（1）助词“的”和“得”的误加

这类误加主要表现在比较基准后多了“的”或“得”。例如：

（49）*大象比狮子**的**大。（改为：大象比狮子大。）

（50）*大卫比玛丽**的**瘦二十公斤。（改为：大卫比玛丽瘦二十公斤。）

（51）*大象比狮子**得**大。（改为：大象比狮子大。）

前两例中学生在比较基准后错误地添加了“的”，实际上，不用“的”已足够表达比较点。如例（49）“大象比狮子大”，根据语言的激活扩散模型，“大”这个词自然会使人联想到“个子”或“体型”，因此无需额外添加“的”。然而，如果学生选择使用“的”，那么他们应该明确指出是哪个方面的比较点，以避免读者的困惑。例如，“大象的个子比狮子大”，这样句子的意思就更加明确和清晰。

例（51）中学生错误地添加了“得”。他们是想要描述某物的状态，但实际上，“得”字在汉语中通常是用在动词后面作为补语标志，用来表达动作的程度或结果。然而，在这两道题中并没有出现动词，因此并不需要添加“得”字。

（2）其他词语的误加

这类误加主要表现在句子中添加了上文未提及的无关的额外词语，如“钱”“水”“有”等。例如：

（52）*他的**钱**比我多二十块**钱。**（改为：他比我多二十块钱。）

（53）*他喝**水**比我多一瓶**水。**（改为：他比我多喝一瓶水。）

（54）*他**有**钱比我多二十元。（改为：他比我多二十元。）

（55）*他比我**有**二十块钱。（改为：他比我多二十块钱。）

例（52）（53）中学生重复了“钱”和“水”这一名词。在汉语中，我们习惯上不会在句子中重复提及相同的名词，一次提及通常就足够了。

例（54）（55）中误加了“有”。在汉语中，“有”和“比”这两个词是不能同时出现在同一个句子中的，因为它们分别具有不同的语法功能和用法。“有”是一个存在动词，表示某种状态或事物的存在，而“比”则是一个介词，用于比较两个或多个事物之间的差异。

虽然误加的情况有两种不同的类型，但各类的偏误频率并不相同，其中助词“的”和“得”的误加类偏误最多，约占误加类偏误的 71.43%，其他词语的误加类偏误最小，约占误加类偏误的 28.57%。具体情况如下表所示：

表 4　误加偏误的偏误分布情况

误加偏误	助词“的”和“得”的误加	其他词语的误加	总计
数量	60	24	84
比例	71.43%	28.57%	100%

5. 搭配不当

搭配不当指在句子中词的组合方式不合理。根据我们的调查结果，这类偏误约占总偏误的 15.59%。

搭配不当主要表现在名词和形容词的搭配不正确。例如：

（56）*上海的**气温**比北京的**多**。（改为：上海的**气温**比北京的**高**。）

（57）*北京的**天气**比上海**低**七度。（改为：北京的**气温**比上海的**低**七度。）

（58）*北京的**空气**比上海**低**七度。（改为：北京的**气温**比上海的**低**七度。）

（59）*玛丽的**体重**比大卫**瘦**二十公斤。（改为：玛丽的**体重**比大卫**轻**二十公斤。）

（60）*他比我**薄**。（改为：他比我**瘦**。）

（61）*他的**年龄**比我**老**三**年**。（改为：他的**年龄**比我**大**三**岁**。）

（62）*他的**成绩**比我**高**。（改为：他的**成绩**比我**好**。）

（63）*他的**成绩**比我**多**。（改为：他的**成绩**比我**好**。）

（64）*他的**分数**比我的**多**。（改为：他的**分数**比我的**高**。）

（65）*他的**分数**比我的**好**。（改为：他的**分数**比我的**高**。）

（66）*我的**腿**比她的**大**。（改为：我的**腿**比她的**粗**。）

例（56）中“多”主要是用来描述数量的，而“气温”作为一个度量概念，应用 “高”或“低”来描述它。

例（57）（58）中“天气”“空气”与“低七度”这样的搭配是不合适的。在汉语中，“天气”被用来描述天气的状况或特点，如“好天气”“坏天气”，而“空气”被用来描述大气中的气体状

态或质量，如“空气清新”“空气污染”，这些都不是用来表示温度的差异。要描述温度差异时，使用“气温”会更加合适。

例（59）中学生错误地将描述身材的形容词“瘦”与“体重”这一描述重量的名词搭配使用。在汉语中，当比较两个人的体重时，应使用“轻”或“重”这类形容词，而非“瘦”。同时，如果学生想要使用“瘦”这个形容词，那么可以直接用它来描述人的身材，因为“瘦”本身就已经隐含了身材的含义，例如“玛丽比大卫瘦”。

例（60）中学生错误地使用了“薄”这个词来描述与“我”的比较状态。在汉语中，“薄”一般用来描述物体的厚度或者扁平程度，并不适用于描述人的身材。

例（61）中学生在比较年龄时错误地使用了“老”这个词。在汉语中，“年龄”通常与“大”或“小”这样的词搭配使用，因为“老”有时可能被视为不太礼貌或尊重的说法。此外，在表达年龄差异时，我们通常使用“岁”而不是“年”，如“他比我大三岁”。当然，在没有明确指定比较点或没有提供后续比较值的情况下，学生可以选择使用“老”，如“他比我老”，这里的“老”是用来相对地比较年龄大小，并没有贬义。但在正式的语境中，还是推荐使用“大”或“小”来比较年龄，以避免可能的误解。

例（62）到（65）中“成绩”在汉语中通常与“好”或“差”这样的词搭配使用，而“分数”则更常与“高”或“低”这样的词搭配。

例（66）中“腿”在汉语中通常与“粗”或“细”这样的词搭配使用，而不是“大”或“小”。

虽然搭配不当的情况只有一种类型，但这一类型内部包含了许多不同的词语实例。尽管如此，它们仍被归为搭配不当的同一类别。

小结

从前面的分析可知，偏误类型主要分为五种：误代、错序、遗漏、误加和搭配不当，并且各类数据有所不同，差异显著。同时，各类偏误中还存在不同的小类型，它们之间的数据差距也各不相同。具体情况如下图和表所示。

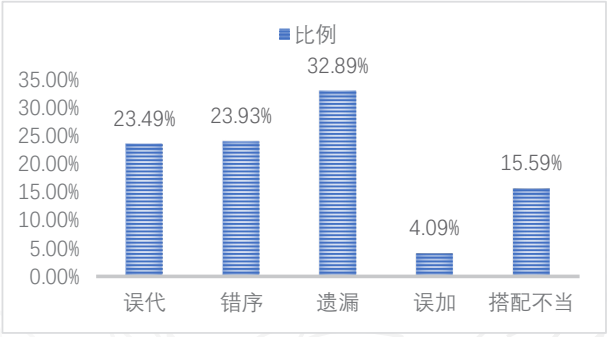

图 1“X 比 YZ”句偏误类型分布图

表 5 “X 比 YZ”句偏误类型统计表

偏误情况	偏误小类型	数量	比例
误代	程度副词的误代	211	43.78%
	程度补语的误代	196	40.66%
	“得”和“的”的误代	58	12.03%
	比较标记的误代	17	3.53%
错序	比较项中定语和中心语的错序	40	8.15%
	比较点的错序	6	1.22%
	比较结果形容词的错序	136	27.70%
	比较结果中形容词和比较值的的错序	48	9.77%
	副词“更/还”的错序	24	4.89%
	“多/少/早/晚”和动词的错序	220	44.81%
	动词和补语的错序	17	3.46%
遗漏	比较点的遗漏	61	9.04%
	助词“的”和“得”的遗漏	397	58.81%
	动词重复的遗漏	79	11.70%
	动词前“多/少/早/晚”的遗漏	71	10.52%
	具体宾语的遗漏	67	9.93%
误加	助词“的”和“得”的误加	60	71.43%
	其他词语的误加	24	28.57%
搭配不当	搭配不当	320	15.59%

由上面图表可知，在各类偏误中，遗漏类偏误占比最高，约占总偏误的 32.89%。这种偏误主要出现在助词“的”和“得”的遗漏上，约占遗漏类偏误的 58.81%，说明这是一个普遍存在的问题。

其次为错序类偏误，这类偏误约占总偏误的 23.93%，其特点是类型多样，共有七种不同的小类型。其中，“多/少/早/晚”与动词的错序偏误尤为突出，约占这类偏误的 44.81%，说明学习者在句子成分排列顺序上存在较多的问题。

再次为误代类偏误，约占总偏误的 23.49%。这类偏误主要集中在程度副词和程度补语的误用上，分别约占误代类偏误的 43.78%和 40.66%，反映出学生在理解和运用这两种语法成分时存在一些困惑。

搭配不当类偏误相对较少，约占总偏误的 15.59%。偏误最少的是误加类偏误，仅占总偏误的 4.09%。这类偏误主要集中在助词“的”和“得”的误加上，约占误加类偏误的 71.43%，说明这同样是一个需要关注的问题。

三、泰国高中生“X 比 YZ”句的偏误原因

通过对以上五种偏误类型的分析，我们认为学生出现偏误的主要原因有如下四种：母语负迁移、目的语知识过度泛化、“X 比 YZ”句本身的复杂性和交际策略不当。

（一）母语负迁移

母语负迁移是指学习者在掌握目的语规则时存在不足，导致他们将母语中的相关规则错误地应用于目的语，从而引发习得偏误的现象。

1.“比”字句各要素句法位置不同造成的负迁移

由问卷调查的结果可以发现汉语“X 比 YZ”句的许多偏误和学习者的母语泰语“比”字句各构成要素的位置有关。具体包括比较项中定语和中心语的位置、比较结果形容词的位置、比较结果中形容词和比较值的位置、副词“更/还”的位置、“多/少/早/晚”和动词的位置等。

A. 比较项中定语和中心语的位置不同造成的负迁移

汉语的定中短语中定语位于中心语前，而泰语则中心语在前，定语在后，学习者受母语的影响从而出现定中的位置偏误，如例（67）（68）：

（67）*爸爸他比爸爸我年龄大。

（68）*书这本比书那本贵。

B. 比较结果形容词的位置不同造成的负迁移

汉语的比较结果形容词放在比较基准之后，而泰语则放在比较主体之后，比较标记之前。学习者受母语的影响从而出现比较结果形容词的位置偏误，如例（69）（70）：

（69）*大象大比狮子。

（70）*我瘦比她 4 斤。

C. 比较结果中形容词和比较值的位置不同造成的负迁移

汉语的形容词放在比较值之前，而英语则放在比较值之后。因为学生自幼就接触英语，因此，笔者将这种现象视为一种特殊母语负迁移。学习者受母语的影响从而出现比较结果中形容词和比较值的位置偏误，如例（71）（72）：

（71）*他比我三年大。

（72）*我比她 4 斤瘦。

D. 副词“更/还”的位置不同造成的负迁移

汉语的“更/还”放在形容词之前，而泰语对应的表达方式有点儿复杂。泰语的“กว่า”(更）意思跟汉语的“更/还”一样表示比较主体在原有程度上的进一步加深，放在句末，例如：เขาผอมกว่าฉันอีก（她瘦比我更）。而泰语的“ยัง”（还）却表示动作的持续或重复的意思，放在比较主体之后，例如：เขายังผอมอยู่เลย（她还瘦着呢）。学习者受表示动作的持续或重复的“ยัง”（还）的位置从而出现副词“更/还”的位置偏误，如例（73）（74）：

（73）*她的头发还比我的长。

（74）*她更比我瘦。

E.“多/少/早/晚”和动词的位置不同造成的负迁移

汉语的“多/少/早/晚”形容词放在动词之前，充当状语，而泰语“มาก/น้อย/เร็ว/ช้า”（多/少/早/晚）形容词却放在动词之后，充当补语。学习者受母语的影响从而出现“多/少/早/晚”和动词的位置偏误，如例（75）（76）：

（75）*他比我来晚十分钟。

（76）*他比我吃多了三块肉。

2.对应的用法不同造成的负迁移

对应的用法不同指的是在汉语中存在而在泰语中不存在，相反在泰语中存在而在汉语中不存在的某些成分的用法。

首先，我们来看在汉语中存在而泰语中不存在的对应用法，包括“得”作为补语标志的用法以及动词重复的用法。

A.“得”作为补语标志的用法不同造成的负迁移

在汉语中，为了描述动作的结果或状态，我们通常在动词后添加助词“得”来作为补语的标志，其后紧跟着形容词来进一步说明。然而，在泰语中，并没有与汉语中“得”对应的用法。在泰语中，形容词可以直接放在动词之后，无需插入助词“得”。

学习者受母语的影响从而出现“得”的遗漏偏误，如例（77）（78）：

（77）*他比我跑快。

（78）*他比我跳高。

B.动词重复的用法不同造成的负迁移

因为涉及到了动宾短语。在汉语中，如果想在动宾短语后进一步描述动作或添加补语，通常需要重复该动词。然而，在泰语中并没有对应的用法，在泰语中，可以直接把形容词或比较结果放在动宾后面，无需再重复一遍动词，也无需插入助词“得”。学习者受母语的影响从而出现动词重复的遗漏偏误，如例（79）：

（79）*他吃饭得比我多。

接下来，我们来看在汉语中不存在而在泰语中存在的对应用法，包括其他词语的用法。

C.其他词语的用法不同造成的负迁移

泰语和汉语在处理拥有关系时存在语法上的差异。在泰语中，涉及拥有关系的句子通常会出现“มี”（有）字，是不可或缺的，否则句子会显得不完整。但在汉语中没有对应的用法，在汉语中，“有”作为存在动词，与“比”这一介词在语法功能和用法上有所区别，因此通常不会在同一句子中同时使用。学习者受母语的影响从而出现误加词汇的偏误，如例（80）（81）：

（80）*他有钱比我多二十元。

（81）*他比我有二十块钱。

3. 搭配不同造成的负迁移

搭配不同指的是在汉语和泰语中，进行比较时所使用的形容词与比较点或名词的搭配存在差异。具体如下表所示：

表 6 汉语与泰语形容词在不同比较点上的搭配对比表

比较点/名词	搭配的汉语形容词	搭配的泰语形容词
1. 气温	高/低	มาก/สูง/ต่ำ （多/高/低）
2. 空气	清新/污染	ดี/แย่ （好/坏）
3. 体重	轻/重	เยอะ/น้อย （多/少）
4. 年龄	大/小	แก่/มาก/อ่อน （老/多/年轻）
5. 成绩	好/不好	สูง/ต่ำ/ดี/ไม่ดี （高/低/好/不好）
6. 分数	高/低	สูง/ต่ำ/ดี/ไม่ดี （高/低/好/不好）
7. 腿	粗/细	ใหญ่/เล็ก （大/小）

汉语和泰语在形容词搭配上存在一些差异。因此，学习者受母语的影响从而出现搭配不当的偏误，如例（82）-（85）：

（82）*上海的气温比北京的多。

（83）*他的成绩比我高。

（84）*他的分数比我的多。

（85）*我的腿比她的大。

（二）目的语知识过度泛化

目的语知识过度泛化是学生在学习第二语言时，会将已掌握的目的语知识或规则不恰当地应用到新知识上，而这些规则或知识在新的语境中并不适用，因此导致语言偏误。这种情况通常被称为“目的语负迁移”。

1. 程度副词的过度泛化

学生掌握了程度副词“很”“太”与形容词结合的结构，如“他很好”。然而，当进一步学习到“X 比 YZ”句型时，会将之前的规则泛化，从而出现程度副词的误代偏误，如例（86）（87）：

（86）*大象比狮子很大。

（87）*今天比昨天太热。

2. 形容词“多”的过度泛化

学生掌握了基本的“X 比 YZ”句结构，如“女厕所比男厕所多”，在这种结构中，“多”直接作为比较结果。由于学生将比较结果泛化，从而出现程度补语的误代偏误，如例（88）（89）：

（88）*这条裤子比那条长多。

（89）*今天比昨天热多。

3.助词“的”和“得”的过度泛化

学生掌握了“是…的”句型，这种句型用于强调句中的词语，因此学生可能会为了强调比较项而错误地添加“的”。此外，由于“是”在许多情况下可以省略，学生可能会觉得即使没有“是”也是正确的用法。从而出现“的”的误加偏误，如例（90）（91）：

（90）*大象比狮子的大。

（91）*咖啡比牛奶的更热。

另一方面，因学生掌握了“得”用于描述后面的情况，但可能不清楚它应该放在动词后面。从而出现“得”的误加偏误，如例（92）：

（92）*大象比狮子得大。

4.形容词作为状语用法在补语位置上的过度泛化

学生掌握了形容词作为状语的用法，即形容词放在动词之前，如“快跑”“慢走”“多吃”。然而，当遇到形容词作为补语的情况时，学生可能会将形容词作为状语的用法不恰当地泛化，从而出现动词和补语的错序偏误，如例（93）（94）：

（93）*兔子比乌龟快跑。

（94）*他比我快跑。

（三）“X 比 YZ”句本身的复杂性

“X 比 YZ”句本身的复杂性是指“X 比 YZ”句本身就已经很复杂，如“X 比 YZ”句内部结构多变和比较结果的复杂性。

1.“X 比 YZ”句内部结构多变

“X 比 YZ”句结构非常丰富多变，包括“X 比 Y+动词+得+补语”结构，“X+动宾短语+动词+得+比 Y+补语”结构以及“X 比 Y+多/少/早/晚+动词+数量短语”结构。

A.“X 比 Y+动词+得+补语”结构。这种结构可以变换为两种句型：

a.X 比 Y+动词+得+补语，如“我比他跑得快”

b.X 动词+得+比 Y+补语，如“我跑得比他快”

B.“X+动宾短语+动词+得+比 Y+补语”结构。这种结构主要可以变换为三种句型：

a.X+动宾短语+动词+得+比 Y+补语，如“他唱歌唱得比我好听”

b.X+动宾短语+比 Y+动词+得+补语，如“他唱歌比我唱得好听”

c.X+宾语+动词+得+比 Y+补语，如“他歌唱得比我好听”

在这些句型中，我们可以观察到“比”字的位置相当灵活，既可以放在比较主体之后，也可以放在动词或补语标志“得”的之后。

C.“X 比 Y+多/少/早/晚+动词+数量短语”结构。

“多/少/早/晚”这些形容词，既可以出现在动词前充当状语，也可以出现在动词后充当补语。如例（95）（96）：

（95）我比他早睡二十分钟（在这里，“早”作为状语修饰动词“睡”）

（96）我睡得比他早二十分钟（在这里，“早”作为补语补充说明“睡”的程度）。

2. 比较结果的复杂性

在汉语中，比较结果呈现出一定的复杂性和多样性。包括动词性比较结果的复杂性以及比较结果的前后组合短语的复杂性。

A. 动词性比较结果的复杂性

当句子中包含动词时，不能直接加上形容词来形成比较结果，而需要通过“得”作为补语标志，再加上形容词。例如，“他跑得比我快”。

如果是动宾短语作为比较结果，不仅需要加上“得”，而且通常还需要重复动词，才能再加上形容词。如，“他唱歌唱得比我好听”。

但并非所有动宾短语都需要重复动词，这取决于修饰的是动词还是宾语的部分。例如，“我吃饭比他快”中，“快”修饰的是动词“吃”，因此不需要重复动词。而在“我吃饭吃得比他多”中，“多”修饰的是宾语“饭”，因此需要重复动词。

由此可见，动词性比较结果的结构相当复杂，且受到多种条件的制约。

B. 比较结果的前后组合短语的复杂性

形容词之后可以加上程度补语，如“多了”“得多”等，还可以在之前加上程度副词，如“更”“还”等，。

这里的程度副词与程度补语在意义上虽然都表示“多”的方向，但它们的用法和功能是有区别的。“更/还”的意思是比较主体在原有程度上的进一步加深。而“多了”“得多”意思是表示程度的显著差异。

“X 比 YZ”句型本身的结构和用法较为复杂，这导致学生在使用时容易感到困惑和混乱，难以清晰准确地掌握其用法，从而容易出现偏误。

（四）交际策略不当

交际策略是学习者在言语交流中有意识采取的行动，以维持交流的流畅。有效的策略能提高汉语水平，而错误的策略或者不适合的策略可能导致交流障碍。

常见的错误策略包括简化和回避。简化是将复杂句型简化以易表达；回避则是因担心犯错或缺乏自信而避免使用复杂句型。虽然这些策略有助于保持交流，但可能使表达不够精确。

根据调查问卷的结果，这些偏误并非典型语法错误。例如：

原句：“北京的气温比上海低七度”，但学生简化为：“北京比上海冷”。

原句：“今天比昨天热得多”，但学生简化为：“今天比昨天热”。

原句：“她比我还瘦”，但学生简化为：“她比我瘦”。

从这些例子可见，学生在面对复杂句子时，倾向于简化表达。虽然这有助于沟通，但长期可能限制汉语水平的提高，使表达不够精确。

四、泰国高中生“X 比 YZ”句的教学建议

由上文的分析可知，泰国学生学习“X 比 YZ”句时出现偏误的原因是多方面的，为了尽可能地减少偏误的出现，我们尝试在偏误原因的基础上提出一些相应的教学建议。

（一）针对母语负迁移的建议

针对母语负迁移的原因，教师可以多进行对比分析，让学生深入了解汉语和泰语之间的差异。

比如，在教授“比”字句时，教师应注意到汉语和泰语在“比”字句各要素句法位置上的不同。教师可以首先教授汉语的主要或基本结构“X 比 YZ”，并明确指出这一结构与泰语中的“XZ 比 Y”结构的差异。通过对比，帮助学生理解两种语言在表达比较关系时的不同方式。接下来，教师可以进一步讲解汉语中更具体的结构，如比较项的定中短语等，并继续与泰语中的相应结构进行对比。同时，由于“比”字句在汉语的各个阶段（如《等级标准》中的比较句 1、2 和 4）中的句子结构也有所不同，如比较结果中的形容词和比较值的位置、副词“更/还”的位置、“多/少/早/晚”和动词的位置等，这些都是汉语和泰语之间的差异点。教师应该详细地对比分析这些差异，以便学生能够清晰地理解并避免母语负迁移的影响。

（二）针对目的语知识过度泛化的建议

针对目的语知识过度泛化的问题，教师可以多提供正确的示范，让学生有更多的正确输入。同时，教师也应该将之前学过的知识与新知识进行对比分析，以预防学生可能从旧知识中过度泛化到新知识。这样可以帮助学生深入了解之前的知识和目前的新知识之间的差别和相似之处。

比如，在讲解程度副词“更/还”时，当教师说“今天比昨天还热。”时，老师还可以多提供一些例句，如“昨天比前天还冷”、“大象比狮子还大”、“老鼠比兔子还小”等，让学生输入并习惯新知识的内容点。但同时，教师应该提前预测并举例学生可能会出现的偏误，如“*今天比昨天太热”，并解释错误的地方在于“太”与“还”的误用。此时，教师可以把之前学生已经掌握过的知识，如“今天太热”这样的句子，与新学的知识进行对比，解释这个句子和新学的知识在用法上的不同，从而让学生理解和掌握他们之间的差别，以避免受到目的语知识过度泛化的影响。

（三）针对“X 比 YZ”句本身复杂性的建议

针对“X 比 YZ”句本身的复杂性，教师可以采用由易到难、循序渐进的教学方法，使学生能够清晰地理解和掌握。在教学结束后，再进行归纳总结，帮助学生系统地掌握语法知识。

比如“X 比 YZ”句内部结构多变，尤其是涉及动词性的比较结果时。如“X 比 Y+动词+得+补语”（我比他跑得快）可以变换为“X+动词+得+比 Y+补语”（我跑得比他快）的结构。教师在讲解时，首先应先讲解前者结构，因为这一结构更接近“比”字句的基本形式，容易让学生理解。在学生充分理解并掌握了前者结构后，教师再引入后者结构进行讲解，虽然这一步骤的难度稍高，因为“动词+得”移动到了“X”和“比 Y”的中间，但学生已经有了前面的基础，更容易接受新知识。在所有结构讲解完毕后，教师应进行系统的归纳总结，强调这两个结构虽然位置有所改变，但在表达上是可以互换使用的，从而帮助学生清晰地理解和掌握。

（四）针对交际策略不当的建议

针对交际策略不当的问题，教师可以多创造交际情境，让学生在实际运用中提高交际能力。交际策略不当主要表现为简化和回避，因此，教师除了鼓励学生克服自己的恐惧心理外，还可以设计一些活动进行角色扮演和对话练习，让学生避免简化和回避。

例如，针对句子“北京的气温比上海低七度”，老师可以让两个学生分别扮演北京人和上海人。北京人可以多穿一些外套和围巾，而上海人则可以穿得比较轻便。然后，在班里进行对话，北京人可以说：“北京的气温比上海低七度。”而上海人可以说：“上海的气温比北京高七度。”教师还可以变换比较值，比如将“七度”换成“二十度”，并让学生根据新的比较值调整自己的装扮。这样，学生不仅能实际运用所学的语言点，还能让课堂气氛变得更加活跃。通过这样的活动，学生可以更勇敢地表达，减少回避，并养成不选择简化原则的好习惯。

五、结语

本文对泰国高中生汉语“X 比 YZ”句出现的偏误情况进行研究，通过调查问卷进行调查，我们发现泰国高中生在学习“X 比 YZ”句时出现的偏误类型大致可以分为以下五种情况：误代、错序、遗漏、误加和搭配不当。

其中遗漏类偏误占比最高，约占总偏误的 32.89%。这类偏误中出现最多的是助词“的”和“得”的遗漏，这种情况约占遗漏类偏误的 58.81%，说明这是一个普遍存在的问题。其次为错序类偏误，约占总偏误的 23.93%，其特点是类型多样，共有七种不同的小类型。其中，“多/少/早/晚”与动词的错序问题特别突出，约占错序类偏误的 44.81%，说明学生在句子成分的排列顺序上存在一定的问题。再次为误代类偏误，约占总偏误的 23.49%，与错序类偏误的比例相近。这类偏误主要集中在程度副词和程度补语的误用上，分别约占误代类偏误的 43.78%和 40.66%，反映出学生在理解和运用这两种语法成分时存在一些困惑。搭配不当类偏误相对较少，约占总偏误的 15.59%，但其涉及的内容却比较复杂。数量最少的是误加类偏误，仅占总偏误的 4.09%，这类偏误主要集中在助词“的”和“得”的误加上，约占误加类偏误的 71.43%，这同样是一个需要关注的问题。

这些偏误主要和母语负迁移、目的语知识过度泛化、“X 比 YZ”句本身的复杂性以及交际策略不当有关。

母语负迁移主要有汉语和泰语的“比”字句各要素句法位置不同造成的负迁移、对应的用法不同造成的负迁移以及搭配不同造成的负迁移；目的语知识过度泛化主要包括程度副词的过度泛化、形容词“多”的过度泛化、助词“的”和“得”的过度泛化以及形容词作为状语用法在补语位置上的过度泛化；“X 比 YZ”句本身的复杂性主要包括“X 比 YZ”句内部结构多变以及比较结果的复杂性；交际策略不当包括学生在表达时采用的简化和回避策略。

为了减少偏误，我们针对偏误原因提出了相应的教学建议，包括针对母语负迁移的建议、针对目的语知识过度泛化的建议、针对“X 比 YZ”句本身复杂性的建议以及针对交际策略不当的建议。

针对母语负迁移，教师应加强汉泰语言对比分析，帮助学生理解两者差异；针对目的语知识过度泛化，教师应提供正确示范，并对比新旧知识，明确其异同；针对“X 比 YZ”句本身的复杂性，教师应采用循序渐进的教学策略，教学后进行总结，帮助学生系统地掌握语法知识；针对交际策略不当，教师应创设交际情境，让学生在实践中提升交际能力。

参考文献

程美珍.汉语病句辨析九百例[M].北京：华语教学出版社，1997

方娟.印尼学生汉语比较句偏误分析：[硕士学位论文][D]. 湖南：湖南师范大学，2011

郭帅.对外汉语教学视角下的汉韩比较句对比研究：[硕士学位论文][D].山西：山西大学，2021

李德津，金德厚.汉语语法教学[M].北京：北京语言大学出版社，2010

李临定.现代汉语句型[M].北京：商务印书馆，1986

李萍.汉泰比较句的对比及偏误分析：[硕士学位论文][D].山西：山西大学，2018

李如龙，苏新春.语言偏误分析[M]. 福州：福建教育出版社，2001.

刘峰.留学生汉语比较句偏误分析：[硕士学位论文][D].广东：暨南大学，2004

刘雪芹.现代汉语重动句研究[M].上海：学林出版社，2012

刘亚楠.对外汉语初级阶段“比”字句教学研究：[硕士学位论文][D]. 河南：河南师范大学，2020

刘月华.实用现代汉语语法[M].北京：外语教学与研究院出版社，1983

卢福波.汉语语法教学理论与方法[M].北京：北京大学出版社，2010

卢晓静.泰国初级水平学生汉语差比句习得情况及教学研究：[硕士学位论文][D].河南：河南理工大学，2022

鲁健骥.中介语理论与外国人学习汉语的语音偏误分析[J]. 语言教学与研究，1984 (3):4-18.

吕必松.对外汉语教学发展概要[M]. 北京：北京语言学院出版社，1990.

谭静颐.面向泰国中小学的汉语比较句教学研究：[硕士学位论文][D].陕西：陕西理工大学，2022

王建勤.第二语言习得研究[M]. 北京：商务印书馆，2009.

许国萍.现代汉语“比”字句研究：[硕士学位论文][D].上海：复旦大学，1997

许国萍.现代汉语差比范畴研究[M].上海：学林出版社，2007

杨洋.墨西哥学生习得汉语比较句的偏误分析及教学建议：[硕士学位论文][D].广东：广东外语外贸大学，2019

杨玉玲.国际汉语教师语法教学手册[M].北京：高等教育出版社，2011

张丽娜.柬埔寨汉语学习者比较句学习情况研究：[硕士学位论文][D].武汉：武汉大学，2017

周小兵.对外汉语教学入门[M]. 广州：中山大学出版社，2007.

Name and Surname（姓名）：
NATASA TANGCHAIWANNA

Highest Education（最高学历）：
M.Ed.(Teaching Chinese to Speakers of Other Languages)

University or Agency（任职院校或单位）：
Beijing Language and Culture University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese to Speakers of Other Language

Address（地址）：
Beijing Language and Culture University, P.R.China

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนสำหรับนักศึกษาครู

The Effects of Task-Based Learning Activities Combined with Feedback on Chinese Speaking Communication Skills for Teaching among Pre-service Teachers

ปิยนาถ ปิยสาธิต
PIYANART PIYASATIT
คณะครุศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
School of Education, Panyapiwat Institute of Management
E-mail piyanartpiy@pim.ac.th
Received: 15 April 2025 / Revised: 27 May 2025 / Accepted: 6 June 2025

บทคัดย่อ

การดำเนินการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับนักศึกษาครู และ 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย คือ นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาจีน ที่ศึกษาในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน จำนวน 18 คน เลือกโดยวิธีการเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบทดสอบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค และ 2) แบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการใช้กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติทดสอบ Wilcoxon signed – rank test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน หลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อวิเคราะห์รายองค์ประกอบ พบว่า ความสามารถในการออกเสียง มีคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการใช้ไวยากรณ์ ความสามารถในการใช้คำศัพท์ และความคล่องแคล่วและการใช้ภาษาในการจัดการชั้นเรียน มีคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ผลประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน

คำสำคัญ ความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาระงานเป็นฐาน การให้ข้อมูลย้อนกลับ นักศึกษาครู

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to compare Chinese speaking communication skills for teaching before and after implementing task-based learning activities combined with feedback for pre-service teachers, and 2) to examine learners' perceptions regarding the implementation of task-based learning activities combined with feedback. The sample group, selected through purposive sampling, consisted of 18 undergraduate students enrolled in the Chinese Grammar course in the Bachelor of Education, majoring in the Teaching Chinese Language Program. The experimental tools included lesson plans for task-based learning activities combined with feedback. The data collection instruments were: 1) a test of Chinese speaking communication skills for teaching and rubric scoring criteria, and 2) an opinion evaluation form regarding task-based learning activities combined with feedback. The data were analyzed qualitatively through content analysis and quantitatively using descriptive statistics and the Wilcoxon signed-rank test.

The research findings revealed that: 1) Chinese speaking communication abilities for teaching after implementing task-based learning combined with feedback were significantly higher than before at the .01 level. When analyzing individual components, pronunciation ability showed significantly higher post-test scores at the .05 level. In contrast, grammatical ability, vocabulary usage, fluency, and language use in classroom management showed substantially higher post-test scores at the .01 level. 2) Students' opinions regarding task-based learning combined with feedback were at the highest level in all aspects.

Keywords: Chinese Speaking Communication Skills for Teaching; Task-based Learning Activity; Feedback; Pre-service Teacher

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนทุกระดับการศึกษาให้มีความรู้ มีทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็น โดยสมรรถนะสำคัญ ประกอบด้วย ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การร่วมมือกับผู้อื่น ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ทักษะชีวิต การใช้เทคโนโลยี (สำนักงานบริหารการมัธยมศึกษาตอนปลาย สพฐ., ม.ป.ป.) อีกทั้ง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีความสอดคล้องกับ

การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และการปฏิรูปการเรียนการสอนในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย มีบทบาทในการเรียนรู้มากขึ้น (โชติวัน แย้มขยาย, 2566) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและประสบความสำเร็จในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในการผลิตครูภาษาจีน จึงจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะด้านการสื่อสารภาษาจีนควบคู่ไปกับทักษะการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาครูสามารถเป็นต้นแบบและถ่ายทอดความรู้ภาษาจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในปัจจุบันภาษาจีนมีบทบาทต่อตลาดแรงงานของไทย โดยแนวโน้มความต้องการบุคคลที่มีความสามารถในด้านภาษาจีนยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทุกสายงานต่างก็ให้ความสำคัญต่อทักษะทางการสื่อสารภาษาจีนมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะทางการพูด (ปิยนาถ ปิยสาธิต, 2564) จากการศึกษาพบว่า นักเรียนไทยส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโครงสร้างประโยคภาษาจีน แต่ไม่สามารถใช้ภาษาในการสื่อความหมาย แลกเปลี่ยนทัศนคติได้ เนื่องจากอิทธิพลจากการเรียนการสอนของครูที่เป็นลักษณะผู้สอนสื่อความทางเดียว และเน้นการถอดความจากภาษาไทยเป็นหลัก (บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์, 2565) นอกจากนี้ ครูภาษาจีนในไทยกว่าร้อยละ 46.15 ใช้วิธีการสอนแบบอธิบายและฝึกฝน ร้อยละ 38.46 ใช้วิธีการสอนแบบแปลไวยากรณ์ และครูผู้สอนมักเลือกใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสารกับนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 49.51 (ธีรพงศ์ แก้วมณี และ วรรณา เหล่าเขตกิจ, 2567) สภาพการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าวิธีการสอนของครูไทยยังคงไม่เอื้อต่อการพัฒนาการสื่อสารให้กับผู้เรียน และการเลือกใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสารในชั้นเรียน ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสในการฝึกฝนการใช้ภาษาจีนในสถานการณ์จริง ปัญหานี้จึงนำไปสู่ช่องว่างระหว่างความต้องการของตลาดแรงงานที่เน้นทักษะการพูดสื่อสาร กับความสามารถจริงของผู้เรียนที่ยังคงอยู่ในระดับที่จำกัด ดังนั้น การพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนสำหรับนักศึกษาครู จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาครูสามารถใช้ภาษาจีนในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐาน (Task-based Learning) เป็นแนวคิดการสอนภาษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้ภาษาผ่านการทำกิจกรรมที่มีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิตจริง (Ellis, 2003; Nunan, 2004; Skehan, 1998) โดย Willis & Willis (2007) ได้เสนอว่า วิธีที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการสอนภาษาคือการให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาจริงในห้องเรียน ผ่านการออกแบบภาระงานที่กำหนดให้ผู้เรียนใช้ภาษาเป้าหมาย เช่น การอภิปราย การแก้ปัญหา เกมการศึกษา เป็นต้น ผู้สอนควรเริ่มต้นจากแนวคิดภาระงานเป็นฐาน แต่สามารถพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับห้องเรียนและผู้เรียนของตนเอง แนวคิดนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะทางภาษา โดยเฉพาะเมื่อใช้ร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่มีการพิจารณาปัจจัยต่างๆ อย่างรอบด้าน และปรับใช้วิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ (Li, 2018)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนสำหรับนักศึกษาครู เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สามารถแก้ปัญหาการสอนภาษาจีน พร้อมกับพัฒนานักศึกษาครูให้มี

ความสามารถทั้งทางด้านภาษาและการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของระบบการศึกษาและตลาดแรงงานในอนาคต

ทบทวนวรรณกรรม

1) แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐาน (Task-based Learning) เป็นแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนามาจากแนวคิดการเรียนรู้แบบสื่อสาร (Communicative Language Teaching) โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติภาระงานที่มีความหมายและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง (Ellis et al., 2020)

เมื่อพิจารณาจากนิยามของนักการศึกษาหลายท่าน พบว่ามีจุดร่วมสำคัญคือ การเน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารที่มีความหมาย โดย Ellis (2003) ได้ให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายมากกว่าการเรียนรู้รูปแบบภาษา โดยผู้เรียนต้องใช้ความรู้ทางภาษาที่มีอยู่เพื่อบรรลุเป้าหมายของภาระงาน ขณะที่ Willis (1996: 23) กล่าวว่า เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนใช้ภาษาเป้าหมายเพื่อจุดประสงค์ในการสื่อสาร (Goal) เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ สามารถเป็นได้ทั้งรูปแบบภาษาเขียนและภาษาพูด และมักจะเป็นกิจกรรมในรูปแบบงานคู่หรืองานกลุ่ม

ขณะที่ Nunan (2004) อธิบายว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจ มีการจัดการและใช้ภาษาเป้าหมาย เนื่องจากความหมายและรูปแบบทางภาษามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ผู้เรียนจึงต้องนำความรู้ทางไวยากรณ์มาใช้เพื่อแสดงความหมายในการสื่อสารที่แตกต่างกัน

ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ประเภทนี้ จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญหลายประการ โดย Shavelson and Stern (1981) ได้เสนอว่า ผู้ออกแบบภาระงานหรือผู้สอนควรพิจารณา 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) เนื้อหา คือ เรื่องที่จะสอน 2) สื่อการสอน คือ สิ่งที่ผู้เรียนสามารถสังเกตหรือจัดการได้ 3) กิจกรรม คือ สิ่งที่ผู้เรียนและผู้สอนจะดำเนินการระหว่างบทเรียน 4) เป้าหมาย คือ จุดมุ่งหมายทั่วไปของผู้สอนสำหรับภาระงาน ซึ่งเป็นภาพกว้างมากกว่าวัตถุประสงค์ 5) ผู้เรียน โดยผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน 6) บริบททางสังคม คือ ชั้นเรียนโดยรวมและความรู้สึกของการทำงานเป็นกลุ่ม

สอดคล้องกับแนวคิดของ Nunan (2004) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ เป้าหมาย (Goals) ข้อมูลนำเข้า (Input) และขั้นตอนการดำเนินการ (Procedures) โดยมีบทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมเป็นส่วนช่วยสนับสนุน รายละเอียดดังนี้ 1) เป้าหมาย (Goals) คือ เจตนาทั่วไปที่เป็นภาพกว้างและอยู่เบื้องหลังแต่ละภาระงานการเรียนรู้ เป็นส่วนเชื่อมโยงระหว่างภาระงานกับหลักสูตร และมีลักษณะทั่วไปมากกว่าวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 2) ข้อมูลนำเข้า (Input) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นการพูด การเขียนและภาพที่ผู้เรียนใช้ทำงานในระหว่างการทำภาระงานให้สำเร็จลุล่วง ข้อมูลอาจมาจากครู ตำราเรียน สื่อการเรียนรู้

อื่นๆ หรือแม้แต่ข้อมูลที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเอง 3) ขั้นตอนการดำเนินการ (Procedures) หมายถึง กระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องดำเนินการกับข้อมูลนำเข้าซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของภาระงานการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดภาระงานเป็นฐานมีขั้นตอนที่เป็นระบบ ดังเช่น Willis (1996: 52-102) ได้เสนอขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ไว้ 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมภาระงาน (Pre-task) 2) ขั้นปฏิบัติภาระงาน (Task cycle) ซึ่งประกอบด้วย การปฏิบัติภาระงาน การวางแผนการนำเสนอผลงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน 3) ขั้นหลังปฏิบัติภาระงาน (Language focus) เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้ภาษาให้ถูกต้อง ผ่านการวิเคราะห์ภาษาและฝึกใช้ภาษา

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐาน คือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายในสถานการณ์จริง โดยผู้เรียนต้องใช้ความรู้ทางภาษาที่มีอยู่เพื่อบรรลุเป้าหมายของงาน ผ่านการปฏิบัติภาระงานที่มีความหมายทั้งในรูปแบบการเขียนและการพูด มักจัดในรูปแบบงานคู่หรืองานกลุ่ม

2) แนวคิดการให้ข้อมูลย้อนกลับ

การให้ข้อมูลย้อนกลับถือเป็นส่วนสำคัญของการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning: AFL) ซึ่งเป็นแนวทางการสอนที่มุ่งพัฒนาการเรียนรู้และสมรรถนะของผู้เรียน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เข้าใจเป้าหมายที่ต้องบรรลุ ตลอดจนวิธีการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ (สกลรัชต์ แก้วดี, 2561; Cambridge International Education, n.d.)

การให้ข้อมูลย้อนกลับ หมายถึง การนำเสนอผลการประเมินด้านการเรียนรู้ คุณภาพของผลงาน พฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของผู้เรียน ทั้งระหว่างและหลังการเรียนรู้หรือการทำงาน เพื่อตรวจสอบและแจ้งผลให้ผู้เรียนทราบเพื่อการพัฒนาปรับปรุงหรือสร้างแรงบันดาลใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2561 อ้างถึงใน สง่า วงค์ไชย, 2564)

การให้ข้อมูลย้อนกลับ เปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงการจัดการเรียนการสอนของครูและการเรียนรู้ของนักเรียน (สกลรัชต์ แก้วดี, 2561) โดย Sackstein (2017: 37-38) ได้เน้นย้ำว่า การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญก่อนการให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยผู้สอนต้องสื่อสารวัตถุประสงค์และเกณฑ์ความสำเร็จให้ผู้เรียนเข้าใจตั้งแต่เริ่มต้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองและเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม ใช้การตั้งคำถามและการอภิปรายเพื่อทำความเข้าใจเป้าหมาย รวมถึงให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างงานที่มีคุณภาพเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน นอกจากนี้ การให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพต้องมุ่งเน้นที่ชิ้นงาน (Task-specific feedback) มากกว่าการมุ่งเน้นที่ระดับความสามารถของตัวผู้เรียน (Ego-specific feedback) (Cambridge International Education, n.d.)

นอกจากนี้ Li (2018) กล่าวว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างมีประสิทธิภาพควรมีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) การให้ข้อมูลย้อนกลับควรมีความชัดเจน (Make Feedback Salient) 2) การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบผสมผสาน

(Provide Mixed Feedback) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนแก้ไขข้อผิดพลาดด้วยตนเองก่อน 3) การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบเจาะจง (Provide Focused Feedback) เมื่อต้องการเจาะจงไปยังโครงสร้างทางภาษา 4) การให้ข้อมูลเสริมที่จำเป็น (Include Explicit Information) เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจข้อผิดพลาด 5) การให้ข้อมูลย้อนกลับทั้งแบบทันทีและแบบล่าช้า (Consider Both Immediate and Delayed Feedback) เมื่อฝึกฝนหรือทบทวนเนื้อหา

ในด้านรูปแบบการให้ข้อมูลย้อนกลับนั้น สามารถทำได้ทั้งจากครูและเพื่อนร่วมชั้น โดย Sackstein (2017: 3-4) กล่าวว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อนมีประสิทธิภาพมากกว่าการให้ข้อมูลย้อนกลับจากครู เมื่อนักเรียนได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนที่เหมาะสม พวกเขาสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับที่ดี เนื่องจากการสอนถือเป็นการเรียนรู้ขั้นสูงสุด การให้ข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อน ยังช่วยให้ผู้เรียนที่เก่งได้ทบทวนความรู้ผ่านการอธิบายให้เพื่อนที่อ่อนกว่าฟัง และยังช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับการใช้ชีวิตในอนาคตอีกด้วย (สกลรัชต์ แก้วดี, 2561; Cambridge International Education, n.d.)

จะเห็นได้ว่า การให้ข้อมูลป้อนกลับ คือการนำเสนอผลการประเมินด้านการเรียนรู้ คุณภาพผลงาน และพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งระหว่างและหลังการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาปรับปรุง โดยมีความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างการสอนของผู้สอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายและวิธีการไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งการให้ข้อมูลป้อนกลับจากเพื่อนยังช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย

3) ความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน

ความสามารถทางการสื่อสารได้รับการนิยามและศึกษาโดยนักวิชาการหลายท่าน โดย Hymes (1972, as cited in Saleh, 2013) ได้นิยามความสามารถทางการสื่อสาร ว่าหมายถึง ระดับการเรียนรู้ภาษาที่ช่วยให้ผู้ใช้ภาษาสามารถสื่อสารข้อความของตนไปยังผู้อื่นและเข้าใจข้อความของผู้อื่นภายในบริบทเฉพาะได้ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงความสามารถของผู้เรียนภาษาในการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนในห้องเรียนกับโลกภายนอก ต่อมา Canale and Swain (1980) ได้แบ่งองค์ประกอบของความสามารถทางการสื่อสารออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ความสามารถทางไวยากรณ์ (Grammatical Competence) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้ด้านคำศัพท์ การสร้างประโยค และการออกเสียง ความสามารถทางสังคมภาษาศาสตร์ (Sociolinguistic Competence) ที่เน้นการเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม และ ความสามารถทางกลยุทธ์ (Strategic Competence) ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่ Liu (2010) เน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาจีนเพื่อการสื่อสาร โดยเฉพาะการเข้าใจกฎไวยากรณ์และการสร้างประโยค รวมถึงการเรียนรู้โครงสร้างพื้นฐานของภาษา เช่น เสียง คำศัพท์ รูปประโยค ไวยากรณ์ และวลี

ในด้านการประเมินความสามารถทางการพูดสื่อสาร นักการศึกษาได้เสนอองค์ประกอบที่แตกต่างกัน โดย Lu et al. (2014) ได้แบ่งองค์ประกอบของการพูดภาษาอังกฤษสำหรับผู้เรียนชาวจีนออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความคล่องแคล่วและการเชื่อมโยง การใช้คำศัพท์ การใช้ไวยากรณ์ และการออกเสียง ในขณะที่ Lertcharoenwanich and Soontornwipast (2024) ได้เสนอองค์ประกอบที่ครอบคลุมมากขึ้นเป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย ไวยากรณ์

คำศัพท์ การออกเสียง ความคล่องแคล่ว ความสามารถด้านการสนทนา ความสามารถทางสังคมภาษาศาสตร์ และความสามารถด้านกลยุทธ์ สำหรับการศึกษาในบริบทของภาษาจีน บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์ (2565) ได้แบ่งองค์ประกอบของการพูดภาษาจีนออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การออกเสียง ไวยากรณ์ คำศัพท์ ความคล่องแคล่ว ความเข้าใจ

Sarıçoban (2005) กล่าวว่า ผู้สอนในห้องเรียนภาษาต้องมีทั้งทักษะการจัดการและทักษะการสอนภาษา ดังนั้นผู้สอนจึงต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และดึงดูดความสนใจของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยคำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ บทบาทและสไตล์การสอน การชื่นชมที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น โดย Brophy (1988, อ้างถึงใน Jones, 2021) กล่าวว่าการจัดการชั้นเรียนที่ดี คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมเหล่านั้นให้มากที่สุด นอกจากนี้ Marzano and Marzano (2003) ยังกล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การแสดงความเป็นผู้นำที่เหมาะสม (Appropriate Dominance) 2) การให้ความร่วมมือที่เหมาะสม (Appropriate Cooperation) และ 3) การตระหนักถึงนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ (Awareness of High-needs Students)

ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่า ความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน หมายถึง ระดับความสามารถในการใช้ภาษาจีนที่ผู้สอนพูดสื่อสารข้อความไปยังผู้เรียนและทำความเข้าใจข้อความของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทชั้นเรียน และสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถสรุปองค์ประกอบสำคัญของการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนสำหรับนักศึกษาครูออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญได้แก่ 1) ความสามารถในการออกเสียง 2) ความสามารถในการใช้ไวยากรณ์ 3) ความสามารถในการใช้คำศัพท์ 4) ความคล่องแคล่วและการใช้ภาษาในการจัดการชั้นเรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับนักศึกษาครู

2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ

วิธีดำเนินการวิจัย

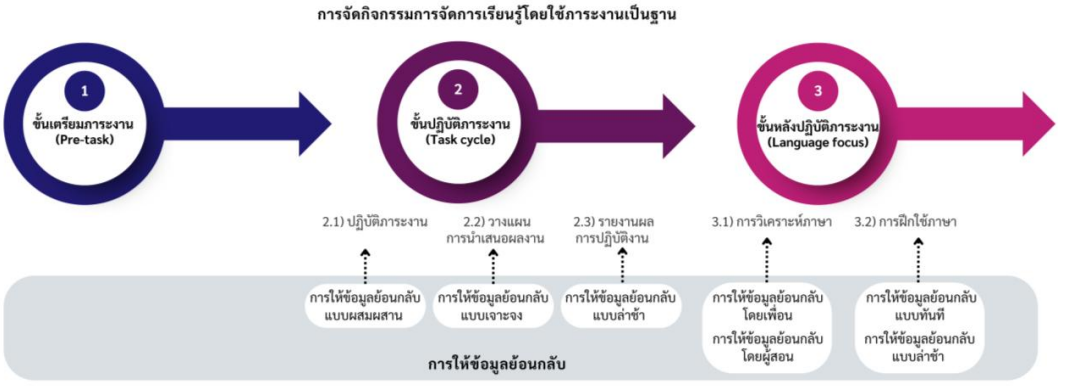
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบทดลอง (Experimental Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาจีน ที่ศึกษาในรายวิชาไวยากรณ์ภาษาจีน จำนวน 18 คน เลือกโดยวิธีการเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ ทำการตรวจสอบเครื่องมือโดยการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และมีผลการประเมินภาพรวมในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.50, S.D.= 0.26) สำหรับแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ มีรายละเอียดดังนี้

1) กิจกรรมการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน โดยประกอบด้วยขั้นการจัดกิจกรรม 3 ขั้นตอนหลัก ตามขั้นตอนภาระงานเป็นฐานของ Willis (1996) ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมภาระงาน (Pre-task) 2) ขั้นปฏิบัติภาระงาน (Task cycle) 3) ขั้นหลังปฏิบัติภาระงาน (Language focus) และประยุกต์ใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับตามแนวคิดของ สกลรัชต์ แก้วดี (2561); Li (2018); Cambridge International Education (n.d.) และ สง่า วงค์ไชย (2564) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ

2) การกำหนดเนื้อหาสาระสำคัญที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เป็นไปตามความเหมาะสมของผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาจีนระดับกลางขึ้นไป โดยมีการคัดเลือกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับไวยากรณ์ภาษาจีน 6 หัวข้อ ได้แก่ ไวยากรณ์ภาษาจีนโดยสังเขป ระบบคำในภาษาจีน กลุ่มคำในภาษาจีน ประโยคในภาษาจีน รูปประโยคพิเศษในภาษาจีน อเนกรรถประโยคในภาษาจีน หัวข้อการเรียนรู้ละ 6 ชั่วโมง รวม 36 ชั่วโมง ในแต่ละหัวข้อการเรียนรู้จะประกอบด้วยทำความเข้าใจ การวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดการเรียนรู้สู่ชั้นเรียน ซึ่งขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ มีรายละเอียดแสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ

ขั้นการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐาน	รายละเอียดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐาน	รายละเอียดการให้ข้อมูลย้อนกลับ
1) ขั้นเตรียมภาระงาน (Pre-task)	ผู้สอนแนะนำเรื่องที่จะเรียนเกี่ยวกับไวยากรณ์จีน วัจนภาษาและอวัจนภาษาที่ใช้ในชั้นเรียน รวมไปถึงจุดประสงค์ของภาระงานที่ต้องปฏิบัติ	
2) ขั้นปฏิบัติภาระงาน (Task cycle)		
2.1) ปฏิบัติภาระงาน	ผู้สอนให้ผู้เรียนทำภาระงานเป็นคู่หรือกลุ่มย่อยในการวิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาจีน เช่น ชนิดคำ กลุ่มคำ ประโยค หรือโครงสร้างประโยคในภาษาจีนที่ได้รับมอบหมาย ระหว่างนั้นผู้สอน ดูแลและให้กำลังใจ เมื่อผู้เรียนส่วนใหญ่ทำภาระงานเสร็จเรียบร้อย จากนั้นให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหา	ผู้สอนใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบผสมผสาน (Provide Mixed Feedback) โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้ผู้เรียนแก้ไขด้วยตนเอง หากไม่สามารถแก้ไขได้ ผู้สอนจึงให้ข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งให้กำลังใจและชื่นชมความพยายามของผู้เรียนระหว่างการทำงาน
2.2) วางแผนการนำเสนอผลงาน	ให้ผู้เรียนเตรียมความพร้อมสำหรับการนำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียนผ่านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย โดยผู้เรียนวางแผนร่วมกัน ผู้สอนจะเป็นที่ปรึกษาทางภาษา ให้ข้อเสนอแนะในการปรับเปลี่ยนคำพูดหรือร่างรายงาน	ผู้สอนใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบเจาะจง (Provide Focused Feedback) เกี่ยวกับการใช้ภาษาในการนำเสนอ หรือการใช้การถามนำเพื่อให้ผู้เรียนปรับปรุงการใช้ภาษาด้วยตนเองก่อน
2.3) รายงานผลการปฏิบัติงาน	ผู้สอนสุ่มเลือกบางกลุ่ม/หรือทุกกลุ่มเพื่อนำเสนอภาระงานหน้าชั้นเรียน โดยกลุ่มดังกล่าวแสดงบทบาทเป็นผู้สอน และเพื่อนกลุ่มอื่นแสดงบทบาทเป็นนักเรียน จากนั้นผู้สอนจึงทำหน้าที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมต่างๆ สรุปผล	ผู้สอนใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบล่าช้า (Delayed Feedback) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอก่อน จึงจะให้ข้อมูลย้อนกลับ หลังการนำเสนอเสร็จสิ้น
3) ขั้นหลังปฏิบัติภาระงาน (Language focus)		
3.1) การวิเคราะห์ภาษา	ผู้เรียนทุกกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์รูปแบบภาษาและการสื่อสารทางวัจนภาษา	ผู้สอนใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับเนื้อหา หลักการทาง

	และอวัจนภาษาในบทบาทผู้สอนของกลุ่มที่นำเสนออย่างสร้างสรรค์ โดยมีผู้สอนให้คำแนะนำ หรือเติมเต็มส่วนที่ยังมีข้อบกพร่อง หรือข้อสงสัย จนผู้เรียนมีความเข้าใจในความหมายและการใช้ภาษา	ภาษา และรูปแบบไวยากรณ์ โดยการเปิดโอกาสให้เพื่อน (Peer Feedback) ให้ข้อมูลย้อนกลับก่อน จึงจะเป็นผู้สอนให้ข้อมูล (Teacher Feedback) เพิ่มเติม นอกจากนี้ ผู้สอนต้องเปิดโอกาสและส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการอภิปราย และระบุรายละเอียดของความสำเร็จเพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ทำได้ดี ชื่นชมความพยายามที่โดดเด่นและชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจภายใน
3.2) การฝึกใช้ภาษา	ผู้เรียนฝึกการใช้ภาษาเพื่อการสอนในชั้นเรียนอีกครั้ง ผ่านกิจกรรมที่ต่างไปจากขั้นปฏิบัติภาระงานซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนออกเสียงหรือจดจำวลีที่มีประโยชน์และพบได้บ่อยครั้งและเสริมสร้างความมั่นใจ	ผู้สอนใช้การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบทันที (Immediate Feedback) ระหว่างการฝึกฝน และแบบล่าช้า (Delayed Feedback) หากเป็นชิ้นงานการเขียนหรือแบบฝึกหัดหรือการสรุปบทเรียน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1) แบบทดสอบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน โดยเป็นสถานการณ์จำลองการออกแบบการสอนไวยากรณ์จีน โดยผู้นำเสนอแสดงบทบาทสมมติเป็นผู้สอน และเพื่อนผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติเป็นนักเรียน ทดสอบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ การประเมินการให้คะแนนมีการใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริคจำแนกรายองค์ประกอบ (Analytic Rubric) โดยผู้วิจัยนำแบบทดสอบและเกณฑ์การให้คะแนนเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา และการวัดและประเมินผลทั้งหมด 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence; IOC) มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 จากนั้น มีการปรับแก้จากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้รับข้อเสนอแนะ

2) แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยประเมินดัชนีความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ท่าน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence; IOC) อยู่ที่ 1.00

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวัดความรู้โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน มีการนำข้อมูลที่ได้ หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติทดสอบ Wilcoxon signed – rank test เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน

2) การประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ มีการนำข้อมูลที่ได้ หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และมีเกณฑ์การแปลผลความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อความเหมาะสมต่อการใช้กิจกรรมดังกล่าว โดยความหมายของค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้ 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3.51 – 4.49 หมายถึง มีความคิดเห็นเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 2.51 – 3.49 หมายถึง มีความคิดเห็นเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง 1.51 – 2.49 หมายถึง มีความคิดเห็นเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย และ 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความคิดเห็นเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนของนักศึกษาครู มีดังนี้

1) ผลการเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสำหรับนักศึกษาครู สามารถนำเสนอได้ตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ

ความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีน	N	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	z	P
ก่อนการทดลอง	18	20	10.44	1.65	3.75	.000**
หลังการทดลอง	18	20	15.39	1.65		

**p<.01

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับรายองค์ประกอบ สามารถนำเสนอได้ตามตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับรายองค์ประกอบ

องค์ประกอบ	คะแนนเต็ม	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		z	P
		$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
ความสามารถในการออกเสียง	5	3.22	0.94	3.78	0.73	2.43	.015*
ความสามารถในการใช้ไวยากรณ์	5	2.67	0.49	4.56	0.61	3.81	.000**
ความสามารถในการใช้คำศัพท์	5	2.44	0.51	4.11	0.76	3.46	.001**
ความคล่องแคล่วและการใช้ภาษาในการจัดการชั้นเรียน	5	2.11	0.68	2.94	0.24	3.22	.001**

*p<.05

**p<.01

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับรายองค์ประกอบสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในองค์ประกอบความสามารถในการออกเสียง และ .01 ในองค์ประกอบความสามารถในการใช้ไวยากรณ์ ความสามารถในการใช้คำศัพท์ และความคล่องแคล่วในการสื่อสารในชั้นเรียน

2) ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ สามารถนำเสนอได้ตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ

หัวข้อการประเมิน	N	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านเนื้อหาของผู้สอน	18	4.80	0.35	เหมาะสมมากที่สุด
2. ด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน	18	4.79	0.38	เหมาะสมมากที่สุด
3. ด้านการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของผู้เรียน	18	4.78	0.38	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**18**	**4.79**	**0.37**	**เหมาะสมมากที่สุด**

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับระดับมากที่สุดในทุกด้าน

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

1) ผลของความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนของกลุ่มตัวอย่างทุกคนสูงขึ้นหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับ ผ่านแบบทดสอบการจำลองสถานการณ์การสอนก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งมีคะแนนเต็ม 20 คะแนน โดยผลคะแนนเฉลี่ยจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15.39 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.65 ซึ่งสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.44 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.65 ผลทดสอบ P-value มีค่าเท่ากับ .000 สรุปได้ว่าผลของความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอน หลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่า คะแนนความสามารถในการใช้ไวยากรณ์หลังการทดลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.56, S.D. = 0.61) รองลงมาคือ ความสามารถในการใช้คำศัพท์ ($\bar{x}$ = 4.11, S.D. = 0.76) ความสามารถในการออกเสียง ($\bar{x}$ = 3.78, S.D. = 0.73) และความคล่องแคล่วและการใช้ภาษาในการจัดการชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x}$ = 2.94, S.D. = 0.24) อย่างไรก็ตาม ความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนทั้ง 4 องค์ประกอบ หลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ที่ระดับ .05 (ความสามารถในการออกเสียง) และ .01 (ความสามารถในการใช้ไวยากรณ์ ความสามารถในการใช้คำศัพท์ ความคล่องแคล่วและการใช้ภาษาในการจัดการชั้นเรียน)

2) ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.79, S.D. = 0.37) และเมื่อศึกษาความคิดเห็นของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาของผู้สอน ด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน และด้านการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของผู้เรียน ซึ่งอันดับแรกได้แก่ด้านเนื้อหาของผู้สอน เนื่องจากผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมต่อด้านเนื้อหาของผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.80, S.D. = 0.35) รองลงมาคือ ด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ซึ่งโดยรวมแล้วผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมต่อด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.79, S.D. = 0.38) และลำดับ

สุดท้ายคือ ด้านการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของผู้เรียน ซึ่งโดยรวมแล้วผู้เรียนมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมต่อด้านการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.78, S.D. = 0.38)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวส่งผลเชิงบวกต่อผู้เรียนในหลายด้าน โดยด้านเนื้อหาของผู้สอน ผู้เรียนมีความพึงพอใจสูงที่สุดในประเด็นความเหมาะสมของภาระงานกับสถานการณ์ปัจจุบัน ($\bar{x}$ = 4.89, S.D. = 0.32) ด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ผู้เรียนมีความพึงพอใจสูงที่สุดในประเด็นความเหมาะสมของการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม ให้คำแนะนำและช่วยเหลือตลอดกระบวนการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.89, S.D. = 0.32) และด้านการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนมีความพึงพอใจสูงที่สุดในประเด็นความเหมาะสมของการได้คิดวิเคราะห์เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ($\bar{x}$ = 4.89, S.D. = 0.32)

อภิปรายผล

1) จากผลการวิจัยในข้อ 1 พบว่าการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนของนักศึกษาครูหลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับมีทักษะการพูดสื่อสารที่ดีขึ้น ผู้เรียนสามารถนำเสนอการสอนหัวข้อไวยากรณ์ที่ได้รับมอบหมายหน้าชั้นเรียนเป็นภาษาจีนได้คล่องแคล่วและถูกต้องยิ่งขึ้น ในขั้นรายงานผลการปฏิบัติงาน และสามารถจดจำได้มากยิ่งขึ้นในขั้นการฝึกใช้ภาษา สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้การพูดสื่อสารภาษาจีนโดยใช้ภาระงานเป็นฐานตามขั้นตอนการเรียนรู้ของ Willis (1996) ที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านกระบวนการกลุ่ม ฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติภาระงาน การประยุกต์ความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Skehan (1998) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติภาระงานให้สำเร็จลุล่วง การเชื่อมโยงกับกิจกรรมในชีวิตจริง การประเมินผลลัพธ์และการสร้างความหมายด้วยตัวผู้เรียนเอง จะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะทางภาษาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีประโยชน์ทั้งด้านการสร้างแรงจูงใจผ่านการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง นักศึกษาครูได้พัฒนาทักษะการพูดสื่อสารและความมั่นใจผ่านการปฏิบัติสถานการณ์จำลอง รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านการทำงานกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นแนวคิดที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทั้งด้านภาษาและทักษะทางสังคมของผู้เรียนไปพร้อมกัน (Willis 1996; Nunan, 2004; Long, 2015; Ellis et al., 2020) การฝึกฝนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับส่งผลให้นักศึกษาครูสามารถออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักสัทอักษรจีน เลือกใช้ไวยากรณ์ เลือกใช้คำศัพท์ มีความคล่องแคล่วในการสื่อสาร มีการตอบสนองต่อคำถามผู้เรียน และใช้ภาษาจีนในการจัดการชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับ นรินทชัย ฮะภูริวัฒน์ (2555) ที่พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนภาษาจีนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติโดยใช้เทคนิคการจำอักษรจีนแบบเชื่อมโยง เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมปฏิสัมพันธ์เพื่อยกระดับความตระหนักรู้เกี่ยวกับการเชื่อมโยงส่วนประกอบแสดงเสียงและส่วนประกอบแสดงความหมายของอักษรจีน โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการอ่านหลังการทดลองสูง

กว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ประสบพร ต้นโพธิ์ และ วิชดา โยชิดะ (2567) ที่พบว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเป็นฐานสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

นอกจากนี้การให้ข้อมูลป้อนกลับระหว่างขั้นปฏิบัติภาระงานและหลังภาระงานระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนแก้ไขข้อผิดพลาดได้อย่างทันท่วงทีและพัฒนาความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา ซึ่งสอดคล้องกับ สง่า วงค์ไชย (2564) ที่พบว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับทุกครั้งที่ผู้เรียนเขียนงาน จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และพัฒนางานเขียนให้มีคุณภาพดีขึ้น และ ชลลดา เชิดโฉม และคณะ (2565) พบว่า ความสามารถการใช้ภาษาจีนของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาหลังการจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนและกระบวนการสะท้อนคิดระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในขั้นเรียนรู้และขั้นสรุป สูงกว่าก่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อีกทั้งการที่ผู้สอนคำนึงถึงการใช้การให้ข้อมูลป้อนกลับเชิงบวกอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ส่งผลให้ผู้เรียนลดความกังวลและมีความมั่นใจในการใช้ภาษาเพื่อการพูดสื่อสารมากยิ่งขึ้น ดังเช่น Cambridge International Education (n.d.) ที่กล่าวว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับส่งผลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ช่วยพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตลอดชีวิต ทั้งในด้านวิชาชีพและส่วนตัว และสอดคล้องกับ ณัฏฐธิดา เขมาภิรักษ์ และคณะ (2565) ที่พบกว่า ข้อมูลย้อนกลับทางบวกแก่นักเรียนทันทีเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนประเมินหรือตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองและนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาทักษะการพูด และ ธวรรณรัตน์ นาคเครือ (2567) ที่พบว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนรายบุคคลหรือรายกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง เป็นวิธีการสอนที่ช่วยปรับปรุงการเรียนการสอน ติดตามพัฒนาการและประเมินผลการเรียนรู้ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างแรงจูงใจในการเรียน อย่างไรก็ตาม ระหว่างการให้ข้อมูลย้อนกลับแบบเจาะจง ผู้สอนควรหลีกเลี่ยงการให้ข้อมูลย้อนกลับมากเกินไป ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนรู้สึกเกินพละกำลัง โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีพื้นฐานระดับต้น (Li, 2018)

2) จากผลการวิจัยในข้อ 2 ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อความสามารถทางการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนสำหรับนักศึกษาครูพบว่าอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดในทุกด้าน ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวนอกจากมีความเหมาะสมต่อระดับความสามารถของผู้เรียน สนับสนุนให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านการทำงานคู่และงานกลุ่ม ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการพูดสื่อสารภาษาจีนเพื่อการสอนในชั้นเรียนของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากทักษะทางภาษาจีน ผู้สอนยังคงต้องคำนึงถึงวัจนภาษาและอวัจนภาษาที่ใช้ในชั้นเรียน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ดังเช่น Marzano and Marzano (2003) พบว่า ผู้สอนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียนส่งผลให้ผู้เรียนมีปัญหาด้านวินัยน้อยกว่าถึงร้อยละ 31 ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องให้ความสำคัญกับการใช้พฤติกรรมในชั้นเรียนที่เท่าเทียมและเชิง

บวก โดยการสบตาผู้เรียนทั้งห้อง ให้การยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ไม่เฉพาะเจาะจงเพียงคนใดคนหนึ่ง และการตระหนักถึงการจัดการพฤติกรรมผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ และ Sarıçoban (2005) ที่เสนอให้ผู้สอนใช้ภาษาที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย ใบหน้าควรสะท้อนความมองโลกในแง่ดี การสบตากับผู้เรียนทุกคนในชั้นเรียนเป็นระยะ การเดินรอบห้องเรียน และการชื่มชมผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพที่แสดงถึงความห่วงใย การชี้เฉพาะสิ่งที่ผู้เรียนทำได้ดี การชื่นชมความสำเร็จ การส่งเสริมแรงจูงใจภายในให้มุ่งมั่นไปสู่เป้าหมายต่อไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้การจัดการชั้นเรียนของครูมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1) การพัฒนาพฤติกรรมการสื่อสารด้านการพูด จำเป็นต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การนำเทคนิคการให้ข้อมูลย้อนกลับมาบูรณาการในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบภาระงานเป็นฐาน จะช่วยพัฒนาทักษะการพูดสื่อสารของนักศึกษาครูให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) การออกแบบภาระงานควรคำนึงถึงระดับความสามารถทางภาษาและความสนใจของผู้เรียน โดยเริ่มต้นจากภาระงานที่ไม่ซับซ้อนจากนั้นจึงเพิ่มระดับความยากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ ภาระงานควรมีความหลากหลายและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

3) ในการจัดกลุ่มกิจกรรม ผู้สอนควรจัดกลุ่มนักเรียนแบบคละความสามารถ และจัดสรรสื่อการเรียนรู้ให้แต่ละกลุ่มอย่างเท่าเทียม เพื่อส่งเสริมทักษะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และลดความเหลื่อมล้ำในการทำกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

1) ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น แรงจูงใจในการเรียน เจตคติต่อการเรียนภาษาจีน หรือความวิตกกังวลในการใช้ภาษาจีน

2) ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภาระงานเป็นฐานร่วมกับการให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีต่อทักษะภาษาจีนอื่น ๆ เช่น การอ่าน การเขียน

เอกสารอ้างอิง

โชติวัน แย้มขยาย. (2566). การพัฒนาหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมความสามารถการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ความท้าทายเป็นฐานร่วมกับแนวคิดเกมมิฟิเคชัน สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, *15*(3), 253-272.

ชลลดา เชิดโฉม, ทิมทอง นาถจำนง, และ Yifei Fan. (2565). การพัฒนาความสามารถการใช้ภาษาจีนโดยการจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนสำหรับนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, *16*(2), 43-56.

ณัฏฐธิดา เขมาภิรักษ์, ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, และ สรียา โชติธรรม. (2565). การประเมินเพื่อการเรียนรู้ทักษะการพูดภาษาจีนโดยการจัดการเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.*, *15*(2), 225-239.

ธวรรณรัตน์ นาคเครือ. (2567). การพัฒนาความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบให้ข้อมูลย้อนกลับร่วมกับการจัดการเรียนรู้ด้วยห้องเรียนเสมือนจริง. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, *19*(2), 155-172.

ธีรพงศ์ แก้วมณี และ วรรณา เหล่าเขตกิจ. (2567). วิจัยสำรวจสภาพปัญหาและคุณภาพด้านครูผู้สอนภาษาจีนโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, *12*(1), 59-75.

นรินทชัย ฮะภูริวัฒน์. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาจีนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นงานปฏิบัติโดยใช้เทคนิคการจำอักษรจีนแบบเชื่อมโยง เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านของนักศึกษาปริญญาตรี [วิทยานิพนธดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/36160

บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์. (2565). การพัฒนาความสามารถทางการพูดภาษาจีนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำปาง ด้วยรูปแบบการสอนตามหลักภาษาศาสตร์เชิงประสาทวิทยา. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, *42*(3), 53-66.

ปิยนาถ ปิยสาธิต. (2464). การวิเคราะห์ความต้องการบุคลากรที่มีความสามารถทางด้านภาษาจีนในตลาดแรงงานไทยผ่านสื่อสารสนเทศออนไลน์. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว*, *14*(2), 35-47.

ประสบพร ต้นโพธิ์ และ วิชดา โยชิดะ. (2567). การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเน้นภาระงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, *8*(2), 302-312.

สำนักงานบริหารการมัธยมศึกษาตอนปลาย สพฐ. (ม.ป.ป.). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. https://webs.rmutl.ac.th/assets/upload/files/2016/09/20160908101755_51855.pdf

สกลรัชต์ แก้วดี. (2561). เปิดประเด็น: การพัฒนาผู้เรียนด้วยการประเมินเพื่อการเรียนรู้. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, *46*(2), 394-409.

สง่า วงค์ไชย. (2564). การพัฒนาคุณภาพงานเขียนโดยการให้ข้อมูลย้อนกลับ: กรณีศึกษาแบบทดสอบอัตนัยระดับชาติ. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, *18*(80), 1-14.

Cambridge International Education. (n.d.). *Getting started with Assessment for Learning*. https://cambridge-community.org.uk/professional-development/gswafl/index.html

Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of com-municative approaches to second language teaching and testing. *Applied linguistics*, *1*(1), 1-47.

Ellis, R. (2003). *Task-based language learning and teaching*. Oxford University Press.

Ellis, R., Skehan, P., Li, S., Shintani, N., & Lambert, C. (2020). *Task-based language teaching: Theory and practice*. Cambridge University Press.

Jones, V., Jones, L., & Toshalis, E. (2021). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems (12th ed.)*. Pearson.

Lertcharoenwanich, P. & Soontornwipast, K. (2024). The Effects of Flipped Learning integrated with Role-play on EFL Business English Undergraduates' Oral Communication Performance. *PASAA*, *68*(1), 408-439.

Li, S. (2018). Corrective feedback in L2 speech production. *The TESOL encyclopedia of English language teaching*, 1-9.

Liu, X. (2010). *New Practical Chinese Reader* (2nd ed.). Beijing Language and Culture University Press.

Long, M. (2015). *Second language acquisition and task-based language teaching*. John Wiley and Sons.

Lu, R., Goodale, T. A., & Guo, Y. (2014). Impact of videoconference with native English speakers on Chinese EFL learners' oral competence and self-confidence. *Open Journal of Social Sciences*, *2*(2), 54-60.

Marzano, R. J., & Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational leadership*, *61*(1), 6-13.

Nunan, D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press.

Sackstein, S. (2017). *Peer feedback in the classroom: Empowering students to be the experts*. ASCD.

Saleh, S. E. (2013). Understanding communicative competence. *University Bulletin*, *3*(15), 101-110.

Sarıçoban, A. (2005). Classroom management skills of the language teachers. *Journal of Language and Linguistic Studies*, *1*(1), 1-11.

Shavelson, R. J. and P. Stern. (1981). Research on teachers' pedagogical thoughts, judgements, decisions and behaviour. *Review of Educational Research*, 51, 4.

Skehan, P. (1998). *A Cognitive Approach to Language Learning*. Oxford University Press.

Willis, D., & Willis, J. (2007). Doing Task-based Teaching. Oxford University Press.

Willis, J. (1996). A Framework for Task-Based Learning. Addison Wesley Longman Limited.

Name and Surname（姓名）：
PIYANART PIYASATIT

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Panyapiwat Institute of Management

Field of Expertise（专业领域）：
- Linguistics and Applied Linguistics
- Curriculum and Teaching Methodology
- Teaching Chinese as a Foreign Language

Address（地址）：
85/1 Moo 2, Chaengwattana Rd., Bang-Talat, Pakkred, Nonthaburi,11120 Thailand

泰语中的汉语借词对泰国学生汉语习得的影响及对策研究
The Impact of Chinese Loanwords in Thai on Thai Student's Acquisition of Chinese and Strategies for Improvement

孙蓝 [1]
PORNKARAN SANKLA
中国学学院、 华侨崇圣大学
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: pornkaran.san@hcu.ac.th

黄智美 [2]
NATAWASSAYA KEERATIPOTIWONG
中国学学院 、华侨崇圣大学
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: natawassaya.kee@hcu.ac.th

Received: 4 April 2025 / Revised: 22 May 2025 / Accepted: 29 May 2025

摘要

自古以来泰国和中国就有着一定的贸易关系，这种经济上的往来也推动了汉语和泰语间的词汇扩充，因此可以说泰语中汉语借词的应用起源于经济贸易、移民杂居和文化互动三个方面。随着近几年泰国与中国经济文化交流的日益频繁，越来越多的泰国学生选择到中国来留学，而在学习的过程中能够发现泰语中的很多汉语借词，能够帮助泰国学生在学习汉语中提供一些便利，两个不同的语言系统因为借词的使用而出现了一些互通，一方面能够帮助泰国学生更加清楚两国在语言文化交流上的溯源，了解引发语言变化的各要素影响，从而更好的了解借词词汇的使用来源和方法。另一方面能够通过研究该论题进一步了解中泰两国借词词汇的覆盖范畴，有效的扩大泰国学生汉语的词汇量以及更好的掌握使用汉语的方法。包括正确理解借词中汉语词义的当代释意，了解普通话语音特征和方言的差异。

关键词：泰语；泰语中的汉语借词；泰国学生；学习汉语

ABSTRACT

Since ancient times, Thailand and China have had certain trade relations, and this economic exchange has facilitated the expansion of vocabulary between Chinese and Thai. Therefore, it can be said that the application of Chinese loanwords in Thai originated from three

aspects: economic trade, immigration, and cultural interaction. With the increasing frequency of economic and cultural exchanges between Thailand and China in recent years, more and more Thai students are choosing to study in China. During their studies, they can discover many Chinese loanwords in Thai, which helps Thai students by providing some convenience in learning Chinese. The use of loanwords has created some mutual understanding between the two different language systems. On one hand, it helps Thai students better trace the origins of language and cultural exchanges between the two countries, and understand the factors influencing language changes, thereby gaining a better understanding of the sources and methods of loanword usage. On the other hand, studying this topic can further deepen the understanding of the scope of loanword vocabulary between China and Thailand, effectively expanding Thai students' Chinese vocabulary and improving their mastery of Chinese. This includes correctly understanding the contemporary meanings of Chinese loanwords, as well as understanding the differences between Mandarin phonetics and dialects.

Keywords: Thai language, Chinese loanwords, Thai students, learning Chinese

一、引言

语言是一个国家、一个民族历经时代发展衍生出的一种带有地域特色的信号传播方式，语言系统的构成又包括语音、词汇和语法三个方面。不同的时期不同的地域、不同的民族会因为各种条件和因素的不同，呈现出不同的语言体系构成，尤其是跨区域范围越大，语言系统差异也就越大，尤其在过去社会生产力、交通运输不发达时期，地域造成的语言差异会更加明显。但是随着现代社会的发展，地域间的隔阂被逐渐打破，加之依托于贸易置换和文化往来，不同区域的交流使得许多外来词汇被音译为具有本区域特征的单词。我们认为，能够帮助泰国学生更加清楚两国在语言文化交流上的溯源，了解引发语言变化的各要素影响，从而更好了解借词词汇的使用来源和方法。为泰国和中国共同培养更多的语言专业人才提供帮助。因此追寻泰语中汉语借词来源、强化两国语言文化交流、为泰国学生学习汉语提供帮助。

二、相关研究现状

汪海姣（2016）在《泰语中的汉语借词及其词义变迁》一文中认为，泰语借入汉语词在借用方式上主要采用音译，借入之后词义多发生了不同程度的改变，他尝试以语言接触为理论视角，具体研究汉语借词在泰语环境中的词义变迁，探索借词在非本民族语言环境中的词义变迁规律和原因。

陈珍珍（2017）在《论泰语中的潮州话借词对汉语习得的影响》中，探讨了泰语中潮州话借词对泰国学生学习汉语的影响。她通过归纳和对比分析，指出泰语中潮州话借词的使用情况、方法以及对汉语习得的正负迁移效应。然而，关于研究结果的具体内容，原文摘要未提供详细信息。若您希望深入了解该研究的具体结论，建议查阅陈珍珍的完整论文。

玉光香（2017）在《泰语中汉语借词的语音研究》中，通过比较分析可以梳理汉语借词在泰语中的语音对应特点，揭示泰语对外来词的改造能力。为汉语、泰语以及壮侗语在语言接触、语言演化等一般语言理论提供材料。

游辉彩（2017）在《翻译文化观视域下泰语汉借词的翻译特性体现》中，突破传统对汉借词研究的单一视角，通过把泰语汉借词置身于跨文化大语境下，对汉借词所体现的翻译特性即社会性、文化性、符号转换性、创造性和历史性进行分析。他以动态的、宏观的跨文化视角对汉借词分析更有助于诠释汉借词“借用”过程(即翻译活动)中的影响因素以及有助于加深对民族文化关系的理解。

PIMPORN WATTANAKAMOLKUL（2017）在《面向泰国汉语教学的汉语同素词难度研究》一文中认为，泰国汉语同素词教学对学习汉语有一定的帮助。他还分析了难度等级在泰国汉语同素词教学中的应用，分析了目前同素词的教材安排所存在的问题，并提出了改进建议，有助于对泰汉语同素词难度等级框架构建与修订。并首次全面而系统分析了汉语同素词在泰语中的对应情况，总结了相应的规律。提出通过难度等级划分预测及所得出的难度等级结论，应用到实际教学中。

PIMPAKARN THUEANGNOI（2018）在《泰语中的汉语借词对泰国学生习得汉语词汇的影响》中，认为不同背景的泰国学生对汉语借词的辨识情况和对汉语借词的对应汉语词的掌握情况不同，他认为影响这些辨识情况和掌握情况的因素包括：泰国学生学习汉语普通话的时间、他们的华侨背景和他们的汉语方言背景

PHANYUWAT SITTHIKOTE（2018）在《泰语中的汉语借词研究》中，她通过查阅资料整理出大约500个泰语中的汉语借词，并通过对特定方言区的中国学生进行调查证实了这些词。她在中泰文化交流的背景下对泰语中的汉语借词进行探讨，从来源、语义、社会功用等方面对泰语的汉语借词进行研究。

CHAROENSA-ARD CHIRAPRAPA（2019）在《泰语中的汉语方言借词研究》中，深入分析了泰语中汉语方言借词的使用现状、存在的问题以及对策。通过社会语言学的语言接触理论与语言借用理论，结合社会与文化语言学、词汇语义学等多学科知识，研究了泰国社会日常生活中使用的汉语方言借词涵盖的领域、借用原因和方法，尝试找出影响泰语里借词词义和词语变迁的因素，进一步了解借词的背景和特色。

WILAISAK KINGKHAM 在《ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย》认为当中国人从中国的各个地方迁移到泰国时，连同文化和饮食消费也一起带到泰国，并且在泰国广泛传播，因而很多泰国本身没有的新词汇被大量借用，有些汉语借词在语音上可能有点偏差，例如 จ๊ก tsak^{453} 读成 โจ๊ก tsook^{453}；เกี้ยว kiau^{41} 读成 เกี๊ยว

kiau^{453} 等。但有些词还是和汉语借词在语音上是一致的，有部分词则完全改变。关于商业和职业的词汇在泰语中的汉语借词数量上位居第二，当华人迁移到泰国，不仅带来了与本土不同的文化，还带来了中国先进的技术和商业，并且促进了泰国职业多样化的发展，因而汉语中关于手工业和商业词汇被泰语大量运用。被借用的汉语借词还有宗教或文化词、医学、俗语和其他词汇。由于中泰自古以来建立了密切的联系，因此泰语中有很多汉语借词，以至于现今有些汉语借词在泰语中很难被辨别出来是借自汉语。

NAWARAT PHAKDEEKHAM 在《จีนใช้ไทยยืม》中指出由于泰国信奉佛教，并且长期受到西方文化的影响，泰语中的借词大多来自梵语巴利语和英语。而汉语被泰语借来使用并且成为泰语词汇中不可缺少的部分，已经经历了很长一段时间，可以从华人和泰国人有商业往来的时间算起。汉语被泰语大量借用的时期大约从阿瑜陀耶到切克里王朝开始，泰语中的汉语借词来自中国沿海地区的不同方言，例如潮州话、广东话、客家话等等。因而泰语中的汉语借词不仅仅只有一种。

KAMCHAI THONGLOR 编写的《หลักภาษาไทย》指出汉语和泰语一样是具有特点和规律的语言，属于同一种语系。在所有泰语借自外来语中，汉语同泰语最相似。文章还指出在泰语借自汉语的词汇大多为食品名称和工具名称，在借入方法上多数为全音借入和半音借入。

我们通过对研究现状的分析了解到，泰国和中国自古以来因地缘相近已有了经济和文化上的往来，那时的泰华多来自华南福建与广东商港，属商贸移民。随着 19 世纪 50 年代经济的发展，华人移居泰国的速度开始加快，以潮汕人居多，另有一些海南、客家、福建、广府人，因此我们能看到当下泰语中的汉语借词在语音上与这些地区的华人有着很深的关联。泰语中的汉语借词的使用不仅影响着泰国本土居民与华人的交流方式，尤其是在大力发展旅游业的当下，中国作为泰国最大的旅游来源国，泰国能够通过借词的使用拉动两个国家人民的亲近感，除此之外汉语借词的使用还深刻的影响了当地人的饮食、宗教和地域文化，丰富了泰国的语言词汇，使泰国成为了一个更加具有包容性和多元化的国家。因此通过研究如上文献，一方面我们了解了泰语中使用汉语借词的缘由，另一方面也了解了泰国学生学习汉语的困境。我们还提炼出了从泰语中的汉语借词角度着手的研究思路，能够帮助泰国学生从借词角度切入学习汉语，掌握学习汉语的语法、扩充词汇。

三、泰语中汉语借词的语源及存续缘由

（一）闽南语借词

自南宋末年起始，泰汉民族就已有了频繁的商贸往来，华人移居暹罗也有确凿的史料记载，尤其是华南地区的潮州、福建、客家、海南、广东（白话区）等，由于地缘关系，从古至今就是与东南亚

人民交往的主要地区。由于闽南地区独特的地理环境——背山面海、地狭人稠，中原移民与当地土著在边陲沿海地区混合形成边缘社会形态，两者的结合造就了闽南人航海、冒险的进取传统，随着近现代中国海外贸易的不断发展，越来越多居住在东南沿海地区的华人，如福建人、广东人、海南人等移居到泰国，并把中国文化，如饮食、服饰、建筑等、风俗习惯、语言等传播到泰国。经过几代华人的发展，华人群体及其文化一步步地融入泰国社会，产生了语言的接触这些群体的语言也就成了泰语中主要的汉语借词来源。

泰语中的福建闽南语借词是在中泰文化交流中逐渐从福建闽南语中借用过来的词汇，因此有很多词直接借用了汉语中的原意，这些泰语借词的意思与其所借用的汉语词意思相同。泰语中福建闽南语借词的语义原义词指语义相同或相近的一组词，多为专有名词。语义相同的如: 北京 (ปักกิ่ง)、台湾 (ไต้หวัน)、广东 (กวางตุ้ง)、顾问 (กุนซือ) 。除此之外还有部分泰语中福建闽南语借词的语义异义词，这些词在泰国的福建闽南语中存在，但是在中国大陆的福建闽南话中没有，应该是福建闽南话受泰语影响而变化，或者是在泰国的福建籍华裔人发明了这些词，如：“秦 (ฉิน)” 在泰语中的意思是中国。

泰语中福建闽南语还有一些外来词、华语词以及借词的专有名词。外来词是指一个词从福建闽南语中借来，但这些词在泰语中有相对应的词，通常为烹饪、贸易等专有名词，例如革、死、番、王等，泰国人将福建闽南语作为外来语在口语中使用；如果一个词有泰语和外来词两种写法，则在正式场合使用泰语；而华语词是一种在泰华裔使用的词汇，泰国当地人不使用华裔人的念法”的观点，反映了泰国语言文化中对外来词和本土词汇使用的实际情况。请专有名词是指有些来源于福建闽南语的词，在泰语中没有相对应的词，泰语中借用这些词作为补充。它们大都是与蔬菜的名称、植物的 名称、中国食物的名称、生活用品、赌博具、乐器等有关的词语，例如孔子、武林、饺子等。

泰国的潮汕话还保留部分仍包含许多二十世纪五十年代的潮汕方言词，比如:“番人 (ฮวงนั้ง) ” 在泰国的潮汕话的意思是泰国人，但是中国大陆的潮汕话意为东南亚人。同时泰国的潮汕话也受泰语的影响而发生变化，比如：“马（เบี๊)”在泰国的潮汕话意思是佣人，但是中国大陆的的潮汕话是马。泰语中潮汕闽南语语义原义词共 238 个。多为专有名词的食物、用品、种族、花物与树木的词汇，比如：白菜、油条、酱油、豆酱等。而从语义异义词上来看，潮汕闽南语的发展也随泰国的文化融合发生了变化，比如：“梭罗包(ซาลาเปา)” 在泰语中的意思是一种包子，有肉馅、菜馅两种，但是中国的的潮汕话意思是里面加了沙拉酱的面包。又如：“兴衰 (เฮงซวย)”在泰语中指“蹩脚 (โชคไม่ดี、แย่) ”或者差劲，但是中国大陆的潮汕话意思是兴旺和衰落。

从泰语中的汉语外来词或汉语借词，潮汕闽南语中与泰语相对应的词通常为经济、贸易、政治等专有名词，例如：菊花（เก๊กฮวย)、鲜虾（จีแฮ้)、凉粉（เฉาก๊วย）等，在正式的场合仍然使用泰语。华语词包括: 文化、习俗、祭祀、亲属称谓等，例如：爹（เตี่ย)、阿弟（อาตี๋)、椅子（เก้าอี้)、妈妈 (หม่าม้า)、爸

爸 (ปะป๊า)、姐姐 (อาเจ้)、妹妹 (อาหมวย)等。从专有名词上来看大都是与蔬菜的名称、植物的名称、中国食物的名称、生活用品等有关的词语。

（二）粤语借词

粤语（Cantonese），又称广东话、广府话、唐话，俗称“白话”，是汉藏语系汉语族中的一种汉语方言。粤语是汉族广府民系的母语、广府文化的重要载体和广府民系基本标志性的文化识别之一。粤语具有完整的九声六调，保留较多中古汉语特征。拥有完善的文字系统，可以完全使用汉字书写，是除普通话外唯一在外国大学有独立研究的中国汉语。

较早移民到泰国的华侨是广东人(以粤方言区的人为主)。中国的明朝末年到清朝初年间，也是泰国的大城时代，较早的广东人移民到泰国大城。当时中国战乱频仍，一些广东人为了逃命，坐船来到了东南亚地区。从此，他们就定居在安南 (越南)、高棉(柬埔寨)、马六甲(马来西亚)、和大城(泰国)等地。那时候大城不仅是泰国的首都，同时也是世界上非常重要的国际港口之一。

世界大战期间，第二批广东人移民到曼谷。为了在泰国生存下去，很多男人选择在有钱的华裔家当仆人，女人选择在有钱的华裔家里当女厨师或乳娘，也有一部分选择从事性服务。受这样的历史文化因素影响，泰语中的粤语借词的特点是与烹饪和赌博器具等有关。

泰语中粤语借词的语义原义词一共有 44 个。其中语义相同的词多为专有名词，如表示食物、用品、种族、地点等的词， 比如:粥(โจ๊ก)、北京(ปักกิ่ง)、荔枝（ลิ้นจี่)、功夫（กังฟู)、大哥（ตั๋วกอ）等，语义异义词例如 “广东(菜)（กวางตุ้ง)” 泰语中粤语借词的意思是青菜，但是中国粤语叫“小堂菜”。

饮茶 (หย่ำฉ่า) 在泰语中的意思是妓女(辱骂性工作者的词语)或者对女性的蔑称，但是中国大陆粤语意思是喝茶。除此之外泰语中的汉语外来词或汉语借词通常为烹饪、贸易等专有名词，例如:粥、九、糕等。华语词包括: 习俗、亲人、 称谓等，例如: 斋、哥。专有名词共计 18 个，大都是与植物的名称有关。例如：琴、米粉、功夫等。

这些资料表明，中泰之间的海上贸易，尤其是朝贡贸易，不仅促进了两国的经济交流，也对泰语中汉语借词的使用和发展产生了深远影响。通过频繁的贸易往来，泰国人民接触并吸收了大量的汉语词汇，尤其是福建闽南语的词汇，丰富了泰语的词汇体系，由此可见频繁的经贸关系，为加强两国的文化交流，为泰国人使用汉语借词与华人进行沟通、为汉语借词在泰国语系中长久的发展起到了决定性的推动作用。

四、泰语中汉语借词的使用对学习汉语的影响

（一）词义范围扩大

语言的发展是随着时代的变化而不断变化和更新的，语言的变化不单单是指表达形式的变化，更

重要的是表达释义的变迁。“凡是一个词从本义到变义的变化形式是扩张，变义大于本义，致使本义在事物种类统摄关系上从属于变义，成为它的外延的一个部分。这种词义变化现象就叫做词义扩大。词义扩大， 按性质来说，有的是从部分到全体，有的是从个别到一般”。当代社会我们经常能够看到一个词语在新的时代语境下产生了不同的隐喻，当然该词的原有意义仍然保留，并在原来释义的基础上按照场景及语境添加新的意义，这便是词义范围的扩大，有些词的词义衍生出了新的感情色彩，如从中性扩展出褒义或贬义，也有褒义扩展出中性或者贬义。在泰语中汉语借词词义的扩大可从名词、动词、与其他词类进行分别介绍。

表 3.1 名词词义扩大

泰语词	在泰语中的释义	汉语源词	汉语释义
จับฉ่าย	（1）杂烩（2）大杂烩	杂菜	很多种类菜烩在一起的菜名
เจ๊ก	（1）叔叔；比父亲年纪小的男子 （2）对中国人的蔑称 （3）丈夫的弟弟	叔	（1）父亲的弟弟 （2）比父亲年纪小的父辈朋友 （3）丈夫的弟弟
ตั้ว	（1）筹，竹筹（用来记数） （2）占卜用的竹签 （3）极速（4）绷紧	筹	（1）竹（用来记数） （2）筹划 （3）计策
ปาหี่	把戏	把戏	（1）杂技 （2）蒙蔽人的手法

表 3.2 动词词义扩大

泰语词	在泰语中的释义	汉语源词	汉语释义
ชง	（1）冲（2）相克、相冲	冲（泡）	用水浇
ตุ๋น	（1）炖（2）诈骗	炖	（1）把食物煮熟（2）把汤药放在水里
ซี้	（1）死（2）不活动（3）亲密关系	死	（1）失去生命（2）不可调和（3）不活动、不灵活

表 3.3 副词与其他词类的词义扩大

泰语词	在泰语中的释义	汉语源词	汉语释义
โฉ่	（1）气味难闻（2）品行	臭	（1）难闻的气味（2）惹人生厌

	恶劣（3）腐败变质		（3）不高明（4）狠狠的（5）坏了、失效
กำกั่น	（1）敢做某件事（贬）	敢干	（1）无所顾忌
ยัวะ	（1）温度高（2）急性子（3）性欲（4）发怒	热	（1）一种热量（物理）（2）温度（3）使温度升高（4）情谊深（5）受欢迎
ตงฉิน	（1）忠心耿耿	忠臣	（1）忠于君主的部下

（二）词义范围缩小

词义范围缩小主要是指在原有词义基础上有两个以上的义项，但是经过发展和演化，词义的范围出现了缩减，通常是为了更便于使用的人更明确区分词语的释义，认为把词使用范围缩小和使用频率降低成为“词的复现性特征的衰减”，认为这是词的一种“轻度衰变”，因此词的使用范围缩小主要包括在某一义项上使用范围的缩小以及整个词使用范围的缩小，泰语中汉语借词的词义缩小我们也主要通过名词、动词进行举例。

表 3.4 名词词义缩小

泰语词	在泰语中的释义	汉语源词	汉语释义
ซินแซ	（1）老师和医生（2）算命的人	先生	（1）老师（2）对知识分子的统称（3）医生（4）旧时代管账的人（5）从事风水职业的人
กุ่ย	（1）穷鬼（对叫花子的蔑称）（2）游民，无所事事的人	鬼	（1）死后的灵魂（2）对僧人的蔑称（3）不可告人的事，形容隐秘的心理状态（4）恶劣的（5）对人的昵称
เก้าอี้	（1）一种日常生活家具	椅子	一种有靠背、还有扶手的坐具

三、 有利于快速的掌握汉语词汇发音

泰语中的汉语借词主要来自于中国的闽南语系，而闽南语因为早在晋末五胡乱华便远离了故土，没有受到中古汉语系语音演变的影响，一路南迁至福建等地，留住了古汉语的发音及语调，现代汉语

作为古汉语的继承，虽然很多义项、声调等发生了改变，但是仍保留古汉语的影响。泰语中很多汉语借词词汇大多为音译，虽然也有音译+意译、意译的方式。

表 4.1 泰语中汉语借词极其借词来源

序号	泰语中汉语借词	泰语词	义项	借词来源
1	阿弟	อาตี๋	是一个中文口语表达，通常用于指代“弟弟”。	闽南话
2	阿妹	อาหมวย	是中文中的一个亲昵的称呼，通常用于指代“妹妹”。	闽南话
3	阿嫂	อาซ้อ	“阿嫂” 是一个亲切的称呼，通常用来指代“嫂子”，也就是哥哥的妻子。	广东话和闽南话
4	阿姨	อาอี๊	是一个常见的中文称呼，通常用于称呼母亲的姐妹（即妈妈的妹妹或姐姐），或是父母的朋友、熟人等年长女性。这个词语表达了一种尊敬和亲切的感觉。	广东话和闽南话
5	阿爸	ปะป๊า	在中文的意义是指父亲，尤其在一些方言中。	闽南话

通过表 4.1 能够看出在汉语借词中，尤其是在对亲属的称谓上汉语借词的泰语读音与原义的读音及其相似，虽然借词来源具有一定的方言及地域特色，但是能够更快的让学习者产生联想，那样在通过普通话进行教学的时候，便可以利用这种音译的优势（教师只需要针对现代汉语与地域性的语言之间的音素差异进行教学），就能够让学生更快的掌握汉语发音。因此泰语中汉语借词的使用，有利于让学生快速的掌握汉语词汇发音的表现在于：帮助泰国学生更快的掌握语音的规律。很多汉语词在泰语中能够找到相对应的词汇，这些词汇有些音近，有些完全相同，这样就给学习者带来方便，他们可以借助相似的语音和语义进行快速记忆，帮助泰国学生学习汉语时能够更快的入门。

四、 有利于快速的扩充词汇量

上文中我们已分析过泰语中汉语借词的存续缘由一部分来自于泰语原有词语体系中词汇的缺位，正是因为这种缺位，汉语借词才能在泰语原有词汇体系上担当一种补充角色，词汇的缺位往往是与一个国家的文化习俗、宗教观念相对应的，也体现出了一个国家或者民族文化的局限性。但是随着泰国和中国频繁的贸易往来以及大量的华人华侨移居泰国，文化的碰撞使得泰国原有的词汇体系出现了扩张，尤其是华人、泰国人混居地，或与华人经常交流、贸易的泰国人，他们对使用语言进行沟通有一

种迫切的需求，因而掌握汉语借词的释义以及使用方法有助于泰汉两个民族间更好的交流。

很多泰语中的汉语借词在原有的泰语体系中是不存在的，主要为一些地名、中国特有的节日以及与该节日相关的用具等，泰语中汉语借词的使用能够帮助泰国人更快的扩充词汇量，尤其是快速的了解华人华侨生活中常见的、常使用的一些物品名称，只有扩充了词汇量才能更好的进行表达。泰语中的汉语借词会因为音译的方式让学习者更快的记住词汇，也会根据词句的形状、外观、颜色等帮助学习者了解和联想词句原有的义项，通过关联想象帮助学习者扩充词汇量。另外因为泰语中很多词语都属于借词，学习汉语借词、频繁的使用汉语借词也在一定程度上丰富了泰国的词汇数据库，为泰国后代学习更有包容的泰国语言打下基础。。

五、 通过了解文化更好的学习汉语

学习一门语言，必须了解它的文化，即语言产生的文化语境，而文化又可推动语言的演化，尤其是词义的演化，例如词义扩大或缩小，词义转移等，泰语中的汉语借词很大程度上体现了中国的文化特征，通过汉语借词中隐含的文化，包括物质文化、宗教文化等有助于使学习者在文化的架构上了解语言和词汇产生的原因和特征。

表 4.2 泰语中体现特有物质文化的汉语借词

序号	泰语中汉语借词	泰语词	义项	借词来源
1	豉油	ซีอิ๊ว	酱油，一种调味料	广州话
2	冬菜	ตังฉ่าย	一种半干态发酵性腌制食品	闽南话
3	灌肠	กุนเชียง	将拌好佐料的碎肉装入肠衣做成的食品	潮州话
4	卤	(พะ)โล้	卤菜。用酱油、香料卤汁烹制而成的菜品	潮州话
5	旗袍	กี่เพ้า	中国妇女穿的传统长衫	潮州话
6	琴	ขิม	古代弦乐器，有七根弦	闽南话
7	肉粽	บ๊ะจ่าง	中国传统小吃，配料多样	潮州话
8	暹罗	เสียมหลอ	泰国的古称	潮州话
9	粿条	ก๋วยเตี๋ยว	所有粉面菜品	潮州话

通过表 4.2 中我们能够看出泰语中的汉语借词很多都来自于食物，而且是具有地方性特色的食物，例如豉油就是一种具有亚洲特色用于烹饪的调味料，也是两广一带的说法，即通常所说的酱油，严格来说，豉油与酱油也还是有区别的。制作酱油的原料会因国家、地区的不同，使用的配料不同，风味也不同。所以，像东南亚一带的鱼露（使用鲜鱼制作而成），可以称之为酱油，但绝对不可以称之

为豉油。在两广，豉油就是豉油，因此 ซีอิ๊ว 作为泰语中的汉语借词具有非常强的指向性文化特征。饮食类词汇之所以这么多主要因为中国人向来崇尚“民以食为天”,不论走到哪里,都以“食”为本,因而在行至各国各地时,总有很多人从事与“饮食”有关的职业,因而大量的饮食类、与饮食有关的词汇也流入他国语言中，从泰语的汉语借词中我们可以明显地感觉到泰国华人深厚的中国情结。

许多泰国华人至今还保留着家乡的不少饮食习惯，比如饮功夫茶、喝白粥、炒粿条等。随着华人的这种饮食习惯进入泰国，相应的饮食词汇也被泰语吸收，如：米粉、虾饺、豆酱、豆汤、豆腐乳、豆花等便在泰语中保留下来,其实这也是泰国华人的一种骨子里的传统坚持的表现。他们希望那种故土文化能在新的乡土上一代一代地传下去。因此可以通过泰语中汉语借词了解一个国家的物质文化，进而了解这个国家的文化特性，有助于帮助其学习汉语的完整和准确。 与具有“黄袍佛国”的美称的泰国相比,中国也是一个信奉佛教的国家,但两国的佛教其实具有很大的差别。中国的佛教往往与传统的道教融合在一起，因此许多中国人既是佛教的信徒又是道教的弟子，在拜神方面，既拜佛教的“菩萨”又拜道教的“神”。

泰国华人也保留着这种传统，这从泰语中的汉语宗教借词中都有非常明显的体现。例如“道（ตั๋ว）”、“道人（ตั๋ว-หลาง）” 、“风水 (ฮวง-จุ้ย)”、“太极（ไท่-กั๊ก）”、“阴阳（หยิน-หยาง）”等。这类在中国盛行的宗教词汇，在泰国原来的佛教词汇中并不存在，因而这类词汇实际上保留下了泰国华人的中华血缘印记，这些宗教词汇能助于泰国学习者容易深入地了解宗教对泰华人生活方式的影响。除此之外学习泰语中的汉语借词还有助于深入了解中国历史和文学，从而了解汉语在不同的时代中的应用义项、方式和场景。如:“国（ก๊ก)”在泰语中为“党派”之意。“国”在汉语中原义是国家，此词来自中国的小说《三国演义》。泰语中根据小说的故事，认为中国当时的三国鼎立是中国三大派别斗争的结果,故而将其引申为“党派”，表示立场不同。如:“猪八戒（ตือโป๊ยก่าย)”变成泰语后，泰国人根据小说中猪八戒的形象,借用此词来词形容肥胖的人或好色、贪吃的人。因此，当我们讲完这些词汇的渊源之后学生就能更形象深刻地理解中国历史和文学的影响，进一步通过了解中国文化理解中国的语言。

六、汉语方言对泰语中汉语借词语音的影响

泰语中的汉语借词大部分是来自汉语南方方言，由于带有一定的地域的特殊性性，这部分词没有收入《现代汉语词典》，因此我们很难理解其词义，如果单从字面出发，有些词语直接不能够被理解。如 “保家”来自潮灿方言，在现代汉语中并无对应解释，利用《泰汉词典》才能得知该字是保证的意思，而“保证”的意思也已经过了泰化，也就是我们上文介绍过词义缩小，“保家”(โป๋-เก)一词原有（1）担保的人（2）保险（3）保价（4）保管这四个义项。再如“积恶”(ซิก-อก) 是潮州话特有的词义，如果我们但从字面上理解可能会解释成为积累不好的东西，但是和原意表示内在不舒服也有一定的偏差，泰语借用了方言本义，而不懂潮灿方言的人根本无从知道。这种情况很多，都是需要借助方言词典或

字典才能了解借词的本来意义。

除此之外泰语借用汉语词汇时尽管多采用音译的方式，但是读音却基本沿用方言的语音，尤其是在声调方面。这样就给泰国学生准确学习汉语（普通话）声调带来一定困难。泰语中的汉语借词主要来自各个方言，而方言的声调往往很复杂，尤其是泰语借用最频繁的闽南方言、广东方言、潮汕方言等，它们的声调都比普通话多，调值也各异，而且在借入泰语后也发生了变化，这就加大了学生的学习困难。拿潮汕方言举例来说，汉语普通话有四个声调，而潮汕方言有八个声调。潮汕方言的词汇在被借入泰语后，基本上是按泰语的声调（五个声调）发音的，一听便知道是泰国人讲汉语方言，因此对泰国学生学习汉语（普通话）有一定的负向迁移影响。

七、泰语中的汉语借词语义变迁对词汇 理解的影响

语言接触带来语言影响，语言影响使得语言发生变化，一般说来，一种语言的词汇刚被借入另一种语言时其词义仍保留不变，但是随着语言的发展变化这些词义或多或少都会发生一些变化。泰语借用汉语词汇的情况也是如此，在经过长期的发展中，被借用词汇的词义会发生一些变化，有的词义扩大了，有的词义缩小了，有的词义发生了转移。这些变化往往会给学习汉语的泰国学生带来困难，因为他们一般只知道变化后的词义而不懂得以前的意义，从而拿泰语中的词义去进行理解，这也就更容易发生交际失误。比如：“东家”(ตั้ง-เก) 变成泰语为“渔船”之义。“东家”来自汉语的潮汕方言，原义是聘用、雇用自己的人或称租给自己土地的那些人。借入泰语后泰国人根据潮汕人临海的贸易特点，将其称为一种交通工具，于是词义因此而发生了变化。如果学生按照变化后的词义去理解现代汉语中的“东家”必将发生理解性上的错误。

五、结论

通过上述对泰语中汉语借词的研究能够发现，经过漫长的岁月变迁，泰语中的汉语借词已从最初的外来语慢慢融入到整个泰语体系中。泰语中使用汉语借词最早可以追溯到中国的宋元时期，后在明清时期大量的华人因为贸易往来等原因移居或生活在泰国，相应汉语借词才逐渐有了规模，很多借词也沿用到今天，近年来随着中国和泰国两国贸易的频繁往来，国家间紧密的经济、文化合作促使很多泰国人开始主动的学习汉语，而与时代共同发展的汉语借词在泰国学生学习汉语的过程中发挥了积极的促进作用，通过对该论题的研究我们得出了如下结论。

从当下留存且使用较为频繁的汉语借词上了来看，我们认为泰语中汉语借词主要的语源来自闽南语和粤语，而产生这种现象的主要是因为地缘因素，中国沿海地区的人与东南亚等国家展开频繁的贸易关系促成了文化的互通和碰撞。另外泰语中的汉语借词能流传应用演化到今天，除了贸易往来之外其原因还有文化接触、泰语原有语系中词汇的缺失以及移民杂居。

泰语中的汉语借词是随着时代的发展而变化的，这种变化主要体现在词义上的变化以及语音上的变化，词义的变化包括词义扩大、缩小以及转移，语音上的变化主要范畴是声母、韵母、声调上的变化。泰语中汉语借词的使用对学习汉语无疑能起到积极的推动作用，但是除了正向迁移外还存在负向迁移，其中正向迁移主要表现在能够通过汉语借词快速的掌握汉语词汇的发音、有利于快速的扩充词汇量、能够通过了解文化更好的学习汉语。负向迁移主要表现在语音发音受方言影响较大、词义变迁影响理解词汇的准确性。

最后为了更好的通过泰语中的汉语借词帮助泰国学生学习汉语，我们从两个方面提出了建议，一是应当正确的理解借词中汉语词义的当代释意，主要方法包括理解泰语中汉语借词词义的演变规律、分析泰语中汉语借词词义的变迁原因，通过这两点更加清楚泰语中的汉语词义。而是了解普通话和泰语中汉语借词语源的语音特征差异，这里我们主要指普通话与闽南语之间语音的差异（因泰语中汉语借词多数源自闽南语），通过了解普通话与闽南语语音特征和特征的相异性了解普通话的正确发音，以便准确的使用汉语进行沟通。

参考文献

李子阳（Piyanon Luangin）. 泰国学生习得汉语中的英语外来词对策研究[D].辽宁师范大学,2020.

夏仁杰. 泰国 J 府 S 学校汉语学习者使用泰语给汉语拼音注音的情况研究[D].内蒙古师范大学,2020.

白丽娜. 类型学视野下的泰语四音格词研究[D].云南师范大学,2020.

吴淑云（WEERAPONG WANRAWEE）. 泰国学生汉语多项定语习得顺序研究[D].天津师范大学,2020.

秦娟. 泰国汉语教学语料库现状分析[D].西安石油大学,2020.

李贝尔. 泰国学生汉语写作偏误分析及教学对策研究[D].西安石油大学,2020.

杨巍. 泰国留学生中级汉语综合课《说说迷信》教学设计[D].安阳师范学院,2020.

李小红. 在泰中学初级汉语教学中媒介语[D].湖北工业大学,2020.

林太阳. 泰国留学生汉语状态形容词习得偏误研究[D].哈尔滨师范大学,2020.

保梅.从泰语、泰国潮州话中的双向借词看中泰文化交往[J].长江丛刊,2020.

CHAROENSA-ARD CHIRAPRAPA. 泰语中的汉语方言借词研究[D].华中师范大学,2019.

PHANYUWAT SITTHIKOTE. 泰语中的汉语借词研究[D].山西大学,2018.

PIMPAKARN THUEANGNOI. 泰语中的汉语借词对泰国学生习得汉语词汇的影响[D].广东外语外贸大学,2018.

玉光香. 泰语中汉语借词的语音研究[D].云南师范大学,2017.

陈珍珍. 论泰语中的潮州话借词对汉语习得的影响[D]. 天津师范大学, 2017.

汪海姣. 泰语中的汉语借词及其词义变迁[D]. 云南大学, 2016.

樊宇皓. 汉泰语外来词对比研究[D]. 广西大学, 2015.

林小玉（Indrabongkot Supaphada）. 泰国人对泰语中汉语外来词的辨识状况与语言态度研究[D]. 华东师范大学, 2014.

陈美金. 泰语中的汉语借词研究[D]. 华侨大学, 2011.

黄璧蕴（Chaweewan Wongcharoenkul）. 泰国华人作用：泰国曼谷王朝拉玛三世至拉玛五世时期华人社会（公元 1824 年至公元 1910 年）[D]. 上海大学, 2010.

杨丽姣. 泰语、越语、缅语中的汉语方言借词分析[J]. 云南师范大学学报(对外汉语教学与研究版), 2009, 7(03).

薄文泽. 泰语里的汉语借词“是”[J]. 民族语文, 2008(01).

孙娜. 壮泰语中的借词比较研究[D]. 广西民族大学, 2006.

蒙昭晓. 浅谈泰语视听说课的学习难点及教学策略[J]. 长江丛刊, 2020.

刘莹. 泰语母语者对汉语排他性语义的习得研究[J]. 世界汉语教学, 2020, 34(04).

李定倩, 黄燕青, 马云逸. 泰国汉语教学现状及需求研究[J]. 齐齐哈尔师范高等专科学校学报, 2020(05).

杨欢. 泰语形容词重叠：语法形式与语法意义[J]. 语言学研究, 2020.

范彩霞. “一带一路”沿线国家汉语教学状况研究——以泰国为例[J]. 兴义民族师范学院学报, 2020(04).

于小雨. 来华泰国政府官员汉语学习策略调查与分析[J]. 华侨大学学报(哲学社会科学版), 2020(04).

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
PORNKARAN SANKLA

Highest Education（最高学历）:
M.A.

University or Agency（任职院校或单位）:
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）:
Linguistics and Applied linguistics

Address（地址）:
Huachiew Chalermprakiet University 18/18 Debaratna Rd, Bang Chalong, Bang Phli District, Samut Prakan 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
NATAWASSAYA KEERATIPOTHIWONG

Highest Education（最高学历）:
M.ECON.

University or Agency（任职院校或单位）:
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）:
Linguistics and Applied linguistics

Address（地址）:
Huachiew Chalermprakiet University 18/18 Debaratna Rd, Bang Chalong, Bang Phli District, Samut Prakan 10540

泰国曼谷市中心语言景观音译使用不规范及解决方法
The Inaccurate Use of Transliteration in the Language Landscape of Bangkok's City Center and Its Solutions

陈茉莉

PREECHYA CHOONGERN

华侨崇圣大学，中国学学院

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: txcchinese@gmail.com

Received: 4 April 2025 / Revised: 8 June 2025 / Accepted: 11 June 2025

摘要

本文在充分肯定音译法作为基本翻译方法之一的前提下，深入分析了音译在曼谷市中心语言景观标牌中的使用现状，特别是其中存在的翻译不规范现象。音译法作为一种将外语词汇按照发音转写成目标语言的翻译方法，应用于多语种环境中，例如：公共标识、商业广告和文化交流场所。音译法在跨文化传播中具有重要作用，但在实际应用过程中，由于语言差异、文化认知不同以及翻译标准不统一等因素，曼谷市中心的语言景观中的音译使用往往存在一定的偏差。为了更全面了解音译在曼谷市中心的使用情况，本文通过实地调查，系统总结了曼谷市中心官方和非官方语言景观中音译不规范的具体表现。研究发现，官方标识和非官方标识在音译的准确性、规范性和文化适配性等方面存在显著差异。例如，部分官方机构和商店的标识使用了不规范音译现象，未遵循标准的音译规范。具体表现为：未参考词典或国家总理办公室公告的汉语和印地语音译规则、未从语音发音系统角度进行翻译（包括元音适配、音节结构适配、声调匹配、长短音适配等方面）、忽视音译中的对等原则，以及偏离语言文化内涵等，导致发音和泰语原音差异较大。在此情况下导致音译后的外来词语不仅无法准确传达原义，甚至可能造成误解。此外，非官方标识中的音译使用较为随意，缺乏统一性，未能充分考虑到各项音译原则，这种现象在一定程度上增加了游客或外国人在曼谷的文化适应难度。

关键词：泰国语言景观；音译法使用；不规范；解决方法

ABSTRACT

This paper fully acknowledges transliteration as one of the fundamental translation methods while providing an in-depth analysis of its current usage in the linguistic landscape. Particularly focusing on non-standard translation phenomena in the center of Bangkok. Transliteration is a method that converts foreign words into the target language based on pronunciation. It is widely applied in multilingual environments, such as public signs, commercial advertisements, and cultural exchange venues. Although transliteration plays a significant role in cross-cultural communication, its practical application in Bangkok's linguistic landscape often exhibits deviations. This can be attributed to factors such as linguistic differences, varying cultural perceptions, and inconsistent translation standards. To gain a comprehensive understanding of transliteration usage in the center of Bangkok, a field study was conducted. This study included field investigations and systematically summarized the specific manifestations of non-standard transliteration in both official and unofficial linguistic landscapes. The research found significant differences between official and unofficial signs in terms of transliteration accuracy, standardization, and cultural adaptability. For instance, some official institutions and store signs exhibit non-standard transliteration practices, failing to adhere to established transliteration norms. Specific issues include not referencing dictionary standards or the Thai Prime Minister's Office guidelines for Chinese and Hindi transliteration, neglecting phonetic adaptation (such as vowel matching, syllable structure adaptation, tone alignment, and long/short vowel correspondence), disregarding equivalence principles in transliteration, and deviating from linguistic and cultural connotations. As a result, the pronunciation of transliterated foreign words often significantly differs from the original Thai, leading to inaccurate meaning conveyance or even misunderstandings. Furthermore, transliteration in unofficial signs tends to be more arbitrary and lacks consistency, often failing to consider key transliteration principles. This phenomenon, to some extent, increases the cultural adaptation challenges for tourists or foreigners in Bangkok.

Keywords: Thai language landscape; use of transliteration method; non-standard; solutions

一、引言

（一）研究背景及意义

双语音译法，是指将原文翻译成音译，而不是原文意义。长期以来，人们习惯于以直译、意译为主，而忽视了音译。事实上，从翻译活动开始，音译法就已经成为一种不可替代的手段，应当成为译者手中的一种演绎方法，[1]随着泰国国际化进程的不断推进以及全球化对语言交流的冲击，翻译事业在泰国日益发展与融合。尤其是在曼谷这样的国际化大都市中，语言景观日益多样化，音译法的使用和研究也逐渐成为语言学和翻译学领域的重要课题。音译作为翻译实践中一种重要的翻译方法，尤其在涉及外来词汇或专有名词时，被广泛应用。随着泰国逐渐成为国际交流的重要平台，音译法不仅是语言交流的工具，更是文化适应和跨文化传播的重要手段。

音译是一种根据外来词的发音将其转录为目标语字母的翻译方法，在泰国语言景观中被广泛应用。通过使用汉语或泰语中与外语原词发音相似的字来翻译原词所发出的音，从而实现对外来文化和语言的引入与本土化。这种方法在语言景观中发挥着重要作用，尤其在泰国曼谷市中心的多语区环境中，音译现象随处可见。作为一个充满文化交流与语言碰撞的城市，曼谷的语言景观在一定程度上反映了当地社会对全球化影响的适应与反应。

在曼谷的官方语言景观中，音译法的使用尤为常见。尤其是地名标牌、路牌、商店招牌、指示标牌等，音译频繁出现。例如，交通标牌中“link”（链接）、“Walkman”（随身听）等外来词，通过音译方法以泰语的音标进行转写并展现出来。音译法不仅能够最大程度保留外来词汇的原始发音，又能在泰语环境中进行一定的本土化适配，因此成为了官方语言景观中处理外来词汇和国际化概念的一种常见方法。

而直译法，是指译者在翻译过程中，尽可能忠实地将原文的意思和形式转换到目标语言中。译者先深入理解原文的含义，包括其字面意义和隐含意义，然后将这些内容用本族语言或者需要翻译的外语重新表达出来。这种方法强调的是对原文的忠实度，尽量保持原文的句式结构、词汇选择和文化背景，达到与原文相似的效果。直译法在翻译文学作品、法律文件、技术文献等需要精确传递信息的文本时尤为常见，例如：在泰国语言景观中常见的泰语翻译汉语和泰语翻译英语，这类翻译句子结构上几乎相同，尤其是泰语与汉语对应翻译，没有修饰语，有相对应的词义，类似的原文句子结构形式在泰语与汉语互译时，往往可以把整个句子或整段话保存下来，无需复杂地改动，特别是把原文的比喻、形象、民族、文化、风格和地位色彩形式保持下来。但直译中的简单改动，并不意味着是死译或者硬译，例如：“ไก่ได้พลอย[kai^{21}dai^{41}phɔɔy^{33}]”直译为“鸡获得宝石”，但实际上并不是这个意思，相当于汉语中“牛嚼牡丹”，比喻人不懂得欣赏美好事物的价值，缺乏品味。同样，不能把“火腿”“หมูแฮม[muu^{24}hɛɛm^{33}]”，直译为“ขาไฟ[khaa^{214}fai^{33}]”。

[1] 王丽. 音译法使用中的“对等”原则. [J]. 山东外语教学, 2010, (04) : 137.

意译法是翻译中的一个重要环节，它要求译者不仅要准确地表达原文的意思，而且要再现原文的精神内涵。在翻译过程中，如果译文与原文的意思不一致，造成误读，则需要使用意译法。但是，直译并不是毫无章法的任意发挥，它是在忠实于原文内容的基础上，深入理解作者的意图，并将其以清晰易懂的语言再现出来。

在多语文本的翻译过程中，译者可能会遇到如误译、歧义、译不准确、译不连贯等多种问题。这些都会影响译文的准确度。翻译过程中，译者要考虑到汉语转译泰语，泰语转译英语，汉语转译泰语，英语转译泰语。另外，音译还包括泰语词汇用外来词表示、泰语词汇无意义词和泰语词典无对应词等问题。这类翻译活动需要译者具有较高的语言敏感度和创造性，这样才能保证译文的流畅与准确。

长期的历史发展过程中，泰语受到英语的影响较大，尤其在现代社会，许多泰语词汇都是由英语音译而来。随着泰国国际化进程的加快，英语在泰国教育和国家发展方面的地位逐渐提高，成为泰国连接国际社会的重要语言。这一现象在曼谷尤为明显，特别是在官方语言景观中，英语音译随处可见。商店标牌、交通指示牌、地方名称、广告宣传等公共标识语中，频繁使用英语音译，这不仅体现了英语在泰国社会的广泛传播，也体现了全球化进程对泰国语言和文化的深刻影响。

泰国早期接触英语是在 20 世纪初，当时泰国政府就已经开始重视英语的教育，特别是在 20 世纪 60 年代以后，随着泰国经济的发展与对外开放，英语地位进一步加强。很多外来词，特别是科技、商业和文化领域的词汇，这些词语均通过音译融入泰语。[2]比如，“computer”（计算机）音译为“คอมพิวเตอร์[khɔm^{33}phiw^{453}tɘə^{41}]”、“internet”（互联网）音译为“อินเทอร์เน็ต[?in^{33}tɘə^{33}neet^{21}]”。这些音译词已成为泰语日常生活词汇的一部分，被广泛使用，有的甚至从英语原有语境中分离出来，形成了独特的“泰语英语”。

随着英美国家的发展壮大，英语已成为一种重要的国际沟通语言，泰语中音译英语也得到了进一步的发展。英语在泰国越来越普及，越来越多的泰国人开始日常使用。这一现象在泰国曼谷的中心尤其明显。曼谷是泰国经济、文化和教育的中心，受到全球化潮流的强烈冲击。因此，在曼谷的语言景观中，音译词已不再局限于技术术语，而是将常用音译词汇使用到日常生活中。但是，音译词汇的传播，也引发了许多问题。第一，由于泰语与英语在语音系统和语法结构上存在显著差异，直接用英语音译法往往不能充分反映泰语的语言特征，反而造成词义模和误解。例如，有些音译词由于没有考虑泰语的发音规则，导致其发音偏离英语原文，影响了译文的准确性。第二，由于没有统一的音译标准，不同的译者或公司在翻译过程中可能会采取不同的音译标准，这不仅会导致译文不一致，也会导致公众对这些词难以理解与接受。第三，在中文外译实践中，过度依赖意译常导致文化失真。如将“馒头”译为“steamed bread”、“粽子”作“pyramid-shaped dumpling”，不仅冗长繁琐，也无法体现出了食物的文化特质。这种现象在泰英互译中同样存在，泰国特色词汇如“โคมลอย[kom^{33}lɔɔy^{33}]”（天灯）若简单译为“floating lantern”，或“ส้มตำ[som^{41}dam^{21}]”（青木瓜沙拉）作“spicy papaya salad”，其独特的文化意蕴便大打折扣。

[2] 苏柳. 浅析泰语中的英语借词现象. [J] 青年与社会，2013，(31)：170.

本文研究意义主要体现在以下几个方面：

1. 通过研究音译法的不规范现象并分析解决方法，有助于规范曼谷市中心语言景观的音译使用，减少误用，提升语言景观的整体质量。

2. 为曼谷的语言景观提供更准确的音译标准，帮助外国游客更好地理解和适应当地文化，促进跨文化理解与交流。

3. 规范音译法的使用能够提升曼谷作为国际化大都市的形象，加强其在全球化背景下的语言适应性和文化包容性，助力城市国际化发展。

4. 研究成果可为曼谷的城市规划和公共标识设计提供语言学依据，优化语言景观布局，使其更符合语言规范和文化需求。

5. 填补泰国语言景观中音译法研究的不足，为语言学和翻译学领域提供新的研究视角和实践案例，推动相关学科的发展。

研究泰国曼谷市中心语言景观中音译的使用情况，发现其中的不规范之处并提出解决措施，不仅能深入对这座城市文化内涵和历史演变的理解，也能为城市规划、文化传播、国际交流发展等提供有益的参考和启示。

（二）选题缘由

笔者于 2021 年 4 月至 2022 年 5 月对曼谷市中心的辉煌区、唐人街、世贸中心以及暹罗广场购物中心区域的语言景观进行了实地调查，以拍照存档的形式共收集 2776 个语言景观，其中 182 个是官方语言标牌，2594 个是非官方语言标牌。Preechya Choongern（2023），其中有 981 个标牌是双语，占比例为 35.03%。双语主要使用语言对应的翻译法是主要搭配语言因素。误用现象问题总共 933 个标牌，其中有 330 个标牌为音译不规范。官方语言景观音译法的不规范现象可分为：5 个泰语中的英语音译不规范、1 个泰语中的汉语音译不规范和 4 个泰语中的其他语言音译不规范。在非官方语言景观音译法不规范中分为：234 个泰语中的英语音译不规范、40 个泰语中的汉语音译不规范和 46 个泰语中的其他语言音译不规范，从以上数据可知音译不规范出现最多的是泰语中的英语音译不规范，其占所有误用现象的 33.23%。

选择曼谷市中心区域作为研究对象的主要有两大原因，首先，曼谷是泰国的中心城市，也是泰国的政治、经济和文化中心，这里聚集着来自五湖四海的人，语言的使用状况具有多元性，同时语言景观也复杂多样。且泰语、英语和汉语在曼谷的各种标志中频繁出现，多语言混杂的环境为音译法的研究提供了丰富的样本。

其次，曼谷中心地区的语言景观直观地反映出泰国在全球化过程中的文化融合。语言转译不仅是一种语言转换的过程，它还包含着文化交流与认同以及适应等深层意义。泰语中大量英语音译词的出现，不仅反映出英语在国际交往中的显要地位，同时也反映出泰国人对西方文化的吸纳和创新；汉语音译法在泰语中的运用，显示出汉语对中泰文化的影响及中泰文化的交流与互动。

曼谷这里的旅游业非常发达，每年都吸引着来自世界各地的游客。准确、规范的语言景观转译对旅游者的旅行、消费及文化体验具有重要意义。但是，目前音译法在使用过程中存在着一些不规范的现象，给游客的旅行带来了诸多不便，影响了泰国的旅游形象及对外交流。通过对泰国曼谷中心城区的调查，发现了在音译法中存在的一些问题，并提出了相应的对策，可以有效地改善曼谷的语言景观环境，提高游客的旅游体验，增强其在国际旅游业中的竞争力，从而推动当地旅游业的持续发展。

（三）研究方法

通过田野调查法收集语料，使用手机拍摄官方及非官方语言景观标牌的照片，（包括公共路牌、交通标识牌、商店名称、招聘名称、广告牌、街道名、地名、店铺招牌、传单、菜单、通知、海报等）同时记录每张照片的相关信息，包括摄像时间、地点、拍摄内容以及内容所属性质。

分析方法为：分析法，系统整理收集标牌，找出音译不规范现象，在类别归纳的基础上，使用语言学和音译法角度判断每张数据的性质，最终找出不规范使用语言景观音译法的解决方法；数据统计法，依据研究内容与需求，精确计算定量与定性分析获取数据和比例，为后续对比研究奠定基础；对比分析法，对比官方及非官方音译不规范现象，找出异同点。

（四）国内外语言景观研究现状及文献

近年来，泰国的语言景观研究取得显著进展。过去十几年间，从基础的标牌、广告牌、商店名和指示牌等研究对象出发，研究者不断拓展研究领域，通过对不同地区的广泛调查，积累了丰富的实践成果，该领域也受到越来越多人的重视。然而，泰国语言景观研究仍存在短板，其中音译法在跨文化传播中的问题尤为突出。由于语言差异、文化认知不同以及翻译标准不统一，许多人在应用音译法时出现错误，这一现象在曼谷市中心的语言景观中表现明显。部分标识的音译，既无法准确传达信息，也影响了文化的正确表达，导致读者理解困难。尽管研究者对泰国语言景观展开了多维度，但这些音译问题至今仍未得到有效解决，亟待深入研究并寻找解决方案。

Huebner（2006）指出曼谷的官方语言景观标识呈现出以泰语为主的特点，泰英双语标识次之，而其他语言的单语标识，以及泰语与其他语言组合的双语、多语标识相对少见。不过，曼谷唐人街的耀华力路和石龙宫路却有所不同，这里的中文景观主要是泰中双语标识。在这些区域，泰语和中文均占据主导地位，特别是以华人社区风俗和潮汕文化为代表的华人文化圈，在与泰文化圈的融合过程中表现得极为显著。

除了对华语地区的多元语言景观进行探讨外，其他旅游地的多语使用状况也是泰语景观研究的焦点。Nakawat Sare（2007）通过对泰国北大年府 296 个商店名称的分析，发现其名称具有多样性，有单字命名和多字命名两类。其中泰语是使用最多的语言，而其它语言的使用则相对较少。在 2015 年，Chariya Seangyen（2015）对泰国东北部乌隆府的 100 块广告牌做了一项调查，结果显示乌隆府

市中心有四种语言，其中泰语最多，其次是英语、老挝语和中文。当看标牌上有两种语言时，除泰语外通常为老挝语或者英语；如果有三种语言，通常为泰语，老挝语，英语。

Sirinthon Pigunthong（2011）调查了泰国曼谷帕阿西街上 55 家店铺的标牌名称。调查结果表明，英语是步行街各种语言招牌中出现频率最高的一种。他认为，招牌上频繁出现的英语是一种象征性的符号，它不仅反映了泰国的都市化和现代化进程，也反映了泰国年轻人的生活方式。Mu and Rungruang（2013）的研究发现，清迈府景区的招牌多为泰语与英语双语。这充分表明了英语在当今世界的重要地位和作用。其实，泰语受到英语的影响是多方面的，不仅有大量的英语外来词被泰语吸收，同时书面语、语音、句法和混语等不同方面也表现出了英语对泰语的影响。Thongtong（2016）通过对清迈府宁曼门路语言景观的分析，发现旅游开发对其店铺招牌设计和语言选择产生了重要影响。

二、官方语言景观音译法不规范

（一）泰语中的英语音译不规范

在标牌中使用泰语来音译英语，会出现翻译不准确，不规范的现象，在这里笔者总结为两种原因：一是在泰国皇家词典、泰汉词典[3]和泰国总理办公室之公告的汉语和印地语的音译规则中[4]没有记载的词语、二是词语从英语直接音译过来，没有考虑泰语的实际含义。

例如在商场的官方指示标牌中“ลอบบี้[lɔɔb^{453}bii^{41}]前台”写成“ล็อบบี้[lɔɔb^{453}bii^{41}]”，多写了一个元音，在这里有拼写错误。在泰国皇家词典以及泰汉词典是没有“ล็อบบี้[lɔɔb^{453}bii^{41}]”的写法，在泰汉词典写的是“ลอบบี้[lɔɔb^{453}bii^{41}]”、ดีพาร์ทเม้นท์สโตร์[dii^{33}phaath^{453}meen^{453}sa^{21}too^{33}]这个词是英语音译“department store”百货商店的意思、商场的官方广告标牌使用英语音译，该词语在词典中有不同的写法，“ช้อป[tshɔɔp^{453}]”词典里是“ช็อป[tshɔɔp^{453}]”，使用的元音不同。虽然在官方语言景观出现频率不高，但是应该注意选择采用更准确的词语，不应该过度的使用直接音译的词汇。

图 1-1：英语音译不规范

[3] 广州外国语学院编. 泰汉词典. [M]. 北京：商务印书馆，2018:589.

[4] 广州外国语学院编. 泰汉词典. [M]. 北京：商务印书馆，2018:589.

（二）泰语中的汉语音译不规范

泰语中的汉语音译不规范现象出现较少，在泰国官方语言景观中，汉语标牌的使用出现频率相对较低，主要以泰语为主，英语为辅，汉语并未被广泛使用。因此，汉语在泰语中的音译不规范现象较为罕见。根据笔者在曼谷市中心多语区中的调查，在泰国官方标识、公共场所的标牌以及政府机构发布的正式公告中，汉语的音译几乎没有出现。这一现象的出现，与泰国的语言政策、社会文化环境、泰国语言使用以及语言接触的方式密切相关。泰国官方语言景观的特点是泰国的官方语言是泰语，政府机构、公共设施、交通指示牌以及商业标识大多采用泰语，并以英语为辅。在旅游业较为发达的地区，如曼谷、芭提雅、清迈等城市，由于国际游客较多，部分标牌会添加中文、日语或韩语翻译，但这些翻译更多是意译或直译，而非音译。即使在中文游客较多的地方，汉语在泰语环境中的官方语言标牌中的音译仍然不占主流。另外在泰国汉语音译的应用情况反映出汉语的音译在泰国主要是出现在人名和地名，在少数情况下，华人社群会使用泰语音译汉语人名。例如，“东”可能被音译为“ตง[tooŋ^{33}]”，“李”可能被音译为“หลี่[lii^{21}]”。然而，这种音译在正式场合的官方语言景观使用中并不普遍，泰国华人大多直接使用泰文名字或英文拼写。泰语音译汉语的不规范性即使是在上述少数使用音译的场合中，泰语对汉语的音译也并没有统一的标准。由于泰语的音系与汉语不同，泰语的音节结构限制了对汉语音节的还原度。

（三）泰语中的其他语言音译不规范

在泰国曼谷市中心多语区语言景观除了英语外，汉语与其他语言同样有音译不规范的现象存在，在收集的资料中显示音译不规范的现象主要是在商场区域偏多，如商场的商店指示标牌中“WARP”写成“แร็ป[rɛɛb^{453}]”、“BATA” 写成“บาอา[baa^{33}ʔaa^{33}]”、 “LA BOUTIQUE” 写成“ลา บูทีคส์[laa^{33} bɔ^{22}thiikh^{453}]”，这些是使用直接音译并没有结合实际词语是否在词典中有统计，没有对应相关前任翻译过的常用翻译规则，同时也未从语音发音系统角度进行翻译所以在这里统计为音译不规范的现象。

图 1-2：其他语言音译不规范

三、非官方语言景观音译法不规范

（一）泰语中的英语音译不规范

泰语中的英语音译不规范，是因为使用没实际含义的词语以及使用直接音译的词语，并没有考虑词语本身的实际含义以及语言本身要表达的目的，从资料中分析非官方语言景观中该问题总共出现 234 次，出现最多在辉煌区 104 次，占比最高。这些词汇大多来自直译或音译，导致语言表达不规范，如图 1-3 中 “อู่ทอง แอนติค[ʔuu^{21}thɔɔŋ^{33} ʔɛɛn^{33}tik^{21}]通修车厂 antic”，แอนติค[ʔɛɛn^{33}tik^{21}] antic，是专用名词，这类词语是通过英语音译过来，并没有显出本身的含义，会给读者们带来的困惑，没有来源依据，在泰语中是常见的；“เดปปอน[dep^{453}pɔɔn^{33}]”是一家物流公司通过英语音译的词语来写泰语，这样情况较为多见，我们需要注意它的使用，因此，类似的词语译者如果没有英语基础或者写的不准确，会影响到读者的理解使读者，看不懂词语的含义，更无法知道该店名称是有关哪类型物品的店名。

图 1-3：英语音译不规范

音译意译混用现象，在泰国曼谷市中心的多语区语言景观中常出现，尤其是音译和意译混用现象非常普遍。官方语言景观中，音译频率较高，常见于地方标牌、路牌、招牌等。然而，在唐人街、辉煌区以及商场等商业区域的店名标牌上，却出现了不同的翻译方法，导致出现了音译和意译的混用现象。尤其在饭馆标牌和餐厅菜单上，音译和意译混用的情况非常普遍。

图 1-4： 英语音译不规范

图 1-4 中的“เจ๊เอ็ง[cee^{453}ʔeŋ^{33}]”则是一家出售泰式烤猪肉串的店。在这个标牌中，泰语店名被音译为英语的“Jea Eang”，而出售的产品信息“หมูสะเต๊ะ[muu^{24}sa^{21}te^{453}]”则被用英语音译为“Satay”，同时也用汉语音译为“沙爹”。从词语含义角度出发该词汇中读者是无法判断到该标牌是卖什么产品也无法判断标牌中词语的含义，另外“Jea Eang”词语从发音角度出发也是无法发出“เจ๊เอ็ง[cee^{453}ʔeŋ^{33}]”的音，所以该词音译是没有依据，这样的音译和意译混合现象在唐人街和辉煌区中非常普遍。

（二）泰语中的汉语音译不规范

泰语中的汉语音译意译不规范的现象，在泰国曼谷市中心的多语区语言景观中较为普遍，尤其是音译和意译的混用现象。官方语言景观中，音译频率较高，常见于地方标牌、路牌、招牌等。然而，在唐人街、辉煌区以及商场等商业区域的店名标牌上，却出现了不同的翻译方法，从而出现了对汉语音译和意译的混用现象。尤其在餐厅的标牌和菜单上，音译和意译混用的情况非常普遍，主要体现在音译词汇使用不规范，比如：翻译不准确、不一致或意思混用，这现象都会影响标牌的规范性。

图 1-5： 汉语音译不规范

图 1-5 中的“老陳著名鹵鵝”是一家位于唐人街的卤鹅饭馆。在这个标牌中，“老陳”一词被用潮州话音译为泰语的“เล่าตั้ง[lao^{21}tang^{41}]”，而“著名鹵鵝”则被意译为泰语的“ลือชื่อห่านพะโล้[le^{33}chi^{21}haan^{21}pha^{453}lo^{453}]”，该词语“เล่าตั้ง[lao^{21}tang^{41}]”是受到潮州话的影响，通过音译翻译能找到与其相对应的词，如果不是中国人就无法理解该词的真正意思。如果使用汉语普通话发音来音译，该词的写法应该是“เหล่า เฉิน [lao^{21} chen^{24}]”。在泰语中，经常出现许多使用音译法的潮州话借词，并且在使用上有典型案例。

在曼谷市中心的多语区语言景观中，许多标牌上存在音译词语，且有些华人或华裔能够理解这些词语，但对于泰国人来说，如果没有接触过这些词语，很难理解它们的含义。对于中国人来说如果标牌中只有泰语，中国人就无法理解标牌上的内容，除非有汉翻译作为搭配。然而，一些标牌上只有泰语，没有汉语翻译，通过调查问卷可以得知，这会影响读者对标牌的理解。根据搜集的资料分析发现，在泰国唐人街，这样音译的潮州借词在非官方语言景观中是随处可见的，例如“ตั้งหงีฮวด[taŋ^{41}hŋii^{24}huuad^{41}]（陳義發）”“ย่งเส็งฉั่นกี่[jooŋ^{21}seeŋ^{24}chan^{21}ki^{21}]（荣威泉记）”“ยุ่ยเสียง[yui^{21}siaŋ^{24}]（善维）”“ยู่ฮวด[yu^{41}huad^{41}]”等。

图 1-6 唐人街的汉语音译不规范

（三）泰语中的其他语言音译不规范

非官方语言景观使用其他语言音译不规范现象的原因主要是该词语在泰国皇家词典没有记载或没有使用准确的音译写出，虽然有的词语并不会影响主题，或者读者的认知与理解，但是为了日后翻译更规范更统一，应该更加注重加强，对日语、韩语、法语等其他语言中类似语言的音译工作。

笔者统计中的词语是使用泰语音译写出的，但是我们并不理解该词语的含义。而多出现在商店标牌名称、产品品牌名称、菜单等。例如：“เทนยะ[then^{22}ya^{453}]”、“ฮะจิบัง ราเมน[ha^{33}tsi^{33}baŋ^{33} raa^{33}meen^{33}]”、“มากุโระ[maa^{33}ku^{22}ro^{453}]”、“โอโตยะ[?o^{33}to^{22}ya^{453}]”、“คารายามะ[khaa^{33}raa^{33}yaa^{33}ma^{453}]”、“กิวคาขุ[kiu^{33}khaa^{33}khu^{22}]”。虽然这些词语的发音都已用音译写出，我们知道读这些词语是怎么发音，但并不能理解本词的含义。

图 1-7：其他语言音译不规范

总之，许多音译法不规范的现象是由外来词（借词）的使用不规范导致的，外来词的音译形式，导致异形同义现象，这种不规范现象在非官方语言景观中为多，官方语言景观主要使用泰语中的潮州话借词、英语音译词和其他语言的音译词。非官方语言景观中，借词误用主要表现在将英语的单数译为复数，英语音译词的不规范现象主要表现在使用意义不明的词语或直接音译，忽略了词语本身的含义及语言表达的目的。泰语中的潮州话借词音译十分常见，在各词类中均有出现。有部分标牌上的音译词语未收录于泰语皇家词典，因此表意不明。

四、官方、非官方音译法不规范的异同点

在曼谷市中心语言景观中，官方语言标牌与非官方语言标牌的音译法存在一定的异同点。通过对这些语言景观的实地调查与分析，我们可以归纳出官方与非官方音译法在规范性、使用频次、表达方式等方面的差异。

（一）官方音译法不规范

官方语言景观中的音译法，在泰语中，英语音译不规范的现象的出现频率最高为 5 个标牌，官方标牌通常由政府或官方机构制定和发布，理论上应该遵循更严格的标准和规范，应该从语音系统、元音适配、音节结构适配、声调匹配、长短音适配等方面进行音译，然而官方标牌中仍然存在一些音译不规范的现象。

官方音译法规范性较高，但是偶尔有偏差。官方语言景观中，音译法通常会遵循一定的语言规范和音韵规则，力求保持外来词汇的准确性和易读性。官方标识中出现的音译通常会参考具有权威

性的词典，如《泰国皇家词典》或《泰汉词典》，尽量保证外来词汇在泰语中的发音接近原文。尽管如此，仍然可以观察到一些音译的不规范现象，例如：部分外来词汇可能在音译过程中与字典中的标准音译形式存在差异，或是使用了不符合泰语发音规则的音节。

尽管这些不规范的音译在官方语言景观中不频繁出现，但它们仍然反映出音译标准化的执行存在一定的偏差，可能影响标牌的权威性和信息传递的准确性。

更加注重文化适配性。官方音译法在实际使用时，往往会兼顾文化适配性与语言规范。例如，某些外来词并未完全按照英语原词的发音音译，而是根据泰国文化和语言习惯对其进行了一定的本土化处理。这样做虽然能够帮助当地居民更容易理解和接受这些词汇，但有时可能会导致外来游客的理解困难，尤其是当他们不熟悉泰语时。

（二）非官方音译法不规范

与官方语言景观相比，非官方语言景观中的音译法更为随意、灵活，通常标牌由商家、广告公司等非政府机构制作。非官方标牌中音译法的不规范现象更加明显，原因在于缺乏统一的标准和有效监管，使得许多音译词汇的拼写较为混乱，通常根据个人或企业的理解任意地进行音译，而忽视了语言学规范和文化背景。

音译不规范使用频率较高。非官方语言景观中，音译法的不规范现象更为普遍。由于没有明确的音译标准，商家和广告公司往往根据自身的理解或市场需求对外来词进行音译。因此，出现音译错误或偏差的频率较高，这种现象不仅可能造成语言的误解，而且能影响信息的传播效果。

非官方音译中更容易出现过度音译。非官方音译的显著问题之一是过度音译现象较泛滥。为了迎合国际化趋势，许多商家在广告招牌中大量使用音译词汇时往往直接使用英语音译，而不考虑泰语的语言特点及文化适应性。这种做法不仅导致泰语标识规范性不足，更对语言景观的多样性和多元文化性构成挑战。

非官方音译缺乏一致性与标准化。非官方语言景观的音译标准没有统一的规定，因此，同一外来词汇可能会在不同商家或标牌中采用不同的音译方式，造成了标牌之间的音译不一致。这种不一致性不仅影响了语言的规范性，还可能会给外来游客带来困惑，使他们难以准确解读标牌信息。

通过对曼谷市中心官方与非官方语言景观中音译法的比较分析，可以看出两者在规范性、使用频率和适配性等方面存在显著差异。官方语言景观中的音译虽然相对规范，但仍存在拼写错误和音译不准确的问题；而非官方语言景观则由于缺乏统一的标准和有效监管，音译法的不规范现象更为普遍，甚至出现过度音译和拼写不一致等问题。为了提升曼谷市中心语言景观的规范性与一致性，应加强音译标准的制定与执行，重点规范商业广告与公共标识中的音译使用，避免音译过度和随意化现象，确保信息传递的准确性与清晰度。

五、泰国语言景观中音译法的解决方法

本研究针对曼谷市中心语言景观标牌音译使用存在的问题并提出改进建议。针对上述语言景观存在的语言文字使用问题，需从多维度加强规范管理，减少误用现象，避免给读者带来理解偏差。

1.针对标牌上音译使用不规范的问题，政府部门应当采取积极措施，建立一套完善的标准音译法，包含英语、汉语以及其他语言的音译法规定，同时可在泰国总理办公室公告中已有的关于汉语和印地语的音译规则基础上，进一步拓展更全面的语言类型，增加更多词汇为参考依据，以规范语言景观的使用。这不仅有助于维护语言的纯洁性和统一性，还能为公众提供更平等的语言交流环境。此外，政府还应加强语言文字音译知识的培训，确保相关人员能够正确理解和运用音译规则。为了确保标准的实施，相关部门需要加强监管力度，定期检查各单位的语言音译使用情况，确保其使用符合规定。对于那些不配合工作或在规定期限内未改正错误的单位，应通过约谈来提醒、限期整改等方式督促落实，必要时可采取相应管理措施。

2.对于语言音译翻译中出现的错误、音译语言表达不明确以及泰语中音译词语不规范的问题，译者在翻译时除了要关注原语和音译之间的语义差异外，还应从文化差异的角度来辅助语言翻译工作。译者需要从跨文化视角解读原语中的文化内涵，并用译语的文化视角来表达出正确的意义。在翻译过程中，应更多地采用意译而非音译，从而构建一个美好且规范的国际交流环境。通过这种方式，可以有效地减少文化误解，促进不同文化之间的相互沟通与理解。

3.标牌的创立者应重视语言规范，本店的店名标牌、广告牌、菜单等给店铺带来的影响，在吸引读者的同时，需确保语言本身的准确性，不要随意的使用潮流词语、避免受到音译词语的影响，同时，再推荐国际化发展的同时标牌设计者需要注重词语的本质含义。另外读者如果发现曼谷标牌中有音译问题，可以反映给改标牌店让其及时的改正，采用互帮互助的形式，形成社会语言共治机制。

4.泰语词典对泰语英语音译词进行了注释，可参考《泰语词典》（2011 年由泰国皇家语言研究所编）、《泰汉词典》（2018 年广州外国语学院编）及其他官方出的词典，如果本词典中未出现的词，应谨慎使用，防止拼写错误等，注意词的写法，包括音译和意译。在其它语言中，音译不规范主要是直接音译而来，应优先采用意译法，以更准确地理解该词含义并确保适用性。

5. 译者在进行跨文化交流时，要提高对不同语言、不同文化的敏感度。译者在翻译时要充分考虑泰语与其它语言在语法、语音、文化背景等方面的差异，尤其要注意其与其它语言的差异。译者是否具有跨文化理解能力，直接关系到译文的准确程度和译文的表达效果。这就要求译者既要有一定的语言学知识，又要有跨文化交流的能力，还要有敏锐的观察力，这样才能保证所译词在泰语语言规范的基础上保持原语的文化内涵。

6. 为改善曼谷中心地区的语言环境，政府应与有关部门合作，加强语言教育及推广工作。可通过举办讲座及发放相关资料等方式，让当地民众、商户及译员了解音译法的规范与重要性。通过大众教育来提高其正确认识及遵守音译规范的意识，有效减少误译现象。此外，还能促进不同文化间的交流与合作，有利于语言景观的整体质量提高。

六、总结

综合以上研究，泰国曼谷市中心语言景观中的音译法使用情况较为复杂，存在的不规范问题对城市的语言环境建设、文化传播效能和国际交流质量产生了一定影响。

首先，从现状来看，官方和非官方语言景观均存在音译不规范现象。官方语言景观中，泰语对英语、汉语和其他语言的音译，偶尔会出现拼写错误、与权威词典规范的标准不一致的情况；非官方语言景观中，此类问题尤为突出，常见拼写混乱，过度音译及缺乏一致性等现象。受潮州话影响，部分音译词未被泰语皇家词典收录导致表意不明。

这些不规范的问题会导致信息失真，引发误解，增加了外国游客和当地人对语言景观的理解难度，不仅妨碍文化的准确传播，也损害了曼谷的城市形象增加了国际交流难度。

针对这些问题，文章提出了一系列具有针对性的解决措施，如政府部门翻译协会制定并完善音译标准，加强翻译人员的培训与监管；翻译人员提升跨文化敏感度，从文化差异角度翻译，合理选择意译翻译方法；标牌创立者增强对语言准确性的重视；鼓励公众参与标语制定，形成社会语言共治机制；政府联合相关部门加强公众语言教育与推广活动等。

综上所述，规范曼谷市中心语言景观音译法的使用，对于提升城市语言景观质量、促进跨文化交流以及增强曼谷的国际化形象至关重要。只有通过各方协同合作，落实相关措施，才能有效改善当前的不规范现状，使曼谷的语言景观更好地适应全球化发展的需求。

参考文献

陈传宇.泰国语言政策探析及其启示.[J].东南传播,2017（12）：66-67.

陈茉莉.比较视野下的泰国语言景观研究.［J］.山西大同大学学报（社会科学版），2023，37（2）：99-104.

陈展.语言经济学视角下的泰国语言政策.[J].经贸实践,2017(13)：294.

广州外国语学院编.泰汉词典.[M].北京：商务印书馆，2018.

黄伯荣、廖序东.现代汉语.[M].北京：高等教育出版社，2011.

任文雨.泰国曼谷地区语言景观及其汉语使用情况研究:[硕士学位论文].[D].厦门：华侨大学，2019.

苏柳.浅析泰语中的英语借词现象.［J］青年与社会，2013，(31)：170.

徐莉.宁波、阜阳店名的语言文化比较研究.[D].宁波大学硕士论文,2013.33-34.

泰国皇家语言研究院.泰语词典.[M].曼谷：泰国教育局出版社，2011.

泰国总理办公室之公告.汉语和印地语的音译规则.[R].曼谷：皇家学会办公室,2027.

王丽.音译法使用中的“对等”原则.[J].山东外语教学，2010，(04):137.

尚国文.宏观社会语言学视域下的旅游语言景观研究.[J].浙江外国语学院学报，2018,(3)：46-56.

尚国文.语言景观的语言经济学分析——以新马泰为列.[J].语言战略研究,2026,(4)：83-91.

周昭京.潮州会馆史话.[M].上海：上海古籍出版社，1995,(83):216.

祝晓宏.语言景观视角下泰国华语使用及其变异.[J].中国语言战略,2018,(02):19-29.

Chariya Seangyen.“Linguistic Landscape on Billboards in Mueang District，Udon Thani Province” .[J]. Journal of vernacular ground，2015:31-32.

Huebner T. “Bangkok's linguistic landscapes：Environmental print，code-mixing and language change” .[J].International Journal of Multilingualism，no.1，2006:31-51.

Mu，Yanhong Rungruang，Apichai.“Chiang Mais Linguistic Landscape in the Tourist Attraction Areas：A Study on the English Language Use on Signs”.[J].The Golden Teak Humanity and Social Science Journal，2013.

Nakawat Sare. “Pattani Store names:the relationship between the store name andthe lifestyle of the resident community”. [D].Chulalongkorn University，2007.

Sirinthorn Pikulthong. “Languages on Commercial Sogns along phra athit rode”. [D].Silpakorn University，2011.

Thongtong. “A Linguistic Landscape Study of Signage on Nimmanhemin Road, a Lanna Chiang Mai Chill-Out Street” .[J]. Manusya, Journal of Humanities,2016,(22) :72-86.

Name and Surname（姓名）：
PREECHYA CHOONGERN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
HUACHIEW CHALERMPRAKIET UNIVERSITY

Field of Expertise（专业领域）：
- LINGUISTICS
- SOCIOLINGUISTICS

Address（地址）：
NO.55 M.4 KHAO-YAI SUBDISTRICT,CHA-AM DISTRICT,PHETCHABURI PROVINCE 76120

การศึกษาการจัดการหลักสูตรรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

A Study on the Organization of the Chinese for Airline Business Course in Thai Higher Education

覃冬冬 [1]

QIN DONGDONG

农业大学，人文学院，东方语言系

Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University

E-mail: dongdong.qi@ku.th

吴琼 [2]

KANOKPORN NUMTONG

农业大学，人文学院，东方语言系

Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University

E-mail: kanokporn.n@ku.th

Received: 23 April 2025 / Revised: 8 June 2025 / Accepted: 11 June 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปภาพรวมของวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินในระดับอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันโดยใช้ข้อมูลจาก มคอ.2 ในเว็บไซต์ CHECO ดำเนินการวิเคราะห์หาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการวิชานี้ โดยใช้ทฤษฎีการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์และทฤษฎีของบลูม รวมถึงแนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรที่มีวิชา “ภาษาจีน”+“ธุรกิจการบิน” มีทั้งหมด 58 หลักสูตรจากจำนวนหลักสูตรทั้งหมด 120 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องคิดเป็นร้อยละ 48 แสดงให้เห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาไทยเริ่มให้ความสำคัญกับการผลิตบัณฑิตที่มีทักษะภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน 2) หากจัดวิชานี้เป็นรูปแบบ 3(2-2-5) จะทำให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติมากที่สุด 3) ในบางหลักสูตรไม่ได้ระบุวิชาที่ต้องเรียนมาก่อนวิชานี้ทำให้นักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีนต้องการที่จะเรียน 4) จำนวนชั่วโมงเรียนของวิชานี้ในแต่ละหลักสูตรแตกต่างกัน 5) เนื้อหาและและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีการอ้างอิงจากเนื้อหาการปฏิบัติงานด้านการบินทั้งของไทยและจีนและสามารถออกแบบตามทฤษฎีของบลูมได้ เพื่อให้นักศึกษาทุกคนบรรลุวัตถุประสงค์ตามกระบวนการทางพุทธิพิสัยและผู้สอนประเมินผลลัพธ์ตามกระบวนการทางพุทธิพิสัยได้เช่นกันการจัดรายวิชาแบบนี้จึงสอดคล้องกับการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์และเหมาะสมกับแนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ”

คำสำคัญ: ภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน; การศึกษาที่เน้นผลลัพธ์; การประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม; แนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ”; ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ABSTRACT

This research aimed to provide an overview of the current state of Chinese for airline business courses in Thai Higher Education based on the TQF.2 in the CHECO website and to analyze the organization of these courses in order to suggest approaches that align with outcome-based education. It utilized Bloom's Taxonomy and the concept of “Chinese + Vocational Skills.” The findings revealed that: 1) Out of 120 programs related to airline business and Chinese language, 58 programs included “Chinese” + “airline business,” representing 48% of the total programs. This indicated that Thai higher education institutions have started to prioritize producing graduates with Chinese for airline business. 2) A 3(2-2-5) format for this course would enable students to gain the most practical experience possible. 3) In some programs, this course did not specify prerequisite courses, which could make it difficult for students without a Chinese language foundation to take the course. 4) The number of hours for this course varied across different programs. 5) In order to ensure that all students achieve the intended cognitive domain, the content and objectives of this course could be based on standards of vocational skills from both Thailand and China and designed in accordance with Bloom's Taxonomy. Instructors could also assess outcomes based on cognitive domain. Therefore, this kind of organization of Chinese for airline business aligns with outcome-based education and fits with the concept of “Chinese + Vocational Skills.”

Keywords: Chinese for Airline Business; Outcome-based Education; Bloom’s Taxonomy; Concept of “Chinese + Vocational Skills”; Thai Higher Education

บทนำ

ในบรรดาประเทศคู่ค้าสำคัญของจีนตามแนว “หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง” ประเทศไทยถือว่าเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความร่วมมือกับจีนอย่างรอบด้าน (Zheng, 2018:217) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนนับวันยิ่งมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจีนนิยมเดินทางมาไทยมากขึ้นเรื่อย ๆ จากแนวโน้มของการท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่าการที่นักท่องเที่ยวจีนนิยมท่องเที่ยวนอกประเทศมากขึ้นส่งผลดีต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยส่งผลดีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจการค้าและ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างไทยและจีนในปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลไทยได้เสนอยุทธศาสตร์ “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งแผน “ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ

ภาคตะวันออก” เป็นแกนหลักของยุทธศาสตร์และเป็นกุญแจสำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างไทยและจีนดังนั้นความต้องการบุคคลที่พูดภาษาจีนของไทยในด้านต่าง ๆ จึงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศถือเป็นแนวหน้าความร่วมมือที่ครอบคลุมระหว่างไทยและจีนจากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้มีความต้องการผู้ที่มีความสามารถด้านภาษาจีนในสาขาการบริการธุรกิจการบินเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากในบริษัทสายการบินหลาย ๆ แห่งของไทยผู้สมัครงานที่มีความสามารถด้านภาษาจีนจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษสถาบันอุดมศึกษาในไทยหลายแห่งก็เปิดสาขาธุรกิจการบินเพื่อผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองความต้องการของตลาดในปัจจุบันสถาบันการศึกษาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ผลิตบุคคลที่มีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษในการบริการธุรกิจการบิน แต่ยังผลิตบุคคลที่มีความสามารถด้านภาษาจีนอีกด้วย

วิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินเป็นวิชาที่มีการบูรณาการข้ามศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยการบริการธุรกิจการบินและภาษาจีน อาจเป็นรายวิชาที่ปรากฏในหลักสูตรของสาขาธุรกิจการบินหรือหลักสูตรของสาขาภาษาจีน แต่สาขาธุรกิจการบินและสาขาภาษาจีนเป็นสาขาที่มีความแตกต่างกัน เช่น คุณสมบัติของนักศึกษา รายวิชาที่เรียนในหลักสูตร ระดับความรู้ภาษาจีนของนักศึกษา เป็นต้น บัณฑิตที่ผลิตจาก 2 สาขานี้มีคุณสมบัติที่ต่างกัน ซึ่งทำให้การเรียนการสอนในรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินไม่เหมือนกัน งานวิจัยนี้จึงรวบรวมการจัดการรายวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน วิเคราะห์ภาพรวมปัจจุบันของรายวิชาในหลักสูตรที่เกี่ยวกับภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินและหาแนวทางการจัดการรายวิชาให้เหมาะสมกับหลักสูตรเพื่อให้บัณฑิตที่ศึกษาในหลักสูตรจบการศึกษาออกไปมีความสามารถในทางด้านภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินและเป็นไปตามมาตรฐานอาชีพที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง

ในปัจจุบันการศึกษาและการเรียนการสอนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหนึ่งในแนวทางที่ได้รับความสนใจอย่างมากในวงการการศึกษาคือการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาผลลัพธ์ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-based Education) ได้รับการเสนอครั้งแรกโดย Spady (1981) ทฤษฎีนี้มุ่งให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับผ่านกระบวนการ การศึกษาและความสามารถที่แท้จริงที่ผู้เรียนได้รับหลังจากกระบวนการเรียนรู้สิ้นสุดลง แนวคิดหลักคือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมุ่งเน้นผลลัพธ์และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีนี้ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นที่การพัฒนาร่วมกันของพื้นฐานทางวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังเน้นย้ำว่าการปลูกฝังให้ผู้เรียนต้องปรับตัวให้เข้ากับข้อกำหนดของการพัฒนาสังคม แนะนำผู้เรียนให้เลือกเนื้อหาการเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจและทิศทางการพัฒนา เพื่อให้ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น งานวิจัยของ ฐิติมา ญาณะวงษา และคณะ (2564) พบว่า การออกแบบผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรและระดับรายวิชา ต้องนำผลลัพธ์การเรียนรู้มาออกแบบรายวิชา เช่น วางแผนการสอน วิธีการสอน และการประเมินในระดับต่าง ๆ ซึ่งต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตรกับรายวิชา งานวิจัยของ Xu and Li (2023) ได้กล่าวถึง รูปแบบการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ได้สร้างแนวคิดใหม่ของการศึกษาจากแบบเดิมรูปแบบนี้ไม่เพียงแต่เพิ่มการปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน แต่ยังกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนในการเรียนรู้อย่างอิสระและยังเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้อีกด้วย ปัจจุบันทฤษฎีนี้ได้พัฒนาขึ้นอย่างสมบูรณ์แบบ

เนื่องจากนักศึกษาแต่ละคนมีความสามารถที่ต่างกันทำให้ต้องประยุกต์บทเรียนให้เหมาะสมตามทฤษฎีของบลูม (Bloom's Taxonomy) สามารถออกแบบหลักสูตรการจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผลการเรียนรู้โดยเน้นในเรื่องความสามารถของนักศึกษาด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นต้น งานวิจัยของ Anderson (2009) ได้สรุปว่า มิติด้านกระบวนการทางพุทธิพิสัยของบลูมได้แบ่งระดับของการเรียนรู้ออกมาทั้งหมด 6 ระดับ โดยระดับการจำจะประเมินผู้เรียนมีความสามารถด้านการจดจำความรู้ ระดับการเข้าใจจะประเมินผู้เรียนมีความสามารถในการอธิบายความคิด ระดับการประยุกต์ใช้จะประเมินผู้เรียนมีความสามารถในด้านการนำข้อมูลไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ระดับการวิเคราะห์จะประเมินผู้เรียนมีความสามารถในการจำแนกเปรียบเทียบเนื้อหาระดับการประเมินจะประเมินผู้เรียนมีความสามารถในการอภิปรายผลและระดับการสร้างสรรค์จะประเมินผู้เรียนมีความสามารถในการมีความคิดสร้างสรรค์ในมุมมองใหม่ ๆการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ประเภทนี้มีแนวทางที่เป็นระเบียบในการอธิบายกระบวนการพัฒนาความสามารถทางปัญญาของผู้เรียนตั้งแต่ระดับง่ายไปจนถึงระดับซับซ้อนและให้คำแนะนำแก่ผู้สอนในการออกแบบวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ออกแบบวิธีการสอน และส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญาของผู้เรียน

ในปี ค.ศ. 2018 รองนายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐประชาชนจีน Sun Chunlan เสนอแนวคิด "ภาษาจีน+" อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกและเน้นย้ำในปี ค.ศ. 2019 ว่าต้องบูรณาการหลักสูตรข้ามศาสตร์ที่ตอบสนองความต้องการและควรส่งเสริมแนวคิด "ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ" เพื่อช่วยให้ผู้คนเชี่ยวชาญทักษะวิชาชีพและความรู้ภาษาและวัฒนธรรมจีนได้มากขึ้นเพื่อเข้ากับแนว "หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง" (Zhu, 2023:156) และต่อมาในปี ค.ศ. 2021 กระทรวงศึกษาธิการจีนได้ให้การสนับสนุนต่อการส่งเสริมและการประยุกต์ใช้แนวคิด "ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ" (Du et al., 2023:49) นักวิชาการหลายท่านได้สำรวจกฎทั่วไปของรูปแบบการศึกษา เช่น คุณค่าการศึกษา การสำรวจภาคปฏิบัติ ตรรกะโครงสร้าง ฯลฯ ซึ่งได้ตีความแนวคิด "ภาษาจีน+" หรือ "ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ" ว่าเป็นรูปแบบการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะที่รวมการศึกษาภาษาจีนระหว่างประเทศและวิชาชีพเข้าด้วยกันอย่างลึกซึ้งในประเทศจีน (Du et al., 2023:50; Sun, 2023:79; Zhu, 2023:157) งานวิจัยของ Du et al. (2023) สร้างแบบจำลองทางทฤษฎีเชิงตรรกะของ "ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ" ตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและบริบท และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐานสำรวจอย่างลึกซึ้งถึงลักษณะทั่วไปของการบูรณาการภาษาจีน วัฒนธรรมจีน และทักษะวิชาชีพจาก 3 ด้าน รวมถึงโครงสร้าง บริบท และหน้าที่ และคิดค้นรูปแบบการบูรณาการใหม่ นักวิชาการบางท่านกล่าวถึงรายละเอียดเฉพาะด้านการศึกษา เช่น วัตถุประสงค์การศึกษา โครงสร้างหลักสูตร เป็นต้น งานวิจัยของ Sun (2023) วิเคราะห์วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ลักษณะการสอน และรูปแบบการสอนของ "ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ" ออนไลน์ และพบว่า แกนหลักของแนวคิดนี้ คือการเสริมสร้างความสามารถหลักและความสามารถระดับสูงของวิชาชีพ เป้าหมายพื้นฐาน คือการปลูกฝังบุคคลที่มีความสามารถในทักษะการสื่อสารภาษาจีนขั้นสูง ทักษะวิชาชีพขั้นสูง และคุณสมบัติที่ครอบคลุมของการรู้จักจีน ปัจจุบันนี้ การสำรวจเชิงทฤษฎีและปฏิบัติที่เกี่ยวข้องของแนวคิด "ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ" ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น

ปัจจุบันนี้นักวิจัยของไทยได้พบปัญหาในการเรียนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศเพื่อธุรกิจการบิน เช่น งานวิจัยของ พงศภัค ตรีรัตนาเศรษฐ์ (2561) พบว่าบัณฑิตสาขาธุรกิจการบินของวิทยาลัยนานาชาติมหาวิทยาลัย

ราชภัฏสวนสุนันทามีความสามารถด้านการสื่อสารด้านภาษาต่างประเทศอยู่ในระดับต่ำ Wang (2018) พบว่าปัญหาการเรียนภาษาจีนสำหรับการบริการด้านการบินในระดับปานกลางมี 2 ข้อคือบทบาทของนักศึกษาและการใช้สื่อในการเรียนรู้สรุปจากงานวิจัยดังกล่าวเห็นว่าการประเมินการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อธุรกิจการบินไม่เหมาะกับวัตถุประสงค์ใน มคอ.2 ดังนั้นวิชาภาษาต่างประเทศเพื่อธุรกิจการบินยังต้องการปัจจัยด้านผู้สอนและผู้วิจัยเฉพาะทางเพื่อวิจัยหลักสูตรการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับนักศึกษามากยิ่งขึ้น

เนื่องจากชื่อวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินในแต่ละหลักสูตรนั้นมีความแตกต่าง ถ้าคำอธิบายรายวิชาสอดคล้องกับ “ภาษาจีน” และ “บริการภาคพื้นดิน” หรือ “บริการบนเครื่องบิน” ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเดียวกันว่า “วิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน” สำหรับการตั้งชื่อสาขาในเอกสารหลักสูตร (CHECO, 2566) ไม่เหมือนกัน เช่น สาขาการจัดการธุรกิจการบิน สาขาการจัดการการบิน เป็นต้น ถ้าเป็นสาขาที่เกี่ยวกับธุรกิจการบิน ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเดียวกันว่า “สาขาธุรกิจการบิน” ส่วนสาขาที่เกี่ยวข้องกับภาษาจีนยกเว้นสาขาวิชาการสอนภาษาจีน เช่น สาขาภาษาจีน สาขาภาษาจีนธุรกิจ เป็นต้น ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเดียวกันว่า “สาขาภาษาจีน” ในการวิจัยนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและสรุปภาพรวมปัจจุบันของรายวิชาในหลักสูตรที่เกี่ยวกับภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน
2. วิเคราะห์รายละเอียดการจัดการรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน และค้นหาแนวทางการจัดรายวิชานี้ให้เหมาะสมกับการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ของสาขาธุรกิจการบินและสาขาภาษาจีนที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยจะรวบรวมเอกสารหลักสูตร (มคอ.2) ของรายวิชาที่เกี่ยวกับภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินในเว็บไซต์ระบบหลักสูตร CHECO (2566) เพื่อสรุปภาพรวมปัจจุบันของหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินและวิเคราะห์การจัดการรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินที่มีในหลักสูตรจากเนื้อหาการสอนวัตถุประสงค์การเรียนรู้การประเมินผลการสอนและรูปแบบการสอนเพื่อหาแนวทางการจัดการวิชานี้ให้เหมาะสมกับการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ของสาขาธุรกิจการบินและสาขาภาษาจีนโดยใช้ทฤษฎีของบลูมการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์และแนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาธุรกิจการบินจำนวน 18 หลักสูตร หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาธุรกิจการบิน จำนวน 20 หลักสูตร และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาจีน จำนวน 82 หลักสูตร

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตและหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิตที่มีสาขาธุรกิจการบินในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย มีจำนวนทั้งหมด 38 หลักสูตร ส่วนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตที่มีสาขาภาษาจีน มีจำนวนทั้งหมด 82 หลักสูตร ซึ่งรายละเอียดของรายวิชานี้มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดในหลักสูตรของสาขาธุรกิจการบิน

	หลักสูตรทั้งหมด	มีเพียงวิชาภาษาจีนทั่วไป	มีวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน	ไม่มีวิชาภาษาจีน
จำนวนสาขา	38	16	14	8

จากตารางที่ 1 พบว่า หลักสูตรของสาขาธุรกิจการบินมีทั้งหมด 38 หลักสูตร สำหรับหลักสูตรที่เปิดวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินมี 14 หลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 36.8 จากหลักสูตรทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นหลักสูตรที่เปิดเพียงวิชาภาษาจีนทั่วไป 16 หลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 42.1 จากหลักสูตรทั้งหมด สรุปได้ว่า หลักสูตรที่เปิดวิชาภาษาจีนของสาขาธุรกิจการบินในสถาบันอุดมศึกษาไทยคิดเป็นร้อยละ 78.9 จากหลักสูตรทั้งหมด

ตารางที่ 2 รายละเอียดในหลักสูตรของสาขาภาษาจีน (ไม่รวมสาขาการสอนภาษาจีน)

	หลักสูตรทั้งหมด	มีวิชาธุรกิจการบิน	ไม่มีวิชาธุรกิจการบิน
จำนวนสาขา	82	44	38

ตารางที่ 2 พบว่าหลักสูตรของสาขาภาษาจีนมีทั้งหมด 82 หลักสูตรส่วนที่ได้เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินจำนวน 44 หลักสูตรคิดเป็นร้อยละ 53.7 แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรของสาขาภาษาจีนมีมากกว่าร้อยละ 50 ต้องการผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในด้านการบริการธุรกิจการบิน

ในตารางที่ 1 และตารางที่ 2 หลักสูตรที่มีวิชาที่เป็น “ภาษาจีน” หรือ “ธุรกิจการบิน” ในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทยมีทั้งหมด 74 หลักสูตรและหลักสูตรที่มีรายวิชาที่ตั้งชื่อเป็น “ภาษาจีน” + “ธุรกิจการบิน” โดยตรง มีจำนวน 58 หลักสูตร

ในหลักสูตรของสาขาธุรกิจการบินมีรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินทั้ง 14 หลักสูตรนั้นได้จัดอยู่ในหมวดวิชาเฉพาะด้านและหมวดวิชาโทเนื่องจากวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินไม่ใช่วิชาพื้นฐานภาษาจีนดังนั้นวิชานี้ส่วนใหญ่ได้จัดการเรียนในปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษาที่ 3 และปีการศึกษาที่ 4 แม้ว่าบางหลักสูตรได้จัดรายวิชาภาษาจีนพื้นฐานอย่างน้อย 1 ถึง 2 วิชาก่อนเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินใน มคอ.2 แต่ยังมีอีก 10 หลักสูตรไม่ได้ระบุวิชาที่ต้องเรียนมาก่อ ซึ่งหมายความว่านักศึกษาที่ไม่เคยเรียนวิชาภาษาจีนพื้นฐานมาก่อนก็สามารถลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินได แต่คำอธิบายรายวิชานี้เน้นทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการบิน ละคำศัพท์ วลี รูปประโยคเฉพาะทางที่ใช้ในงานการบิ ซึ่งเป็นเนื้อหาค่อนข้างยากทำให้มีอุปสรรคสำหรับผู้ที่ไม่มีพื้นฐานด้านภาษาจีน

สำหรับจำนวนหน่วยกิตของรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินส่วนมากจัดเป็น 3 หน่วยกิต ส่วนการจัดการเรียนการสอนมี 2 รูปแบบ คือ 3-0-6 (บรรยาย 3 ชั่วโมง ปฏิบัติ 0 ชั่วโมง ค้นคว้าด้วยตนเอง 6 ชั่วโมง) และ 2-2-5 (บรรยาย 2 ชั่วโมง ปฏิบัติ 2 ชั่วโมง ค้นคว้าด้วยตนเอง 5 ชั่วโมง) โดยที่วิชานี้เน้นการปฏิบัติ รูปแบบ 2-2-5 ทำให้นักศึกษามีโอกาสฝึกปฏิบัติงานมากที่สุด

วิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินในหลักสูตรของสาขาภาษาจีน ได้จัดในหมวดวิชาเฉพาะด้าน จำนวน 43 หลักสูตรเหลืออีก 1 หลักสูตรจัดในหมวดวิชาโทและรายวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินที่ได้ระบุวิชาที่ต้องเรียนมาก่อนจำนวน 14 หลักสูตร ส่วนที่ไม่ได้ระบุวิชาที่ต้องเรียนมาก่อนจำนวน 30 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของรายวิชานี้มีตั้งแต่ในภาคการศึกษาที่ 2 ของปีการศึกษาที่ 1 จนถึงภาคการศึกษาที่ 1 ของปีการศึกษาที่ 4 ซึ่งนักศึกษาที่มีพื้นฐานภาษาจีนสามารถเรียนวิชานี้ได้

มคอ.2 ของแต่ละหลักสูตรใน CHECO (2566) วิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินของหลักสูตรสาขาภาษาจีนและสาขาธุรกิจการบินมีทั้งที่จัดในชั้นปีที่ 2,3 และ 4 ซึ่งเนื้อหารวมถึงบริการภาคพื้นดินและบนเครื่องบินทักษะภาษาที่ใช้ในสถานการณ์จริงส่วนมากเป็นการฟังและพูดวิชานี้ในทั้ง 2 หลักสูตรมีส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน หลักสูตรสาขาภาษาจีนบรรจุวิชานี้ไว้เพียง 1 ภาคการศึกษ และนักศึกษามีพื้นฐานภาษาจีนที่เพียงพอจึงจะสามารถเรียนวิชานี้ได้ดังนั้นการเรียนการสอนในวิชานี้ไม่มีปัญหาเรื่องของภาษาของนักศึกษาส่วนการจัดรายวิชานี้ของหลักสูตรสาขาธุรกิจการบินในแต่ละหลักสูตรต่างกันบางหลักสูตรบรรจุวิชาไว้เพียง 1 ภาคการศึกษาบางหลักสูตรบรรจุวิชานี้ไว้ 2-3 ภาคการศึกษาและบางหลักสูตรได้จัดวิชาที่ต้องเรียนมาก่อนเรียนวิชานี้แต่ก็มีบางหลักสูตรไม่มีซึ่งพื้นฐานภาษาจีนของนักศึกษาที่จะเรียนวิชานี้ต่างกันมากส่งผลให้มีผลการเรียนที่แตกต่าง

2. การหาแนวทางการจัดรายวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน

การสอนในหลักสูตรแบบเก่านั้นล้วนแต่เป็นแบบ “ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง” แนวทางการสอนแบบเดียวกันทำให้ผู้สอนให้คำแนะนำแก่นักศึกษาแต่ละคนได้ยากไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักศึกษาทุกคนได้ ในขณะที่วิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินเน้นเสริมทักษะภาษาจีนในสถานการณ์จริงและพื้นฐานภาษาจีนของนักศึกษาแต่ละคนไม่เท่ากันจึงใช้การสอนแบบเก่าไม่ได้แต่การศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์จะเน้น“ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” เพื่อปลูกฝังความสามารถของนักศึกษาในด้านการเรียนรู้เชิงรุก และทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินรายวิชานี้สามารถออกแบบด้วยการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์ ผลลัพธ์ของรายวิชานี้ คือนักศึกษาสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงและอาชีพที่เกี่ยวกับรายวิชานี้ มีพนักงานบริการภาคพื้นดินและพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินซึ่งกำหนดให้พนักงานต้องมีทักษะภาษาจีนแบบวิชาชีพและความรู้วัฒนธรรมจีนที่เกี่ยวข้องตาม “มาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสาขาการบิน” (สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ & มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, 2563) “มาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติด้านพนักงานบริการภาคพื้นดิน” (Ministry of Human Resources and Social Security of the People's Republic of China, 2022) และ “มาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติด้านพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน” (Ministry of Human Resources and Social Security of the People's Republic of China, 2019) โดยเป็นสมรรถนะของพนักงานธุรกิจการบินหากใช้มาตรฐานดังกล่าวเป็นผลลัพธ์ของวิชานี้สามารถกำหนดเนื้อหาและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้และเหมาะสมกับแนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” เนื่องจากนักศึกษาแต่ละหลักสูตรมีความรู้พื้นฐานภาษาจีนที่แตกต่าง วิชานี้ในแต่ละหลักสูตร

สามารถออกแบบตามทฤษฎีของบลูมได้เพื่อให้นักศึกษาทุกคนบรรลุวัตถุประสงค์ตามกระบวนการทางพุทธิพิสัย และผู้สอนสามารถประเมินผลลัพธ์ตามกระบวนการทางพุทธิพิสัยได้เช่นกัน

อภิปรายผล

จากสภาพปัจจุบันของวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินจะเห็นได้ว่าต้องจัดการหลักสูตรด้านภาษาจีนเฉพาะทาง หลักสูตรสาขาภาษาจีนจำเป็นต้องเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินเป็นวิชาบังคับที่ต้องเรียนใน 1 ภาคการศึกษาแต่นักศึกษาในสาขาธุรกิจการบินของแต่ละหลักสูตรต่างกันอาจทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนต่างกันผู้วิจัยจึงสรุปหน่วยสมรรถนะและข้อกำหนดด้านทักษะจากมาตรฐานอาชีพทั้งไทย-จีน และจัดเนื้อหาการสอนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 เนื้อหาและวัตถุประสงค์สำหรับการบริการภาคพื้นดินของหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน (ด้านภาษา)

สมรรถนะ	ข้อกำหนดด้านทักษะ	เนื้อหาการสอน	วัตถุประสงค์การเรียนรู้
บริการเช็คอิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งเตือนความปลอดภัยแก่ผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินขั้นตอนการเช็คอินผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการรวบรวมและขนส่งสัมภาระ - ตรวจสอบระบบต่างๆ	- แจ้งเตือนความปลอดภัย - การเช็คอิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคในหนังสือเดินทาง ตั๋วเครื่องบิน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งเตือนความปลอดภัย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารในขั้นตอนการเช็คอิน
การรับสัมภาระพิเศษ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการคำนวณค่าธรรมเนียมสัมภาระส่วนเกินสำหรับการเดินทางเที่ยวเดียวและระหว่างประเทศ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าสัมภาระส่วนเกิน	- การจัดการรับสัมภาระส่วนเกิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคเกี่ยวกับสัมภาระส่วนเกิน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมสัมภาระส่วนเกิน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอธิบายเกี่ยวกับการเก็บค่าธรรมเนียม
การจัดการกรณีพิเศษ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการพิมพ์บัตรผ่านขึ้นเครื่องซ้ำ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการกรณีที่ข้อมูลผู้โดยสารเกิดความผิดพลาดหรือผิดปกติ	- การจัดการสิ่งของที่ผู้โดยสารทิ้งไว้	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์ในหนังสือเดินทางและตั๋วเครื่องบินของผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตอบคำถามเรื่องสิ่งของที่ผู้โดยสารทิ้งไว้

	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการกับสิ่งของที่ผู้โดยสารทิ้งไว้		
บริการขาออก	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งเตือนผู้โดยสารให้ขึ้นเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตอบคำถามจากผู้โดยสารเกี่ยวกับการขึ้นเครื่อง	- การดำเนินการให้บริการขึ้นเครื่อง	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคของประกาศ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งเตือนผู้โดยสารให้ขึ้นเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตอบคำถามผู้โดยสารในการขึ้นเครื่อง
บริการขึ้นเครื่อง	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเช็คอินผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งผู้โดยสารในกรณีที่สัมภาระของผู้โดยสารที่นำขึ้นเครื่องบินมีขนาดใหญ่กว่าเกณฑ์ที่กำหนดที่ประตูขึ้นเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เครื่องเช็คอินด้วยตนเอง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจดูข้อมูลพื้นฐานของเครื่องบิน	- การดำเนินการขั้นตอนการให้บริการขึ้นเครื่อง	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจำคำศัพท์และประโยคในบัตรขึ้นเครื่องและเครื่องเช็คอินแบบบริการตนเอง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอธิบายวิธีการใช้เครื่องเช็คอินด้วยตนเอง -มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการ สื่อสารในขั้นตอนการให้บริการขึ้นเครื่อง
บริการขาเข้า	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการรับข้อมูลผู้โดยสารขาเข้าและต่อเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแนะนำผู้โดยสารในการเดินทางที่ต้องต่อเครื่องและขาเข้า	- การดำเนินการบริการขาเข้า	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำข้อมูลการต่อเครื่องของผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบอกทางผู้โดยสารไปยังสถานที่ที่ต้องการ
การจัดส่งสัมภาระ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดส่งสัมภาระส่วนบุคคลและกลุ่มให้กับผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดส่งสัมภาระส่วนเกินและสัมภาระพิเศษ	- การดำเนินการขั้นตอนการจัดส่งสัมภาระ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำข้อมูลเกี่ยวกับสัมภาระ -มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการ สื่อสารกับผู้โดยสารสำหรับการจัดส่งสัมภาระ
การจัดการสัมภาระที่ผิดปกติ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ระบบค้นหาและติดตามสัมภาระทั่วโลกเพื่อดำเนินการสัมภาระทุกประเภท	- การจัดการสัมภาระที่ผิดปกติ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำข้อมูลเกี่ยวกับสัมภาระที่ผิดปกติ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารสำหรับการจัดส่งสัมภาระที่ผิดปกติ

ตารางที่ 4 เนื้อหาการสอนและวัตถุประสงค์การเรียนรู้สำหรับการบริการบนเครื่องบินรายวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน (ด้านภาษา)

สมรรถนะ	ข้อกำหนดด้านทักษะ	เนื้อหาการสอน	วัตถุประสงค์การเรียนรู้
การใช้อุปกรณ์ฉุกเฉิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแยกแยะสัญลักษณ์อุปกรณ์ฉุกเฉิน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจสอบและใช้อุปกรณ์ฉุกเฉิน	- สัญลักษณ์อุปกรณ์ฉุกเฉิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำชื่อภาษาจีนของสัญลักษณ์อุปกรณ์ฉุกเฉิน
การสาธิตวิธีการใช้อุปกรณ์	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสาธิตวิธีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินคุณสมบัติผู้โดยสารที่นั่งทางออก - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแนะนำด้านความปลอดภัยแก่ผู้โดยสารพิเศษ	- การบรรยายและสาธิตวิธีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคในวิธีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอธิบายวิธีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ
การตรวจสอบความปลอดภัย	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจสอบความปลอดภัยของห้องโดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตรวจสอบความปลอดภัยบนเครื่อง	- ตรวจสอบความปลอดภัย	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการตรวจสอบความปลอดภัย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งเตือนความปลอดภัย
การจัดการป้องกันภัยทางอากาศ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการทำความสะอาดก่อนและหลังการบินในห้องโดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการประชุมเตรียมความพร้อมลูกเรือ	- ประชุมเตรียมความพร้อมลูกเรือ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการถามตอบในการประชุมเตรียมความพร้อมลูกเรือ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการรายงานหรือสรุปงานต่อผู้บังคับบัญชา
การจัดการกรณีพิเศษ	-มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ผิดกฎของผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการกับกรณีต่าง ๆ ระหว่างเครื่องกำลังเตรียมขึ้นบิน	- จัดการกรณีพิเศษ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในกรณีพิเศษ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแจ้งเตือนการหยุดใช้อุปกรณ์ฯ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารในกรณีต่าง ๆ

การเตรียมตัวก่อนนำเครื่องขึ้น	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการให้บริการต้อนรับผู้โดยสารขึ้นเครื่องบิน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการให้คำแนะนำในการจัดเตรียมสัมภาระ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดหาหนังสือพิมพ์และนิตยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเปิดหรือปิดประตูเครื่องบินได้	- บริการต้อนรับผู้โดยสารขึ้นเครื่อง	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการต้อนรับผู้โดยสารขึ้นเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการต้อนรับผู้โดยสารขึ้นเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแนะนำการวางสัมภาระและการอ่านหนังสือต่าง ๆ
บริการบนเครื่องบิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการประกาศทั่วไปภายใต้สถานการณ์ปกติ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการให้บริการแก่ผู้โดยสารพิเศษ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการตอบคำถามข้อมูลเกี่ยวกับเที่ยวบิน	- ให้บริการทั่วไปบนเครื่องบิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในประกาศ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการประกาศข้อมูลทั่วไปบนเครื่องบินได้ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารเรื่องทั่วไป
บริการอาหารและเครื่องดื่ม	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาจีนและภาษาอังกฤษในหมวดเครื่องดื่มทั่วไป - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการให้บริการเครื่องดื่มร้อนแก่ผู้โดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบริการอาหารและเครื่องดื่ม	- บริการอาหารและเครื่องดื่มบนเครื่องบิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำชื่ออาหารและเครื่องดื่มที่ใช้บ่อย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารเรื่องบริการอาหารและเครื่องดื่ม
การปฏิบัติงานหลังจากลงจอด	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานบริการหลังการลงจอด - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บสิ่งของที่ผู้โดยสารทิ้งไว้บนเครื่องและดำเนินการส่งมอบกับหัวหน้า	- ปฏิบัติงานหลังจากลงจอด	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในการบริการลงเครื่อง - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแนะนำวิธีการลงเครื่องบินกับผู้โดยสาร
การจัดการในกรณีเกิดเหตุไฟไหม้	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดับควันและดับเพลิงตามขั้นตอน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการกับไฟไหม้ถ้วยน้ำเดือด เตาอบ และห้องน้ำ	- จัดการในกรณีเกิดเหตุไฟไหม้	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจดจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในกรณีเกิดเหตุไฟไหม้ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการให้คำแนะนำกับผู้โดยสาร

การจัดการในกรณีการลดแรงดันอากาศ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสังเกตได้ปรากฏการณ์การลดแรงดันอากาศในห้องโดยสาร - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้โดยสารหลังการลดแรงดันอากาศ	- บริการบรรเทาอาการไม่สบายที่เกิดจากการลดแรงดันอากาศ	-มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการ จดจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้ในกรณีการลดแรงดันอากาศ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการ แนะนำวิธีการบรรเทาอาการไม่สบายที่เกิดจากการลดแรงดันอากาศ
บริการหลบหนีฉุกเฉิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขั้นพื้นฐานเพื่อการหลบหนีฉุกเฉิน - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการหลบหนีฉุกเฉินในทุกกรณี	- บริการหลบหนีฉุกเฉิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้บ่อย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารอย่างถูกต้อง - นำความรู้ไปใช้ในการให้บริการ
การรักษาทางการแพทย์ในกรณีฉุกเฉิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการอาการป่วย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการทำการช่วยฟื้นคืนชีพหัวใจ	- บริการรักษาทางการแพทย์ในกรณีฉุกเฉิน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจำคำศัพท์และประโยคที่ใช้บ่อย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารกับผู้โดยสารอย่างถูกต้อง

นอกจากความรู้ด้านภาษาแล้วความรู้และเข้าใจทางวัฒนธรรมก็เป็นส่วนสำคัญของการสอนเช่นกัน ในสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ & มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต (2563) ไม่มีระบุในส่วนของความรู้และเข้าใจทางวัฒนธรรม ความรู้ทางวัฒนธรรมที่พนักงานบริการการบินต้องเรียนรู้จะใช้มาตรฐานฯ ของประเทศจีน (2019; 2022) รายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 เนื้อหาการสอนและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบิน (ด้านวัฒนธรรม)

	ความรู้พื้นฐาน(เนื้อหาการสอน)	วัตถุประสงค์การเรียนรู้
พนักงานบริการภาคพื้นดิน	- ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ - ความรู้และความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการเขตการปกครอง - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิศาสตร์โลก - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิศาสตร์การบิน - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมารยาทจีนและคำสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ทั่วไป - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนที่ใช้บ่อย - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความแตกต่างภูมิศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน	- ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมารยาทพื้นฐานของศาสนาต่าง ๆ ทั่วโลก - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีชนกลุ่มน้อยของประเทศต่าง ๆ - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีของประเทศต่าง ๆ - ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับนิสัยในการบริโภคของประเทศต่าง ๆ	- มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการศาสนาที่สำคัญ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการ - มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความแตกต่างวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

โดยสรุปเนื้อหาการสอนของวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินข้างต้น มีหน่วยสมรรถนะ 21 รายการและเนื้อหาทางวัฒนธรรม 11 รายการผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละเนื้อหาการสอนตามทฤษฎีของบลูม โดยใช้ผลประเมินรายวิชาเป็นตัวชี้วัดการบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้และนำผลไปวิเคราะห์และปรับปรุงเพื่อออกแบบรูปแบบการสอนซึ่งจะส่งผลให้การสอนมีประสิทธิภาพสูงสุดและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินของนักศึกษา

การกำหนดการประเมินผลการสอนคือการกำหนดเนื้อหาการประเมินผลและวิธีการประเมินของวัตถุประสงค์การเรียนรู้แต่ละระดับการประเมินผลการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์มุ่งเน้นไปที่การประเมินระหว่างการจัดการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และลดการประเมินเมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้เพื่อตัดสินคุณภาพผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้จัดระดับตามทฤษฎีของบลูม ดังนั้น แต่ละระดับในวัตถุประสงค์การเรียนรู้สามารถกำหนดวิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกันได้ ตารางที่ 3 ตารางที่ 4 และตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า วัตถุประสงค์การเรียนรู้ส่วนใหญ่อยู่ระดับการจำ ระดับการเข้าใจ และระดับการประยุกต์ใช้ของกระบวนการทางพุทธิพิสัย และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้าถึงระดับการวิเคราะห์ในการทำงานจริง เนื้อหาที่ให้นักศึกษาจดจำในวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เป็นระดับการจำในกระบวนการทางพุทธิพิสัย สามารถใช้วิธีจับคู่ คัดเลือก หรือท่องจำในการประเมินผลการเรียนรู้ของระดับการจำ ส่วนเนื้อหาที่ให้นักศึกษาเข้าใจ อธิบาย แนะนำและตอบกลับในวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นระดับการเข้าใจในกระบวนการทางพุทธิพิสัยสามารถใช้วิธีถามตอบ ตีความ สรุป ในการประเมินผลการเรียนรู้ของระดับการเข้าใจสำหรับเนื้อหาที่ให้นักศึกษาสื่อสารประยุกต์ใช้ในวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นระดับการประยุกต์ใช้ในกระบวนการทางพุทธิพิสัยนี่เป็นระดับที่นักศึกษาที่เรียนวิชานี้จำเป็นต้องบรรลุและต้องการนำความรู้ไปใช้กับการปฏิบัติงานจริ จึงสามารถใช้สถานการณ์จำลองการทำงานหรือลองปฏิบัติงานจริงในการประเมินผลการเรียนรู้ของระดับการประยุกต์ใช้ในขณะที่ระดับการวิเคราะห์ในกระบวนการทางพุทธิพิสัยนั้น ต้องการให้นักศึกษากำหนดปัจจัยของความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งสามารถใช้วิธีแยกแยะ หรือบูรณาการในการประเมินผลการเรียนรู้ของระดับการวิเคราะห์

หลังจากกำหนดเนื้อหาการสอนและวัตถุประสงค์การเรียนรู้แล้วมีความจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้และการประเมินผลการสอนจากนั้นต้องปรับรูปแบบการสอนให้เข้ากับเนื้อหาการสอนนักศึกษาของหลักสูตรสาขาภาษาจีนและหลักสูตรสาขาธุรกิจการบินมีพื้นฐานภาษาจีนที่แตกต่างกันรูปแบบการสอนย่อมจะต้องแตกต่างกันเนื่องจากความแตกต่างอย่างมากระหว่างหลักสูตรสาขาภาษาจีนและหลักสูตรสาขาธุรกิจการบิน ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะสำรวจรูปแบบการสอนวิชาในหลักสูตรภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินที่เหมาะสมที่สุดสำหรับทั้ง 2 หลักสูตรนี้

การออกแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้จุดเริ่มต้นเชิงตรรกะคือข้อกำหนดในการสำเร็จการศึกษาตาม มคอ.2 ของแต่ละหลักสูตรใน CHECO (2566) เห็นว่าข้อกำหนดในการสำเร็จการศึกษาสำหรับหลักสูตรสาขาภาษาจีนโดยทั่วไปกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาต้องเชี่ยวชาญทักษะภาษาจีนทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียนมีความเข้าใจในวัฒนธรรมจีนอย่างลึกซึ้ง และมีความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในอาชีพของตนสำหรับแนวคิด “ภาษาจีน+” มุ่งผลิตบุคคลที่มีความสามารถรอบด้านรูปแบบใหม่ “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” ซึ่งต้องการให้นักศึกษาเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และวิชาชีพให้รอบด้าน

เนื่องจากนักศึกษาสาขาภาษาจีนมีพื้นฐานภาษาจีนเพียงพอที่จะเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินแต่ขาดความรู้ด้านการบริการธุรกิจการบิน ดังนั้น ผู้สอนสามารถให้ความสำคัญกับการสอนความรู้ด้านธุรกิจการบินมากขึ้นและสามารถสอนความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมผ่านแหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อแสดงสถานการณ์การปฏิบัติงานจริงให้กับนักศึกษาจากนั้นใช้วิธีการสอนที่เน้นนักศึกษาเป็นศูนย์กลาง เช่น การเรียนรู้แบบเน้นภาระงาน การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นต้น เพื่อถ่ายทอดความรู้และทักษะผสมผสานกับเนื้อหาวิชาชีพการบินและเพิ่มประสบการณ์ในสถานการณ์การทำงานจริงแต่ผู้สอนภาษาจีนส่วนใหญ่จบจากสาขาภาษาจีนที่เกี่ยวข้องและไม่คุ้นเคยกับความรู้ด้านธุรกิจการบิน ดังนั้น การสอนแบบ “ผู้สอนคู่” จะเหมาะสมกับวิชานี้คือ ผู้สอนภาษาจีนจะสอนทักษะภาษาและวัฒนธรรมจีนก่อน จากนั้นผู้เชี่ยวชาญด้านธุรกิจการบินจะนำนักศึกษาไปฝึกปฏิบัติเพื่อสัมผัสภาระหน้าที่ของพนักงานหากไม่สามารถสอนเป็น “ผู้สอนคู่” ได้ผู้สอนภาษาจีนจะต้องจัดสถานการณ์จำลองจากหลายมุมเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผ่านการฝึกฝนและเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านธุรกิจการบินเป็นวิทยากร 1-2 ครั้งเพื่อนำนักศึกษาฝึกปฏิบัติงานหรือพานักศึกษาศึกษาดูงานที่สนามบินเพื่อสังเกตภาระหน้าที่ของพนักงานโดยสรุปได้ว่านักศึกษาสาขาภาษาจีนต้องใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติด้านบริการธุรกิจการบินมากขึ้นเพราะฉะนั้นวิชานี้ของสาขาภาษาจีนหากได้จัดการเรียนการสอนเป็นรูปแบบ 2-2-5 จะสอดคล้องกับการจัดวิชานี้มากที่สุดแต่หากเป็นรูปแบบ 3-0-6 ผู้สอนสามารถแบ่งเวลาสอน 3 ชั่วโมงออกเป็นบรรยาย 2 ชั่วโมงแรกและปฏิบัติ 1 ชั่วโมงสุดท้ายและมอบหมายเนื้อหาที่ยังไม่ได้ปฏิบัติเป็นการบ้านเพื่อให้นักศึกษาฝึกฝนหลังเลิกเรียน เช่น ให้นักศึกษาจำลองสถานการณ์การบริการเป็นกลุ่ เลียนแบบวิธีการทำงานและทัศนคติในการให้บริการจากผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ แล้วบันทึกวิดีโอส่งเป็นการบ้านเพื่อชดเชย

หลักสูตรสาขาภาษาจีนในสถาบันอุดมศึกษาไทยมีการบรรจุวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินไว้เพียง 1 ภาคการศึกษาแต่หน่วยสมรรถนะด้านภาษามีทั้งหมด 21 รายการและด้านวัฒนธรรม 11 รายการส่วนเนื้อหาทางวัฒนธรรมสามารถบูรณาการเข้ากับการสอนภาษาแต่เนื้อหาการสอนด้านภาษาจาก 21 รายการนั้นเป็นข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง ดังนั้นผู้สอนสามารถบูรณาการเนื้อหาทั้งหมดนี้ตามระดับความรู้ของนักศึกษาลงในวิชาที่สามารถเรียนครบได้ภายใน 1 ภาคการศึกษาซึ่งไม่เพียงแต่จะสามารถจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้นแต่ยังสอดคล้องกับข้อกำหนดใน มคอ.2

ข้อกำหนดในการสำเร็จการศึกษาสาขาธุรกิจการบินของไทยโดยทั่วไปกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อจัดการธุรกิจการบินและสามารถใช้ความรู้และทักษะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในการทำงานได้เนื่องจากนักศึกษาสาขานี้มีความรู้ด้านธุรกิจการบินที่เพียงพอแต่หลักสูตรนี้ไม่ได้บังคับผู้เข้าศึกษามีพื้นฐานภาษาจีนดังนั้นพื้นฐานภาษาจีนของนักศึกษาที่เลือกเรียนภาษาจีนจึงมีความแตกต่างผู้สอนจะต้องคำนึงถึงนักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีนการสอนภาษาจีนจึงต้องเริ่มจากระดับพื้นฐานวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินใช้ทักษะการฟังและพูดในการปฏิบัติงานผู้สอนสามารถสอนทักษะที่ใช้บ่อยผ่านหลายช่องทางเพื่อให้นักศึกษาจดจำจากการฟังและการพูดเป็นหลั และสามารถใช้วิธีการสอนเช่นเดียวกับสาขาภาษาจีน เพื่อถ่ายทอดทักษะภาษาและ

วิชาชีพผสมกับวัฒนธรรมและสร้างโอกาสให้สื่อสารกับชาวจีนในสถานการณ์จริงสาขาธุรกิจการบินมักจะมีวิชาบริการภาคพื้นดินและวิชาบริการบนเครื่องบินดังนั้นผู้สอนภาษาจีนสามารถร่วมมือกับผู้สอน 2 วิชานี้นักศึกษาจะมีโอกาสฝึกฝนภาษาจีนและพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างถูกวิธีหากวิชานี้ได้เป็นรูปแบบ 2-2-5 จะได้คุณภาพมากที่สุดแต่ถ้าเป็นแบบ 3-0-6 ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับสาขาภาษาจีน

เนื่องจากสาขาธุรกิจการบินนักศึกษามีพื้นฐานทางภาษาจีนที่แตกต่างก่อนเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินนักศึกษาเหล่านี้ต้องใช้เวลาเรียนรู้ภาษาจีนพื้นฐานส่วนเนื้อหาวิชาชีพที่มีหน่วยสมรรถนะ 21 รายการนั้นผู้สอนสามารถปรับปรุงเนื้อหาให้ง่ายแต่ต้องครบถ้วน เช่น เนื้อหาการบริการภาคพื้นดินและบริการบนเครื่องบินสามารถจัดสอนเป็น 2 ภาคการศึกษาหรือสามารถปรับเปลี่ยนให้ตามแผนการศึกษาส่วนเนื้อหาทางวัฒนธรรมสามารถสอนคู่กับภาษาจีนตั้งแต่พื้นฐานนักศึกษาเพื่อให้นักศึกษาได้มีความรู้ภาษาจีนที่ดีเหมาะสมกับแนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” สรุปได้ว่า สำหรับนักศึกษาของหลักสูตรธุรกิจการบินที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีนหากต้องการนำภาษาจีนไปประยุกต์ใช้ในการงานจริงนักศึกษาต้องเรียนรู้ภาษาจีนพื้นฐานก่อนจากนั้นค่อยเริ่มเรียนเนื้อหาบริการภาคพื้นดินเป็นเวลา 1 ภาคการศึกษาและบริการบนเครื่อง 1 ภาคการศึกษาจึงจะมีประสิทธิภาพการเรียนที่ดีที่สุดถ้าหากไม่สามารถจัดได้ผู้สอนสามารถจัดการสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีนให้กับนักศึกษาก่อนผู้ที่ผ่านการสอบนี้สามารถเรียนวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินได้

การวิจัยนี้ได้ออกแบบเนื้อหาการสอนตามมาตรฐานทักษะวิชาชีพของไทย-จีนและกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้จากนั้นกำหนดการประเมินผลการสอนตามทฤษฎีของบลูมเพื่อออกแบบรูปแบบการสอนของสาขาภาษาจีนและสาขาธุรกิจการบินและหาแนวทางการจัดวิชาภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินที่เหมาะกับ 2 สาขานี้ให้ผลลัพธ์การสอนสมบูรณ์มากขึ้นการจัดรายวิชาจะมีความสมเหตุสมผลมากขึ้นและผลการสอนในชั้นเรียนจะมีประสิทธิภาพสูงขึ้นเหมาะสมกับแนวคิด “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” และนี่ก็เป็นการออกแบบของการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์ที่ต่างจากการศึกษาดั้งเดิม (Xu & Li, 2023) ยังเป็นแนวทางที่แก้ปัญหาการเรียนภาษาจีนของนักศึกษาที่เรียนรายวิชาภาษาจีนสำหรับการบริการด้านการบินของ Wang (2018) ได้และการออกแบบระดับรายวิชาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิติมา ญาณะวงษา และคณะ (2564) ที่นำผลลัพธ์การเรียนรู้มาออกแบบรายวิชา เช่น วางแผนการสอนและวัดประเมินผลในระดับของการเรียนรู้ 6 ระดับของบลูมได นักศึกษาจึงสามารถใช้ทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาจีนเพื่อธุรกิจการบินได้และสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้

ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันนี้ประเทศจีนมีนโยบาย “หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง” เพื่อให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐานการติดต่อสื่อสารในภูมิภาค หลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็น “ภาษาจีน+ทักษะวิชาชีพ” สามารถใช้โอกาสนี้ในการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น รายวิชาที่เกี่ยวกับภาษาจีนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะก็สามารถออกแบบและวัดผลประเมินผลตามทฤษฎีของบลูมได้เพราะสามารถส่งผลให้ผู้ที่จบการศึกษามีประสิทธิภาพในการนำความรู้ไปใช้เพื่อการสร้างเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทยและจีน การเรียนการสอนที่มีความเกี่ยวข้องในการติดต่อสื่อสารมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งไทย-จีนแต่หลักสูตรและรายวิชาในรูปแบบนี้ยังจำเป็นต้องมีการจัดการผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจึงจะสามารถผลิตบุคคลที่เหมาะสมกับความต้องการได้

เอกสารอ้างอิง

Anderson, L. W. (2009). A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing (A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objective) (Chinese Version). Foreign Language Teaching and Research Press.

CHECO. (2566). หลักสูตรที่ได้รับการพิจารณาความสอดคล้อง. ระบบรับทราบหลักสูตร CHECO. http://202.28.55.154/checo/ [2023, July 2]

Du, X., Li, M. & Yin, X. (2023). The construction logic on the integration mode of "Chinese + Vocational Education". *Chinese Vocational and Technical Education, 2023(9),* 20-27.

Ministry of Human Resources and Social Security of the People's Republic of China. (2019). *National Standards for Vocational Skills - Civil Aviation Flight Attendant.* China Labor and Social Security Publishing House.

Ministry of Human Resources and Social Security of the People's Republic of China. (2022). *National Standards for Vocational Skills - Ground Service Attendant.* China Labor and Social Security Publishing House.

Spady, W. G. (1981). *School effectiveness and classroom management: outcome-based education, A national perspective.* Paper Presented at the Regional Forum of the Appalachian Educational Laboratory, Charleston, SC.

Sun, Y. (2023). The analysis of "Chinese + vocational skills" online teaching theory. *Vocational Education Research, 2023(1),* 78-84.

Wang, T. (2018). Difficulties Faced by Students Learning in the 153107 Chinese for Aviation Services 4 Course at Valaya Alongkorn Rajabhat University under Royal Patronage. *Chophayom Journal, 29(2),* 123-137.

Xu, L., & Li, L. (2023). An international students' curriculum system construction based on OBE concept in the post epidemic era – An example of basic engineering courses. *Journal of Higher Education, 2023*(19), 144-147.

Zheng, T. (2018). *"YIDAIYILU": GUOBIEHUA RENCAI XUQIU YU RENCAI PEIYANG YANJIU.* World Publishing Corporation.

Zhu, Q. (2023). Taiguo "Zhongwen + Zhiye Jineng" Jiaoyu Fazhan zhi Wo Jian. *Journal of Western, 2023(5),* 156-160.

ฐิติมา ญาณะวงษา, สมเกียรติ อินทสิงห์, สุนีย์ เงินยวง, และ น้ำผึ้ง อินทะเนตร. (2564). หลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์: แนวทางใหม่สำหรับหลักสูตรอุดมศึกษา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 15(2),* 279-291.

พงศภัค ตรีรัตนาเศรษฐ์. (2561). สมรรถนะของบัณฑิตสาขาธุรกิจการบิน วิทยาลัยนานาชาติมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. *วารสารรัชต์ภาคย์, 12(27),* 37-48.

สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)., สมาคมฝึกอบรมด้านการบินและสถาบันพัฒนาบุคลากรการบิน มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. (2563). *มาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ - สาขาวิชาชีพการบิน.* https://tpqi-net.tpqi.go.th/qualifications/standard/book?id=18

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
QIN DONGDONG

Highest Education（最高学历）：
Doctor of Philosophy

University or Agency（任职院校或单位）：
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities,
Kasetsart University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese as a Second Language

Address（地址）：
50 Ngamwongwan Road, Lat Yao, Chatuchak, Bangkok 10900

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
KANOKPORN NUMTONG

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.(Classical Chinese Literature)

University or Agency（任职院校或单位）：
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities,
Kasetsart University

Field of Expertise（专业领域）：
- Classical Chinese Literature
- Chinese-Thai Translation
- Chinese Culture
- Chinese Language

Address（地址）：
50 Ngamwongwan Road, Lat Yao, Chatuchak, Bangkok 10900

艾伟小说《过往》的主人公人物研究
A study of the protagonists in Ai Wei's novel An Everlasting Life

秦宇 [1]
QIN YU
泰国商会大学、人文学院
Faculty of Humanities, University of The Thai Chamber of Commerce
E-mail：1023844321@qq.com

邢晓姿 [2]
JUREE SUCHONVANICH
泰国商会大学
University of The Thai Chamber of Commerce
E-mail：juree_suc@utcc.ac.th
Received: 11 Aprill 2025/ Revised: 21 May 2025 / Accepted: 29 May 2025

摘要

本文以小说《过往》的男性人物夏生为主体，并且查阅知网、万方等网站对相关文献进行搜索分析，结合现有的理论基础后，回归到小说原文。探析夏生在因家庭困境而形成的柔弱形象，从而进一步分析其隐忍克制的性格特征。并以此为基础，结合夏生性格的。进一步揭示其所映射的现实社会中出现的男性情感与伦理的纠葛问题以及男性在家庭、社会中被边缘化的处境。

此外，文章同时以戚老师这一母亲作为女性形象主体，对其在小说中自私形象进行细致分析，同样结合戚老师的人物性格为基础，通过进一步分析，揭示现实社会中作为女性角色在天职与自我追求之间所面临的挣扎，以及女性角色在传统社会性别期待下的复杂处境，也反映出当前社会性别结构对女性发展的约束。

关键词：艾伟；过往；人物形象分析

ABSTRACT

This paper takes Xia Sheng, a male character in the novel " An Everlasting Life ", as the main body, and searches and analyzes relevant literature on websites such as CNKI and Wanfang. After combining the existing theoretical basis, it returns to the original text of the novel. It explores Xia Sheng's weak image formed by family difficulties, and further analyzes his character traits of forbearance and restraint. Based on this, combined with Xia Sheng's character. It further reveals the emotional and ethical entanglements of men in the real society

and the marginalization of men in the family and society. In addition, the article also takes Teacher Qi, the mother, as the main female image, and conducts a detailed analysis of her selfish image in the novel. It also combines Teacher Qi's character as the basis, and through further analysis, it reveals the struggles faced by female characters in real society between their vocation and self-pursuit, as well as the complex situation of female characters under traditional social gender expectations, which also reflects the constraints of the current social gender structure on women's development.

Key words: Ai Wei, An Everlasting Life, character analysis

绪论

通常来说，文化的传承与文化的表达常常需要依托到具体的媒介载体。如文学、图画、诗文还是各类的小说，都是文化表达与思想传递的重要形式。随着社会的不断进步，文学表现形式也呈现出非常多形式的发展态势。在现今社会，小说作为一种同时具有思想性与艺术性的文本载体，已成为作家表达核心价值观与时代精神的重要工具。因此，本文以艾伟小说《过往》中的两位主要人物角色夏生与其母亲戚老师作为研究对象。胡亚敏所著的《叙事学》作为分析夏生和戚老师这两位人物形象的主要理论基础。并结合吴宗惠所著《小说当中的女性形象》、曹文轩《中国八十年代文学现象研究》、洪子诚所著的《中国当代文学史》等著作作为理论基础。深度分析戚老师所反应出现实社会中女性处境的矛盾。分析夏生这一人物角色所展现的社会伦理道德观念的缺陷。揭示小说人物在特定社会背景下的伦理困境，以及人物角色所映射的现实社会中的家庭伦理、性别角色及社会结构问题。

一、研究背景

（一）、小说研究背景

中国小说的发展史源远流长，如按照历史对其追溯，最早可达至先秦时期。但如若对其进行系统化的追溯和研究，依旧面临着众多困难，一方面，早期小说的遗失，另一方面，对于现存的小说而言早已经过二次加工改变。已无法体会其原来的样貌和精神。正如郝敬则在《宋前小说观念流变研究》总结道

由于小说文献的亡佚以及经过汉代的再加工与再处理而造成的不可靠性我们已经无法完全复原小说在初期阶段的原始面貌仅能通过有限的文献资料与逻辑分析。（郝敬则，2012:21）

（二）、对“新一代”作家的研究

但随着时代的发展，许多“新一代”的作家逐渐突破传统小说的写作模式。在创作思路和风格上体现出明显的变革。相对于早期小说的叙事力和戏剧性的创作风格。新一代作家更注重以平凡生活为主，通过朴实无华的叙述手法体现出个人情感和社会现实。他们放弃了原先夸张的叙事手法，

转而以“深入人心”为主要写作追求。并且致力于塑造出一种具有强烈现实意义的写作风格。由此便形成了现今文学中被称之为“新生代作家”的创作家群体。赵映环则在《新生代小说叙事修辞研究》一文中总结道

因此在后续的小说创作当中多数都存在着时代的背影，同时也有的是的是从‘平凡’出发。他们的小说读起来没有什么轰轰烈烈的开端与结束，小说中内容的发展就如同日月轨迹的自然流动的发生而发生“新生代小说显然更为本色和生活化它以当代中国社会问题为小说主题的基石因此阅读新生代小说总能给人一种触手可及的现实感。（赵映环，2016:5）

二、研究意义

近年以来，对“新生代”这一创作群体的研究的逐渐增多。这部分学者的研究主要聚焦于作家的个人经历、写作风格以及叙事手段等层面。而据现有的文献来分析，大多数研究依然挺久在宏观的文本或整体的创作和分析，只有少部分能够深入挖掘作品里的人物形象的塑造风格和社会含义。因此，文本将艾伟小说《过往》中的主要任务形象作为研究中心，以此剖析人物形象和文本内构的关系。并进一步剖析人物形象与现实社会的关联。

（一）人物形象研究的欠缺

尽管“新生在”小说当代文学上引起了广泛关注，但目前对其作品的人物形象的研究仍属于薄弱的一面，当前研究成果多属于小说主题和写作风格的分析，却没有对人物形象塑造的系统性研究，这种宏观性的研究使得小说更深层次的核心价值的遗失。因此，文本将以人物形象作为切入点进行微观上的研究，以此深度解析小说的深层人物塑造结构。

（二）另类的的性别角色塑造

《过往》里塑造了一位突破小说传统女性形象的角色——戚老师，作为一位非小说典型的那必须角色。她违反了传统母性职责伦理。还展现了强烈的自我意识和性别叛逆形象。在以往的小说中十分罕见。与此同时，小说中的男性角色夏生，也突破了传统小说的男性形象。在其成长过程中展现的对传统伦理观念的挣扎和畸形发展。使得这样的男性的形象更加具有现实意义。因此，《过往》中对这对男女形象的塑造，突破了性别的刻板印象，使得重新构建男/女性在家庭和社会中身份、机制的合理逐渐被推上风口浪尖。

（三）探讨小说映射现实社会文化弊端

小说所处的社会背景为 20 世纪 80-90 年代的中国社会。该时期正是社会处于转型以及社会价值观转变的阶段。小说中的夏生和戚老师在面对传统社会和现代社会观念的冲击时，所展现出的伦

理困境和心理障碍，正是对社会固有观念的冲击和现实价值观的质疑。因此，本文着重从人物形象中提炼出其反应出社会中存在的不合理之处。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围

文本以艾伟所著的《过往》[艾伟（2021）。浙江文艺出版社出版]作为研究范围进行研究。

（二）研究目的

对 2021 年浙江出版社的艾伟小说《过往》主人公“秋生、夏生、戚老师”进行人物形象的研究。

（三）研究方法与步骤

本文采用文献分析法，通过对大量的文献的分析以及细致阅读法，包括有关作者本身的文献以及有关作品《过往》的文献以及详细阅读《过往》这本小说。并且着重研究小说中对三位主人公的描述和自我描述。去探究主人公形象。

1. 文献分析法

对知网、万方数据知识服务平台、维普中文期刊服务平台进行大量检阅有关艾伟本人极其艾伟作品的研究。包括学术论文、期刊论文。收集好一定的文献后对相应的文献进行整理归类。最后按照归类以此进行分析研究。最总总结有关艾伟本人以及艾伟小说的研究方向。从而形成一个大概的思维框架。

2. 文本细读分析法

通过对 2021 年浙江文艺出版社出版的的艾伟生活小说《过往》的文本进行多次研读分析。将有关于三位主人公的形象特点进行一个大致的分析和了解。最后对他们的分析文本整理成语料库。将语料库进行一个大概的分类。并且进行初步简单的分析。以为后文打下坚实的基础。

三、文献综述

（一）国内外研究综述

目前，关于艾伟小说的国外研究尚未成为系统性的结论，相关文献相对于来说比较匮乏。相较而言，国内对艾伟和小说已经又了一定程度的研究。从整体来看，已有成熟的聚焦于作家个人经历、作品类型和写作风格的转变的研究，并且能够实现对现实社会批判的分析。因此，文本将综合前任的研究成果，结合人物形象理论出发。已实现对《过往》中核心人物进行深入的探讨。

（二）作家本身的研究

作为“新生代”小说作家，艾伟创作了如《越野赛跑》、《爱人同志》、《爱人有罪》等多部具有比较高的文学价值的小说。其在创作中也呈现出多样的风格、丰富的主主题。与早期的作家不同，艾伟这一代的作家在对小说进行创作的时候更加趋向于克制的笔法显露出对现实社会的批判和复杂人性的审视。并且通常会秉持着鲜明的意识和现实人文关怀来书写作品中的人物角色。使得人物角色具有鲜明的色彩。正如李璇则在《艾伟小说的悲剧书写》中所指出

艾伟的创作一向关注时代与个人的关系，他的写作从不停留在事物表面，总是试图触及社会和人性最深层次的内容。（李璇, 2019:8）

因此，艾伟这一类作家和传统作家有着巨大的差别，他们不像传统作家意义直面社会问题，而是更倾向克制的写法体现现实。而是以更普遍的“生活”为背景进行创作，将普通个体在日常境遇中的情感经验与伦理困境作为叙述核心，从而折射出特定历史时期下社会结构与个体命运之间的深层张力。正是这种对“生活”的聚焦，使其作品更贴近大众现实，具有高度的共鸣性与现实意义。正如胡亚敏在《叙事论》中所指出

环境指构成人物活动的客体和关系。它是故事结构中不可缺少的因素。”（胡亚敏, 2004:159）

因此，这样的小说素有一种见微知著的著作风格。林芹则在《艾伟作品语言研究》一文中总结道

特殊的童年记忆，四年的大学生活，数年的从政经历，以及多年的杂志编辑工作，使艾伟能够接触到社会生活的不同方面，得以将观察视角触及社会的各个阶层。多年来的报刊杂志编辑工作，使艾伟拥有广阔的视野、扎实的文字功底以及高超的语言驾驭能力。况且是写自己熟悉的题材，作者的语言自然能够生动传神、入木三分。（林芹, 2012:41）

（三）艾伟写作风格的研究

面对于艾伟作品的分析，洪治纲在《人性的勘探与诗意的表达——论艾伟的小说创作》一文之中总结道就足已证明了艾伟作品充满的诗意。

《家园》面对的是一场空前的大饥饿，但艾伟以一种罕见的艺术整合能力将诗性的心灵，恣肆的灵魂，灾难的现实和悲剧的历史紧密地融会在一起，使小说形成了一种饱含张力而又自由奔放的叙事文本。它看似尖啸，突兀，怪戾，充满了现实生存的焦灼感、恐惧感和绝望感，但又处处闪烁着不屈的人性光泽，洋溢着狂野的乡村血性和旷达的生命情怀。（洪治纲, 2007:37）

艾伟作品中往往会呈现出一种童话、寓言式的创作特征。表面温柔语言、意香温暖。实际却在深层隐藏着强烈的现实批判和人性的拷问。这种表面看似温柔却内藏夸张的风格，使得其作品的思想更具锋芒。如《家园》的绝望却又充满希望、《爱人有罪》中王世乾的肉体和精神上的璀璨，余智丽的受害者有罪论的污蔑，均揭示了个体在社会结构中被摧残和被扭曲的阴暗一面。《战俘》则通过抗美援朝战争的背景映射了战争对人性的璀璨。

艾伟的众多作品都表达了现实社会中的腐败和人性的黑暗一面。但他并没有采取直接批判的方式，而是运用了诗意化的言语和寓言式的隐喻表达。这种写作方式能够有效的拓展了文学对现实的深度表达。并且保持着这样的写作风格，让其的作品具有很明显的辨识度。而学界普遍认为，艾伟的作品独具特色，体现出美学质感和现实批判的独特写作风格。正如王娜则在《艾伟小说论》中指出。

艾伟曾经这么说过“我认为写作不应停留在经验层面。经验是需要处理的，并通过经验去洞穿这经验背后的存在真相和价值。我们经常认为自己的经验有多独特，其实，作为历史中人，我们背后有一个更大的东西在控制我们，我们的经验更像是被时代拷贝出来的，很多经验其实是相互的模仿和复制。因此，我觉得从经验出发去洞穿时代意志，看破时代的重重机关，并由此体恤人的真实处境，才是写作的根本。写作不应该停留在经验的层面。”艾伟凭借自己对历史的独特理解,把笔墨投注于人物命运的书写，穿过历史看透人物的内心，把特定时代的人物命运刻画的淋漓尽致，写出了人物在面对信仰垮塌时的无力感与悲剧感。”（王娜, 2011:3）

（四）人物性格与社会关系

文学作品的人物性格的形成条件则与社会结构有着紧密的联系，即人物典型的性格的形成依赖于特定的社会环境与客观条件的塑造。因此，文学人物从来都不是一个独立构思出来的的个体，而是与其所处的环境紧密的联系在一起，通过与环境的互动逐步形成其性格特征与行为逻辑。因此，研究人物形象，必须同时关注其所处的典型环境，从环境与性格的关联中揭示人物的内在动因与艺术价值。正如童庆炳在《文学理论教程》所指出：

一方面典型性格是在典型环境中形成的。所谓环境，就是那种形成人物性格、“并促使他们行动”的客观条件。优秀的文学作品，总是让它的人物在环绕着他们的特殊环境中形成。（童庆炳, 2004:221）

（五）文学与社会题材理论

一个题材可以作为文学创作的基本要素，能让作品直接的反映现实社会的好与不好的方面。它不仅决定了作品的价值和在社会中的认同度与表现力，更能大程度着文学发展方向的确立。因此，题材的选择不仅具有审美意义，更承载着文学与社会之间的深层对话功能。

“题材”,被认为是关系到文学反映社会生活本质的“真实”程度，关系到“文学方向”的确立的重要因素。（洪子诚, 2010:90）

（六）女性形象理论

以吴宗惠中的《小说当中的女性形象》提到了人物形象的体系作为小说中女性形象研究的理论基础。

正因为妇女在阶级社会中处境的卑下和悲惨，妇女解放问题在历史发展的长河中又显得如此之迫切和重要，因此，在世界文学史上，一些卓有成就的作家，莫不对妇女的生活处境和命运前途作深入细致的观察和研究，并给予妇女以深情的关注和极大的同情，精心地塑造出各色各样的动人的女性形象。这些形象是如此地富有艺术魅力，她们自身的善与美同社会中的恶与丑构成鲜明的强烈的对比，而其美与善的最终被毁坏，就产生了扣人心弦的悲剧效果，使读者在活生生的社会风貌和逼真的生活图景中窥视出社会的黑暗、残酷、腐败和不合理性。（吴宗惠，1985：3）

（七）传统女性与新时代女性理论

事实上，张莉曾在她的著作《浮出历史地表之前——中国现代女性写作的发生》有提及关于胡适对女性的社会角色的看法，胡适在其思想体系中认为：女性不应仅仅被认定为“为人妻”“为人母”的传统角色，她们还应拥有自己的人格特性、对事业追求与应尽的社会责任。因此，胡适给那些在同时具有家庭职责之和责任意识与职业追求的女性，赋予“超良妻贤母”的人生观，以此肯定女性角色超越传统性别角色的意义。

“胡适对妇女“人”“堂堂地一个人”的属性给予了赞赏与肯定，并且认为妇女在妻、母之外，还有着责任与事业。他把这样的认识命名为“超良妻贤母”的人生观（张莉，2010：99）

（八）男性形象理论

以曹文轩中的《中国八十年代文学现象研究》当中提到的关于人物形象的体系作为男性的形象研究的理论基础

他们的外表并不让人感到亲切，甚至有拒人于千里之外的神色。言辞很少，喜欢沉默，只有一个又一个结实的动作，偶尔，绷紧的嘴角流露出一丝沉稳的微笑。目光似乎来自黑暗的深渊。没有浮躁，不见轻佻，无表情却正是他们的表情。对一切，他们似乎都很冷淡，冷眼打量着他眼前的世界。他们似乎太缺乏感情，然而冷漠的外表下却储藏着深沉的情感。这种情感不是廉价的、缺乏分量的，而是高贵的、厚实的，能使金石为之所开。这种感情并不常常显露，大多时候在心灵最深处流动，流得很有力量。（曹文轩，2010：269）

五、创新点

当前对小说的研究正多元化，对小说的研究包含但不限于叙事研究、翻译策略、创作研究。部分研究者已对乔叶、艾伟等作家的作品进行女性形象的探究。然而，对艾伟的研究整体上仍是其写作风格。

而作为一位现实为题的佳作，艾伟善于在平凡的言语中融入对社会问题的暗示和批判，其小说中的人物往往承载着时代的弊端和家庭的困境。因此，文本便《过往》中的核心人物作为研究对象，尝试分析其在特定的社会环境下的表达，深入剖析人物在成长的心理变化和其展现出来的形象特征，

仅有揭示其在小说中承载的社会矛盾。相对于此类小说的宏观分析，文本更加细致，并且具备更强的针对性。具有照映现实社会的意义。

六、主人公人物形象分析

（一）对夏生相关分析

1、夏生形象分析

在小说原文中，夏生在面对秋生时始终呈现出一副柔弱、内敛的姿态。无论是在谈论到戚老师回归的问题，还是涉及到秋生对夏生戏剧事业的问题，夏生总是以一种相对柔弱、忍让的态度回应。小说开篇便通过 “面容苍白”、“拘谨”等细节上的表述，直观的表现了夏生柔弱的形象特征。“面容苍白”不仅表现了夏生身体上的虚弱和无力，更深层次的表达了夏生在精神、心理层面上的紧张、胆怯与自己内心的挣扎。于此传递出来的的便是夏生内心深处的压抑感和无法得到有效缓和的焦虑。

而“拘谨”则进一步表示了夏生在面对秋生时谦卑的姿态，这种拘谨并非夏生自主性格的体现，而是因社会结构导致的他们二人之间那种潜在的权利差异。夏生在与秋生交流的时候，总是处于一种下位者的态度。长此以往，导致了夏生形成了一种隐忍的形象特征。因此，这种长此以往的柔弱和被动，使得夏生显得格外的脆弱和敏感。导致夏生始终处于一种自行约束感情和精神压抑的状态。

夏生在越剧团中“扮小生”的角色，在很大程度上加重了他外在形象上的柔弱气质，众所周知，小生这样的角色总是作为反串的形式存在。并且由女演员反串，一般在小生的表演上更细腻的动作表演和声腔的表达。因此得以传递出一种柔弱、文雅的艺术形象。而夏生在越剧团中长期担任这样的一个角色。不仅预示着他在舞台上的那种细腻的和柔美的身姿更女性化。也潜移默化了影响了他在自己的日常生活中正常的男性气质，并逐渐转向柔弱。

而夏生因为小生的角色长期与女性演员的接触，导致夏生长期处在以女性感情为主导的环境中，与女性演员长期共处，更进一步影响了他的男子气质，使得他的形象更加趋向于温柔、柔弱的气质。正是因为自己的演绎事业和所处环境的双重影响，导致了夏生在形象上呈现了女性的气质，进一步体现出他的柔弱、隐忍的气质。

夏生站在秋生面前，面容苍白，显得有点拘谨。夏生知道秋生讨厌他是一名戏子。夏生在永城越剧团做演员，扮小生，混迹在一堆女演员中，身上一点男子气魄都没有了。（艾伟，2021:9）

2、夏生性格分析

在剧院中，夏生作为重要的演员深受团长的宠爱，也因此很多的照顾，理所当然的有了自己的一间独立的办公室，然而，这间办公室却要穿过一间杂乱无章的道具间才能抵达，起初，夏生对道具间的混乱情况无法忍受，出于自己对环境整洁的态度，他便主动尝试把道具整理好。然而这一举动却遭到了管理员的训斥。管理员指责夏生破坏了原来的“乱中有序”。

自那以后，夏生再未识图整理道具间的杂物，并且选择了默默接受、隐忍这道具间的混乱。这一事件不仅展示了夏生的温顺的形象、更进一步揭示了他性格上的顺从和忍让，面对他人的指责和不满，夏生从未有过据理力争，而是选择了自我克制，尽管这道具间已经使得他感到不适，但他也只是压抑自己的不快与抗拒。

进一步剖析夏生的性格可以发现，夏生这一性格特征表现出了其因成长环境中的种种因素，家庭与社会中的长期影响导致了他的价值观变得逆来顺受和自我牺牲。使得他在遇到事情上更偏向于忍让和妥协的态度，一次避免更大的冲突，这种行为下，实际上体现了他内心缺乏安全感和自己归属感。长此以往，让夏生表现出一种隐忍、自我克制和自我意识封闭的性格特征

作为剧院的台柱子，团长是很照顾夏生的，特地在剧院的道具室替夏生隔了一间办公室。夏生穿过堆放得杂乱无章的道具间，进入里屋。夏生是个爱干净的人，道具室这么乱实在让人难以忍受。刚分到办公室时，他把道具好好整了一遍。结果管道具的大发雷霆，因为他什么都找不到了。管道具的说，我乱中有序，什么东西放哪儿一清二楚，被你一搞，这么多东西，哪里还找得着。从此以后，夏生只好忍受道具间的乱。（艾伟，2021，p. 35）

3、夏生心理分析

当夏生在面对秋生的训斥时心里总是呈现着一副既不反抗，但也不赞同的“逆反心理”这种心理复杂且微妙的心理状态。从表面上来看，秋生对夏生的关怀是出于好意，但其实，秋生的关怀中总带着父权的态度，夏生的内心深处却是对父权态度的关怀持着抗拒的心理。而这种父权态度的指导让他觉得十分压抑。因此他既不顺从，也不会起直面冲突。而夏生通过左耳进右耳出以及不再愿意见秋生的应对策略，即通过回避和敷衍的方式，来拒绝秋生对自己内心选择的干预。他也不愿意让秋生干扰到自己的世界观。对他而言，演戏和舞台不仅是一份职业，更是他获得自我认同与价值实现的一个方式，因此舞台对于夏生而言，是一种深层次的情感寄托和理想的承载。尽管夏生明白秋生所做的是出于对他的关心，但他却无法接受那种“父权式”的关怀方式。而他心中所想的 “他不能没有良心”则揭示了夏生内心深处的道德感和责任感。所有东西一旦触及到自己与庄凌凌之间的承诺与情感，使得夏生选择了以克制的方式守住内心的底线。

综上，这些都体现了了夏生在“父权式关怀”与自我理想之间的纠结和正着：一方面是秋生施加的父权式干预，另一方面是夏生对舞台的依赖。在这样的情境下，夏生展现出一种表面上的退缩与柔弱，而内心却是另是一种内心独立的体现。而夏生的这一系列内心活动却又一次巩固了他“柔弱而坚韧”的性格特质，也强化了他内心世界的复杂性与深刻性。

“夏生热爱演戏，舞台让他快乐。夏生对秋生的看法不以为然。秋生总喜欢把自己那套人生逻辑强加到他身上。秋生是错的。人生哪里可以如此单一，秋生也不是人生模板（事实上他也不配成为模板）。夏生自有夏生的活法。每次秋生像一位父亲一样训斥夏生时，夏生都是一只耳朵进一只耳朵出。” （艾伟，2021:9）

“夏生对秋生的做派一向不以为然，即便是对他的关心，也过于粗暴。”（艾伟，2021:11）

“但是有一点他明白，他和庄凌凌是捆在一起的，再有诱惑力，得放弃还是要放弃，他不能没有良心。”（艾伟，2021:46）

而夏生在面对自己情感问题的时候的心理却与之前大相径庭，在面对秋生那种父权式的关怀，夏生的态度是不反抗但也不赞同。而面对自己与庄凌凌的感情时，却呈现出一种极端的依恋、执念，甚至到了缺乏理性自控的状态。夏生从一开始对庄凌凌的依赖到生理发生变化的感情变化，呈现出夏生极其渴望亲密关系与情感依附。他的行为形象地表达了他内心的对庄凌凌的高度依赖与无法自拔的情感困境。而当夏生得知庄凌凌有了新欢并且同居后，他的情绪瞬间失控，这里呈现出夏生强烈的占有欲。他“像疯了一样”的反应，说明了他内心对庄凌凌的情感并非正常且理性的感情，而更是一种深层次的依赖和占有欲。夏生“迅速甩了那小女孩，回到庄凌凌身边”的行为，进一步呈现出他对庄凌凌的那种强迫性的执着，以及他缺乏成熟情感处理方式的心理不稳定性。这种“疯狂”式的纠缠，体现了夏生在自己情感面前的脆弱。

“庄凌凌脸红了。夏生的生理开始变化的时候，庄凌凌不再带夏生去法院巷阁楼了。夏生却像个鸦片鬼一样，每天晚上出现在庄凌的小楼外，久久不肯离去。这样闹了一个月，庄凌心软了，放夏生进来。”（艾伟，2021:119）

“有一天，夏生听说庄凌凌处了男友，并且在那阁楼同居了。夏生像疯了一样，他无法想象自己的生活中没有庄凌凌。夏生迅速甩了那小女孩，回到庄凌凌身边，赖着不肯走。”（艾伟，2021:120）

（二）对戚老师相关分析

1、戚老师形象分析

在小说文本中，戚老师的母亲形象即复杂但而又矛盾，她的种种行为与表现都揭示了个体女性在社会与家庭之间的身份压力，同时反映出她在母性伦理层面的缺位与自我中心的自私本性。先从戚老师在外在形象上来看，戚老师对于自己的外貌形象十分注重，例如，在她生病时依旧精心打扮自己，从对戚老师的装扮的细节描述如“梳妆打扮”，“浅绿色旗袍”，“厚粉底”，“唇膏艳”等等的形容，体现了戚老师对外在形象的 “体面”和“尊严”的执着。她的这种外在修饰，体现出她渴望被社会认可的愿望，也折射出她在对自我满足的优先考虑。

“他来到医院时，看到母亲一个人坐在黑暗中，早已梳妆打扮好了，身上穿着回永城时穿的那件浅绿色旗袍，为了遮掩病容，脸部施了厚粉底，唇膏也涂得艳。”（艾伟，2021:113）

但是，戚老师体面外表的背后，是对子女生存的深刻忽视。如不断的换男人和婚姻，以至于让他们兄妹仨在永城自生自灭。并且只会偶尔寄一大笔钱过来，但对于他们的生活不问不闻，明确揭示了她对养育子女方面的的功利化。她只提供物质，却忽略了日常对子女的情感关怀与伦理责任，甚至是逃避她的责任。这种母爱实质上是自私的表现，即她希望尽快摆脱自己所应当承担的抚养责任，转而将更多精力投入到自身事业的追求。而当自己的子女遭遇到重大危机时她依旧以冷漠的方式处理。此外，戚老师曾不断更换婚姻、迁徙，使得子女的成长与安稳毫无保障，但她却毫无内疚

与自省。这样的做法，非常明显的体现出她将自我利益和个人荣誉置于最优先选择，甚至凌驾于子女苦难之上，这样的行为进一步体现了其“自私母亲”的形象。

“母亲在父亲失踪后不断换男人和婚姻，他们兄妹仨则在永城自生自灭。母亲偶尔想起他们会寄一大笔钱过来（母亲在钱财方面一向大方），至于他们的生活便从此不问不闻了。”（艾伟，2021:24）

1、对戚老师性格分析

在文本的众多细节的描写中，可以看到戚老师的性格呈现出一种坚韧不拔、敢于面对挑战的明显特征。她的“韧劲”不仅仅是性格中的刚毅一面，更是她在社会环境和家庭环境的双重压力下形成的复杂自我。戚老师的韧劲首先体现在她在艺术上的不懈追求与拼搏。文本中戚老师为了将《奔月》搬上舞台，不惜动用一切社会关系，不择手段，竭尽全力的成功做到让《奔月》成功上了舞台。从这里就可以体现出戚老师面对事业阻碍时表现出来的强烈的意志力与行动力。这种“韧劲”是一种戚老师内心深处的生存智慧，也是一种不服输的社会性拼搏精神。

另一方面，在文本中就有明确提到戚老师的性格特征。文章借用庄凌凌的口里说出戚老师的“有韧劲”这一评价，进一步证明了戚老师将个人的拼搏意志和生存理念精神视作自我价值的象征。她的性格韧劲成为了家族性格遗传的代表，同时这种力量在她身上显得十分的极端。尤其在为保护秋生而爆发出“老娘杀了你”的狠厉口吻时，她的韧劲带有原始的爆发力。这种瞬间爆发的防御性母爱，既令人震撼，又显得与她平日对子女的疏远冷漠形成了尖锐反差。

最后戚老师在“杀人”后请求自首的从容与决绝，证明了她把个人意志的张力推至极致。她性格中的韧劲不再是单一维度的坚强，而是带有一同毁灭倾向的孤注一掷。这不仅使戚老师在性格层面显得立体，更强化了她身上个人欲望与母性伦理之间的冲突张力。总体来看，戚老师的“韧劲”既是她在父权社会中谋求生存与尊严的一种具体表现，也是一种凌驾于伦理之上的个人执念。

“为了能把《奔月》搬上舞台，母亲求爷爷告奶奶，动用了各种手段。”（艾伟，2021:23）

“母亲说：“夏生，你听好，我杀人了，你送我去派出所自首。你不要担心，我是将死之人，我不怕。”（艾伟，2021:106）

“唉，你们家的人只有秋生像你妈，有韧劲；你和冬好像你爸，脆弱。”（艾伟，2021:126）

1、对戚老师性格分析

母亲戚老师再回到孩子身边后不断的再回顾过去，其中有对自己和孩子的回忆，同时也有对自己演过的角色——尼姑的回忆。最后便是对自己曾经去看过疯了的妹妹冬好的回忆，每一段回忆都对应了不同时期戚老师内心的杂的心理状态：既有自我过往的反省和对过往的回忆，也有对自己层次发发犯下的错误的负罪感、无力感和某种超脱感。

首先是戚老师对过往的回忆与不安，在文本中曾描述到戚老师曾经和秋生在外面吃饭的回忆，并且戚老师感慨秋生的饭量令她吃惊。这一段文本的细致描绘表达了戚老师在夜色中回忆往事，首

先是能够显露出其对过去生活的怀念与对过去生活的惋惜。但在她的回忆里，孩子们的身影似乎早已模糊，在这里则说明她在追求自己的人生和成就的时候，却把孩子们抛在脑后让他们自生自灭。她“就像一束光，射向远方，从不回首”，这是她内心的真实写照，但同时也是她心底始终存在挥之不去的愧疚与挂念。

而文本中提到的秋生看过戚老师演尼姑的戏，并且对戚老师演尼姑的装扮进行了细致描述。且在原文中提到了戚老师因为终于做了一件早该做的事而心安理得。这里这件事指的是戚老师亲手“杀了”秋生的仇人而心安理得。进一步剖析戚老师在“演尼姑”的这一幕中得知，尼姑既是她在舞台上扮演一个的角色，更是她在内心世界中渴望洗脱自己曾经罪恶的过往，并且期盼获得救赎的象征。而最后戚老师的神色安详则体现了戚老师心理层面的自我解脱感，即她以某种方式来对自己先前所做的事情的忏悔或自我惩罚，让她似乎获得了暂时的心安。这也表示了她内心存在着长期压抑的自责和内耗，而舞台表演给了她一个心理出口，仿佛通过角色扮演“忏悔”自己的人生。

最后戚老师在回忆自己曾经去看过冬好的时候，使得她的情绪完全崩溃了。在她回忆起冬好指责她偏心的时候，那一瞬间让他感受到无比的震惊与无力。她没有办法去解决自己曾经做过的事，因此她只能通过哭诉与泪水，企图获得一些安慰和忏悔。并且对自己母亲角色的失败的自我惩罚。而冬好的狰狞大笑，就像是在告诉她，自己无法挽回的过错与亲情的裂痕。母亲的痛苦既源自孩子无法原谅她，也来自她自己终于不得不面对的真相——她在孩子们的童年中，确实缺席了太多。

“母亲想起当年带着秋生在城隍庙小吃摊前吃各种小吃，秋生食量惊人，令她惊叹。这段日子，她喜欢回忆从前，可能记起来的关于孩子们的事并不多。许多年来，她就像一束光，射向远方，从不回首。从前的生活都沉入重重黑暗之中。”（艾伟，2021:100）

“秋生看过母亲演尼姑的戏，不过那时候并没剃发，化妆师把母亲的头发藏在人造的头皮下，头形和现在完全不一样。他看到母亲神色安详，好像她因为终于做了一件早该做的事而心安理得。”（艾伟，2021:111）

“母亲吓了一跳，以为冬好终于清醒过来了，激动地对冬好说，冬好，你醒了对吗？你认出妈妈来了对不对？冬好，是妈妈不好，你要吃什么，妈妈这就买好吃的给你。冬好没醒，冬好没理会母亲，脸上露出仿佛看透一切的微笑，慢慢地，那微笑变成了试图控制又抑制不住的狰狞大笑……母亲边哭边说。”（艾伟，2021:114）

七、研究结论

（一）夏生人物形象结论

纵观小说整体而言，夏生的成长过程相较秋生而言显得更加的平稳，他没有像秋生那般需要思考自己的自身的成长。也不需要注意男性意识的觉醒。夏生的内心世界体现出来的更多的是感情层面，在家庭分裂后，他仍可以依靠庄凌凌以此来弥补缺失的亲情。起初，这种依赖只是一个孩子对母性的寻求。然而，随着夏生的成长和生理上的发育，这种对母性的需求逐渐演变为爱情，文本中对夏生情感转变的刻画尤为鲜明和突出。但值得注意的是，庄凌凌作为扮演着照顾夏生的角色，这

原本是一段纯粹的感恩关系，但最后却演变成了超越伦理的恋情，体现出小说对伦理与情感边界的反思。即便夏生自己也明白这种关系背离伦理，却仍被感情所支配，甚至在庄凌凌提出“另觅伴侣”后，他爆发出无法遏制的执念以及对伦理道德不管不顾的态度。通过这段复杂的关系，意在提醒现实中的男性角色，在现实社会中，伦理道德与情感常常交织冲突，人们需要不断审视并妥善处理这类问题。

而另一面，夏生同时也存在着一个社会边缘化群体的形象。夏生的这个形象尤为典型。夏生作为家中的老二，却在家庭中失去了话语权，甚至从未展现过强烈的反抗。无论是冬好怀孕流产事件还是母亲归来，夏生都始终作为沉默的一方，甚至在面对秋生的暴力与压迫时，他也只能被迫接受。这种无声的退让继续保留到其进入社会，即他在社会上所有的做法都是以退让为主。因此，小说通过夏生的形象折射出社会中那些在遭遇不公时选择沉默的群体。他们往往因性格上的缺陷导致被忽视，甚至被进一步边缘化。因此小说通过描绘出夏生这样一个人物形象，折射出社会不仅要倾听那些敢于发声的群体，更要关注那些被边缘化的群体，给予他们平等的尊重和支持。毕竟，在社会与家庭的各种矛盾和冲突中，沉默的人始终占据大多数，他们的境遇与心声同样值得被倾听与回应。

（二）戚老师人物形象结论

在小说里，戚老师是唯一一位女性角色，也是秋生和夏生的母亲。纵观整篇小说而言，戚老师都在为自己的事业而奋斗，甚至不惜放弃自己的家庭与生活的种种温情。进一步剖析得知，作家通过塑造一位与传统文学母亲形象截然不同的女性角色，去呈现一个敢于为个人理想与自我价值不断牺牲的新型女性形象。即折射出文艺表演者在追寻自己梦想过程中所要面对的巨大困难和不易。另一方面，从社会层面分析，因那个时代演艺事业的困境与残酷现实，导致了想要去追逐梦想和事业的女性更加困难。社会的思维即限制了女性的发展。进一步体现了作家对当时社会思维腐败的抨击。而回归到现如今的时代背景而言。 即便是当下社会，同戚老师的一般的女性角色在选择上的挣扎仍具备普遍性，强调了成功与牺牲之间不可调和的矛盾。

其次，作家借戚老师这个角色表达了对“以家庭为中心”的女性固有形象的质疑与冲击。在传统社会观念中，女性被要求将全部精力和时间奉献到家庭中，而戚老师恰恰是打破了这一禁锢的女角色。她在面临天职的捆绑之下，不仅毅然决然的选择了超越家庭的生活方式，同时也在追求个人理想的过程中展现出不畏困境的勇气与决心。这一形象的塑造旨在呼吁女性敢于挣脱传统枷锁，追寻真正属于自己的生活与价值。并且，戚老师的形象也是对传统女性形象的挑战。在父权社会中，女性常被视为相夫教子的化身，但戚老师却毅然决然地投身自己的事业。因此，戚老师的形象进一步表达了女性多样化的社会定位与可能性，也为当下现实社会中女性角色的自我实现与自我表达提供了借鉴。

但戚老师自始至终还是没法跨出父权结构社会的“大手”。从戚老师的演艺之路并可以看得出来，她非真正意义上的独立。她的成名之路始终离不开男性的帮助和扶持：丈夫为她创作剧本《奔月》，令其一炮而红；在出名后不断更迭的婚姻与男性关系，以借助权贵的力量从而使得自己获得

更大的舞台。甚至在秋生带着怀孕的冬好前来求助时，她为了让自己的事业获得更大的发展，仍然毫不犹豫地舍弃了子女。这些细节深刻揭示了她在父权结构和权力社会下，依然是一个需要牺牲自己从而获得更大的成功。尽管她看似意气风发，但其实也只是父权社会与权贵体制的牺牲品之一。总的来说，小说借戚老师这样的一个女性角色让人们深思，在父权与权贵社会下的操控之下，个体的拼搏常常是以牺牲更为珍贵的情感与自由为代价。即便到头来回首，也难以回到最初的起点。

八、讨论

小说通过夏生和戚老师两个人物的塑造，深刻揭示了社会与个体在伦理、情感及性别结构中的复杂关系，折射出现实社会中依旧普遍存在的矛盾与困境。夏生的形象塑造反映了社会中那些沉默者的普遍处境：即在家庭中无力抗争，始终选择退让和隐忍；在面对情感问题的时候产生跨越伦理的情感纠葛。同时，夏生也体现了情感与社会规范之间的剧烈碰撞。而凸显了在现实社会里，伦理与情感的界限从未泾渭分明。尤其是对于那些缺乏表达能力或被长期忽视的社会边缘化群体，社会应该给予更多的理解与倾听的空间。也提醒我们，沉默的群体背后的复杂情感与社会边缘化现象，是社会治理和文化反思的重要议题。

而戚老师的形象，则反映了女性在现代社会中的多重困境。戚老师作为打破了传统社会对“母亲”与“贤妻”的固有定义一个角色，他毅然决然的选择了个个人的发展。然而，她的成功之路却依然逃不出依附男性权利的支持，深度体现了父权社会深层的结构性束缚。戚老师所谓的“成功”与“独立”，依旧是社会体制与的绑架，折射出现阶段，女性在自我实现与社会结构中难以调和的矛盾。

由此可见，小说通过以小见大的方式，在发出一个更大的呼声：即不管是男性还是女性，依旧都在在面临社会的多重考验。社会应当更加敏锐地感知这些问题，并为那些弱势群体提供更多的理解、尊重与支持。同时给予女性和弱势群体摆脱父权社会结构枷锁的现实条件与可能性。

参考文献

艾伟.过往.[M].浙江：浙江文艺出版社,2021.6-86.

曹文轩.中国八十年代文学现象研究.[M].北京：人民出版社,2009.269.

胡亚敏.叙事论.[M].武汉：华中师范大学出版社，2004.159.

洪子诚.中国当代文学史.[M].北京：北京大学出版社.，2007.90.

郝敬.宋前小说观念流变研究：[硕士学位论文].[D].南京：南京大学.2012.

洪治纲.人性的勘探与诗意的表达——论艾伟的小说创作.[J].当代文坛(01)，(2007).33-37.

李璇.艾伟小说的悲剧书写:[硕士学位论文].[D].安徽.安徽大学.2019.

林芹.艾伟作品语言研究:[硕士学位论文].[D].宁波：宁波大学.2012.

童庆炳.文学理论教程.[M].北京：高等教育出版社,1992.221.

吴宗惠. 小说中的女性形象. [M]. 长沙：湖南人民出版社, 1985. 3.

王娜. 艾伟小说论[硕士学位论文]. [D]. 山东. 山东师范大学. 2011.

赵映环. 新生代小说叙事修辞研究:[博士学位论文]. [D]. 福建：福建师范大学. 2016.

张莉. 浮出历史地表之前——中国现代女性写作的发生. [M]. 天津：南开大学出版社, 2010. 99.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
QIN YU

Highest Education（最高学历）：
Master's Degree

University or Agency（任职院校或单位）：
University of The Thai Chamber of Commerce

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese for Careers

Address（地址）：
126/1 Vibhavadi Rangsit Soi 2, Intersection 6, Ratchadaphisek Subdistrict, Din Daeng, Bangkok 10400

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
JUREE SUCHONVANICH

Highest Education（最高学历）：
Ph. D.

University or Agency（任职院校或单位）：
University of the Thai Chamber of Commerce

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese philology

Address（地址）：
99/48, Moo 22, Bangplee-tamru Road, Tambon Bangpleeyai, Amphur Bangplee, Samutprakarn 10540

การศึกษาความหมายและเจตนาการใช้ตัวเลขในสำนวนจีน
A study of the meaning and intention of using Numbers in Chinese idioms

ศรุตา อุชัย[1]

SARUTA UCHAI

นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาจีนและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Bachelor's Degree Student from the Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
E-mail : saruta4411@gmail.com

ชลิดา จันดีบุตร[2]

CHALIDA JANDEEBUT

นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาจีนและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Bachelor's Degree Student from the Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
E-mail : chalida08042546@gmail.com

ชญาพร เชาว์ศิริกุล[3]

CHAYAPORN CHAOSIRIKUL

อาจารย์ที่ปรึกษา สังกัดสาขาวิชาภาษาจีนและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Lecturer from the Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
E-mail : Chenwenli.june@gmail.com
Received: 10 April 2025 / Revised: 11 June 2025 / Accepted: 11 June 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจตนาการใช้ของตัวเลขที่ปรากฏอยู่ในสำนวนจีนและศึกษาความหมายของตัวเลขในสำนวนจีนที่มีตัวเลขปรากฏเป็นส่วนประกอบ โดยเก็บเฉพาะสำนวน 4 พยางค์ที่มีตัวเลขตั้งแต่ “一至九”、 “十”、 “百”、 “千” และ “万” จากพจนานุกรม《新华成语词典》 ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 (ค.ศ.2001) จำนวน 162 สำนวน มาวิเคราะห์เกี่ยวกับความหมายของตัวเลขในภาษาจีน

ผลการวิจัยพบว่าตัวเลขในสำนวนจีนมิได้แสดงถึงจำนวนเพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนแนวคิดทางวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมจีน ตัวเลขที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ “一” (หนึ่ง) จำนวน 77 สำนวน สื่อถึงความเป็นเอกภาพและความสำคัญ รองลงมาคือ “三” (สาม) จำนวน 16 สำนวน ซึ่งเชื่อมโยงกับความสมดุลและความสมบูรณ์แบบ ขณะที่ตัวเลขอื่นๆ เช่น “四” (สี่), “五” (ห้า), “八” (แปด), และ “九” (เก้า) ปรากฏใน 3-4 สำนวน ส่วนตัวเลข “十” (สิบ), “百” (ร้อย), “千” (พัน) และ “万” (หมื่น) ปรากฏใน 10-16 สำนวน โดยมักใช้เพื่อแสดงความหมายเชิงปริมาณหรือการเปรียบเทียบในแง่เจตนาการใช้สำนวน ด้านเจตนาการใช้พบว่าเจตนาชื่นชมมีจำนวนมากที่สุด จำนวน 58 สำนวน รองลงมาคือเจตนาเพื่อแสดงความคิดเห็น จำนวน 50 สำนวน ขณะที่เจตนาตำหนิและตักเตือนมีจำนวน 38 สำนวน และ 18 สำนวน ตามลำดับ โดยตัวเลข “一” ปรากฏในทุกเจตนา แสดงถึงความสำคัญในเชิงวัฒนธรรมและภาษา

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการใช้ตัวเลขในสำนวนจีนไม่เพียงแต่เป็นองค์ประกอบทางภาษา แต่ยังสะท้อนแนวคิดทางวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมจีน ตัวเลขแต่ละตัวมีความหมายเฉพาะที่ส่งผลต่อการสื่อสารและการตีความในบริบทต่าง ๆ การศึกษานี้ช่วยให้เข้าใจเจตนาและความหมายแฝงของสำนวนจีนที่มีตัวเลข รวมถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาจีนและการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: สำนวนจีน ตัวเลข ความหมาย เจตนาการใช้

ABSTRACT

This research aims to examine the intention behind the use of numbers that appear in Chinese idioms and to study the meanings of numbers within idioms that contain numerical elements. The study focuses specifically on four-syllable idioms that include the numbers "一至九" (one to nine), "十" (ten), "百" (hundred), "千" (thousand), and "万" (ten thousand), selected from the Xinhua Idiom Dictionary, 2nd edition (2001), totaling 162 idioms. These idioms are analyzed in relation to the meanings of numbers in the Chinese language.

The research findings reveal that numbers in Chinese idioms do not merely indicate quantity, but also reflect cultural ideologies and the values of Chinese society. The number that appears most frequently is "一" (one), found in 77 idioms, representing unity and significance. The second most frequent number is "三" (three), found in 16 idioms, which is associated with balance and perfection. Other numbers such as "四" (four), "五" (five), "八" (eight), and "九" (nine) appear in 3–4 idioms. Meanwhile, the numbers "十" (ten), "百" (hundred), "千" (thousand), and "万" (ten thousand) appear in 10–16 idioms and are often used to express quantitative meanings or comparisons.

In terms of communicative intention, the most frequent intention found is appreciation, appearing in 58 idioms. This is followed by the intention to express opinions, found in 50 idioms. The intentions to criticize and to warn appear in 38 and 18 idioms, respectively. The number "一" appears across all types of communicative intention, reflecting its cultural and linguistic significance.

The findings of this research indicate that the use of numbers in Chinese idioms is not only a linguistic component but also a reflection of the cultural values and ideologies of Chinese society. Each number carries a specific meaning that influences communication and interpretation across various contexts. This study helps enhance understanding of the intentions and implicit meanings within Chinese idioms that contain numbers and can be applied to the teaching of Chinese language and effective communication.

Keywords: Chinese idioms , Meaning , Numbers , Intention of use

บทนำ

คำพูดของมนุษย์ไม่ว่าจะชาติพันธุ์ใดภาษาใดสามารถแบ่งออกได้อย่างกว้าง ๆ สองประเภท ประเภทแรกคือการพูดอย่างตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดาทั่วไปแต่เมื่อพูดออกมาแล้วก็สามารถเข้าใจได้ทันที ประการที่สอง คือ "สำนวน" คือการพูดอย่างมีชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ ผู้ฟังอาจจะสามารถเข้าใจความหมายได้ทันที หากคำพูดเหล่านั้นใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไป แต่หากคำพูดนั้นไม่ได้กัน

อย่างแพร่หลาย ผู้ฟังก็อาจไม่เข้าใจความหมายได้ทันที จึงต้องผ่านการนึกคิดจึงจะเข้าใจ หรือบางครั้งคิดแล้วแต่เข้าใจเป็นอย่างอื่นได้ หรืออาจจะไม่เข้าใจเลยก็ได้ (กาญจนาคพันธ์, 2513)

สำนวน คือเอกลักษณ์ทางภาษาที่มีรูปแบบแน่ชัด มีลักษณะเป็นการใช้ที่คงตัว และการใช้ตามความเคยชินหรือวลีสำเร็จรูป สำนวนจีน (成语 chéngyǔ) คือกลุ่มคำที่มีองค์ประกอบที่ตายตัวและมีความหมายเชิงเปรียบเทียบแฝงอยู่ ซึ่งอาจมาจากประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า วรรณกรรม หรือคำพูดที่มีชื่อเสียงของบุคคลในสมัยก่อน โดยทั่วไปแล้วสำนวนจีนจะประกอบขึ้นจากอักษรจีน 3-10 ตัว แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมี 4 ตัวอักษรจีน เช่น 亡羊补牢 (wáng yáng bǔ láo) หมายถึง เมื่อเกิดปัญหาหรือข้อผิดพลาดแล้ว ควรรีบหาทางปรับปรุงแก้ไขทันที 狐假虎威 (hú jiǎ hǔ wēi) หมายถึง คนที่ใช้อำนาจของผู้อื่น หรือใช้ตำแหน่งหน้าที่มากดขี่ข่มเหงหรือเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น สำนวนจีนเป็นส่วนหนึ่งของภาษาจีนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นสิ่งที่คนจีนใช้กันอย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ สามารถพบเห็นสำนวนจีนได้ทั่วไปในข่าว นิยาย เพลง ละครจีน บทสนทนาในชีวิตประจำวัน แม้ว่าสำนวนจีนจะมีความสำคัญและสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในการสนทนา แต่ผู้ใช้สำนวนหลายๆ คนมักจะประสบปัญหาเดียวกันคือการจำความหมายไม่ได้หรือใช้ไม่ถูกต้อง

“ตัวเลข” เป็นศัพท์กลุ่มแรกๆ ที่ผู้ที่เรียนภาษาจีนส่วนใหญ่อ่านและเขียนในเวลาอันรวดเร็ว จำได้ง่าย เนื่องจากลำดับขีดน้อย จำง่าย นอกจากตัวเลขจะใช้นับจำนวนและเป็นสัญลักษณ์แทนค่าตัวเลขแล้ว ยังมีอีกบทบาทสำคัญเมื่อประกอบอยู่ในสำนวนจีน และเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสำนวนได้อย่างหลากหลาย สำนวนที่มีตัวเลขเป็นส่วนประกอบมีความหมายเชิงเปรียบเทียบหรือความหมายแฝง หากอาศัยเพียงการเข้าใจความหมายตรงตามตัวอักษรโดยไม่เรียนรู้ภูมิหลังการเกิดสำนวนซึ่งมีรากฐานมาจากระบบความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีของชาวจีน ตัวเลขที่ประกอบในสำนวนจีนจะมีความหมายต่างกันในแง่ไวยากรณ์ เช่น เลขหนึ่งสองตัว (一) เมื่อแยกวางไว้หน้าคำกริยาสองคำที่มีความหมายตรงกันข้าม ในรูปแบบ 一…一… (Yī… Yī…) หมายถึง การกระทำทั้งสองอย่างประสานสอดรับกัน เช่น 一唱一和 (yí chàng yí hè) หมายถึง เข้ากันเป็นปี่เป็นขลุ่ยแต่เมื่อแยกวางไว้หน้าคำนามสองคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันจะหมายถึงทั้งหมด เช่น 一模一样 (yì mú yí yàng) หมายถึง เหมือนกันอย่างกับแกะเลขหนึ่งกับเลขสอง (一，二) เมื่อแยกวางไว้หน้าคำคุณศัพท์พยางค์เดียวสองคำ ในรูปแบบ 一…二… (yī… èr…) จะหมายถึง ลำดับที่หนึ่งและลำดับที่สอง เช่น 一穷二白 (yì qióng èr bái) หมายถึง ยากจนและล้าหลัง (สำนักราชบัณฑิตยสภา , 2558)

จะเห็นได้ว่าตัวเลขจีนเป็นตัวอักษรที่สำคัญในภาษาจีน ชาวจีนรู้จักตัวเลขมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในบรรดาตัวอักษรจีนทั้งหมดตัวอักษรจีนที่เกี่ยวกับตัวเลขเป็นตัวอักษรกลุ่มแรกที่กำเนิดขึ้นในประเทศจีน จึงถือได้ว่าตัวเลขจีนนั้นได้กำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคโบราณ และเนื่องจากการออกเสียงและคำศัพท์มีความแตกต่างจากภาษาถิ่นจึงทำให้ความหมายแฝงมีความหมายแตกต่างไป ตัวอย่างเช่น เลข สอง หก เจ็ด แปด เก้า เลข ที่มีทั้งความหมายมงคลและอวมงคลในตัวเดียวกัน ได้แก่ สี่ นอกจากนี้ยังพบว่าความหมายแฝงทางวัฒนธรรมในตัวเลขจีนยังแสดงถึงความหมายต่าง ๆ อาทิเลขหนึ่ง （一） แสดงถึงการเริ่มต้นและความเป็นผู้นำเลขสอง （二）เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับงานมงคล เลขสาม（三）เป็นเลขที่แปลกประหลาดเพราะล้วนปรากฏในด้านการเมืองจีนโบราณ ในการศึกษาด้านดาราศาสตร์ ด้านฤดูกาลและด้านคุณธรรม เลขสี่（四）เสียง คล้ายคำว่า ตาย（死）ในภาษาจีนจึงถือเป็นเลขอวมงคล เลขห้า (五）เกี่ยวข้องกับโหงวเฮ้ง เลขหก（六）แสดงถึงความราบรื่น เลข เจ็ด（七）เป็นเลขมหัศจรรย์เลขศักดิ์สิทธิ์และเลขชะตาชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นเลขที่มีความสัมพันธ์ถึงผีและวิญญาณอีกด้วย เลขแปด（八）แสดงถึงความร่ำรวยและเลขเก้า（九）แทนสัญลักษณ์ของกษัตริย์แสดงถึงความมั่นคงยาวนาน (อารีย์ รุ่นพระแสง, 2555)

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า “ตัวเลขในภาษาจีน”แต่ละตัวมีความหมายที่หลากหลาย และการสื่อความหมายของตัวเลขแต่ละตัวก็แตกต่างกันไปออกไป ทั้งนี้ นอกจากจะสามารถใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ยังถูกใช้ในการสื่อความหมายผ่านคำและสำนวนต่างๆโดยเฉพาะสำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับตัวเลข ซึ่งมักจะแฝงไปด้วยความหมายโดยตรงและความหมายชวนให้นึกคิด ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้ และทำความเข้าใจความหมายของตัวเลขแต่ละตัวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งหากไม่ศึกษาให้ถึงความหมายและเจตนาการใช้ตัวเลขในบริบทต่าง ๆ อาจจะทำให้การสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารคลาดเคลื่อนหรือไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การทำความเข้าใจในสำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเจตนาการใช้ตัวเลขที่ปรากฏอยู่ในสำนวนจีน
2. เพื่อศึกษาความหมายของตัวเลขในสำนวนจีนที่มีตัวเลขเป็นส่วนประกอบ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

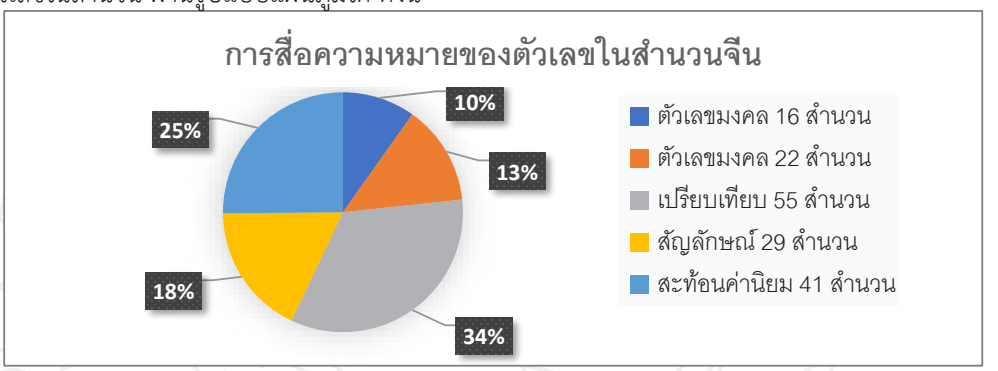
1. **แหล่งข้อมูลในการวิจัย** ได้แก่ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และพจนานุกรม《新华成语词典》(2001)
2. **การรวบรวมข้อมูล** ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากพจนานุกรม《新华成语词典》(2001)
3. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ การศึกษาความหมายของตัวเลขต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวน และศึกษาการสื่อความหมายเกี่ยวกับเจตนาการใช้สำนวนที่มีตัวเลขปรากฏอยู่ในสำนวน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาความหมายของสำนวนจีนที่มีตัวเลขปรากฏจากพจนานุกรมชินหัว กรณีศึกษาตัวเลข 一至九，十，百，千，万 สามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1.การรวบรวมสำนวนจีนที่มีตัวเลข 一至九，十，百，千，万 ตามโครงสร้างสำนวนจีนประเภท 4 ตัวอักษร

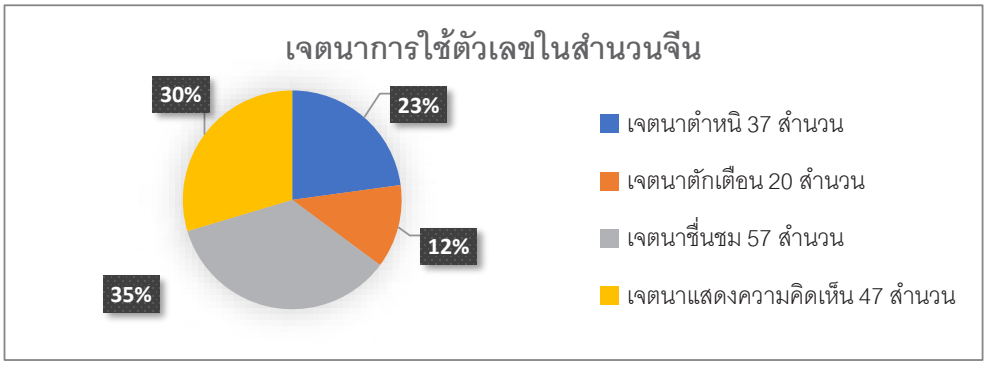
ตัวเลขปรากฏในสำนวนจีน ประเภทสำนวน 4 ตัวอักษร จากพจนานุกรมชินหัว《新华成语词典》(2001) สามารถแยกจำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือการสื่อความหมายของตัวเลขในสำนวน และเจตนาการใช้ตัวเลขในสำนวน ผ่านรูปแบบแผนภูมิได้ ดังนี้

ภาพแผนภูมิที่ 1 การสื่อความหมายของตัวเลขในสำนวนจีน

จากข้อมูลข้างต้น การสื่อความหมายตัวเลขในสำนวนจีน ทั้งหมด 162 สำนวน 5 ประเภท ผลวิจัยสรุปได้ว่า การสื่อความหมายตัวเลขในสำนวนจีนที่พบมากที่สุด คือ การสื่อความหมายเชิงเปรียบเทียบ จำนวน 55

สำนวน คิดเป็นร้อยละ 34 รองลงมา คือ การสื่อความหมายเพื่อสะท้อนค่านิยมในสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 41 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 25 การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ จำนวน 29 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 18 การสื่อความหมายของตัวเลขอัปมงคล จำนวน 22 สำนวน คิดเป็นร้อยละ13 และน้อยที่สุด คือ การสื่อความหมายของตัวเลขมงคล จำนวน 16 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ

ภาพแผนภูมิที่ 2 เจตนาการใช้ตัวเลขในสำนวนจีน

จากข้อมูลข้างต้น เจตนาการใช้ตัวเลขในสำนวนจีน ทั้งหมด 162 สำนวน 4 ประเภท ผลวิจัยสรุปได้ว่า เจตนาการใช้ตัวเลขในสำนวนจีนที่พบมากที่สุด คือ เจตนาชื่นชม จำนวน 57 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 35 รองลงมา คือ เจตนาแสดงความคิดเห็น จำนวน 48 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 30 เจตนาตำหนิ จำนวน 37 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 23 และน้อยที่สุด คือ เจตนาตักเตือน จำนวน 20 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 12 ตามลำดับ

2.การวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ความหมายแฝงของเลข 一至九，十，百，千，万 ที่ปรากฏอยู่ในตำแหน่งต่างๆตามโครงสร้างสำนวนจีน

การจัดหมวดหมู่ความหมายของตัวเลขในสำนวนจีน 一至九，十，百，千，万 ที่ปรากฏในสำนวนจีนจากพจนานุกรมสำนวนจีนซินหัว 新华成语词典 (2001) โดยยึดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามโครงสร้างความหมายแฝงในการใช้ตัวเลข 1ถึง9 10 100 1000 และ10000 จากการศึกษาภาษาจีนของ อารีย์ พรหมรอด (2555) ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์และแยกจำแนกตามหมวดหมู่ตามประเภทความหมายของสำนวนจีน คือเลข1 จำนวน 18 ประเภท เลข2 จำนวน 2 ประเภท เลข3 จำนวน 4 ประเภท เลข4 จำนวน 4 ประเภท เลข5 จำนวน 7 ประเภท เลข6 จำนวน 3 ประเภท เลข7 จำนวน 3 ประเภท เลข8 จำนวน 2 ประเภท เลข9 จำนวน 3 ประเภท เลข10 จำนวน 1 ประเภท เลข(100)ร้อย จำนวน 7 ประเภท เลข(1000)พัน จำนวน 5 ประเภท และเลข(10000)หมื่น จำนวน 4 ประเภท ดังนี้

ตารางที่ 1 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “1 (一)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 1 (一) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) “หนึ่ง” จำนวนตัวเลขที่มีค่าน้อย (เพียงหนึ่ง.....เพียงเพราะ....,เอกลักษณ์เฉพาะตัว)	8	(1) 一了百了	(1) ทำให้สิ้นเรื่อง
(2) เหมือนกัน อย่างเดียวกัน พร้อมกัน	6	(2)一帆风顺	(2) ราบรื่นไม่มีสะดุด

ความหมายของเลข 1 (一) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(3) มุ่งอยู่ที่เดียว มุ่งอยู่ที่จุดเดียว มุ่งเฉพาะ มุ่งมั่น	5	(3) 一步登天	(3) ปุ๊บปั๊บเป็นใหญ่
(4) เต็ม ตลอด ทั่ว	5	(4)一成不变	(4) นิ่งเป็นน้ำ
(5) ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ทุกด้าน ทั้งหมด	5	(5)一丘之貉	(5) หมาหมู่เดียวกัน
(6) จำนวนน้อย,ปริมาณน้อย	2	(6)一无是处	(6) ไร้ซึ่งคุณค่า
(7) เพียงด้านเดียว	2	(7) 一本正经	(7) เอาจริงเอาจัง
(8) เพียงครั้งเดียว	3	(8)一知半解	(8) รู้ไปตามเรื่อง
(9) เริ่มต้น จุดเริ่มต้น แรกเริ่ม ครั้งแรก	2	(9)一狐之腋	(9) เรื่องลับในตู้
(10) ช่วงระยะเวลาอันสั้น	2	(10) 一泻千里	(10) ไหลเหมือนน้ำเชี่ยว(การทำบางสิ่งในเวลาสั้นๆ โดยที่ผลออกมาเร็วมาก)
(11) พอ...ก็เลย	2	(11) 一相情愿	(11) หวังลมๆ แล้งๆ
(12) แต่ละ/ทุก ๆ	2	(12)一举两得	(12) ผลดีสองทาง
(13) มาก กว้าง ใหญ่	2	(13)一笔勾销	(13) ลบล้างไปหมด
(14) ความผิดพลาด ความเปลี่ยนแปลง	25	(14)一触即发	(14) ปะทุทันที
(15) มุ่งอยู่ที่เดียว มุ่งอยู่ที่จุดเดียว มุ่งเฉพาะ มุ่งมั่น	1	(15)以一警百	(15) ตีเหล็กต้องตีตอนร้อน
(16) เหมือนกัน อย่างเดียวกัน พร้อมกัน	3	(16)一心一德	(16) น้ำหนึ่งใจเดียว
(17) ช่วงระยะเวลาอันสั้น	1	(17)一朝一夕	(17) ชั่วข้ามคืน
(18) แต่ละ/ทุก ๆ	1	(18)一张一弛	(18) ตึงบ้างหย่อนบ้าง

ตารางที่ 2 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “2 (二)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 2 (二) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) จำนวนน้อย ปริมาณน้อย	1	(1)一穷二白	(1) จนตรอก
(2) สองด้าน สองขั้นตอน	1	(2)一分为二	(2) สองมุมสองมอง

ตารางที่ 3 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “3 (三)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 3 (三) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) แบ่งแยก แยกออก	5	(1)三人成虎	(1) พูดจนเชื่อ
(2) หลายมิติ หลายแง่มุม	4	(2)三大法宝	(2) ไม้เด็ด
(3) มากมาย หลายขั้น	4	(3)三大差别	(3) ต่างกันคนละโลก
(4) เหตุการณ์ การกระทำ	3	(4)三思而行	(4) คิดก่อนทำ

ตารางที่ 4 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “4 (四)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 4 (四) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) เชื่อมโยง ขยายออก	1	(1)四通八达	(1) ทุกทิศทางเชื่อมต่อทั่วถึง
(2) โดนกระทำ	1	(2)四面楚歌	(2) ตกที่นั่งลำบาก
(3) ความหลากหลาย	1	(3)四海为家	(3) บ้านเมืองไหนก็เป็นบ้าน
(4) สถาการณ์ เหตุการณ์	1	(4)危机四伏	(4) อันตรายรอบทิศ

ตารางที่ 5 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “5 (五)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 5 (五) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) การแบ่งแยกถูกกระทำ	1	(1)五马分尸	(1) ฉีกเป็นชิ้นๆ
(2) หลากหลาย งดงาม	2	(2)五光十色	(2) งดงามตระการตา
(3) เคารพยำเกรงชื่นชม	1	(3)五体投地	(3) เคารพอย่างสุดซึ้ง
(4) อุดม-สมบูรณ์ เจริญรุ่งเรือง	1	(4)五谷丰登	(4) สมบูรณ์พูนสุข
(5) ฤดูกาล เวลาในปี			
(6) ลักษณะ รูปร่าง	1	(5)五黄六月	(5) ร้อนจนตับแลบ
(7) การเชื่อมโยงสัมพันธ์	1	(6)五短身材	(6) เล็กกระทัดรัด
	1	(7)五湖四海	(7) ทั่วทุกสารทิศ

ตารางที่ 6 ประเภทความหมายในสำนวนที่มีจีนตัวเลข “6 (六)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 6 (六) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) สังคม สถานภาพ	1	(1) 六尺之孤	(1) หัวเดียวกระเทียมลีบ
(2) อารมณ์ จิตใจ	1	(2) 六神无主	(2) งงเป็นไก่ตาแตก
(3) ศาสนา จิตวิญญาณ	1	(3)六丁六甲	(3) สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มภัย

ตารางที่ 7 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “7 (七)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 7 (七) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) ยุ่งเหยิง ไม่มั่นคง	1	(1) 七上八下	(1) ล้มลุกคลุกคลาน
(2) ความคิดเห็น	1	(2) 七嘴八舌	(2) พูดจาไม่เป็นภาษา
(3) กลยุทธ์ วิธีการ	1	(3) 七擒七纵	(3) จับแล้วปล่อย

ตารางที่ 8 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “8 (八)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 8 (八) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) หลากหลาย สัมพันธ์	3	(1) 八拜之交	(1) มิตรภาพอันมั่นคง
(2) เท่ากันเท่าเทียม สมดุล	1	(2) 半斤八两	(2) ทั้งสองสิ่งไม่ต่างกัน

ตารางที่ 9 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “9 (九)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 9 (九) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) เล็กน้อย จำนวนน้อย	1	(1) 九牛一毛	(1) ไม้ขีดหนึ่งในกองฟาง
(2) เสี่ยง รอด	1	(2)九死一生	(2) รอดตายหวุดหวิด
(3) สูงส่ง ห่างไกล	1	(3)九霄云外	(3) ไกลเกินเอื้อม

ตารางที่ 10 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “10 (十)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 10 (十) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) สถานการณ์ เหตุการณ์	4	(1) 十万火急	(1) สถานการณ์อันคับขัน

ตารางที่ 11 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “100 (百)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 100 (百) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) สำเร็จ บรรลุเป้าหมาย	4	(1)百年大计	(1) แผนสำคัญที่ต้องมองไกล
(2) รวมกลุ่ม เชื่อมโยง	2	(2)百家争鸣	(2) ต่างคนต่างความคิด
(3) ปัญหา อุปสรรค	2	(3)百废俱兴	(3) ฟื้นจากความเสื่อมโทรม
(4) นึกคิด เข้าใจ	2	(4)百思不解	(4) คิดจนหัวจะแตก
(5) รู้สึก	2	(5)百无聊赖	(5) เบื่อหน่ายไร้สิ่งยึดเหนี่ยว
(6) มุ่งมั่นความสามารถ	2		(6) ผ่านการหลอมจนแกร่งกล้า

ความหมายของเลข 100 (百) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(7) สำเร็จบรรลุเป้าหมาย	2	(6)百炼成钢 (7) 百发百中	(7) ยิงร้อยครั้งถูกเป้าร้อยครั้ง

ตารางที่ 12 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “1000 (千)” ปรากฏ

ความหมายของเลข1000 (千) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) สถานการณ์เหตุการณ์วิกฤต	2	(1) 千钧一发	(1) แขวนอยู่บนเส้นด้าย
(2) พยายาม มุ่งมั่น	2	(2)千锤百炼	(2) ตีจนแกร่ง
(3) ซับซ้อน เชื่อมโยง	2	(3)千头万绪	(3) ยุ่งเหยิงไปหมด
(4) โอกาสพิเศษ	2	(4)千载一时	(4) โอกาสที่ไม่ควรพลาด
(5) เหมือนเดิม ซ้ำซาก	2	(5)千篇一律	(5) ซ้ำซากจำเจ

ตารางที่ 13 ประเภทความหมายในสำนวนจีนที่มีตัวเลข “10000 (万)” ปรากฏ

ความหมายของเลข 10000 (万) ที่ปรากฏในสำนวน	จำนวนสำนวน	ตัวอย่างสำนวน	ความหมายสำนวนจีน
(1) สำเร็จ ราบรื่น	3	(1) 万事大吉	(1) ราบรื่นไร้ซึ่งอุปสรรค
(2) ยิ่งใหญ่ เปลี่ยนแปลงท้าทาย	4	(2)万马奔腾	(2) คึกคักดั่งม้าหมื่นตัว
(3) ความปรารถนาอวยพร	3	(3)万寿无疆	(3) อายุยืนหมื่นปี
(4) สวยงาม,สิ่งพิเศษ	2	(4)万应灵药	(4) ยาวิเศษแก้สารพัด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาความหมายและเจตนาการใช้สำนวนจีนที่มีตัวเลขปรากฏ ร่วมอยู่ในโครงสร้างจากพจนานุกรม《新华成语词典》(2001) สรุปผลได้ดังนี้

เพื่อรวบรวมสำนวนจีนที่มีตัวเลขปรากฏ สำนวนจีนประเภท สี่ ตัวอักษร พบว่า มีสำนวนจีนที่มีตัวเลขปรากฏในพจนานุกรมชินหัว รวมทั้งสิ้น จำนวน 162 สำนวน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จริยา วาณิชวิริยะ และ อัญชลี ทองเอม (2563) ซึ่งศึกษาการจัดประเภทและวิเคราะห์เจตนาการใช้สำนวนจีน โดยชี้ให้เห็นว่าสำนวนมีการจำแนกตามเจตนาในบริบทต่าง ๆ เช่น การแสดงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ การให้ข้อคิด การเปรียบเปรย และการสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรรพสิริ ส่งสุขรุจิโรจน์ และ ชญาพร ตั้งวันเจริญ (2565) ซึ่งศึกษาการใช้ตัวเลขในสำนวนจีน โดยเฉพาะเลข “—” ที่ปรากฏในสำนวนจำนวนมาก และมักแฝงไว้ด้วยความหมายในเชิง

สัญลักษณ์ เช่น ความเป็นหนึ่งเดียว การเริ่มต้นใหม่ และการสะท้อนค่านิยมทางวัฒนธรรมของชาวจีน ผลการวิจัยดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ที่พบว่า ตัวเลขในสำนวนจีนมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นองค์ประกอบทางภาษา แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสื่อเจตนาและคุณค่าทางวัฒนธรรมในหลากหลายมิติ โดยศึกษาการวิเคราะห์ความหมายแฝงของ เลข 1 “一到九，十，百，千，万” ส่วนใหญ่จะต้องอาศัยในการตีความและถอดความ การทำความเข้าใจในสำนวน เนื่องจากสำนวนจีนเป็นประโยคสั้น ๆ หรือกลุ่มคำที่มีรูปแบบที่แน่นอน สั้น กระชับ ได้ใจความ โดยแบ่งตามเจตนาการใช้ในบริบทต่าง ๆ การแสดงถึงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ การให้ข้อคิดต่างๆ การบรรยายหรือเปรียบเปรย การสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสำนวนที่มีตัวเลข “一” เป็นส่วนประกอบ เป็นสำนวนที่พบมากที่สุด ถึง 77 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 47.53 ของสำนวนทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าเลข 1 “一”มีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากเป็นตัวเลขที่เรียบง่ายแต่ทรงพลังในด้านความหมาย เลข 1 “一” ที่มีการใช้อย่างแพร่หลายในทุกเจตนาบ่งบอกถึงความสำคัญในฐานะตัวเลขพื้นฐานที่สื่อถึงความเรียบง่ายและเอกลักษณ์ตัวเลขในสำนวนจึงไม่ได้เป็นเพียงส่วนประกอบทางภาษา แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนคุณค่าทางสังคมและความเชื่อของชาวจีนในหลากหลายแง่มุมอย่างชัดเจน และแฝงนัยยะถึงการเริ่มต้นใหม่ ความเป็นหนึ่งเดียว ความร่วมมือสามัคคีกัน เนื่องจากวัฒนธรรมและความรู้สึกต่อตัวเลขของชาวจีนกับชาวตะวันตกมีความแตกต่างกัน จึงทำให้การใช้ตัวเลขเพื่อการสื่อสารแตกต่างกัน ชาวจีนมองว่าเลข 1 “一” เป็นจุดเริ่มต้นของสรรพสิ่งต่าง ๆ แต่ชาวตะวันตกกลับมองว่าเลข 1 “—” เป็นตัวเลขของพระเจ้า เป็นตัวเลขที่สูงส่ง จึงทำให้สำนวนจีนที่มีตัวเลข “一” มีความหมายสื่อออกมาในลักษณะดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ อารีย์ พรหมรอด (2555) ที่ชี้ให้เห็นว่า การใช้ตัวเลขในสำนวนจีนไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการสร้างความหมายเชิงภาษาศาสตร์ แต่ยังสะท้อนแนวคิด ความเชื่อ และค่านิยมทางวัฒนธรรมของชาวจีนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่าตัวเลข โดยเฉพาะเลข 1 “—” มักแฝงไว้ด้วยเจตนาและความหมายทางวัฒนธรรมในหลายมิติ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นทำการศึกษาการสื่อความหมายของที่ตัวเลขที่ปรากฏอยู่ในสำนวนจีน ในพจนานุกรม《新华成语词典》(2001) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนเพื่อศึกษาความหมายแฝง หรือสามารถนำสำนวน เหล่านี้ไปศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนที่มีจำนวนคำมากกว่าหรือ น้อยกว่าสี่พยางค์ เพื่อให้การศึกษาในเรื่องดังกล่าวกว้างขวางและ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ประภัสสร วศินนิติวงศ์ (2544). ความหมายและที่มาของสำนวนจีนที่มีตัวเลขประกอบ

วนิดา ตั้งเทียนชัย (2550). สำนวนจีน: โครงสร้างทางภาษาและเจตนาการใช้. กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

เกตมาตุ ดวงมณี (2553). ตัวเลขกับความหมายแฝงในวัฒนธรรมจีน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 128-142.

อารีย์ พรหมรอด (2555). ความหมายแฝงของตัวเลข “一” yī หนึ่ง ในภาษาจีน. วารสารจีนศึกษา 55(5), 108-128.

อารีย์ รุ่นพระแสง (2555). ศึกษาเรื่องที่มาและความหมายแฝงของตัวเลขจีน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับที่มาและความหมายแฝงของตัวเลขจีน.

สรรพสิริ ส่งสุขรุจิโรจน์ และ ชญาพร ตั้งวันเจริญ (2565). การวิเคราะห์ความหมายแฝง ของเลข 1 ที่ปรากฏ

ร่วมในโครงสร้างสำนวนจีนในพจนานุกรมสำนวนจีนซินหัว. วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 65(1), 203-212.

ชนกสุดา ตามัย (2561) นัยแห่งตัวเลขในวัฒนธรรมจีน

จิราพร ปาสาจะ (2565). อิทธิพลของสำนวนสุภาษิตจีนที่ปรากฏตัวเลข 1-9 (一 ถึง 九) ในภาษาและวัฒนธรรมจีน. สหวิทยาการวิจัยและวิชาการ,2(6), 235-252.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SARUTA UCHAI

Highest Education（最高学历）：
Bachelor's degree

University or Agency（任职院校或单位）：
Ubon Ratchathani University

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese and Communication

Address（地址）：
383 Soi Sukhavadi, Nakhon phanom Thauthen Road,
Tambon At Samat, Amphoe Mueng, Nakhon Phanom 48000

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHALIDA JANDEEBUT

Highest Education（最高学历）：
Bachelor's degree

University or Agency（任职院校或单位）：
Ubon Ratchathani University

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese and Communication

Address（地址）：
383 Soi Sukhavadi, Nakhon Phanom Thauthen Road,
Tambon At Samat, Amphoe Mueng, Nakhon Phanom 48000

Author (3) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHAYAPORN CHAOSIRIKUL

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. (Linguistics and Applied Linguisitics)Sichuan University

University or Agency（任职院校或单位）：
Ubon Ratchathani University

Field of Expertise（专业领域）：
Linguistics and Applied Linguisitics

Address（地址）：
240/41 Soi Naklum 18, Amphoe Klamyai, Ubon Ratchathani 34000

新世纪以来泰国语言文化政策下华文教育的嬗变分析

Analysis of the Evolution of Chinese Education under Thailand's Language and Culture Policy in the New Century

石铃凤 [1]

SHI LINGEFNG

华侨崇圣大学、中国学学院

College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: 357110947@qq.com

杨绪明 [2]

YANG XUMING

南宁师范大学、国际教育学院，中国

Nanning Normal University,China

E-mail: 375549460@qq.com

Received: 14 August 2023 / Revised: 12 December 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘要

泰国的华文教育随着华人华侨在泰国的扎根而生根发芽，早期的华文教育采用与中国国内一直的私塾式教育，自二十世纪新式华文学校产生以后，泰国的华文教育才显示其独特的特色。本文梳理了新世纪前、后泰国华文教育发展历程，梳理发现新世纪后泰国华文教育呈现办学主体多样化、教育对象多元化、华文教材多样化、教学方法愈加多样化和科学化、教师队伍素质趋于优化与专业化、教学质量监控体系也逐渐形成等新特征，并运用“推拉”理论来分析影响泰国华文教育快速发展的推力和拉力因素。

关键词：新世纪；泰国语言文化政策；泰国华文教育嬗变

ABSTRACT

Chinese education in Thailand took root by the overseas Chinese in Thailand. Early Chinese education adopted the same private school education as in China. Since the birth of new Chinese schools in the 20th century, Chinese education in Thailand has shown its unique characteristics.This article sorts out the development of Chinese education in Thailand before

and after the new century, summarizes its characteristics and changing trends in different stages, and uses the "push-pull" theory to analyze the push and pull factors that affect、the rapid development of Chinese education in Thailand.

Keywords：New century，Thai Language and Culture Policy，Evolution of Chinese education in Thailand

绪 论

（一）研究背景和意义

泰国华文教育经历了几百年的发展，不同的时间段，发展呈现不同的特征，在探寻泰国华文教育当前发展现状之前，首先需要对泰国华文教育的发展历程做出描述，泰国华文教育与东亚其他国家的华文教育发展历程相近，但是又有其特殊性：马来西亚华文教育历史从没有间断过，而泰国华人华裔虽然人数众多，但是由于历史上受泰国语言政策的影响，华文教育前后经历了两次发展的挫折期，华文体系被破坏，华人华侨的母语教育转变为“二语教育”甚至是“三语教育”。在针对华文教育进行共时性描写前，有必要对华文教育新世纪前后的不同发展历程和特征做出描写，可运用“推拉理论”，探寻泰国华文教育新世纪后获得快速的“推力”和“拉力”。

（二）研究目的、主要内容和方法

1. 研究目的

本文通过梳理新世纪前泰国华文教育的不同发展变化，总结出新世纪泰国华文教育发展的总体特征，以及新世纪后泰国华文教育嬗变的主要特征，并运用“推拉理论”来分析发生这种嬗变的影响因素。

2. 研究主要内容

本文从泰国国家语言政策的层面，通过分析新世纪前和新世纪后华文教育的发展历程和特征及前后对比，探寻新世纪后泰国华文教育快速发展的显性特征及影响因素。

3. 研究方法

（1）文献分析法

本文通过检索、阅读分析大量文献，来总结分析泰国华文教育研究尚未完善的方向，并提出自己的研究方向和目标。

（2）对比分析法

本文通过分析新世纪前和后泰国华文教育发展的不同特征，来对比分析新世纪后泰国华文教育

发展趋势和影响因素，为进一步研究泰国华文教育现状打下基础。

（三）研究现状

1.泰国华文教育历时研究

主要描写和关注泰国华文教育史研究：一是发展历程研究：李谋（2005）将泰国的华文教育分为萌芽、创建、发展、挣扎与新生等五个历史阶段；寸雪涛（2006）将泰国华文教育的发展分为萌芽、迅速发展、衰退凋零期、战后复苏期和蓬勃期；李屏（2012）将泰国华文教育的发展划分为缓慢起步期、迅速发展期、短暂挫折期和日趋衰弱期；二是发展原因分析：唐燕儿（2000）在东南亚华文教育发展的背景条件分析中指出，中国国际地位的提高和经济的迅速发展是海外华文教育发展的根本原因，所在国政府的政策是海外华文教育发展的关键，华侨、华人的积极投入是海外华文教育发展的动力；何丽英（2010）指出华文教育是否能在泰国生存和发展跟泰国政府的态度和中国的国家经济实力是紧密相关的；泰国韦丽娟（2012）介绍了泰国不同时期华文教育的政策，重点分析了当前的泰国华文教育政策，及该政策影响下，泰国教育呈现的良性发展及存在的问题。

2.泰国华文教育共时研究

主要介绍泰国华文教育当前的发展现状，多是通过现状的描写总结出发展过程中存在的不足。代表成果有：李峰（2010）在分析泰国华语教育现状的时候指出，虽然泰国华文教育现状发展较快，但是还是存在合格汉语教师资源匮乏、课程教材和教具不规范及泰国学生汉语学习过程缺乏连续性等问题。央青（2011）分析了泰国政府及职能部门自上而下的顶层设计对汉语在泰国的快速健康传播所起的作用，通过对越南、缅甸汉语教育推广的迟迟不前说明了顶层设计对汉语传播的影响。文章还指出了泰国汉语教学存在的三大问题，即“教师、本土化教材和教学法”的“三教问题”。蔡明宏（2015）指出华语教育“过度繁荣”的表象下，泰国华文教育存在着两方面突出的问题，第一就是词汇交融带来的汉语变异，如在泰国华文地区，华人团体运用的华语与普通话存在许多的差别；第二是泰国华文教育体系存在自身的缺陷，如缺少完善的汉语教学质量监控体系；全局性的汉语教学大纲匮乏等，这些因素都制约了泰国华文教育的进一步发展。

泰国华文教育的发展，研究者们多从历时或共时的角度分别展开研究，较少地将两两者结合起来进行比较研究，何种因素导致华文教育在新世纪前后有如此差异，其发展特征又有何不同，形成这种前后差异的影响因素又有哪些，这是我们亟待解决的问题。

一 、华文教育的概念

华文教育有广义和狭义之分，广义的华文教育指以华语为媒介的对华侨华人学生开展的各学科的素质文化教育；狭义的华文教育仅仅指华侨华人的语言教育，不仅包括第一语言教学，也包括第二语言教学。李宇明（2017）提出“大华语”观，认为“大华语指的是普通话或国语为基础的全世

界华人共同语。”同时，各地区不同的华语形式则是华语的不同变体。如台湾华语、马来西亚华语等。贾益民（2019）在此基础上，贾益民提出“大华文教育”，即华人华族群体及群体外的所有把华语作为第二语言学习的教学。这里进一步扩大了华文教育的对象，即将华族的母语或祖语教育和外族人学习华人作为外语教育的都归为华文教育。

郭熙（2023）在分析当前世界国际中文教育发展形势分析时指出，国际中文教育的两个路径，一是海外华侨华人的母语和祖语传承，一是中文外语的国际传播。在祖语和母语的传承上，海外华人社会语言也发生了一定的变化，其中，汉语普通话逐渐替代各地方言，华语发生了一定变异，中文逐渐成为一种文化符号。针对新世纪的世界华文教育，众多学者都发现了华文教育发展了一些根本性的变化，即华文教育由华族内部的语言文化传播开始向族外传播，针对当前的华文教育现状，从整个华文教育发展上，很难将华族内的语言教育与族外的语言教育相剥离开。

泰国的华文教育更是如此，由于泰国语言政策的影响，在二十世纪上半段，华文教育受泰国语言文化政策的影响一直呈现被遏制发展的态势，但是二十世纪后半段，自中泰两国建交以后，在泰国语言文化政策多次对华文教育作出调整后，进入二十一世纪后，泰国形成了“汉语热”的局面，华文的学习群体已经不仅仅局限于华人，已经向族群外延伸，很多非华裔的泰国人也加入到华文学习群里中，因此当前泰国的华文教育，很难将华人华裔的汉语教育和非华裔背景的汉语教育相剥离区分开。形成这种局面的原因，一方面是由于上个世纪泰国政府对华人推行的“同化政策”，阻断了泰国华人的祖语传播，华文对于泰国的新生代华人来说已经成为了第二语言，华文教育对新生代华人而言是二语教育，有可能还是三语教育，因此，新世纪以后的华文教育其实更多的就是中文教育，为了称呼的前后一致，统称为华文教育。

二、新世纪前泰国华文教育发展历程及其特征

为了更好地了解和分析泰国新世纪以后的华文教育发展现状，在此讨论之前，首先了解二十一世纪前华文教育的发展历程。

（一）新世纪前泰国华文教育的历时变化

华文教育是华人出于祖语继承的目的而采用的一种教育方式，泰国的华文教育随着泰国华人在泰定居和扩散而萌芽和发展。二十世纪以前，泰国的华文教育是以私塾的形式开展的，教授的内容也与当时的中国国内保持一致。二十世纪后，新式学校在世界范围内建立，泰国的华文教育也产生了新型的华校。新世纪前，泰国华文教育发展经历了曲折式的发展过程。

1. 二战之前的华文教育

历史上，泰国没有专门意义的学校，孩子受教育都是经过父母或者寺庙来教授文字，直到拉玛五世才开始创办现代意义学校。1908 年，曼谷的石龙军路开办了第一所华文学校。施雅坚（2010）

认为新型的华人学校在第一次世界大战结束后普遍建立起来，1925 年，全泰国已经建立起了 48 间新华校。到 1932 年，在校的华人总数约 7726 人。这与东亚其他国家的华校和华人教育而言是落后的。施雅坚认为这主要是有三个造成的，一是暹罗当时的华人在中国出生的比例少于马来西亚，二是暹罗的华人较之于其他地区的华人，思想更为保守，第三个原因就是泰国政府对华文学校实施更为严格的管理。

值得一提的是，华校在建立之初，多以在中国原籍聚集形式聚居，因此，在不同的华人社区，以母语方言的形式形成了不同的方言集团，不同的方言集团以方言为纽带，形成自己的语言社区，在自己社区里成立了以方言为教育语言的华校。直到 1930 年，受国内国语运动的影响，泰国各地的华校也纷纷跟随国内进行国语运动，教育语言纷纷由之前的各地方言统一为国语。

华校形成之处，跟国内的私塾一样，到学校接受教育的基本上都是男子，1917 年，才设立女子华校。而女子学校设立范围主要集中在曼谷地区。后来，男女同校以后，华人女子的受教育权利才得到普及。华校成立之初很长时间都是进行基础教育，只有小学部，直到 20 年代中期部分华校才开始设立初级中学部。当时的来泰的华人，他们更多的精力投入在经商和手工业上，对孩子的教育不是那么重视。更多的精力用于家族生意，孩子送往学校对于他们的父母而言只要识字和会计算即可。华校的资本主要来自华人自筹，由于华校成立之初，并没有受到泰国政府承认，加之教授的内容又是以中国本土教育内容一致，因此，在历史上的很长一段时间，泰国的华人是没有接受正规的学校教育。华校产生后，得到了快速的发展和壮大。至二战爆发时，泰国境内共有 290 多所华文学校。直到銮披汶·颂堪政府成立以后，推行大泰民族主义，实施反华排华政策，制定并推行《民校条例》的语言政策，华文学校被大面积的关闭，华文教育迎来了发展历程中的第一严冬。

2. 二战之后泰国华文教育

二战结束后，中国作为战胜国，于 1946 年和泰国签订《中暹友好条约》，条约的签订为华校的发展提供了政策性保障，中国当时政府派驻泰使馆与泰国教育部谈判签订三项协议，其中影响较大的条例有：华文教师不需要再通过泰文考试；允许男女同校。二战前，华文中学很少，战后，纷纷创立不少华文中学。在该条约的影响下，华文教育得到了短暂而快速的发展。但好景不长，銮披汶第二次执政以后，他对华校发展的现状很不满意，为了防止共产主义对泰国的渗透，维护政权稳定。1951 起，泰国政府规定，所有的华校必须采用泰人校长制度，1952 年，泰国警察厅 11 月开始发起反共运动，也对华校进行了一次清洗，有多名华校校长和教员被捕。为了加强对华文学校的思想控制，反对共产主义思想的传播，泰国教育部规定，泰人教员在学校不得被更换，学校董事会或华人校长只有提供经费的权力，没有管理学校的权力，因此，华人投资华校的驱动和积极性减弱，许多华校由于财政困难而不得不关闭，华校发展经历了发展历程中的第二个严冬。

3. 中泰建交以后的华文教育

銮披汶政府第二轮执政结束以后，直到 1975 年中泰建交，泰国的华文教育才迎来了发展上的

转机。中泰建交以后，泰国华文教育最先迎来发展转变的是高等教育，泰国知名高校纷纷开设汉语选修课。中泰建交以后，贸易往来发展频繁，为了满足贸易的需要，各大高校纷纷开展汉语课程，主要授课内容为商务汉语，以此来满足就业市场中对汉语人才的需求。后来在就业市场的进一步驱动和自身汉语师资力量的提升下，各大高校纷纷开设汉语本科专业，汉语很快成为一个学科，得以在泰国高等教育体制中设立和发展。

（二）新世纪前泰国华文教育发展总体特征

1. 母语教育转变为二语教育

华文教育在泰国历史悠久，随着早期华人到泰国生存后，华文教育就得以在泰国扎根并获得发展。二十世纪前，泰国的华文教育都是母语教育，教师是从中国境内直接聘请而来，教材采用的是传统蒙学教材，教学方法也是采用中国传统的教育方法。周聿峨(1996)认为从宏观角度上切分，东南亚华文教育的发展可以分为两个阶段：一是战前的侨民教育阶段，二是战后才是华文教育，二战是东南亚华文教育的分水岭，这种划分方法也同样适用于泰国。在銮披汶政府第一次执政以后，他所推行的泰国“民族主义”，让华人尤其是华人的所有儿童归入泰国国籍，泰语是他们的第一语言，所有的儿童必须要会讲泰语，他们学习的第一语言是泰语，而这个时间点刚好是二战爆发间。泰国的华文教育由侨民的母语教育转变为华人的第二语言即外语教育，这不是华人自己的选择，而是由于泰国语言文化政策影响下的被迫接受。可见，从宏观上来说，国家的语言文化政策对语言教育具有决定性的影响，这种影响直接投射到实际的语言教育活动中。当然，语言政策作为国家决策的一部分，深受国际国内政治形势的影响，主要目的是维护政权的稳定性，泰国銮披汶政府第一次执政时期制定的《民校条例》，是基于国内政局和复杂而又紧张的国际形势所决定的。《民校条例》虽然给泰国的华文教育带来了消极影响，但是在复杂而又多变的国际形势情况下，为了团结国民，避免泰国境内出现各种思潮的影响，维护泰国国内的稳定，《民校条例》也发挥了重要的作用。因此，语言文化政策无所谓好坏或优劣之分，它因势而成，又因势而去。同时，通过多个国家语言政策的实践发现，语言政策不仅影响了语言教育问题，也同样影响了言语社团的语言生活，对国家稳定具有直接影响关系。

2. 华文教育的教学语言由汉语方言转换为国语

泰国境内的华人，95%以上来自广东、福建两省。主要包括来自西江和珠江三角洲一带的广东人，原泉州府和漳州府的福建人，广东东北韩江三角洲及其周围的潮州人，韩江上游及其支流一带的客家人，以及海南岛东北部的文昌和琼山的海南人。在这五个来源人群中，潮州人占比最高，海南次之，客家人和福建人人数相差不多，只有广东人最少。各地华人以方言为纽带，成立了不同的语言社区，并在各语言社区内形成以各自方言为教学语言的华校。受中国国内语言统一运动的共振影响，华文教育的教学语言也由各地的方言逐渐演变为国语，这一变革，更加有利于来自不同地区

华人社区的团结。

3. 泰国明确将语言教育作为影响国家安全因素

二战期间，銮披汶第一次执政时，主张的是亲日政策，当时中日战争全面爆发，中国国内在进行艰苦的抗日斗争，海外的华人因为母国受到日本的侵略，都纷纷进行物资捐赠活动，为了声援中国抗日，泰国的华人都有效地进行了“抵制日货”活动，这些做法都与銮披汶政府的政治主张违背。为了更好地与日本开展各项合作，维护泰国国内民众对日本的稳定情绪，銮披汶政府调整政府语言政策，取缔和打击华文教育的开展，对华人也进行更为严格的控制。

1947 年，銮披汶发动政变推翻自由泰政府，大力推行反华排华政策，又加紧了对华文学校的控制，执行泛泰主义、泰语唯一的政策，打击和取缔华校的存在，此阶段打击华文教育的主要原因是泰国政府坚决抵制共产主义。1949 年新中国成立以后，受当时国际形势影响，泰国政府也将华校视为在泰国传播红色共产主义的阵地，华文教育的发展不利于泰国政府的稳定，所以要严加控制泰国华校。通过两次銮披汶政府调整语言文化政策看出，泰国政府已经意识到语言政策与维护民族稳定和国家安全有直接关系，为了更好的缓和国内矛盾，维护泰国国内稳定，銮披汶政府多次调整其语言文化政策。

4. 华文学校教授语言种类增多

銮披汶政府第二次执政以后，很多华校为了得以生存，华文教育改成泰语教育，教学语言和教授的语言都变为了泰文。二战结束后，泰国经济不断复苏，美国也加大了对泰国经济的扶持，而华人的企业已经成为泰国国民经济的一部分，他们不再单纯服务华人，而是面对更大的对象，华人子弟需要学习英语，因此很多华校纷纷开设了英语课程，华文已经不再是华文学校教授的主要语言，而只是其中一种教育语言。

5. 华文教育由基础教育阶段逐渐扩展到中学和大学阶段

最早的华校都只开设小学阶段的教育。而且最早的华校仅仅接受男子入学，1917 年，广东人设立的坤德学校成为泰国第一间华人女子学校。当时的华校的总体教育水平很低，仅仅开设华文初级教学班，导致这种现象的原因主要有：一是由于华人们没有认识到教育的重要性，二是教育工作者社会地位比较低。后来华校才逐步开设初中和高中阶段的教学。1978 年中泰建交以后，华文教育菜迎来了发展的转机。受中泰建交促动，泰国部分高校开始开设了汉语课程。虽然中泰两国关系缓和，但是一开始华文教育的发展并没有迎来快速复苏。1988 年，泰国福建商会副理事长蔡志伟在华文报纸上发表《泰国的华文教育是否患上了不治之症》的文章，在泰华界引起轩然大波。后来在华人的努力下，经过华商的集资，1992 年“华侨崇圣大学”成立，这是第一所华文高校，标志着华文教育进入新的发展阶段。

三、新世纪以后泰国华文教育嬗变的主要特征

2001 年以后，泰国出台了系列的针对华文教育的政策，泰国华文教育得到了迅猛发展，成为当前世界华文教育发展的典范国家之一，较之于新世纪以前，泰国华文教育发展呈现了更多样化的特点。

(一)华文教育办学主体多样化

进入新世纪以后，华校的形式变得更加多种多样，可以分为几个不同的经营发展模式：一是私立的华校，称之为民校，主要是华商集资而建，学校层次有基础教育层次，也有高等教育层次；二是公立的华校，这种学校历史上是属于华校，创立之初是由华人集资而建，但是由于历史改制，经营体制由私有转换为公有，经营的主体变成了国家政府；三是孔子学院和孔子课堂，自 2006 年泰国第一家孔子学院建立以后，截止到 2023 年 8 月，泰国建设共有 17 所孔子学院，如表 1 所示；四是华文职业教育，跟中国的职校类似，主要培养汉语专业性人才。新世纪以后，华文学校的办学主体变得更加丰富，就整个泰国中文教育而言，华文学校的中文教育质量还是远远超过普通学校的中文教学质量。因此，尽管进入二十一世纪以后，泰国的华文教育可以称之为中文教育，但是由于历史的传承，传统的华文学校还是保留了其特色和特长，基于此，为了将泰国普通学校的中文教育和华校的中文教育区分开，名称上还是保留“华文教育”的特色。

表 1 泰国孔子学院列表

序号	名称	所在城市	中文合作院校	开办时间
1	朱拉隆功大学孔子学院	曼谷	北京大学	2007.3.26
2	农业大学孔子学院	曼谷	华侨大学	2008.7.7
3	曼松德昭帕亚皇家师范大学孔子学院	曼谷	天津师范大学	2006.12.19
4	海上丝路·帕那空皇家大学孔子学院	曼谷	大理大学	2018.6.12
5	海上丝路孔子学院	曼谷	天津市教委、天津师范大学	2015.6.24
6	东方大学孔子学院	春武里	温州医科大学、温州大学	2009.9.15
7	川登喜大学素攀孔子学院	素攀武里	广西大学	2006.12.27
8	皇太后大学孔子学院	清莱	厦门大学	2006.11.4
9	清迈大学孔子学院	清迈	云南师范大学	2006.12.18
10	孔敬大学孔子学院	孔敬	西南大学	2006.8.3
11	玛哈沙拉坎大学孔子学院	玛哈沙拉堪	广西民族大学	2006.12.26
12	宋卡王子大学孔子学院	宋卡	广西师范大学	2006.12.29
13	宋卡王子大学普吉孔子学院	普吉	上海大学	2006.12.24
14	勿洞市孔子学院	也拉	重庆大学	2006.12.28
15	华侨崇圣大学中医孔子学院	北榄	天津中医药大学	2016.10.20
16	易三仓大学孔子学院	北榄	天津科技大学	2015.9.12
17	玛希隆大学孔子学院	佛统	北京语言大学	2023.6.26

数据来源：孔子学院总部驻泰王国总部网站和北京语言大学网站

（二）华文教育对象的多元化

上个世纪九十年代以来，泰国的华文教育对象主要是华人子弟，他们学习华文的目的主要是汉语的祖语继承和中国传统文化的学习。中泰建交后，出于经济贸易往来的需要，泰国很多高校纷纷开设了汉语选修课。在就业市场的刺激和泰国政府语言政策的调整下，泰国形成了长时间的“汉语热”，成为汉语教学最成功的国家之一。华文学校的教育对象也由华人子弟向族群外扩展，越来越多的泰国人也加入到华文的学习中。

（三）华文教育的教材多样化

华文教育产生之处，并没有专门的供海外使用的教材，采用的是中国传统的教材，与国内的保持一致。自 1992 年，泰国形成持续的“汉语热”以后，各种类型的教材应用在泰国的中文教学领域，如有来自台湾的《远东华语》《华语课本》；中国大陆的《快乐汉语》系列、《发展汉语》系列教材、《HSK 标准教程》、《跟我学汉语》、《汉语乐园》等。近几年，随着泰国华文教育的水平提高，中国和泰国的中文教育学者都认为要进行本土教材的研发出版，于是就有泰国中华总商会（泰）出版的《实用汉语教程》、泰国贸易组织出版社（泰）出版的《创智汉语》等。泰国本土教材《创智汉语》、《中文朋友》等。但是通过对泰国中文教师访谈了解到，泰国的本土汉语教材适用度不高，在教材的选择上，更倾向于使用中国出版发行的教材。华文教材多样化在泰国高校显得更为凸出，在课程设置和教材的选择上，高校更具有灵活性，除了给学生使用出版发行的教材外，高校还会使用教师或学校的自编教材。

（四）华文教育教学方法愈加多样化和科学化

华文教育教学方法最早采用机械记忆为主的教学方法，凸出读诵和背诵的学习手段。随着当前华文教育学生对象的不断扩大，面对不同层级的学生教师也采用了不同的教学方法。进入新世纪后，泰国的汉语学习阶段已经从幼儿园、小学、初中、高中和大学都开展了华文教育。在幼儿园阶段，中文教师准备了充分的学习教具，对幼儿主要开展的是中文的启蒙教育。在中级教育阶段主要采用的就是应试性的课堂教育，在汉语高级阶段，如大学阶段的华文教学上，主要采用的就是模块化教学方式，针对汉语进行不同模板的学习和训练。以泰国法政大学为例，在其汉语专业的学生课程设置上，就开设了华文写作课、华文传媒课，同一门课程，会根据教学模块内容的不同，而设置不同的教师，即同一门课程，会根据教学模块的不同安排两名以上的老师授课，这与中国的授课模式十分不同，基本上在中国的大学，一门课程基本上最多安排两名老师授课，大范围的都是一名老师授课。泰国多名老师授课一门课程，针对不同的教学模块安排不同的教师，一方面，可以接触到更多

的教学方法和不同的教师教学风格，有利于学习兴趣的培养，另一方面也存在某种弊端，如教学大纲上缺乏统一性，各自老师根据自己的教学经验而设置不同的教学内容。新冠疫情来，网络线上教学的方式和方法被广泛采用。

（五）泰国教师队伍素质趋于优化与专业化

华文教育创办之处，泰国的华文教师，因为开展的华文教育阶段比较低，主要是识字和基础的教育为主，因此教师的基本素质不高，这种阶段一直维持到很长时间，后来由于泰国对中文教育的遏制，因此华文教育的教师主体都以在泰国会泰语又会中文的华人为教师主体，而这部分华人，没有接受过正规的高等教育，文化水平普遍比较低。在历史上，有很长一部分时间，泰国的华人是没有接受过正规的高等教育，至到上个世纪后期，中泰建交以后，泰国高等教育阶段开始开设中文选修课，继而开设中文专业，泰国才开始培养高等中文专业的学生，第一梯队学生毕业以后，泰国的华文教育才有本土的高素质教师队伍。新世纪以后，泰国中文教育的主体力量还是中文外派的汉语志愿者和外派教师，该部分群体成为泰国华文教师队伍中不可忽视的力量，汉语志愿者和外派教师一般为中国境内的相关专业老师或学生，文化程度基本上为本科及以上，文化程度较高，掌握了一些较为科学的教学方法。基于此两点，泰国华文教育教师队伍素质呈现不断提高态势。

（六）华文教育的教学质量监控体系也逐渐形成

在二十世纪末，1999 年，泰国将中文纳入泰国高考外语考试科目可选科目之一，泰国的汉语教育进入更快速的发展期。2005 年，泰国教育部提出新的语言文化政策即《泰国促进汉语教学以提高国家竞争力战略规划（2006-2010 年）》，该语言政策的实施，是泰国华文教育获得突飞猛进的发展，但也同时存在一些问题。于是 2013 年 12 月，泰国教育部提出，泰国汉语教育在关心数量的同时，要注重教学质量的提高，并制定《汉语教学发展计划》，此政策的推广进一步明确了华文教育的发展方向，为提高华文教育的质量提供了方向性的纲领文件，正是在该语言文化政策的影响下，泰国华文教育中，才逐步对加强对各学校华文课程教学大纲、教材、课程课时设置、教学评估标准的体系的建设和关注。在该语言政策的影响下，截止到目前，泰国的华文教育质量监控体系逐步形成，有学生考核体系，教师入职和职业发展规划、教学评估体系等都得的都已建立或建成，尤其在华文学校中，各项规章制度更加严格，华文教学质量高于一般学校的中文教育。

四、新世纪华文教育变化因素的推拉理论分析

中泰建交以后，虽然泰国政府对华文教育的语言态度发生了转变，但由于历史上泰国华文教育长时间的受挫，在很长时间，泰国华文教育都处于缓慢发展的阶段。直到二十世纪九十年代，进入新世纪以后，发展步伐更是快速。泰国华文教育新世纪前后呈现不同的表征形式，如教学主体、对象呈现多元化的发展趋向，教材和教师队伍建设趋于优化，教学质量监控体系逐渐形成，以下将进

一步探讨呈现这样不同的原因。

推拉理论最早运用于社会学，以解释人口流动原因。该理论认为，人口迁移的流出地和流入地以及障碍因素和个人因素是影响人口移动的主要原因。推力和拉力同时存在于迁入地和迁出地。推拉理论后来被引入语言教育中，来分析一种语言教育发展中的影响因素。如，王彩霞(2022)就用推来原理解释巴基斯坦的中文传播现象。以下，将以“推拉”理论阐释促进新世纪华文教育发展的因素。泰国华文教育的发展是泰国方面的推力和中国方面的拉力共同影响下，助推了泰国华文教育新世纪的华文教育发展，形成了泰国华文教育的繁荣局面。

（一）新世纪泰国华文教育发展的推力因素

1.泰国华人文化继承渴望的推力因素

华语是泰国华人共同使用的民族语言，历史上，华人由于生存、战争等因素迁入泰国，最终在泰国落地生根，华语作为他们民族语言，一直被华人所记忆。而华语所承载的文化内容，也被他们时代所保留。因此可以说，对于海外的华人而言，华文更多的是一种文化符号，是一种民族信仰的图腾，虽然华文教育在历史上被政府所遏制，但是，华文的符号却从未从华人生活的世界完全消失，华文还以文化符号的方式保存在华人生活中，这种局面就形成了华语和华文相互剥离的现状。华语指的是华人口头的语言交流，它侧重于语言要素中的语音部分，而华文指向的是汉字书写符号，它侧重于语言要素中的文字符号。在华人迁入对象国以后，第一代华人，他们日常生活中使用的是华语，华文是他们日常中阅读和使用的文字类型，但是随着文化的融入，第二代和第三代华人渐渐放弃了对祖语的继承，使用对象国语言，如泰国的华人使用了泰语，越南的华人使用了越南语，新加坡的华人使用了英语，马来西亚的华人使用了马来语。华语已经基本在他们的生活中消失，但是具有文化符号意义的符号却在他们生活中得以保存下去，如，泰国华人家庭中供奉祖宗牌位中的汉字符号，华人社区公共祖庙的文字，这些文字符号，它们所发挥的语言交际功能已经逐步消失，更多的是发挥其文化符号作用，标志的是华人身份。

2.泰国语言文化政策导向的推力因素

国家层面的制定的语言文化政策，它是国家社会政策组成部分之一，Kaplan&Baldauf（1997）指出语言政策是集国家意志、法律、规章和实践于一体，试图按照语言的规划来改变国家体制内社会、群体或者某些组织所使用的语言。而一国的外语政策是该国语言政策的重要组成部分。外语政策的制定是国家的一个长期行为，国家的权力机关为了解决发展过程中的对外关系、国家安全、贸易往来、科技文化交流等，会根据国际、国内的形式而不断调整本国的语言政策其中也包含外语政策。鲁子问等(2012)指出外语政策具有导向、协调、控制和象征等四大功能，其中导向功能是其最凸出的功能，语言教育政策的制定者制定动机是解决现实问题，期待问题的发展方向朝政策的引导方向进行，以期达到政策预定目的，这就是外语政策的导向功能。外语教育这种导向功能就成为外

语教育的重要推力因素。

泰国政府于 2005 年针对华文教育提出《泰国促进汉语教学以提高国家竞争力战略规划（2006-2010）年》的战略规划，该规划围绕华文教育体系的各个方面都提出了建设性的意见；2013 年 12 月，泰国教育部制定《汉语教学发展计划》，该计划在泰国华文教育取得阶段性成功的基础上，明确提出了提高保障华文教学质量的六大举措。此外，泰中双方还以签署发布联合新闻公报的形式，提出双方在华文教育合作上，形成一些重要共识。正是在泰国政府明确的语言文化政策的导向下，泰国的华文教育才获得了持续的发展动力，形成了空前繁荣的局面。

（二）新世纪泰国华文教育发展的拉力因素

1. 与中国快速增长的贸易往来需求的拉力因素

自中泰建交以来，中泰贸易往来频繁，到上个世纪年底，中国批准泰国来华投资项目 2751 项目，实际投入金额将近 20 亿美元。1993 年，中泰签订旅游合作协定，赴泰中国旅游者不断增多，上个世纪底，赴泰游客高达 80 多万。进入新世纪以后，随着泰国对中国旅客落地签政策的执行，旅游人数不断攀升，通过 Google 搜索引擎以“2023 年赴泰旅游的中国人数”为主题搜索得出，预期 2023 年将有 530 万至 700 万中国游客赴泰旅行，成为泰国旅游经济中巨大的旅游对象国。2022 年，商务部国际贸易经济合作研究院、中国驻泰国大使馆经济商务处和商务部对外投资和经济合作司联合发布的 2022 版《对外投资合作（国别）指南——泰国》中指出，2021 年，中泰贸易总额达到 1312 亿美元，连续 9 年成为泰国第一大贸易伙伴。中国对泰投资 9.3 亿，是泰国第二大投资来源国。越来越多的中国企业在泰国投资建厂。无论是从旅游还是经济贸易往来，中国已经成为泰国重要的贸易合作伙伴，这也直接刺激了中文就业市场人力需求。以 Facebook 上泰国华人华侨总群为例，该群有 4.7 万人员加入，一个月内发布近 150 条与中文相关的招聘信息。余江英等（2023）指出“职业需求已成为‘学中文’的主要因素”，而职业需求主要表现在就业需求上。因此，从国家层面而言，与中国的经贸往来成为泰国大力发展华文教育的重要“拉力因素”，从社会个体而言，就业需求成为个体学习华人的重要“拉力因素”。

2. 中国政府睦邻友好国际政策的拉力因素

中国作为东亚国土面积，人口数量最大的国家，自 1949 年新中国成立以来，一直奉行和平友善的外交政策。自鸦片战争以后，中国遭受了其他国家的侵占与瓜分，经过多年的抗争赢得了独立自主，因此，和平是中国政府一贯追寻的外交目标。对周边国家而言，中国尊重各个国家主权，不干涉他国内政，坚持友好睦邻的合作关系，与东亚各国都保持了良好的外交关系。泰国作为东南亚与中国直接接壤的国家，是东南亚国家联盟（简称“东盟”）的创始成员国之一，自东盟合作组织产生以后，中国与东盟国际组织保持着密切的外交关系和经贸关系。

2013 年 9 月和 10 月，中国政府提出建设“新丝绸之路经济带”和“21 世纪海上丝绸之路”的

合作倡议，在和平发展的原则下，积极发展与沿线国家的经济合作伙伴关系，共同打造政治互信、经济融合、文化包容的利益共同体、命运共同体和责任共同体。2015 年 3 月 28 日，中国国家发展改革委、外交部、商务部联合发布《推动共建丝绸之路经济带和 21 世纪海上丝绸之路的愿景与行动》。“一带一路”建设秉承共商、共享、共建原则，恪守联合国宪章的宗旨和原则，提出和执行和平共处五项原则，坚持开放合作，坚持和谐包容，坚持互利共赢，坚持市场运作，为维护区域和平积极贡献中国智慧。在这些宽松的政策吸引下，中泰自建交以后就保持良好的国际关系，也为中泰的民间文化交流搭建了良好的平台。

四、结语

新世纪前，泰国华文教育经历了曲折发展，具体表现在，二战前，华文教育因为国内安全因素的考虑而被限制发展；二战之后，泰国的华文教育得到了短暂时间的复苏，但是很快又被政府所遏制和限制发展。中泰建交以后，泰国的华文教育才逐步复苏。新世纪前，泰国华文教育呈现六点表征：一是华文母语教育转变为二语教育；二是华文教育的教学语言由汉语方言转变为国语；三是泰国明确将语言教育作为影响国家安全因素；四是华文学校教授语言种类增多；五、华文教育由基础教育阶段逐渐扩展为中学和大学阶段。较之于新世纪钱，新世纪以后，泰国华文教育嬗变的主要特征为：一、华文教育办学主体多样化；二、华文教育对象的多元化；三、华文教育的教材多样化；四、华文教育教学方法愈加愈多样化和科学化；五、泰国教师队伍素质趋于优化与专业化；六、华文教育的教学质量监控体系也逐渐形成。

通过运用“推拉理论”分析了促进新世纪华文教育变化发展两大因素：一是新世纪华文教育的推力因素，主要是泰国华文文化继承渴望的推力因素和泰国语言文化政策导向的推力因素；二是新世纪泰国华文教育发展的拉力因素，主要是与中国经济贸易往来需要的拉力因素和中国政府友好睦邻国际政策的拉力因素。

对比新世纪前，虽然华文教育发展曾两次发展受到重挫，以至于直到中泰建交以后，华文教育的发展都积重难返，发展缓慢。但是在二十世纪末之前，泰国的华文教育形成了完成体系，建成了全部阶段的华校，有小学、中学、大学等不同等级的华校，这为华文教育新世纪之后的发展奠定了良好的物质基础。新世纪后，在泰国语言文化政策的引导和激励下，华文教育得到了长足发展。截止至目前，华文的学习者，从幼儿园到高等教育阶段，都呈现“汉语热”的热潮不减的局面，同时，泰国教育部在关注华文学习者数量的同时，也开关注华文教育的质量，这为泰国华文教育健康有序的发展提供了政策性源头的保障，使得华文在泰国成为地位仅次于英语的强势外语。

参考文献

蔡明宏.中泰语言文化交融下的华语教育.[J].沈阳大学学报(社会科学版).2013,15(04):493-495+499.

寸雪涛.从泰国政府政策的变化剖析当地华文教育的发展历程.[J].东南亚纵横,2006(08):54-57.

郭熙.海外华语传承的历史经验与国际中文在地化传播.[J].云南师范大学学报(哲学社会科学版).2023,55(01):46-55.

何丽英.泰国华侨学校汉语教学研究.[D].西南大学博士学位论文,2010.

贾益民.世界华文教育年鉴.[M].北京:社会科学文献出版社,2017.

李峰.泰国汉语教育的历史、现状及展望.[J].国外社会科学.2010(03):114-118.

李谋.泰国华文教育的现状与前瞻.[J].南洋问题研究,2005(03):59-65+90.

李屏.泰国华文教育史研究综述.[J].东南亚纵横.2012(08):32-36.

李宇明.汉语是中国的,也是世界的.[J].辽宁师范大学学报(社会科学版).2017,40(03):1-2.

鲁子问等.外语政策研究.[M].北京：北京大学出版社,2012.

施坚雅著,许华等译.泰国华人社会历史：历史分析.[M].厦门：厦门大学出版社,2010.

唐燕儿.东南亚华文教育发展的背景条件.[J].比较教育研究,2000(S1):296-299.

王彩霞.国际传播视角下的巴基斯坦汉语教学研究.[D].华中师范大学博士学位论文,2022.

韦丽娟.泰国汉语教育政策及其实施研究.[D].华东师范大学博士学位论文,2012.

央青.泰国汉语快速传播对其它国家顶层设计的启示.[J].西南民族大学学报(人文社会科学版).2011,32(02):55-59.

余江英等.国际中文教育高质量发展的需求导向与服务转向.[J].华文教学与研究.2023(02):60-67.

周聿峨.东南亚华文教育.[M].广州：暨南大学出版社,1996.

Robert B.Kaplan&Richard B.Baldauf.Language planning from practice to theory.[M].

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SHI LINGFENG

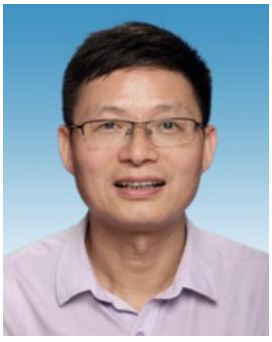
Highest Education（最高学历）：
Doctoral Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese as a second language, sociolinguistics

Address（地址）：
Huachiew Chalermprakiet University 18/18 Debartana Rd. km. 18 (Bangna-Trad) Bangplee Samutprakarn 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
YANG XUMING

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Nanning Normal University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
International Chinese Education, sociolinguistics

Address（地址）：
Nanning Normal University of Institute of International Education

การศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）: หน้าที่ ความหมาย และลักษณะการใช้

A Study of Chinese Idioms Containing the Word "Yellow"(huáng) : Functions, Meanings and Usage

สุนทรี ศรีวันทนียกุล[1]
SUNTAREE SRIVANTANEEYAKUL
School of Liberal Arts, Phayao University
E-mail: suntaree.sr@up.ac.th

ดารุณี บุญครอง[2]
DARUNEE BUNKRONG
School of Liberal Arts,Walailak University
E-mail: daruneebunkrong@gmail.com

Received: 8 April 2025 / Revised: 4 May 2025 / Accepted: 21 May 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）: หน้าที่ ความหมาย และลักษณะการใช้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่ และความหมายของคำบอกสีเหลือง （黄） ในสำนวนจีน รวมถึงศึกษาลักษณะการใช้สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄） ผู้วิจัยได้รวบรวมสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง 147 สำนวน จากฐานข้อมูล จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1. พจนานุกรมภาษาจีนสมัยใหม่ （现代汉语词典） 2. พจนานุกรมสำนวนจีน （成语大词典） 3. เว็บไซต์สำนวนจีน www.cidianwang.com

จากการศึกษาวิจัยพบว่า คำบอกสีเหลือง （黄） ในสำนวนจีนทำหน้าที่เป็นบทขยายนามมากที่สุด รองลงมาคือ ทำหน้าที่เป็นกรรม ทำหน้าที่เป็นบทกริยา และทำหน้าที่เป็นภาคประธาน ตามลำดับ หน้าที่ของคำบอกสีเหลือง （黄）ในสำนวนจีน มีผลต่อความหมายอย่างมีนัยสำคัญ คือ เมื่อคำบอกสีเหลือง ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม จะเป็นการแสดงลักษณะสีของคน สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติ และมีความหมายแฝงอื่น เช่น ความซบเซา เก่าแก่ เป็นต้น เมื่อทำหน้าที่เป็นกรรมหรือประธาน คำบอกสีเหลือง 黄 สามารถแทนสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คำบอกสี เช่น สุนัข ม้า ทองคำ ชื่อของสมุนไพรจีน ชื่อของแร่ธาตุ ความดี ชนชั้นสูง และเมื่อทำหน้าที่เป็นบทกริยา คำบอกสีเหลือง 黄 อาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลาหรือฤดูกาล จากการวิเคราะห์พบว่าสีเหลืองในสำนวนจีนสะท้อนถึง 9 ความหมายหลัก ด้วยกัน ได้แก่ 1) ความเก่า ทรุดโทรม หรือขัดสน 2) เวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาล 3) แซ่ 4) แม่น้ำฮวงโห 5) ความดี คุณธรรม 6) ส่วนประกอบของชื่อเฉพาะที่มีสีเหลือง 7) ทองคำ 8) คนสูงอายุหรือเด็ก 9) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับฮ่องเต้หรือราชสำนัก อีกทั้ง

[1] สุนทรี ศรีวันทนียกุล อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาจีน มหาวิทยาลัยพะเยา

[2] ดารุณี บุญครอง อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาจีน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่าพบว่าสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄） มีลักษณะการใช้ สำนวนแบบเป็นกลางมากที่สุด รองลงมาเป็นการใช้สำนวนในแง่ลบและแง่บวก ตามลำดับ

คำสำคัญ : สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง หน้าที่ ความหมาย ลักษณะการใช้

ABSTRACT

The research on Chinese idioms containing the word yellow (huáng): Functions, meanings and usage patterns aims to study the function and meaning of the word (huáng) in Chinese idioms, as well as to examine the patterns of its usage. The researcher has compiled a list of 147 idioms containing the word (huáng) from three databases: 1) Xiandai Hanyu Cidian, 2) Chengyu Da Cidian, and 3) the website www.cidianwang.com. The study reveals that the word (huáng) functions most frequently as an attribute, followed by its roles as an object, predicate, and subject, respectively. The function of (huáng) in Chinese idioms significantly affects its meaning. When (huáng) functions as an attribute, it describes the color tone of people, animals, objects, and nature, often carrying additional connotations such as decay, age, or being outdated. When used as an object or subject, (huáng) can represent things that are not color-related, such as dogs, horses, gold, names of Chinese herbs, minerals, virtues, and noble classes. As a predicate, (huáng) expresses changes in time or seasons. The meanings associated with (huáng) can be grouped into nine categories: 1) age, decay, or poverty; 2) time, period, or season; 3) family name; 4) the Yellow River; 5) goodness, virtue; 6) components of specific names with yellow; 7) gold; 8) elderly people or children; and 9) meanings related to emperors or the imperial court. The study also finds that idioms containing the word (huáng) are most commonly used neutrally, followed by negative, and then positive usage.

Keywords : Chinese Idioms Yellow Functions Meanings Usage

1. บทนำ

สีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน ซึ่งมีบทบาทในการสื่อสารที่ลึกซึ้งและมีนัยสำคัญทางความหมาย สีไม่เพียงแต่ใช้ในการบ่งบอกลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ในโลกจริง แต่ยังสะท้อนถึงอารมณ์ ความเชื่อ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะใน สำนวนจีน ที่มักใช้สีในการถ่ายทอดความหมายแฝงและอารมณ์ที่ซับซ้อน สีเหลือง（黄）เป็นหนึ่งในสีที่มีความสำคัญและปรากฏในสำนวนจีนหลากหลายรูปแบบ คำบอกสีเหลือง（黄）มีการใช้งานที่แตกต่างกันตามตำแหน่งและหน้าที่ทางไวยากรณ์ เช่น ในระดับคำ วลี หรือประโยค ซึ่งแต่ละการใช้งานนั้นจะสะท้อนความหมายที่แตกต่างกันไป

คำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนจีน ปรากฏอยู่ต่างตำแหน่งกัน ทำหน้าที่ต่างกัน การทำหน้าที่แตกต่างกันนี้อาจแตกต่างกันในระดับคำ วลี หรือจนถึงระดับประโยค หากผู้ใช้ไม่เข้าใจหน้าที่ทางไวยากรณ์

ของคำบอกสีเหลือง（黄） ที่ปรากฏอยู่ต่างตำแหน่งและต่างหน้าที่กันนี้ จะทำให้เกิดปัญหาการทำความเข้าใจ การนำไปใช้ และการสื่อความหมายที่คลาดเคลื่อน คลุมเครือ ไม่อาจแยกแยะหรือเลือกสำนวนไปใช้ได้อย่างถูกต้องตามความหมายที่ต้องการ เช่น สำนวน 黄粱一梦 (ความฝันข้าวเหลือง) คำบอกสีเหลือง（黄） อยู่ต้นสำนวน ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม หมายถึง ฝันที่ไม่เป็นจริง 飞黄腾达 (เฟยหวงพุ่งทะยาน) คำบอกสีเหลือง（黄） อยู่กลางสำนวนทำหน้าที่เป็นประธาน 飞黄 เป็นชื่อม้า สำนวนนี้มีความหมายว่า การประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว เหมือนม้าที่พุ่งทะยาน 数白论黄 (ถกเหลืองเถียงขาว) คำบอกสีเหลือง（黄） อยู่ท้ายสำนวน ทำหน้าที่เป็นกรรม หมายถึง ทองคำ สำนวนมีความหมายว่า จุกจิกเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ จะเห็นได้ว่า（黄） ที่ปรากฏอยู่ในสำนวนจีนเมื่อทำหน้าที่แตกต่างกันก็มีความหมายแตกต่างกันซึ่งอาจทำให้เกิดการเลือกใช้สำนวนที่ไม่ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง ก่อให้เกิดการสื่อสารที่ผิดพลาดหรือเกิดปัญหาด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

ในวัฒนธรรมจีนซึ่งมีการใช้สีอยู่ในแทบทุกบริบทของการดำเนินชีวิตในสังคม ชาวจีนมีสีหลายสีที่มีความหมายพิเศษ สีแดงเป็นสัญลักษณ์ของความมงคลและความโชคดี ชาวจีนมักใช้สีแดงในงานเฉลิมฉลองและเทศกาล ในขณะที่สีเหลืองเป็นตัวแทนของคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ นับแต่อดีตสีเหลืองมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชาวจีน ถือเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวยอำนาจและความสูงส่งมาอย่างยาวนาน ยิ่งกว่านั้นยังเป็นสีพิเศษของจักรพรรดิซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของศูนย์กลางและอำนาจ ไม่เพียงแต่มีบทบาทสำคัญในเครื่องแต่งกายและสถาปัตยกรรมของราชวงศ์เท่านั้น สีเหลืองยังมีบทบาทสำคัญในเทศกาลและกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้วย นอกจากนี้ในหลักห้าธาตุ（五行） ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของปรัชญาจีน สีเหลืองยังมีความเกี่ยวข้องกับธาตุดิน（土） โดยสื่อถึงความมั่นคงและการดูแลรักษาสิ่งต่าง ๆ บนพื้นดิน โดยสีเหลืองเป็นสีที่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์และความเป็นกลางของธรรมชาติ ดิน（黄土） โดยทั่วไปหมายถึงดินที่มีสีเหลือง เช่น ดินในภูมิภาคบางแห่งของจีนที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และการเจริญเติบโต สีเหลืองจึงเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญรุ่งเรือง และฐานที่มั่นคงในวัฒนธรรมจีน

การที่สีเหลืองถูกเชื่อมโยงกับธาตุดิน（土） จึงมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการให้กำเนิด การดูแลรักษา และการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับสิ่งต่าง ๆ ที่เติบโตและเจริญรุ่งเรืองในธรรมชาติและในชีวิตของมนุษย์ ในทางภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมจีน สีเหลืองที่เกี่ยวข้องกับธาตุดินยังมีความหมายเกี่ยวข้องกับความสุขุม การรักษาความสมดุล และการส่งเสริมการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การศึกษาคำบอกสีเหลืองในสำนวนภาษาจีนยังช่วยให้เราเข้าใจความหลากหลายและความซับซ้อนของการตีความในมิติทางวัฒนธรรม สังคม และประวัติศาสตร์ ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นการศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄） ในประเด็นของหน้าที่ ความหมาย และลักษณะการใช้ จึงทำให้ผู้เรียนภาษาจีนสามารถเข้าใจความหมาย มูลเหตุทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน้าที่และลักษณะการใช้สำนวนที่แตกต่างกัน ทั้งในเชิงบวก เชิงลบ และเป็นกลาง นำไปสู่การเลือกใช้สำนวน

ได้อย่างถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นการเปิดมุมมองต่อแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวจีนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยจำนวนไม่น้อยได้ทำการศึกษาภาษาและความหมายของคำบอกสีเหลืองซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหมายของคำบอกสีเหลืองในภาษาจีนโบราณ และภาษาจีนปัจจุบัน มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ เฉิงเหวินซวน (2010) พบว่าคำบอกสีเหลืองในภาษาจีนโบราณมีจุดเริ่มต้นมาจากสีของพื้นดิน และหลังจากนั้นจึงพัฒนามาเป็นสีของทองคำ คนแก่ เด็ก พืช และสัตว์ ซึ่งเป็นสีที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีการเปลี่ยนแปลงความหมายในภาษาจีนปัจจุบันที่มีการสื่อความหมายในแง่บวก เช่น ชนชั้นสูง จักรพรรดิ หรือการสื่อความหมายในแง่ลบ เช่น ความล้มเหลว เรื่องทางเพศ ในงานวิจัยของหม่าหลาน (2017) ชี้ให้เห็นว่า คำบอกสีเหลืองมีความหมายแฝง 7 ประเภท ได้แก่ สีแห่งชนชั้นสูง สีแห่งความอายุยืน สีแห่งความอัปยศ สีแห่งสิริมงคล สีแห่งความจงรักภักดี สีแห่งความร่ำรวย และสีแห่งความปลอดภัย

งานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่ศึกษาความหมายในแง่บวกและแง่ลบของคำบอกสีเหลือง เช่น งานวิจัยของหวังลี่ (2008) กุ้ยหย่งสยา (2013) และหลางคุน (2021) ซึ่งงานวิจัยทั้งสามชิ้นนี้มีผลการศึกษาวิจัยที่สอดคล้องกันคือ การเปลี่ยนแปลงทางความหมายของคำบอกสีเหลืองในภาษาจีนจากความหมายแฝงในเชิงบวกสู่ความหมายแฝงในเชิงลบ จากผลการวิจัยพบว่าคำบอกสีเหลืองในภาษาจีนที่มีความหมายแฝงในเชิงลบได้รับอิทธิพลมาจากภาษาอังกฤษ เช่น Yellow Journalism รวมถึงวัฒนธรรมสีเหลืองหรือเรียกคนผิวเหลืองที่ชาวตะวันตกใช้เรียกชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศฝั่งตะวันตกในเชิงลบ

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มที่ศึกษาเปรียบเทียบคำบอกสีในภาษาจีนและคำบอกสีในภาษาไทย เช่น เจี่ยงชิวผิง (2011) หลีจิ้ง (2011) และต้วนว่านไห่ (2017) โดยเจี่ยงชิวผิง ศึกษาเปรียบเทียบผ่านประเด็นของวิถีชีวิต ศาสนาและความเชื่อ เรื่องเล่าตำนาน สภาพสังคม การแสดงอารมณ์ ความเชื่อเรื่องสีที่เป็นสิริมงคล และอัปมงคล ซึ่งผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของต้วนว่านไห่ที่ศึกษาเปรียบเทียบในประเด็นของความเชื่อมโยงทางความคิด ความเชื่อทางศาสนา การเมือง สิ่งเคารพและต้องห้าม รวมถึงความบันเทิง ส่วนงานวิจัยของหลีจิ้งเน้นศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของความหมายแฝงของคำบอกสีในภาษาจีนและภาษาไทย เนื่องจากความหมายแฝงของคำบอกสีในภาษาจีนและภาษาไทยยังมีความคลุมเครือ สามารถทำให้เกิดความเข้าใจผิดในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำบอกสีในสำนวนจีนยังมีน้อย พบเพียงงานวิจัยของ เมิ่งเตี๋ยหลี่และคณะ (2020) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่เกี่ยวกับสี สะท้อนแหล่งที่มา ความหมาย เจตนาการใช้ระหว่างสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่เกี่ยวกับสี และศึกษาความเหมือนและความแตกต่างในด้านลักษณะการใช้และภาพสะท้อน รวมถึงงานวิจัยของไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำบอกสีในภาษาจีน เช่น อารีย์ (2553,2554) ปานชีวา (2565) และธนัฏฐากุล (2566) ทั้งนี้ งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาสำนวนที่มีคำบอกสีในภาพรวม ไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง ดังนั้น งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （

黄） โดยทำการศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ ความหมาย ของคำบอกสีเหลือง และลักษณะการใช้ของสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์หน้าที่ ความหมายและลักษณะการใช้ของคำบอกสีเหลือง （黄）ในสำนวนจีน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality research) โดยรวบรวมสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）พบว่ามีทั้งสิ้น 147 สำนวน จากนั้นนำสำนวนจีนที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หน้าที่ ความหมายและลักษณะการใช้

4.1 รวบรวมข้อมูล

4.1.1 รวบรวมสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄） จากแหล่งข้อมูล 3 แห่ง ได้แก่ พจนานุกรมภาษาจีนสมัยใหม่ （现代汉语词典）พจนานุกรมสำนวนจีน（成语大词典）และเว็บไซต์สำนวนจีน www.cidianwang.com

4.1.2 รวบรวมข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับหน้าที่ ความหมาย และลักษณะการใช้สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄） จากหนังสือวิชาการและบทความวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 เก็บข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกสำนวนภาษาจีนที่ปรากฏคำบอกสีเหลือง （黄） โดยไม่จำกัดจำนวนพยางค์ของสำนวน รวมทั้งตำแหน่งที่คำดังกล่าวปรากฏ ซึ่งอาจอยู่ในตำแหน่งต้น กลาง หรือท้ายของสำนวนก็ได้ เมื่อดำเนินการคัดกรองเพื่อตัดสำนวนที่ซ้ำกันออกแล้ว พบว่าสำนวนภาษาจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）ปรากฏอยู่ มีจำนวนทั้งสิ้น 147 สำนวน

4.3 วิเคราะห์ข้อมูล

4.3.1การศึกษานี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์การใช้คำบอกสีเหลือง （黄） ที่ปรากฏในสำนวนจีน โดยพิจารณาทั้งหน้าที่ทางไวยากรณ์ (ได้แก่ บทขยายนาม ประธาน กรรม และกริยา) ตำแหน่งของคำในสำนวน (ต้น กลาง ท้าย) และการปรากฏร่วมกับคำบอกสีอื่น เพื่อให้เข้าใจบทบาทและความหมายของคำว่า （黄） อย่างเป็นระบบและรอบด้าน

4.3.1 วิเคราะห์คำบอกสีเหลือง （黄） ที่ปรากฏในสำนวนจีน โดยการแบ่งตามหน้าที่ ได้แก่ ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม ทำหน้าที่เป็นประธาน ทำหน้าที่เป็นกรรม ทำหน้าที่บทกริยา รวมถึงตำแหน่งของการปรากฏในสำนวนจีน ได้แก่ ปรากฏอยู่ต้นสำนวน กลางสำนวน ท้ายสำนวน และการปรากฏร่วมกับคำบอกสีอื่น

4.3.2 วิเคราะห์ความหมายและศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบอกสีเหลือง （黄） ที่ปรากฏในสำนวนจีนกับงานวิจัยที่ผ่านมา ได้แก่ พจนานุกรมจีนสมัยใหม่（现代汉语词典）งานวิจัยของเฉิงเหวินชวน (2010) และงานวิจัยของหม่าหลาน (2017)

4.3.3 วิเคราะห์บทบาท ความหมาย และลักษณะการใช้สำนวนจีนที่ปรากฏคำบอกสีเหลือง（黄） ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารูปประโยคที่ปรากฏสำนวนดังกล่าวจากฐานข้อมูลภาษาจีนของศูนย์ภาษาศาสตร์จีนแห่งมหาวิทยาลัยปักกิ่ง (Center for Chinese Linguistics: CCL Corpus) โดยมุ่งเน้นการจำแนกลักษณะการใช้สำนวนตามเจตนานำเสนอความหมายในบริบท ได้แก่ การใช้ในเชิงบวก เชิงลบ และเป็นกลาง อนึ่ง การจำแนกดังกล่าวอาศัยบริบทของการใช้สำนวนในประโยคจริงจากฐานข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สะท้อนการใช้สำนวนในภาษาจีนร่วมสมัยอย่างแท้จริง

4.3.4 สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

5. ผลของการวิจัย

5.1 หน้าที่ของคำบอกสีเหลือง（黄） ในสำนวนจีน

ในหลักไวยากรณ์จีน 黄 จัดเป็นคำคุณศัพท์พยางค์เดี่ยว （单音节形容词）โดยสามารถจัดอยู่ในหมวดหมู่ คำคุณศัพท์ทั่วไป （一般形容词）ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม（定语）บทกริยา （谓语）บทขยายกริยา （状语）บทเสริมกริยา（补语）รวมถึงสามารถทำหน้าที่เป็นประธาน（主语）และกรรม （宾语）ในประโยคได้ (Liu. 2001 : 191)

จากการรวบรวมสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄） เป็นส่วนประกอบของหน่วยคำ จำนวนทั้งสิ้น 147 สำนวน พบว่า คำบอกสีเหลือง（黄） ที่เป็นคำคุณศัพท์ สามารถทำหน้าที่ทางไวยากรณ์ในสำนวนจีนได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม 2) ทำหน้าที่เป็นประธาน 3) ทำหน้าที่เป็นกรรม และ 4) ทำหน้าที่เป็นบทกริยา โดยรายละเอียดของการจำแนกหน้าที่ดังกล่าวแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 หน้าที่ของคำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนจีน

หน้าที่	สำนวนจีน	จำนวน /ร้อยละ
ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม（定语）	黄公好谦、黄公酒垆、黄冠草履 黄冠草服、黄冠野服、黄卷幼妇 黄卷青灯、黄发儿齿、黄发台背 黄发垂髫、黄发驼背、黄口孺子 黄口小儿、黄垆之痛、黄尘清水 黄帝子孙、黄粱一梦、黄粱美梦 黄河水清、黄狸黑狸，得鼠者雄 黄粱梦、 黄绢幼妇、黄耳传书 黄耳寄书、黄花女儿、黄花晚节 黄道吉日、黄金世界、黄金失色 黄金时代、黄金时间、黄金铸象 黄风雾罩、黄麻紫书、黄麻紫泥	106 สำนวน/ ร้อยละ 72.1

หน้าที่	สำนวนจีน	จำนวน /ร้อยละ
	黄庸淡饭、黄庸白饭、黄龙痛饮 黄毛丫头、黄云白草、黄人守日 黄人捧日、黄台之瓜、黄天焦日 黄屋左纛、黄旗紫盖、黄杨厄闰 黄梅不落青梅落、黄汤淡水 黄汤辣水、黄泉之下、黄牌警告 黄皮刮瘦、黄皮寡瘦、黄童白叟 黄童白颠 、黄童皓首、黄绵袄子 黄羊任人、黄茅白苇、黄衣使者 黄袍加体、黄袍加身、黄钟大吕 黄钟毁弃、黄钟瓦缶、黄钟毁弃 瓦缶雷鸣、黄钟瓦釜、黄钟长弃 黄门驸马、黄雀伺蝉、黄雀在后 黄雀衔环 、一枕黄粱、东门黄犬 人约黄昏、初写黄庭、庞眉黄发 明日黄花、晚节黄花、杨生黄雀 杳如黄鹤、槁项黄馘、淡饭黄藿 炎黄子孙、痛饮黄龙、白叟黄童 白旄黄钺、白草黄云、直捣黄龙 翠竹黄花、螳螂黄雀、遁迹黄冠 黄白之术、黄干黑瘦、黄干黑瘦 丹黄甲乙、碧落黄泉、绿衣黄里 眼腰黄赤、青灯黄卷、青黄不接 青黄未接、青黄沟木	
ทำหน้าที่เป็นประธาน （主语）	黄中内润、黄中通理、牛黄狗宝 飞黄腾踏、飞黄腾达、骊黄牝牡 五黄六月	7 สำนวน/ ร้อยละ 4.7
ทำหน้าที่เป็นกรรม （宾语）	信口雌黄、口中雌黄、妄下雌黄 握素披黄、牝牡骊黄、腾达飞黄 飞苍走黄、回黄转绿、怀黄佩紫 怀黄握白、抽黄对白、数黄道白 数黄道黑、论黄数白、论黄数黑 说黄道黑、数白论黄、数黑论黄 魏紫姚黄、姚黄魏紫、佩紫怀黄 翻黄倒皂、苍黄翻覆	23 สำนวน/ ร้อยละ 15.6
ทำหน้าที่เป็นบทกริยา	姚黄魏品、脸黄肌瘦、面黄肌瘦	11 สำนวน/

หน้าที่	สำนวนจีน	จำนวน /ร้อยละ
（谓语）	人老珠黄、七青八黄、半青半黄 衣紫腰黄、蝶粉蜂黄、龙战玄黄 龙血玄黄、戴玄履黄	ร้อยละ 7.4

จากตารางที่ 1 พบว่าสำนวนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄） จำนวน 147 สำนวน พบว่าคำบอกสีเหลือง ทำหน้าที่เป็นบทขยายนามมากที่สุด รองลงมาคือทำหน้าที่เป็นกรรม และทำหน้าที่เป็นประธานน้อยที่สุด และเมื่อวิเคราะห์ตำแหน่งของคำบอกสีเหลือง（黄） ในสำนวนจีน พบว่าตำแหน่งของ 黄 สามารถปรากฏอยู่ต้นสำนวน (ปรากฏอยู่ในพยางค์แรกของสำนวน) ปรากฏอยู่กลางสำนวน (ไม่ปรากฏอยู่ในพยางค์แรกและพยางค์สุดท้ายของสำนวน) และปรากฏอยู่ท้ายสำนวน (ปรากฏอยู่ในพยางค์ท้ายของสำนวน)

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความหมายตามหน้าที่ของคำบอกสีเหลือง 黄 ที่ปรากฏอยู่ในสำนวนจีน พบว่า เมื่อคำบอกสีเหลือง （黄） ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม（定语）ตำแหน่งของ 黄 สามารถปรากฏอยู่ต้นสำนวน และปรากฏอยู่กลางสำนวน ซึ่งคำนามที่ถูกขยายสามารถแบ่งเป็น 6 ประเภท ได้แก่ คำนามที่เกี่ยวกับคน เช่น คน（黄人守日）ฮ่องเต้（ 黄帝子孙）ผู้เฒ่า （黄公酒垆）เด็ก（黄童白叟）คำนามที่เกี่ยวกับพืช เช่น ดอกไม้（黄花晚节）ข้าวฟ่าง（黄梁一梦）บ๊วย （黄梅不落青梅落）ต้นหยาง（黄杨厄闰）คำนามที่เกี่ยวกับสัตว์ เช่น นกกระจอก（黄雀在后）แพะ（黄羊任人）แมว（黄狸黑狸，得鼠者雄）มังกร（黄龙痛饮）สุนัข （东门黄犬）คำนามที่เกี่ยวกับสิ่งของ เช่น ประตู（黄门驸马）มงกุฎ(黄冠草服) ระฆัง（黄钟瓦缶）เสื้อผ้า（黄袍加身）ทอง（黄金失色） คำนามที่เกี่ยวกับอวัยวะ เช่น ปาก （黄皮刮瘦）ขน（黄毛丫头）ผม（黄发骀背）และคำนามที่เกี่ยวกับเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น น้ำพุ（黄泉之下）แม่น้ำ（黄河水清）เมฆ （黄云白草）ท้องฟ้า（黄天焦日）ลม（黄风雾罩）เป็นต้น โดยมีความหมายตรงและความหมายแฝงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ความหมายเมื่อคำบอกสี （黄） ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม

ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม	สำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
黄+คำนามที่เกี่ยวกับคน	黄人守日	คนเหลืองเฝ้าพระอาทิตย์	การเมืองเข้มแข็งประเทศก็ก้าวหน้า
	黄帝子孙	ลูกหลานกษัตริย์เหลือง	คนจีน

ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม	สำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
黄+คำนามที่เกี่ยวกับพืช	黄花晚节	ดอกเหลืองยามวิกาล	เกียรติยศที่ได้รับจนถึงบั้นปลายชีวิต
	黄粱一梦	ความฝันข้าวเหลือง	ฝันที่อยู่ไม่นาน ฝันที่ไม่เป็นจริง
黄+คำนามที่เกี่ยวกับสัตว์	黄雀在后	นกกระจอกเหลือง อยู่ข้างหลัง	มีอันตรายรออยู่ข้างหลัง
	黄羊任人	แพะเหลืองรู้จักบุญคุณ	เสียสละและมีคุณธรรม
黄+คำนามที่เกี่ยวกับ สิ่งของ	黄门驸马	บุตรเขยประตูเหลือง (ราชบุตรเขยในวัง)	อาศัยการแต่งงานเพื่อความก้าวหน้า
	黄冠草服	มงกุฎเหลืองเสื้อฟาง	ชาวบ้านแต่งตัวโทรมๆ
黄+คำนามที่เกี่ยวกับอวัยวะ	黄口小儿	เด็กน้อยปากเหลือง	เด็กปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม
	黄毛丫头	เด็กสาวขนเหลือง	เด็กสาวที่ยังไม่รู้ประสีประสา
黄+คำนามที่เกี่ยวกับธรรมชาติ	黄泉之下	น้ำพุเหลืองใต้ดิน	ใต้สุสาน หรือในสัมปรายภพ
	黄河水清	แม่น้ำเหลืองน้ำใส	เป็นสิ่งที่พบเจอได้ยากเปรียบได้กับแม่น้ำฮวงโห (แม่น้ำเหลือง) ที่ใสสะอาด

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าในการวิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำบอกสีเหลือง（黄） ในสำนวนจีนนั้น พบว่า เมื่อคำ “黄” ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม มักปรากฏร่วมกับนามที่เกี่ยวข้องกับ "คน" มากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของการใช้คำบอกสี（ 黄 ）เพื่อสื่อความหมายเชิงพรรณนาเกี่ยวกับลักษณะ คุณสมบัติ หรือสถานะของบุคคลในสำนวนจีน เช่น สำนวนคนเหลืองเฝ้าพระอาทิตย์ （黄人守日 ）ซึ่งคำว่า 黄人 เป็นอุปลักษณ์ของคนดี มีคุณธรรม และ 日 เป็นอุปลักษณ์ของบ้านเมือง ดังนั้นสำนวนนี้จึงมีความหมายแฝงว่า คนดีมีคุณธรรมปกครองบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองถูกปกครองด้วยคนดีก็ย่อมจะเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้า

นอกจากการปรากฏร่วมกับคำนามที่เกี่ยวข้องกับคนแล้ว คำบอกสีเหลือง （黄） ยังปรากฏร่วมกับคำนามที่เกี่ยวข้องกับพืชเป็นอันดับรองลงมา โดยเฉพาะในสำนวนที่สะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น สำนวนดอกเหลืองยามวิกาล（黄花晚节）ซึ่งมีความหมายแฝงว่า เกียรติยศหรือคุณความดีที่ดำรงอยู่จวบจนบั้นปลายชีวิต คำว่า 黄花 ในที่นี้หมายถึง ดอกเบญจมาศ หรือ ดอกเก๊กฮวย ซึ่งในวัฒนธรรมจีนถือเป็นสัญลักษณ์ของความยืนยาวและการดำรงตนอย่างสง่างามแม้ในยามชรา ดังนั้น สำนวนนี้จึงสื่อถึง การรักษาความมีคุณค่า

ความสง่างาม และศักดิ์ศรีไว้แม้ในช่วงปลายของชีวิต อันเป็นภาพแทนของวัยชราที่เปี่ยมด้วยความภาคภูมิและทรงเกียรติ

รองลงมาคือคำนามที่เกี่ยวกับพืช เช่น สำนวนดอกเหลืองยามวิกาล（黄花晚节）ความหมายแฝง คือ เกียรติยศศักดิ์ศรีที่ได้รับจนถึงบั้นปลายชีวิต 黄花 คือ ดอกเบญมาศหรือดอกเก๊กฮวย ซึ่งในวัฒนธรรมจีนดอกเบญมาศหรือดอกเก๊กฮวยเป็นตัวแทนของความมีอายุยืนยาว สำนวนนี้จึงมีความหมายแฝงว่า การรักษาเกียรติยศไว้จนถึงวัยชราหรือบั้นปลายชีวิต เป็นวัยชราอันน่าภาคภูมิและทรงเกียรติ

เมื่อคำบอกสีเหลือง （黄）ทำหน้าที่เป็นประธาน ตำแหน่งของ 黄 สามารถปรากฏอยู่ต้นสำนวน แต่ไม่ปรากฏอยู่ท้ายสำนวน เช่น สำนวนสีเหลืองอยู่กลางความเกลี้ยงเกลาอยู่ใน （黄中内润）และปรากฏอยู่กลางสำนวน เช่น สำนวนเฟยหวงพุ่งทะยาน（飞黄腾达）โดยมีความหมายตรงและความหมายแฝง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความหมายเมื่อคำบอกสี 黄 ทำหน้าที่เป็นประธาน

ทำหน้าที่เป็นประธาน	สำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
黄 ปรากฏอยู่ต้นสำนวน	黄中内润	สีเหลืองอยู่กลางความเกลี้ยงเกลาอยู่ใน	เป็นคนดีแต่ไม่แสดงออก
	黄中通理	สีเหลืองอยู่กลางรู้เหตุรู้ผล	รู้ความจริง รู้เหตุผล
黄 ปรากฏอยู่กลางสำนวน	牛黄狗宝	ดีวัวนิ่วสุนัข (ชื่อยาสมุนไพรจีนที่หายาก)	ลึกลับ มีลับลมคมใน
	飞黄腾达	เฟยหวง(ชื่อม้า)พุ่งทะยาน	ประสบความสำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว

เมื่อวิเคราะห์หน้าที่และความหมายของคำบอกสีเหลือง （黄）ในสำนวนจีน พบว่าเมื่อ 黄 ทำหน้าที่เป็นประธาน คำบอกสีเหลือง（黄）ไม่ได้มีความหมายเพียงเป็นคำบอกสี แต่ยังมีความหมายแฝง เช่น สำนวนสีเหลืองอยู่กลางความเกลี้ยงเกลาอยู่ใน（黄中内润）มีความหมายแฝงว่า เป็นคนดีแต่ไม่แสดงออก หรือสำนวนสีเหลืองอยู่กลางรู้เหตุรู้ผล（黄中通理）มีความหมายแฝงว่า รู้ความจริง รู้เหตุผล นอกจากนั้น ยังพบว่าคำบอกสีเหลือง （黄） ใช้แทนความหมายของสัตว์และสิ่งของ เช่น สำนวน 牛黄狗宝 ซึ่งเป็นชื่อสมุนไพรจีนที่หายาก 牛黄 หมายถึง ดีวัว ซึ่งสำนวนนี้มีความหมายแฝง คือ ลึกลับหรือมีลับลมคมใน และสำนวนเฟยหวงพุ่งทะยาน（飞黄腾达）飞黄 เป็นชื่อม้า มีความหมายแฝง คือ ประสบความสำเร็จในเวลาอันรวดเร็วเหมือนม้าที่พุ่งทะยาน เป็นต้น

เมื่อคำบอกสีเหลือง （黄） ทำหน้าที่เป็นกรรม（宾语）ตำแหน่งของ 黄 สามารถปรากฏอยู่กลางสำนวน เช่น สำนวนถกเหลืองเถียงขาว（论黄数白）และปรากฏอยู่ท้ายสำนวน เช่น สำนวนอินทรีย์บินสุนัขวิ่ง（飞苍走黄）โดยมีความหมายตรงและความหมายแฝงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 วิเคราะห์ความหมายเมื่อคำบอกสีเหลือง（黄） ทำหน้าที่เป็นกรรม

ทำหน้าที่เป็นกรรม	สำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
黄 ปรากฏอยู่กลางสำนวน	论黄数白	ถกเหลืองเถียงขาว	จุกจิกเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ
	论黄数黑	ถกเหลืองเถียงดำ	นินทาลับหลัง ตีไข่ใส่สี
黄 ปรากฏอยู่ท้ายสำนวน	飞苍走黄	อินทรีย์บินสุนัขวิ่ง	ล่าสัตว์
	信口雌黄	พูดเพ้อเจ้อแล้วลบด้วยหรดาล	วิพากษวิจารณ์โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริง

ผลการวิเคราะห์ พบว่าเมื่อคำบอกสีเหลือง（黄）หน้าที่เป็นกรรม คำนี้ไม่ได้มีความหมายเพียงเป็นคำบอกสี แต่ยังมีความหมายแฝง เช่น ในสำนวนถกเหลืองเถียงขาว（论黄数白）ความหมายแฝง คือ จุกจิกเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ สำนวนถกเหลืองเถียงดำ（论黄数黑）มีความหมายแฝงว่านินทาลับหลัง ตีไข่ใส่สี และสำนวนอินทรีย์บินสุนัขวิ่ง（飞苍走黄）ที่แฝงความหมายของการล่าสัตว์ เป็นต้น

เมื่อคำบอกสีเหลือง （黄）ทำหน้าที่เป็นบทกริยา（谓语）ตำแหน่งของ 黄 สามารถปรากฏอยู่กลางสำนวน เช่น สำนวนหน้าเหลืองตัวผอม（面黄肌瘦）และปรากฏอยู่ท้ายสำนวน เช่น สำนวนคนแก่ไข่มุกเหลือง（人老珠黄）โดยมีความหมายตรงและความหมายแฝง ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 วิเคราะห์ความหมายเมื่อคำบอกสี 黄 ทำหน้าที่เป็นบทกริยา

ทำหน้าที่เป็นบทกริยา	สำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
黄 ปรากฏอยู่กลางสำนวน	面黄肌瘦	หน้าเหลืองตัวผอม	คนป่วย ขาดสารอาหาร
黄 ปรากฏอยู่ท้ายสำนวน	人老珠黄	คนแก่ไข่มุกเหลือง	คนแก่เหมือนไข่มุกที่เปลี่ยนเป็นสีเหลือง

จากตารางที่ 5 พบว่าเมื่อ 黄 ทำหน้าที่เป็นภาคแสดง คำบอกสีเหลือง（黄）ไม่ได้มีความหมายเพียงเป็นคำบอกสี แต่ยังมีความหมายแฝง เช่น สำนวนคนแก่ไข่มุกเหลือง （人老珠黄）ความหมายแฝง คือ เปรียบเทียบคนแก่เหมือนไข่มุกสีขาวที่เปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อเวลาผ่านไป และสำนวนหน้าเหลืองตัวผอม（面黄肌瘦）บรรยายถึงสภาพของคนป่วยขาดสารอาหาร

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄）นั้น ยังมีคำบอกสีอื่น ๆ ปรากฏร่วมอยู่ในสำนวน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄） ที่ปรากฏร่วมกับคำบอกสีอื่น ๆ โดยพบว่าคำบอกสีเหลืองสามารถใช้ประกอบกับคำบอกสีเขียว คำบอกสีขาว คำบอกสีดำ คำบอกสีม่วง และคำบอกสีชมพู เป็นต้น ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ความหมายของสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄） ปรากฏร่วมกับคำบอกสีอื่น

คำบอกสีอื่น		สำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายแฝง
เขียว	黄-绿	绿衣黄里	เสื้อเหลืองอยู่ในเสื้อเขียวอยู่นอก	คนไม่ดีมีอำนาจเหนือคนดี
	黄-碧	碧落黄泉	ฟ้าเขียวแผ่นดินเหลือง	กว้างใหญ่ไพศาล สุดลูกหูลูกตา
	黄-翠	翠竹黄花	ไผ่เขียวดอกไม้เหลือง	ธรรมชาติเบื้องหน้า
	黄-青	半青半黄	ครึ่งเขียวครึ่งเหลือง	ยังไม่ถึงเวลาที่เหมาะสม
	黄-苍	苍黄翻覆	เขียวเหลืองกลับไปกลับมา	มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
ขาว	黄-白	论黄数白	ถกเหลืองเถียงขาว	จุกจิกเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ
ดำ	黄-黑	论黄数黑	ถกเหลืองเถียงดำ	นินทาผู้อื่นลับหลัง
	黄-玄	龙战玄黄	สงครามดำเหลือง	การต่อสู้อย่างดุเดือด
	黄-皂	翻黄倒皂	พลิกเหลืองคว่ำดำ	กลับผิดเป็นถูก
ม่วง	黄-紫	衣紫腰黄	พกหยกม่วงคาดเข็มขัดเหลือง	ขุนนางชั้นสูง
ชมพู	黄-粉	蝶粉蜂黄	ผีเสื้อชมพูผึ้งเหลือง	การแต่งหน้าของสตรีในสมัยโบราณ

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์พบว่า สำนวนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄）สามารถปรากฏร่วมกับสีอื่นได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอารีย์ พรมรอด (2553) สำนวนที่ประกอบไปด้วยหน่วยสีแดง มักจะใช้หน่วยคำ 红 ร่วมกับหน่วยคำบอกสีอื่น ๆ เพื่อแสดงความหมายอุปมาเปรียบเทียบต่าง ๆ โดยเมื่อคำบอกสีเหลือง ปรากฏร่วมกับคำบอกสีอื่น ๆ เช่น คำบอกสีเขียวในสำนวนเสื้อเหลืองอยู่ในเสื้อเขียวอยู่นอก（绿衣黄里） มีความหมายว่า คนไม่ดีมีอำนาจเหนือคนดี ในสำนวนนี้คำบอกสีเหลืองเป็นตัวแทนของคนไม่ดี ส่วนคำบอกสีเหลืองเป็นตัวแทนของคนดี เมื่อคำบอกสีเหลืองปรากฏร่วมกับคำบอกสีขาว ในสำนวนถกเหลืองเถียงขาว（论黄数白）มีความหมายคือจุกจิกเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ คำบอกสีเหลืองและขาวจึงเป็นตัวแทนของเงินและทอง สำนวนถกเหลืองเถียงดำ（论黄数黑） มีความหมายว่านินทาผู้อื่นลับหลัง คำบอกสีเหลืองและดำจึงเป็นตัวแทนของเรื่องที่ไม่ดีหรือเรื่องที่เกินจริง เมื่อคำบอกสีเหลืองปรากฏร่วมกับคำบอกสีม่วง เช่น สำนวนเสื้อม่วงเข็มขัดเหลือง（衣紫腰黄）คำบอกสีเหลืองกับคำบอกสีม่วงแทนความหมายของเครื่องแต่งกายของขุนนางชั้นสูง และเมื่อคำบอกสีเหลืองปรากฏร่วมกับคำบอกสีชมพู เช่น สำนวนผีเสื้อชมพูผึ้งเหลือง（蝶粉蜂黄）คำบอกสีเหลืองและคำบอกสีชมพูทำหน้าที่สื่อความหมายของสีสันในการแต่งหน้าของสตรีในสมัยโบราณ เป็นต้น

จากผลการวิเคราะห์ในข้อ 5.1 จึงเห็นได้ว่าหน้าที่ของคำบอกสีเหลือง （黄）ในสำนวนจีน มีผลต่อความหมายอย่างมีนัยสำคัญ คือ เมื่อคำบอกสีเหลือง （黄）ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม ความหมายของคำบอกสีเหลือง（黄）ไม่เพียงแต่แสดงลักษณะสีของคน สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติ แต่ยังมีความหมายแฝงที่หลากหลายและไม่คงเค้าความความเดิม เมื่อทำหน้าที่เป็นกรรมหรือประธาน คำบอกสีเหลือง（黄）สามารถแทนสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คำบอกสี และเมื่อทำหน้าที่เป็นบทกริยา คำบอกสีเหลือง （黄）สามารถสื่อความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลาหรือฤดูกาลได้

5.2 ความหมายของคำบอกสีเหลือง （黄） ในสำนวนจีน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความหมายของคำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนจีน โดยการศึกษาความหมายจากหนังสือตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างทางความหมายของคำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนจีน โดยหนังสือและงานวิจัยที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ 1) พจนานุกรมจีนสมัยใหม่ 现代汉语词典 2) งานวิจัยเรื่องของเฉิงเหวินเซียน (2010) และ 3) งานวิจัยของหม่าหลาน (2017) ผลการศึกษาพบว่าความหมายของคำบอกสีเหลืองในผลงานทั้งสามเรื่องนี้ เมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับความหมายของคำบอกสีในสำนวนจีนพบว่า มีความหมายที่สอดคล้องกันและแตกต่างกัน ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ผลศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของความหมายของคำบอกสีเหลืองกับงานวิจัยที่ผ่านมา

ความหมายของคำบอกสีเหลือง ในสำนวนจีน 147 สำนวน	ความสอดคล้องของความหมายของคำบอกสีเหลือง		
	พจนานุกรมจีนสมัยใหม่ 现代汉语词典	เฉิงเหวินซวน (2010)	หม่าหลาน (2017)
1 ความเก่า ทรุดโทรม หรือขัดสน	×	✓	✓
2. การบอกเวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาล	×	×	×
3.แซ่	✓	×	×
4.แม่น้ำฮวงโห	✓	✓	×
5.ความดี คุณธรรม	×	✓	✓
6.ส่วนประกอบของชื่อเฉพาะที่มีสีเหลือง	✓	×	×
7.ทองคำ	✓	✓	✓
8.คนสูงอายุ หรือเด็ก	×	✓	✓
9.ความหมายที่เกี่ยวข้องกับฮ่องเต้ ราชสำนัก	✓	✓	✓

จากตารางเปรียบเทียบความหมายของคำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนจีนกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า คำบอกสีเหลืองที่สื่อความหมายถึง ทองคำและความหมายที่เกี่ยวข้องกับฮ่องเต้ ราชสำนัก ชนชั้นสูง มีความสอดคล้องกันมากที่สุด และความหมายที่บอกเวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาลมีความสอดคล้องกันน้อยที่สุด พบเพียงความหมายในสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลืองเท่านั้น จะเห็นได้ว่า คำบอกสีเหลืองที่ปรากฏในสำนวนจีนมีความหมายที่หลากหลาย มีการปรากฏร่วมกับทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ สิ่งที่เป็นนามธรรม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า สำนวนจีน 147 สำนวน ไม่ปรากฏสีเหลืองที่มีความหมายที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ความเสื่อมโทรมทางเพศ ลามก ซึ่งสอดคล้องกับงานของ กุ้ยหย่งสยา (2013) ที่พบว่าความหมายแฝงในเชิงลบของคำบอกสีเหลืองพึ่งจะได้รับอิทธิพลมาจากภาษาอังกฤษ ที่มีปรากฏในภาษาจีนในยุคหลังมานี้ เช่น Yellow Journalism จนไปถึงวัฒนธรรมสีเหลืองหรือคนผิวเหลือง（黄色文化）ที่ชาวตะวันตกใช้เรียกชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศฝั่งตะวันตก แต่สำนวนภาษาจีนเป็นสำนวนที่มีที่มาจากเรื่องเล่า นิทาน สำนวนที่สร้างขึ้นใหม่จึงมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นสำนวนที่มีมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นจึงไม่พบคำบอกสีเหลืองในสำนวนจีน ที่มีความหมายเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ หรือความหมายเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมทางเพศ

จากความหมายของคำบอกสีเหลือง（黄）จากสำนวนจีน 147 สำนวน พบว่าคำบอกสีเหลืองในสำนวนจีนสามารถแบ่งความหมายออกได้ 9 กลุ่มความหมาย ได้แก่ 1) ความเก่า ทรุดโทรม หรือขัดสน 2) เวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาล 3) แซ่ 4) แม่น้ำฮวงโห 5) ความดี คุณธรรม 6) ส่วนประกอบของชื่อเฉพาะที่มีสีเหลือง 7) ทองคำ 8) คนสูงอายุ หรือเด็ก 9) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับฮ่องเต้หรือราชสำนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ความหมายที่ 1 ความเก่า ทรุดโทรม หรือขัดสน

คำบอกสีเหลือง（黄）ที่มีความหมายเกี่ยวกับ ความเก่า ทรุดโทรม หรือขัดสน ที่พบในสำนวนจีน ได้แก่ สำนวนมงกุฎเหลืองชุดหญ้า（黄冠草履）เป็นการเปรียบเทียบว่าชาวบ้านใส่มงกุฎสีเหลือง ไม่ใช่มงกุฎสีทองและใส่เสื้อผ้าเก่า ๆ ขาด ๆ คำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนนี้จึงแทนความหมายของความเก่าความทรุดโทรม

สำนวนเหลืองแห้งดำผอม（黄干黑瘦）เป็นสำนวนที่ใช้บรรยายรูปร่างของคนที่ผอมแห้งแรงน้อย ดูไม่ค่อยแข็งแรง คำบอกสีเหลือง（黄）จึงแทนความหมายของความอ่อนแอ ไม่แข็งแรงได้ด้วย

สำนวนผักดองเหลืองกับข้าวเปล่า（黄齑白饭）เป็นการบรรยายถึงอาหารของคนยากจน มีกินเพียงเพื่อประทังชีวิต

สำนวนหนังสือเหลืองหม่นไฟสลัว（黄卷青灯）มีความหมายว่า ความวิริยะอุตสาหะในการใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก คำบอกสีเหลืองในสำนวนจึงสามารถแสดง ให้เห็นถึงความขัดสนแร้นแค้นได้

ความหมายที่ 2 ใช้ในการบอกเวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาล

คำบอกสีเหลือง（黄）ที่ใช้ในการบอกเวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาลที่พบในสำนวนจีน ได้แก่ สำนวนห้าเหลืองเดือนหก（五黄六月）หมายถึง ช่วงต้นฤดูร้อนเป็นการบรรยายว่าอากาศเริ่มร้อนขึ้นในช่วงเดือนห้าเดือนหก

สำนวนกลับจากเหลืองสู่เขียว（回黄转绿）หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของเวลา ใบไม้สีเหลืองในฤดูหนาวเปลี่ยนเป็นสีเขียวในฤดูใบไม้ผลิ

สำนวนนัดพบยามเย็น （人约黄昏）黄昏 หมายถึง ยามเย็น สำนวนนี้หมายถึง การนัดพบกันของคนรัก

ความหมายที่ 3 แซ่ นามสกุลของชาวจีน

คำบอกสีเหลือง（黄）ที่หมายถึงแซ่หรือนามสกุลของชาวจีน ได้แก่ คำบอกสีเหลือง（黄）ที่ปรากฏอยู่ในสำนวนผู้เฒ่าแซ่หวงชอบถ่อมตัว（黄公好谦）และสำนวนเตาอุ่นเหล้าของผู้เฒ่าแซ่หวง（黄公酒垆） ในสำนวนแรก 黄公 หรือผู้เฒ่าแซ่หวงเป็นตัวละครจากหนังสือเรื่อง《尹文子・大道上》ผู้เฒ่าแซ่หวงผู้นี้มักจะพูดถ่อมตัวในเรื่องความงามของบุตรสาวจนทำให้บุตรสาวต้องพลาดการแต่งงาน สำนวนนี้จึงหมายถึงการถ่อมตนจนเกินจริงหรือถ่อมตัวมากเกินไป ส่วน 黄公 ในสำนวนเตาอุ่นเหล้าของผู้เฒ่าแซ่หวง（黄公酒垆） มีที่มาจากตัวละครในหนังสือเรื่อง《世说新语・伤逝》หมายถึง การย้อนคิดถึงเรื่องราวในอดีต

ความหมายที่ 4 แม่น้ำฮวงโห

คำบอกสีเหลือง（黄）ที่แสดงความหมายถึงแม่น้ำฮวงโห ได้แก่สำนวน แม่น้ำฮวงโหใส （黄河水请）โดยปกติแม่น้ำฮวงโหจะขุ่นอยู่เสมอ เนื่องจากก้นแม่น้ำมีดินตะกอนเป็นจำนวนมาก สำนวนแม่น้ำฮวงโหใสจึงมีความหมายว่าเป็นเรื่องที่พบเจอได้ยาก

ความหมายที่ 5 ความดี คุณธรรม

คำบอกสีเหลือง（黄）สื่อความหมายถึง ความดี คุณธรรมที่พบในสำนวนจีน ได้แก่ สำนวนสีเหลืองอยู่กลางความเกลื้ยงเกลาอยู่ใน（黄中内润）ใช้เพื่ออธิบายคุณสมบัติภายในของบุคคลว่ามีคุณธรรม เป็นคนดี แต่ไม่แสดงออกมา 黄 จึงแทนความหมายของ ความดี คุณธรรม

สำนวนชุดเขียวอยู่นอกชุดเหลืองอยู่ใน（绿衣黄里） ชุดเขียวแทนคนไม่ดี ส่วนชุดเหลืองแทนคนดี มีคุณธรรม สำนวนนี้เปรียบคนไม่ดีมีอำนาจเหนือคนดีทำให้บ้านเมืองวุ่นวาย

สำนวนคนเหลืองเฝ้าพระอาทิตย์（黄人守日）黄人 เป็นอุปลักษณ์ของคนดีมีคุณธรรม ดังนั้นสำนวนนี้จึงมีความหมายว่า คนดีมีคุณธรรมปกครองบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองถูกปกครองด้วยคนดีก็ย่อมจะมีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้า

ความหมายที่ 6 ส่วนประกอบของชื่อเฉพาะที่มีสีเหลือง

คำบอกสีเหลือง 黄 ในสำนวนจีนที่เป็นส่วนประกอบของชื่อเฉพาะที่มีสีเหลือง ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม เป็นการบอกลักษณะสีของชื่อเฉพาะต่าง ๆ เช่น ชื่อพันธุ์พืช ชื่อพันธุ์สัตว์ ชื่อสัตว์เลี้ยง เป็นต้น ซึ่งชื่อเฉพาะเหล่านี้ เมื่อปรากฏอยู่ในสำนวนก็จะมีความหมายแฝงที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจส่งผลต่อความเข้าใจและการตีความในสำนวนได้ เช่น สำนวนความฝันข้าวฟ่างเหลือง（黄梁一梦）หรือฝันหวานข้าวฟ่างเหลือง（黄梁美梦） สำนวนนี้มาจากหนังสือเรื่อง 《枕中记》 มีความหมายว่าฝันเฟื่อง ความฝันที่ไม่เป็นจริง

สำนวนนกกระจอกเหลืองอยู่ข้างหลัง（黄雀在后）黄雀 หมายถึง นกกระจอกเหลืองหรือนกขมิ้น ความหมายดั้งเดิมของสำนวนนี้คือ เมื่อตั๊กแตนตำข้าวจับจั๊กจั่น มันจะไม่รู้ว่ามีนกขมิ้นอยู่ข้างหลังและพร้อมที่จะกินเหยื่อ（螳螂捕蝉，黄雀在后）ต่อมามีการใช้สำนวนนี้อย่างกว้างขวางเพื่ออธิบายการที่จู่ ๆ ก็ถูกโจมตีจากด้านหลัง หรือหมายถึงการวางแผนอย่างลับๆ ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้เพื่ออธิบายสถานการณ์ที่มีความกังวลเกี่ยวกับอนาคตของตัวเองได้

สำนวนหูเหลืองส่งจดหมาย（黄耳传书）黄耳 เป็นชื่อของสุนัขที่มาจากหนังสือเรื่อง 《晋书·陆机传》 สำนวนนี้มีความหมายว่า จดหมายจากทางบ้าน

สำนวนเฟยหวงพุ่งทะยาน（飞黄腾达）飞黄 เป็นชื่อม้าที่มีสีเหลือง มีความหมายว่าประสบความสำเร็จในเวลาอันรวดเร็วเหมือนม้าที่พุ่งทะยาน

ความหมายที่ 7 ทองคำ

คำบอกสีเหลือง （黄）ที่หมายถึง ทองคำ ได้แก่ สำนวนทองคำไร้แสง（黄金失色）สำนวนนี้หมายถึง โชคไม่เข้าข้าง หรือมีโชคแต่ไม่ได้คว้าไว้ เปรียบเทียบ กับทองคำที่ไม่สามารถส่องแสงได้

สำนวนถกเหลืองเถียงขาว（论黄数白）มีความหมายว่า จุกจิกเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ 黄 แทนความหมายของ ทองคำ 白 แทนความหมายของเงิน

ความหมายที่ 8 คนสูงอายุ หรือเด็ก

คำบอกสีเหลือง（黄）ในสำนวนจีนสามารถแสดงถึงอายุได้ โดยส่วนใหญ่หมายถึงคนแก่ แต่ก็มีบางสำนวนที่หมายถึงเด็ก เช่น สำนวนผมเหลืองฟันเด็ก（黄发儿齿）หมายถึงคนแก่ที่มีอายุยืน แก่จนผมเหลืองแต่ฟันยังเหมือนฟันของเด็กหรือหนุ่มสาว

สำนวนคนแก่ไข่มุกเหลือง（人老珠黄） เปรียบเทียบคนแก่เหมือนไข่มุกสีขาวที่เปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อเวลาผ่านไปเหมือน

สำนวนดอกเหลืองยามวิกาล （黄花晚节）黄花 คือ ดอกเบญมาศหรือดอกเก๊กฮวย ซึ่งในวัฒนธรรมจีน ดอกเก๊กฮวยหรือเป็นตัวแทนของ ความมีอายุยืนยาว สำนวนนี้จึงมีความหมายว่า การรักษาเกียรติยศไว้จนถึงวัยชราหรือบั้นปลายชีวิต เป็นวัยชราอันน่าภาคภูมิและทรงเกียรติ

สำนวนเด็กปากเหลือง（黄口小儿） มีความหมายว่า เด็กไม่รู้ประสีประสา ปากยังไม่สิ้นกลิ่นน้ำนม ปากเหลือง แทนคนอายุน้อย

ความหมายที่ 9 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับฮ่องเต้ ราชสำนัก

คำบอกสีเหลือง（ 黄 ）ในสำนวนจีนจึงสามารถสื่อความหมายที่เกี่ยวกับฮ่องเต้และราชสำนักได้ เช่นสำนวนลูกหลานกษัตริย์เหลือง（黄帝子孙）สำนวนนี้จึงมีความหมายว่า คนจีนเพราะเปรียบเทียบว่าคนจีนทุกคนเป็นลูกหลานของฮ่องเต้

สำนวนราชบุตรเขยประตูเหลือง（黄门驸马）黄门 ในสำนวนนี้ไม่ได้หมายถึง ประตูสีเหลือง แต่หมายถึง วังหรือราชสำนัก สำนวนนี้จึงหมายถึง ราชบุตรเขย หรือผู้ที่พึ่งพาการแต่งงานเพื่อความก้าวหน้า

จากการวิเคราะห์สำนวนจีน 147 สำนวน พบว่าคำบอกสีเหลือง （黄） มีความหมายหลากหลาย ครอบคลุมทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม โดยเฉพาะเมื่อคำว่า 黄 ทำหน้าที่เป็นบทขยายนาม พบว่าสามารถแสดงความหมายได้หลากหลายที่สุด เช่น ความเก่า ทรุดโทรม ความดีงาม ชื่อเฉพาะ หรือความหมายที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า "หน้าที่ของคำ" ส่งผลโดยตรงต่อ "การตีความความหมาย" การเข้าใจหน้าที่ของคำจึงช่วยให้สามารถตีความและเข้าใจเนื้อหาของสำนวนจีนได้ลึกซึ้งและถูกต้องมากยิ่งขึ้น

5.3 ลักษณะการใช้สำนวนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）ในภาษาจีน

ผู้วิจัยได้รวบรวมตัวอย่างประโยคที่ประกอบด้วยสำนวนซึ่งมีคำบอกสีเหลือง（ 黄 ）จาก Center for Chinese Linguistics : CCL Corpus ของมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ตามกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยศึกษาทั้ง 147 สำนวน และวิเคราะห์ลักษณะการใช้สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การใช้ในแง่บวก การใช้ในแง่ลบและการใช้แบบเป็นกลาง พบว่ามีการใช้สำนวนในแง่บวก จำนวน 32 สำนวน การใช้สำนวนในแง่ลบ จำนวน 33 สำนวน การใช้สำนวนแบบเป็นกลาง จำนวน 82 สำนวน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

ลักษณะการใช้สำนวนจีนมีคำบอกสีเหลืองในแง่บวก และตัวอย่างประโยคที่แสดงลักษณะการใช้สำนวนในแง่บวก ดังนี้

其实，佛法就在日常生活中，不一定要在深山古寺中，黄卷青灯的修行。(ที่จริงแล้วธรรมะก็อยู่ในชีวิตประจำวัน ไม่จำเป็นต้องบำเพ็ญตบะอย่างยากลำบากอยู่ในวัดบนเขาเสมอไป) สำนวนหนังสือเหลืองหม่นไฟสลัว（黄卷青灯）มีความหมายว่า ความวิริยะอุตสาหะในการใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก จากรูปโยคตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าสำนวนนี้ถูกใช้ในแง่บวก เปรียบได้กับการบำเพ็ญตบะอยู่ในวัด

不久前，我曾书一条幅送他，上面说：“黄花晚节香”，借以表达我对这位老同志的敬慕之情。(ไม่นานมานี้ ฉันเขียนหนังสือมอบ ให้เขาฉบับหนึ่ง บนนั้นเขียนว่า “ดอกเบญจมาศส่งกลิ่นหอมในยามวิกาล” เป็นการแสดงความเคารพของฉันที่มีต่อสหายท่านนี้) สำนวนดอกเบญจมาศส่งกลิ่นหอมในยามวิกาล（黄花晚节）มีความหมายว่า เกียรติยศในบั้นปลายชีวิต

ลักษณะการใช้สำนวนจีนมีคำบอกสีเหลืองในแง่ลบ และตัวอย่างประโยคที่แสดงลักษณะการใช้สำนวนในแง่ลบ ดังนี้

1915 年袁世凯称帝仅 83 天，不过黄粱一梦。(ในปี 1915 หยวนซือข่าย ได้สถาปนาเป็นจักรพรรดิเพียง 83 วัน เปรียบดังความฝันข้าวฟ่างเหลือง) สำนวนความฝันข้าวเหลือง（黄粱一梦）มีความหมายว่า ฝันที่อยู่ไม่นาน ฝันที่ไม่เป็นจริง เช่น ประโยคตัวอย่างที่กล่าวว่า ในปี 1915 หยวนซือข่าย ได้สถาปนาเป็นจักรพรรดิเพียง 83 วัน เปรียบดัง ความฝันข้าวเหลือง จึงเป็นการใช้สำนวนในความหมายในเชิงผิดหวัง ซึ่งเป็นลักษณะการใช้ในแง่ลบ

你这黄毛丫头说话嘴怎么这么狠，你难道没有老的那一天吗？เจ้าเด็กสาวขนเหลืองนี่ทำไมปากร้ายอย่างนี้ คิดว่าคนอย่างเธอมันไม่มีวันแก่หรือยังไงสำนวน 黄毛丫头 (เด็กสาวขนเหลือง) สำนวนนี้มีความหมายว่า เด็กสาวอายุน้อยที่ยังไม่รู้ประสา มักจะใช้ในเชิงตำหนิ ต่อว่า

ลักษณะการใช้สำนวนจีนมีคำบอกสีเหลืองแบบเป็นกลาง และตัวอย่างประโยคที่แสดงลักษณะการใช้สำนวนแบบเป็นกลาง ดังนี้

面对大自然的黄牌警告，人们比以往更痛彻地领悟了。(เมื่อเผชิญหน้ากับการเตือนใบเหลืองของธรรมชาติ ผู้คนก็ตื่นตัวอย่างที่ ไม่เคยเป็นมาก่อน) สำนวนคำเตือนใบเหลือง（黄牌警告）มีความหมายว่า การเตือน การตักเตือน

况且我们自己也够标新立异的，不会不了解一个半青半黄的小妇人想的是什么。(ถึงอย่างไรพวกเราก็มีหัวคิดสมัยใหม่มากพอ จะไม่เข้าใจผู้หญิงครึ่งเหลืองครึ่งเขียวอย่างนี้ได้อย่างไร) สำนวนครึ่งเขียวครึ่งเหลือง（半青半黄） มีความหมายว่า ยังไม่สุกงอม ยังไม่ถึงเวลาอันเหมาะสม ในประโยคตัวอย่างหมายถึง เด็กผู้หญิงที่กำลัง เข้าสู่วัยสาว ซึ่งทั้งสองสำนวนสามารถใช้ในลักษณะบอกเล่าแบบเป็นกลาง

จากการวิเคราะห์ลักษณะการใช้สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง พบว่าสำนวนส่วนใหญ่ มีการใช้ในลักษณะเป็นกลาง โดยไม่ได้แฝงอารมณ์บวกหรือลบอย่างชัดเจน ขณะที่การใช้ในแง่บวกและแง่ลบนั้นมีจำนวน

ใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสำนวนที่มีคำบอกสี 黄 มีศักยภาพในการสื่อความหมายหลากหลายตามบริบทการใช้จริง อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าในบางกรณี ความหมายของสำนวนเมื่อถูกใช้ในบริบทจริง อาจเปลี่ยนไปจากความหมายดั้งเดิม เช่น สำนวนที่มีความหมายกลาง ๆ เมื่อใช้ในบริบทล้อเลียนหรือประชดประชัน อาจให้ความรู้สึกในแง่ลบได้

6. การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องการศึกษาสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）: หน้าที่ ความหมาย และลักษณะการใช้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่และความหมายของคำบอกสีเหลือง （黄） ในสำนวนจีน ตลอดจนวิเคราะห์ลักษณะการใช้ของสำนวนเหล่านี้ในบริบทจริง โดยผู้วิจัยได้รวบรวมสำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄）จำนวน 147 สำนวน ผลการศึกษาสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

คำบอกสีเหลือง （黄）จัดอยู่ในกลุ่มคำคุณศัพท์พยางค์เดี่ยว เมื่อปรากฏในสำนวนจีนส่วนใหญ่มักทำหน้าที่เป็นบทขยายนามมากที่สุด รองลงมาคือ กรรม บทกริยา และประธานตามลำดับ ทั้งนี้ไม่พบการทำหน้าที่เป็นบทขยายกริยา หน้าที่ทางไวยากรณ์ดังกล่าวมีผลต่อการตีความความหมายของคำอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ หากคำบอกสี（黄）ทำหน้าที่เป็นส่วนขยาย มักแสดงลักษณะเฉพาะของสี เช่น สีของสิ่งของธรรมชาติ หรือสัตว์ แต่ในขณะเดียวกันก็สื่อความหมายแฝงทางนามธรรม เช่น ความสูงส่ง ความเรียบง่าย หรือแม้แต่ความเสื่อมโทรม นอกจากนี้ การที่ 黄 ทำหน้าที่เป็นภาคแสดงหรือภาคประธาน ยังสะท้อนถึงนัยของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านของฤดูกาลหรือช่วงเวลา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้สีนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการอธิบายรูปลักษณ์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนแนวคิดเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง

ความหมายแฝงของคำบอกสีเหลือง （黄）จากการวิเคราะห์สำนวนทั้ง 147 สำนวน พบว่าสามารถจัดกลุ่มความหมายแฝงของคำบอกสีเหลือง （黄） ได้ถึง 9 กลุ่ม ได้แก่ 1) ความเก่า ทรุดโทรมหรือขัดสน 2) เวลา ช่วงเวลา หรือฤดูกาล 3) แซ่ 4) แม่น้ำฮวงโห 5) ความดี คุณธรรม 6) ส่วนประกอบของชื่อเฉพาะที่มีสีเหลือง 7) ทองคำ 8) คนสูงอายุ หรือเด็ก 9) ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ ฮ่องเต้หรือราชสำนัก ความหมายที่พบส่วนใหญ่มักสอดคล้องกับพจนานุกรมจีนสมัยใหม่ 现代汉语词典 (2005) รวมถึงผลงานวิจัยของเฉิง เหวินซวน (2010) และหม่าหลาน (2017) โดยเฉพาะความหมายในเชิง ทองคำ และ ราชสำนัก ที่พบมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ความหมายที่เกี่ยวข้องกับเวลาและฤดูกาลแม้พบได้ในสำนวนจีน แต่กลับไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในงานวิจัยก่อนหน้า ซึ่งอาจสะท้อนถึงความยืดหยุ่นของบริบทและการตีความสำนวนตามยุคสมัย

ลักษณะการใช้สำนวนจีนที่มีคำบอกสีเหลือง（黄）ผลการวิเคราะห์พบว่าการใช้สำนวนแบบเป็นกลาง มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือการใช้ในแง่ลบ และ แง่บวก ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าสำนวนที่มีคำบอกสีเหลือง （黄）มีการใช้งานอย่างหลากหลาย ไม่ยึดติดกับอารมณ์เชิงบวกหรือลบแบบตายตัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นความยืดหยุ่นและความลึกของการใช้ภาษาในบริบทวัฒนธรรมจีน นอกจากนี้ ยังพบว่าสำนวนบางชุดมีความยืดหยุ่นในการตีความและสามารถใช้ได้มากกว่าหนึ่งแง่ ตัวอย่างเช่น สำนวน “黄粱一梦” แม้โดยความหมายอาจเป็นกลาง แต่เมื่อใช้ในบริบทวิพากษ์วิจารณ์ ย่อมตีความเป็นแง่ลบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ข้อนี้ชี้ให้เห็น

ว่าความหมายของสำนวนไม่เพียงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางไวยากรณ์เท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาด้วย

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนี้ยืนยันได้ว่าคำบอกสีเหลือง （黄）ในภาษาจีนมิได้มีความหมายในเชิงบวกหรือลบเพียงด้านเดียว แต่มีความเปลี่ยนแปลงทางความหมายตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมของยุคสมัย ความหลากหลายทางความหมายของคำบอกสีเหลือง （黄） ในสำนวนจีนไม่เพียงแต่สะท้อน โลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษา หากแต่ยังสะท้อน กระบวนการให้คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต ทั้งในมิติของความเชื่อ จริยธรรม ชนชั้น และอุดมคติ

นอกจากนี้ การทำความเข้าใจบทบาทและความหมายของสีเหลือง （黄） ในสำนวนจีน ยังช่วยเพิ่มพูนทักษะด้านการแปล การตีความ และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ศึกษาภาษาจีนและผู้สนใจด้านภาษา และยังเป็นกุญแจสำคัญในการเปิดมุมมองต่อแนวคิดและวิถีชีวิตของชาวจีนได้อย่างลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะ

ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังสำนวนจีนที่มีคำบอกสีอื่น ๆ เช่น สีแดง（红）สีดำ（黑）หรือสีขาว（白）เพื่อเปรียบเทียบบทบาท ความหมาย และลักษณะการใช้ของคำบอกสีในแต่ละสี ซึ่งอาจสะท้อนแนวคิด ค่านิยม และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนในด้านต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการใช้สำนวนที่มีคำบอกสีในบริบทสมัยใหม่ เช่น ในสื่อออนไลน์ หรือภาษาพูด เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการปรับตัวของสำนวนจีนร่วมสมัย

บรรณานุกรม

ธนัฏฐากุล พรทิพยพานิช, เฟื่องฟ้า เขาวงค์, ธนภรณ์ แสงรักษา, ธาราเทพ อำพลผล, และมานิตรา เรืองพงษ์. (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566). “กระบวนการทางปริชานที่ใช้ถ่ายโยงความหมายของคำเรียกสีในภาษาจีนกลาง.” วารสารฟ้าเหนือ, 14(2), หน้า 61–80.

ปานชีวา บุตราช. (มกราคม-มิถุนายน 2565). “คตินิยมเรื่องสีในศิลปะและวัฒนธรรมจีน.” วารสารศิลป์พีระ ศรี, 10(1), หน้า 180–212.

เมิ่งเตี๋ย หลี่, สนิท สัตโยภาส, และขวัญใจ กิจชาลารัตน์. (มกราคม – มิถุนายน 2563). “การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนจีนกับสำนวนไทยที่เกี่ยวกับสี.” พิฆเนศวร์สาร, 16(1), หน้า 27–36.

อารีย์ พรหมรอด. (มกราคม-พฤษภาคม 2553). “การศึกษาเกี่ยวกับคำบอกสีแดง ‘红’ hóng ในภาษาจีนปัจจุบัน.” วารสารอักษรศาสตร์, 32(1), หน้า 91–120.

อารีย์ พรหมรอด. (มกราคม-พฤษภาคม 2554). “คำบอกสีในภาษาจีน.” วารสารอักษรศาสตร์, 33(1), หน้า 141–170.

曹先擢. 《现代汉语词典》[M]. 北京: 商务印书馆, 2005.

程文宣. 关于颜色词“黄”的语义研究 [硕士学位论文]. [D]. 长春: 吉林大学, 2010.

桂永霞. 语言的模糊性与建设中华“黄色文化”. [J]. 文化文学研究, 2012, (1): 145–146.

郎昆. 西方文化对汉语“黄色”内涵的重构. [J]. 文化集萃, 2021, (4): 53–55.

丽王. 透视汉语黄色词族的文化内涵. [J]. 三明学院学报, 2008, (3): 54–56.
刘月华. 《实用现代汉语语法》[M]. 北京: 商务印书馆, 2001.
马兰. 汉语中黄色的文化意蕴. [J]. 学语文, 2017, (12): 80–82.
说词解字辞书研究中心. 《成语大词典》[M]. 北京: 华语教学出版社, 2019.
杨亚平, 杨雪. 浅析汉泰“黄”颜色词对比及教学. [J]. 汉字文化, 2022, (7): 24–25.
中华文库. (2025 年 4 月 30 日). 刘义庆《世说新语 • 伤逝》：
https://www.zhonghuashu.com/wiki/世说新语-伤逝
中华文库. (2025 年 4 月 30 日). 沈既济《枕中记》：
https://www.zhonghuashu.com/wiki/枕中记
中华文库. (2025 年 4 月 30 日). 《尹文子·大道上》：
https://www.zhonghuashu.com/wiki/尹文子-大道上

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SUNTAREE SRIVANTANEEYAKUL

Highest Education（最高学历）：
Doctor of Arts (Linguistics and Applied Linguistics)

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Liberal Arts, University of Phayao

Field of Expertise（专业领域）：
- Chinese Language
- Teaching Chinese as a Foreign Language

Address（地址）：
55/29 M.8 T. Maeka A.Muang Phayao 56000

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
DARUNEE BUNKRONG

Highest Education（最高学历）：
D.Lit. Chinese Literature (Overseas Hua Yu and Chinese Language and Culture Teaching)

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Liberal Arts, Walailak University

Field of Expertise（专业领域）：
- Overseas Hua Yu
- Chinese Language
- Culture Teaching

Address（地址）：
89/20 M.11 T.Thasala A.Thasala ,Nakorn Sri Thammarat 80160

苏州饮食的审美特征与文化内涵

AESTHETIC CHARACTERISTICS AND CULTURAL CONNOTATION OF SUZHOU CUISINE

王从明 [1]
WANG CONGMING
东方大学、美术与应用艺术学院
Faculty of Fine and Applied Arts，Burapha University
E-mail: 50098991@qq.com

BUNCHOO BUNLIKHITSIRI[2]
东方大学、美术与应用艺术学院
Faculty of Fine and Applied Arts，Burapha University
E-mail: b.bunchoo@yahoo.com

PORADEE PANTHUPAKORN[3]
东方大学、美术与应用艺术学院
Faculty of Fine and Applied Arts，Burapha University
E-mail: poradee@buu.ac.th

Received: 11 April 2025 / Revised: 24 May 2025 / Accepted: 26 May 2025

摘要

苏州饮食以丰饶的生态环境与悠久的历史文化为背景，逐步形成了鲜明的地域风味与深厚的美学内涵。本文在回顾苏州地理生态、饮食发展历史及现状的基础上，通过文献检索、案例分析和专家访谈，系统探讨了苏州饮食的审美特征与文化内涵。研究结果表明，苏州饮食秉持“江河湖海、地道食材、时令本味、清淡雅致”的核心理念，强调选材严谨与精工细作，体现出色香味形的完美结合。同时，本研究也揭示了苏州饮食文化在推动地方经济发展、增强文化软实力和构建城市品牌中具有积极作用。本文的研究成果为传承与创新苏州乃至中国传统美食文化提供了新的理论视角和实践路径，对提升地方文化认同和推动城市文化建设具有重要的现实意义。

关键词：苏州饮食；审美特征；文化内涵；苏工苏作；时令本味

ABSTRACT

Suzhou cuisine, rooted in a rich ecological environment and a long-standing historical culture, has gradually developed distinct regional flavors and profound aesthetic connotations. Based on a review of Suzhou's geographical ecology, culinary history, and current status, this

paper systematically explores the aesthetic features and cultural connotations of Suzhou cuisine through literature review, case analysis, and expert interviews. The research findings indicate that Suzhou cuisine adheres to the core principles of "rivers, lakes, seas, authentic ingredients, seasonal flavors, and elegant simplicity," emphasizing rigorous ingredient selection and meticulous craftsmanship to achieve a harmonious integration of color, aroma, taste, and presentation. Moreover, this study reveals the positive role of Suzhou culinary culture in promoting local economic development, enhancing cultural soft power, and building urban brands.The findings of this study offer new theoretical perspectives and practical pathways for the inheritance and innovation of traditional culinary culture in Suzhou and China as a whole, bearing significant practical implications for enhancing local cultural identity and advancing urban cultural development.

Keywords: Suzhou Cuisine, Aesthetic Characteristics, Cultural Connotations, Suzhou Craftsmanship, Seasonal Flavors

一、研究背景与重要性

（一）苏式饮食文化在美食文化传承中的重要地位

民以食为天，饮食文化是中国传统文化的重要组成部分，不同的地理区域形成各具特色的饮食文化。中国美食的地域分布极为广泛，从北至南，由东向西，各地的自然环境、气候条件、历史文化、民族风俗等因素共同塑造了丰富的美食特色。苏州位于长江下游太湖流域，该地区地势低平，水网密集，是重要的稻米产区。“蘇”（繁体）字字形上即表达出“鱼”“米”之意，（张冉，2018：74）自古就是著名的“鱼米之乡”。丰饶的物产为苏州提供了极其丰富的饮食资源。自隋唐起，以水产、鱼鲜为主体的苏州饮食就已经形成，经过数百年的发展，尤其是明清时期，苏州作为中国最富裕的地方之一，以繁荣的经济作为基础，苏州饮食在制作技术和饮食研究都达到了一定的高度，苏州菜成为一个重要的风味流派（刘杰，2012：37）。直至当代，苏州饮食形成了以“苏帮菜”、苏式糕团、苏式面为主体的极具地方特色的饮食文化，在中国饮食体系中具有重要地位。

（二）饮食的美学特征与文化内涵是中国美食文化研究的主要部分

长期以来，饮食在西方美学研究领域仅被看作理论上“形而下”的物质文化，局限于满足人的生理需要，与“形而上”的精神审美无缘。与西方不同，中国则是自古以来就将饮食与美的概念紧密结合在一起。汉字“美”与“甘”（味道甘甜）同义，在《说文解字注》中被解释为：

甘者，五味之一，而五味之美皆曰甘。引伸之凡好皆謂之美。从羊大。羊大則肥美。（段玉裁，1981 版本：146）

从汉字的源流上，美就与饮食相互依存。美作为饮食文化的一个基本内涵，贯穿在饮食活动过程的每一个环节中，给人们所带来的审美愉悦和精神享受。故而饮食文化又被称为美食文化。中国

的美食文化，不仅为人们带来审美愉悦，还蕴含着深刻的东方哲理，具有深刻的文化内涵。所以，苏州饮食文化作为中国美食文化的重要部分，需要从美学分析角度进行系统地梳理，研究其审美特征以及文化内涵，发掘苏州饮食文化中的美学价值与哲学思想。这既是对苏州美食文化的继承，还能够更好地推动苏州美食文化的发展，也是对广博的中国美食文化的进一步丰富与提升。

二、研究目的与研究意义

本研究通过探究苏州的生态地理禀赋以及苏州饮食文化的形成历史进程，总结和归纳苏州饮食的审美特征和文化内涵，并通过对专家的访谈获得苏州美食文化的传承与发展的重要观点，发掘苏州饮食文化中的美学价值与哲学思想。

本研究的意义是促进苏州美食文化更好地传承与发展，同时能够让更多人对苏州美食文化产生文化认同，提高苏州的文化软实力，增强民族文化自信。

三、研究内容与研究方法

（一）研究内容

本研究的内容范围是研究苏州饮食文化的基本概念与苏州美食文化知识体系，包括当代苏州饮食的发展历史、主要品类、和饮食礼仪和习俗等，重点研究苏州饮食的审美特征与文化内涵。

（二）研究方法

本研究通过检索关于苏州饮食历史与发展、苏州生态环境、苏州城市发展历史等相关官方文献资料、书籍、期刊以及其他文献资料等，进行研究分析，整理出苏州、苏州生态环境、苏州饮食发展历史，通过总结、案例分析以及专家访谈得出苏州饮食的审美特征与文化内涵。

四、苏州地理生态以及苏州饮食的发展历史

（一）苏州地理概括

苏州，位于中国东部沿海地区，江苏省东南部，长江三角洲中部，东临上海，南接浙江，西靠无锡，北濒长江。苏州地区自古以来就是交通要道和商贸重镇，被誉为“人间天堂”。苏州的发展与繁华，离不开苏州所处的优越的地理位置，苏州的西边就是中国第三大淡水湖——太湖。苏州地区的地貌以平原为主，地势低平，平均海拔在 4 米左右。由于太湖水流向东入海，多条支流江河从苏州境内流过，孕育出了长江下游南岸最重要的鱼米之乡。苏州的城市风貌以“小桥流水、枕河人家”为主，又被称为“东方水城”。这里河流众多，湖泊密布，水网纵横，形成了独特的江南水乡风光。

图 4-1 苏州区位地图（作者自行绘制）

（二）苏州生态环境

太湖与苏州城区紧密相连，为苏州地区提供了丰富的水资源。此外，苏州还有许多著名的河流，如京杭大运河、娄江、吴淞江等，这些河流不仅为苏州地区的农业生产提供了灌溉水源，还促进了地方经济的发展。

苏州属亚热带季风海洋性气候，四季分明，气候温和，雨量充沛，土地肥沃，这些优越的自然条件为农业生产提供了良好的基础。苏州的年平均气温在 16℃左右，最冷月（1 月）平均气温在 3℃左右，最热月（7 月）平均气温在 28℃左右。苏州地区的降水量丰富，年降水量在 1000 毫米以上，有利于农作物的生长。苏州主要种植水稻、麦子、油菜、林果等作物，同时低洼地区还产出莲藕、芡实、茭白等水生作物。

在苏州，有种在陆地上的旱生蔬菜，也有生长在水里的水生蔬菜。旱生蔬菜因亚热带良好的水热条件，经当地农户的不断培育，不仅品种多样，而且风味独特。单青菜而言，在不同时期演绎出不同的青菜品种，它们的特性、风味亦各个不同。这种多样性，使苏州的餐桌一年到头都有着青色，叶、花、茎、根、瓜、豆，从芽头到硕果，风味应时而来。

苏州作为水乡，鱼虾等水产自然就成为主要特产。据《太湖水产志》记载，太湖中鱼类就有 106 种。水产中最知名的当然就是 “太湖三白”——银鱼、白鱼、白虾。太湖周边养殖的禽畜，如太湖猪、湖羊、太湖鹅、苏州麻鸭、鹿苑鸡等，都是苏州太湖地区出产的优良品种。苏州水网纵横，除去

太湖，还有其他大大小小的湖泊，其中著名的有阳澄湖出产的大闸蟹，闻名全国。

除了鱼虾，还有无数的水生植物。那些可食的野生水生植物，或经人们长期培育而成的水生植物，都成为苏州人餐桌上的美食。最具代表性的便是被人们称为“水八鲜”的那些水生物产。“水八鲜”，亦称“水八仙”，包括以下八种水生植物的可食部分：茭白、莲藕、水芹、芡实、茨菰、荸荠、莼菜、红菱。除了水八鲜，苏州地区还有菱窠头、嫩芦头、蒿草芯等种植或野生的植物，均是因水而生，成为苏州地区的特色产物。

近年来，苏州的农业生产取得了显著成就。

2022 年，苏州夏粮生产总体呈现“三增”形势，即播种面积、单产和总产量均同比上升。苏州夏粮播种面积达到 79.46 万亩，较上年增加 5.70 万亩，增长 7.7%。夏粮总产量达到 25.17 万吨，较上年增加 2.24 万吨，同比增长 9.8%。（苏州统计年鉴，[online]，2022）

这些成果得益于适宜的气候条件、有效的农业技术指导以及政府的支持政策。苏州山水相依，良好的气候条件、生态条件，加上数千年来的农业、渔业发展，让苏州成为一个鱼米之乡、花果之乡。古有“苏湖熟，天下足”之语，道出了古时太湖地区出产的粮食已成为国家重要的税赋收入，影响着经济与人们的生活。

总体来说，苏州地区是一个地理位置优越、地貌独特、物产丰富、气候宜人的地方。苏州地区的地理位置、地貌特点、特色物产和气候特点共同塑造了这里独特的水乡风光和丰富的饮食文化。

（三）苏州饮食的发展历史*

苏州饮食的起源与发展历史悠久，其特色与传统深植于当地的文化和历史中。苏州自古以来就是鱼米之乡，其水产之盛、谷物之多在全国久负盛名。苏州菜，也称为苏帮菜，以其精细的烹饪技艺和独特的风味著称。

1. 羹鱼饭稻——苏州美食的缘起

苏州不仅是首批国家历史文化名城、全球首个“世界遗产典范城市”，还是人类种植水稻最早的地区之一，一个最好的证据就是 2013 年被国务院公布为第七批全国重点文物保护单位的草鞋山遗址。遗址中的 6000 年前的马家浜文化水稻田，是中国发现最早有灌溉系统的古稻田；出土的炭化稻确定为人工栽培稻，为中国稻作农业的起源、栽培稻起源的研究提供了实物依据。草鞋山遗址足以证明太湖流域是稻作文明的发源地之一，同时也证明了长江下游、太湖地区与黄河中游、中原地区一样，是中国古代农耕文明的发祥地之一。所以，苏州作为鱼米产地，苏州饮食的起源自然就从“羹鱼饭稻”谈起，当然也有学者认为，春秋时期，苏州地区的饮食主要以鱼虾和“菰米”为主，菰米与今天的水稻不同。但对于鱼作为主要食物，学界是没有争议的。“炙鱼”也就是烤鱼，是最早记录于典籍中的苏州菜。《吴越春秋》上记载，专诸为了刺杀吴王僚，曾去太湖学习炙鱼三个月，因为吴王僚最喜欢吃炙鱼。后来专诸为吴王僚制作炙鱼，将“鱼肠剑”藏于鱼腹之中，最终成功刺杀了吴王僚。

*本研究选取历史典故来分段简述苏州饮食的发展历史，参考赵荣光《中国饮食文化史》、华永根《苏帮菜》、余同元&何伟《历史典籍中的苏州菜》等资料。

“专诸曰：‘……吴王何好？’光曰：‘好味。’专诸曰：‘何味所甘？’光曰：‘好嗜鱼之炙也。’专诸乃去，从太湖学炙鱼，三月，得其味，安坐待公子命之。”（《吴越春秋·王僚使公子光传第三》）

炙鱼改变了原始的做鱼方法，开始追求鱼菜在味道上和技术上的发展，炙鱼的出现可以说明以鱼为主的苏州菜开始形成。

2. 莼鲈之思——苏州美食的动人故事

苏州因地理位置的缘故，濒临太湖水域，因而又以水产海货为主。随着吴文化的发展和南北方交流的频繁，苏菜的名声也越来越大。到了两晋时期，苏州饮食文化更加繁荣，出现了许多精美的菜肴和点心。

“翰因见秋风起，乃思吴中菰菜、莼羹、鲈鱼脍。曰：‘人生贵得适志，何能羁宦数千里以要名爵乎！’遂命驾而归。”（《晋书·张翰传》）

张翰是西晋时期文学家，在洛阳为官，一天见秋风起，想到故乡吴郡（苏州）的菰菜、莼羹、鲈鱼脍，说“人生可贵的是舒适自得，怎么能够被束缚在几千里之外为官来谋取功名爵位呢”，于是弃官还乡。张翰为了家乡的美味，放弃为官的事情被大家传作美谈，至今作为成语的“莼鲈之思”还被用来表达对故乡的思念。

3. 宋室南渡*——苏州美食的快速发展

*北宋南宋交替时期，康王赵构为了躲避北边金朝军队的南下追击而逃至江南，史称“宋室南渡”。

宋元时期是苏州菜的发展时期，这一时期较隋唐以前有所发展，苏州的水产品及蔬菜制作的菜肴依然很出色。各种烹饪方法基本成型，一种菜也出现了多种烹饪方法，且出现了一些简单的烹饪著作，进入了苏州菜的发展时期。 宋室南渡后，苏杭一带更加繁荣，这是苏州菜发展的一个重要时期，官办的姑苏酒楼有黄鹤楼、清风楼、跨街楼等。另外，苏州池塘多种植荷花，很早就有借助荷叶增添菜肴香味的做法。今日苏州名菜粉蒸排骨、粉蒸鸡应当是由此逐步演变而来。宋元时期的苏州菜已出现了炒、爆、炸、烧、蒸、炖、焖、煮等不同的烹饪手法，讲求五味、五色、五香的调和。经济重心的南移、宋室南渡使得苏州在宋元时期经济迅速发展，人们在温饱之余开始讲究肴馔的美味，并出现了一些美食家编写的烹饪书籍，如元代四大画家之一的倪瓒所写的《云林堂饮食制度集》，该书集中体现了元代苏州的饮食风貌，是我国元代一部非常有价值和代表性的烹饪著作，对我们研究中国烹饪史和认识元代苏州地区士绅的饮食风貌，是大有借鉴作用的。

4. 食谱食单——苏州美食理论的形成

明清时期，随着地区经济的迅速发展，书籍出版与印刷技术的进步，烹饪技术的改进，带动了饮食精致化的需求，因此记载如何烹饪调理食物的饮膳书籍与食谱，越来越得到人们的重视，大量饮食专著得以印行，以文本化为主的苏州烹饪技术理论化开始形成，这一时期是苏州烹饪技术的成熟时期。这一时期，苏州菜发展相当迅速，名菜极多，影响极大，很自然地成了中国菜的一个重要风味流派。烹饪书籍的大量出现反映出当时的烹饪技术已经发展成熟，现在可见的明清苏州饮食著作有韩奕《易牙遗意》、周履靖《续易牙遗意》、毛荣《毛荣食谱》、袁枚《随园食单》等。

技术上的进步反映在烹饪书籍中，明清时期大量烹饪书籍的出现表示当时社会已十分注重烹饪的总结和发展，烹饪技术已相当成熟，且到了清代中后期，出现了《随园食单》之类理论性论述的书籍，表明苏州烹饪技术已发展到高峰。（刘杰，2012：44）

苏州菜系选料严谨、制作精细，讲究火候和调味，以鲜甜可口、浓油赤酱为特色，不仅注重菜肴的口味和制作工艺，还强调食材的新鲜和时令。苏州的饮食发展延续至今，已经是当地文化和生活方式的重要组成部分。

五、苏州饮食的审美特征与文化内涵

（一）苏州饮食审美特征

2016 年 11 月，苏帮菜博物馆会同中国大运河餐饮联盟在苏州举办了首届“中国大运河饮食文化产业化学术研讨会”，会上首次提出了“中国大运河饮食文化非遗资本化”的命题。此后，苏帮菜博物馆学术委员会对苏州饮食文化提出了“江河湖海、地道食材、时令本味、清淡雅致”十六字定义，并在资本化方面进行了实践，取得了一定的成效，得到了社会各界的认可。（董敏芳、赵国明，2021：65-70）

“江河湖海”指的是苏州饮食文化在地域上具备“江河湖海”的文化地理特征。“地道食材”指的是苏州饮食文化中食材的多样性，“时令本味”指的是苏州饮食文化中的审美追求有着“不时不食，不鲜不食”的审美选择与追求食材本味的美学属性；“清淡雅致”指的是苏州人的饮食讲究

清淡、精致。

如今的苏州饮食，食材选择上讲究时令时鲜。春尝头鲜、夏吃清淡、秋品风味、冬讲滋补。以“生、活、鲜、嫩”“宁缺不代”为选料原则；例如美食作家老凡在其著作《饮食经》中记录了“苏州人的二十四节气与美食”。立春：青菜、水芹，雨水：太湖蚌肉、荠菜，惊蛰：酱汁肉、麦芽塌饼，春分：鳜鱼、马兰头，清明：碧螺春、枸杞，谷雨：黄花鱼、春韭，立夏：蚕豆、蒜苗，小满：黄瓜、三虾面，芒种：五黄、六月黄，夏至：夏至粥、冷面，小暑：童子鸡、绿豆汤，大暑：五香小肉、莲子，立秋：七夕巧果、鸡头米，处暑：粉蒸肉、枣子，白露：板栗、银鱼，秋分：白果、枸杞，寒露：大闸蟹、桂花，霜降：芋艿、柿子，立冬：羊肉、橘子，小雪：萝卜、木耳，大雪：荸荠、慈姑，冬至：酱肉、冬酿酒，小寒：吉祥三宝、腊八粥，大寒：冬笋、八宝饭。（老凡，2017：210-235）

苏州饮食在烹制上讲究精工细作、色香味形。色泽美、香味美、味道美、造型美四者融为一体，如“松鼠鳜鱼”“孔雀虾蟹”等，匠心独到，巧夺天工，将园林雕刻艺术与饮食技艺相结合，令人叹为观止。

苏州人还将简朴但不简单的生活理念融入到饮食习俗中，饮食的花色品种、烹饪方法多种多样，品种翻新层出不穷，一条鱼的烧法达十几种，一碗面的浇头达几十种，就连青菜在不同的季节也有不同的做法，但都会将食材充分利用，不会奢侈浪费。苏州饮食文化中的“精”不是指食材的精华昂贵，而是指精工细作，花费时间、智慧和耐力，物尽其用，呈现出不同的美味。

苏州的饮食审美特征主要体现在以下几个方面：

1.清雅传统

苏州自古以来就是鱼米之乡，以其丰富的水产和谷物闻名。苏州的饮食文化历史悠久，特别擅长烹饪水产，如鱼、虾、蟹等。苏州的厨师对食物的处理极为精细，这与苏州传统的工艺精细度相似。苏州的饮食文化与当地的自然环境、物产紧密相关，形成了其独特的清雅传统。

2.选料严谨，制作精细

苏式食品在选材和制作上非常讲究，注重食材的新鲜和原汁原味。这种对食材的严谨选择和精细制作体现了苏州饮食文化的精致和考究。

3.讲究时令时鲜

苏州饮食文化非常注重时令，不同季节有不同的食物选择。例如，春季有碧螺虾仁，夏季有西瓜鸡，秋季有鲃肺汤和大闸蟹，冬季则有母油鸭和青鱼甩水等。这种对时令的重视体现了苏州人对食物新鲜度和季节性的追求。

4.色香味形的完美结合

苏式食品在色泽、香味、味道和造型上追求完美结合。利用食物的天然色素和花卉的自然芬芳来点缀食品，提升了食物的整体审美价值。例如，松鼠鳜鱼和孔雀虾蟹等都是著名的例子。

总的来说，苏州的饮食审美特征体现在其对食材的精细处理、对时令的重视以及食物在色香味形上的完美结合，这些都是苏州饮食文化的重要组成部分。下面以苏帮菜中最富盛名的菜肴——松鼠鳜鱼为例进行审美特征的分析。

图 5-1 松鼠鳜鱼

鳜鱼刺少，肉实，味道鲜美，是湖鲜中的上品，唐代诗人张志和曾写诗赞叹道“桃花流水鳜鱼肥”，说的就是桃花盛开的春季，鳜鱼最为肥美，是食用的最佳时节。

做松鼠鳜鱼，选用鲜活的鳜鱼，经除骨、刽（雕刻的意思）花刀，扑粉，油炸、挂汁等一套严格工序，成菜的鳜鱼形如松鼠，鱼肉外耸尾巴翘，上桌时，把调好的卤汁浇到刚出油锅炸好的鱼身上，会发出吱吱的声音，像松鼠叫声一般，所以有了松鼠鳜鱼的名字。

松鼠鳜鱼，色泽金黄，外脆里嫩，卤汁红亮，甜酸适口，如今已成为苏帮菜里的首席名菜。2015年时任苏州烹饪协会会长华永根曾表示苏州老字号餐馆“得月楼”一年仅这一道菜，销售额高达2000多万元。（姜锋 董春蕾，[online]，2015）而苏州另一家知名餐馆“松鹤楼”在2016年单品销售额曾达7000万元。（新华日报，[online]，2017）

松鼠鳜鱼的记载最早出现于清代中期《调鼎集》一书，书中记载了使用鲥鱼制作“松鼠鱼”的方法，与今天松鼠鳜鱼的制作方法大体一样。鲥鱼就是鳜鱼，苏州人常称之为“鲥花鱼”。也就是说松鼠鳜鱼应该早在清中期就已经成为苏帮菜的重要菜品了。

松鼠鳜鱼是苏州地区的传统名菜，在许多重要的宴会和节日庆典上，这道菜经常出现在餐桌上，展现了苏州菜烹饪的精湛技艺和深厚文化，松鼠鳜鱼属于经典的苏帮菜，下面就以松鼠鳜鱼为例从中国饮食美学的传统审美角度——色、香、味、形来进行审美特征的分析。

色——色彩观感

外观色彩：松鼠鳜鱼的外观色泽鲜艳，通常呈现出金黄色，这是由于在烹饪过程中裹上淀粉油炸的效果，使得鳜鱼在油炸后呈现出诱人的金黄色泽。

色彩对比：菜肴的色彩对比鲜明，金黄色的鱼身与周围的红色的茄汁形成了强烈的视觉对比，加上青豆点缀的绿色，增加了菜肴的吸引力。

香——香气类型

香气扑鼻：松鼠鳜鱼的香气主要来源于烹饪过程中使用的各种调料，如葱、姜、蒜、料酒等，这些调料在高温加热时释放出的香味，能够刺激人的食欲。

鱼香味：鳜鱼本身的香味在烹饪过程中得到很好的保留，鱼肉的鲜香与调料的香味相结合，形成了独特的鱼香味道。

味——口味特点

酸甜口感：松鼠鳜鱼的味道以酸甜为主，通常在烹饪时会加入番茄酱、醋、糖等调料，形成酸甜可口的口感。

鱼肉鲜嫩：鳜鱼肉质细嫩，烹饪时注意火候的控制，使得鱼肉在保持鲜嫩的同时，也能充分吸收调料的味道。

形——造型特色

造型独特：松鼠鳜鱼的造型是其最大的特色之一，烹饪后的鳜鱼呈现出类似松鼠的外观，鱼身蓬松，尾巴上翘，非常形象。

刀工讲究：在制作过程中，厨师需要将鳜鱼去骨，然后在鱼身上切出菱形的花刀，这不仅考验厨师的刀工，也使得菜肴在造型上更加美观。

松鼠鳜鱼作为一道经典的苏州菜肴，其色香味形的完美结合，体现了中华烹饪文化的精髓。这道菜的制作工艺复杂，需要厨师具备高超的烹饪技巧和艺术审美。松鼠鳜鱼不仅在味道上满足了人们的口腹之欲，其独特的造型和色彩也给人以视觉上的享受，充分展示了中华美食的丰富内涵和深厚文化底蕴。

（二）苏州饮食的文化内涵

1. 苏帮菜需要新的界定和分类

经过实地考察与研究，首先需要对苏帮菜或苏州菜的界定进行新的定义。从历史发展来说，菜系的形成是由于地理环境、气候物产、文化传统以及民族习俗等因素的影响，不同地区的人们在选料、切配、烹饪等技艺方面形成了各自独特的风味特色，并被社会所公认。 “菜系”一词是 20 世纪 80 年代以来中国大陆餐饮业界流行的行业术语。（赵荣光，2021:17）但是苏帮菜或者说苏州菜系的形成则远远早于菜系概念的提出。早在春秋时期，“饭稻羹鱼”，苏州菜已具雏形；一直到宋室南渡之后，苏州已成为经济文化发展的重要城市，苏州菜已经形成独特的技艺与风味。到明清时期，关于苏州饮食相关的文学著作的出现，从理论高度宣示了苏州菜的成熟。在苏州菜发展、成熟的长时期的历史进程中，大量外地的食材与烹饪技法以及菜式品类进入到苏州菜的范畴内，时至今日，苏帮菜或者苏州菜已经是经过数百年的融合创新，理应需要新的界定和分类标准。

2. “苏工苏作”精神是苏州菜界定的重要标准

“苏工”又称“苏作”，指的是苏州地区特有的手工艺技术及其作品，它代表了一种精益求精、追求卓越的工匠精神。

（1）苏州地区经济的繁荣和文化的包容造就了“苏工苏作”手工艺的兴旺，同时相对安逸的苏

州环境使得工匠能够沉下心来精益求精；苏州的安定，给工匠技艺的养成、精进提供了很好的空间，也使守正创新的工匠精神有足够的时间得以孕育和成长。明清时期苏州社会呈现出商业的高度繁荣，手工艺制品的市场需求旺盛，也促使工匠们刻苦训练技艺，创新和改进工艺，作品也不断推陈出新。（曹慧芳，2020:52-53）所以“苏工苏作”精神包含以下几个方面：

精益求精：追求技艺的极致，注重细节的打磨，力求每一件作品都达到最高标准；

勤学苦练：″苏工苏作″的工匠们往往经过长时间的学习和实践，才能达到精湛的技艺水平。

创新精神：在继承传统的基础上，不断探索新的工艺和技术，推陈出新；

（2）苏州有着崇文重教的传统，崇文重教不仅提升了民众的文化素质，为“苏作”技艺提供了人才储备，同时也让能工巧匠和文人走得更近。苏州工匠不仅巧作还具备巧思，善于理论总结，著书立说。（曹慧芳，2020:51-52）所以“苏工苏作”精神还包含以下几个方面的特点：

人文关怀：在作品中融入丰富的文化内涵和人文精神，体现对美好生活向往和审美追求；

匠心独运：强调工匠的个人技艺和创造力，每件作品都蕴含着工匠的独特匠心；

传承发展：重视传统手工艺的传承，同时结合现代需求，使传统技艺得以创新发展。

总的来说，“苏工苏作”不仅是一种技术标准，更是一种文化象征，它体现了中华民族的聪明才智和对美好生活的追求，是中华优秀传统文化的重要组成部分。

苏州菜无论怎样发展创新，其蕴含的“苏工苏作”的精神是不变的，是一脉相承的。守正创新，只要坚守住“苏工苏作”的精神，运用新的食材和烹调技艺，也可以创作出新的苏州菜。如何判断一道菜是否是苏州菜，从三个方面，是否有苏州的文化故事来源，是否是苏工苏作的技艺烹制，是否符合与时俱进的审美需要；三者共同组成了苏州菜的界定标准。

3.苏州菜层级划分的新思路

之前有的研究者将苏州菜分为宫廷菜、官府菜、文人菜等，以食客或饮食记录者的阶层划分。例如余同元、何伟在《历史典籍中的苏州菜》一书中依据饮食文化的“社会层次性结构”将传统苏州菜点分为“苏州宫廷菜”“苏州官府菜”“苏州士绅菜”等几大类型介绍，并以食谱、食经等饮食文献作者所处阶层作为划分其所著录菜系菜品类型的依据。（余同元、何伟，2014：4）这样的分类方式一方面会出现菜品重复的部分，另一方面按照食谱食经作者所处的阶层作为划分菜品类型，容易忽视非文字传承的饮食相关文化。另外，当代商业打造出的“文人菜”，其概念也不好界定。经过考察研究，本研究更倾向于将苏州菜划分为三个层级。

家常菜：苏州本地居民日常饮食中的菜品；这是最广泛的苏州菜概念。由于城市的发展与融合，苏州家常菜的品类也越来越多，这类菜品包罗众多，且突出体现苏州菜的几个特点：时令、时间、精致、节俭。时令是指苏州家常菜中多以时令为标准，不时不食，每个节气的食材都遵循自然规则，在最好的时令享用；时间指的是很多家常菜需要很长的时间去制作，比如各类酱菜，需要较长时间发酵，耗费时间；精致指的是苏州即便是家常菜也会精工细作，传统的苏州家庭普遍较富足，一般由女性专门主导餐厨，所以对每日餐食非常讲究，每道家常菜都精工细作；节俭指的是苏州人持家之道，虽然讲究，但并不奢侈，对于食材一定物尽其用，食材的不同部位有不同吃法，绝不浪费食

材。

家常菜是苏州菜的基础，是苏州饮食审美的起点，也是各类苏州美食的源头。

经典宴席菜：这里的宴席主要指的是酒楼饭店的宴席，并非自家的家宴，宴席菜来源于家宴——家常菜，是精挑细选过的菜品，除了保留家常菜原有的来源故事外，会有几个变化，一是出于商业需求，家常菜中耗时较长的菜品被淘汰；二是为了让菜品能够流传更广，会有更多的文人故事与菜品相结合，形成了一个个精彩的菜品故事。这里面主要就是文人食客的功劳。所谓文人宴，大概主要是指这类吧，但这个说法并不精准，因为文人并不制作菜品，只是通过自己的文学创作将菜品故事传播开来，这样就叫文人宴，对发明和烹制菜品的厨师们不公平。

新苏州菜：在经典宴席菜的基础上，与时代的饮食理念、审美理念相结合，守正创新，新发明或改良的菜品，同时符合苏州菜的界定标准，尤其是符合苏工苏作的精神，这类菜品口味与风格已经与经典苏州宴席菜有很大不同，食材范围更广，烹制技法也更宽泛，但骨子里仍属于苏州菜。菜品为文化来源于苏州在地文化，菜品的烹制技法符合苏工苏作的精神要求，菜品符合当下苏州的审美标准。

4. 苏州饮食典故成为苏州饮食文化的重要载体

苏州饮食文化，崇尚自然之质，主张注重“本味”，苏州物产不仅丰富，而且一年四季均有所出，久而久之就养成了苏州“不时不食”的饮食习俗。而苏州作为江南地区最重要的城市之一，苏州饮食也成为了江南文化的重要载体。

苏州饮食典故作为苏州饮食文化重要的组成部分，蕴藏着丰富的文化内涵，对苏州饮食文化的传播起到了重要作用。这些饮食典故往往与历史人物、事件紧密相关，反映了苏州饮食的历史传承，体现了苏州水乡的地域特色。苏州历史上文人墨客众多，他们对美食的追求和评价，也赋予了苏州饮食文化深厚的文学色彩；苏州的饮食文化往往蕴含着对简朴、自然生活的向往，如“饭稻羹鱼”所体现的田园生活理念。苏州饮食的历史典故作为文化载体，通过口耳相传、文学作品、旅游推广等方式，有效地传播了苏州的饮食文化；美食典故也增强了人们对苏州美食的情感认同，无论是本地居民还是外地游客，都能通过这些故事产生共鸣。这些历史典故随着苏州文化的传播和美食名片的打造对苏州的旅游业和餐饮业产生了积极的推动作用，在一定程度上提升了地方经济。通过挖掘和传承饮食典故，苏州增强了对自己传统饮食文化的自信，促进了文化多样性的保护。

六、结论与展望

（一）研究结论

综观苏州饮食的发展历程与文化特质，可以发现其在悠久的历史进程中逐渐形成了独特而精致的审美风格与深厚的文化内涵。苏州人对食材的严选与时令本味的坚守，既体现了“宁缺不代”的品质追求，也彰显了苏工苏作的工匠精神。苏州饮食在“色、香、味、形”四位一体的美学观下不断推陈出新，其历史典故、文人轶事与区域文化交相辉映，兼具地域特色与人文情怀。

本研究通过对苏州饮食审美特征与文化内涵的系统梳理，不仅为解读传统饮食文化提供了新的

视角，也为现代苏州城市文化的发展注入了新的活力。研究成果对传承与发扬苏州乃至中国传统美食文化具有重要意义，同时也推动了地方文化软实力的提升，增强了城市文化认同感。

（二）对后续研究的展望

后续研究可以在以下几个方面进一步展开：

跨学科比较研究：结合人类学、社会学、美学等多学科视角，深入探讨饮食文化与城市文化、民俗传统之间的内在关联。

现代饮食文化转型：关注当代社会变革中苏州饮食文化的传承与创新，探讨新型烹饪技艺、健康饮食理念与传统文化融合的可能性。

地域文化与经济互动：研究苏州饮食文化在推动旅游、餐饮产业发展中的作用，探索文化产业化路径及其对城市形象和经济发展的促进作用。

数字化传播与保护：利用新媒体和数字技术对苏州饮食文化进行记录、传播和创新，探索传统文化数字化保护与传承的新模式。

总之，苏州饮食审美特征与文化内涵的研究不仅丰富了对中国传统美食文化的认识，也为苏州乃至更广区域的城市文化建设和经济社会发展提供了有力的文化支撑和创新动力。

参考文献

[汉]赵晔 原著，张觉 译注.吴越春秋全译[M].贵阳：贵州人民出版社，1993.

[唐]房玄龄等.晋书[M].北京：中华书局，1974.

《江南文化概论》编委会 & 王卫平.江南文化概论[M]. 苏州：苏州大学出版社,2023.

曹慧芳. 吴文化“工匠精神”历史本源探析 [J]. 苏州教育学院学报, 2020, 37 (02): 50-54. DOI:10.16217/j.cnki.szxbsk.2020.02.007.

董敏芳,赵国明.大运河文化带建设背景下苏州饮食文化思考[J].苏州教育学院学报,2021,38(03):65-70.DOI:10.16217/j.cnki.szxbsk.2021.03.009.

段玉裁.说文解字注[M].上海：上海古籍出版社,1981.

华永根.苏帮菜[M].苏州：古吴轩出版社，2015.

姜锋&董春蕾.一场讲座让人“品味”源远流长的苏帮菜[Online].2015. https://m.sohu.com/a/38129343_119690/

老凡.小吃记[M].苏州：古吴轩出版社，2017.

老凡.饮食经[M].苏州：古吴轩出版社，2017.

刘杰.明清苏州菜肴烹饪技术发展及历史影响[D].苏州大学,2012.

倪勇&朱成德.太湖鱼类志[M]. 上海：上海科学技术出版社,2005.

苏州市统计局.苏州统计年鉴[Online]，苏州：苏州市统计局.Policy Document,2022.

https://tjj.suzhou.gov.cn/sztjj/tjnj/2023/zk/indexce.htm

王稼句.姑苏食话[M].苏州：苏州大学出版社，2004.

新华日报.“松鼠鳜鱼”凭什么一年能够卖出 7000 万元？[Online].2017. https://jsnews.jschina.com.cn/jsyw/201703/t20170305_164825.shtml

殷凯伦. 中国传统工匠精神的现代转换[D]. 贵州大学, 2021. DOI:10.27047/d.cnki.ggudu.2021.001151.

余同元&何伟.历史典籍中的苏州菜[M].天津：天津古籍出版社,2014.

赵建军.中国饮食美学史[M].济南：齐鲁书社，2014.

赵荣光. 中国菜品文化研究的误识、误区与饮食文化场——再谈“菜系”术语的理解与使用 [J]. 楚雄师范学院学报, 2021, 36 (01): 15-20.

赵荣光.中国饮食文化史[M].上海：上海人民出版社，2014.

张冉.浅谈苏州水文化与苏州餐饮的联系[J].现代商业,2018,(35):74-75.DOI:10.14097/j.cnki.5392/2018.35.033.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
WANG CONGMING

Highest Education（最高学历）:
Ph.D. Candidates

University or Agency（任职院校或单位）:
Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Thailand

Field of Expertise（专业领域）:
- Visual Arts
- Art of Design and Cultural Management

Address（地址）:
169 Long Had Bangsaen Rd, Saen Suk, Chon Buri District, Chon Buri 20131

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
BUNCHOO BUNLIKHITSIRI

Highest Education（最高学历）:
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）:
Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Thailand

Field of Expertise（专业领域）:
- Visual Arts
- Art of Design
- Communication Arts

Address（地址）:
169 Long Had Bangsaen Rd, Saen Suk, Chon Buri District, Chon Buri 20131

Author (3) Information（第三作者信息）

Name and Surname（姓名）:
PORADEE PANTHUPAKORN

Highest Education（最高学历）:
M.A. (Archaeology)

University or Agency（任职院校或单位）:
Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Thailand

Field of Expertise（专业领域）:
- Visual Arts
- Art of Design
- Communication Arts

Address（地址）:
169 Long Had Bangsaen Rd, Saen Suk, Chon Buri District, Chon Buri 20131

2024 年中国批评话语分析研究综述

A Review of Chinese Critical Discourse Analysis Research in 2024

王大公 [1]
WA DAGONG
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University
E-mail: dagong.w@ku.th

吴琼 [2]
KANOKPORN NUMTONG
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University
E-mail: kanokporn.n@ku.th

林饶美 [3]
SIRIWAN LIKHIDCHAROENTHAM
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University
E-mail: linraomei@hotmail.com
Received: 15 April 2025 / Revised: 29 May 2025 / Accepted: 12 June 2025

摘要

批评话语分析（Critical Discourse Analysis，CDA）自 1995 年被引入中国学术界，30 年的时间，经过初期的发展阶段，已被广泛接受，越来越多的中国学者开始运用批评话语分析原则和方法探索话语在中国社会生活中的作用。以此为背景，本研究选取中国知网（CNKI）CSSCI、北大核心 2024 年中国批评话语研究的 32 篇核心文章进行梳理，研究成果分为理论研究和实践研究两个部分。理论研究方面探讨了语言与现实的关系、基于认知语言学和心理学框架对 CDA 的研究等，实践研究方面，分别从政治和媒体、经济和能源、文化和文学、教育及相关以及社会文化方面进行研究。本研究认为 2024 年度批评话语分析研究主题呈现多样性和跨学科性，研究方法主要包括社会认知方法、多模态话语分析、语料库语言学、隐喻分析、三维话语分析、趋近化理论等。未来研究建议：整合多元化的语言学分析工具和更新颖的理论框架，更好地体现批评话语分析领域的最新发展理念；从具体案例的分析中归纳和提升出具有学术价值和意义，并且能够阐释社会现象的话语理论。

关键词：批评话语分析；综述；2024 年度；中国研究

ABSTRACT

Since its introduction to the academic community in China in 1995, Critical Discourse Analysis (CDA) has undergone initial developmental stages and has been widely accepted over the past 30 years. An increasing number of Chinese scholars have begun to apply the principles and methods of CDA to explore the role of discourse in Chinese social life. Against this backdrop, this study selects 32 core articles from the CSSCI and Peking University Core journals in the China National Knowledge Infrastructure (CNKI) database for the year 2024, focusing on chinese CDA research. The research findings are divided into two parts: theoretical research and practical research. Theoretical research explores the relationship between language and reality, as well as studies on CDA based on cognitive linguistics and psychological frameworks. The practical research examines CDA applications in politics and media, economy and energy, culture and literature, education and related fields, and socio-cultural aspects. This study concludes that the research themes of CDA in 2024 exhibit diversity and interdisciplinarity. The research methods mainly include the social cognitive approach, multimodal discourse analysis, corpus linguistics, metaphor analysis, three-dimensional discourse analysis, proximization theory, and others. Future research recommendations include exploring how to uncover the deep-seated structures and ideologies of discourse through large-scale corpus analysis, while also placing greater emphasis on cross-cultural discourse analysis within the context of globalization. This involves investigating how discursive practices interact and influence each other across diverse cultural, linguistic, and social contexts.

Keywords: Critical Discourse Analysis, Review, 2024, Chinese Research

一、引言

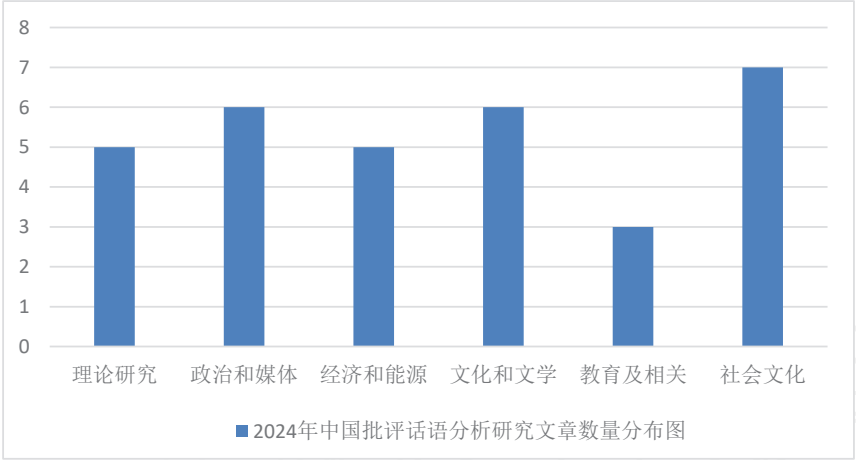
在《语言与控制》一书中，Roger Fowler 和 Gunther Kress 共同提出了“批判语言学”这一术语（Fowler 等，1979），以此为理论基础，经过继承和发展，近年来，批评话语分析（CDA）成为现代语言学领域内一个新兴且日益重要的研究方向，该方法是一种深度剖析话语现象的关键方法，试图建立文本结构与社会结构之间的联系。在这一领域内，研究者们在关注语言现象的基础上，由表及里，深入挖掘这些表述背后所隐藏的原因与动机。批评话语分析从分析语言表层结构出发，探讨意识形态如何对话语形成和表达产生潜在影响，以及话语如何塑造和反映意识形态，话语和意识形态是双向互动关系。同时，它指出意识形态和话语从社会结构和权力关系中衍生出来，并服务于这些复杂的社会动态。因此，批评话语分析旨在揭示语言、意识形态、社会关系及权力结构之间复杂而微妙的相互作用关系。

在系统功能语言学（SFL）的坚实理论基础上，尤其是得益于 M.A.K. Halliday 的开创性工作，

批评话语分析形成了系统的、跨学科的研究框架。此外，它还积极借鉴和融合了心理学、社会学、民族学、政治学、大众传媒等多个学科的研究成果，形成了超学科对话体系，拓展了语篇研究的批评视角。这种综合性的研究路径不仅拓宽了批评话语分析的研究领域，也为其提供了更为丰富和多元的理论支撑。自 20 世纪 70 年代末以来，批评话语分析不断扩展研究范围和方法，并且引入了更多社会理论，使得研究成果更具社会深度。目前，在学术界，这一领域的研究已经取得了诸多令人瞩目的成就。

批评话语分析研究的代表人物有 Fairclough、Wodak、van Dijk 等。Fairclough（1989）认为批评性话语分析通过分析语言，最终目的是在剥削性的社会关系中提高人们的意识。Wodak（1995）的历史话语分析方法区别于其他方法，她的分析方法是基于法兰克福学派的思想和本斯坦学派的社会语言学传统形成的，它在解释过程中强调话语的历史语境。Wodak 的研究主要针对种族歧视和政治话语（Reisigl 和 Wodak，2001）。van Dijk 认为话语是一种交际事件，表达了多种意义。语篇使用者的心理表征、语篇的产生过程和理解过程以及社会共有的意识形态是其研究内容。van Dijk 关注社会不平等的再生产和权力的滥用。此外，他还通过提出自己的语境模型来探讨语境对话语产生和话语理解的重要性。他的研究成果包括《作为话语的新闻》（1988）、《种族主义与新闻》（1991）、《话语、权力与途径》（1995）、《政治话语与意识形态》（2000）等。

为了对 2024 年中国批评话语分析研究成果进行梳理，在 CNKI 检索位置选择“篇关摘”，输入“批评话语分析”，研究年度选择 2024 年，期刊来源选择“CSSCI”和“北大核心”，完成以上操作步骤后，共计 32 篇核心文章在列。图一为 2024 年中国批评话语分析研究文章数量分布图，共 32 篇核心文章，其中理论研究的文章有 5 篇，占比 15.6%，其余 27 篇文章为实践研究文章，占比 84.4%，27 篇实践研究文章分为 5 个方面，分别为政治和媒体（6 篇）、经济和能源（5 篇）、文化和文学（6 篇）、教育及相关（3 篇）和社会文化（7 篇），这一分布情况清晰的反映了当前批评话语分析研究热点领域和重点方向。

图一：2024 年中国 CNKI 批评话语分析研究文章数量分布图

本文将对 2024 年中国在批评话语分析领域的学术成果（共计核心文章 32 篇）进行分析，以便相关学者系统、深入地了解该领域的研究现状和发展方向。在此基础上，期望本文能够促进研究人员全面、深刻认识和理解批评话语分析理论和实际应用，从而为推动相关研究的发展做出贡献。

二、批评话语分析理论研究文献综述

Liu, K., & Guo, F.（2016）批评性话语分析（Critical Discourse Analysis，简称 CDA）致力于探讨语言、意识形态和权力之间的相互关系，并在构建理论框架和分析方法方面取得了诸多成就。同时，大量新兴的语言理论和研究方法不断为 CDA 的理论和实证研究注入活力，例如语料库语言学方法、CDA 与多模态话语分析的结合、认知语言学方法、与心理学、社会学、人文学等多种其他学科的结合。2024 年中国批评话语分析研究成果主要分为两个方面，一是理论研究层面，另一个是实践研究层面。

在理论研究方面，学术思想的创新模式通过更新理论视角将问题的讨论引向深入，例如，辛斌、王永亮（2024）基于进化心理学的理论框架，探讨了人类思维方式与行为模式如何通过适应自然环境和社会环境的进化过程得以形成。此前，一些学者认为传统批评话语分析（CDA）在分析过程中存在一定的主观性和片面性，该研究以认知语言学和进化心理学为视角，提升了话语分析的科学性和可靠性，弥补了以往理论研究的不足。

张辉(2024)认为语言现实构建观符合目前认知科学的观点，指出我们可以通过感知和认知能力构建现实的模式，通过这些模式创建我们想象的现实。研究提出，概念事件是构建现实的基本单位，并以认知语法中的“桌球模式”为例，分析了最基本的概念事件如何基于人类的基本经验和力动态的图像图式，形成小句的标准事件模式行为链的认知基础。

代树兰、苗珊(2024)基于多媒体技术普及的时代背景下，从话语主体的符号选择、话语策略与身份建构之间的关系、话语过程中对多种话语资源的运用等方面探讨多模态批评话语分析（Multimodal Critical Discourse Analysis, MCDA）的特征、方法与策略，为多模态批评话语分析提供可资借鉴的手段与资源，推动多模态批评话语分析的发展，为批评话语分析提供新的视角和方法。

黄劲怡、彭宣维(2024)以“语境-元功能联结假说”为基础，系统梳理了系统功能语言学内外部关于语言正式程度与人际权势关系的相关研究。其建立的“权势↘语体”模型是 SFL 整合型属性及其社会符号学渊源共同作用的产物，旨在对前人的相关认识进行范畴化和理论化。

刘立华(2024)以批评实在论为理论基础，深入探讨了话语与社会现实建构之间的辩证关系，聚焦于话语建构研究的三个核心问题：话语在社会现实中的定位与定义、话语建构的行为与互动本质，以及对话语建构的批评路径。研究指出，话语作为社会过程中意义生产的核心元素，其对社会现实建构的驱动力源于话语本身的社会行为与互动本质、话语与社会实践之间的层次化关系，以及话语的本体论特征。

由此可见，2024 年，批评话语分析的学术思想在不断发展和创新，可概括为批评视角的创新、理论视野的拓新和研究方法的更新，为促使批评话语分析更具学术性、更符合社会科学的研究规范，

学者在努力探索提高批评话语分析的客观性和科学性的有效途径。这些成果是学者通过自身的话语实践形成的，也是对社会发展变化带来的新的社会问题不断思考的结果。

三、批评话语分析实践研究文献综述

2024 年中国批评话语分析实践研究分为以下几个方面，政治和媒体、经济和能源、文化和文学、教育及相关以及社会文化。研究方法主要包括社会认知方法、多模态话语分析、语料库语言学、隐喻分析、三维话语分析、趋近化理论等。这些方法各有侧重，共同点在于都试图揭示话语背后的权力关系和意识形态，为理解话语在社会生活中的作用提供了重要的理论工具，值得注意的是话语历史方法在本年度极少见到。

（一）政治和媒体领域

政治领域和新闻话语一直以来都是批评话语分析研究的重要领域，关注政策、外交、国际形象建构以及背后的意识形态，多年来备受学者关注。闫潼(2024)运用 Fairclough 的三维分析模型，以“China”一词的搭配和索引行分析为核心，深入探讨了新加坡外交话语的语言特征及其所建构的中国形象，并揭示了这种形象背后的社会文化动因。研究发现，新加坡外交话语中的中国形象主要体现在三个方面：政治层面、经济层面、国家精神层面。

孙成志、晋鑫哲(2024)以自建的《朝日新闻》“一带一路”倡议专题新闻语料库为基础，结合批评隐喻分析框架，系统考察了日语新闻语篇如何通过隐喻策略反映日本政府对“一带一路”倡议的态度演变。研究发现，日本政府对“一带一路”倡议的态度经历了从“质疑”到“观望”再到“区域性合作”的三个阶段，研究表明，批评隐喻分析不仅能够揭示新闻话语背后的认知模式，还能为客观解读社会行动者的态度、意向与价值判断提供有力的分析工具，为国际关系研究中的话语分析提供了新的思路。

王宇康(2024)基于批评认知语言学的认知话语分析模型，结合意象图式理论和话语空间理论，对德国首部《国家安全战略》进行了语言学分析，旨在揭示德国对自身综合安全形势的评估及其在全球事务中的立场。研究发现，该战略话语空间中运用了路径类、容器类和力量类三类复合意象图式，在空间轴上映射了德国面临的传统与非传统安全威胁，并揭示了安全战略的实施路径；在时间轴上展现了安全战略的历史考量与未来走向；在情态轴上聚焦了安全战略的原则立场，强调了政府推动安全政策转型的决心。

刘苹、董格格(2024)基于三维分析模型，结合系统功能语法，通过语料库对中美外交部门新闻发布会发言人的话语进行了实证比较研究，重点分析了双方发言人的话语特征及其建构的中国形象。研究发现，中美发言人在词汇层面的分类系统和情态系统、话语层面的内容选择和互文性策略上表现出显著差异。

刘鹏(2024)基于批评认知语言学的理论框架，结合趋近化理论，对智利时任总统皮涅拉在 2019 年 10 月至 12 月社会抗议期间的公开讲话文本进行了深入分析，旨在探讨社会危机话语的空间建构

与话语策略运用，并对相关话语进行社会层面的解读。研究发现，皮涅拉在危机话语中灵活运用了趋近化理论的空间、时间和价值观趋近策略，其中空间趋近策略的使用最为突出，价值观趋近策略次之，时间趋近策略则相对较少。

周陈新、刘东虹(2024)结合修辞学理论与批评话语分析，以中美媒体针对《中美双边经贸磋商联合声明》的新闻评论为研究对象，通过定量研究、词频分析和文本细读等方法，从语言特征分析、解读与阐释、环境分析三个维度，深入探讨了中美媒体在冲突修辞情境下的修辞策略及其语言特点。研究发现，中国媒体在话语建构中注重以“道”和“理”打动受众，而美国媒体则更倾向于通过“情”和“势”赢得话语主动权。

张丹、田路晗、刘立华(2024)基于 Fairclough 的三维分析模型，从文本、话语实践和社会实践三个层面，分析了 NOW 网络新闻语料库中 2011 年 12 月至 2022 年 1 月期间 91 篇国外关于中国扶贫报道的话语特征及其背后的意识形态呈现模式。研究发现，不同国家和地区的报道焦点存在显著差异。

陈静(2024)聚焦于当前中美战略竞争背景下美国智库在对华科技政策制定中的角色，以美国六家主流智库为研究对象，基于话语制度主义理论，结合文本分析、内容分析和批评性话语分析方法，深入探讨了美国智库如何通过话语互动影响对华科技政策的制定与演变。研究发现，美国智库通过与决策者进行“协作性对话”和与公众进行“沟通性对话”，分别致力于塑造决策者对华科技政策的认知和公众对中美科技竞争的理解。

以上研究主要凭借批评认知语言学、Fairclough 的三维分析模型、批评隐喻分析、修辞学三诉诸理论、话语制度主义、系统功能语法、文本分析法和内容分析法，结合语料做定量分析，这些理论框架和研究方法是在批评话语分析领域应用的最为普遍的研究方式。

（二）经济和能源领域

经济和能源领域是 2024 年批评话语分析研究的另一个重点。唐丽萍、朱田田、杨丽芳(2024)通过自建语料库，结合批评话语分析框架，从“中国对 X 做什么”的及物性视角切入，深入探讨了美国大报如何建构中国经济崛起的形象。研究发现，中国经济崛起形象被主要表征为三种参与者角色：“买进者”“赶超者”和“建设者”。此外，所采用的分析方法也为国家形象研究开辟了新的路径，展现了批评话语分析在揭示话语与意识形态互动中的独特作用。

王晓莉、胡开宝(2024)采用语料库手段与批评话语分析方法，系统考察了“小康社会”英译在美英印主流媒体中的传播与接受情况。研究发现，美英印主流媒体倾向于将“小康社会”置于经济话题中进行讨论。尽管这些媒体普遍认可中国小康社会在经济发展和民生改善方面的成就，但也表现出一定的质疑态度。这种矛盾态度一方面源于小康社会所取得的全球性历史成就，另一方面则受到中国与美英印在文化、社会价值观及立场差异的影响，从而导致认知偏差的出现。

王宏俐、闫开伦、张寅(2024)以 2019-2023 年的涉华生态推文为研究对象，采用语料库话语分析与机器学习相结合的方法，分析了涉华生态推文在数量、影响力、主题及情感倾向方面的特征与变化趋势，旨在为讲好中国生态故事、传播良好国家形象提供参考。

赵秀凤、吴雨昕(2024)以蓄意隐喻理论为基础，构建了批评隐喻场景分析框架，通过对语料的深入分析，研究发现该类漫画主要构建了三类蓄意隐喻场景：吸毒场景、治疗场景和伤亡场景。本研究的批评蓄意隐喻分析，不仅为多模态认知研究与批评话语分析的融合提供了新的思路，也为能源话语研究开辟了新的视角。

谢群、王晓涵(2024)以 404 条成功的商家反馈语为研究对象，采用批评性体裁结构分析方法，探讨了网络购物中商家反馈语的体裁特征与交际功能。为网络商家管理在线负面评论、开展企业培训提供了理论依据，同时也为消费者规避购物风险、提高网络购物有效性提供了实践参考。

以上研究主要以批评话语分析、蓄意隐喻理论、批评性体裁结构分析为指导，语料来源多出自美西方国家，只有一篇文章的语料出自中国。这为涉华话语研究提供了新的思路，为助力中国话语体系和形象构建与国际传播提供了新的视角。

（三）文化和文学领域

有关文化和文学领域的批评话语分析，一直备受关注。吴文婷、邹德新、经焕娟(2024)基于 Charteris-Black 的三维批评隐喻分析框架，对 1984-2022 年《人民日报》156 篇中国奥运冠军相关报道进行了系统分析，探讨了奥运冠军身份建构的隐喻模式。研究发现，报道通过结构隐喻、本体隐喻和方位隐喻 3 种隐喻类型及其 21 种子类型，成功建构了奥运冠军的多重身份。

赵珞琳、毛婉怡(2024)基于概念史的研究方法，通过自建语料库收集了 5515 条包含“网红”的语段，结合高频词和语义网络分析，系统梳理了“网红”这一概念的历史演变轨迹。研究发现，“网红”概念在不同语境中呈现出多样化的意义：在国家发展话语中，它被建构为社会理想的容器；在知识流动中，它成为文化传播的容器；在商业实践中，它则被用作粉丝、金钱和情感的容器。这些意义的生成与演变背后，反映了消费主义、后现代主义、父权制以及中西公私观念等社会思潮的碰撞与融合。

孟艳丽(2024)基于批评性话语分析视角，以 van Leeuwen 的合法化话语策略为分析工具，研究了 10 个英语启蒙公众号上的 140 篇高流量文章，探讨了育儿类新媒体如何通过话语策略影响中国年轻父母的育儿行为，尤其是儿童英语教育焦虑。研究发现，这些话语策略本质上是一种生活方式营销，不仅加剧了家长的育儿焦虑，还传播了西方新自由主义的“密集养育”观念和消费主义意识形态。研究揭示了新媒体在育儿话语中的权力运作及其对社会观念的影响。

冯伟、皮野(2024)通过细读和话语分析，研究了梅兰芳团队为其三十年代美国和苏联公演所准备的外文介绍材料。研究发现，梅兰芳团队的言说内容与策略因目标受众的不同而发生了变异，且与原有话语存在显著差异。

禹建湘、张浩翔(2024)通过对 2023 年网络文学批评的整体梳理，总结了年度研究热点，探讨了发展规律，并反思了研究中存在的不足。研究发现，2023 年的网络文学批评聚焦于多个重要议题，如中国网络文学的起点问题、网络文学“出海”传播、版权保护、经典化讨论、现实主义网络文学的发展、叙事与话语分析以及产业化发展等。这些议题不仅引发了学界的广泛关注，还催生了一大批高质量的研究成果。

张洁、张露茜(2024)以语料库驱动的批评话语分析为研究方法，结合自建语料库和 LDA 主题模型，系统考察了“一带一路”东盟国家主流媒体对中国书法的认知态度及其背后的成因，并提出了针对性的传播策略。研究进一步揭示了影响这些认知态度的关键因素，包括汉字书写历史、共通的节日文化、华人群体身份、当地的中国书法教育以及政企机构的合作支持网络。

由此可见，以 Fairclough 的三维分析模型为研究框架或者运用三维批评隐喻分析框架，结合语料库语言学方法，可以为群体概念或其身份建构的研究提供理论支撑。

（四）教育及相关领域

有关教育及相关领域的研究是 2024 年度的一个研究热点。陈鹏、童欣安(2024)基于批评话语分析中的社会实践框架，选取高质量发展时期的 23 份产教融合政策前端话语文本作为研究对象，从政治、经济、文化三个维度，系统剖析了产教融合政策话语的生成机制。研究发现，产教融合政策话语的生成逻辑主要体现在三个方面：政治层面、经济层面、文化层面。

陆祖林、靳彤(2024)从批评话语分析的视角出发，系统考察了 1949 年以来中国语文教材话语的演变过程，将其划分为四个主要阶段。通过对各时期语文教材的深入解读，研究发现语文教材话语不仅是负载价值意义的语言符号，更是表达社会关系的行为方式。其话语流变特征深刻反映了不同历史阶段的社会需求与意识形态变迁。通过梳理语文教材话语的历史脉络，为理解其社会功能及其与时代背景的互动提供了新的视角。

潘承君(2024)通过批评话语分析与语料库语言学的结合，采用定量与定性相结合的方法，对本土教材与全球教材中的文化内容表征进行了对比研究。从语域类型、语言特征等维度出发，分析了文化内容表征的差异，并探讨了不同社会文化背景和指导思想对语言教材结构特征与社会属性的影响。研究发现，本土教材在主题设计上融入了中国哲学思想中的关系性思维，通过对话体裁和微观语言特征增强了与学习者的互动，有助于外语学习者身份认同的建构，并实现了语言材料在本土语境中的再语境化。

由于教育政策和教材自身的文本类型特征正好满足于批评话语分析对于文本数量的要求，因此，近年来利用批评话语分析框架对教育进行研究主要集中在政策和教材两个方面。

（五）社会文化领域

从 2024 年的文献看来，批评话语分析的研究对象涉及了一些新型领域，比如动物福利研究。穆军芳、张丽鑫(2024)从批评话语分析的再情景化视角出发，以 2019 年 6 月 30 日至 2022 年 6 月 30

日期间 China Daily 关于动物福利的新闻报道为研究对象，结合语料库分析工具 KHCoder，系统分析了动物福利话语的再情景化过程及其话语特征与报道议题。研究发现，China Daily 在报道中积极肯定了中国在动物福利领域的进展，强调了政府、企业、个人及社会组织等多方主体的贡献。

曹茹、张萌(2024)采用话语分析方法，系统梳理了科学主义话语在中国近代的生成与演变过程，尤其聚焦于五四时期《新青年》杂志所倡导的“科学主义”话语体系及其历史命运。研究发现，尽管科学主义话语在战争、革命与政治运动的冲击下几经波折，但在新中国成立后，特别是改革开放以来，随着“科学的春天”的到来，这一话语体系得以复兴并进一步发展。

孙冬阳、陈春华(2024)从批评认知语言学的理论视角出发，研究了北极环境话语中多模态符号的表征与意义建构过程。研究指出，现实世界中的地理距离、物理距离和社会距离在语篇中被转化为符号距离，这些符号距离可通过特定的话语策略进行调节，最终实现社会关系的重构。以美国《北极研究目标宗旨报告》系列语篇为分析对象，深入探讨了北极环境话语中多模态跨距策略的具体运用。这一研究不仅拓展了北极环境话语的研究视角，也为趋近化理论的深化与完善提供了新的研究路径。

张翼、徐一楠(2024)以智能手表广告为研究素材，借助批评隐喻分析等认知语言学方法，深入探讨了广告话语中人与技术的异化关系。研究发现，广告中人与技术的编码方式存在明显差异，技术被建构为具有主体性的存在，甚至凌驾于使用者之上，形成了一种异化关系。

日新月异的现实社会条件下，批评话语分析实证研究的领域在不断增大，学者依据批评话语分析框架，使用语言学分析工具，发掘更多材料用于研究，拓展学术的边界。

四、研究总结

本文对中国 2024 年批评话语分析（Critical Discourse Analysis，CDA）的定位和发展进行了回溯与讨论，从不同角度展示了其在理论层面和实践层面（CDA 理论在实证研究中的实际应用）中的重大成就。先后数位语言学家和研究人员为 CDA 的理论和实践创新做出了贡献。在理论层面，对前人的相关认识进行范畴化和理论化；论述话语建构的属性，同时构建一个面向话语建构的批评模式，对话语如何影响社会变革及支配权的产生和竞争提供解释。学界习惯于用科学客观主义的标准来衡量以阐释为中心任务、以批评为主要目的的批评话语分析，诟病其不重视听/读者的反应与理解，迄今没有对话语策略效果的生物学解释，在分析过程中存在一定的主观性和片面性，这些问题被语言学家用认知语言学和进化心理学予以解决。在多媒体技术得到普及应用的今天，研究人员提供多种手段与资源来丰富批评话语分析的视角和方法。在实践层面，学者依据批评话语分析框架，使用语言学分析工具，不断扩大研究的领域，持续拓展学术的边界。

相较于中国，CDA 在西方国家的发展历史较长。同许多新生事物一样，伴随着 CDA 数十年发展的是一些学者的质疑之声。一些批评者认为，CDA 缺乏坚实的理论基础，它的发展是伴随着语言学的发展而发展。另一部分学者质疑 CDA 中采用的单向研究过程，认为这种过程对语言理论构建和发展的影响甚微。然而，从另一方面看，这些针对批评性话语分析的批评性观点，对 CDA 在新阶

段的发展具有积极意义，因为这些批评确实为批评性语言分析提供了新的研究视野，创造了新的研究方法，拓宽了研究领域。学者普遍认为，通过汇聚、融合各个研究领域的学科力量，CDA 有望摆脱自身的局限性，从而实现进一步发展。

批评话语分析的发展历程具有复杂性和多维性特征，要求研究者全面把握该领域的学术史脉络与研究现状，更需要从认识论和方法论层面理解其整体发展轨迹。然而，由于学术文献的异质性和研究视角的差异性，学界对该领域的最新进展不会形成共识。基于此，本研究尝试通过文献梳理和分析，提出阶段性认识框架，以期对批评话语分析的学术发展提供参考。

五、结语

批评话语分析（Critical Discourse Analysis，CDA）作为应用语言学的重要分支，近年来在理论和方法上取得了一定的进步，同时也面临诸多机遇和挑战，基于以上分析总结，给出未来的研究建议。1. 中国学者不应局限于认知语言学、系统功能语言学和语料库语言学提供的分析工具，同时，在分析框架的选择上，也不宜仅依赖 Fairclough 三十年前提出的三维分析框架。通过整合多元化的语言学分析工具和更新颖的理论框架，才能更好地体现批评话语分析领域的最新发展理念。2. 批评话语分析被认为是一种话语分析的方法，本文对于学者的启示或许在于我们不能仅仅满足于具体案例的分析，而是要从具体案例的分析中归纳和提升出具有学术价值和意义，并且能够阐释社会现象的话语理论。

参考文献

曹茹、张萌. 五四时期报刊“科学主义”话语的建构与竞争. [J]. 中国新闻传播研究, 2024, (02) : 163-176.

陈静. 美国对华科技政策中的智库角色——基于话语制度主义的分析框架. [J]. 情报杂志, 2024, 43 (11) : 61-67.

陈鹏、童欣安. 高质量发展时期我国产教融合政策的话语生成逻辑. [J]. 职业技术教育, 2024, 45 (30) : 37-44.

代树兰、苗珊. 多模态批评话语分析:特征、方法与策略. [J]. 西安外国语大学学报, 2024, 32 (03) : 33-37.

冯伟、皮野. 论梅兰芳美、苏公演宣传材料中理论话语建构之变异. [J]. 文化遗产, 2024, (01) : 90-97.

黄劲怡、彭宣维. 正式性和权势关系在系统功能模型中的理论归位. [J]. 中国外语, 2024, 21 (02) : 23-33.

刘立华. 批评实在论基础上的话语建构研究. [J]. 外语研究，2024, 41 (01) : 46-50.

刘鹏. 趋近化理论视域下的危机话语研究——基于智利社会危机的案例. [J]. 北京第二外国语学院学报, 2024, 46 (04) : 147-161.

刘苹、董格格. 中美外交部门新闻发布会的中国形象建构比较研究——基于语料库的批评话语分析. [J]. 新闻与传播评论, 2024, 77 (02) : 106-118.

陆祖林、靳彤.1949 年以来语文教材话语流变及特征——基于批评话语的分析.[J].语文建设,2024,(19):61-65+72.

孟艳丽.新媒体婴幼儿英语教育话语中的合法化策略.[J].语言学研究，2024，（01）:221-234.

潘承君.语料库辅助的教材话语分析路径——以大学英语教材为例.[J].当代外语研究,2024,(04):83-94+117.

孙成志、晋鑫哲.日本“一带一路”新闻话语的批评隐喻分析.[J].北京第二外国语学院学报,2024,46(04):133-146.

孙冬阳、陈春华.北极环境话语中的多模态跨距策略.[J].外语学刊,2024,(05):26-33.

唐丽萍、朱田田、杨丽芳.美国大报中的中国经济崛起形象研究——基于语料库的及物性视角“中国对 X 做什么”.[J].外语教学理论与实践,2024,(06):20-33.

王宏俐、闫开伦、张寅.基于语料库与机器学习的推特涉华生态话语研究.[J].外语电化教学,2024,(03):48-55+115.

王晓莉、胡开宝.基于语料库的“小康社会”英译在美英印主流媒体的传播与接受研究.[J].外语电化教学,2024,(03):13-20+110.

王宇康.德国首部《国家安全战略》中的话语空间评析——基于批评认知语言学视角.[J].情报杂志,2024,43(07):97-103+145.

谢群、王晓涵.批评性体裁分析视角下网购商家反馈语的话语类型模式分析.[J].外语学刊,2024,(03):48-55.

辛斌、王永亮.批评话语分析的认知心理学基础.[J].北京第二外国语学院学报,2024,46(04):16-28.

闫潼.基于语料库的新加坡外交话语中的中国形象研究.[J].北京第二外国语学院学报,2024,46(05):27-44.

禹建湘、张浩翔.网络文学研究的多元视角分析与展望——2023 年中国网络文学批评综述.[J].当代作家评论,2024,(03):45-51.

张丹、田路晗、刘立华.基于语料库的中国扶贫国外报道话语研究.[J].山东外语教学,2024,45(02):22-34.

张辉.语言如何构建(社会)现实——批评认知语言学的视角.[J].外语教学,2024,45(05):23-31.

张洁、张露茜.中国书法在“一带一路”东盟国家的传播研究——基于媒体语料库的主题与态度考察.[J].湖南社会科学,2024,(05):166-172.

张翼、徐一楠.人与技术的异化关系:智能手表广告的批评隐喻分析.[J].英语研究,2024,(01):117-126.

赵珞琳、毛婉怡.作为“容器”的网红——基于语料库的“网红”概念史研究.[J].出版科学,2024,32(04):86-98.

赵秀凤、吴雨昕.能源危机政治漫画中蓄意隐喻的批评分析——以“健康与疾病”多模态隐喻场景为例.[J].外语研究,2024,41(02):1-6+112.

周陈新、刘东虹.中美经贸摩擦新闻的修辞博弈话语分析.[J].当代外语研究,2024,(01):113-124.

Fairclough, N. Language and power. [M]. London: Longman， 1989.

Fowler, R., Hodge, R., Kress, G. & Trew, T. Language and control. [M]. London: Routledge and Kegan Paul，1979.

Liu, K., & Guo, F. A review on critical discourse analysis. [J]. *Theory and Practice in Language Studies*, 2016, *6*(5), 1076.

van Dijk, T. A. Discourse analysis as ideology analysis. In C. Schaffner & A. Wenden (Eds.), Language and peace. [M]. Aldershot: Dartmouth, 17-33, 1995.

van Dijk, T. A. Opinions and ideologies in the press. In A. Bell and P. Garrett (Eds.), Approaches to media discourse. [M]. Oxford: Blackwell, 21-63, 1998.

Wodak, R. Critical linguistics and critical discourse analysis. In J. Verschuren, J. O. Ostman & J. Blommaert (Eds.) Handbook of pragmatics-manual. [M]. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 204-210, 1995.

Wodak, R. & Meyer, M. Methods of critical discourse analysis. [M]. London: SAGE Publications， 2001.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG DAGONG

Highest Education（最高学历）：
Doctoral candidate, Kasetsart University

University or Agency（任职院校或单位）：
Harbin Finance University , Harbin City, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
- Applied Linguistics
- Discourse Analysis

Address（地址）：
No.65,Diantan Road, Xiangfang District, Harbin City, Heilongjiang Province, China, post code：150030

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
KANOKPORN NUMTONG

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.(Classical Chinese Literature)

University or Agency（任职院校或单位）：
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Languages, Chinese Literature, Chinese Thai Translation

Address（地址）：
Faculty of Humanities, Kasetsart University. 50 Ngamwongwan, Ladyao, Chatuchak, Bangkok,10900, THAILAND.

Author (3) Information（第三作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SIRIWAN LIKHIDCHAROENTHAM

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.(Philosophy)

University or Agency（任职院校或单位）：
Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University

Field of Expertise（专业领域）：
Philosophy

Address（地址）：
Faculty of Humanities, Kasetsart University. 50 Ngamwongwan, Ladyao, Chatuchak, Bangkok,10900, THAILAND.

大乘中观思想的文献计量统计与分析

THE BIBLIOMETRIC QUANTITATIVE STATISTICS AND ANALYSIS OF MADHYAMIKA IN MAHAYANA BUDDHISM THOUGHTS

汪洋 [1]
WANG YANG
泰国工商大学
Rattana Bundit University
E-mail: 124010490@qq.com

李旻鑫 [2]
LI MINXIN
泰国正大管理学院
Panyapiwat Institute of Management
E-mail: liszt2805@gmail.com

Received: 11 November 2024 / Revised: 12 June 2025 / Accepted: 13 June 2025

摘要

中观学派是印度大乘佛教主要派别之一，由于宣扬龙树（Nāgārjuna）的中观之道而得名。中观理论最早的阐述者和奠基人是 2～3 世纪的龙树和他的弟子提婆。著名的大乘佛教论师，在印度佛教史上被誉为“第二代释迦”， 中观作为一个学派，大约活跃于公元一五〇年至二五〇年之间，而中观今学总体上可被归入反本质主义，它虽然否认恒常独立的自性本质，在世俗上却承认因缘生灭的假有，使人难以理解。本文通过定量的方式，采用文献计量法对知网关于“大乘中观”的文章进行计量统计与分析，通过分析词汇频率以及对前人相关研究的解读，研究发现中观思想的发展走向、对现代社会的影响以及在现代的含义。

关键词：大乘佛教；龙树；中观；唯识；自性

ABSTRACT

The Nāgārjuna’s Mādhyamika (Nagarjuna’s Middle Way) is one of the principal schools of Mahayana Buddhism in India. The foundational framework of Mādhyamaka theory was established by Nāgārjuna and his disciple Āryadeva during the 2nd and 3rd centuries CE. Revered as the "Second Buddha" in Indian Buddhist history, Nāgārjuna and the Mādhyamaka school flourished between 150 and 250 CE. As a philosophical system, Mādhyamaka represents a seminal anti-essentialist tradition. While it systematically

denies the inherent and independent existence of self-nature (svabhāva), it acknowledges the conventional reality of dependent origination (pratītyasamutpāda) and cyclic existence (saṃsāra) – a nuanced perspective that often challenges conventional understanding.This study adopts a quantitative approach, utilizing bibliometric methods to conduct statistical and analytical research on articles related to 'Mahayana Madhyamaka' from the CNKI database. By analyzing term frequency and reviewing previous scholarly interpretations, the research explores the developmental trajectory of Madhyamaka thought, its impact on modern society, and its contemporary significance

Keywords: Mahayana Buddhism, Nāgārjuna’s Mādhyamika, Yogacara, Self-nature

引言

大乘佛教思想的发扬将主要得益于龙树菩萨，龙树菩萨是印度大乘佛教的重要思想家和实践者。龙树菩萨也将作为中观派的创立者而被铭记，中观派的创立一方面将满足佛教思想的创新需求，使佛教能够随着时代的变迁而与时俱进；另一方面将解答众多佛教学者们的困惑。中观思想是大乘佛教的重要组成部分，其核心在于‘缘起性空’的思想”。龙树菩萨的"空"义将体现为对一切法的彻底否定，但这种否定将不是简单的否定一切，而是在否定中包含着肯定。龙树将证明"空"的真正意义在于通过彻底的"荡相遣执"来认清一切法毕竟空的本质。而"空"将成为一切"缘起"事物成立的基础，提示一切法缘生无自性，正因无自性才使因缘生法的存在成为可能。

大乘佛教的中观思想将继续保持其作为佛教最重要思想之一的地位，它作为大乘佛教的精髓，仍将面临许多佛教学者对"空"的误解，将其简单理解为虚无。虽然佛教各宗将继续对"空"作出解释，但由于思想体系、修行方法和传播方式的差异，各宗对"空"的理解仍将存在分歧。可以说，大乘佛教的中观思想在佛教思想发展史上将长期保持其继往开来的重要地位，发挥承上启下的关键作用，值得深入研究。

大乘佛教对现代社会的影响将持续扩大。在伦理与价值观方面，其影响将通过普世慈悲与利他主义等理念得以体现。大乘佛教强调的"菩萨道"及其"无缘大慈、同体大悲"的理念，将继续与现代人道主义和社会公益精神高度契合。佛教慈善组织如慈济基金会将在全球范围内持续开展医疗、教育和环保事业，推动社会福祉的提升；在心理疗愈领域，大乘佛教的禅修和正念技术将被更广泛地应用于现代心理学，成为缓解焦虑、抑郁等心理问题的有效疗法。"空性"哲学将帮助更多人超越执念，其与现代心理学认知行为疗法的相通之处将得到更深入的研究；在生态哲学方面，大乘佛教"依正不二"的理念将为当代生态伦理提供持续的思想支持。一行禅师提出的"相互依存"概念将继续影响佛教环保运动和可持续发展理念。在文化艺术领域，《法华经》《华严经》等经典将继续启发文学影视创作，东亚禅意美学将持续影响现代艺术与生活方式；大乘佛教与现代社会的关系将保持双向互动：一方面，佛教将继续为现代人提供精神资源和伦理框架；另一方面，现代社会的发展将继续促使佛教进行适应性调整。这种互动既会带来全球化传播等机遇，也将面临世俗化等挑战。未来，如果大乘佛教能够保持"批判性融入"的态度，它很可能成为构建更具包容性和可持续性文明的重要

力量。

近年来，藏传佛教研究逐渐从宗教学向历史学、哲学、人类学、社会学等多学科拓展。例如，宗喀巴的《菩提道次第广论》和《密宗道次第广论》因其严密的哲学体系，成为研究中观、唯识思想的重要文本。《大正藏》《宗喀巴师徒三尊文集（对勘本）》等文献的出版，为研究提供了扎实的文本基础。数据库的完善使得“藏传佛教”“宗喀巴”等关键词的计量分析成为可能，揭示研究热点的演变。另外，如：藏传佛教的禅修、正念技术被西方心理学应用，用于缓解焦虑、抑郁，乔·卡巴金（Jon Kabat-Zinn）等学者推动其科学化应用。宗喀巴的“次第修行”思想与认知行为疗法的阶段性训练有相通之处，引发心理学界关注。藏传佛教的“依正不二”（环境与生命一体）观念为生态哲学提供资源。一行禅师的“相互依存”（Interbeing）概念影响环保运动，与当代可持续发展理念契合。在多元文化碰撞中，藏传佛教作为“非西方智慧”的代表，成为反思现代性（如物质主义、个体孤立）的参照系。宗喀巴的戒律改革和显密圆融思想，被视为应对宗教世俗化的典范。宗喀巴思想既扎根西藏，又通过国际学术网络影响全球，反映非西方传统的普适潜力。

以上研究说明大乘中观思想值得深入研究，基于此，本研究将采用文献计量方法对 China National Knowledge Infrastructure (CNKI)四十年来收录的"大乘中观"与"中观思想"相关文献进行系统检索与分析。通过对 1981-2021 年间 392 篇文献的归纳整理，将厘清"空"思想的发展脉络和未来趋势，并探讨佛教"空"观对各学科领域的影响。这项研究的目的在于更好地将佛教思想引入人类精神领域，为人类创造持久的精神价值。

研究目的

本文通过定量的研究方法，采用文献计量的方式对 1981-2021 年中与"大乘中观"和"中观思想"的所有相关文献进行全面检索与统计，总结出大乘中观中“空”的思想精髓与发展趋势。

研究方法

本研究采用定量研究方法对近四十年 CNKI 的有关“大乘中观”与“中观思想”的所有相关文献进行计量统计，检索到 392 篇期刊与论文信息，经人工去除会议和报纸等不相关信息，获得有效信息 389 条，内容包括：作者、作者所在单位、出文机构、篇名、关键词、摘要、出版年份发等信息。依据布拉德福文献分散定律（Bradford’s Law of Scattering）（Vickery，1948），意为某个领域的核心期刊数量较少，而相关文献会分散在许多期刊中的定律，洛特卡定律(Lodka’s Law)（Lotka，1926）和齐普夫定律(Zipf’s Law)（Zipf's，2004）对文献的作者、出文单位、录用机构、词频等指标获取“大乘中观”领域研究趋势，结合文献深读和梳理，对该领域演化历程进行分析与预测。

文献综述

对大乘佛教中观思想研究中一些学者存在不同的观点，Mark Siderits（2003）在《Personal Identity

and Buddhist Philosophy》中将龙树的"空"等同于"还原论物理主义"，忽视中观破执的解脱论目的。Jan Westerhoff（2009，《Nāgārjuna's Madhyamaka》）指出，这种分析哲学路径无法解释《中论》"空即缘起"的辩证逻辑。日本学者梶山雄一（1970）通过梵文残片否定《中论》27 品完整性，但未考虑藏传注疏传统（如月称《明句论》对全品的系统性诠释）。Dreyfus, G. (2003)对梶山雄一的研究方法提出了质疑并给出了改进建议：应采用"跨文本动态校勘法"，对比鸠摩罗什汉译（T1564）、月称藏译（P5224）及梵文断片（如德格版）。在对大乘佛教引入现代的研究方法后对人类做出的贡献：21 世纪初 Lutz et al.（2007）引入了认知科学的研究范式发现，长期禅修者在处理"世俗谛/胜义谛"矛盾命题时，前额叶皮层激活模式与常人显著不同。

通过 Web of Science（WoS）和 Scopus 以 Madhyamaka" OR "Middle Way" OR "中观") AND TS=("Mahayana" OR "大乘")为中心词进行了检索，发现 WoS 有 287 篇，Scopus 有 153 篇，剔除一些与大乘中观思想无关的文献最终纳入本研究的参考文章 WoS 89 篇，Scopus 有 42 篇，主要期刊来自于《佛学研究》《哲学研究》《中国藏学》《世界宗教文化》。高频词：空性(śūnyatā, 68%)、二谛(42%)、缘起(39%)、如来藏(25%)；突现词（Burst Terms）：2010-2015："格鲁派"（宗喀巴研究兴起）；2016-2020："佛教中国化"（政策导向）；2021-2023："数字人文"（方法论转型）。总结学者的观点如下：Mark Siderits（2007）（芝加哥大学）将龙树提出的"空性"解释为"语义非实在论"（《佛教与哲学》2007）这是过度依赖还原论，忽视修行维度；Jan Westerhoff，（2009）（牛津大学）分析《中论》27 品中"否定词"出现频率达 43.7%，提出"空性作为元哲学方法"（《龙树的中观》2009）；梶山雄一（1970）（东京大学）：认为《回诤论》非龙树真作（《中观思想》1970）并建立"中观文献年代判定五标准"。松本史朗（2006）（驹泽大学）：认为"基体说"背离原始佛教（《缘起与空》1989）批判佛教立场，否定如来藏思想；释印顺（1988）（台湾佛学院）：基于 30 年寺院教学经验结合义理与修行，注重汉传注疏传统采用田野调查法提出"性空唯名论"三系判教（《中观今论》1988）；班班多杰（2015）（中央民族大学）：通过藏汉比较，关注政教关系，认为宗喀巴中观思想包含"中国化适应层"（2015），其研究成果被《藏传佛教中国化研究》引用 27 次。

龙树菩萨以缘起性空、中道、二谛为《中论》（Mūlamadhyamakakārikā，龙树）的核心思想而创立中观学派（Madhyamaka-sampradāya）。共有五百渴，全论二十七品，品品都在否定一切法的实有自体。《中论》所运用的讨论方法主要在于破，包括佛教内部所经常使用的蕴、处、界、四谛、十二因缘、因果等范畴也一齐破。中观派的“破”实际上也就是一种“否定”。李振纲（2003）在对关注无之问题的根本追问中，海德格尔思想与大乘中观思想达到了某种内在精神的契合。海德格尔通过追问为什么在者在而无却不在的问题，试图超出形而上学而开显非自我同一性的存在之真理。大乘中观哲学则依缘起法而批驳一切外道理论并彰显空有不二的中观法门。“无”对海德格尔而言是自身遮蔽的澄明，对大乘中观思想而言则是有无双遣的中道观照。据此而言，海德格尔与中观思想走在同一条道路上。虽然路径不同，言语不同，但是在对无之问题的澄清中，在显示出"思"的任务与事情（陈蓓洁，2011）。跨文化哲学对话：海德格尔（Heidegger）对存在本质的否定性诠释，揭示存在（Sein）的真理总伴随着遮蔽（Verbergung）“语言是存在之家（Die Sprache ist das Haus des

Seins: Language is the house of Being)”时，与中观“一切法空，唯假名安立”（prajñaptimātra）形成深刻呼应。二者差异在于海德格尔通过存在论差异（die ontologische Differenz: the ontological difference）的思想展开，而中观依缘起性空（pratītyasamutpāda-śūnyatā）的信念建立，两者的思想都体现“非二非一”的中道精神，但都指向对本质主义思维的根本批判。在佛法中,“空”并不就是“无”，实际上，“空”是指万物自性是空，即使这个房间内挤满了人，其自性仍然是“空”。因为人类语言文字的有限，无法作确切的表达。可简单理解为，“空”即是指事物的变化无常现象。中观的缘起观，是在显现“八不”的中道性，即以一切相依相存的原理为“空”。事实上，离开缘起也无法了解龙树菩萨对空的真正意义。相对，离开“空”便亦无法呈显出中道与缘起的真正意义，这意味着空与缘起及中道都是互相有关联的。

自公元一世纪，龙树从部派佛教的理论中（当时的大乘佛教思想依然属于部派佛教的大背景之下），深刻提炼总结出正确理解“缘起”与“中道”的方法，并以此为出发点解释佛教经典出来的“空”。在大乘佛教中存在两种哲学派别：一是以中观为主的空宗，二是以瑜伽为主的有宗。但是纵观这“空”“有”二宗的理论基础，依旧是始于龙树和提婆的性空学说，后世以著名论典《中论》，《十二门论》,《百论》为哲学核心加之《成实论》，以及《法华经》、《涅槃经》、《胜鬘经》等多经并重形成了综合性的学派，其中比较有代表性的是中国的三论宗，唯识宗。

1.缘起与“空”的关系

龙树菩萨在《中论》中虽然没有太过强调空的观念，但龙树菩萨将空、无自性及缘起都视为同义，也就是说龙树更重视正确观察并理解空的研究方法。空性（Śūnyatā）意指一切事物皆没有自性，因为一切事物依因缘而生起，故一切事物即是空。龙树菩萨在《中论・观有无品》中，把自性定义为“性若是作者，云何有此义？性名为无作，不待异法成”（摩罗什译《中论・观有无品》,《大正藏》第 30 册,19 页下）。即任何一切事物若有自性是不会被改变的，同时也不会依附于其他物的东西。但龙树菩萨又依《般若经》一切皆空的思想，加上其的辩证法来论证一法不由自生，亦不从他生，亦非两者合生，然亦非无因生，即诸法不真而生之观念是虚假的。所谓“众缘中有性，是事则不然，性从众缘出，即名为作法。法若无自性，云何有他性，自性于他性，亦名为他性。离自性他性，何得更有法，若有自他性，诸法则得成”。（摩罗什译《中论・观有无品》,《大正藏》第 30 册，19 页下一 20 页上）。如此，自性与缘起关系是不相容的，即缘起若能成立时，自性当然会遭到否定。反之，自性若是得以成立时，缘起也会遭到否定。依此论意所示，缘起与自性呈现互相矛盾的关系。自性与他性，是相关的概念，反之，亦是各自独立的，又是彼此依存的，亦即两者于互相排斥之同时，又是互相需求的。而因为两者彼此依存，所以即是一切事物皆是缘起的。也就是说，每一件事物都是由一定数量的元素组成的，对于这件事物而言，这些元素是不可或缺的，所以说事物只是一件有各种元素临时组成的集合体，不是真实的存在。依以上所说，缘起是表示无自性，即是空的。反过来说，空是无自性，即是表示没有实体的。所以，可依缘起而契会空性。空性是无自性的，所以依空而缘起一切。如此看来，缘起与空不应该是对立的，而缘起就是空，空就是缘起。

2.中道与空的关系

在讨论“中观学派”时必须探究“中观”的意思，根据佛学解释其字面意思指“正确的见地”，所谓正确就是不存在反命题的真命题，龙树菩萨探究《阿含经》与《般若经》的本意而特明缘起即空亦即中道。清辩在其著作《中观心论》的注释中提出远离有无两个极端就是中道，即是中道定说。例如：生是一边，灭是一边，两边不落即是中道；无明一边，智慧一边，两边不落即是中道；老死一边，老死尽一边，两边不落即是中道；色是一边，空是一边，不落色空即是中道……清辩对中道的理解依然是基于“中观学派”在公元 6 世纪成立之后对中道的理解，在原典中他认为 madhya（中）与 madhyama（是道）没有区别，中即是中道，中观即是对中道的观察并将此观点宣之于口的人。关于空的真义，龙树特别总结了两点：首先，据《八千颂般若经》而言，空是指没有不变或固定本质（自性）的，针对说一切有部为核心的理论体系-----经论要素主义做了深刻批判，强调了佛陀是以智慧来如实观察存在或现象之间的共通关联的，这就是缘起与法性的道理，该道理就是中道。第二，如果任何的存在是具有固定本质的，那么该事物将不受因果影响而起变化，这明显与世间道理和因果律相矛盾。所以，不执著表面现象的任何一边，深入认识其中的因缘，并统一两边的分别，这就是与“空”相应。一切有为法都是因缘所生的假有，本性是空，空是不碍缘起假名的，如《中论》中云若有不空法，则应有空法，实无不空法，何得有空法。

3.二谛（Satya-dvaya）与空的关系

佛教从佛陀以来一直坚持中道的立场。到了龙树菩萨时代，各部派纷争不已，而初期佛法与大乘佛法又处于严重的对抗局面。《般若经》的这种二谛说，是拉回了阿毗达磨歧出的二谛思想，而重新回到缘起无自性的二谛说的立场。而承继《般若经》思想的龙树菩萨，在其《中论》中，亦充分地表现了同样的立场。以“世俗谛（Saṃvṛti-satya）”为“胜义谛（Paramārtha-satya）”的方便性而有其存在的价值，把“胜义谛”当作其真正的目的。这样的“胜义谛”若没有依“世俗谛”的言说来表现，亦不可能知悉。而此中所谓世俗谛者，一切法性空，而世间颠倒，故生虚妄法，于世间是实。即世俗谛是因世人不知诸法性空，而生起种种虚妄、颠倒的言说戏论，这些为达究竟真实的言说，在世间上说为是实。而第一义谛则是诸圣贤真知颠倒性，故知一切法皆空无生。而且，此二谛在作为教法上,亦有其各自的必要性与次序，虽说世俗谛是语言概念表显的层次，毕竟是有所遮蔽，而不能直显真实，然而若不依俗谛，不得第一义，则不得涅架（Nirvana）。总而言之，理解龙树菩萨中观派的“二谛”理论还是要以“中道”思想为基本线索，通过中观派的“第一义”（综合了“性空”与“假有”两方面对事物）真实本质实相的认识。对于“空”和“有”偏向了哪一方都不能认识事物的本质，这亦是空思想的重要基础所在。

综上所述，缘起与空的关系，也即是如同《般若经》中所说的“色即是空，空即是色”的关系。《中论》认为，世间万法都是依靠内部条件因和外部条件缘产生的，所以说不是实有的乞众因缘生法，我说即是空。”空表示万法都由因缘和卿--秘净合而生起，没有固定的实在性，与缘起同义。它的义理否定事物的实在性，否定构成自我与世界的恒存的永久的实体,也否定持有这种见解的看法，也是从因缘观的角度来把握空的义理的；中道与空的关系，龙树菩萨所说的空是指的一种不能用语言分别，不能用概念证明，也不可描述的最高实在，是一种修持者在禅思中能够达到的最高境界。

所谓作有尘沙有，为空一切空。有空如水月，勿著有空空。川如此悟入非空非有，空有不二，就是中道；二谛与空的关系，从哲学逻辑上看这个特征可以分为三个层次来说明：第一，在真实境界中否定掉对“空无一物”的认识。第二，二谛也是依于世俗缘起幻有（幻觉中认为存在）来否定有不变本质的虚妄计较，以此显现胜义中的寂灭性（真实）。第三，从性空上说，缘起而不产生情执就显现出了性空的真相（第一义谛），从幻有上说，自性空依然是缘起假名，套用《金刚经》的逻辑“凡所有相，皆为虚妄”可知所谓空相者，即非空相是名空相而已，故而缘起的灭寂是在空中不碍一切，并非执此“空”的名相。由此可得，缘起、中道与二谛皆是空，可破一切情执，对于空义的正确观察与运用不能落入空相本身，要知道空相本身也无自性，依然是空，所以大乘佛教不但认为我空，法空还进一步阐述了空复空的观点，真空义不是空无一物，而是不碍一切，理解了这一点便可以如实的以“缘起性空”来描述世界本源。

研究结果

1.发表时间分布

CNKI 收录“大乘中观”的研究始于 1981 年，当年发文 2 篇，根据发文的波动频率将“大乘中观”的发文趋势分为三个阶段。第一阶段，年发文量低于 7 篇，称为萌芽期（1981-1998）；第二阶段，发表数量逐渐上升，甚至 2015 年达到 26 篇，称为发展期（1999-2015）；第三阶段，2015 年后发文量出现下滑，但每年的发文量依然维持在 12 篇以上，称为稳定期（2016-2021）。从图 1 可见，“大乘中观”的思想在 2008-2016 的研究最为关注，发文量达到 17-26 篇。（图 1，表 1）

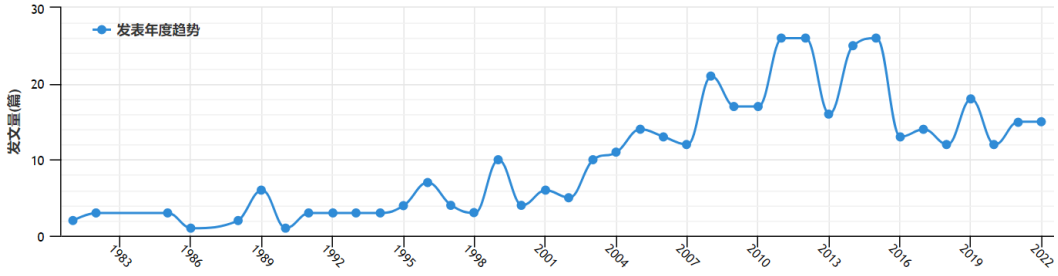

图 1 “大乘中观”文献发文量折线图

表 1 “大乘中观”文献发文量表

时间	数量	时间	数量	时间	数量	时间	数量
1981	2	1994	3	2004	11	2014	25
1982	3	1995	4	2005	14	2015	26
1985	3	1996	7	2006	13	2016	13
1986	1	1997	4	2007	12	2017	14
1988	2	1998	3	2008	21	2018	12
1989	6	1999	10	2009	17	2019	18
1990	1	2000	4	2010	17	2020	12
1991	3	2001	6	2011	26	2021	15
1992	3	2002	5	2012	26		
1993	3	2003	10	2013	16		

2.高产发文机构

从研究的方向来看（图 2，图 3），主要主题前三位为“藏传佛教”（22 篇），“宗喀巴”（20 篇）和“思想研究”（19 篇）。《藏传佛教》教义特征为：大小乘兼学，显密双修，见行并重，并吸收了藏教的某些特点。传承各异、仪轨复杂、像设繁多，是藏传佛教有别于汉地佛教的一个显著特点。《宗喀巴》的佛学思想，主要是基于中观应成派（Prāsaṅgika）的“无我”思想，就是在这样的汉藏佛学大背景中被关注的。《思想研究》聚焦于建设有中国特色社会主义理论的文章。主要主题发文共 242 篇，占全部文献量 61%，这些研究的方向的倾向性，一定程度上反映了该领域的研究方向，在主要研究方向中，佛教哲学 7 篇，哲学思想 6 篇，且最后一篇是在 2011 年完成，近年来未见中观思想与哲学间的研究，可见该领域重视思想在佛教方面的传递与发展，在其它领域均没有显示，说明思想只在佛教方面进行发展，在其它领域的发展和传播关注度很低。

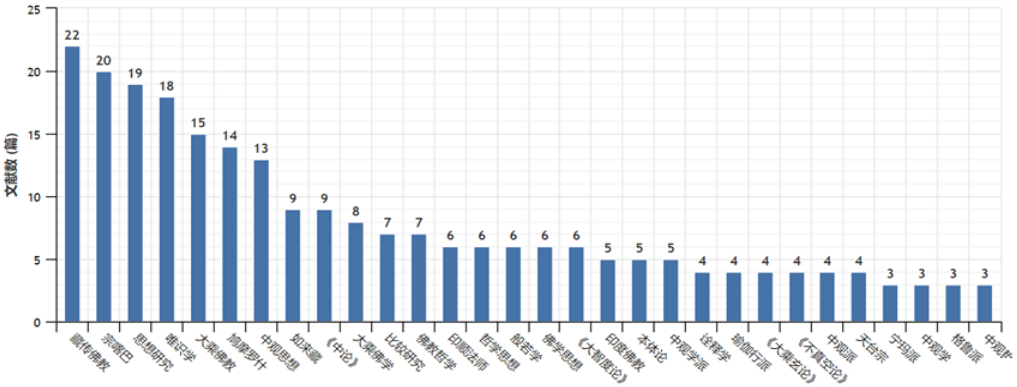

图 2. 发文方向

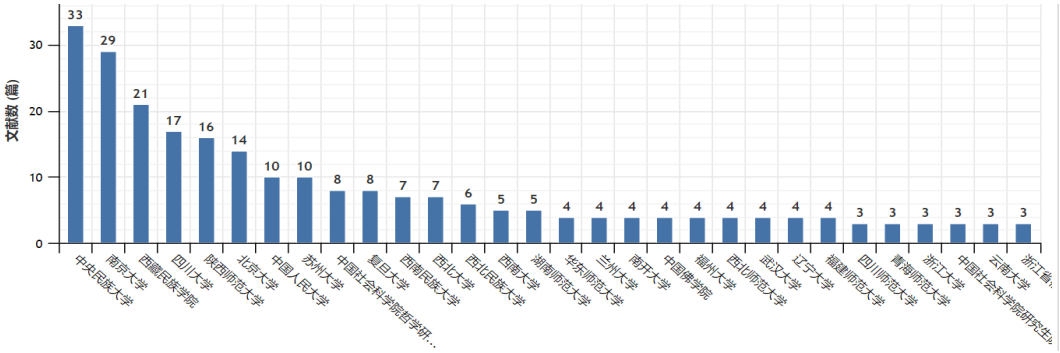

图 3. 发文机构

3.主要研究机构及作者

将 1981 年至 2021 年划分为 30 个时间分区，选取每个分区内全部机构、作者作为分析数据，设定阈值为 4，筛选发文数在 4 篇及以上的机构和作者。国内“大乘中观”研究高产发文单位 24 家（表 2），法音（22 篇）、中央民族大学（18 篇）和佛学研究（15 篇）。发文机构主要是研究院所和文学院，其他学院如四川大学、南京大学、西藏民族大学等也较多关注该领域，可见“大乘中观”的研究具有复合学科属性。

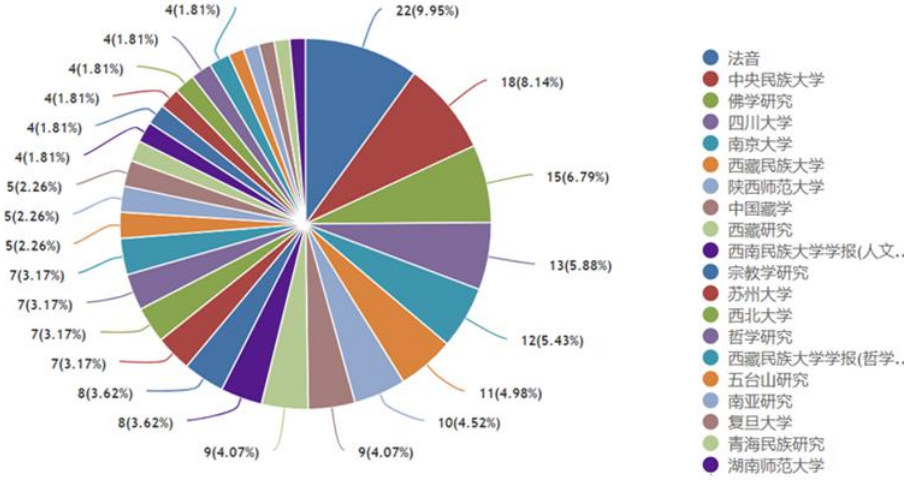

图 4. 发文机构及作者

表 2. 高产作者

序号	作者	频次	序号	作者	频次
1	班班多杰	10	4	乔根锁	6
2	姚卫群	7	5	徐东明	4
3	方立天	6	6	袁宏禹	4

表 3. 高产发文机构表

序号	发文机构	频次	序号	发文机构	频次
1	中央民族大学	33	13	西北民族大学	6
2	南京大学	29	14	西南大学	5
3	西藏民族学院	21	15	湖南师范大学	5
4	四川大学	17	16	华东师范大学	4
5	山西师范大学	16	17	兰州大学	4
6	北京大学	14	18	南开大学	4
7	中国人民大学	10	19	中国佛学院	4
8	苏州大学	10	20	福州大学	4
9	中国社会科学院哲学研究所	8	21	西北师范大学	4
10	复旦大学	8	22	武汉大学	4
11	西南民族大学	7	23	辽宁大学	4
12	西北大学	7	24	福建师范大学	4

高产作者 6 位，研究专长分为三类：（1）专注藏传佛教：班班多杰（10 篇）和乔根锁（6 篇）；（2）关注中国佛教及或宗教的哲学思想：姚卫群（7 篇）、方立天（6 篇）；（3）聚焦思想研究或心理学研究 ：徐东明（4 篇）、袁宏禹（4 篇）。作者学科领域包括藏教、佛教、哲学、心理学等，可见该领域跨学科吸引力。高产作者关于大乘中观的研究多集中于宗教的思想问题，对于跨学科领域，除了哲学与心理学外对其它学科渗透较少。

4.基金项目支持

基金项目的支持数量和级别可反应出国家及各部门政府对研究立项的支持程度。图 4 可以清晰的看出中国对“大乘在观”思想的支持情况，从 2002 年到现在已有 23 篇发文受到了国家、市级的专项基金支持，占文献总量的 5.9%。2021 年达到峰值 4 篇。其中国家级别的国家社科基金 20 篇，江苏省教育厅 1 篇，北京大学 1 篇，国家自然科学基金 1 篇，从此可以看出“大乘在观”思想的研究体系并未形成完善的多层级研究资助体系，更多的是只受到了国家的重视，还未引起省、市级的足够重视，这也是“大乘中观”思想被接纳程度底、发扬速度慢的重要原因。

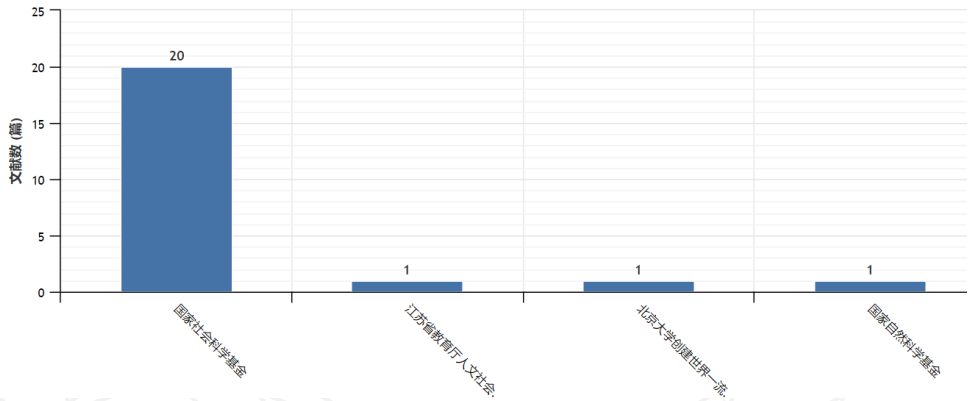

图 6. “大乘中观”基金支持机构图

4.研究热点

通过 CiteSpace 软件对 389 条文献计量统计进行全面检索，以发现本学科或知识域在某一时期发展的趋势与动向，以展示本研究主题研究前沿领域的演进历程。本研究以一年为时间分区，选取每个分区内全部文献进行运算，生成关键词频数据（见表 4），得出频次最高前五位关键词是“大乘佛教”（85 次）、龙树（52 次）、自性（49 次）、唯识学（39 次）和瑜伽学派（36 次）。高频词所呈现出的研究热点包括宏观层面的“如来藏”“印度佛教”“中观派”“佛教思想”，也包括微观层面的“三宗论”“肇论”“八不”等思想形式。

表 4. 研究热点（高频词汇表）

序号	关键词	频次	序号	关键词	频次
1	大乘佛教	85	42	宁玛派	7
2	龙树	52	43	肇论	6
3	自性	49	44	八不中道	6
4	唯识学	39	45	无著	6
5	瑜伽行派	36	46	小乘佛学	6
6	如来藏	34	47	彗远	6
7	印度佛教	30	48	佛教宗派	6
8	中观派	30	49	解深密经	6
9	阿赖耶识	25	50	毕竟空	6
10	实相	23	51	大乘经	6
11	佛教思想	21	52	假有	5
12	僧肇	20	53	译法	5
13	般若学	17	54	译经	5
14	世俗谛	16	55	法身	5
15	格鲁派	13	56	人间佛教	5
16	月称	12	57	汉藏	5
17	三宗论	12	58	上座部	5
18	佛教哲学	12	59	觉囊派	5
19	唯识论	12	60	菩提通次第广论	5
20	提婆	11	61	藏传佛教	5
21	大乘空宗	11	62	佛教中国化	5
22	原始佛教	11	63	大乘起信论	5
23	中国佛教	10	64	有为法	4
24	第一义谛	10	65	法华	4
25	判教	10	66	摩诃衍	4
26	印顺	10	67	八不	4
27	成佛	10	68	十二门论	4
28	中观自续派	10	69	中观庄严论	4
29	空宗	9	70	即万物之自虚	4
30	不真空论	9	71	缘起法	4
31	家七宗	8	72	大乘大义章	4
32	佛教学者	8	73	因明学	4
33	寂护	8	74	依他起性	4
34	佛性	8	75	现观庄严论	4
35	六家七宗	8	76	犊子部	4
36	他空见	8	77	解脱道	4
37	大乘教	7	78	补特伽罗	4
38	吉藏	7	79	宗喀巴大师	4
39	佛教史	7	80	中观宗	4
40	瑜伽师地论	7	81	噶当派	4
41	密教	7	82	汉传佛教	4

5.前沿动态

通过 CiteSpace 软件对关键词中提取突现词，以便追踪到本学科领域的前沿动态。一旦发现某关键词在突现年份区间内出现频次明显高于区间外其它年份，说明该领域研究兴趣突然发生转变。“大乘中观”研究前沿历时变化可分为三个阶段（图 7）。第一阶段（1981-1999）为本位阶段，关注大乘佛教“中观”本身，突现词为中观学派、中观派；第二阶段（2008-2009），关注“中观”派别出处，对中观派的背景，用法，出处以及意识形态进行深入的研究，突现词为大乘佛教、藏传佛教；第三阶段（2011-今）为概念本位，思想更具体、更集中，标志着从 2011 年起学术界对将“中观”作为佛教概念类型加以关注，突现词为中观，在一定程度上反映了该研究领域最明显的学术兴趣转向。

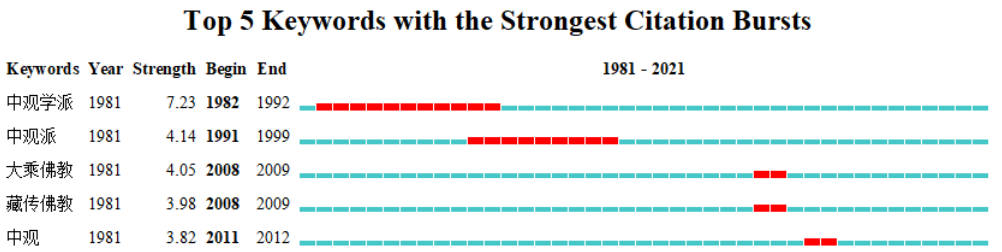

图 7.“大乘中观”关键词图谱

关键词共现聚类图中的每个圆形节点代表一个关键词，节点越大表述出现频次越高，年轮厚度代表在该时间分区里关键词出现的次数。节点由不同颜色的年轮构成，每一个年轮对应该关键词的出现时间，由内到外对应的时间分区由远及近。最早期时间段呈现浅灰到深灰，过渡到冷色调，最近时间呈现暖色调。从图 8 可见，“佛学思想”是图谱中最大节点，且颜色从灰色到红色均有覆盖，说明该主题研究在广泛分布于各年份。“如来藏”、“大乘”、“中观”和“二谛”这四个节点关联紧密，从高频语素聚类中也可看到“大乘”研究的思想转向，不仅关注“中观”“真谛”而且发现已向哲学、心理学及思想研究方向进行拓展。说明大乘中观思想与时俱进，不但在宗教上进行创新发展，而且也在逐渐影响其它领域。整体而言，通过关键词汇的聚类分析发现大乘中观的思想走向，在其它学科拓展领域上的研究还没有形成真正的影响力。

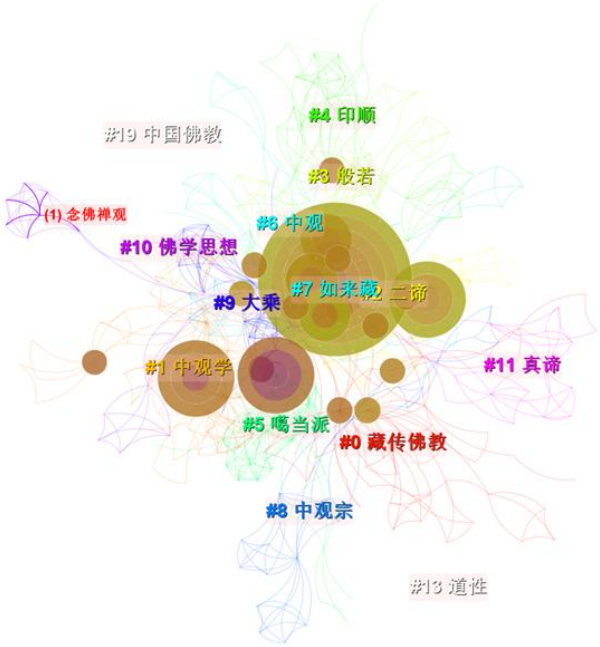

图 8.“大乘中观”关键词聚类图谱

总结与讨论

总结

中观思想倡议，一切事物都是由因缘和合而成，没有独立的自性。通过对现象的分析和解构，帮助人们认识存在的本质，认识到一切都是条件的假相。除了条件和变化，根本找不到独存不变的自性（本体），从而瓦解人们对各种现象产生的自性见。从中观思想来看，任何自性见都会让我们陷入二元对立的世界，成为轮回的基础。唯有摆脱自性见，才能超越二元对立的束缚，通过空性。

讨论

大乘中观的思想以“空”为基础，中观思想强调以不偏不倚的态度看待世界，避免执着于任何一方，从时间轴来看思想的发展可归纳为“自性”“唯识”两条主线，这两条主线也在佛学界形成了“归谬派”与“自立派”，中论整个思想贯穿“空”义，以超越的姿态批判不合中道正见的一切学说。不认为事物是绝对的虚无,也更反对“断灭空”。从来不是为了否定而否定，中观学派的绝对肯定包含在哲学层面的否定中，比如中观思想对于某种存在的否定不代表对于他不存在的接受，并试图以此来肯定他所要揭示的真实，是大乘佛教义理不共世间其他学说，乃至不共小乘佛教理论的显著特点。同时基于中观思想又进一步将大乘佛教对空的认识做了修正，这就是所谓的“妙有（善取空）”与“恶取空”的关系，《菩萨地》作为《中论》思想的延伸与发展，二者都立志于纠正对空的误解。从历史现实来看，这一思想确实在佛教内部产生过对佛学理论发展的破坏作用。那么与此

相对另一方面，中国佛教界开创性的提出了“妙有”“真常”等思想，大多都是对善取空的描述，学者应该这样实事求是的去认知，这样的认知才是没有错误的空观，以此称为善取空，是正确的智慧所洞悉的空性。因此中观思想中的自立派认为应该主动解释空性的真如实相，受此学说影响便逐步诞生了瑜伽行派哲学思想，在中国日后的佛学发展中更是诞生了对中国文化史和思想史皆为影响深远的唯识宗。强调运用中道的立场来说明空，中观思想在某种程度上说是般若思想抨击旧有的学说及外道思想，另一方面又否定其他部派思想，阐扬大乘空义佛法，以此说明人生的真实状态。

近年，将大乘中观思想与现代前沿学科深度结合，构建具有创新性的"缘起性空跨维理论体系"（Pratītyasamutpāda-Śūnyatā Transdisciplinary Theory，简称 PŚTT），根据三大元定理构建新的理论体系，依存性定理：一切现象皆在关系网络中显现（缘起→复杂系统涌现性）；无自性定理：任何存在皆无独立实体（空性→量子退相干理论）；二谛互补定理：绝对真理需通过相对表达呈现（二谛→波粒二象性认知模型）。将"心识流转"表述为量子态叠加创立了量子意识科学（Quantum Consciousness）；解决了神经语言学（Neuro-Linguistic Śūnyatā）的问题，fMRI 显示"空"概念激活大脑默认模式网络（DMN）与语言中枢的负相关（r=-0.65）等，该体系已形成包括 3 个公理、9 个子理论、18 种应用方法的完整架构。大乘中观思想的应用远不止在理论上，实践中也带来了巨大的贡献：心理健康与压力管理，采用中观认知疗法（MCT）将"无自性"观转化为认知重组技术，以上海精神卫生中心试点：对焦虑症患者进行"执著解构训练"，8 周后症状缓解率达 73%（对照组 CBT 为 58%）。教育与人才培养，采用批判性思维课程，用中观辩证法教学：哈佛大学通识课"龙树与波普尔"：学生逻辑谬误识别能力提升 52%，这说明大乘中观思想的研究具有重要的学术价值，以上案例也为未来的研究提供了新的视角

研究不足与展望

本文虽然通过计量法较为清晰地呈现“大乘中观”研究概况、研究热点与前沿动态，为学术研究提供较为客观的数据支持。也存在着一定的不足，本研究主要采用定量的研究方法用计量法对有关“大乘中观”的知网的所有相关文献进行检索，通过对作者、所在机构、收稿机构以及关键词汇进行全面统计，以发现“中观”思想在当代的发展情况以及将来的发展趋势。此种方法没有将作者所有作品内容进行汇总统计，在宏观的“中观”思想研究上有失偏颇。

今后的研究还需引入中国以外其它国家“大乘中观”的思想与发展的研究，并对作者所有发文进行分析，探索大乘中观的在多文化中的交互影响；有助于为今后以“大乘中观”为载体的学术研究和文化交流提供可参考的数据和建议。

参考文献

班班多杰. "从传统向现代转换的典型范例——评《藏传佛教学衔授予办法(试行)》的颁布." 中国宗教 7(2015):2.

陈蓓洁. "海德格尔与大乘中观思想:在"无"之思中相遇." 云南大学学报：社会科学版 10.5(2011):8.

李振纲. "论僧肇的大乘中观般若学思想." 哲学研究 (2003).

齐普夫定律(Zipf's Law)." 晋图学刊 1(2004):1.

释印顺 & Ven, Y. S., 中国禅宗史 [Sejarah Zen China]." *Taipei: Zhengwen chubanshe* (1988).

松本史朗, 肖平, and 杨金萍. 缘起与空:如来藏思想批判——宗教学译丛. 中国人民大学出版社, 2006.

梶山雄一（1970）. 《中观思想の研究》. 春秋社.

Dreyfus, G. (2003)Dreyfus, G. (2003). The Sound of Two Hands Clapping. University of California Press.

Jan Westerhoff（2009，Westerhoff, J. (2009). Nāgārjuna's Madhyamaka. Oxford University Press.

Lotka，1926Lotka, A. J. (1926). The frequency distribution of scientific productivity. Journal of the Washington academy of sciences, 16(12), 317-323.

Lutz et al.（2007）Lutz, A., et al. (2007). Neural correlates of conscious self-regulation of emotion. Journal of Neuroscience, 27(14), 3743-3752.

Mark Siderits（2003）Siderits, M. (2003). Personal Identity and Buddhist Philosophy. Ashgate.

Siderits, Mark . Buddhism as Philosophy. 2007.

Vickery, B. C. (1948). Bradford's law of scattering. Journal of documentation, 4(3), 198-203

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG YANG

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Rattana Bundit University

Field of Expertise（专业领域）：
- Language
- Business Management
- Marketing

Address（地址）：
306 Soi Lat Phrao 107, Khlong Chan, Bang Kapi, Bangkok 10240

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
LI MINXIN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Panyapiwat Institute of Management

Field of Expertise（专业领域）：
Buddhism

Address（地址）：
85/1 Moo 2 Chaengwatthana Road, Bang Talad, Pakkret, Nonthaburi, 11120 Thailand

汉语比喻词计量研究--《现代汉语词典第七版》为研究对象

THE QUANTIFICATION OF CHINESE METAPHOR --"MODERN CHINESE DICTIONARY SEVENTH EDITION" AS THE RESEARCH OBJECT

汪洋 [1]
WANG YANG
泰国工商大学
Rattana Bundit University
E-mail: 124010490@qq.com

SITTICHOK JALERNKIJ [2]
泰国工商大学
Rattana Bundit University
E-mail: Sittichok.jal@icloud.com

王首权 [3]
WANG SHOUQUAN
泰国北曼大学
North Bangkok University
E-mail: 690510299@qq.com

Received: 11 November 2024 / Revised: 12 June 2025 / Accepted: 13 June 2025

摘要

比喻是一种增强语言艺术表达效果的重要修辞手段，是世界上每种语言都具有的修辞表达方式。Jonathan C.（2018）认为“比喻是认知的一种基本方式，通过把一种事物看成另一种事物而认识了它”。比喻能把人或事物描绘得更生动，更形象，更具体，把深刻的道理浅显化，把抽象的概念具体化，成为语言和语言相互沟通、了解必不可少的重要因素。

首先，本文对《现代汉语词典》（第七版）（2019）中的 69000 余条汉语词根据比喻词汇的分类标准进行穷尽式的统计整理，发现一共有 853 个双音节比喻词。然后，对 853 个双音节比喻词采取材料例释法和文献资料的研究方法，以构词法认知语言学等理论构建本文的研究框架，将 853 个双音节比喻词根据词典学与计量语言学的分析方法按照前喻、后喻和全喻的划分标准严格分类。目的是要根据分析结果和比喻词的使用方法挖掘影响汉语认知机制和发展因素；增强学习者对中国文化的理解与沟通，准确使用和掌握比喻词；更好的提升学习者对中国文学作品比喻词修辞的欣赏能力的目的。

关键词：比喻词；认知理论；现代汉语词典（第七版）

ABSTRACT

Metaphor is an important rhetorical means to enhance the expressive effect of language art, and it is a rhetorical expression method that every language in the world has. Jonathan Culler (2018) believes that "metaphor is a basic way of cognition, and we know it by seeing one thing as another thing." Metaphor can describe people or things more vividly, make profound truths simple, and concretize abstract concepts, becoming an indispensable factor for communication and understanding between languages.

First, this article exhaustively sorts out more than 69,000 Chinese words in the "Modern Chinese Dictionary" (7th edition) (2019) according to the classification standards of metaphor vocabulary, and finds that there are a total of 853 disyllabic metaphors. Then, the research methods of material example explanation and literature data are adopted for the 853 disyllabic metaphors. The research framework of this article is constructed with theories such as word formation, cognitive linguistics, and the 853 disyllabic metaphors are strictly classified according to the division standards of pre-metaphor, post-metaphor, and full metaphor according to the analysis methods of lexicography and quantitative linguistics. The purpose is to explore the factors that affect the cognitive mechanism and development of Chinese based on the analysis results and the use of metaphors; to enhance learners' understanding and communication of Chinese culture, and to accurately use and master metaphors; and to better improve learners' appreciation of the rhetoric of metaphors in Chinese literary works.

Keywords: Metaphors, Cognitive theory, Modern Chinese Dictionary

引言

由于每个民族都有不同的信仰，不同的民族文化，不同的语言特点，主要体现在比喻词的使用方法上，这是由于思维、认知的差异造成的。这为比喻词的研究提供了更多的素材，使比喻词的研究成为可能。《现代汉语词典》（第 7 版）（后称《现汉》）是中国现代汉语中型、语文类的辞书，有着很强的规范性和权威性，共计词汇近 69,000 余条。本研究选择在《现汉》中出现的 853 条比喻词进行前喻、后喻和全喻的标准进行归类，进而发现造成汉语比喻词构词和使用方面的影响因素。目前为止，通过对文献的梳理，发现发表的关于比喻词的文章基本以句为单位研究为主，有些研究以词为主但也没有进行穷尽式研究，这对比喻词研究的专注度有非常大的影响，也说明比喻词有很大的探索空间和研究意义，还需要进一步对比喻词进行系统的考察和分析，以便更好地理解和使用比喻词。

研究目的

通过比喻词的名词、动词和形容词三种不同的释义方式，从造词、类别、含义以及使用方法，全方位探究汉语的特点，加强系统性和规范性的研究模式，其目的是为了发现比喻词汇的共时和历时的语言范畴，从比喻词汇的演变过程更深刻理解比喻词的真正含义，进而为汉语言学习者更透彻的了解汉语民族的思维方式以及文化，解决学习者们的正确的用汉语表达、沟通和写作的问题，这对于掌握一门语言来说是非常重要的。本研究的意义如下：1）对汉语的比喻词汇的构成和发展有积极的影响，对比喻词的分类研究有助于探明词语的根源和发展演变的过程，对探索词语的衍生规律也有重要的意义；2）对非母语学习者来说可以有效的记忆、准确的使用，激发非母语学习者对汉语的学习兴趣，提高语言的学习效率；3）对母语学习者来说可以将语言要素和文化要素紧密结合，加强学习者对中华民族的心理认知，促进中国文化的国际传播。

文献综述

研究内容

首先，本文通过构词法理论对汉语复合词的结构进行整理，明确区分比喻词的喻式，比如前喻式比喻词为"修饰语+中心语"偏正结构（如"牛毛"=名素"牛"+名素"毛"），并指出中心语素决定词性（如名素"海"使"人海"成为名词），以及梳理双音节词的词素义与整词义的关系，用以区分喻体成分（如"蛇"在"蛇足"中）与直指成分（"足"）的语义融合过程，体现词汇化中的隐喻投射。然后采用认知语言学理论对词汇的概念进行分析，解释比喻词的认知框架："像 A 一样的 B"（如"弹丸之地"中"弹丸"作为源域映射到目标域"狭小空间"），并将词汇意象图式化来进行分析空间隐喻在比喻词中的体现（如"低谷""顶峰"基于"高低"图式，"前途"基于"路径"图式）。其次，通过词汇语义学理论对双音节词汇的语义场进行分析，将比喻词按源域归类（如动物域"牛毛""蛇足"、自然域"狂涛""春风"、人体域"鼎足""矛头"），揭示汉语偏好哪些认知域作为喻体来源，解释词汇的多义性，区分比喻词的本义（如"饭囊"的字面义）与比喻义（"无用之人"），探讨语义扩展机制。最后，使用词类范畴化理论，通过词性标注（名词/动词/形容词）验证前后喻式比喻词的语法表现，发现名词性占比最高（150/241），这与偏正式构词法在名词中的优势地位一致。分析方法主要采用了词典学与计量语言学方法对双音节词进行了封闭语料的统计，基于《现汉》的全面的统计数据（853 条双音节比喻词），用量化方法证明双音节比喻词的核心地位（占 41.9%），避免主观抽样偏差，并且分析了词长分布规律，通过音节统计（单音节至十音节）验证汉语"双音化"对象征性构词的影响，排除熟语干扰以聚焦词汇层面。

语言认知理论

Ungerer & Schmid（2013）把认知语言学视为研究语言的一种方法，他们认为认知语言学的研究主要由三种方法来表征：经验观（experiencetial view）、凸显观（prominence view）和注意观

（attentional view）。王寅（2011）根据《辞海》（1999）认为认知语言学就是认识，指人认识事物、获得知识的活动，它包括知觉、学习、记忆、言语、思维和问题解决等过程。

文献述评

一直以来，中国很多学者对中文词汇比喻辞格进行了深入的研究，但对比喻词的构成和发展的研究还停留在十几年前。周荐首（1993）先在《比喻词语和词语的比喻义》中将比喻词分成喻指和直指两类，并对比喻词和比喻义进行了明确的区分，纠正了以往关于比喻词和比喻义模糊不清的问题，指出比喻词归属词汇问题，比喻义则归属语义问题，二者不可混淆，更不能相互转化。张培成（2000）的《关于汉语比喻词的几个问题》和杨扬（2008）的《汉语比喻词的再分类及其认知分析》文章中将比喻词进行系统的分析，总结了语言学界一直有争议的观点，并进行了逐一的分析与点评，重新定义了比喻词的概念、名称、性质、分类的部分。李国南（2001）在《辞格与词汇》一文中深入探讨了比喻词在构词，造词的过程中加入了词义转移的功能的特点，对比喻词的发展过程进行了梳理。杨润陆（2004）从语义关系和语法关系出发，在《由比喻造词形成的语素义》文章中提出比喻词中喻指语素的比喻用法的形成受到当时的情况和条件影响，并对此进行了深入的分析、解释和说明。

研究方法

本研究从语言认知学的角度出发，对汉语比喻词汇在使用中出现的表现形式、认知特点进行深入研究。本研究根据词典学与计量语言学理论，采用词汇统计的分析方法，首先，根据汉语比喻词汇特性归纳比喻词汇，对《现汉》的双音节比喻修辞词汇作穷尽的统计，以比喻词构词法为基础对比喻词汇进行构词分类，再依据其属性作定量研究，然后采用材料例释法进行对比分析，比较现代汉语比喻词汇的不同构词特点，测定它们之间的互通方式或相互关系。本研究依据孟晓慧（2007）的分类方法对《现汉》的双音节词汇进行比喻词汇的划分，然后依据周荐（1993）与杨润陆(2004)的比喻词汇分类方法对《现汉》比喻词汇进行前喻、后喻和全喻的划分，这是为了使其在句子中比喻词前后的搭配可以更准确的使用；接下来依据肖模艳(2008)的研究方法对比喻词汇进行定性，目的是为了使这些比喻词在句子中准确的应用。

研究结果

1. 数据来源

通过对《现代汉语词典》（第七版）（以下称《现汉》）中词目词长的进行穷尽式统计发现（词长，即词的长度）：《现汉》（第七版）收录比喻词汇共计 2037 条，具体情况如下

比喻词音节数量	数量	比喻词占比（%）
单音节比喻词	57	2.8
双音节	853	41.9
三音节	278	13.6
四音节	749	36.8
五音节	27	1.3
六音节	26	1.3
七音节	21	1
八音节	23	1.1
九音节	2	0.1
十音节	1	0.05
总计	2037	100

2. 比喻词类别

2.1 汉语前喻式比喻词类别

喻体成分在前，直指成分在后，前一成分修饰限制后一成分的比喻词称之为前喻式比喻词。简单的说，就是以 A 和 B 代表复合词的两个构词语素，这种类型的复合词能进入“像 A 一样（的）B”的语义框架，其语意是前轻后重，这种前喻式复合词的内部结构通常是偏正式。在《现汉》（第 7 版）中，双音节前喻式比喻词一共有 241 个，分别有名词、动词、形容词三种词性，其数量约占双音节比喻词总数的 28.3%。通常来说，前喻式比喻词中的直指成分代表事物或行为本身，喻体成分对事物或行为进行说明和解释，其意义可以理解为“像……一样”。例如“弹丸”一词，就是描述弹弓所用的铁丸或泥丸，枪弹的弹头，作比喻用法时用来比喻地方狭小，例句：这个国家虽是弹丸之地，却拥有丰富的文化遗产。（比喻国土狭小）。“饭囊”一词，本意是装饭的口袋，比喻成没有用的人，例句：他整天游手好闲，不学无术，简直是个饭囊！（比喻无能之人）。除此之外，类似词汇如下：

暗潮 暗箭 暗礁 暗流 鳌头 傲骨 板眼 半路 包袱 保皇 抱腰 曝光
彼岸 闭关 闭口 变天 变种 标兵 冰炭 并肩 病根 病魔 材料 苍黄
草包 草芥 插脚 插曲 插身 插手 插足 长龙 长舌 长线 长夜 彻骨
掣肘 沉痼 沉渣 撑腰 成材 成器 成文 澄清 迟暮 宠儿 愁云 出轨
出笼 出路 出山 出台 出头 出血 出阵 雏儿 垂涎 春风 春晖 春梦
椿萱 搭桥 弹丸 刀俎 低潮 低调 低头 底牌 玷污 钓钩 掉队 掉价
顶峰 顶缸 顶礼 鼎足 定弦 东风 动脉 恶魔 恶煞 法宝 法网 翻版
翻车 翻船 翻身 翻天 反哺 反刍 反映 饭囊 饭桶 放手 放羊 废物
风尘 覆辙 改辙 高潮 高调 高峰 攻关 攻坚 谷底 鬼胎 国宝 毫末
鸿毛 宦海 火坑 祸水 尖刀 见鬼 僵尸 接榫 金石 禁脔 九鼎 九霄
救星 巨人 巨星 涓滴 开火 揩油 靠边 靠山 刻骨 空腹 口碑 口径

枯肠 苦果 苦海 苦水 垮台 狂飙 狂潮 狂涛 浪潮 浪花 浪头 落架
离辙 立地 连环 连珠 了账 林薮 鳞爪 灵犀 漏卮 矛头 萌芽 猛将
面貌 铭心 命脉 魔怪 魔鬼 魔窟 魔王 魔掌 魔爪 难关 凝脂 牛毛
攀缘 皮肤 皮毛 漂泊 漂浮 飘零 拼命 瓶颈 歧途 骑墙 卡壳 前途
前奏 穷途 全豹 人海 色彩 色调 铩羽 山头 上马 上台 上游 上阵
蛇蝎 蛇足 伸腰 伸手 始祖 束手 睡魔 说教 硕果 死角 死路 死棋
逃兵 天堂 天仙 天渊 铁杆 铁拳 铁蹄 停摆 脱兔 崴泥 亡灵 王国
下风 下马 下文 下游 小鞋 朽木 妖精 咬群 银鹰 应卯 雨露 欲火
皂白 炸窝 朝露 智囊 转轨 转脸 转身 转磨 走狗 低谷 顶风 割肉
商海

2.1.1 前喻式名词性比喻词

《现汉》（第 7 版）中，前喻式名词性比喻词一共有 150 个，其数量占比喻词总数的 17.7%。前喻式名词性比喻词一般是由“名素+名素”“动素+名素”“形容素+名素”构成，第二个名素是中心成分，对词性起决定作用，表示词的本质属性，第一个名素通常代表形状、性质、功能、色彩、状态等，对第二个名素起修饰限制作用。例如，“牛毛”一词由名素“牛”和名素“毛”构成，名素“牛”从性质上修饰限制名素“毛”，名素“毛”表示“牛毛”一词的本质属性，比喻很多、很密或很细，比如：牛毛细雨、苛捐杂税，多如牛毛；“人海”一词由名素“人”和名素“第”构成，名素“人”从状态上修饰限制名素“海”，名素“海”表示“人海”一词的本质属性，比喻状态象汪洋大海一样的人群，例句：演唱会入口处人海汹涌。除此之外，类似词汇如下：

暗潮 暗箭 暗礁 暗流 鳌头 傲骨 板眼 半路 包袱 彼岸 标兵 冰炭 病根
病魔 材料 草包 草芥 插曲 长龙 长舌 长夜 沉痼 沉渣 成文 迟暮 宠儿
愁云 出路 雏儿 春风 春晖 春梦 椿萱 弹丸 刀俎 低潮 低调 底牌 钓钩
顶峰 鼎足 东风 动脉 恶魔 恶煞 法宝 法网 翻版 饭囊 饭桶 废物 风尘
覆辙 高潮 高调 高峰 谷底 鬼胎 国宝 毫末 鸿毛 宦海 火坑 祸水 尖刀
僵尸 金石 禁脔 九鼎 九霄 救星 巨人 巨星 涓滴 口碑 口径 枯肠 苦果
苦海 苦水 狂飙 狂潮 狂涛 浪潮 浪头 连环 连珠 林薮 鳞爪 灵犀 漏卮
矛头 猛将 面貌 命脉 魔怪 魔鬼 魔窟 魔王 魔掌 魔爪 难关 凝脂 牛毛
皮肤 皮毛 瓶颈 歧途 前途 前奏 穷途 全豹 人海 色彩 色调 山头 上游
蛇蝎 蛇足 始祖 睡魔 硕果 死角 死路 死棋 逃兵 天堂 天仙 天渊 铁拳
铁蹄 脱兔 亡灵 王国 下风 下文 下游 小鞋 朽木 妖精 银鹰 雨露 欲火
皂白 朝露 智囊 走狗 低谷 商海 浪花

2.1.2 前喻式动词性比喻词

《现代汉语词典》（第 7 版）中，前喻式动词性比喻词一共有 87 个，其数量约占比喻词总数的 10.1%。前喻式动词性比喻词一般由“名素+动素”“动素+动素”构成，其中有一个动素是中心

成分，对词性起决定作用，表示词的本质属性，名素通常代表行为、方式、特性等，对动素起修饰限制作用。例如，“咬群”一词由名素“群”和动素“咬”构成，名素“群”表示同类众多的特性，因此名素“群”从特性上修饰限制动素“咬”，动素“咬”表示“咬群”一词的本质属性，比喻某个人常跟周围的人闹纠纷，例句：网络暴力本质是虚拟空间的群体性咬群行为。“漂泊”一词由动素“漂”和动素“泊”构成，动素“漂”代表浮在液体上不动或顺着风向、流向而移动，因此动素“泊”从动作上修饰限制动素“漂”，动素“泊”表示“漂泊”一词的本质属性，比喻职业生活不固定，东奔西走，例句：当代人的精神漂泊感比地理位移更深刻。“下马”一词由名素“马”和动素“下”构成，名素“马”代表善跑，供人骑或拉东西的哺乳动物，引申为目前所在的职位或环境，因此名素“马”从行为方式上修饰限制动素“下”，动素“下”表示“下马”一词的本质属性，比喻停止或放弃某项重大的工作、工程、计划等，例句：因环保评估未达标，市政府决定下马该化工厂扩建项目。除此之外，类似词汇如下：

保皇　抱腰　曝光　闭关　闭口　变天　变种　并肩　插脚　插身　插手　插足　彻骨
掣肘　撑腰　成材　成器　出轨　出笼　出山　出台　出头　出血　出阵　垂涎　搭桥
低头　玷污　掉队　掉价　顶缸　顶礼　定弦　翻车　翻船　翻身　翻天　反哺　反刍
反映　放手　放羊　改辙　攻关　攻坚　见鬼　接榫　开火　揩油　靠边　刻骨　空腹
垮台　落架　离辙　立地　了账　萌芽　铭心　攀缘　漂泊　漂浮　飘零　拼命　骑墙
卡壳　铩羽　上马　上台　上阵　伸腰　伸手　束手　说教　停摆　崴泥　下马　咬群
应卯　炸窝　转轨　转脸　转身　转磨　顶风　割肉　砸锅

2.1.3 前喻式形容词性比喻词

《现代汉语词典》（第 7 版）中，前喻式形容词性比喻词一共有 4 个，其数量约占比喻词总数的 0.47%。前喻式形容词性比喻词一般是由“名素+形素”“动素+形素” “形素+形素”构成，其中形素是中心成分，对词性起决定作用，表示词的本质属性，名素通常代表某种性质，对形素起修饰限制作用。例如，“苍黄”一词由名素“苍”和形素“黄”构成，名素“苍”代表天空的颜色，因此名素“苍”从颜色上修饰限制形素“黄”，形素“黄”表示“苍黄”一词的本质属性，本意为黄而发青，灰暗的颜色，比喻事物的变化，例句：青铜器铭文在苍黄锈蚀中愈发深邃。“铁杆”一词由名素“铁”和形素“杆”构成，名素“铁”从性质上修饰限制形素“杆”，形素“杆”表示“铁杆”一词的本质属性，形容顽固不化，比喻象铁一样坚硬，例句：这位明星有一批铁杆粉丝，无论他做什么都全力支持。“澄清”一词由动素“澄”和形素“清”构成，动素“澄”从状态上修饰限制形素“清”，形素“清”表示“澄清”一词的本质属性，本意为使浑浊变为清明，作比喻词汇时为肃清混乱局面，例句：外交部连夜召开记者会澄清不实报道。除此之外，类似词汇如下：

苍黄　长线　澄清　铁杆

2.2 汉语后喻式比喻词类别

喻体成分在后，直指成分在前的比喻词称之为后喻式比喻词。同样以 A 和 B 代替复合词内部的两个构词语素，后喻式的能产性从整体来讲不如前喻式强。其中以后喻式创造的新词语以名词性的

居多，相对而言，动词性的和形容词性的较少；内部结构上也不如前喻式整齐，显示出复杂多样的特点来。在《现汉》（第 7 版）中，后喻式比喻词一共有 38 个，分别有名词、动词两种词性，其数量约占比喻词总数的 4.5%。后喻式比喻词不但能产性较弱，且名词性比喻词居多，后喻式动词性比喻词较少，形容词没有。例如，“鲸吞”一词本意是像鲸鱼一样地吞食，多用来比喻吞并土地等；“蠹虫”本意是咬器物的虫子，比喻危害集体利益的坏人，例句：这些贪污扶贫资金的蠹虫，必须受到法律严惩。除此之外，类似词汇如下：

棒喝　堡垒　鼻祖　秕糠　壁垒　蚕食　蝉蜕　雌伏　毒素　赌本　蠹虫　盾牌　粪土
锋芒　光明　龟鉴　龟缩　虎口　虎穴　鸡肋　鲸吞　块垒　龙头　梦话　泥沼　泉源
鹊起　鼠窜　兔脱　瓦全　网罗　猬集　蜗居　纤毫　蝇头　玉碎　云集　雪藏

名词性的后喻式结构呈现出和前喻式结构一样的特点，都以定中偏正式占优势。动词性的后喻式词语为动宾式结构。形容词性的是补充式。

2.2.1 后喻式比喻名词

《现汉》（第 7 版）中，后喻式名词性比喻词一共有 24 个，其数量约占比喻词总数的 2.8%。后喻式名词性比喻词一般有“名素+名素”和“动素+名素”两种形式。在“名素+名素”的形式中，第一个名素为直指成分，代表事物本身或事物的性质、形状、功能等，揭示词义类属与词义中心，第二个名素为喻体成分，对第一个名素起修饰限制作用。例如，“龙头”比喻带头的人或事物，全词由名素“龙”和名素“头”构成，名素“龙”为直指成分，是“龙头”一词的语义中心，表示头领，名素“头”是名素“龙”的修饰限定成分，喻指起主导作用的人或事物。“鼻祖”比喻创始人，全词由名素“鼻”和名素“祖”构成，名素“鼻”为直指成分，是“鼻祖”一词的语义中心，表示开创，揭示词义类属，名素“祖”是“鼻祖”一词的喻体成分，对名素“鼻”起修饰限定作用，表示始祖。“蝇头”比喻非常小，全词由名素“蝇”和名素“头”构成，名素“蝇”是“蝇头”一词的直指成分，是词义的中心，名素“头”是“蝇头”一词的喻体成分，名素“头”修饰限制名素“蝇”，例句：他不愿为蝇头小利毁掉多年商誉。除此之外，类似词汇如下：

堡垒　鼻祖　秕糠　壁垒　蝉蜕　毒素　赌本　蠹虫　盾牌　粪土　锋芒　光明
龟鉴　虎口　虎穴　鸡肋　块垒　龙头　梦话　泥沼　泉源　蜗居　纤毫　蝇头

2.2.2 后喻式动词性比喻词

《现汉》（第 7 版）中，后喻式动词性比喻词一共有 14 个，其数量约占比喻词总数的 1.7%。在“动素+名素”的形式中，动素为直指成分，表示事物的动作或行为的方式，同时也是语义中心，名素为喻体成分，名素修饰限制动素。例如，“蚕食”本意为蚕吃桑叶，作比喻词汇时比喻逐步侵占，例：蚕食政策。全词由动素“食”和名素“蚕”构成，名素“蚕”对动素“食”起修饰限定作用，动素“食”是直指成分，指出“蚕食”是象蚕一样吃桑叶，揭示词义的中心，名素“蚕”是喻体成分，表明“蚕食”的状态是慢慢的吞噬。“鼠窜”比喻像老鼠那样惊慌逃走，“鼠窜”一词由动素“窜”与名素“鼠”构成，名素“鼠”修饰限制动素“蹿”，动素“蹿”是直指成分，表示该动作具有逃跑的功能，表明该词的语义中心，名素“鼠”是喻体成分，显示“鼠窜”的状态落荒而逃；

“网罗”比喻束缚人的东西，形状像网，或像网一样纵横交错的组织或系统，“网罗”一词由动素“罗”和名素“网”构成，名素“网”修饰限制动素“罗”，动素“罗”是直指成分，表示该工具具有捕捉的功能，表明该词的语义中心，名素“网”是喻体成分，显示“网罗”的形状像网一样，例句：这本词典网罗了各地方言特色词汇。除此之外，类似词汇如下：

棒喝　蚕食　雌伏　龟缩　鲸吞　鹊起　鼠窜　兔脱　瓦全　网罗　猬集　玉碎

云集　雪藏

2.3 汉语全喻式比喻词类别

纯喻式也称为全喻，词语整个意思都是比喻，不大容易透出实际的词义，也可以说纯喻式只用到词语的比喻义，而不用它的实际义。在《现代汉语词典》（第 7 版）中，全喻式比喻词一共有 574 个，其数量约占比喻词总数的 67.4%，在比喻词中具有绝对优势。全喻式比喻词的意义不是语素意义的简单相加，它与所反映的客观事物之间没有直接的关系，而是通过曲折的比喻式的关联来表达词的实际意义。例如“膀臂”一词，从字面解释上来看“膀”和“臂”分别是指身体的两个部分，当作为身体的两个部分的意义来使用时，“膀臂”是“膀”和“臂”语素意义的简单相加，而“膀臂”在成词时则是表达一个整体意义，比喻得力的助手。“豺狼”一词也是如此，从字面解释上来看“豺狼”是指“豺”和“狼”，当“豺狼”成词时就形成一个整体的意义，比喻凶恶残忍的人；如“露水”以“形状如露水”这个内部形式比喻短暂的、易于消失的现象。露水的本意为空气中水分夜间遇冷凝结在物体上形成的水珠，样子像个小水滴。“辫子”以“样子像辫子”这样的内部形式来比喻一种像辫子一样的把柄，例句：做事要小心，不要被领导抓到小辫子。这样的词语由于喻体经常代替本体来表示客观事物，所以在使用时已经忽略了它的比喻功能，喻体和本体合二为一，直接感知到本体。由于这一类词语只出现喻体，不出现本体，所以也被称为“借喻式”。类似词汇如下：

熬煎　扒皮　把柄　拜倒　搬兵　膀臂　报销　悲剧　本末　本钱　蹦跶　逼命　鼻酸

比肩　庇荫　敝屣　避风　臂膀　边幅　鞭策　鞭挞　冰霜　并茂　伯乐　伯仲　搏斗

补课　哺育　步武　豺狼　长河　沉淀　沉浮　沉积　沉浸　沉醉　城府　吃素　赤裸

赤子　重演　抽风　处女　穿线　创伤　疮疤　疮痍　窗口　吹灯　唇齿　唇舌　唇吻

雌雄　催命　蹉跌　打鼓　打滚　大炮　旦夕　刀口　倒挂　倒悬　登台　帝国　点将

垫背　钓饵　钓竿　跌跤　钉子　动荡　动力　冻结　斗法　饵饵　堵嘴　短线　断代

兑现　舵手　恶浪　二线　发疯　发热　发指　藩篱　樊篱　樊笼　反弹　饭碗　泛滥

方圆　放毒　放火　放屁　飞鸿　飞跃　肺腑　沸腾　分赃　丰碑　风暴　风波　风浪

风霜　风头　风雨　疯狂　烽火　幅度　福音　斧凿　俯首　腹心　干城　干净　甘苦

肝胆　钢铁　杠杆　膏血　膏泽　搁浅　葛藤　根基　根植　更生　更张　耕耘　工具

公害　攻错　勾魂　狗熊　构架　够本　彀中　古董　股肱　骨干　骨架　骨头　怪圈

关键　关门　管窥　归根　圭角　轨迹　轨辙　果实　过热　寒窗　合流　合辙　河汉

黑马　黑手　黑窝　横波　红旗　红心　红云　鸿沟　鸿雁　后路　后门　后台　后院

呼吸　虎狼　花腔　花絮　滑坡　画卷　坏水　还愿　换马　换血　黄金　幌子　灰色

挥洒 回潮 回春 会战 昏聩 活路 火候 机杼 肌体 基石 汲引 继武 加油
葭莩 架空 架子 间架 煎熬 鹣鲽 剪影 践踏 将军 降温 交账 胶着 揭幕
节奏 解剖 芥蒂 斤两 金瓯 津梁 津要 筋节 锦绣 进门 近视 浸透 经纶
精髓 警钟 旧梦 旧雨 旧账 巨擘 角色 绝门 开花 开锣 开门 开炮 磕碰
刻板 肯綮 窟窿 傀儡 拉锯 拉套 拉线 蓝图 稂莠 牢笼 老巢 老路 老牌
老账 雷霆 冷风 连理 联袂 炼狱 粮仓 两极 两栖 亮相 料子 琳琅 灵魂
领先 溜边 流产 流失 陆沉 路人 露水 鸾俦 鸾凤 卵翼 乱营 麻醉 脉络
盲目 毛病 茂盛 帽子 眉睫 美梦 门户 门面 闷雷 萌发 迷路 迷雾 谜底
谜团 面纱 苗子 明灯 末路 目论 沐浴 难产 内耗 能量 逆流 啮噬 牛马
牛皮 扭曲 脓包 怒潮 怒吼 爬升 爬行 拍板 抛锚 泡影 炮灰 喷粪 澎湃
碰壁 脾胃 貔虎 偏枯 屏藩 破产 铺路 旗手 旗帜 起步 气候 气味 气焰
千金 牵线 前列 前台 前夕 墙脚 乔迁 桥梁 翘楚 窃取 亲人 琴瑟 禽兽
青天 青眼 青云 青紫 倾斜 秋波 秋毫 秋水 屈膝 裙带 群芳 燃烧 染缸
热浪 热气 热血 认账 熔炉 蹂躏 肉眼 散架 扫地 筛糠 伤疤 上供 烧香
韶光 伸缩 参商 神仙 渗入 渗透 升华 升温 生根 失手 诗篇 食指 视线
收获 收篷 手臂 手心 手足 寿命 曙光 摔打 水分 水火 说话 松绑 溯源
算盘 缩手 台阶 台盘 抬头 坦途 蹚道 堂奥 烫手 饕餮 桃李 陶钧 陶冶
陶铸 套数 套子 提携 醍醐 天兵 天国 天机 跳槽 铁打 同调 痛痒 头筹
头角 突击 涂炭 屠夫 退坡 蜕化 吞吐 脱钩 唾余 弯路 腕力 畏途 胃口
瘟神 龌龊 乌云 污点 西风 豁壑 袭击 洗手 线索 陷阱 陷入 献宝 香花
响应 向隅 消化 小丑 小将 斜路 携手 卸肩 心潮 心脏 辛辣 心酸 新雨
星火 续貂 悬空 旋踵 渲染 学舌 血泪 血肉 血腥 血液 咽喉 烟火 烟幕
炎凉 阎王 秧子 妖孽 腰眼 腰斩 要价 要津 一斑 异彩 挹注 夤缘 荫庇
鹰犬 鹰隼 硬化 喁喁 油水 余沥 鱼肉 鱼雁 羽翼 渊海 渊薮 渊源 园丁
源流 跃进 云散 云雾 云烟 孕育 运营 运转 酝酿 杂烩 栽培 宰割 凿枘
战略 战术 战云 章法 掌舵 招魂 着数 爪牙 找病 折射 针脚 桢干 阵脚
阵痛 阵线 争鸣 支流 支柱 枝节 枝蔓 指南 指针 桎梏 中游 众人 肘腋
珠玑 主将 主角 主流 杼轴 柱石 转弯 转轴 撞车 撞墙 赘疣 滋味 自流
走廊 走卒 做戏 包装 并轨 布网 充电 搭车 淡出 淡入 登陆 放水 花季
接轨 克隆 亮点 盲点 盲区 缺阵 夕阳 造血 朝阳 安澜 辫子 马脚 压阵
作呕 砸锅

2.3.1 全喻式名词性比喻词

《现汉》(第 7 版)中，全喻式名词性比喻词一共有 331 个，其数量约占比喻词总数的 38.8%。全喻式名词性比喻词一般是由“名素+名素”、“形素+名素”、“动素+名素”构成，表示某种事物或

抽象概念。在“名素+名素”的形式中，第一个名素和第二个名素结合成词，形成一个整体意义。例如，“饭碗”由名素“饭”和名素“碗”结合成词，“饭碗”的意义不是名素“饭”和名素“碗”意义的简单相加，而是比喻职业。“狗熊”由名素“狗”和名素“熊”结合成词，“狗”和“熊”分别代表狗和熊，“狗熊”的意义不是“狗”和“熊”意义的简单相加，而是比喻怯懦无用的人。“画卷”由名素“画”和名素“卷”结合成词，“画”和“卷”分别指用笔或类似笔的东西做出线或作为标记的文字或成卷轴形的画，“画卷”的意义不是“画”和“卷”意义的简单相加，而是比喻壮丽的景色或动人的场面。在“形素+名素”的形式中，形素和名素结合成词，形成一个整体意义。例如，“黑马”由形素“黑”和名素“马”结合成词，“黑马”的意义不是形素“黑”和名素“马”意义的简单相加，而是比喻实力难测的竞争者或出人意料的优胜者。“花腔”由形素“花”和名素“腔”结合成词，“花腔”的意义不是形素“花”和名素“腔”意义的简单相加，而是比喻花言巧语。“灰色”由形素“灰”和名素“色”结合成词，“灰色”的意义不是形素“灰”和名素“色”意义的简单相加，而是比喻颓废和失望，有时也比喻态度暧昧。在“动素+名素”的形式中，动素和名素结合成词，形成一个整体意义。例如，表全喻式比喻词的类别“怒潮”由动素“怒”和名素“潮”结合成词，“怒潮”的意义不是动素“怒”和名素“潮”意义的简单相加，而是比喻声势浩大的反抗运动。“创伤”由动素“创”和名素“伤”结合成词，“创伤”的意义不是动素“创”和名素“伤”意义的简单相加，而是比喻物质或精神遭受到的破坏或伤害，例句：经济危机造成的产业创伤需要十年修复。除此之外，类似词汇如下：

把柄 膀臂 悲剧 本末 本钱 敝屣 臂膀 边幅 冰霜 伯乐 伯仲 豺狼 长河
城府 赤子 处女 创伤 疮疤 疮痍 窗口 唇齿 唇舌 唇吻 雌雄 大炮 旦夕
刀口 帝国 钓饵 钓竿 钉子 动力 饵饵 舵手 恶浪 二线 藩篱 樊篱 樊笼
饭碗 方圆 飞鸿 肺腑 丰碑 风暴 风波 风浪 风霜 风头 烽火 幅度 福音
斧凿 腹心 干城 甘苦 肝胆 钢铁 杠杆 膏血 膏泽 葛藤 根基 工具 公害
狗熊 构架 彀中 古董 股肱 骨干 骨架 骨头 怪圈 关键 圭角 轨迹 轨辙
果实 寒窗 河汉 黑马 黑手 黑窝 横波 红旗 红心 红云 鸿沟 鸿雁 后路
后门 后台 后院 虎狼 花腔 花絮 画卷 坏水 黄金 幌子 灰色 活路 火候
机杼 肌体 基石 葭莩 架子 间架 鹣鲽 将军 节奏 芥蒂 斤两 金瓯 津梁
津要 筋节 锦绣 经纶 精髓 警钟 旧梦 旧雨 旧账 巨擘 角色 绝门 肯綮
窟窿 傀儡 蓝图 稂莠 牢笼 老巢 老路 老牌 老账 雷霆 冷风 炼狱 粮仓
两极 料子 琳琅 灵魂 路人 露水 鸾俦 鸾凤 脉络 毛病 帽子 眉睫 美梦
门户 门面 闷雷 迷雾 谜底 谜团 面纱 苗子 明灯 末路 目论 内耗 能量
牛马 牛皮 脓包 怒潮 泡影 炮灰 脾胃 貔虎 屏藩 旗手 旗帜 气候 气味
气焰 千金 前列 前台 前夕 墙脚 桥梁 翘楚 亲人 琴瑟 禽兽 青天 青眼
青云 青紫 秋波 秋毫 秋水 群芳 染缸 热浪 热气 热血 熔炉 肉眼 伤疤
韶光 参商 神仙 诗篇 食指 视线 手臂 手心 手足 寿命 曙光 水分 水火

算盘 台阶 台盘 坦途 堂奥 饕餮 桃李 陶钧 套数 套子 醍醐 天兵 天国
天机 同调 头筹 头角 涂炭 屠夫 唾余 弯路 腕力 畏途 胃口 瘟神 乌云
污点 西风 豁壑 线索 陷阱 香花 小丑 小将 斜路 心潮 心脏 新雨 星火
血泪 血肉 血腥 血液 咽喉 烟火 烟幕 炎凉 阎王 秧子 妖孽 腰眼 要价
要津 一斑 异彩 鹰犬 鹰隼 油水 余沥 鱼肉 鱼雁 羽翼 渊海 渊薮 渊源
园丁 源流 云雾 云烟 杂烩 凿枘 战略 战术 战云 章法 着数 爪牙 针脚
桢干 阵脚 阵痛 阵线 支流 支柱 枝节 枝蔓 指南 指针 桎梏 中游 众人
肘腋 珠玑 主将 主角 主流 杼轴 柱石 转轴 赘疣 滋味 走廊 走卒 花季
亮点 盲点 盲区 夕阳 辫子 马脚

2.3.2 全喻式动词性比喻词

《现汉》(第 7 版)中，全喻式动词性比喻词一共有 223 个，其数量约占比喻词总数的 26.9%。全喻式动词性比喻词一般是由“动素+名素”和“动素+动素”构成，表示某种动作或行为。在“动素+名素”的形式中，动素和名素结合成词，形成一个整体意义。例如，“补课”由动素“补”和名素“课”结合成词，“补课”的意义不是动素“补”和名素“课”意义的简单相加，而是比喻某种工作做得不完善而重做。“登台”由动素“登”和名素“台”结合成词，“登台”的意义不是动素“登”和名素“台”意义的简单相加，而是比喻走上政治舞台。“垫背”由动素“垫”和名素“背”结合成词，“垫背”的意义不是动素“垫”和名素“背”意义的简单相加，而是比喻代人受过。在“动素+动素”的形式中，第一个动素和第二个动素结合成词，形成一个整体意义。例如，“拜倒”由动素“拜”和动素“倒”结合成词，“拜倒”的意义不是动素“拜”和动素“倒”意义的简单相加，而是比喻崇拜或屈服。“打滚”由动素“打”和动素“滚”结合成词，“打滚”的意义不是动素“打”和动素“滚”意义的简单相加，而是比喻长期在某种环境中生活。“跌跤”由动素“跌”和动素“跤”结合成词，“跌跤”的意义不是动素“跌”和动素“跤”意义的简单相加，而是比喻犯错误或受挫折，例句：新任主管在项目审批环节跌了跤，被审计出流程漏洞。除此之外，类似词

熬煎 扒皮 拜倒 搬兵 报销 蹦跶 逼命 比肩 庇荫 避风 鞭策 鞭挞 搏斗
补课 哺育 步武 沉淀 沉浮 沉积 沉浸 沉醉 吃素 赤裸 重演 抽风 穿线
吹灯 催命 蹉跌 打鼓 打滚 倒挂 倒悬 登台 点将 垫背 跌跤 动荡 冻结
斗法 堵嘴 断代 兑现 发疯 发热 发指 反弹 泛滥 放毒 放火 放屁 飞跃
沸腾 分赃 风雨 俯首 搁浅 根植 更生 更张 耕耘 攻错 勾魂 够本 关门
管窥 归根 合流 合辙 呼吸 滑坡 还愿 换马 换血 挥洒 回潮 回春 会战
汲引 继武 加油 架空 煎熬 剪影 践踏 降温 交账 胶着 揭幕 解剖 进门
浸透 开花 开锣 开门 开炮 磕碰 刻板 拉锯 拉套 拉线 连理 联袂 两栖
亮相 领先 溜边 流产 流失 陆沉 卵翼 乱营 麻醉 萌发 迷路 沐浴 难产
逆流 啮噬 扭曲 怒吼 爬升 爬行 拍板 抛锚 喷粪 碰壁 偏枯 破产 铺路
起步 牵线 乔迁 窃取 倾斜 屈膝 燃烧 认账 蹂躏 散架 扫地 筛糠 上供

烧香 伸缩 渗入 渗透 升华 升温 生根 失手 收获 收篷 摔打 说话 松绑
溯源 缩手 抬头 蹚道 陶冶 陶铸 提携 跳槽 突击 退坡 蜕化 吞吐 脱钩
袭击 洗手 陷入 献宝 响应 向隅 消化 携手 卸肩 续貂 悬空 旋踵 渲染
学舌 腰斩 挹注 夤缘 荫庇 硬化 跃进 云散 孕育 运营 运转 酝酿 栽培
宰割 掌舵 招魂 找病 折射 争鸣 转弯 撞车 撞墙 自流 做戏 包装 并轨
布网 充电 搭车 淡出 淡入 登陆 放水 接轨 克隆 缺阵 造血 朝阳 压阵
作哎 咂锅

2.3.3 全喻式形容词性比喻词

《现汉》(第 7 版)中，全喻式形容词性比喻词一共有 20 个，其数量约占比喻词总数的 2.4%。包括“安澜”“盲目”“烫手”“棘手”，由“形素+名素”、“动素+名素”和“名素+名素”构成，表示某种性质或状态。在“形素+名素”的形式中，形素和名素结合成词，形成一个整体意义。例如，“盲目”由形素“盲”和名素“目”结合成词，“盲目”的意义不是形素“盲”和名素“目”意义的简单相加，而是比喻认识不清；考虑不慎重；目标不明确。“安澜”由形素“安”和名素“澜”结合成词，“安澜”的意义不是形素“安”和名素“澜”意义的简单相加，而是比喻社会安定、太平。 在“动素+名素”的形式中，动素和名素结合成词，形成一个整体意义。例如，“烫手”由动素“烫”和名素“手”结合成词，“烫手”的意义不是动素“烫”和名素“手”意义的简单相加，而是比喻事情难办。在“名素+名素”的形式中，名素和名素结合成词，形成一个整体意义。例如，“棘手”由名素“棘”和名素“手”结合成词，“棘手”的意义不是名素“棘”和名素“手”意义的简单相加，而是比喻像荆棘刺手，形容事情难办，例句：拆迁补偿谈判是个棘手问题，需要多方协调。

鼻酸 并茂 短线 疯狂 干净 过热 昏聩 近视 盲目 茂盛 澎湃 裙带
烫手 铁打 痛痒 龌龊 辛辣 心酸 喁喁 安澜

研究分析

比喻词的造词法既提高了旧词的利用率，又填补了词汇空缺，赋予语言弹性和张力，以短小精悍的方式表达出内涵丰富的语义。本研究在语言认知理论指导下，对从《现汉》中抽取出来的比喻词语进行分析和解释，发现一个词由基本义能够引申出比喻义的重要条件是比喻义与基本义具有作用相似、性质相似、方式相似、结果相似、形式相似等特点，这也说明比喻词汇的生成有它自己的规律性。

总结与建议

根据喻体在词中的不同分布，大体可将汉语比喻造词分为前喻式、后喻式、全喻式三种类型。比喻造词中构词方式包括定中式、联合式、动宾式、状中式。汉语比喻造词中，后喻式的数量最多，

其后依次为前喻式、全喻式。汉语语言中名词性比喻造词占词总数的比例最高，在各种比喻造词类型中数量也是最多，依次为动词、形容词。

通过研究发现，这是一批文化内涵丰富、应用广泛的词语，对其进行系统研究，有利于中国文化的整理、传播和发扬。通过对比喻词汇的研究，可以加深人们对中国文化的了解，有利于文化的继承和发展。希望本研究所作的工作能够对语言共性和个性的研究起到一定的补充作用。

局限与展望

本研究也存在一些不足之处，由于将语料范围限制在《现汉》（第七版）中，导致了语料选择受限制。《现汉》只收录了长期使用的固定的词语，对那些使用频率虽高但实际上出现时间不长的词语不予收录，所以，没能穷尽实际使用中的词语。总之，汉语比喻词汇指词语作为汉语中的一类具有特色的词汇，本文对其所进行的只是初步的研究，希望在以后的研究中，扩大语料范围，丰富这一领域，使这一领域的研究更具系统性，更加完善。

参考文献

李国南. *辞格与词汇*. 上海外语教育出版社, 2001.

孟晓慧. "比喻词语的类型, 意义及与比喻义的区别." *现代语文: 下旬. 语言研究* 9 (2007): 50-52.

王寅. 构式语法研究.上. 上海外语教育出版社, 2011.

杨润陆. "由比喻造词形成的语素义." 中国语文 6(2004):11.

杨扬.汉语隐喻的重新分类及其认知分析。四川教育学院学报，24(2)，39-41，2008

张培成. "关于汉语比喻词的几个问题." 汉语学习 4(2000):5.

周荐.比喻词及其比喻意义。语言教学与研究，(4)：145-155，1993

Jonathan C. (2018). *Structuralist Poetics*. Renmin University of China Press

Ungerer, Friedrich, and Hans-Jorg Schmid. *An introduction to cognitive linguistics*. Routledge, 2013.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG YANG

Highest Education（最高学历）：
Ph. D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Rattana Bundit University

Field of Expertise（专业领域）：
- Language
- Business Management
- Marketing

Address（地址）：
306 Soi Lat Phrao 107, Khlong Chan, Bang Kapi, Bangkok 10240

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SITTICHOK JALERNKIJ

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Rattana Bundit University

Field of Expertise（专业领域）：
- Business Management
- Marketing

Address（地址）：
306 Soi Lat Phrao 107, Khlong Chan, Bang Kapi, Bangkok 10240

Author (3) Information（第三作者信息）

Name and Surname（姓名）：
WANG SHOUQUAN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
North Bangkok University

Field of Expertise（专业领域）：
- Business Management
- Marketing

Address（地址）：
6999 52 Khlong Thanon, Sai Mai Bangkok 10220

ลักษณะพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน : การรับรู้ของมัคคุเทศก์ไทย

Behavioral Traits of Elderly Chinese Tourists: Thai Tour Guide's Perception

วีระพงษ์ ปัญญาธนคุณ
WIRAPHONG PANYATHANAKHUN
คณะสหวิทยาการจัดการและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Faculty of Interdisciplinary Management and Technology, Kasetsart University
Email: wiraphong.pa@ku.th
Received: 15 April 2025 / Revised: 26 May 2025 / Accepted: 6 June 2025

บทคัดย่อ

นักท่องเที่ยวจีนเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติซึ่งครองสัดส่วนในการเดินทางเยือนประเทศไทยสูงที่สุดในปี 2567 และยังเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีจำนวนมากที่สุดช่วงก่อนสถานการณ์โควิดหลายปีติดต่อกัน แต่การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวสูงอายุยังมีจำกัด การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน โดยศึกษาผ่านการรับรู้ของมัคคุเทศก์ไทย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ มัคคุเทศก์ภาษาจีนสัญชาติไทย ซึ่งมีอายุการทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 20 คน ใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (snowball) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อสร้างข้อสรุป (summative analysis)

ผลการศึกษาให้ชี้ให้เห็นถึงการรับรู้ของมัคคุเทศก์ชาวไทยเกี่ยวกับอุปนิสัยและบุคลิกภาพของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน รวมไปถึงพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ในระหว่างท่องเที่ยวในประเทศไทย เช่น การรับประทานอาหาร การพักแรม การจับจ่ายซื้อสินค้า ตลอดจนการทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว งานวิจัยนี้เสนอแนะว่าผู้ประกอบการและผู้ให้บริการในธุรกิจท่องเที่ยวควรปรับปรุงสินค้าและการบริการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้

คำสำคัญ: พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน, มัคคุเทศก์ไทย, การรับรู้

ABSTRACT

Chinese tourists are the largest group of international visitors to Thailand in 2024. They have also been the dominant group of international tourists for many consecutive years prior to the COVID-19 pandemic. However, research on the behavior of Chinese tourists, particularly elderly tourists, remains limited. This study aims to explore the behavioral characteristics of elderly Chinese tourists through the perception of Thai tour guides. The research employs a qualitative approach using unstructured in-depth interviews. The primary informants are Thai tour guides who are licensed and provide tour services in the Chinese

language, with a minimum of three years of experience. A total of 20 tour guides were selected using the snowball sampling technique. Data was analyzed using summative analysis.

The study findings reveal the habits and personality traits of elderly Chinese tourists, as well as their travel behaviors in Thailand, including dining, lodging, shopping, and participating in activities at tourist sites, as perceived by Thai tour guides. This research suggests that tourism business owners and operators should improve their products and services to align with the behaviors and preferences of this tourist group.

Keywords: Tourist behavior, Elderly Chinese tourist, Thai tour guide, Perception

บทนำ

ตลาดนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนนับเป็นตลาดที่มีศักยภาพสูงด้วยปัจจัยหลายประการทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ ในแง่ปริมาณ ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีประชากรสูงอายุเติบโตเร็วที่สุดในโลก ใน พ.ศ. 2565 ประชากรสูงอายุชาวจีนมีจำนวน 280.04 ล้านคน คิดเป็น 19.8เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศ (Liu. 14 December 2023 : Online) คาดว่าใน ค.ศ. 2583 ประชากรซึ่งอายุเกิน 60 ปีจะมีสัดส่วนสูงถึง 28 เปอร์เซ็นต์ของประชากรโดยรวม (Bhutia. 27 August 2024 : Online) ในขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุชาวจีนก็นิยมเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยมีสัดส่วนสูงถึง 20 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนนักท่องเที่ยวจีนทั้งหมด (Parulis-Parulis-Cook. 16 July 2021 : Online; Blazyte. 15 September 2022 : Online) โดยประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมอันดับที่ 3 รองจากญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา (China Travel News. 23 January 2025 : Online) ในแง่คุณภาพ พบว่า ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีฐานะทางเศรษฐกิจ สุขภาพแข็งแรง และมีความคล่องแคล่วมากกว่าคนรุ่นก่อน ๆ อีกทั้งมีเวลาว่าง ชื่นชอบท่องเที่ยวนอกฤดูกาลท่องเที่ยว และใช้เวลาเดินทางท่องเที่ยวนานขึ้น (Gma. 27 August 2024 : Online; Kipping. 8 January 2024 : Online)

จากสถิติพบว่า นักท่องเที่ยวจากประเทศจีนเยือนประเทศไทยสูงเป็นอันดับหนึ่งหลายปีติดต่อกันโดยพบว่าก่อนสถานการณ์โควิดใน พ.ศ. 2562 มีนักท่องเที่ยวจีนเยือนไทยจำนวนมากถึง 11.13 ล้านคนจากนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด 39.79 ล้านคน มีสัดส่วนราว 28 เปอร์เซ็นต์ สร้างรายได้รวม 531,577 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.28 ตุลาคม 2563 : ออนไลน์) สำหรับ พ.ศ. 2567 มีนักท่องเที่ยวจีนเดินทางมาเยือนไทยราว 6.73 ล้านคนจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 35.54 ล้านคน หรือคิดเป็น 19 เปอร์เซ็นต์ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 6 มกราคม 2568: ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานวิชาการที่กล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนโดยเฉพาะในประเทศไทยยังพบว่ามีจำนวนน้อย ตัวอย่างเช่น งานวิจัยเชิงสำรวจของ Wang (2019) และหนังสือของ ฉันทัช วรรณถนอม (2557) ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนสั้น ๆ เพียงไม่กี่บรรทัด ขณะที่งานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบมักเน้นศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีนโดยรวม โดยไม่ได้แยกกลุ่มผู้สูงอายุออกมาอย่างเฉพาะเจาะจง ส่งผลให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มสูงอายุยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งนับเป็นข้อจำกัดสำคัญในการทำความเข้าใจนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ในประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยด้านอายุหรือช่วงวัยย่อมมีอิทธิพลต่อรูปแบบพฤติกรรมที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ฉะนั้น การนำข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวจีนโดยทั่วไปมาปรับใช้ในบริบทของการบริการสำหรับผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน มีแนวโน้มที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศโดยอาศัยบริการของบริษัทนำเที่ยวมากกว่ากลุ่มวัยอื่น (Yin and Cao. 30 June 2023 : Online)

ยิ่งทำให้การศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ใช้บริการจัดนำเที่ยวมีความสำคัญและน่าสนใจ ในขณะเดียวกัน หากมีการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในมุมมองของมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นบุคลากรซึ่งใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด ย่อมจะเป็นประโยชน์อย่างมากในแง่ที่ทำให้เราทราบถึงพฤติกรรมของลูกค้าจากมุมมองมัคคุเทศก์ไทย ทั้งนี้เพราะเจตคติของมัคคุเทศก์เป็นสิ่งสำคัญในการประกอบวิชาชีพให้เกิดประสิทธิผลและบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งผลักดันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.เพื่อศึกษาลักษณะเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในการรับรู้ของมัคคุเทศก์ไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน หมายถึง นักท่องเที่ยวจีนแผ่นดินใหญ่ (สาธารณรัฐประชาชนจีน) อายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยใช้บริการบริษัทนำเที่ยว

2. มัคคุเทศก์ไทย หมายถึง ผู้ถือใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์สัญชาติไทย ซึ่งสื่อสารและให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วยภาษาจีน

3. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกของนักท่องเที่ยว (รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. 2558) ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้จากวาจาและการกระทำของนักท่องเที่ยวในขณะเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งในงานวิจัยนี้ครอบคลุมประเด็นด้านอุปนิสัยและบุคลิกภาพ ตลอดจนการแสดงพฤติกรรมในระหว่างท่องเที่ยวในประเทศไทย เช่น การรับประทานอาหาร การพักแรม การจับจ่ายซื้อสินค้า และการทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

4. การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดความรู้สึกและแปลความหมายหรือตีความต่อสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นวัตถุ บุคคล หรือเหตุการณ์ ที่รับเข้ามากระทบประสาทสัมผัสโดยอาศัยความจำ ความรู้ ร่วมกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สถานการณ์และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน

กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น นักท่องเที่ยวมีสุขภาพดี คล่องแคล่ว มีเวลาว่าง และมีกำลังซื้อสูงขึ้น ทั้งการเดินทางระยะยาวยังเป็นตัวเลือกของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุมากขึ้น (People’s Daily. 19 December 2023 : Online; Gma. 27 August 2024 : Online) อีกทั้งยังพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มหลักในการใช้บริการบริษัททัวร์ (Bhutia. 27 August 2024 : Online) ในขณะเดียวกัน ประชากรกลุ่มวัยเกษียณแถบเมืองชายฝั่งทะเลซึ่งมีเศรษฐกิจดียังมีจำนวนมากขึ้น อายุของกลุ่มผู้เกษียณการทำงานน้อยกว่าหลายชาติ โดยเพศหญิงเกษียณการทำงานเมื่อ 50-55 ปี ส่วนเพศชายจะเกษียณการทำงานเมื่ออายุครบ 60 ปี (Master and Hall. 16 August 2024 : Online; Parulis-Cook. 16 July 2021 : Online) นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีแนวโน้มเลือกเดินทางในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว และใช้เวลาเดินทางยาวนานขึ้น (Kipping. 8 January 2024 : Online) สถาบันการวิจัยการท่องเที่ยวของจีนคาดการณ์ว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุตอนต้นจะมีมากกว่า 100 ล้านคนในสิ้นปี พ.ศ. 2568 และมูลค่าในตลาดราว 1 ล้านล้านหยวน (140 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) อีกทั้งยังพบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุจากเมืองขนาดเล็กและกลางในชนบทมีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Yin and Cao. 30 June 2023 : Online) คาดว่าการท่องเที่ยวในกลุ่มผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนมากถึง 50 เปอร์เซ็นต์ของการท่องเที่ยวภายในประเทศใน พ.ศ. 2583 (Master and Hall. 16 August 2024 : Online)

สาธารณรัฐประชาชนจีนนับเป็นประเทศที่ประชากรสูงอายุเติบโตเร็วที่สุดในโลก ใน พ.ศ. 2565 ประชากรสูงอายุมีจำนวน 280 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วน 19.8 เปอร์เซ็นต์ของประชากรโดยรวม (Liu. 14 December 2023: Online) คาดว่าตัวเลขประชากรผู้สูงอายุจะทะลุ 400 ล้านคนใน พ.ศ. 2578 ในขณะเดียวกันคาดหมายว่าประชากรอายุระหว่าง 50-60 ปีจะมีจำนวนถึง 300 ล้านคนในทศวรรษหน้า (Gma. 27 August 2024 : Online)

การท่องเที่ยวผู้สูงอายุมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ใน พ.ศ. 2565 ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงอายุที่ใช้บริการทัวร์มีสัดส่วนสูงถึง 62 เปอร์เซ็นต์ส่งผลให้จำนวนธุรกิจนำเที่ยวและแพ็คเกจทัวร์ซึ่งเน้นให้บริการผู้สูงอายุขยายตัวเพิ่มขึ้น (Gma. 16 February 2023 : Online) นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนเป็นตลาดสำคัญของจุดหมายปลายทางระยะไกล กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2562 นักท่องเที่ยวจีนซึ่งเดินทางไปยุโรปมากกว่าครึ่งหนึ่งมีอายุระหว่าง 50-70 ปี และมีสัดส่วนเกือบ 1 ใน 3 ของผู้ที่เดินทางเยือนแอฟริกา (Parulis-Cook. 16 July 2021 : Online)

ในแง่พฤติกรรม พบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนคำนึงถึงความคุ้มค่าเงินและให้ความสำคัญกับราคาเป็นปัจจัยแรก ๆ ทำให้ทัวร์ราคาถูกเป็นที่นิยมของผู้สูงอายุ (Gma. 16 February 2023 : Online) นอกจากนี้ยังพบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุมีแนวโน้มให้ความสนใจกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้านวัฒนธรรม เช่น การลิ้มลองอาหารพื้นถิ่น (Parulis-Cook. 16 July 2021 : Online) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Yin and Cao. 30 June 2023 : Online) โดยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความสะดวกสบายของที่พักและบริการทัวร์เป็นสำคัญ (Parulis-Cook. 16 July 2021 : Online) ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่เป็นที่ต้องการสูงสุดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ แพ็คเกจทัวร์ด้านสุขภาพ ประสบการณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับครอบครัว (Wang. 7 February 2024 : Online) ในช่วงหลังสถานการณ์โควิด พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนที่เดินทางออกต่างประเทศกลับมาฟื้นตัวในระดับใกล้เคียงกับระดับก่อนหน้านั้น โดยนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนส่วนมากที่ใช้บริการทัวร์เดินทางโดยไม่มีลูกหลานติดตามไปด้วย และยังพบว่าผู้สูงอายุจำนวนมากมีทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มสูงขึ้น (Zhu. 13 March 2024 : Online)

2. สถานการณ์และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวจีนในประเทศไทย

ข้อมูลสถิติ พบว่า นักท่องเที่ยวจีนที่เดินทางเยือนไทยมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากใน พ.ศ. 2530 มีนักท่องเที่ยวจีนในไทยเพียง 21,468 คน กระทั่ง พ.ศ. 2549 พบว่าเป็นปีแรกที่นักท่องเที่ยวจีนมีจำนวนเกิน 1 ล้านคน (ศรีสุดา วนภิญโญศักดิ์. 2558) หลังจากนั้น จำนวนนักท่องเที่ยวจากจีนก็มีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเพิ่มขึ้นอีก 10 เท่าตัวเป็น 11.13 ล้านคนใน พ.ศ. 2562 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 28 ตุลาคม 2563 : ออนไลน์) จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติจากจีนครองสัดส่วนสูงสุดหลายปีติดต่อกันก่อนที่จะหดตัวลงอย่างรุนแรงในช่วงวิกฤตการณ์โควิด

ใน พ.ศ. 2567 สถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติจากจีนกลับมาครองเป็นอันดับหนึ่งอีกครั้ง คือ ราว 7 ล้านคน (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 15 ตุลาคม 2567 : ออนไลน์) โดยมีอัตราเติบโตขึ้น 100 เปอร์เซ็นต์จากปีก่อนหน้า แต่มีสัดส่วนเพียง 63 เปอร์เซ็นต์เมื่อเทียบกับ ค.ศ. 2562 ขณะที่เที่ยวบินระหว่างไทย–จีนฟื้นกลับมาเพียง 68.5 เปอร์เซ็นต์เมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2562 (ไทยโพสต์. 15 ตุลาคม 2567 : ออนไลน์) สาเหตุหลักเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศจีนที่ชะลอตัว สภาวะการแข่งขันระหว่างประเทศที่รุนแรง และพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเน้นมองหาจุดหมายปลายทางที่ไม่เคยเดินทางไปเยือน เพื่อเปิดประสบการณ์ใหม่ ๆ (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 15 ตุลาคม 2567 : ออนไลน์)

ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจธนาคารไทยพาณิชย์ ระบุว่านักท่องเที่ยวจีนที่เดินทางเยือนไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เดินทางด้วยตนเองมากถึง 86 เปอร์เซ็นต์ในขณะที่เดินทางมากับบริษัททัวร์เพียง 14 เปอร์เซ็นต์

แตกต่างจากช่วง พ.ศ. 2562 ซึ่งอยู่ในสัดส่วน 60 ต่อ 40 เปอร์เซ็นต์ (กมลมาลย์ แจ้งล้อม และ ปุญญภพ ตันติปิฎก. 25 กรกฎาคม 2567 : ออนไลน์) การฟื้นตัวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมากับบริษัททัวร์ที่ล่าช้าต่ำกว่าที่คาด ส่วนหนึ่งเกิดจากทัวร์ศูนย์เหรียญนั้นยังไม่ฟื้นตัว (มติชนสุดสัปดาห์. 19 มีนาคม 2567: ออนไลน์) โดยแผนการเดินทางที่นิยม คือ กรุงเทพบวกกับอีก 1 จังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พัทยา ภูเก็ต และเชียงใหม่ มีระยะเวลาเดินทางประมาณ 7 วัน สาเหตุที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับเหตุผลเรื่องค่าใช้จ่ายและมาตรการวีซ่าฟรี ความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ความเป็นมิตรของคนไทย (กมลมาลย์ แจ้งล้อม และ ปุญญภพ ตันติปิฎก. 25 กรกฎาคม 2567 : ออนไลน์; กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 3 พฤศจิกายน 2566 : ออนไลน์)

ทั้งนี้ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่เดินทางมาด้วยตนเองกับกลุ่มที่ใช้บริการทัวร์ กล่าวคือ กลุ่มที่เดินทางด้วยตนเอง จะมีความสนใจในวิถีชีวิตและแสงสียามค่ำคืน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งกิจกรรมทางทะเลและผจญภัย ส่วนนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการนำเที่ยวส่วนมากจะอยู่ในเส้นทางกรุงเทพฯ–ชลบุรี ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ การลิ้มลองอาหารไทย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมทางทะเล และเข้าร่วมเทศกาลในจังหวัดชลบุรี (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. 3 พฤศจิกายน 2566 : ออนไลน์) โดยมีแนวโน้มว่าในอนาคตอันใกล้ ตลาดนักท่องเที่ยวจีนจะให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวตามรอยภาพยนตร์และละคร การหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แปลกใหม่ การลิ้มลองอาหาร การดูแลสุขภาพ การเรียนรู้นอกห้องเรียนในช่วงปิดภาคเรียน และความเชื่อความศรัทธาในสิ่งลี้ลับ (กมลมาลย์ แจ้งล้อม และ ปุญญภพ ตันติปิฎก. 25 กรกฎาคม 2567 : ออนไลน์)

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พฤติกรรม หมายถึง “การกระทำหรืออาการที่แสดงออกของจิตใจทั้งภายในและภายนอก เป็นการกระทำเพื่อสนองความต้องการของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นสังเกตและใช้เครื่องมือทดสอบได้” (บุรฉัตร จันทร์แดง, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร และ สัญญา เคณาภูมิ. 2562) ในส่วนพฤติกรรมนักท่องเที่ยว รวิวรรณ โปรยรุ่งโรจน์ (2558) ให้ความหมายว่า “ความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกในด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว ทั้งก่อนการเดินทาง ในระหว่างการเดินทาง และภายหลังการเดินทางท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกนั้น ๆ” ส่วนบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2559) นิยามว่า “การกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวไม่ว่าการกระทำนั้นนักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่รู้ก็ตาม หรือบุคคลอื่นจะสังเกตเห็นการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตามเพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์การใดสถานการณ์หนึ่ง”

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พฤติกรรมภายใน (covert) และพฤติกรรมภายนอก (overt) โดยที่พฤติกรรมภายในเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในตัว เป็นพฤติกรรมในเชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจ และอารมณ์ของแต่ละบุคคลที่คนภายนอกไม่สามารถสังเกตเห็นได้ ในขณะที่พฤติกรรมภายนอกเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ สามารถแสดงออกให้ผู้อื่นสังเกตเห็นได้ เป็นพฤติกรรมเชิงกายภาพที่เกิดจากการเคลื่อนไหวร่างกายและแสดงอากัปกริยาต่าง ๆ ทั้งนี้ พฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว (ปราโมชน์ รอดจำรัส. 2562; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2559)

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม (รวิวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. 2558) ได้แก่ (1) สิ่งเร้าทางการท่องเที่ยว ได้แก่ กลยุทธ์ทางการตลาดที่ดึงดูดหรือกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการตัดสินใจ เช่น ตัวสินค้า ราคา การส่งเสริมการขาย เป็นต้น (2) ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วยปัจจัยเชิงประชากรศาสตร์ เช่น ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพ รายได้ วงจรชีวิต เป็นต้น และปัจจัยเชิงจิตวิทยา เช่น ความต้องการจำเป็น แรงจูงใจ การเรียนรู้ ความเชื่อและทัศนคติ บุคลิกภาพ ลักษณะการใช้ชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (self-concept) ประสบการณ์ในอดีต

เป็นต้น ส่วนปัจจัยเชิงสังคมของนักท่องเที่ยว ได้แก่ วัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคม กลุ่มอ้างอิง ครอบครัว เป็นต้น (3) ลักษณะเด่นและการให้บริการของจุดหมายปลายทางเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความน่าสนใจและดึงดูดใจของจุดหมายปลายทาง เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ตั้ง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สภาพทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้น และ (4) ปัจจัยภายนอกอื่น ๆ หมายถึง ปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่จัดรวมอยู่ใน 3 กลุ่มข้างต้น เช่น สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้

การรับรู้มีความหมาย 2 ทาง ทางที่หนึ่ง หมายถึง ประสบการณ์ในการมองเห็น การได้ยินเสียง การสัมผัส การลิ้มรส และการได้กลิ่นสิ่งต่างๆ รวมไปถึงบุคคลในสิ่งแวดล้อมรอบตัว และ สอง หมายถึง กระบวนการที่เราดึงข้อมูลจากพลังงานในรูปแบบต่างๆ ที่มากระทบต่อประสาทสัมผัส (Rogers. 2017) นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2567) กล่าวว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการสัมผัส ซึ่งคือกระบวนการที่สิ่งเร้าจากภายนอกมากระทบประสาทสัมผัสของอินทรีย์ โดยการรับรู้จะมุ่งไปที่ความเข้าใจและ การแปลความหมายของสิ่งที่มากระทบอวัยวะสัมผัส ตลอดจนความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของวัตถุนั้น ทั้งนี้ การรับรู้และการแปลความหมายเป็นเรื่องจิตวิสัย (subjective) หมายความว่าคุณลักษณะและเหตุการณ์ของสิ่งต่าง ๆ จะถูกให้ความหมายในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของแต่ละบุคคล อันเป็นผลจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมรอบตัวและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ฉะนั้น การรับรู้ทางจิตวิสัยจึงแตกต่างจากภาวะที่เป็นจริงทางวัตถุวิสัย (เลิศพร ภาระสกุล. 2559) โดย นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2567) กล่าวว่าอิทธิพลที่มีผลต่อการรับรู้แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ หนึ่ง คุณสมบัติภายในจิตใจของผู้รับรู้ ได้แก่ ความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ และความใส่ใจต่อสิ่งเร้า สอง คุณสมบัติของสิ่งเร้าภายนอกที่กระทบต่ออวัยวะสัมผัส ได้แก่ การเปลี่ยนแปลง ขนาด การเคลื่อนไหว และการเกิดซ้ำ ๆ ของสิ่งเร้า

ในแง่กระบวนการรับรู้ พบว่าประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การคัดเลือกข้อมูล (selection) การจัดระเบียบข้อมูล (organization) และการตีความหมายข้อมูล (interpretation) กล่าวคือ บุคคลจะเลือกรับข้อมูลเพียงบางส่วนจากสิ่งเร้าจำนวนมากรอบตัวผ่านอวัยวะรับสัมผัส โดยจะให้ความใส่ใจกับบางสิ่งและบางสถานการณ์ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อเรา จากนั้นข้อมูลที่รับมาก็จะถูกจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ (categorization) ตามลักษณะและคุณสมบัติของสิ่งนั้นโดยเชื่อมโยงกับความรู้ที่มี ก่อนที่สิ่งเร้านั้นจะถูกให้ความหมายซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และภูมิหลังของแต่ละบุคคล ทำให้การรับรู้ของบุคคลอาจแตกต่างกันไป (Ou. 2017) ทั้งนี้ กระบวนการรับรู้จะเกี่ยวข้องกับ 2 มิติ คือ มิติกายภาพ ได้แก่ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการรับข้อมูลจากภายนอกผ่านอวัยวะสัมผัสแล้วนำข้อมูลลำเลียงผ่านประสาทสัมผัสและสมอง และมิติทางจิตวิทยา ได้แก่ การที่บุคคลแสดงความสนใจและให้ความหมายต่อสิ่งเร้าภายใต้อิทธิพลของความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ ความต้องการ และความสนใจของแต่ละบุคคล (Ou. 2017)

เลิศพร ภาระสกุล (2559) ระบุว่าการรับรู้ในแง่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การรับรู้ต่อบุคคลอื่น การรับรู้ต่อตนเอง และการรับที่มีต่อการรับรู้ของผู้อื่น กล่าวเฉพาะการรับรู้ต่อบุคคลอื่น ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ จะเป็นไปในทางบวกหรือลบนั้น วัฒนธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการรับรู้ เพราะวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมที่บุคคลเติบโตมา เป็นกรอบที่ช่วยให้บุคคลวิเคราะห์ตีความหมายของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนประสบการณ์ที่พบเจอ รวมไปถึงตอบสนองต่อสิ่งเร้าด้วยเหตุนี้ ความต่างทางวัฒนธรรมจึงมีผลต่อการรับรู้ของบุคคลที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนที่มาจากต่างวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้หมายถึงระหว่างมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ บุคคลจะรับรู้บุคคลอื่นผ่านสัญญาณซึ่งมีลักษณะคำพูดและไม่เป็นคำพูดก็ได้ อันได้แก่ กริยาท่าทาง อากัปกิริยา สีหน้า รวมไปถึงการใช้กาลเทศะต่าง ๆ นอกจากนี้ ความรู้ที่บุคคลมีเกี่ยวกับวัฒนธรรมของผู้อื่นยัง

เป็นอีกหนึ่งปัจจัยมีอิทธิพลต่อการให้ความหมายต่อสัญญาณด้วยเช่นกัน หากบุคคลมีความรู้ในวัฒนธรรมของผู้อื่นไม่ดีพอ หรือรับรู้จากแหล่งข้อมูลที่มีอคติก็อาจทำให้การรับรู้ถูกบิดเบือนไปได้ (เสิศพร ภาระสกุล. 2559)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยในต่างประเทศด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนสามารถแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้ (1) กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจำแนกประเภทนักท่องเที่ยว เช่น Xu (2020) ได้จำแนกประเภทของผู้สูงอายุชาวจีนตามแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว พบว่ามี 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีความกระตือรือร้นในการเดินทาง (travel enthusiast) กลุ่มใช้เวลากับครอบครัว (family oriented traveler) กลุ่มที่ทำตามฝันอย่างระมัดระวัง (cautious dream fulfiller) และกลุ่มขาดความสนใจในการเดินทาง (uninterested individual) และ Otoo, Kim, Agrusa and Lema (2021) ได้แบ่งประเภทนักท่องเที่ยวตามลักษณะบุคลิกภาพ พบว่ามี 2 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ pyschocentric และ midcentric (2) กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวกับข้อกำจัดในการเดินทางและความต้องการการสนับสนุน เช่น Yue and Lening (2022) พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนเผชิญข้อกำจัดในการเดินทางหลายด้าน เช่น ทรัพยากรทางการเงิน ปัญหาสุขภาพ ฯลฯ Mahadevan and Fan (2020) ได้พบว่าค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุชาวจีนอย่างมีนัยสำคัญ ฉะนั้น มาตรการเชิงสังคมในการสนับสนุนการท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวรายได้น้อยและมีภูมิลำเนาในเขตชนบท กับทั้งการปรับปรุงบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกให้เอื้อต่อการเดินทางของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง Wen, Yu, Huang and Goh (2020) ซึ่งศึกษาอุปสรรคของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในการเดินทางท่องเที่ยงต่างประเทศ พบว่าอุปสรรคที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวจีนผู้สูงอายุเผชิญ ได้แก่ อุปสรรคด้านภาษา ความขาดแคลนตัวแทนท่องเที่ยวและการบริการที่เหมาะสม และไม่มีการตรวจร่างกายก่อนการเดินทาง นอกจากนี้ Xiong, Zheng, Gu, Wen and Li (2023) พบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนซึ่งเดินทางไปเยือนต่างประเทศมีความต้องการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัวหลายด้าน เช่น ทัศนคติ การให้การดูแล การเงิน การเป็นผู้ติดตาม และการให้เวลา (3) กลุ่มงานวิจัยที่เกี่ยวกับแรงจูงใจและการตัดสินใจ เช่น Li (2019) ได้ศึกษาถึงแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนและความพึงพอใจในการเดินทางแบบไปกลับภายในวันเดียว (day trip) พบว่า แรงจูงใจผลักที่สำคัญ ได้แก่ การแสวงหาความรู้ ในขณะที่แรงจูงใจดึงดูดที่สำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปลอดภัย ความน่าดึงดูดของทิวทัศน์ และคุณภาพบริการของผู้ให้บริการ นอกจากนี้ Pan, Wang and Ryan (2021) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการเลือกจุดหมายปลายทางแถบชนบทของผู้สูงอายุชาวจีน พบว่า ที่ตั้งของจุดหมายปลายที่ไร้มลพิษ สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงบริการทางการแพทย์เป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาเลือกจุดหมายปลายทาง

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในประเทศไทย เช่น Wang (2019) ซึ่งทำการศึกษาเชิงปริมาณถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน พบว่า นักท่องเที่ยวชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวด้วยแพคเกจทัวร์ พักในโรงแรมราคาประหยัด โปรดปรานอาหารจีน ให้ความสนใจกิจกรรมทัศนาจรและการถ่ายภาพ มีแรงจูงใจหลักเพื่อเปิดโลกทัศน์และเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต นอกจากนี้ ยังมีหนังสือด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของ ฉันทัช วรรณถนอม (2557) ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนสั้น ๆ เพียงว่า “...นักท่องเที่ยวจีนภาพรวมจะชอบจู้จี้ จุกจิก ขี้โวยวาย พูดจาเสียงดัง อดทนเข้มแข็ง ชอบให้ความสนใจอย่างออกหน้าออกตา โดยเฉพาะคนสูงอายุ อารมณ์ค่อนข้างรุนแรง จะสนใจทุกเรื่องที่แตกต่างหรือเหมือนกันกับในประเทศจีน มีความเชื่อในลัทธิศาสนาที่มั่นคง ชื่นชมในระบบการปกครองของไทย” ในขณะเดียวกัน พบงานวิจัยจำนวนหนึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมและภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวจีนในประเทศไทยโดยไม่เจาะจงกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ชณิชา หมอยาดี และชุติระ ระบอบ (2562), Gong, Detchkhajornjaroensri

and Knight (2019) และ jarurojpakorn (2017) พบว่านักท่องเที่ยวมีภาพลักษณ์เชิงพฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะที่ขาดระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนงานวิจัยของ Li, Chen, Huang, Wanichwasin and Cui (2021) ได้ข้อค้นพบภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวจีนในลักษณะผสมผสานกันระหว่างภาพลักษณ์เชิงบวกและเชิงลบ โดยภาพลักษณ์เชิงบวกนั้นเกี่ยวข้องกับความเป็นมิตรและความเอื้ออาทรตลอดจนความกลมเกลียวในหมู่คณะ ซึ่งในการวิจัยนี้จะดำเนินการศึกษาถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนในประเทศไทยโดยเจาะจงเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุผ่านมุมมองของมัคคุเทศก์และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งแตกต่างจากงานที่กล่าวมาข้างต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยนี้ ได้แก่ มัคคุเทศก์ภาษาจีนสัญชาติไทย ซึ่งมีใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งมีประสบการณ์การให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวจีนในประเทศไทยผ่านบริษัทนำเที่ยวไม่น้อยกว่า 3 ปี ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบก้อนหิมะ (snowball sampling)

2. เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured in-depth interview) โดยตั้งคำถามในลักษณะปลายเปิดต่อผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนที่แสดงออกระหว่างเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยใช้บริการบริษัททัวร์โดยคำถามครอบคลุมประเด็นกว้าง ๆ 5 ด้าน ได้แก่ อุปนิสัยและบุคลิกภาพ พฤติกรรมการกิน พฤติกรรมการพักแรม พฤติกรรมการจับจ่ายซื้อสินค้า และพฤติกรรมการทำกิจกรรมท่องเที่ยว

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) มัคคุเทศก์ภาษาจีนสัญชาติไทยในระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม 2567 จำนวน 20 ราย ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายใช้เวลาประมาณ 60 นาที โดยมีการบันทึกคำสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้หยุดทำการเก็บข้อมูลเมื่อข้อมูลอิ่มตัว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อสร้างข้อสรุป (summative analysis) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (อัศวิน แสงพิกุล. 2562) (1) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วทำการจดบันทึก (2) นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสัมภาษณ์ (3) วิเคราะห์ตีความข้อมูลแยกตามประเด็นที่สัมภาษณ์ (4) สร้างข้อสรุปเชิงภาพรวมของพฤติกรรมในแต่ละประเด็น (5) นำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็นรูปความเรียง ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะได้รับการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) โดยผลการศึกษาจะนำเสนอเฉพาะประเด็นที่มีผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงตรงกันตั้งแต่ 3 รายขึ้นไป

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลเชิงประชากรศาสตร์ของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 20 คน ประกอบด้วยเพศหญิงจำนวน 13 คน (65 เปอร์เซ็นต์) และเพศชาย 7 คน (35 เปอร์เซ็นต์) มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 12 คน (60 เปอร์เซ็นต์) อายุ 41-50 ปี จำนวน 7 คน (35 เปอร์เซ็นต์) และอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป จำนวน 1 คน (5 เปอร์เซ็นต์) ในด้านการศึกษา ผู้ให้ข้อมูล

ทั้งหมด (20 คน) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (100 เปอร์เซ็นต์) ด้านประสบการณ์ทำงาน ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ระหว่าง 3-5 ปีจำนวน 4 คน (20 เปอร์เซ็นต์) ประสบการณ์ระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 16 คน (80เปอร์เซ็นต์) ส่วนลักษณะทำงาน พบว่า เกือบทั้งหมด (19 คน) เป็นผู้รับจ้างอิสระ (freelance) (95 เปอร์เซ็นต์) มีเพียง 1 คนที่ทำงานประจำ (5 เปอร์เซ็นต์)

2. ลักษณะเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน

2.1 อุปนิสัยและบุคลิกภาพ

พฤติกรรมที่เห็นชัดเจนในกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวจีน ซึ่งกล่าวถึงโดยผู้ให้ข้อมูลจำนวนถึง 14 ราย คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมสากล โดยพบเห็นการแสดงพฤติกรรมหลายอย่างที่ไม่เหมาะสมและขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การแก่งแย่งในการรับบริการ การส่งเสียงดัง การถ่มน้ำลายลงพื้นการไม่เข้าคิวและการแซงคิวการทิ้งขยะไม่เป็นที่ การใช้สุขาโดยไม่ปิดประตูและล็อกกลอนประตู การไม่ราดน้ำหลังใช้ห้องสุขา การขึ้นไปนั่งเหยียบฝาชักโครก เป็นต้น ซึ่งส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวจีนอย่างมากดังคำสัมภาษณ์ เช่น *“คนแก่ยังทำอะไรดิบ ๆ อยู่ อยากถุยก็ถุย แม้แต่ในห้องแอร์ แต่ไม่มีอะไรนะ ถ้าบอกเขา ก็พอจะอยู่ในกฎในเกณฑ์ ถ้าไม่บอกก็จะทำตัวเหมือนบ้านเขา”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 14) *“คนแก่ไม่ค่อยเปิดรับอะไรใหม่ ๆ อย่างเข้าห้องน้ำไม่ค่อยปิดประตู พอเดินผ่านก็เห็นเลย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 20) *“คนจีนทำอะไรจะมีลักษณะยื้อแย่งแข่งกัน แย่งกันกิน แย่งกันตักอาหาร แย่งกันขึ้นรถ ดูไม่ค่อยมีระเบียบ”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 8) *“ปกติคนจีนจะพูดเสียงดังโหวกเหวก เหมือนทะเลาะกัน แต่จริง ๆ ไม่ใช่”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 6) สาเหตุประการสำคัญอาจเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวสูงอายุหลายท่านยังขาดความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมไทยจึงแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ดูไม่เหมาะสม เช่น การนำเท้าขึ้นพาดบนพนักพิง รวมไปถึงการใช้เท้าชี้และเขี่ยสิ่งของ ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“คนแก่ไม่มีคอนเซปต์เรื่องของสูงของต่ำ เรื่องศีรษะเรื่องเท้า บางทีก็ใช้เท้าชี้ ใช้เท้าเขี่ยสิ่งของ หรือโยนสตางค์เป็นเรื่องธรรมดา เราต้องบอก”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 8) *“คนจีนไม่ค่อยรู้วัฒนธรรมไทย ไกด์ต้องอธิบายให้เข้าใจ พฤติกรรมดีไม่ดีขึ้นอยู่กับไกด์ด้วย”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 7) *“เขาจะชอบคิดว่าบ้านเขาดีกว่าเรา เลยไม่ค่อยอยากเรียนรู้วัฒนธรรม ปิดตัวเองไปหน่อย”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 12)

นอกจากนี้ ยังพบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีลักษณะเด่น คือ มีน้ำใจเอื้ออาทร มีความห่วงใยผู้อื่นโดยมักแบ่งปันสิ่งของและไต่ถามทุกข์สุขบุคคลรอบข้างอยู่เสมอ ลักษณะดังกล่าวถูกกล่าวถึงโดยผู้ให้ข้อมูล 10 ราย เช่นคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ *“คนแก่จะเอ็นดูเรา เป็นห่วงเป็นใย มักจะถามไถ่ว่ากินข้าวหรือยัง มีปัญหาอะไรรีเปล่า หรือมีอะไรก็จะเตือนตลอด”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 11) *“ผู้สูงอายุจะเป็นกันเองกับเรามาก มีน้ำใจ มักเอาของมาให้ชิมเสมอ”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 4) *“จากประสบการณ์คนแก่จะมีน้ำใจ ชอบแบ่งปันนะ ต่อให้เขาไม่มี เช่น ถั่ว ถ้าเขารู้ว่าเราดีกับเขา เขาก็จะงัดออกมาให้เรา”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 20)

ในขณะเดียวกัน การศึกษายังพบด้วยว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีบุคลิกรักษาเวลา โดยบ่อยครั้งจะมารวมตัวก่อนเวลานัดหมาย (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 7 ราย) ดังคำสัมภาษณ์ *“คนแก่มักตรงเวลากว่าคนวัยอื่นจะตื่นแต่เช้าลงมารอห้องอาหารเปิด”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 3) *“ทุกสถานที่จะเร็วหมดเลย ต้องร่นหมด จะมาก่อนเวลานัด อย่างนัดเวลาชั่วโมงหนึ่ง เขาก็จะมากันเร็ว ส่วนหนึ่งอาจจะกลัวหลง”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 19) อีกทั้งยังพบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีบุคลิกภาพเปิดเผย ตรงไปตรงมา ไม่ซับซ้อน และเข้าถึงง่าย โดยมีผู้ให้ข้อมูล 7 คนกล่าวถึงประเด็นนี้อย่างชัดเจน ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“คนแก่ที่พบจะค่อนข้างมีความจริงใจ ไม่มีเหลี่ยม เป็นคนตรง ๆ ซื่อ ๆ เข้าถึงง่าย อ่านใจง่าย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 2) *“คนจีนจะตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม จะพูดตรง ๆ จะบอกตรง ๆ จะไม่ซักแม่น้ำทั้งห้า ชอบก็บอกไม่ชอบก็บอก ไม่ซับซ้อน รู้สึกยังไงก็พูดอย่างงั้น ถ้าไม่ชอบจะบอกให้รู้เลย จะไม่เก็บอาการ”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 15) แต่กระนั้นก็พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีความระแวดระวังตัว จะไม่ไว้ใจใครง่าย ๆ โดยเฉพาะกับคนแปลกหน้าซึ่งไม่คุ้นเคย เนื่องจากกลัวถูกหลอกลวง (สรุปจากผู้ให้

ข้อมูล 5 ราย) เช่นคำสัมภาษณ์ดังนี้ *“ถ้ารู้จักกันใหม่ ๆ ตอนแรก ๆ จะไว้ตัว ถ้ารู้จักแล้วจะเป็นกันเองมาก”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 11) *“คนแก่เขาจะค่อนข้างระวังเนื้อระวังตัว แต่ถ้าทำให้เขาไว้ใจเราได้ เขาจะเปิดใจ เพราะเขากลัวถูกไกด์หลอก”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 12)

บุคลิกภาพอีกข้อหนึ่งที่พบในนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน คือ ความเป็นคนง่าย ๆ ไม่เรื่องมาก สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในประเทศไทยได้อย่างดี (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 7 ราย) ดังคำสัมภาษณ์ *“คนแก่ส่วนมากจะไม่เรื่องมาก อะไรก็ได้ ต่อให้ร้านอาหารนั้นจะสกปรก ยังไม่เก็บโต๊ะ ก็กินกันได้”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 17) *“คนแก่ที่มาจากจีนแผ่นดินใหญ่จะไม่เรื่องมาก อะไรก็ได้ ถ้าเป็นไต้หวัน ทุกอย่างต้องเพอร์เฟค บริการต้องดี”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 19) อย่างไรก็ตาม พบว่ามีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 คนมีทัศนะเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในทางกลับกัน กล่าวคือ เห็นว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีอุปนิสัยจุกจิกจู้จี้และเจ้าปัญหา ดังคำสัมภาษณ์ *“คนแก่จะเป็นอะไรที่จู้จี้จุกจิก เรื่องเยอะ ปัญหาเยอะ ใช้อะไรไม่ค่อยเป็น”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 9) *“แขกคนจีนโดยเฉพาะผู้สูงอายุ จะชอบร้องขอ ขี้ฟ้องขี้ตำหนิ จะเอาโน่นเอานี่ ถ้าไม่ได้จะฟ้อง”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 8)

ไม่เพียงแค่นั้น มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 7 รายให้ความเห็นว่าคนสูงอายุชาวจีนมีอุปนิสัยดื้อรั้น เอาแต่ใจตัวเอง และไม่เชื่อฟังคำแนะนำ รวมไปถึงการปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“คนจีนจะชอบฝ่าฝืนกฎกติกา อะไรที่ห้าม ฉันจะทำ ต้องบังคับแกมขู่ ทำให้เราต้องก้าวร้าว”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 8) *“คนจีนขนาดบอกข้อห้ามอะไรไป ก็ยังจะทำ เช่น ยื่นฉี่ริมทะเล พอโดนปรับ ก็โวยวาย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 19) ในขณะเดียวกัน กลับพบว่ามีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 7 รายที่ไม่ได้มีทัศนะเช่นเดียวกันนั้น กลับมองว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย ไม่ดื้อรั้น มักเชื่อฟังคำแนะนำและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“ผู้สูงอายุจะเชื่อฟังไกด์ดี ส่วนน้อยที่ไม่เชื่อฟัง ถ้าอธิบายเขา เขาจะเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ไม่ใช่คนดื้อ”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 12) *“คนจีนจะไม่ชอบการถูกบังคับ ถ้าจะให้เขาทำตามที่เราบอก ต้องแสดงเหตุผล แล้วเขาจะเชื่อฟังเรา”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 11)

นอกจากลักษณะอุปนิสัยและบุคลิกดังที่กล่าวไปข้างต้น ยังพบด้วยว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีบุคลิกช่างซักช่างถาม ขี้สงสัยและชอบตั้งคำถามกับเรื่องราวต่าง ๆ รอบตัว โดยมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 รายกล่าวถึงประเด็นดังกล่าว ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“เวลาพูดคุยกัน เขาจะอยากรู้เรื่องของเรา จะมีคำถามตลอดเวลา ไม่เฉพาะเรื่องส่วนตัว สภาพสังคม เศรษฐกิจบ้านเราเป็นยังไงเขาก็อยากรู้ ส่วนหนึ่งมองว่าเขาแสดงความเป็นมิตร ให้ความเป็นกันเองกับเรา”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 19) *“ผู้สูงอายุจะขี้สงสัย ชอบซักถามแต่ประวัติศาสตร์จะไม่ค่อย จะฟังแค่ผ่าน ๆ จะถามการเมือง ธุรกิจ การค้าขายเสียมากกว่า เพราะประวัติศาสตร์เขายาวกว่าเรา”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 12)

ลักษณะอุปนิสัยและบุคลิกของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนด้านอื่น ๆ ที่พบจากการสัมภาษณ์ เช่น นักท่องเที่ยวสูงอายุจำนวนมากสูบบุหรี่จัด ซึ่งมักพบเห็นพฤติกรรมการสูบบุหรี่เป็นประจำ แม้กระทั่งในที่สาธารณะและในที่ห้ามสูบ เช่น ในห้องพัก หรือแม้กระทั่งบนโต๊ะอาหาร ลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวได้ถูกระบุจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 ราย ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“คนจีนสูบบุหรี่จัดนะ โดยเฉพาะคนสูงอายุ ถ้าตีเป็นตัวเลข 10 คนก็จะสูบซะ 7-8 คน”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 15) *“ผู้ชายส่วนมากจะสูบบุหรี่ แต่ผู้หญิงก็เห็นเยอะ เขาสูบกันเป็นประจำ สูบได้ทุกที่ที่มีโอกาส แม้กระทั่งสูบบุหรี่คาโต๊ะกินข้าวหรือบนรถ”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 1)

ในขณะเดียวกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยังพบด้วยว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชอบการเอาอกเอาใจ การเอาใจใส่ การยกย่องให้เกียรติจากบุคคลรอบข้างรวมทั้งให้ความสำคัญกับหน้าตาและศักดิ์ศรี ซึ่งปรากฏในคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล 5 ราย ดังเช่น *“คนแก่ต้องการการเอาใจใส่ ถ้าเราเอาใจคนแก่ คนแก่จะรักเรามาก จะเทคแคร์เราดี ถ้าคนจีนให้อะไรต้องรับไว้ เพราะการปฏิเสธ เขาจะเสียหน้า”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 2) *“สังคมจีนจะยึดถือในระบบอาวุโส คนแก่จะชอบคนยกย่องให้เกียรติ ชอบให้คนชม ชอบให้คนเอาใจ”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 6)

บุคลิกภายนอกที่สามารถพบเห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน คือ ความแคล่วคล่องว่องไว ทะมัดทะแมง กระฉับกระเฉง (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 5 ราย) จนดูเหมือนทำอะไรรีบเร่ง ไม่ว่าจะเป็นการเดินการรับประทานอาหาร หรือแม้กระทั่งการทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“คนจีนสูงอายุจะกินเร็ว เดินเร็ว จะทำอะไรเร็วคนแก่ที่จีนจะแข็งแรง จนบางทีเดินนำหน้าไกด์”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 6) นอกจากนี้ ยังพบอีกหนึ่งลักษณะที่สำคัญซึ่งระบุโดยผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 ราย คือ นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมักเกรงกลัวกฎหมายและตำรวจ มัคคุเทศก์หลายคนจึงมักอ้างถึงบทลงโทษทางกฎหมาย เช่น ค่าปรับ เพื่อโน้มน้าวให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎกติกาต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนผ่านทัศนะของมัคคุเทศก์ดังนี้ *“คนแก่จะขี้กลัวโดยเฉพาะกลัวผิดกฎหมาย กลัวโดนปรับ เพราะในบ้านของเขาเขาถูกข่มขู่มาตลอดและการบังคับใช้กฎหมายที่นั่นเข้มงวดมาก”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 6) *“คนจีนจะชอบซักถามเรื่องกฎหมาย ข้อปฏิบัติต่าง ๆ เพราะกลัวโดนปรับกลัวทำผิดกฎหมาย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 2)

ลักษณะประการสุดท้าย คือ ความเป็นผู้มีอารมณ์ดี เริงร่าและหัวเราะง่าย ซึ่งปรากฏในคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล 4 ราย ดังเช่น *“คนแก่ที่เห็นจะมีมนุษยสัมพันธ์ดีกว่าคนหนุ่มสาว ชอบหัวเราะ เฮฮา”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 7) *“ผู้สูงอายุจะอารมณ์ดีมาก หัวเราะง่าย รักสนุก ไม่เครียด จะหัวเราะเสียงดัง”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 10)

2.2 พฤติกรรมการรับประทานอาหารและการพักแรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มัคคุเทศก์ไทยเกี่ยวกับพฤติกรรมการรับประทานอาหารและการพักแรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไม่จุกจิกเรื่องกินอยู่ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 14 ราย) มักกินอาหารเร็วและมีเสียงดัง (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 9 ราย) ดังคำสัมภาษณ์เช่น *“คนจีนกินง่าย ไม่เลือก ไม่เคยถามว่านี่คืออะไร”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 13) *“คนแก่จะกินมูมมาม กินเสียงดัง ทำหกเลอะเทอะ จะเป็นแค่คนแก่ วัยรุ่นจะไม่เป็น”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 17) *“การกินเสียงดังเป็นวัฒนธรรมของเขา ถ้าซดน้ำซุปเสียงดัง ถือว่าอร่อย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 20)

นอกจากนี้ ยังพบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนนิยมอาหารรสจืด (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 11 ราย) สามารถรับประทานอาหารไทยได้แต่ต้องปรุงรสอ่อน นอกจากนี้ยังชื่นชอบรับประทานผลไม้ไทย (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 9 ราย) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุเรียน มังคุด มะม่วงสุก และน้ำมะพร้าว รวมไปถึงชื่นชอบอาหารทะเล (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 4 ราย) ดังคำสัมภาษณ์เช่น*“คนจีนติดกินจืด เปรี้ยวเผ็ดหวานไม่เอาเลย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 20) *“ร้อยละ 99 ชอบทุเรียน คนน้อยที่จะไม่ชอบทุเรียน ชอบผลไม้ที่มีรสหวาน เช่น มะม่วง สัปปะรด มังคุด อะไรที่เป็นผลไม้ไทยชอบเกือบหมด”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 14)

ในขณะเดียวกัน ยังพบด้วยว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนจำนวนมากให้ความใส่ใจกับสุขภาพ และค่อนข้างพิถีพิถันเกี่ยวกับการกิน (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 8 ราย) เช่น ชอบกินผัก หลีกเลี่ยงอาหารที่อาจก่อให้เกิดโรค ไม่นิยมบริโภคน้ำเย็นและน้ำแข็ง จะชอบดื่มน้ำอุ่น ๆ โดยมักพกพากระติกน้ำร้อนส่วนตัวเป็นประจำ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 11 ราย) ดังคำสัมภาษณ์เช่น*“คนแก่จะติดน้ำชาน้ำร้อน คนแก่จะไม่กินน้ำแข็ง บางคนจะพกกระติกน้ำร้อนมาเอง”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 8) *“ผู้สูงอายุจะใส่ใจเรื่องสุขภาพ จะละเอียดเรื่องกิน เช่นจะหลีกเลี่ยงอาหารบางอย่างเพราะกลัวร้อนใน”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 12) *“คนแก่จะเน้นกินผักเยอะ ไม่เน้นเนื้อสัตว์ สังเกตดูในจาน ผักจะหมดก่อนเนื้อสัตว์”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 17)

ในด้านการพักแรม พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนไม่ค่อยจุกจิกเรื่องที่พัก แต่มักมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในห้องพัก (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 6 ราย) นักท่องเที่ยวสูงอายุหลายท่านเคยชินกับการไม่อาบน้ำและชอบใส่เสื้อผ้าชุดเดิมซ้ำหลายวัน (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 8 ราย) รวมทั้งไม่เปิดเครื่องปรับอากาศในขณะอยู่ในห้องพัก (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 6 ราย) สาเหตุอาจเพราะภูมิลำเนาตั้งอยู่ในเขตอากาศหนาว ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เช่น *“เท่าที่สังเกตเห็น คนแก่จะไม่ค่อยเรื่องมากเรื่องที่พัก ขอแค่ห้องสะอาดก็เพียงพอ ”*

(ผู้ให้ข้อมูลที่ 12) *“ผู้สูงอายุหลายคนไม่ชอบเปลี่ยนเสื้อผ้า ไม่ชอบอาบน้ำ จะชอบใส่เสื้อผ้าซ้ำ ๆ หลายวัน”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 3) *“แอร์บ้านเราหนาว เขาไม่ค่อยชอบแอร์ เขาชอบพลังแสงแดดและอากาศข้างนอกมากกว่า”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 16)

2.3 พฤติกรรมการจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (17 ราย) ระบุว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนส่วนมากใช้จ่ายประหยัด มีนิสัยมัธยัสถ์ จะไม่ค่อยจับจ่ายซื้อของฝาก รวมทั้งไม่นิยมซื้อออปชันทัวร์ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 4 ราย) ตลอดจนไม่นิยมการให้ทิป (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 5 ราย) มีบ้างที่มองหาของฝากให้หลาน ๆ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 3 ราย) สินค้าไทยที่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนจะเกี่ยวข้องกับสินค้าเพื่อสุขภาพ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 9 ราย) ได้แก่ ยาไทย แผนโบราณ จำพวกยาหม่อง ยานวดแก้ปวด แผ่นลดปวดเมื่อย ยาดม เป็นต้น ส่วนสินค้าอื่น ๆ ที่นิยมซื้อจะเป็นพวกขนมขบเคี้ยว (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 7 ราย) โดยเฉพาะผลไม้อบแห้ง ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เช่น *“คนแก่จะมัธยัสถ์ ไม่ค่อยซื้อ ถ้าจะซื้อของจะไม่ค่อยซื้อให้ตัวเอง แต่จะซื้อฝากหลาน”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 3) *“ถ้าเราขายอะไรเพิ่ม จะไม่เอา อะไรที่ขายเพิ่มได้ เช่น นวด ดูโชว์ เขาก็จะไม่สนใจ”*(ผู้ให้ข้อมูลที่ 19*) “คนแก่จะใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลัก การจ่ายก็เพื่อความสุขส่วนตัว จะกินใช้เฉพาะในสถานที่เท่านั้น จะไม่ค่อยซื้อฝากคนนั้นคนนี้ หลัก ๆ ที่จะซื้อจะเป็นพวกสมุนไพรไทย พวกยาหม่อง น้ำมันนวด”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 14)

2.4 การทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมในแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีน พบว่า นักท่องเที่ยวชื่นชอบแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลและกิจกรรมทางน้ำเป็นอย่างมาก (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 12 ราย) นักท่องเที่ยวจะไม่ค่อยให้ความสนใจกับรายละเอียดเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีมากนัก (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 9 ราย) ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เช่น *“คนจีนส่วนใหญ่มาบ้านเรา เพราะอยากมาเที่ยวทะเล เพราะทะเลบ้านเราสวยกว่าบ้านเขา”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 16) *“พวกแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ผู้สูงอายุจะเฉย ๆ ไม่ค่อยสนใจเท่าไหร่ ไม่ค่อยถามอะไรมาก จะเน้นถ่ายรูปมากกว่า”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 4)

นอกจากนี้ ยังพบว่ากิจกรรมที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจเข้าร่วมจะเป็นกิจกรรมเบา ๆ ที่สร้างความผ่อนคลายและไม่ใช้พละกำลังมาก รวมทั้งชอบโปรแกรมทัวร์ที่ไม่อัดแน่นมากจนเกินไป (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 5 ราย) กิจกรรมที่ชอบ เช่น การชมโชว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโชว์สาวประเภทสอง (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 12 ราย) การถ่ายภาพ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 6 ราย) การไหว้พระ (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 4 ราย) การนวดไทย (สรุปจากผู้ให้ข้อมูล 4 ราย) เป็นต้น ตัวอย่างคำสัมภาษณ์เช่น *“พวกโชว์อย่างโชว์สาวประเภทสอง คนจีนจะสนใจมากหลาย ๆ คนตั้งใจมาดูโชว์นี้โดยเฉพาะเลย”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 8) *“คนจีนส่วนใหญ่จะเที่ยวไม่หนัก อะไรที่เหนื่อยเขาจะไม่อยากทำ เขาอยากมาพักผ่อนมากกว่า โปรแกรมก็จะไม่แน่นและไม่รีบ”* (ผู้ให้ข้อมูลที่ 16)

อภิปรายผล

จากการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในมุมมองของมัคคุเทศก์ชาวไทย ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีพฤติกรรมบางอย่างที่มีความจำเพาะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวจีนวัยอื่น เช่น พฤติกรรมการใช้จ่ายเงินที่มัธยัสถ์ การแสดงออกในที่สาธารณะที่ยังไม่สอดคล้องกับค่านิยมสากล แต่ก็มีพฤติกรรมหลายอย่างที่ไม่แตกต่างจากนักท่องเที่ยววัยอื่น ๆ มากนัก เช่น การให้ความสำคัญกับหน้าตาทางสังคม และการหลีกเลี่ยงการบริโภคน้ำเย็น ฯลฯ โดยข้อค้นพบในงานวิจัยนี้มีความสอดคล้องอย่างเห็นได้ชัดกับงานวิจัยของ Li, Chen, Huang, Wanichwasin and Cui (2020) ในแง่ที่เผยให้เห็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนทั้งด้านบวกและด้านลบ ในส่วนภาพลักษณ์ด้านบวกนั้น พบว่า นักท่องเที่ยวจีนมีความเป็นมิตรและเอื้ออาทร แต่ภาพลักษณ์

ด้านลบนั้นจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมสากล อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของงานวิจัยนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยของ ชณิชา หมอยาดี และ ชุติระ ระบอบ (2562) Jarurojpakorn (2017) และ Gong, Detchkhajornjaroensri and Knight (2018) ที่ส่วนใหญ่นำเสนอพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนในภาพลักษณ์ที่ไม่ดีนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตนที่ไม่เหมาะสมในระหว่างท่องเที่ยวในประเทศไทย แต่งานวิจัยนี้กลับพบพฤติกรรมเชิงบวกและลบผสมผสานกัน ซึ่งผลการวิจัยที่ไม่สอดคล้องกันส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างของวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ซึ่งอาจมีลักษณะเชิงพฤติกรรมบางประการที่แตกต่างจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวจีนโดยทั่วไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ยังค่อนข้างสอดคล้องกับ ฉันทัช วรรณถนอม (2557) ในแง่ที่กล่าวว่านักท่องเที่ยวชาวจีนภาพรวมมีบุคลิกจู้จี้ จุกจิก พูดจาเสียงดัง อดทนเข้มแข็ง และเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ จะให้ความสนใจใฝ่รู้เรื่องราวต่าง ๆ ของประเทศไทย แต่ในส่วนที่กล่าวว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุแสดงอารมณ์รุนแรงนั้น อาจไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่พบว่าผู้สูงอายุเป็นคนง่าย ๆ มีบุคลิกร่าเริง สนุกสนาน หัวเราะง่าย ทั้งนี้ผลการศึกษาบางส่วนที่ไม่สอดคล้องกันอาจเกี่ยวข้องกับการรับรู้ซึ่งมีลักษณะอัตวิสัยของผู้เขียน ทำให้การวิเคราะห์ตีความพฤติกรรมที่พบแตกต่างกันได้

ในด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wang (2019) ซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุชาวจีนมีความชื่นชอบการทัศนาจรและการถ่ายภาพ นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้ที่พบว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนชอบเที่ยวชมชายทะเลและทำกิจกรรมทางทะเล ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Amonhaemanon and Amonhaymanon (2558) สุจิตรา จันทนา (2564) และ Li (2019)

ภายใต้ข้อค้นพบเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในด้านต่าง ๆ งานวิจัยนี้เสนอว่าผู้ประกอบการและบุคลากรในอุตสาหกรรมการบริการควรทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมและจัดบริการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและความภักดีต่อตราสินค้า อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนที่ได้จากการวิจัยนี้ เป็นข้อมูลในลักษณะภาพกว้าง ๆ เท่านั้น ไม่สามารถเหมารวมได้ว่านักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนทั้งหมดจะแสดงออกเชิงพฤติกรรมแบบเดียวกัน เพราะแท้ที่จริงแล้ว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนมีลักษณะที่หลากหลายขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวหลายประการ เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ประสบการณ์ชีวิต สภาพทางกาย สถานการณ์ครอบครัว ฯลฯ (Wu, Wang, Wingate and Guo. 2017) ยกตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลที่ 7 ระบุว่า *“บุคลิกของคนเหนือและคนใต้จะไม่เหมือนกัน คนเหนือมีอะไรก็พูดออกมาตรงๆ ถ้าเป็นคนใต้จะไม่ค่อยแสดงออก จะเก็บความรู้สึกเก่ง”* ในทำนองเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลที่ 10 มองว่า *“นิสัยจู้จี้จุกจิก ขี้โวยวายของคนจีน จะขึ้นอยู่กับเมืองที่มา อย่างปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ ก็จะพบมากหน่อย แต่ถ้ามาจากเมืองอื่น ๆ จะไม่ค่อยเท่าไหร่”* นอกจากนี้ เนื่องจากการวิจัยนี้ศึกษาผ่านผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งการแสดงทัศนะต่าง ๆ มีลักษณะอัตวิสัย (subjective) รวมทั้งมีโอกาสที่มัคคุเทศก์จะอธิบายพฤติกรรมของบุคคลจากต่างวัฒนธรรมโดยยึดโยงกับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่ตนยึดถือ (Ou, 2017) ในขณะเดียวกัน ข้อค้นพบเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนที่ได้รับนี้ บางส่วนอาจเปลี่ยนแปลงไปภายใต้ปัจจัยเงื่อนเวลารวมไปถึงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัย ฉะนั้น การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์จึงควรพิจารณาถึงข้อจำกัดเหล่านี้ด้วย

นอกจากนั้น การศึกษาถึงภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งมีส่วนช่วยลดทอนอคติเกี่ยวกับพฤติกรรมบางประการลงได้ เนื่องจากพฤติกรรมของประชากรกลุ่มนี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีจีนอย่างลึกซึ้ง (Tuo, Deng, Tao, Xu, Peng, Linghu, Huang and Yu. 2022) ยกตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลที่ 19

แสดงทัศนะเกี่ยวกับพฤติกรรมการยื้อแย่งว่า *“สภาพสังคมจีนแข่งขันกันสูง เพราะคนเขามาก ถ้ามัวชักช้าก็อด”* เช่นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลที่ 14 ที่มองพฤติกรรมไม่ค่อยอาบน้ำว่า *“คนจีนไม่ค่อยยอมอาบน้ำตอนเช้า บางคนกลิ่นตัวเหม็นมาก สาเหตุเพราะอากาศบ้านเขามันเย็น แต่พอมาบ้านเราเขาไม่รู้”* หรือผู้ให้ข้อมูลที่ 20 อธิบายถึงสาเหตุของพฤติกรรมการพูดคุยเสียงดังในที่สาธารณะว่า *“เขาเชื่อว่า ถ้าพูดเสียงเบา ๆ แสดงว่าคนนั้นกำลังนินทาเราอยู่”*

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับผู้ประกอบการและบุคลากรด้านการท่องเที่ยวซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนในการปรับปรุงสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและความภักดีต่อตราสินค้า อีกทั้งนิสิตนักศึกษาด้านการท่องเที่ยว รวมไปถึงผู้ต้องการเข้าสู่อาชีพมัคคุเทศก์ยังสามารถนำข้อค้นพบไปใช้ในการเตรียมพร้อมเข้าสู่อาชีพได้ด้วย โดยงานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้ ในด้านอาหาร ผู้ให้บริการควรจัดบริการอาหารและผลไม้ไทยที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ ควรพิถีพิถันกับการเลือกเมนูอาหารที่ดีต่อสุขภาพ นอกจากนี้ ในห้องพัก บนรถ และบนโต๊ะอาหารควรจัดให้มีน้ำร้อนหรือน้ำชาไว้บริการ ในด้านที่พัก อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในห้องพักควรใช้งานง่าย มีระบบการใช้งานไม่ซับซ้อน มีคำแนะนำการใช้งานเป็นภาษาจีนที่อ่านได้ชัดเจน และกำชับเรื่องข้อห้ามการสูบบุหรี่ในห้องพักและค่าปรับที่เกิดขึ้นหากกระทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบ ในด้านแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้บริการควรจัดโปรแกรมนำเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวและมีกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ โดยเน้นกิจกรรมเบา ๆ และอัดแน่นจนเกินไป ไม่จำเป็นต้องให้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์มากนัก แต่ควรให้เวลานักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมที่ชื่นชอบ อีกทั้งผู้ให้บริการควรฝึกฝนทักษะการถ่ายภาพ เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับการถ่ายภาพเป็นอย่างมาก ในด้านของที่ระลึก ผู้ให้บริการควรพานักท่องเที่ยวไปยังแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองราคาย่อมเยาที่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ผู้ให้บริการควรให้บริการด้วยความสุภาพ อ่อนน้อม และให้การดูแลเอาใจใส่นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวจีนชอบให้คนเอาใจใส่และยกย่องให้เกียรติ ในขณะเดียวกัน ผู้ให้บริการโดยเฉพาะมัคคุเทศก์หรือผู้นำเที่ยวควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและการวางตัวที่เหมาะสมในบริบทของสังคมไทย เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป อาจพิจารณาขยายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากมัคคุเทศก์ไทยไปยังบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยวกลุ่มอื่น เช่น พนักงานโรงแรม และเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายยิ่งขึ้น และสามารถเปรียบเทียบหรือยืนยันข้อมูลจากหลายแหล่ง (data triangulation) นอกจากนี้ อาจพิจารณาใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods) เพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งจะช่วยยืนยันข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ และเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยโดยรวม

เอกสารอ้างอิง

กมลมาลย์ แจ้งล้อม และ ปุญญภพ ตันติปิฎก. (25 กรกฎาคม 2567) “China in focus : รู้เขา รู้เรา ชนะใจนักท่องเที่ยวจีน” **ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจธนาคารไทยพาณิชย์.** [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.scbeic.com/th/detail/product/chinese-tourist-250724 (19 พฤศจิกายน 2567)

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (3 พฤศจิกายน 2566) “ประเทศไทย จุดมุ่งหมายของนักท่องเที่ยวจีน” [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.ditp.go.th/post/151814 (2 พฤศจิกายน 2567)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (28 ตุลาคม 2563) “สรุปรายได้และค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ปี 2562” [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.mots.go.th/news/category/615 (15 ตุลาคม 2567)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (6 มกราคม 2568) “สถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ม.ค. - ธ.ค. ปี 2567 (เบื้องต้น)” [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.mots.go.th/news/category/759(15 ตุลาคม 2567)

ฉันทัช วรรณถนอม. (2557) **หลักการมัคคุเทศก์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เฟิร์นข้าหลวง พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ชณิยา หมอยาดี และชุติระ ระบอบ. (2562) “ทัศนคติและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนในกรุงเทพมหานคร” **วิทยาการจัดการปริทัศน์.** 21(2) หน้า 119-128.

ไทยโพสต์. (15 ตุลาคม 2567) “ศูนย์วิจัยกสิกรไทยประเมินจีนเที่ยวไทยปี 67 มีจำนวน 7 ล้านคน ต่ำกว่าคาดการณ์” [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.thaipost.net/economy-news/674095 (15 ตุลาคม 2567)

นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2567)“การสัมผัสและการรับรู้” ใน **จิตวิทยาทั่วไป.**หน้า 57-85. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. (2559) **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เฟิร์นข้าหลวง พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

บุรฉัตร จันทร์แดง, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร และสัญญา เคณาภูมิ. (2562) “กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงพฤติกรรมศาสตร์” **สหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา.** 8(1) หน้า 49-60.

ปราโมชน์ รอดจำรัส. (2562) **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มติชนสุดสัปดาห์. (19 มีนาคม 2567) “แนวโน้มใหม่ของนักท่องเที่ยวจีน” [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.matichonweekly.com/column/article_754207 (15 ตุลาคม 2567)

รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. (2558) **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

เลิศพร ภาระสกุล. (2559) **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (15 ตุลาคม 2567) “ทั้งปี 2567 นักท่องเที่ยวจีนเที่ยวไทยคาดมีจำนวน 7.0 ล้านคนจากเศรษฐกิจจีนชะลอตัว การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวสูง” [ออนไลน์] สืบค้นจาก : https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/CH-Toursim-CIS3522-2024-10-15.aspx (20 พฤศจิกายน2567)

ศรีสุดา วนภิญโญศักดิ์. (2558). **การเติบโตอย่างก้าวกระโดดของนักท่องเที่ยวจีนกับผลกระทบต่อสังคมไทย.** รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 7) กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

สุจิตรา จันทนา. (2564). “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจีนกับการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของวิสาหกิจการท่องเที่ยวในประเทศไทย” **วิทยาการจัดการปริทัศน์.** 23(2) หน้า 145-153.

อัศวิน แสงพิกุล. (2562) **ระเบียบวิธีวิจัยด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Amonhaemanon, D. and Amornhaymanon, L. (2558) “Mainland Chinese tourist behavior and Motivations : Evidence from two destinations in southern Thailand” **Journal of International and Thai Tourism**. 11 (1) page 18-36.

Bhutia, P. B. (27 August 2024) “How China's Older Travelers Are Shaking Up the Travel Scene” **Skift**. [Online] Available : https://skift.com/2024/08/27/trip-com-on-how-chinas-older-travelers-are-shaking-up-the-travel-scene (25 September 2024)

Blazyte, A. (15 September 2022) “Tourism expenditure of elderly in China from 2016 to 2018 with forecasts until 2020” **Statista** [Online] Avaliable : https://www.statista.com/statistics/1130925/china-tourism-expenditure-of-senior-citizens (25 September 2024)

China Travel News. (23 January 2025) “Chinese silver-haired retirees : Big spenders in Japan, Thailand and beyond” [Online] Available : https://www.chinatravelnews.com/article/185739(28 January 2025)

Gma, O. (16 February 2023) “Chinese seniors go travelling” **Chinese Tourists Agency.** [Online] Available : https://chinesetouristagency.com/chinese-elderly-people-go-on-a-trip (28 October 2024)

_____. (27 August 2024) “The Silver generation in China wants to travel” **Chinese Tourists Agency.** [Online] Available : https://chinesetouristagency.com/the-silver-generation-in-china-wants-to-travel(28 October 2024)

Gong, J., Detchkhajornjaroensri, P. and Knight, D. W. (2018) “Responsible tourism in Bangkok, Thailand : Resident perceptions of Chinese tourist behavior” **International Journal of Tourism Research**. 21 (1) page 221-233.

Jarujpakorn, M. (2017). **Service provider’s perception of Chinese tourist behavior.** Master’s thesis (Business Administration) Bangkok : Graduate School, Silpakorn University.

Kipping, D. P. (8 January 2024) “Exploring the Future of Travel : China's Booming Senior Tourism Market” **Linkedin Corporation**. [Online] Available : https://www.linkedin.com/pulse/exploring-future-travel-chinas-booming-senior-tourism-kipping-7s0yf (28 October 2024)
https://www.globaltimes.cn/page/202312/1303684.shtml (28 October 2024)

Li, S. (2019). **Tourist motivation and satisfaction of Chinese senior tourists on day trips**. Master’s thesis (Commerce) Wellington : Victoria University of Wellington.

Li, Z., Chen, H., Huang, S., Wanichwasin, P. and Cui, R. (2021) “Resident perceptions of Chinese tourists in Thailand” **Tourism Review**. 76 (5) page 1154-1163.

Liu C. (14 December 2023) “China's elderly population aged 60 and over reaches 280m, 19.8% of total” **Global Times.** [Online] Available : https://www.globaltimes.cn/page/202312/1303684.shtml(28 October 2024)

Mahadevan, R. and Fan, V. S. (2020) “The Nexus between Seniors’ tourism expenditure and well-being : Case study of China” **Tourism Analysis.** 25 (1) page 169-174.

Master, J., and Hall, C. (16 August 2024) “China's senior tourists could be a silver lining for travel firms” **Reuter.** [Online] Available : https://www.reuters.com/world/china/chinas-senior-tourists-could-be-silver-lining-travel-firms-2024-08-16 (28 October 2024)

Otoo, F., Kim, S., Agrusa, J., Lema, J. (2021) “Classification of senior tourists according to personality traits” **Asia Pacific Journal of Tourism Research**. 26(5) page 539-556.

Pan, Y., Wang, X. and Ryan, C. (2021) “Chinese seniors holidaying, elderly care, rural tourism and rural poverty alleviation programmes” **Hospitality and Tourism Management.** 46 page 134-143.

Parulis-Cook, S. (16 July 2021) “China’s Silver Travelers : 10 Things You Need to Know” **Dragon Trail International.** [Online] Available : https://dragontrail.com/resources/blog/chinas-silver-travelers-10-things-you-need-to-know (28 October 2024)

People’s Daily. (2023) “China taps into booming potential of senior tourism market” [Online] Available : http://en.people.cn/n3/2023/1229/c98649-20116376.html (15 October 2024)

Ou, Q. (2017) “A brief introduction to perception” **Studies in Literature and Language.** 15 (4) page 18-28.

Rogers, B. (2017) **Perception: A Very Short Introduction**. Oxford : Oxford University Press.

Tuo J., Deng R., Tao M., Xu Z., Peng Y., Linghu Y., Huang S. and Yu, C. (2022) “Cultural factors and senior tourism: Evidence from the Chinese context” **Front. Psychol**. 13 page 1-9.

Wang, J. (2019). **Motivation and behaviors of Chinese outbound senior tourists**. Master’s Thesis (Hospitality and Tourism Management) Phuket : Prince of Songkla University.

Wang, K. (7 February 2024) “Great potential seen in senior tourism market” **China Daily.** [Online] Available : https://www.chinadaily.com.cn/a/202402/07 (15 October 2024)

Wen, J., Yu, C. E., Huang, S. and Goh, E. (2020) “Perceived constraint and negotiation of Chinese outbound senior tourists” **Anatolia.** 31 (1) page 149–153.

Wu, S., Wang, Z., Wingate, N., & Guo, H. (2017) “Developing the elderly tourism market in China”**Proceedings of the 2017 International Conference on Education Science and Economic Management (ICESEM 2017)**.Atlantis Press, page27-30.

Xiong, Q., Zheng, Y., Gu, R., Wen, J. and Li, Z. (2023) “Perceptions and desires of Chinese senior outbound tourists receiving travel support from adult children : A qualitative study” **Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics.** 35 (3) page 645-668.

Xu, T. (2020) **An investigation into the travel motivations and decision-making processes of Chinese seniors.** PhD thesis (Tourism and Hospitality) Plymouth : University of Plymouth**.**

Yin J. and Cao R. (30 June 2023) “China enjoys huge potential in senior tourism market” **People’s Daily.** [Online] Available : http://en.people.cn/n3/2023/0629/c90000-20037494.html (30 October 2024)

Yue, L., & Lening, S. (2022) “Senior tourism : Challenges and opportunities in the context of aging, social change, and the well-being of the Chinese elderly” **Tobacco Regulatory Science**. 8 (1) page 623–637.

Zhu, W. (13 March 2024) “China's elderly make a beeline for niche destinations” **China Daily.** [Online] Available : https://www.chinadailyhk.com/hk/article/380809 (28 September 2024)

Name and Surname（姓名）:
WIRAPHONG PANYATHANAKHUN

Highest Education（最高学历）:
Ph.D.(Integrated Tourism Management), National Institute of Development Administration (NIDA)

University or Agency（任职院校或单位）:
Faculty of Interdisciplinary Management and Technology, Kasetsart University

Field of Expertise（专业领域）:
tourism and hospitality management

Address（地址）:
Faculty of Interdisciplinary Management and Technology, Kasetsart University
98 Moo 11, Khokkhram, Bangplama, Suphanburi 72150

后疫情时代泰国高中生中文学习需求的变化发展与应对策略——基于智民学校中文部的质性研究*

Evolving Chinese Learning Needs of Thai High School Students in the Post-Pandemic Era: Coping Strategies from a Qualitative Study at Ratwittaya School

吴剑 [1]
WU JIAN
浙江大学，国际教育学院，中国
International College, Zhejiang University, P.R.China
Email: wujian0823@zju.edu.cn

李吉娜 [2]
POONYAPHA SINGPRATHAN
泰国玫瑰园孔子课堂
Confucius Classroom at Suankularb Wittayalai School
Email: poonyaphasing@gmail.com

Received: 15 April 2025 / Revised: 29 May 2025 / Accepted: 6 June 2025

摘要

为了更好地开展面向泰国高中生的国际中文教育工作，对他们的中文学习需求进行调查和研究是十分必要的。在疫情前和疫情后，泰国高中生的中文学习需求发生了哪些变化，校方为了应对这些变化做了哪些成功的应对策略，是否存在值得推广的教学经验和管理经验。本文以泰国达府美速市智民学校为研究个案，对该校的教学管理者、本土中文教师、高中学生进行了深入的质性访谈，研究发现：（1）高中生的中文学习需求聚焦于教学法创新、社交媒体和留学中国等方面；（2）学校的应对策略聚焦于教材开发、平台建设、校本培训等方面。建议应从高中在线中文教学平台建设、本土化中文教材建设、双师共同体协作机制建设、本土中文教学大纲建设、人工智能融入建设等五个方面持续推进泰国高中阶段国际中文教育的数智化转型并且赋能中文教师开展个性化、泛在化、交互化的教学实践。

关键词：后疫情时代；泰国高中生；中文学习需求；智民学校

* 本论文得到教育部中外语言合作交流中心科研项目《后疫情时代泰国高中生中文学习需求实证调查分析》（项目编号：22YH13ZW）的资助。

ABSTRACT

To better advance international Chinese education for Thai high school students, it is essential to investigate and analyze their Chinese learning needs. This study explores the changes in Thai high school students' Chinese learning demands before and after the COVID-19 pandemic, as well as the successful strategies schools have adopted in response. Using Ratwittaya School in Mae Sot, Tak Province, Thailand as a case study, we conducted in-depth qualitative interviews with school administrators, local Chinese teachers, and high school students. The study found that: (1) students' Chinese learning needs focus on teaching methods, social media, and studying abroad in China; (2) the school's response strategies center on textbook selection, platform development, and in-school teacher training. It is recommended that the digital and intelligent transformation of international Chinese education at the Thai high school level be continuously promoted through five strategic dimensions: the construction of online Chinese teaching platforms, the development of localized teaching materials, the establishment of collaborative co-teaching mechanisms, the formulation of localized Chinese language curricula, and the integration of artificial intelligence. These initiatives aim to empower Chinese language educators to engage in personalized, ubiquitous, and interactive pedagogical practices.

Key words: Post-epidemic era; Thai high school students; Chinese learning needs; Ratwittaya School Chinese Department

一、引言

在后疫情时代全球教育体系都正在经历深刻的教育信息化、数字化、智慧化变革，泰国高中的中文教学也受到了国际中文教育数智化转型的巨大冲击。曾峥（2024）指出，疫情初期泰国有 1，300 万学生居家，60 万教师将课程转移到线上，基础教育委员会（OBEC）发布《新冠疫情时代的在线学习：泰国教育的危机与机遇》，鼓励全国各类学校通过互联网和数字电视等方式进行在线教学。尹全贵（2023）指出，随着在线教育的应用普及、数字资源的大量上线以及作为数字化原住民的学生的学习方式转变，使得泰国高中生对中文的学习需求产生了新的变化。面对这些新的学习需求变化，我们必须很好地进行研究。因为学习需求分析是国际中文教育的前提和基础，科学、合理、真

实、有效的学习需求分析对国际中文教育接下来的总体设计、教材编写、课堂教学、语言测试将具有重要的指导意义。

在二语教学界，学者们对学习需求进行了深入的研究。张黎（2006）认为可以从教育的目标级别（学历教育或非学历教育）、学习的时间安排（全日制或非全日制）、教学的组织方式（集中学习或分散学习）、学习者自身的汉语水平（入门学习或提高学习）、语言学习的内容范围（单项技能或综合技能）来分析商务汉语的学习需求。倪传斌和刘治（2006）总结出外语需求的六个特性，即核心性（作为教学理论、过程、政策的核心）、层次性（底层的普通心理需求、中层的个人需求、高层的认知情感需求）、可分性（需求分类的多样性）、可测性（需求进行量化研究）、变化性（历时变化和共时变化）、维度性（学习者、教师、行政机构、语言学家四个维度），而需求分析的核心是要去分析目标需求（需要、差距、愿望）和学习需求（学习者学习过程中需要的条件和要做的事）。陈冰冰（2009）总结了国外需求分析研究的成果，讨论了目标情景分析 (Target Situation Analysis) 模型、目前情景分析 (Present Situation Analysis) 模型、Hutchinson & Water 的目标情景分析和学习需求分析整合模型、Dudley-Evans & St. John 的课程生态情景模型，并认为第四种模型以环境情景为核心对特定学生群体进行最大量的学习分析，在很大程度上减少了课程设计和实施的随意性，是迄今为止最新、最完善的需求分析模型。

本质上，学习需求是一种高度依赖本土情境，讲求教学效率的调查活动。因此，在经历了疫情期间线上教学经历的泰国高中生的中文学习需求，在后疫情时代的今天究竟发生了哪些变化，这是本文希望去探索和发现的内容。

二、有关泰国高中生中文学习需求的文献综述

我们以“泰国高中生+汉语学习需求+后疫情”和“Thai high school students + Chinese learning needs + post-COVID”为关键词在泰国学术平台(ThaiJO)、中国知网(CNKI)、Web of Science 和 Scopus 等平台去检索相关文献。

从现有的研究文献中，我们发现后疫情时代泰国高中生的中文学习需求呈现出多样化趋势，包括学习动机的转变、学习方式的数字化融入、教材适应性需求的大幅度提升以及教学模式的持续创新等方面。泰国高中的中文教育已经比以前更加注重个性化、互动性、数字化，以满足泰国学生的学习需求。泰国高中的中文教师也在自觉提升自身数字素养，学校也在优化“来自中国的中文教师+来自泰国的本土教师”联动的教学模式，并探索多元化的中文水平等级评估方式。下面，我们将从泰国高中生汉语学习需求的变化与后疫情时代泰国高中汉语教学所面临的挑战两个方面进行文献

回顾。

（一）泰国高中生汉语学习需求的变化

首先是学生的中文学习动机有了新转变。陈美芳和刘丙丽（2021）的调查研究表明，此前大多数泰国学生学习汉语的动机是为了解中国传统文化或者是满足父母的要求。白文毅（2023）指出，随着中国“一带一路”倡议同“泰国 4.0”经济发展战略、东部经济走廊计划深度对接，在泰中资企业投资领域的不断拓宽，中文职业技能人才需求大幅上升。泰国中文教学顺应时代发展、瞄准职业培训缺口，推出“中文+”理念，并广泛运用于高铁、物流、旅游、电商等中文技能人才紧缺的行业，因此在后疫情时代“职业发展”成为泰国学生学习中文的新动机。因为随着中国与东盟国家的经贸往来加深，中文能力成为学生未来职业规划的重要组成部分。王焕卿(2017)和李娇（2024)都提到，受中国流行文化（如电视剧、短视频、社交媒体）影响，越来越多学生希望或者已经通过互联上的中文学习资源深入了解中国文化，因此沟通和娱乐属性也将成为泰国学生学习中文的新动机。

其次是学生学习方式的数字化转型。尹全贵(2023)回顾了泰国清莱府中小学在疫情期间的汉语教学情况，他提出要顺应时代改变而创新汉语教学模式，特别是要选用一个最为合适的线上教育平台，避免多平台切换而导致的混乱局面。Keasornkul(2022)发现，后疫情时代泰国高中生的汉语学习方式更加依赖数字资源，学生更倾向于使用在线课程、移动应用（如 Duolingo、Hello Chinese、Super Chinese）以及短视频学习汉语，这种趋势要求教师在教学过程中合理结合线上线下模式，增强课堂互动性，并提供个性化的学习资源。Wanla(2024)调查结果表明，93.75%的学生曾通过社交媒体学习过汉语，其中 31.25%的学生更喜欢通过抖音（TikTok）这种展示短视频的社交媒体学习；在通过 HSK 二、三、四级考试的考生中，有 47.05%的人曾通过社交媒体学习过汉语。Thavirath(2024)指出，选择合适的在线平台对学生听、说、读、写四种语言技能的发展有显著影响，在线平台使学习变得灵活，满足现代学习者的需求，并促进他们更有效的主动学习。

最后是教材适应性与本土化需求。教材适应性是影响泰国高中生汉语学习的重要因素。现有的中文教材多以中国学生的语言环境为背景，缺乏针对泰国学生的本土化设计。例如，教材中的对话场景、语法讲解方式以及文化背景可能与泰国学生的实际需求不匹配。因此，赵青青（2021）建议在教材编写时，应增加泰国学生常见的学习情境和交际情境，结合泰语解释汉语语法，以提高学习效果。Fei(2023)建议从宏观层面加强协作，深化中泰合作完善本土化教学资源，加强“中文+职业教育”教学资源建设。

（二）后疫情时代泰国高中汉语教学所所面临的挑战

首先是线上与线下教学的平衡问题。疫情期间的在线教学提高了学生的自主学习能力，但也导致了课堂互动的减少。Xu *et al*. (2022)指出，后疫情时代许多学校采取混合教学模式，如何在保证线上资源丰富性的同时，提高线下课堂的互动性，成为教师面临的重要挑战。

其次是教师的数字素养提升问题。随着教育技术的发展，教师的数字素养成为影响教学质量的重要因素。Xu & Guo (2024)的调查结果显示：96.7%的管理者创新意识较高，积极制定相关提升政策，组织教师培训，但缺乏对培训效果的有效评估和跟进；78.2%的实验教师认为“通过网络平台交流比在群组或微信群中更有效率”，“网络学习软件可以提供很多相关的知识和技能”，“课堂上也会使用一些数字化工具”，“在课堂上使用在线学习软件可以让学生更好地参与课堂活动”。这些回答表明教师对数字化教学持积极态度，但也有少部分教师因年龄或工龄等原因，对数字化教学持谨慎态度，不重视或直接忽视学校层面的教师素养提升策略的实施，一定程度上影响了提升策略的实用性和有效性。因此，Nguyen et al.（2023）建议泰国高中应为教师提供数字化教学培训，帮助他们掌握多媒体教学工具，以更好地适应学生的学习需求。

最后是学习评估方式的革新问题。Sukjairungwattana（2023）指出，在后疫情时代传统的笔试已难以全面衡量学生的汉语能力，泰国高中生更倾向于多元化的评估方式，如项目式学习(Project-Based Learning)、口语测评、情境化测试，并且纳入更多真实材料，增加同伴反馈和互动的机会。这种评估方式不仅能更好地反映学生的真实水平，还能提高其学习兴趣和实践能力。

（三）已有研究文献的述评

从已有研究可知，疫情期间行之有效的教学策略在一些泰国高中得到了继承和发展。然而，目前关于泰国高中生汉语学习需求的实证研究，包括质性研究、量化研究和混合研究，数量仍然相对有限。已有的研究文献为我们提供了一些有价值的见解。

第一，学习动机方面。泰国高中生学习汉语的动机现在已经有：（1）职业发展动机，随着中国与泰国经济联系的加强，掌握汉语被视为未来就业的优势；（2）社交与娱乐动机，对中国当代流行文化的兴趣激发了学生学习汉语的热情；（3）学术需求动机，一些学生计划赴华留学，学习汉语是为未来的学术发展做准备。超越了原来只是为了遵从父母之命而学习汉语的传统动机。

第二，学习策略方面。泰国高中生已经逐渐养成了自主学习的习惯和策略，如在课外通过社交媒体和互联网上的中文资源进行自主学习。不过目前泰国高中生的自主学习让处于“自发状态”，他

们的自主学习策略和自我效能感尚有待探索和研究。

第三，教学方法方面。泰国高中的本土教师和中国教师的合作教学为国际中文教育在泰国的高质量发展奠定了坚实的基础。未来需进一步开展大规模、系统性的实证研究，以制定更符合泰国高中学生需求的教学法。

三、研究设计

（一）研究对象

本文以泰国达府美速市智民学校中文部（以下简称智民学校）为个案研究对象，通过深入调查这所学校高中阶段的中文教学开展情况，进一步理解后疫情时代泰国高中生中文学习需求的变化发展与应对策略。

智民学校成立于 1947 年，是一所高水平的华文学校，被誉为“泰国汉语教学的旗手和领跑者”。学校自创办以来一直开设中文课程，覆盖范围从幼儿园到高中，小学阶段平均每周十节中文课，初中阶段平均每周七节，高中阶段平均每周十节。学校使用的中文教材有国务院侨办赠送的《华文》教材，中国大陆出版的中文教材（近五年选用了王尧美和李安（2019）担任总主编的《预科汉语强化教程系列》中文教材）以及自编的口语教材。学校非常注重学生的中文水平，要求小学六年级毕业至少达到 HSK 二级，初中 HSK 三级，高中 HSK 四级。学校十分重视校本教研活动的开展并鼓励老师参加比赛，因此学校在中文竞赛上取得了非常优异的成绩。学校与中国的国务院侨办、教育部中文语言合作交流中心、泰国清迈大学孔子学院等单位合作密切。目前，学校共有 39 位中文老师，其中有 22 位本土中文教师（全部都是从中国高校的国际中文教育专业硕士研究生毕业），9 位语合中心外派的志愿者教师，5 位国务院侨办外派教师，3 位广东省侨办外派教师。本研究邀请了其中的 1 位本土中文教师——伊老师作为教师代表参加了半开放式访谈。

之所以选择智民学校作为我们的研究个案，是因为我们相信这所学校高中学生现在面临的中文学习需求是未来泰国其他高中都将遇到的问题，这所学校教学管理团队和教师团队为了应对学生中文学习的需求变化所采取的对策会对泰国其他高中有借鉴意义。

（二）研究问题

本文主要有两个研究问题。

研究问题 1：作为泰国汉语教学领跑者的智民学校，他们的高中学生在后疫情时代有哪些中文学习需求？

研究问题 2：作为取得优异中文教学成绩的智民学校，他们的教学管理团队和教师团队为应对学生中文学习需求的动态变化采取了什么形式的教学创新，哪些举措被证明能够有效地满足高中学生的中文学习需求。

（三）研究方法

1.个案研究法。个案研究指用适当的研究方法对个案进行细节性研究，尤其是对个案的特征做到尽可能能充分的理解。本文的研究个案是泰国达府美速市智民学校中文部。

2.半开放式访谈法。本文主要使用半开放式访谈来收集研究材料，即在进行采访时采访者可以先制定一个大致的访谈提纲，不过采访者并不需要根据大纲顺序去提问，采访者可以在访谈过程中根据情况进行追问和提出新的问题。

（四）质性访谈与语料分析

我们于 2025 年 1 月 27 日对智民学校中文部的教学管理团队代表林校长和教师代表伊老师进行了一场访谈，请他们从教学管理者和本土中文教师的角度谈谈他们所在学校高中生的中文学习需求以及所采取的举措。

我们于 2025 年 2 月 10 日对智民学校中文部高中的三位男生和三位女生作为学生代表进行了两场访谈，这六位受访学生均为高水平的中文学习者，访谈全程都是用中文进行互动的，当偶尔遇到学生不理解的问题时，我们请伊老师帮我们向学生加以解释。

访谈结束后，我们对访谈录音进行了转写，面向管理者和教师的专访文本共计 33,589 字，面向学生的专访文本共计 30,538 字。我们对文本进行了认真阅读和仔细分析。

四、研究发现和讨论

（一）研究发现

1. 高中生的中文学习需求聚焦于教学法、社交媒体和留学中国等方面

首先，学生希望教师能够继续沿用在疫情期间使用过的游戏教学法。疫情发生以来，中文教学方式发生了变化，学生们也逐渐适应了这种在家上课的方式。他们认为这种方式有时比较无聊，因为没有人监督，而且有时候网速不好而导致掉线现象的发生。他们会在 YouTube 上看学校的录课，但主要是为了复习知识点。但是他们表示疫情期间老师利用 Kahoot 平台制作了游戏化的教学资源，让他们的学习更有乐趣和竞争性，他们希望在后疫情时代老师继续开展基于游戏的中文教学活动。他们也希望今后能有一个平台能够让老师了解到一些弱势学生的情况，这样老师就可以精准地帮助到那个内向的、羞于向老师求助的学生。

其次，学生希望教师能够帮助他们充分利用中文社交媒体来进行课外自主学习。学生们都提到如 Tiktok（抖音）、Rednote（小红书）、B 站等社交媒体有着丰富的中文学习资源，如动漫、有声小说、动画等。然而，这些学习材料质量参差不齐，学习者需要甄别哪些是比较能帮助他们学习中文的资源，他们希望获得老师的帮助。三位受访男学生表示，他们喜欢玩游戏，如王者荣耀、英雄联盟等，在游戏中他们也会遇到来自中国的玩家，他们也希望老师指导他们在游戏平台如何与中国玩家进行沟通。他们也希望泰国能够设计出适合泰国学生学习中文的字典类 APP 和自主中文学习 APP。他们还希望更多地通过在线观看当代中国的电影和电视剧来增进他们对中国文化的理解。

最后，学生希望学校能够在中文教学中多向他们介绍有关中国高校和专业方面的知识。六位受访学生都表示他们现在正在积极准备 HSK 考试，并有计划去中国高校留学和申请奖学金。他们提到如果学校能够在留学中国方面对他们进行有针对性地辅导，对于他们成功申请到他们理想的中国高校和专业将会有很大帮助。此外，学生们还谈到了自己除了学业以外的人生规划，比如一位受访男生希望成为中泰非物质文化遗产交流的使者、一位受访女生希望能成为中泰花卉贸易的亲历者，所有的受访学生都希望将来从中国学成归国后能够更好地建设家乡，等等。此外，他们还谈到如果现在学校能和中国的高中开展中泰高中学生之间的互派互访，将有助于两国青年间的相互了解，彼此建立起友谊。

2. 学校的应对策略聚焦于教材、平台建设、校本培训等方面

首先，学校方面一直在寻找适合泰国高中学生学习和使用的中文教材。智民学校的林校长谈到他特别喜欢研究教材，他提及目前市场上的中文教材大多是从零开始，对于华校的学生来说不太适合。为了能够更好对回应高中学生的职业发展、社交娱乐、学术发展的动机，林校长希望能够联合中国高校的中文教材编写专家、专业的中文教材出版社和泰国的华文学校，联合编写一套适合泰国华文教学的本地化教材。林校长谈到之所以选择王尧美和李安(2019)担任总主编的《预科汉语强化

教程系列》中文教材，是因为这套教材能够较好地回应高中学生的学术发展动机，能够帮助他们顺利通过 HSK 考试，学生们都很喜欢用这套教材。在新的《国际中文教育中文水平等级标准》（GF 0025-2021）发布以后，目前市面上还没有专门面向新 HSK7-9 级的中文教材，所以他希望能够看到严格对标新 HSK7-9 级的中文教材早日出版发行。智民学校在高中阶段已经开设了“中文+商务”选修课，选用了中国出版的商务汉语教材。林校长提到，如果有合适的中文教材，智民学校其实希望开设更多的“中文+X”课程。林校长也发现自从学校开设“中文+X”课程以后，高中毕业班学生申请中国高校其他专业（非汉语国际教育专业）的学生明显增多了。

其次，学校方面也在积极地进行线上教学平台的建设。泰国的高中很少会有自建的在线教学平台。智民学校依托 Youtube 平台搭建了名为“Ratwittaya School Chinese Department”的频道（网址：www.youtube.com/@ratwittayaschoolchinesedep1372），该平台于 2020 年 5 月 17 日注册，截至 2025 年 3 月 3 日，已发表 295 个视频，累计 130,039 次观看，共有 1,360 位订阅者，在国际中文教育领域的影响力也越来越大。同时，学校也在积极探索在数字化作业系统、慕课、微课、在线论坛以及依托社交媒体的中文教学创新实践。

最后，学校方面高度重视中文教师的职前培训和校本教研活动。林校长提到学校目前有三类教师：本土中文教师、中国的中小学教师、志愿者教师。除了本土中文教师以外，中国的中小学教师对中泰教育体系和学生心理方面存在差异的认识不足，志愿者教师的教学经验不够，因此都需要在他们上岗前做好相关职前教育工作。校本教研活动是面向全体中文教师的以研究促教学的系列活动，学校每两周会组织一次年级会议，让老师们分享成功经验，2024-2025 第 2 学期已经开展了九期校本教研活动，这一题的主题涵盖了 AI 技术应用、幼儿汉语教学、课堂语言设计等。学校开展的各类教研活动，都会在“智民中文部”的微信公众号上发表。

（二）相关讨论

我们在对智民学校师生的访谈中，还有几个问题值得未来泰国高中阶段的中文教育工作者深入思考。

第一，中文学习需求的个性化研究。本文的学习需求调查是面向 6 个高中生（选择了 3 位男生和 3 位女生作为学生代表）的质性研究，实际上中文学习需求是一种十分个性化的需求，下一步应该要以班级为单位，深入研究班级里每个学生的中文学习需求，通过大规模跟踪调查所得出的研究发现会更有利于校方制定更细颗粒度的、定制化的、个性化的教学策略。

第二，继承和发展融合式教学的优秀实践。在后疫情时代，如何在泰国高中汉语教学中有效结

合线上与线下模式，是值得进一步探索的课题。

第三，通过线上平台搭建给中文教师减负和赋能。在泰国高中的中文老师普遍课时量比较大，而且还要承担班主任、教研组长、年级组长等行政任务，因此有必要探索如何搭建起一个适合泰国高中的中文教学平台，给中文教师减负并且赋能他们的教学实践。

第四，针对后疫情时代的新需求，应研究如何提升泰国汉语教师的数字素养，使其能够更好地指导学生利用数字资源学习汉语。随着人工智能技术（如 ChatGPT、DeepSeek、科大讯飞语音识别系统等）在中文学习中应用日益广泛，未来可以研究如何在泰国高中汉语课堂中有效整合 AI 技术，以提升学生的中文学习体验。

五、结语

基于对泰国智民学校师生及教学管理者代表的访谈分析，本研究围绕泰国高中阶段中文教育的现实挑战与发展路径，得出以下结论。

第一是平台建设，应考虑为泰国高中搭建起专属的中文教学平台。尽管疫情推动了线上工具的临时应用（如腾讯会议、YouTube 录课等），但泰国大部分高中普遍缺乏专门针对中文教学的专属数字化平台。现有工具多为通用型会议软件，功能分散且难以满足教学互动、作业批改等需求。未来需构建集成化平台，整合资源管理、AI 评测、师生互动等功能，以提升教学效率与系统性。

第二是教材建设，本土化中文教材需求迫切。当前教材多依赖中国通用版本，虽覆盖 HSK 考试内容，但缺乏泰国文化元素（如本土饮食、民俗）及针对性语言场景设计。学生和教师均呼吁开发“中文+泰国元素”的教材，例如融入本土案例的双语对照内容。建议加强中泰合作编写，结合泰国学生的认知特点与实际需求，实现教材内容的本土化与实用性升级。

第三是双师共同体建设，中泰教师协作机制待深化。“中国教师+本土教师”的双师模式虽初步形成（中国教师主攻口语，本土教师侧重语法与文化），但协作深度不足。访谈显示，双方在教学理念、课堂管理等方面存在差异，且缺乏常态化教研交流。未来需建立定期联合备课、教学反馈机制，并通过培训增强中国教师对泰国学情的适应能力，推动双师资源互补与经验共享。

第四是本土化教学大纲编制，需与中外语言合作交流中心的最新标准衔接。泰国教育部虽将中文纳入课程体系，但教学大纲较为笼统，未能细化分级目标与评估标准。智民学校通过“HSK 导向”自主调整教学内容，但缺乏系统性框架。建议泰国教育部门联合包括泰国民教委所属华文学校在内的各类高中制定国际中文教育分层大纲，明确各学段语言能力目标，并融入本土文化模块，使教学与国家语言政策、社会需求紧密结合。

第五是人工智能融入，AI 应用潜力尚未释放。AI 工具（如 ChatGPT、语音评测）已零星应用于生词查询、作业辅助等领域，但整体仍处于探索阶段。年轻教师对 AI 接受度高，但受限于资源与培训，未能充分发挥其效能（如智能组卷、个性化学习推荐）。未来需引入轻量化 AI 教学工具，结合泰国网络环境开发本地化应用，同时加强教师技术培训，推动 AI 从“辅助工具”向“教学赋能者”转型。

总之，泰国高中阶段的中文教育的发展需以系统性改革为方向，通过平台整合、教材创新、双师协同、大纲完善与技术融合，构建适应本土需求的教学生态。唯有兼顾全球化标准与本土化特色，方能实现中文教育的可持续高质量发展。

参考文献

白文毅.泰国“中文+职业技能”发展策略研究.[D].清莱. 清莱皇家大学，2023.

陈冰冰.国外需求分析研究述评.[J].外语教学与研究, 2009, 41(2):125-130.

陈美芳,刘丙丽.泰国学生汉语学习动机调查分析——以佛统府圣彼得学校高中学生为例.[J].世界华文教学,2021,(2):33-42.

李娇. 四大社交媒体在泰国大学生中文非正式学习中的应用研究—以孔敬大学和室利佛逝皇家理工大学为例.[J]. Journal of Technology & Chinese Language Teaching, 2024, 15(2)：54-74.

倪传斌,刘治. 外语需求的特性分析.[J]. 外语与外语教学, 2006, (02): 21-24.

王焕卿. 泰国高中生汉语学习兴趣调查分析——以曼谷市五校为例.[D]. 北榄. 华侨崇圣大学, 2017.

王尧美,李安. 预科汉语强化教程系列（综合课本 1）.[M].北京：北京语言大学出版社，2019.

尹全贵.新型冠状病毒肺炎对泰国清莱府中小学汉语教育的影响及应对措施.[J].中国语言文化学刊,2023,(10):385-402.

张黎.商务汉语教学需求分析.[J].语言教学与研究,2006,(3):55-60.

赵青青. 泰语版《快乐汉语》本土化研究.[D]. 西安. 西北大学, 2021.

曾峥. 泰国教育数字化转型的历程、问题及对策.[J]. 教育与教学研究, 2024, 38 (8): 116-128.

Fei, H. Research on the Development of Chinese Teaching Resources in Thailand.[J]. BCP Education & Psychology, 2023,10: 297-308.

Keasornkul, P. Teaching Chinese via/ through Social Media in Thailand.[J]. Journal of Education Rajabhat Maha Sarakham University, 2022,19(1): 23–35.

Nguyen, T. *et al*. Digital Learning Ecosystem for Classroom Teaching in Thailand High Schools[J]. Sage Open, 2023, 13(1): 1-14.

Sukjairungwattana, P. Enhancing Thai Learners' Listening and Speaking Skills in Chinese Language by Organizing Learning Activities.[J]. Theory and Practice in Language Studies, 2023, 13(10): 2681-2688.

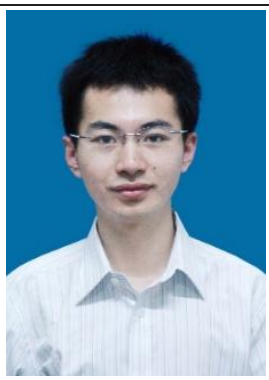
Thavirath, J. Teaching Chinese Using online platforms for a new dimension of learning.[J]. PNRU Academic Journal, 2024, 3(2): 35–48.

Wanla, W. The study of Chinese language learning behavior through social media by students in the Chinese language education program at Nakhon Pathom Rajabhat University.[J]. Chinese Language and Culture Journal,2024, 11(2): 523–538.

Xu, W. *et al*. The roles of motivation, anxiety and learning strategies in online Chinese learning among Thai learners of Chinese as a foreign language.[J]. Frontiers in psychology, 2022, 13: 962492.

Xu, Q. & Guo, J. Enhancing Digital Literacy in International Chinese Language Teachers: Strategies and Outcomes.[J]. Lecture Notes in Education Psychology and Public Media,2024, 54: 56-64.

Author (1) Information （第一作者信息）

Name and Surname（姓名）:
WU JIAN

Highest Education（最高学历）:
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）:
International College, Zhejiang University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）:
International Chinese Education

Address（地址）:
866 Yuhangtang Rd, Hangzhou 310058, P.R.China

Author (2) Information （第二作者信息）

Name and Surname（姓名）:
POONYAPHA SINGPRATHAN

Highest Education（最高学历）:
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）:
Confucius Classroom at Suankularb Wittayalai School

Field of Expertise（专业领域）:
International Chinese Education

Address（地址）:
88 Tripetch Rd, Wang Burapapirom, Pranakorn, Bangkok 10200

水田共生：广府乡村生态美学的生成与传播

Rice Paddy Symbiosis: The Formation and Dissemination of Ecological Aesthetics in Cantonese Rural Areas

辛志亮 [1]

XIN ZHILIANG

东方大学，美术与应用艺术学院

Faculty of Fine and Applied Arts，Burapha University

E-mail: 40840686@qq.com

CHUSAK SUVIMOLSTIEN [2]

东方大学，美术与应用艺术学院

Faculty of Fine and Applied Arts，Burapha University

E-mail: chu2544@yahoo.com

PORADEE PANTHUPAKORN [3]

东方大学，美术与应用艺术学院

Faculty of Fine and Applied Arts，Burapha University

E-mail: poradee@buu.ac.th

SUWICHAI KOSAIYAWAT [4]

东方大学，教育学院

Faculty of Education，Burapha University

E-mail: Kosajyaw@buu.ac.th

Received: 10 April 2025 / Revised: 6 June 2025 / Accepted: 11 June 2025

摘要

本文以广府乡村景观为切入点，聚焦广州从化“水田共生”系统，探讨其在岭南农耕文明背景下所体现的生态智慧与美学特征。依托生态美学理论与文化传播模型，利用文献综述、案例分析及跨学科方法，解析“山-水-田-村”阶梯式景观的生态适应性、文化认同和功能协同。研究发现，该系统体现了“生态-文化-社群” 三者协同共生机制，实现了生态功能、文化传承与社会实践的统一。

针对乡村治理与文化传播挑战，提出“共同体”协同框架，探索艺术与技术融合的传播路径，为乡村振兴和广府文化活态传承提供理论与实践支持。

关键词：水田共生；广府文化；生态美学；乡村振兴；广州从化

ABSTRACT

This paper takes the rural landscape of Cantonese villages as a point of departure, focusing on the "rice paddy symbiosis" system in Conghua, Guangzhou. It explores the ecological wisdom and aesthetic characteristics embodied within the context of Lingnan agrarian civilization. Drawing on ecological aesthetics theory and cultural communication models, the research employs literature review, case analysis, and interdisciplinary methods to examine the ecological adaptability, cultural identity, and functional synergy of the tiered "mountain-water-paddy-village" landscape.Findings reveal that this system manifests a synergistic mechanism of "ecology-culture-community," achieving an integration of ecological functions, cultural heritage, and social practice. In response to challenges in rural governance and cultural dissemination, the study proposes a "community-based" collaborative framework and explores communication pathways that merge art and technology. This provides both theoretical and practical support for rural revitalization and the dynamic inheritance of Cantonese culture.

Keywords: Rice Paddy Symbiosis; Cantonese Culture; Ecological Aesthetics; Rural Revitalization; Conghua, Guangzhou

绪论

广府文化作为岭南文明的核心构成单元，其亚热带地域特性，孕育出以珠三角水系为载体的复合型水田聚落体系---水田共生。作为广府乡村中水系与农田相互依存的生态系统，不仅是岭南农耕范式，更折射出了生态智慧、空间美学与社群伦理三位一体的文化基质。新型城镇化进程中，广府乡村功能转型：农业边缘化，但景观保护机会增加；乡土符号融入现代文化讨论；传统机制与媒介技术迭代融合。这些关键点凸显农业文明现代化的潜力，并为跨学科研究和生态美学重构提供多维实验场。

一、研究背景和意义

（一）研究背景

自 20 世纪 80 年代社会科学研究的“文化转向”以来，文化在社会建构中的价值日益凸显（周兵，2007:153）。广府乡村作为岭南文明的核心载体，其“山-水-田-村”的复合景观格局，不仅承

载着农耕文明的生态智慧，更在快速城镇化进程中面临文化认同危机与生态退化的双重挑战。广州市从化区作为广府文化发祥地之一，其天堂顶山脉与滃江河等水系构成的生态基底，孕育出梯田系统与聚落空间相融的独特景观，为探究生态美学提供了典型样本。

在国家乡村振兴与生态文明建设的战略框架下，广府文化“开先性、融汇性”的特质展现出特殊价值（王杰，2018:45）。这种根植于珠三角“水田共生”体系的文化形态，既包含宗族伦理、民俗节庆等非物质遗产，又通过民居建筑、河涌水系等物质载体，形成可感知的生态美学范式。然而实证研究表明，市场化与城市化的双重冲击已导致乡村文化空间异化，传统农耕文明的“超级稳定性”正遭遇现代性解构。广州市从化区通过活化古村落群、重塑乡村文明的实践，为文化生态的协同振兴提供了新路径，农业文化遗产的创新利用，印证了生态美学在现代传播中的再生可能。这种基于地域特征的探索，对于破解城乡高质量发展中的文化传承命题，具有重要启示。

1. 政策驱动：生态振兴与文化协同的国家战略

《乡村振兴战略规划（2018-2022 年）》明确提出**“保护乡村景观风貌和文化遗产”**，要求统筹生态保护与文化传承（中共中央、国务院,[online]，2018）。《粤港澳大湾区发展规划纲要》进一步强调**“共建人文湾区，弘扬岭南文化”**，将广府文化列为重点保护对象（中共中央、国务院,[online]，2019）。广东省“百县千镇万村高质量发展工程”聚焦广州从化美丽乡村建设，提出以生态修复赋能文化复兴。**广州从化素有“北回归线上的明珠”和“广州后花园”美誉，是大湾区北部生态核心区，常年雨量充沛，川流纵横，水资源丰富，森林覆盖率达69.09%**（从化绿地系统规划,[online],2022），承担着生态屏障与乡村振兴试点双重使命，其“水田共生”景观的可持续性，直接影响政策落地成效。

2. 学术需求：生态美学与传播机制的跨学科研究缺口

生态学者关注水环境与地理保护，文化研究偏重历史遗产静态保存，较少探讨“生态-文化”动态协同机制。从化龙潭村水田景观的生态美学价值尚未建立系统性体系，难以评估龙潭碧道建设中生态修复与文化振兴的互动关系。在传播路径方面，该村虽已通过旧墟风情街改造引入非遗体验馆、创业市集等业态，但村民参与机制仍局限于传统节庆，当代语境下的生态文化传播尚未形成可持续模式。滃江河流域的垂直梯度地貌（20-1210 米）与多元生态系统，结合广州市高校的驻地合作实践，为动态协同理论的构建提供了理想样本。

3. 地域特色：龙潭村-滃江河的生态文化典型样本

从化作为广府文化地理的典型单元，自明朝弘治二年（1489 年）置县以来，其**“远民归化”**的命名逻辑体现明清**“以文化民”**的边疆治理策略（郭遇熙，1974:133)）。龙潭村聚落浓缩了滃江河流域的生态适应智慧：镬耳山墙以双层青砖构造与屋面坡度形成防火防雨技术体系，至今仍指导着

历史建筑修缮；湛江河梯田系统通过等高线田块与分级排水维系水土平衡，结合森林蓄水技术延续稻田生态，形成万亩良田农业景观。龙潭村推动传统村落向生态文创聚落转型，验证了广府文化在现代环境中的适应性。

（二）研究意义

本文立足乡村振兴与生态文明建设背景，以广州从化“水田共生”景观为切入点，系统解析广府文化乡村景观的生态美学特征与传播机制，理论层面可补充乡村生态美学评价体系与共生理论的在地化应用，重构生态美学的“人文性”内涵，揭示地域文化对生态审美的塑造机制，创新跨学科方法论体系。实践层面为广府文化活态传承提供路径，响应中共中央、国务院《乡村振兴战略规划（2024-2027 年）》中‘**保护乡村景观风貌和文化遗产**’的要求(中共中央、国务院[on line],2025)，为从化区美丽乡村建设提供生态修复与文化 IP 转化的具体路径。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围

本文聚焦广府地区北部湛江河流域的传统村落，以广州从化区为主要案例，围绕自然基底（水系与梯田生态）、人文风貌（宗族聚落与建筑形态）和生活形态（农耕实践与民俗活动），通过梳理其演变与文脉，挖掘生态智慧及宗族伦理的美学价值。研究解析生态-文化-社群的共生机制，探讨当代设计与文旅融合路径，及传统村落可持续管理方案，以推动生态保护与文化活化的协同发展。同时，初步关注湛江流域与其他广府平原、基塘乡村类型的地域差异，为后续比较研究提供基础。

（二）研究目的

乡村是广府文化重要承载体，它既是广府文化基因的原生土壤与活态传承空间，也是生态智慧与美学表达的物质实践场域，更通过文化符号的渗透，对社会结构、性格重塑及现代城乡治理产生了重要影响。本文聚焦广府“水田共生”景观的生态美学价值与传播实践，通过解析其“生态-文化-社群”协同机制，揭示在乡村振兴实践中，文旅融合的创新逻辑，主要有以下研究目的：

1.解析广州从化“水田共生”景观的生态美学特征。

2.探索广州从化乡村的传播机制创新路径。

（三）研究主要内容

1.以广州从化的龙潭村水田系统为对象，聚焦湛江河流域的乡村水域、耕种、水塘、生活景观，解析其自然基底与人文要素的共生逻辑。在人文维度，聚焦于村落布局与建筑，村民生活方式等民俗民艺，探究美学规律和审美符号。

2.基于主体协同与艺术融合视角，提出文化活化的实践路径。第一，主体协同机制：围绕多元化制

度创新，探索政府引导、村民自治、社会力量参与的管理模型。第二，艺术与传播融合路径，聚焦于空间、节庆、公共教育三个层面的融合性研究。

（四）研究方法

文献研究法：通过系统查阅广府文化、农耕文明、乡村旅游等领域的国内外文献，梳理广府村落的历史文脉、生态智慧及文化符号特征，明确“水田共生”景观的价值内涵；结合乡村振兴、文旅融合等政策文件，把握生态保护与文化活化的政策导向，为构建生态美学体系与传播机制提供理论支撑。

跨学科研究法：综合生态美学、文化学、传播学等学科视角，分析广府村落“自然-人文”协同机制，解析从化水田景观的生态适应性设计、文化符号传播路径与乡村文化传播的互动关系，揭示当前研究在生态与文化协同实践中的不足，强化本文的理论创新价值。

（五）研究创新性

从自然到文化，再到社群，串联形成协同共生模型：突破传统研究将生态保护与文化传承割裂的局限，以广州从化“水田共生”景观为样本，构建自然基底（水田生态）、文化符号（民艺美学）与社群网络（多元协同）的三维协同框架，揭示广府乡村景观中“生态功能维系-文化记忆存续-社会多元参与”的共生机制，为同类型乡村的生态与文化协同振兴提供理论范式。

1.理论层面：将共生理论应用于广府乡村研究，强调生态、文化、社会要素的动态耦合，弥补单一维度研究的不足；

2.实践层面：提出“分级活化”策略，生态敏感区以自然修复优先、文化集聚区侧重艺术融合，推动政策从保护优先转向协同共生。

三、有关文献综述

（一）国内研究

1. 传统农耕地理景观研究

国内学者在农耕景观的生态智慧研究领域积累了丰富成果。王澍从乡土建筑视角提出“**自然建造**”理念，强调传统聚落与地形的适应性关系，为解析农耕景观提供了方法论启示（李兴钢;王澍;陆文宇;童明;曾群;葛明;张斌;郭屹民;张准;申屠团兵，2024:31）。俞孔坚系统化提出“**景观安全格局**”理论，指出水系、田埂等要素的生态协同机制（俞孔坚，2023:004），但其研究多聚焦北方平原农业系统。针对岭南地域，魏成对珠三角基塘系统的研究表明，桑基鱼塘模式通过物质循环实现了人工湿地的生态功能(魏成;钟卓乾;廖辉辉,2021:97)，揭示了广府农耕智慧的独特性。吴良镛在“人居环境高品质转型发展”论坛中提出的“**整体性人居环境科学观**”（ 吴唯佳;吴良镛;石晓冬;王富海;汪科;周俭;毛其智;邱衍庆;王凯，2020:99），为本文理解“山-水-田-村”系统层级关系提

供了重要理论支撑。现有研究对山区水田系统的美学价值生成机制，以及和生态实践的关联性仍需深化。

2. 乡村生态美学的理论研究

曾繁仁的经典论述“生态存在论美学”，突破了主客二分传统，强调人与自然共生关系的审美价值，为乡村生态美学奠定了哲学基础（曾繁仁，2009:26）。杨济美以新农村建设为切入点，探讨了现代景观农业发展中，功能性与审美性的内在逻辑，揭示功能性与审美性的统一（杨济美,2021:152），但未深入分析文化符号的转译过程。这些成果为本文提供理论参照，而广府农耕文明的在地化实践，仍需继续探索。

3. 乡村文化传播研究

高美的《重塑情境：乡村文化传播的媒介》采用实证方法，深入探讨了互联网背景下，乡村信息传播的现状与问题（高美，2024:54）。李梅;文思探讨了在美术教育中融入乡土文化的实践路径，强调美育现场与社会服务(李梅;文思,2022:96)，以重塑社会美育与“新乡土”的关系。

（二）国外研究

在国际理论的对话中，构建兼顾东方农耕智慧与当代传播语境的阐释框架，具体表现为：

1. 生态美学理论谱系研究

美国环境美学家阿诺德·伯林特(Arnold Berleant)提出**“参与式美学”**，强调通过身体感知建立人与环境的审美联系，其理论对解析农耕劳作中的多感官体验具有启示意义（阿诺德·伯林特，2006:85）。近年来，生态美学研究进一步拓展至多感官层面。Smith 等指出，触觉、嗅觉与味觉不仅构成认知基础，更是个体在农业环境中获得审美满足的关键（Smith，Wang，Oliveira，2023：109）。

2. 农业文化遗产研究

联合国粮食及农业组织发起 GIAHS 项目，涵盖保护农业遗产及其景观、生物多样性、知识和文化等内容（FAO [on line]，2002），其系统保护原则指导了本文，但评估体系对美学维度的关注需加强。英国人类学家 Tim·Ingold 的**“任务景观”**理论揭示了劳动实践与景观形态之间的互动关系（Ingold, T，2000：98）。近年来，Keerti Yadav 和 Jongheon Jin 基于对印度潜在农业遗产区的实地调研，指出应将文化认同与审美体验纳入农业文化遗产的可持续性评估之中，拓展了 GIAHS 项目的多维价值理解路径（Yadav ， Jin[on line]，2024）。

3. 文化传播理论研究

美国符号学家查尔斯·皮尔斯（Charles Sanders Peirce）提出的三元符号模型（象似—指示—象征）为解构水田景观符号系统提供了经典工具。近年来，研究者将皮尔斯的符号学理论应用于现代传播媒介的分析中， Khalisha 等人通过交互广告的研究，展示了如何利用象似、指示和象征等符号类型来传达隐私、个性化和创新等主题（Khalisha, Sakinah, Saehu，2024：85）。英国数字人类学家莎拉•平克（Sarah Pink）强调技术介入需要尊重地方性知识（Pink，2022：47），其观点对构建负责任的生态美学传播策略具有启示意义。当前国际学界在生态伦理传播路径的探索中，仍需结合在地经验进行深化和拓展。

四、研究结果

本部分首先通过符号分析，构建了从化水田景观的内涵体系，例如荔枝林和梯田的象征意义；随后提炼生态美学范式，归纳自然与人文特征；最后探讨功能协同机制，分析生态、文化与社群的实践互动，以实现生态美学价值的传播。

在对广州从化水田生态美学的研究中，本文探讨自然景观与广府文化之间的互动关系，以龙潭村为例，对水系、梯田及历史遗迹等要素，在生态与文化中的作用进行梳理。本文凝练“自然适应-文化认同-功能协同”的生态智慧与美学范式，展示了生态系统与人文符号的协同演变。研究揭示了水田生态系统与传统广府文化在当代乡村治理中的内在联系。

（一）符号分析：生态美学的文化转译

1. 自然符号的在地生成

从化龙潭村地处丘陵与平原过渡带，依托荔枝、龙眼果树林、万亩稻田与湉江河水系构成的自然景观，其生态形态与地域精神交织出丰富内涵。荔枝、龙眼果树林既是经济作物，其因果枝下垂的姿态，民间享有“多子多福”的吉祥寓意，催生出荔枝节与荔枝文创等文化载体；湉江河顺山势蜿蜒，村落沿水而建，形成山环水抱的风水格局，折射出传统聚气居住智慧。村外稻田与村内风水塘等农耕景观，由生产空间升华为诗意栖居的象征。

2. 宗族符号的空间表达

广府文化以宗族伦理为纽带。龙潭村内的“昌名余公祠”建于中华民国 26 年，其建筑呈现中轴对称格局，外立面以青色镬耳山墙装饰，内构则运用木结构上的民间彩绘，充分展示了宗族礼制与宗亲血脉的传统。与之相邻的分散百姓民居主要采用广府风格的青砖灰瓦、坡屋顶及石砌明沟，其中特别是“三间两廊”结构，通过东南向天井采光和暗渠排水系统，将“归四水于堂”的理念转化为空间秩序。檐廊的遮阳设计、门框雕花以及灰塑图腾等细节，暗含着民间生存智慧。整体村落布局构成了分级防御体系：外围以夯土村墙构筑屏障，中轴门楼则作为咽喉要塞控制出入口，与宗祠共同营造出“聚族而居”的宗族秩序。

3. 技艺符号的双重编码

从化地区非物质文化遗产呈现出功能性与象征性双重编码特征，其文化逻辑通过技艺符号的物质实践与精神隐喻得以系统呈现。在器物层面，龙潭河西岸的“走马灯”采用八面竹编球形结构，融合剪纸艺术与书画技法，借助热力驱动形成民俗叙事。该技艺既实现物理功能，又将白描技法与楹联文字转化为节庆符号，形成独特的视觉语言。其制作过程严格遵循生态原则：原料使用本地的毛竹，手工编织而成，体现民间可持续生产智慧。明清沿袭的春节“掷彩门”仪式，用火药筒垂直爆燃，夜空中的光伞和喷溅的流动感，形成“天-地-人”三元结构的视觉隐喻。从化水族舞则通过“鱼尾摆浪”等仿生动作，实现渔猎生产与神灵祭祀的符号传递。传统食品加工技艺：荔枝蜜炼制技艺（广州市从化区非物质文化遗产项目名录，2018 年）则整合植物花期规律与酶解转化原理，体现了传统技艺中科学与经验的有机融合。

4. 日常符号的生活叙事

潖江流域的日常实践呈现清晰的符号系统：北回归线穿过的地理特征，催生了荔枝蜜的甜与大头鱼的鲜，使得味觉认同具象化。宗祠内的春节祭祀必用红皮烧猪等仪式行为，通过物质符号强化宗族伦理。龙潭村的传统商贸符号更具动态特征：农历每月逢三、六、九“墟日”，形成以竹篓、石秤为载体的村镇交易集市，这些乡间的交易器具，除了实用性，更是文化记忆的载体。这些日常符号在现代消费文化和电子商务的冲击下，依然作为乡村商贸特色，保留着广府文化的商业伦理。

（二）美学分类：生态美学的范式提炼

基于上述符号分析，本文进一步将龙潭村水田系统的生态美学特征归纳为自然美学（源于生态景观）、人文美学（源于历史传承）、民艺美学（源于手工技艺）和生活美学（源于日常实践）四个范式（如图 1）。

1. 自然美学

自然美学以“参与式”消解主客对立，强调人与环境的感官共鸣（阿诺德·伯林特，2006:85）。潖江水系依存地质地貌的起伏曲折，自然蜿蜒，山地梯田和果园，则通过垂直耕作转化季风降水为水土调节系统。生物护岸技术（如香根草根系与河道水位互动）与荔枝林垂枝形态协同，展现了亚热带农业智慧。这种“山-水-田”共生模式，与北方平原农业景观形成鲜明差异。

2. 人文美学

人文美学以“任务景观”理论重构宗族空间的现代性。镬耳山墙通过青砖坡屋面适应岭南气候，村内的麻石街巷，在保留肌理的同时，隐形升级网格；宗祠内雕梁画栋的传统叙事传达，与当代扁平化审美和碎片化知识认知形成了交织互动，在神圣性与传播性间平衡，达成了从形式保留，到功

能更新的广府村落空间美学。

3. 民艺美学

民艺美学的核心在于传统技艺的符号转译。以从化竹编工艺“走马灯”为例，其八面球形结构与热气流驱动的剪影循环（象似性），通过“丁财两旺”吉祥图案升华为文化象征（象征性）；水族舞的“鱼尾摆浪”动作源于渔猎实践（指示性），演化为祭祀中的神灵符号（象征性）。这些实践打破“材料-工艺-意义”的线性逻辑，以在地资源与生态智慧，构建过去与现代的文化对话。

4. 生活美学

图 1　从化水乡生态美学特征模型图　图片来源：作者自制

生活美学聚焦于日常中的文化趣味，龙潭村墟日的竹篓与石秤，通过编织技艺与耐用性隐喻公平伦理；红皮烧猪则以味觉符号强化宗族秩序。这些实践将实用和象征的双重性融入生活场景——竹篓从市集载体演化为商贸信誉，烧猪从祭品升华为身份认同。在此过程中，民艺基因通过日常行为、活动和礼俗渗透到社群记忆中，实现文化意义的代际传递。

（三）功能协同：生态美学的传播机制

从化生态美学传播的创新，需要充分考虑参与者视角及其内生动力。从参与动机和诉求出发，划分政府、企业、社区、艺术家、公众为参与主体，围绕“主体协同”与“艺术融合”两大核心路径，提出：共谋、共建、共管、共评、共享的多元机制，**这是构造一种新的社会联结;不仅依靠政府，而是凝聚多方面力量共同解决问题**（徐勇，2024），以构建“生态-文化-社群”协同共生的“共同体”实践框架，强化生态美学与在地文化的传播效能。

1. 多元共治：五个主体

决策共谋：制度化的规划参与。以政府政策引导为基础，通过村民议事会、乡贤咨询会等形式，整合多元主体诉求。驻村规划师、高校专家与村民共同制定生态保护与文化活化的协同方案，企业提供技术咨询与资金支持，确保规划兼顾生态修复目标与文化符号存续需求。

发展共建：在地化的资源整合。动员宗族、宗亲资源，参与物质空间修复与文化记忆重建。典型实践包括：宗族侨胞资助门楼及公祠的修复，村民通过“庭院经济”美化园林景观、修复石砌矮墙，形成“微更新”链式效应。

建设共管：契约化的文化约束。建立“龙潭文化保护公约”，将龙潭村生态伦理与非遗传承纳入村民自治章程。高校专家定期评估传播效果，通过反馈机制追踪文化认同度与生态感知度的动态变化，为策略优化提供依据。

效果共评：动态化的协同监督。构建“政府-村民-第三方”联合评估体系，设置文化认同度、村民参与率等量化指标，结合节庆仪式与空间的完整性等质量标准，形成多维度的协同监督机制，确保生态保护与文化传承的可持续性。

成果共享：普惠性的价值转化。通过高校发动乡村设计实践平台，开发水田景观 IP 衍生品，将湞江河、梯田肌理、荔枝林、万亩稻田、牧场等元素融入生态农产品包装与非遗手工艺品，推动文化资源向经济与社会资本转化，实现生态资产与社群收益的良性循环。

2. 艺术融合：场景化传播的三大维度

展览活化：空间叙事的重构。利用村镇闲置的公共建筑，如粮仓、祠堂偏厅等位置，改造生态美学展陈空间，分阶段展演“自然基底-文化符号-社群故事”的主题分区，动态呈现水田景观的生态智慧。例如：以湞江河水系沙盘演示“山-水-田-村”共生逻辑，辅以农具实物、工匠口述史影像，构建沉浸式文化体验场景。

节庆赋能：仪式时空的再造。以传统民俗“掷彩门”、“划龙舟”等活动为基底，创新节庆形式与参与方式。增设“生态叙事”环节，通过龙舟路线设计串联龙潭桥等典型地标，结合水上茶会、水族舞等场景，将单向观赛转化为多维文化感知。

教育渗透：代际传承的破局。开发乡土教育课程体系，围绕“生态认知-文化认同-实践参与”设计模块化内容。引导青少年辨识乡土物种，设计“祠堂营造课”，学习岭南传统营建智慧，推动文化从“历史遗产”向“生活知识”转化。

四、结论

本文以广府乡村“水田共生”景观为切入点，直面快速城镇化进程中生态退化与文化断层的双重危机，聚焦广州从化这一兼具生态敏感性与文化典型性的样本区域，构建“生态美学解析-传播机制创新”的整合性研究框架。

（一）理论贡献

突破传统研究“生态-文化”二元割裂的局限，提出“生态-文化-社群”协同共生模型，将自然基底、文化符号与社群网络纳入统一分析体系，揭示三者的共生逻辑。通过国内外文献的批判性梳理，指出既有研究在活化路径缺位、方法工具单一、主体协同不足等关键短板，为本文提供了理论突围方向。

（二）方法创新

采用文献研究与跨学科分析相结合的策略，既从历史地理视角挖掘广府“天人合一”营建智慧的当代价值，又借助景观生态学、文化学等学科工具，构建“自然演替-文化符号-审美感知”三维评价体系，填补生态美学在地化评价的空白。

（三）实践意义

提出“分级活化”与“五共协同”策略：针对从化乡村的生态敏感区、文化集聚区与城乡过渡带，设计差异化的“生态修复优先-IP 场景植入-文旅融合共生”路径；同时通过“共谋、共建、共管、共评、共享”机制，激活政府、村民、高校、企业等多元主体的协作效能，为粤港澳大湾区乡村协同振兴提供可复制范式。

从化水田生态美学通过符号转译：文化解码、美学重构：价值编码、功能协同：实践赋能的三个层级，实现“自然生态-人文符号-社群行动”的深度融合。其核心启示在于：乡村振兴需激活文化基因、提炼在地价值、构建协同机制，最终达成’望得见山、看得见水、记得住乡愁’的永续目标。贯穿以广府文化为纽带，将生态保护从技术修复转换为文化认同驱动的社会行动，实现“绿水青山”向“文化资产”的可持续转化，为全球语境下农耕文明遗产的活态传承贡献中国方案。

（四）局限性

本文虽然在构建协同共生模型，在解析广府生态美学与传播机制上取得了初步成果，但仍存在若干局限性。首先，本文以广州从化湿江河流域及龙潭村为典型案例，样本难以全面反映广府地区多样化乡村景观特征；其次，数据采集主要依赖文献综述与政府报告，可能导致信息来源单一，进而影响对生态美学与文化传播复杂互动机制的深入阐释；未来研究可考虑扩展样本范围，采用多元定量与定性相结合的混合方法，并进行长周期跟踪调研，以进一步验证和完善本文提出的理论模型。

（五）展望

通过深化跨界融合，实现广府乡村水田共生系统与当代生态艺术及气候适应性设计之间的有效对话。借助模块化设计理念，未来将持续提升广府水乡韧性景观的构建水平。同时，通过强化社区与高校的联动机制，将创新性研究成果转化为广府乡村生态美学体系，为破解全球城乡可持续发展难题提供切实可行的文化解码，并在生态文明时代重构“山水林田湖草生命共同体”的东方智慧。

参考文献

从化区人民政府. 从化区绿地系统规划（2022—2035 年）[EB/OL]. 2023-08-01. https://www.conghua.gov.cn/zwgk/zfxxgk/zfxxgkml/zfwj/qtwj/content/post_9137543.html

高美. 重塑情境：乡村文化传播的媒介实践[J]. 中国出版, 2024, (13): 54-57.

郭遇熙. 广东省从化县志[M]. 台北: 成文出版社, 1974.

俞孔坚. 技术“敌托邦”的解药——基于自然治愈地球的中国模式[J]. 景观设计学, 2023, (10): 004-009.

李梅, 文思. 美育现场：社会美育创新路径与“课题化”研究[M]. 杭州: 中国美术学院出版社, 2022.

李兴钢, 王澍, 陆文宇, 童明, 曾群, 葛明, 张斌, 郭屹民, 张准, 申屠团兵. 当代技艺, 非凡营造——品鉴杭州国家版本馆[J]. 建筑技艺, 2024, (10): 31-39.

联合国粮食与农业组织. 全球重要农业文化遗产体系（GIAHS）[EB/OL]. 2002. https://www.fao.org/

[美] 阿诺德·伯林特. 环境美学[M]. 张敏译. 长沙: 湖南科学技术出版社, 2006.

王杰. 广府文化的开先性与融汇性[J]. 广东社会科学, 2018, (3): 45-52.

吴唯佳, 吴良镛, 石晓冬, 王富海, 汪科, 周俭, 毛其智, 邱衍庆, 王凯. 人居与高质量发展[J]. 城市规划, 2020, (01): 99-104.

魏成, 钟卓乾, 廖辉辉. 古劳水乡空间生成解析与传统村落文化生态特征[J]. 南方建筑, 2021, (05): 97-104.

徐勇. 现代社会、社会治理的“共同缔造”——论微观场域中的“共同缔造”[J]. 政治学研究, 2024, (5): 1-10.

杨济美. 从传统农业到景观农业——新农村建设的美学思考[J]. 山西农经, 2021, (15): 152-153.

曾繁仁. 生态存在论美学论稿[M]. 长春: 吉林人民出版社, 2009.

中共中央, 国务院. 乡村振兴战略规划（2018—2022 年）[EB/OL]. 2018-09-26. https://www.gov.cn/zhengce/2018-09/26/content_5325534.htm

中共中央, 国务院. 乡村振兴战略规划（2024—2027 年）[EB/OL]. 2025-01-15. https://www.gov.cn/zhengce/202501/content_7000499.htm

中共中央, 国务院. 粤港澳大湾区发展规划纲要[EB/OL]. 2019-02-18. https://www.gov.cn/zhengce/202203/content_3635372.htm

周兵. 新文化史与历史学的“文化转向”[J]. 江海学刊, 2007, (4): 153-158.

Ingold T. The perception of the environment: Essays on livelihood, dwelling and skill[M]. London: Routledge, 2000.

Khalisha F, Sakinah R M N, Saehu A. Semiotic analysis of the advertisement “iPhone 15 Face ID” using Peirce’s theory[J]. JELITA: Journal of English Language Teaching and Literature, 2024, 6(1): 78－96.

Pink S. Design ethnography: Research, responsibilities, and futures[M]. London: Routledge, 2022.

Smith J, Wang Y, Oliveira M. Sensible well-being: Environmental aesthetics and multi-sensory experience[J]. Environmental Aesthetics Journal, 2023, 15(2): 102－118.

Yadav K, Jin J. Exploring sustainability through existing and potential GIAHS (Globally Important Agricultural Heritage Systems) [J/OL]. Preprints, 2024. https://doi.org/10.20944/preprints202402.0068.v1.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
XIN ZHILIANG

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. Candidates

University or Agency（任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

Field of Expertise（专业领域）：
Visual Arts, Art of Design and Cultural Management

Address（地址）：
169 Long-Had Bangsaen. SaensukMueang, Chonburi 20131

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHUSAK SUVIMOLSTIEN

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

Field of Expertise（专业领域）：
Cultural Studies

Address（地址）：
169 Long-Had Bangsaen. SaensukMueang, Chonburi 20131

Author (3) Information（第三作者信息）

Name and Surname（姓名）：
PORADEE PANTHUPAKORN

Highest Education（最高学历）：
M.A.

University or Agency（任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University

Field of Expertise（专业领域）：
Creative Arts and Culture management

Address（地址）：
169 Long-Had Bangsaen. SaensukMueang, Chonburi 20131

Author (4) Information（第四作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SUWICHAI KOSAIYAWAT

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Faculty of Education, Burapha University

Field of Expertise（专业领域）：
Social science and Development)

Address（地址）：
169 Long-Had Bangsaen. SaensukMueang, Chonburi 20131

泰国潮汕侨批中的亲属称谓语及其应用研究
The Study on Kinship Appellations in Qiaopi (from Thailand to Chaoshan Area) and their Application

余莉娜 [1]
YU LINA
华侨崇圣大学、中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
韩山师范学院
Hanshan Normal University, P.R.China
E-mail: 974035142@QQ.com

陈恩维 [2]
CHEN ENWEI
广东外语外贸大学、中国语言文化学院，中国
Guangdong University of Foreign Studies, China
Email: 410715182@qq.com

Received: 28 August 2023 / Revised: 11 December 2023 / Accepted: 12 December 2023

摘要

泰国潮汕侨批（以下简称：侨批）是指 18 世纪中后期至 20 世纪七十年代，泰国华侨华人与中国广东潮汕地区之间通过民间渠道以及后来的金融、邮政机构进行的一种“银信合一”的交往方式和载体。本文通过对侨批中的亲属称谓语进行归类分析，发现侨批中的亲属称谓语具有丰富且系统完备、亲属称谓语泛化、带有地方文化特色的特点，并且亲属称谓语时常蕴含尊敬和谦逊的感情色彩，体现了中国传统文化尊人卑己的精神。了解了这一特点，有助于在国际中文教育中对于亲属称谓语教学中对学生进行总体上的指导。

关键词：泰国潮汕侨批；亲属称谓语；文化特点；感情色彩

ABSTRACT

Thai Chaoshan Qiaopi refers to the middle and late 18th century to the 1970s, the overseas Chinese in Thailand and China's Guangdong Chaoshan area through the folk channels and later financial, postal institutions carried out a kind of "silver and letter integration" communication mode and carrier. By classifying and analyzing the kinship

appellations in the Qiaopi, this paper finds that the kinship appellations in the Qiaopi have the characteristics of rich and complete system, generalization of relative appellations, with local cultural characteristics, and often contain the emotional color of respect and humility, which reflects the spirit of respecting others and subordinating themselves in the traditional Chinese culture. Understanding this feature is helpful to guide students in the teaching of kinship terms in the cultural teaching of international Chinese education.

Keywords： Thai Chaoshan Qiaopi, kinship appellation, cultural characteristics, emotional color

绪论

一、研究背景和意义

（一）研究背景

1993 年，在国际汉学大师饶宗颐教授的倡导下，首届“潮学国际研讨会”召开，饶宗颐在研讨会上首次提出“潮州学”的概念，他认为应该将与潮人海外活动息息相关的侨批的收集和研究工作作为潮学研究的重要组成部分。（饶宗颐, 1994:10）时任华侨崇圣大学创始人、校董会主席郑午楼博士十分赞同和支持饶宗颐教授的观点，他在研讨会致辞中提出：**“潮州人的海外拓殖史，在客观上已成为近代和现代中国华侨史的一个重点.....东南亚的华侨华人以泰国为最多，而泰国的华侨华人中潮籍人又占了 80%以上.....所以午楼希望诸位在研究潮州学时，应将更多的精力投到我们泰国来。”（郑午楼，1994：5-9）**侨批是华侨华人海外活动的产物，是指 18 世纪中后期至 20 世纪七十年代，海外华侨华人与中国广东、福建、海南等东南沿海省份的侨乡之间通过民间渠道以及后来的金融、邮政机构进行的一种“银信合一”的交往方式的载体。2000 年 11 月，饶宗颐教授在潮汕历史文化研究中心举办的潮学讲座上指出：**“徽州特殊的是有契据、契约等经济文件，而潮汕能与之媲美的是侨批。侨批等于徽州契约，价值相等。”（南方 Plus，[online]，2023）**2013 年，由福建、广东两省联合推荐，国家档案局申报的“侨批档案”成功入选《世界记忆名录》，成为世界记忆遗产。侨批档案的收录对于侨批档案的研究和保育来说是至关重要的。

泰国潮汕侨批档案见证了泰国潮人对中华民族艰苦奋斗、开拓创新、诚信笃行等优秀传统文化精神的继承和弘扬，也见证了他们为泰国经济建设和社会发展所做出的贡献和牺牲，是中泰两国深厚的血脉联系和中泰友谊的有力见证。语言是文化的载体，语言反映一个民族的特征，它不仅包含着该民族的历史和文化背景，而且蕴藏着该民族的人生观、生活方式和思维方式。语言和文化互相影响，互相作用。在国际中文教育的教学中，语言的学习和文化的学习相辅相成。从语用学的角度看，语言和文化学习的最终目的是为了交际。亲属称谓语是文化学习中重点和难点。本文拟从文化语用学的角度出发，研究泰国潮汕侨批中的亲属称谓语的特点及文化内涵，进而探讨其在国际中文教育文化教学上的应用。

（二） **研究意义**

中国文化的学习是国际中文教育中重要的部分，语言和文化的学习目的是交际。亲属称谓是文化内容的一部分，这部分是泰国学生汉语学习中的难点，对亲属称谓语进行研究，分析其特点，给出教学建议，让学生更好地理解中国文化。

侨批是华侨华人文化的重要组成部分，侨批是私人书信，有着真实的人物亲属关系，对于其中的亲属称谓进行分析研究，有助于泰国学生更好地了解侨批中的内容和文化，从而了解华侨华人文化。具体说来，本研究有以下意义：

1.学术意义

（1）第一次将《潮汕侨批集成》中以寄批地为泰国的侨批为全面研究的对象，收录相关、整理泰国潮汕侨批的语言内容，分析其中的亲属称谓语的文化内涵，为梳理、分析泰国潮汕侨批的亲属称谓语文化内涵，为中国语言文化研究和潮汕方言保护工程研究提供新语料；

（2）系统整理泰国潮汕侨批的亲属称谓语内涵及所见的 18 世纪中后期至 20 世纪七八十年代的潮汕语言特色、风俗文化及历史实貌，为潮汕区域历史文化研究提供新的研究材料。

2.现实意义

（1）潮汕文化是中华优秀文化的重要支脉。将泰国潮汕侨批档案亲属称谓语文化内涵研究成果运用于对泰汉语教学实践中，为泰国华侨潮汕话教学实践、中国潮汕方言教学实践和潮汕方言保护工程与中华优秀传统文化教学

（2）中泰两国建交以来，两国关系发展友好，其中泰国潮人所起的作用是非常重要的。通过研究泰国潮汕侨批，从中窥见早期泰国潮人对泰国发展所做出的努力，以及在中国革命发展史上对中国革命所做出的贡献和牺牲。

（3）彰显泰国潮人艰苦奋斗、心系桑梓，为祖国和家乡的经济建设所做出的突出经济贡献。

（4）深入挖掘泰国潮汕侨批作为世界记忆遗产的价值，通过将泰国潮汕侨批的纸本文字进行信息化和数字化应用，丰富侨批档案的保育和传承的方法。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围

本选题使用的研究资料是潮汕历史文化中心编著，由广西师范大学出版社于 2007 年、2010 年和 2015 年先后影印出版了三辑共 108 册《潮汕侨批集成》，该集成一共收录了 8 万多封侨批，其中从泰国寄往潮汕的侨批大约有 3 万多封。本文主要以从泰国寄往潮汕地区的侨批为中心进行研究。

通过释读《潮汕侨批集成》中部分泰国潮汕侨批的书信内容，深入挖掘其中的语言文化内涵，

讨论泰国潮汕侨批的语言文化内涵的应用。鉴于文章篇幅有限，本文拟选取部分和讨论题目相关的侨批内容进行亲属称谓语的分析。

（三）研究目的

1. 丰富中国语言文化研究的内容和载体，为中国语言文化研究中的潮汕区域地方语言文化研究提供新的语料；

2. 挖掘泰国潮汕侨批中所见的 18 世纪中下叶至 20 世纪七八十年代潮汕语言特色、风俗文化、历史实貌，探讨如何将泰国潮汕侨批语言和文化内涵进行活化与呈现；

3. 体现泰国潮人所具有的中华民族同根意识以及海内外潮人同根同族的文化传统，展现泰国潮人为祖国和家乡的建设和发展做出了重大的经济贡献。

（三）研究主要内容

本文将泰国潮汕侨批作为一种语言研究内容的史料，基于以下的考虑：

关于如何选择汉语史语料，学界有不同的意见，本文认同汪维辉（2000）的观点：**“判定一种语料的价值高低，不外乎这么几条标准：一是反映口语的程度；二是文本的可靠性，包括时代和作者是否明确，所依据的版本是否最接近原貌；三是反映社会生活的深广度；四是文本是否具有一定的篇幅。”（汪维辉，2007：98）**据此，本文认为，泰国潮汕侨批的语料价值有以下三个方面：

1. 反映口语的程度

泰国潮汕侨批的书写是遵守严格的书信格式，用近代汉语写成，间有潮汕方言，是近代泰国潮人与家乡亲眷的真实书信，能够客观准确地反映中国广东潮汕地区 18 世纪中后期至 20 世纪七十年代社会的风情面貌和语言实况。

2. 文本的可靠性和篇幅的长短

截止到本论文写作时的统计，泰国潮汕侨批约有 3 万多封，由于其共性是家书，交流的都是与寄收双方生活紧密相关的琐事，所以具有真实性。但是侨批也有篇幅长短不一的个性。形成这一个性的原因主要有几个原因：寄批人本身性格不善表达，寄批人寄批的当下工作忙碌无暇多说，寄批人没有什么特别重要的事情需要和收件人商量，寄批篇幅字数有限等。

3. 反映社会的广深度

侨批档案是海外华侨华人奋斗史的鲜明实证之一，呈现了泰国潮人如何在海外艰苦奋斗、团结互助、开拓创新、诚信笃行，为泰国经济建设和社会发展所做出的贡献和牺牲。

侨批档案也见证了中泰两国深厚的血脉联系和中泰友谊，展示了泰国潮人如何支持家乡经济建设，如何在经济上供养家人、帮助宗亲。这些体现到侨批里，就是大量的称谓词，这有助于建构比较完整且丰富的近代潮汕地区的称谓语体系。

（四）研究方法

本文以《潮汕侨批集成》中部分泰国寄往潮汕地区的侨批为语料，主要采用文献资料法、建设语料库、数据统计法、综合归纳法来研究其亲属称谓语。

1. 文献分析法：本文在写作前期，有针对性地对前人地研究理论和成果进行收集和分析。通过阅读文献，力求全面了解称谓语研究方法以及潮汕侨批的研究现状。

2. 建设语料库：通过对《潮汕侨批集成》中泰国潮汕侨批影印本（图片）进行释读，转录为文字，录入到 Excel 文档中，建设语料库，除极个别侨批文本破损严重，无法辩读，基本都记录在语料库中。

3. 综合归纳法：对泰国潮汕侨批中的称谓语进行静态描写和分类。

（五） 研究创新性

1. 从语言本体研究的视角切入，对泰国潮汕侨批的语言文化内涵进行研究，拓宽了中国语言文化研究的范围和研究维度；

2. 建设泰国潮汕侨批文字语料库和潮泰双语读侨批的声音语料库的方法进行泰国潮汕侨批语言文化的研究；

3. 通过建设泰国潮汕侨批语言语料库，为泰国潮汕侨批从纸本文字向数字信息化提供真实语料，为潮汕方言研究和侨批学术研究提供新的素材，为潮汕侨批的推广、发展和保育提供新的研究内容；

三、与本论文有关的国内外研究综述

（一）国内研究综述

1. 潮汕侨批的国内研究现状

2000 年 11 月，国际汉学大师饶宗颐教授在潮汕历史文化研究中心举办的潮学讲座上指出：“徽州特殊的是有契据、契约等经济文件，而潮汕能与之媲美的是侨批。侨批等于徽州契约，价值相等。”

饶宗颐关于侨批的基本观点引起了学术界的关注。此后，越来越多专家学者关注侨批研究，并产生了一系列丰硕的研究成果。这些成果从宏观层面，可以分为数据型和文本型，数据型是关注侨批中的侨汇金融，通过研究侨汇的情况论证侨批对近代中国社会的经济建设所起到的积极作用，文本型则是将侨批档案进行整理和出版，或是对侨批档案本身进行释读和赏析。从微观层面来看，大致有以下若干方面的成果。

（1）潮汕侨批业和侨汇研究

目前，关于潮汕侨批的研究主要集中在侨批业和侨汇，这方面的研究有专业的论文，比如谢湜和欧阳琳浩的《民国时期汕头城市商业地理的初步分析——以侨批业为中心》（谢湜，欧阳林浩，2019：30-49），胡少东的《近代潮汕侨批网络的关系构成与派系》(胡少东 2021：41-50)等。

（2）侨批档案的研究

侨批档案本身的研究主要可以分为三个类别，第一，对侨批档案进行收集整理，比如潮汕历史文化研究中心编、广西师范大学出版社出版的《潮汕侨批集成》（共 3 辑计 108 册）*；第二种是对侨批档案进行释读、赏析，比如张美生的《潮汕侨批书法荟萃》（张美生，2017）一书从书法鉴赏的角度，选录了 213 件潮汕侨批，既可以可以作为大众了解潮汕侨批的普及型读物，也可以作为潮汕侨批艺术赏析读本。

除了对侨批档案本身的收集和整理，与本课题关系更加紧密的是对侨批信件内容的研究。这方面目前也有不少相关的成果，吴二持《侨批文化内涵刍论》（吴二持，2008：84-95）、谢静在《潮汕侨批中的亲属称谓研究》（谢静，201：13-18）一文中，统计了部分侨批中的亲属称谓，总结潮汕侨批亲属称谓体现的三个文化特点，即寄批收批人称谓关系呈现出无尽亲情；分款对象的称谓顺序和收批人的选择带有浓厚的传统宗族观念；收批人称谓的选择也体现出时代发展的变化。罗仰鹏主编的《潮汕侨批辞典》（罗仰鹏，2021）收录了与侨批、侨批研究、侨批文化相关的词语 1831 条，为专家学者提供了研究侨批相关词语的资料。

（3）潮汕侨批个案研究

还有除了上述的诸多研究之外，还有部分是个案研究，比如张慧梅的《百姓视野下之“华侨”——侨批所见之潮安金石龙阁乡陈氏》（张慧梅，2002：278-299），张钊以《潮汕侨批集成》为中心，分析 20 世纪 30、40 年代旅暹潮侨赡家性侨汇的受惠者及亲属网络，解读了近代旅暹潮侨的家乡土地观念（张钊，2020：184-196）及潮汕侨批中所见的民国年间暹罗华侨家庭债务情况（张钊，2020：71-91）。

（二）国外研究综述

潮汕侨批作为连接海内外潮人的纽带，也引起了海外学者的关注。潮汕侨批的研究已有一定的海外基础。专著类的海外潮汕侨批研究，有许茂春的《东南亚华人与侨批》（许茂春，2008）、洪

* 潮汕历史文化研究中心编.潮汕侨批集成第一辑（1-36 册）.[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社,2007.
潮汕历史文化研究中心编.潮汕侨批集成第二辑（37-72 册）.[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社,2010.
潮汕历史文化研究中心编.潮汕侨批集成第三辑（73-108 册）.[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社,2015.

林和黎道纲的《泰国侨批业档案汇萃》（洪林、黎道纲，2017）、新加坡刘宏的《家书抵万金：二十世纪华人移民书信选住》（刘宏,2019）。关于潮汕侨批的海外研究有不少的论文，比如泰国洪林的《泰国侨批史略》（洪林，2004、2007）；日本滨下武志的《侨批与亚太区域网络：从批局·邮政·汇兑看》（滨下武志，2014：4-14）、吴静玲发表于《潮学研究》（2020 年第 1 辑，总第 23 期）的《侨汇在“汕—香—暹—叻”贸易网络中的运作》(吴静玲，2020：91-107)。

四、总结内容

近十年来，海内外学界涌现出越来越对于潮汕侨批的研究成果，中国政府部门对于对于潮汕侨批的重视程度越来越高，文旅单位对于潮汕侨批文化价值的挖掘和活化也逐步深入。总结起来，潮汕侨批研究成果有以下若干特点：

（一）海外华人社区潮汕侨批研究成果颇丰；

（二）侨批研究不再仅仅局限于侨批的历史回顾与实物侨批的文本释读层面，而是在更为广阔的视角下，对侨批历史上的人、事、物等方面展开更为广泛且深入的探究；

（三）成果也更加多样化，从原来的收藏保护阶段开始不断走向创新；

前人研究成果尚有以下不足：

（一）大部分侨批研究成果还停留在普及和展示的阶段，深入的学术研究和理论建构还有较大空间；

（二）尚未见对泰国潮汕侨批中的潮汕方言词汇进行系统的研究，并讨论其应用；对泰国潮汕侨批中的文化内涵进行系统研究的成果还比较少。

因此，本文尝试从语言文化内涵的角度切入，注重对于潮汕侨批的文本解读和信息的归纳整理，进而探讨如何理解侨批中的文化，理解融入文化交流和跨文化的互动的重要性，帮助汉语学习者扩宽事业，提高国际竞争力。

结论

五、研究结果

（一）泰国潮汕侨批中的亲属称谓语

《潮汕侨批集成》一共 108 册，其中泰国潮汕侨批分散在各册中，由于本文篇幅有限，本研究选择相对比较清晰可辨以及比较全面涉及到亲属称谓语的侨批进行研究。本文主要聚焦称谓语中的亲属称谓语。根据指称对象的不同，将亲属称谓语分为三大类：父系称谓语、母系称谓语、夫妻称谓语。为了更加准确地描述这类称谓语，本文按照辈分将进行划分：对长辈的称谓语、对平辈的称谓语、对晚辈的称谓语。进而，本文将对各类称谓语进行详细分析，并总结泰国潮汕侨批亲属称谓语的特点及感情色彩。本文涉及到的泰国潮汕侨批的亲属称谓语情况如下：

表 1　父系亲属称谓语

父系亲属称谓语	对长辈的称谓语	对祖辈的称谓语	祖父、祖母、老叔、老婶	
		对父辈的称谓语	对父亲的称谓语	父亲、严亲、家父、吾爹
			对父亲兄弟姐妹及配偶的称谓语	伯父、姆母、大姆、叔、叔台、叔父、婶、婶母、姑母、姑丈、姑父
	对平辈的称谓语	对亲兄弟姐妹及其配偶的称谓语	兄、胞兄、嫂、胞姊、胞姐、吾姐 胞妹、细妹、妹妮、妹夫、吾弟、弟、胞弟、弟妇、弟名+妇	
		对堂表兄弟姐妹的称谓语	表兄、表姐、表弟、表妹	
	对晚辈的称谓语	对儿女及其配偶的称谓语	儿、吾儿、小儿、媳妇、女儿、婿、	
		对侄和外甥及其配偶的称谓语	侄儿、名字+侄、侄女、侄婿	

由表 1 可以看出，父系亲属称谓语在泰国潮汕侨批中数量较多，分布范围广，包括直系血亲、旁系血亲等。本文将所收集到的父系亲属称谓语按照对象指向的不同分为三个内容：对长辈的称谓语，对平辈的称谓语和对晚辈的称谓语。其中，对长辈的称谓语细分为对祖辈的称谓语，如祖父、祖母、老叔、老婶等；对父辈的称谓语，如对父亲的称谓语有父亲、严亲、家父、吾爹，对父亲兄弟姐妹及配偶的称谓语有伯父、姆母、大姆、叔、叔台、叔父、婶、婶母、姑母、姑丈、姑父等。对平辈的称谓语，分为对亲兄弟姐妹及其配偶的称谓语，如兄、胞兄、嫂、胞姊、胞姐、吾姐、胞妹、细妹、妹妮、妹夫、吾弟、弟、弟妇、弟名+妇；对堂兄弟姐妹的称谓语，如表兄、表姐、表弟、表妹等；对晚辈的称谓语分为对儿女及其配偶的称谓语，如儿、吾儿、媳妇、女儿、婿，对侄和外甥及其配偶的称谓语，如侄儿、名字+侄、侄女、侄婿等。

表 2 母系亲属称谓语

母系亲属称谓语	对母亲长辈的称谓语	外祖母、老姨
	对母亲的称谓语	母亲、慈亲、家母
	对母亲兄弟姐妹及其配偶的称谓语	舅、母舅、舅母、妗、姨母、母姨、姨、姨丈

由表 1、表 2 可以看出，在泰国潮汕侨批中，父系亲属称谓语比母系称谓语多，母系称谓语主要集中在母亲的直系亲属中。本文将所收集到的母系亲属称谓语按照对象指向的不同分为三个内容：对母亲长辈的称谓语、对母亲的称谓语和对母亲兄弟姐妹及其配偶的称谓语。其中对母亲长辈的称谓语有外祖母、老姨等；对母亲的称谓语有母亲、慈亲、家母等；对母亲兄弟姐妹及其配偶的称谓语有舅、母舅、舅母、妗、姨母、母姨、姨、姨丈等。

表 3 夫妻亲属称谓语

泰国潮汕侨批中，对妻子的称谓语多过对丈夫的称谓语，主要是因为当时在泰国谋生华侨华人大多数是男性，本文关注的主要是从泰国寄回潮汕的侨批，大多是丈夫写给妻子的信件，所以对妻子的称谓语数量比对丈夫的亲属称谓语的数量多。本文将收集到的夫妻亲属称谓语，分为对丈夫的

夫妻亲属称谓语	对丈夫的称谓语	吾夫、良人	
	对丈夫亲属的称谓语	大伯、叔、叔伯、胞伯母、大姆、婶	
	对妻子的称谓语	吾妻、名+妹/贤妹、名+贤妻、某氏荆妻、某氏+名	
	对妻子亲属的称谓语	对妻子父母的称谓语	泰山、岳父、岳亲大人、岳母
		对妻子兄弟姐妹及其配偶的称谓语	姻弟、内弟

称谓语，如吾夫、良人；对丈夫亲属的称谓语，如大伯、叔、叔伯、胞伯母、大姆、婶等；对妻子的称谓语，如吾妻、名+妹/贤妹、名+贤妻、某氏荆妻、某氏+名等；对妻子亲属的称谓语，如对妻子父母的称谓语：泰山、岳父、岳亲大人、岳母等，对妻子兄弟姐妹及其配偶的称谓语:姻弟、内弟等。

（二）泰国潮汕侨批中亲属称谓语的特点

中国自古以来就是礼仪之邦。亲属称谓语是一个民族文化传承的重要组成部分，历来是语言研究中的重点。亲属称谓语涉及血缘关系和社会关系，包括血缘、姻亲、宗族、职业等多个从层面，而且亲属称谓语存在于社会交流中的各个方面。通过对泰国潮汕侨批亲属称谓语的梳理、分析，可以发现，泰国潮汕侨批中的亲属称谓语具有以下几个明显的特点。

1. 亲属称谓语数量丰富，涵盖的亲属关系范围广

泰国潮汕侨批是由旅居泰国的潮人寄回潮汕地区亲眷的银信合一的信件。泰国潮汕侨批称语丰富，涵盖了血亲关系和姻亲关系。以寄批人自身为界，侨批新建内容涉及的亲属称谓语范围广，除了明显从称呼上可以得知的宗亲、外亲、妻亲之外，还有大量的类亲属称谓语，比如“寿春兄”“钟海嫂”等称呼方式用于称呼族亲或者乡亲。这也从侧面反映出泰国潮人对于家乡亲眷的关怀和经济上支持的范围之广。

2. 亲属称谓语泛化，体现敦睦乡邻的文化特色

亲属称谓语的泛化，是指用亲属称谓语称呼没有血缘关系、姻亲关系的非亲属交际对象，一般是用“伯、叔、婶、兄、嫂、姐、弟”等加限定性成分进行使用。亲属称谓语的泛化是一种独特的语言现象，长期存在于汉语的发展过程中。亲属称谓语的泛化不仅具有指称人的功能，还能反映出对社会的指示功能，可以间接地反映出语言交际者之间的亲疏关系、身份地位、长幼年龄等。在泰国潮汕侨批中，多用“伯、叔、婶、兄、嫂、姐、弟”等限定性成分来称呼邻居或者熟人。比如：

寿春伯如见，兹寄去港币伍拾元正，到时查收，以为年节之用，钟海嫂并问候你一定安康，兴立嫂她以（已）经娶媳，产下一男孙。（陈亚细，2007：178）*

上例中，寄批人与钟海嫂、兴立嫂并没有血缘关系，只是同在泰国居住的乡亲好友，但是使用带有血缘关系的亲属称谓语显得更加亲切。

3. 带有潮汕区域文化特色的亲属称谓语

泰国潮汕侨批中，除了遵照传统书信习惯书写的亲属称谓语之外，还有大量潮汕区域文化特色的亲属称谓语。

（一）“居住地+亲属称谓语”，“地名+姓名+亲属称谓语”。比如：“桂林（乡）母舅”“樟林老婶”“东凤乡岳亲大人”。

拾元送东凤乡岳亲大人作为茶品之敬。（郑芳良，2010：29）*

（二）“名+亲属称谓语”。比如“俊英侄儿”“俊英侄”“来婵姑母”。

这类称谓语有在对于已婚的称呼，一般根据称呼人与被称呼人及其丈夫的关系远近而有所区别，比如，如果被称呼的女性，是姑母、姨母，那么一般是“被称呼的女性的名+亲属称谓语”，而不会用姑母、姨母的丈夫的名字+称谓语来称呼。比如：

内抹送来婵细姑壹佰元。（余才鉴，2015：238）*

“抹”是“抹出”意指“拿出，分出”，“抹”字在泰国潮汕侨批中主要是用于寄批人对所寄批银的分配。

而如果是嫂、姆、婶、舅母之类嫁过来称呼人有关的宗族的女性，一般会用“被称呼女性的丈夫的名+亲属称谓语”，比如“森奎婶”“钟海嫂”，森奎、钟海都是被称呼女性的丈夫的名字，而不是被称呼的女性的名字。

寿春伯如见，兹寄去港币伍拾元正，到时查收，以为年节之用，钟海嫂并问候你一定安康，兴立嫂她以（已）经娶媳，产下一男孙。（陈亚细，2007：178）*

* 《陈亚细寄澄海月窟内乡刘寿春》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 31 册.[M].中国桂林：广西师范大学出版社,2007:178.

* 《郑芳良寄澄海南社鲲江乡郑宅绣鸾》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 70 册.[M].中国桂林：广西师范大学出版社,2010:29.

* 《余才鉴寄潮安铁铺巷口寨村》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 106 册[M].中国桂林：广西师范大学出版社,2015:238.

* 《陈亚细寄澄海月窟内乡刘寿春》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 31 册[M].中国桂林：广西师范大学出版社,2007:178.

（三）泰国潮汕侨批亲属称谓语的感情色彩

潮汕文化是中华优秀文化的重要支脉，人际交往中崇尚礼仪也是潮汕文化的内涵之一。比如，在侨批中，亲属称谓语的使用不仅体现出长幼有序、内外分明、远近分明的礼仪规范，还反映出人的情感，蕴含丰富的感情色彩。比如，在侨批中，称呼对方及其亲眷时，常常会在称谓语前加上“尊、令、贤”等带有尊称意味的字眼，在称呼自己及自己的亲属时，则一般会用“愚、家、拙”表示谦逊。

1. 表尊敬

侨批中表示寄批人尊敬之意的称谓语主要有带有“尊”“贤”“大人”“兄台”的称谓语。部分实例如下：

石登兄台：来信明白，你之病服药后如何？会转轻可继续服下去。（陈石辉，2015：41）*

炎胜贤内弟于最近重寄一信给我，言他兄嫂叫他暂在清华恒厂办事。（吴宝得，2007：13）*

2. 表谦逊

侨批中表示寄批人谦逊之意的亲属称谓语主要用在自己或者自己有关的亲属身上。谦逊地称呼自己时，常用“愚”，比如“愚夫”“愚叔”“愚婶”等。部分实例如下：

信内中所言之事，愚兄全都知道，无需再述。（陈振军，2015：191）*

愚叔离家乡有年，身居异邦，无时（不）想念家中老少。（郑合松，2010：466）*

《说文·心部》：“愚，戇也。从心，从禺；禺，猴属，兽之愚者。”本义为痴傻，笨。“愚叔”和“愚叔公”是在亲属称谓“叔”“叔公”加上修饰语“愚”。

谦称和自己有关的亲属时，则多用“家”“拙”“小”，比如“家父”“家母”“拙妻”“拙荆”“小女”等。部分实例如下：

兹承火轮回汕之便，付批局带足一稟外洋银拾陆元，到查收入，计抹壹元交三婶收用，另抹二元交荆妻收用，余安家务，（刘寿春，2007：35）*

泰国潮汕侨批中有丰富且系统完备的亲属称谓语，本文对泰国潮汕侨批中主要的亲属称谓语进行追源溯流，并对亲属称谓语的特点和所蕴含的感情色彩进行分析，从而窥见泰国华侨华人在精神、风俗习惯等方面的真实面貌。通过对泰国潮汕侨批主要称谓语及其使用情况进行分析和研究，能够清晰地看出它们的运用场合以及使用特点。据此，得出以下结论：

（一）亲属称谓语是一个复杂而又完备的语言称谓系统。亲属称谓语受中国古代宗法制度的影

* 《陈石辉寄潮安铁铺坎下乡陈石登》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 106 册[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社，2015:41.

* 《吴宝得寄饶平隆都前沟乡吴锡钦》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 19 册[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社，2007:13.

* 《陈振军寄澄海铁铺桂林乡陈家顺》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 106 册[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社，2015:191.

* 《郑合松寄澄海鲤江乡郑俊英》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 43 册[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社，2010:466.

* 《刘寿春寄澄海月窟乡母亲》，载潮汕历史文化研究中心编《潮汕侨批集成》第 31 册[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社，2007:035.

响以及在文化的传承过程中也延续着这种制度影响下的称谓方式。潮汕侨批有丰富的亲属称谓语，并且其中蕴含着称呼他人时表示尊敬，提及自己和自己的亲人时表示谦逊的文化内涵。这也是中国传统文化中尊人卑己的精神。

（二）亲属称谓语具有泛化现象，使得非血缘关系的熟人乡亲之间的称呼也带有家人的感觉，是中国文化中的一种人情味的体现。

综上所述，亲属称谓语的形成和发展是受中国古代宗法制度、婚姻制度、民族风俗、地方文化等多方面的综合影响，研究亲属称谓语需要对这几方面进行系统的研究。

六、建议

由于汉语的亲属称谓语系统庞杂，血亲、宗亲、姻亲、配偶的称呼讲究长幼有序、内外有别、亲疏有别、男女有别，并且还有背称和面称的区别。这对于汉语为第二语言的学习者而言，是学习中的一大难点。称谓语是随着社会的发展，适应人们交际的需要而产生的。在国际中文教育中，语言的学习少不了亲属称谓语的学习。了解亲属称谓语的特点以及其带有的感情色彩，有助于帮助学习者学习汉语。本文认为，国际中文教师可以从以下几点进行辅助教学：

（一）中国文化课的学习上，融入亲属称谓语的教学

比如，在讲解中国传统文化中的长幼有序、卑己敬人的精神时，可以用对他人使用敬称，对自己使用谦称的亲属称谓语进行辅助说明。

（二）通过交际任务引导学生分清亲属称谓语的使用场合

语言的最终目的是交际。任务型教学法是国际中文教育中常用的教学方法，在具体的教学中，教师可以通过创设场景，模拟情境，引导学生体验亲属称谓语不同的使用场合以及面称和背称的使用方法，并且鼓励学生走出课堂进行交际。交际任务可以分为口语交际和书面交际两种类型，有助于学生区分亲属称谓语的不同使用条件，强化对于面称和背称的使用方式的了解。

比如，泰国有较多的华侨华人，教师可以鼓励学生到唐人街或者与当地的华侨华人开展文化交流活动和对话交流，通过采用“采访型任务”，布置学生采访华侨华人的家庭故事，可以在书写中训练如何适当运用亲属称谓语。

（三）和当地华人社团合作，通过演出、展览等文化活动，为学生营造跨文化互动的环境，加强文化交流。

比如，2023 年 7 月 9 日，由广东省人民政府新闻办公室指导，汕头市人民政府新闻办公室、汕头市侨务局主办的“三江出海，一纸还乡”侨批历史文化展在泰国中华总商会大厦开幕，侨批、侨汇商品供应证等 200 多件珍贵实物集中展出，引起泰国学生对华侨历史和中华文化的无限好奇。在展览现场，120 幅图文展板生动展现了广大海外华侨出洋谋生、心系家园的移民历程和开拓进取、不忘根脉的深厚情怀。这样的活动，就是非常珍贵的文化课堂，教师可以组织学生参观展览，近距离感受侨批文化的魅力。

亲属称谓语是一个复杂的题目，要把这个题目讲好需要有相当高的技术，本文只是结合侨批文献，对其中涉及到的亲属称谓语进行分析，由于本人能力有限，研究时间有限，对于更深层次的亲属称谓语的流变和变异还没有做进一步的阐述和研究，由于泰国潮汕侨批数量庞大，短时间内还无法穷尽所有的亲属称谓语，这一点希望能够在接下来的研究中进行完善和改进。

参考文献

饶宗颐. 潮州学在中国文化史上重要性——何以要建立“潮州学”//郑良树. 潮州学国际研讨会论文集（上册）.[G].广州：暨南大学出版社，1994：10.

郑午楼. 泰国华侨崇圣大学创办人、校董会主席郑午楼博士致辞//郑良树. 潮州学国际研讨会论文集（上册）.[G]. 广州：暨南大学出版社，1994:5－9.

杨立轩.“潮汕侨批：从寄回来到走出去”[online],

https://baijiahao.baidu.com/s?id=1771182107279509467&wfr=spider&for=pc,2023

汪维辉.《周氏冥通记》词汇研究.[M].上海:上海人民出版社,2007:98.

谢湜,欧阳琳浩.民国时期汕头城市商业地理的初步分析——以侨批业为中心.[J].近代史研究,2019(03):30-49+160.

胡少东.近代潮汕侨批网络的关系构成与派系.[J].华侨大学学报(哲学社会科学版),2021(02):41-50.

潮汕历史文化研究中心编.潮汕侨批集成第一辑（1-36 册）.[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社,2007.

潮汕历史文化研究中心编.潮汕侨批集成第二辑（37-72 册）.[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社,2010.

潮汕历史文化研究中心编.潮汕侨批集成第三辑（73-108 册）.[M]. 中国桂林：广西师范大学出版社,2015.

张美生.潮汕侨批书法荟萃.[M].广州：暨南大学出版社,2017.

吴二持.侨批文化内涵刍论.[J].汕头大学学报(人文社会科学版),2008(05):84-88+96.

谢静.潮汕侨批中的亲属称谓研究.[J].韩山师范学院学报,2018:39(01).13-18.

罗仰鹏编.潮汕侨批辞典.[M].广州：暨南大学出版社；北京：北京大学出版社,2021.

张慧梅.百姓视野下之“华侨”——侨批所见之潮安金石龙阁乡陈氏.[J].载潮汕历史文化研究中心、汕头大学潮汕文化研究中心编《潮学研究》第 10 辑，广州:花城出版社,2002:278-299.

张钊.试析 20 世纪 30、40 年代旅暹潮侨赡家性侨汇的受惠者及亲属网络——基于《潮汕侨批集成》的解读和分析.[J]. 暨南史学,第十四辑,2017:176-187.

许茂春编著.东南亚华人与侨批.[M].泰国曼谷,2008.

洪林，黎道纲.泰国侨批业档案汇萃.[M].香港：天马出版有限公司,2017.

Gregor Benton, Huimei Zhang, Hong Liu. Chinese Migrants Write Home A Dual-language Anthology of Twentieth-century Family Letters.[M].Singaore: World Scientific Publishing Co.Pte. Ltd,2019.

洪林.泰国侨批史略.[J].汕头大学学报(人文社会科学版),2007(04):77-84+92.

滨下武志,《“中国侨批·世界记忆工程”国际研讨会发言摘要》.[J].侨批文化，总第 18 期，原载于《中国档案报》2013 年 4 月 26 日总第 2449 期第 3 版,2013.

吴静玲.侨汇在“汕—香—暹—叻”贸易网络中的运作——以新加坡商号为中心.[J].潮学研究,2020(01):91-107+250-251.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
YU LINA

Highest Education（最高学历）：
Master

University or Agency（任职院校或单位）：
HUACHIEW CHALERMPRAKIET UNIVERSITY

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese Teaching Studies

Address（地址）：
18/18 Bangna - Trad Rd., Bangchalong, Bangplee,Samutprakarn, Thailand, 10540

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
CHEN ENWEI

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
Professor in School of Chinese Language and Culture, Guangdong University of Foreign Studies, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
- Ancient Chinese Literature(中国古代文学)
- Lingnan Literature and Culture(岭南文学与文化)
- History of Literary Exchange between China and Foreign Countries in Ming and Qing Dynasties (明清中外文学交流史研究)

Address（地址）：
2 Baiyun Avenue, Baiyun District, Guanzhou City, Guangdong Province, P.R.China. 510420

孙子兵法哲学与精神对惠民县文化宣传的影响研究

THE RESEARCH OF THE INFLUENCE OF SUN TZU'S ART OF WAR PHILOSOPHY AND SPIRIT ON THE CULTURAL PROMOTION OF HUIMIN COUNTY

张慧 [1]
ZHANG HUI
泰国东方大学，泰国
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University
E-mail:724157161@qq.com

PORADEE PANTHUPAKORN [2]
泰国东方大学，泰国
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University
E-mail: poradee@buu.ac.th

PUVASA RUANGCHEWIN [3]
泰国东方大学，泰国
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University
E-mail: PUVASA@buu.ac.th

Received: 10 April 2025 / Revised: 7 June 2025 / Accepted: 12 June 2025

摘要

本研究深入探讨了《孙子兵法》哲学与精神在惠民县文化宣传和旅游发展中的重要影响，尤其关注了如何通过文化传播和视觉形象设计将孙子兵法的核心思想转化为现代文化品牌推广的动力。《孙子兵法》作为中国古代军事思想的经典，其哲学理念不仅对古代军事战略具有深远影响，还为惠民县的文化管理与宣传提供了重要参考。

通过文献研究法、实地考察法等方法，分析了惠民县的文化资源和现状，特别是如何通过孙子兵法的思想提高地方文化的认同感、增强旅游的吸引力。此外，本研究还提出了通过孙子文化的深度挖掘，结合旅游管理的策略性规划，能够帮助惠民县构建独具特色的视觉形象设计。这不仅有助于提升惠民县的文化地位与知名度，还能促进地方经济的可持续发展。总结而言，孙子兵法的哲学精神为惠民县的文化宣传提供了强大的理论支持和实践指导，将其与现代设计和技术相结合，将是惠民县实现文化传承与创新的重要路径。

关键词：孙子兵法, 孙子兵法哲学精神, 文化宣传, 惠民县

ABSTRACT

This study delves into the significant influence of the philosophy and spirit of Sun Tzu's Art of War on cultural promotion and tourism development in Huimin County, with a particular focus on how to transform the core ideas of Sun Tzu's Art of War into the driving force for modern cultural brand promotion through cultural dissemination and visual image design. The Art of War by Sun Tzu, as a classic of ancient Chinese military thought, not only had a profound impact on military strategy, but also provided important references for cultural management and Promotion in Huimin County.

Through methods such as literature research and field investigation, the cultural resources and current situation of Huimin County were analyzed, especially how to enhance local cultural identity and tourism attractiveness through the ideas of Sun Tzu's Art of War. In addition, this study also proposes that through in-depth exploration of Sun Tzu culture and strategic planning of tourism management, it can help Huimin County build a unique visual image design. This not only helps to enhance the cultural status and reputation of Huimin County, but also promotes the sustainable development of the local economy. In summary, the philosophical spirit of Sun Tzu's Art of War provides strong theoretical support and practical guidance for cultural Promotion in Huimin County. Combining it with modern design and technology will be an important path for Huimin County to achieve cultural inheritance and innovation.

Keywords: Sun Tzu's Art of War，philosophical spirit of Sun Tzu's Art of War，cultural Promotion，Huimin County

绪论

一、 研究背景

孙子兵法是中国古代最著名的军事理论之一，也是中华文化的重要组成部分。它不仅在军事领域具有深远的影响力，也是中国哲学和管理思想的瑰宝，蕴含着丰富的战略思维和智慧。惠民县作为孙武的故乡，传承并弘扬孙子兵法的文化精神，是其文化宣传和旅游发展的重要内容。通过孙子文化的展示和传播，不仅能够推动地区经济的发展，还能强化地区文化认同感，提升整体社会价值。

然而，传统的文化宣传和旅游展示方式在面对丰富且深邃的孙子兵法时，往往显得力不从心。大量的历史信息和复杂的哲学思想，辅以静态的文字和符号展示，难以有效调动观众的情感和兴趣，使得文化传播的效果受到限制。当代社会，观众对文化体验的需求更加多样化，除了获取知识，还希望能在参与中产生情感共鸣。文化展示不应仅停留在传递信息的层面，更应通过创新的互动方式增强观众的参与感和沉浸感。

本研究旨在系统探讨孙子兵法哲学与精神在惠民县文化宣传的影响。文章从孙子兵法的核心思想出发，分析其在现代视觉形象设计、文化传播的具体应用，探索如何更好地传承和创新孙子文化，推动惠民县文化与旅游的融合发展。在当前全球文化交流日益频繁的背景下，惠民县通过对孙子兵法文化的有效推广，不仅能提升其文化品牌的国际知名度，还能在新时代中找到传承与创新的最佳平衡点，为地区文化传播和经济发展提供新的增长动力。

因此，如何将孙子兵法的哲学精神深入应用于惠民县的文化宣传，是本研究所要解决的重要课题。在传统与现代之间，在理论与实践之间，探索出一条切实可行的文化发展路径，是惠民县在新时代背景下实现文化复兴的关键所在。

二、研究意义

本研究通过对孙子兵法哲学与精神的深入分析，结合惠民县文化旅游的实际情况，提出了具有创新性和实践意义的文化宣传策略。这些研究成果不仅为惠民县的文化旅游发展提供了理论支持和实践指导，还为孙子兵法的现代应用与中华优秀传统文化的传承与创新注入了新的活力。未来，惠民县可以通过进一步挖掘孙子文化的深层内涵，结合现代科技与设计理念，打造独具特色的文化品牌，推动地方经济与文化的可持续发展。

（一） 深化孙子兵法的现代应用价值

《孙子兵法》作为中国古代军事思想的经典，其哲学精神对现代文化宣传和旅游管理具有有重要的指导意义。本研究通过分析孙子兵法的核心思想，如“知己知彼”“以智取胜”“因时制宜”等，揭示了其在现代文化传播中的普适价值。这不仅丰富了孙子兵法的理论研究，还为惠民县的文化宣传提供了理论支持，推动了孙子兵法在当代社会的创新应用。

（二）提升惠民县文化旅游的吸引力与竞争力

惠民县作为孙武的故乡，拥有独特的孙子文化资源，但在文化旅游整合与推广方面存在不足。本研究通过实地调研，提出了结合现代科技（如虚拟现实技术）和创新设计理念的文化旅游发展策略，旨在增强游客的沉浸式体验与参与感。这不仅有助于提升惠民县文化旅游的吸引力，还能促进地方经济的发展，推动文化与旅游的深度融合。(吴敏，2023:18.)

（三） 构建系统化的文化品牌形象

本研究指出，惠民县在视觉形象设计方面缺乏系统性和统一性，未能形成具有强烈辨识度的文化品牌。通过深入挖掘孙子兵法的哲学精神，并将其转化为象征性的视觉符号，本研究为惠民

县打造统一、连贯的文化品牌形象提供了具体的设计方案。这不仅有助于提升惠民县的文化认同感，还能增强其在国际文化旅游市场中的竞争力。

（四） 推动中华优秀传统文化的传承与创新

孙子兵法作为中华优秀传统文化的重要组成部分，其哲学精神在当代社会仍具有重要的现实意义。本研究通过将孙子兵法的智慧与现代科技、设计理念相结合，探索了一条传统文化传承与创新的有效路径。这不仅有助于弘扬中华优秀传统文化，还为其他地区在文化传播与旅游发展方面提供了可借鉴的经验，推动了中华文化的国际传播与影响力提升。

三、研究问题

本研究主要探讨以下问题：

1. 孙子兵法的哲学精神与文化内涵如何通过文化宣传与视觉设计进行有效表达？

2. 如何通过现代科技与创新设计提升惠民县孙子文化旅游的吸引力与游客参与感？

3. 孙子兵法的哲学思想在惠民县的文化宣传与旅游发展中能产生怎样的社会与经济影响？

四、研究内容

本研究内容包括以下几部分：

1. 孙子兵法的哲学精神与文化内涵分析，主要包括“知己知彼，百战不殆”“不战而屈人之兵”“兵者，诡道也”等核心思想，以及其与现代文化传播、旅游管理相结合的普适价值。孙子兵法的哲学精神不仅体现在军事领域，还广泛应用于政治、经济、生态保护等现代领域，体现了其跨越时空的深远影响。

2. 通过现代科技与创新设计手段，将孙子兵法的哲学精神融入惠民县的文化宣传与旅游发展中。结合虚拟现实（VR）、增强现实（AR）等技术，设计互动体验项目，增强游客的沉浸感与参与感，同时通过系统化的视觉形象设计，打造具有辨识度的文化品牌，提升惠民县文化旅游的吸引力与竞争力。

3. 结合惠民县的文化资源与旅游现状，提出具体的文化旅游整合与推广策略，展示孙子兵法哲学精神在地方经济与社会发展中的实际应用与影响。通过案例分析，探讨孙子兵法文化节、孙子兵学馆等项目的设计与实施，为惠民县的文化传承与创新提供实践指导，推动地方经济与文化的可持续发展。

五、研究方法

本研究采用文献研究法、实地考察法和跨学科研究法，通过中国知网、百度文库等平台及山东省图书馆搜集相关文献，梳理孙子兵法哲学精神与文化传播理论；深入惠民县实地调研，通过访谈、观察等方式获取一手资料；结合哲学、文学、军事理论等跨学科知识，为惠民县视觉形象设计及文化旅游管理提供理论支撑与实践指导。

1. 文献研究法

研究资料来自于中国知网、百度文库等网站、中国山东省图书馆书籍资料等文献，广泛搜集与惠民县历史文化及孙子文化相关的研究理论。并对孙子兵法哲学精神进行梳理，对文化传播及文旅融合理论相关的文献资料进行整理和归纳，为本选题提供理论支撑。

2. 实地考察法

深入中国山东省滨州市惠民县以及下属的乡镇进行实地考察和走访。直观感受惠民县文化旅游中存在的问题和现象，通过访谈、对话等方式研究周边居民生活满意度等。通过拍照、记录、观察形成第一手资料。

实地了解惠民县旅游发展的现状,与包括游客、当地公务员、景区工作人员、景区附近居民等在内的相关人员做访谈。在获取一手资料的基础上，对目前孙子文化旅游发展的问题进行客观分析。 通过对调研结果的分析总结出有利于惠民县文化旅游发展的管理方案，为惠民县孙武文化与旅游的结合与再开发找到一个切实可行的切入点。对以下 4 组人群进行访谈:游客 5 人—专家 4 人—当地居民 10 人—景区工作人员 5 人。访谈滨州学院孙子研究院孙远方教授以及孙子研究会会长于松利老师等。

3. 跨学科研究法

对本文所涉及的其他专业学科进行分析研究，如哲学、文学、军事理论等，使相关学科的知识进行跨界融合，并将理论成果综合运用到惠民县视觉形象设计及文化旅游管理项目中。

孙子兵法的核心思想

《孙子兵法》的哲学精神，如“知己知彼”、“以智取胜”和“因时制宜”，不仅在军事战略中发挥了重要作用，也为现代文化宣传和管理提供了有效的理论基础。研究显示，惠民县可以借鉴这些哲学理念，通过对目标群体的深入了解（知己知彼），合理规划文化活动，并灵活调整文化传播策略（因时制宜），以更好地推广孙子文化。(周大雄, 2009:6-10+5.)

一、孙子兵法对文化传播的启示

孙子兵法的灵活应变思想强调了在现代文化传播中需要根据实际情况灵活调整传播策略。尤其是在面对不确定的市场变化时，文化传播的内容和形式应能迅速适应新环境，确保文化的持续影响力。

研究表明，《孙子兵法》不仅是军事战略的经典之作，其哲学精神，同样适用于现代文化传播和管理。惠民县可以通过对这些理念的深刻理解和应用，在文化宣传和旅游管理中取得更好的效果。例如，“知己知彼”的理念可帮助文化部门更好地了解游客需求，制定出更符合市场预期的文化活动和旅游项目。

二、文化旅游的融合

通过调研，发现惠民县的文化旅游整合存在不足，尤其是在孙子文化节等活动中缺乏创新，游客的互动性较低，活动形式较为单一。现有的文化节庆活动未能充分利用孙子文化的独特资源，导致吸引力不足，限制了惠民县文化旅游的多样性和吸引力。

（一）文化旅游创新的必要性

惠民县的文化旅游发展需要借鉴其他城市的成功经验，创新活动形式，增加游客的参与感。通过引入虚拟现实（VR）技术，增强游客的沉浸式体验，将孙子兵法的哲学智慧与现代科技相结合，可以有效提升活动的吸引力和文化传播效果。

（二）文化旅游的现状与整合

通过调研发现，惠民县在文化旅游资源整合方面存在一些不足，特别是在文化节庆活动的设计和游客互动性方面。当前的文化活动相对单一，未能充分展现孙子文化的丰富内涵，导致游客参与度不高，活动影响力有限。相较于其他文化旅游城市，惠民县尚未充分利用其独特的文化资源进行创新整合，这在一定程度上影响了其文化旅游的吸引力。

（三）视觉形象设计

尽管惠民县拥有丰富的孙子文化资源，但在整体的视觉形象设计上缺乏系统性，难以形成统一的文化品牌形象。目前的设计主要停留在表面符号的层次，缺乏对孙子兵法哲学的深入挖掘，未能充分传达其深刻的文化内涵。

1. 视觉设计的改进方向

为了有效推广孙子文化，惠民县需要在视觉形象设计上进行系统化整合，确保文化传播的一致性。通过对孙子文化的深入挖掘，将其核心哲学转化为象征性的视觉符号，并结合现代设计理念，能够提升惠民县的文化旅游吸引力。应用创新技术，如数字化展示和互动式设计，能有效增强游客的文化认同感。

总的来说，研究结果表明，惠民县在文化旅游整合和视觉设计方面仍有许多提升空间。通过创新文化活动形式和改进视觉设计，惠民县可以更好地推广孙子文化，并增强其在国内外的影响力。

2. 视觉形象设计的挑战

研究进一步指出，惠民县虽然拥有丰富的文化资源和历史背景，但在视觉形象设计方面仍缺乏系统性和统一性，难以形成强烈的文化品牌认同。孙子文化在视觉形象的表达上需要更加深入的挖掘，以结合现代设计理念，打造符合当代游客审美的视觉符号。通过这种系统化的设计提升，能够更好地吸引外地游客并提升文化认同。

3. 案例分析

图 1 孙子兵法城区位图（https://mbd.baidu.com/）

孙子兵法城位于山东省滨州市惠民县东门大街与环城东路交叉口东北角。作为历史文化的见证，不仅保存了古城的遗迹，也通过对护城河环城水系的保护和利用，为当地居民和游客提供了一个休

闲娱乐的好去处。这里的历史与自然景观相结合，体现了城市发展与文化遗产保护的平衡。作为纪念孙武的历史遗址，孙子兵法城不仅保存了关于孙子兵法的丰富信息，也展示了古代军事策略的智慧。通过对孙子兵法城的考察，发现该地不仅是历史爱好者的必游之地，也成为了学习和传承孙子兵法精神的重要场所。

图 2 孙子兵法城鸟瞰图（https://mbd.baidu.com/）

遗址建筑类型包括以下几类：

主建筑群：包括孙武纪念馆、兵法展示厅、孙子书院等建筑，这些建筑主要用于展示和传承孙武的军事思想和兵法精髓。

军事体验区：用于重现古代军事训练和战争场景，包含城墙、瞭望塔、古代兵器展示等。此区域能够让游客通过模拟军事场景，体验古代作战策略。

文化景观区：以孙子兵法中的五行、八卦等哲学思想为灵感设计的景观园林，提供文化体验和休闲场所。

祭祀区：设有祭台和祠堂，用于祭祀孙武及其追随者，表达后世对孙武的崇敬之情。

孙子兵法城的建筑结构以仿古设计为主，具有浓厚的古典风格，入口的铺装纹样采用了龙纹、回纹、以及汉代画像石中的形象。以下是建筑结构的特点：城内的主建筑群按照传统的中轴对称布局建造，强调中心轴线的稳重感。这种布局在中国古代宫殿和庙宇建筑中十分常见，象征着权威和秩序。仿照古代城防建筑建造，有高大的城墙和瞭望塔，体现了军事防御的意图，同时让游客身临其境，感受到古代战争的氛围。部分建筑如孙武纪念馆采用了四合院式的庭院设计，结

合了古代书院风格，为游客提供了一个安静的学习和参观环境。在军事体验区，布置了各种仿古兵器和战车等展示，展示古代作战工具和策略。

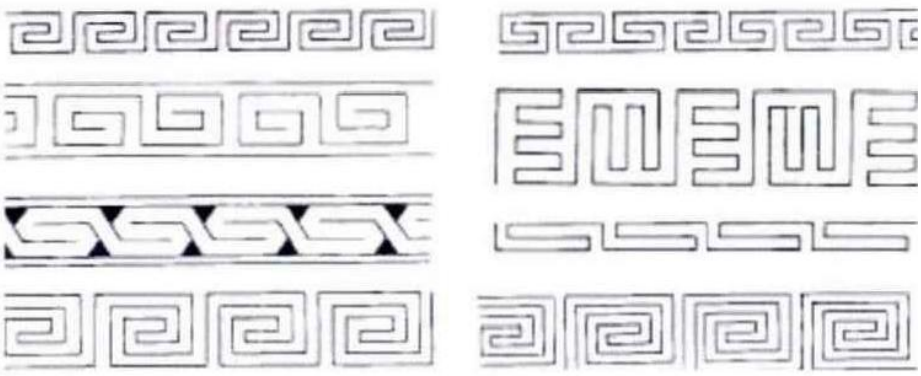

图 3 铺装纹样——回纹

孙子兵法城的植被布局讲究与建筑的整体和谐，主要种植了以下几类植物：竹林：象征着孙武的刚正不阿与智慧，竹林在园林和建筑之间形成了自然的隔断，同时也提供了清幽的环境。松柏：松柏代表着永恒和坚韧，被广泛种植在祠堂和纪念建筑周围，营造出肃穆、庄重的气氛。荷花与池塘：在文化景观区，池塘边种植荷花，体现中国传统园林中的水景设计，寓意“出淤泥而不染”的高尚品格。花坛和草地：为了为游客提供休息和观赏的地方，孙子兵法城的各个区域还布置了各种花坛和草地，展现四季变化的自然美景。

图 4 孙子兵法城建筑 （2022.09 Zhang Hui）

该园区结合了传统园林艺术与孙子兵法文化，营造出一种独特的历史与文化氛围。园内的多个景点如雕塑、碑林和古城墙等都深入地展示了孙子兵法的核心思想和历史背景，为游客提供了一种身临其境的体验。

孙子兵法城作为孙子文化的发源地之一，展示了孙子的生平。这里不仅保存了孙子生活的遗迹，还通过各种展览和活动，使孙子兵法的智慧得以传承。

图 5 孙子兵法城铺装纹样——四神图

三、视觉形象产品现状

古遗址的标识和指示牌大多采用毛笔字书法风格，字体浑厚有力，契合孙子兵法的军事智慧主题。标识设计上可能强调传统与文化相结合，通过书法字体和古典颜色（如黑、红、金色等）突出庄重和严谨的氛围。博物馆空间及标识系统色彩以深色调为主，如黑、红、金等，象征权威、力量与智慧。古遗址和惠民县博物馆现有的视觉形象设计主要集中在传统文化和建筑文化元素上，但它们在现代化和系统化的品牌形象设计方面还有很大空白。惠民县的设计元素和应用策略需要进一步优化和创新。目前的设计缺乏对孙子兵法深层次文化内涵的挖掘和体现，无法有效传达孙子文化的精髓和魅力。视觉形象设计在促进文化传播和提升旅游吸引力方面发挥着至关重要的作用，因此需要更加注重文化元素的融合和创新表达。通过进一步完善视觉标识系统和文化主题展示，结合现代的设计理念，惠民县可以更好地传承孙子文化，同时提升文化旅游的吸引力。

本次调研旨在了解惠民县视觉形象设计的现状，并探讨孙子兵法应用理论、文化旅游管理理论、设计学学理论在惠民县以及孙子文化旅游发展中的运用。特别关注的是惠民县经济发展的滞后情况，以及孙武古城旅游区的发展问题。通过调研，发现当地文化旅游面临诸多挑战。首先，惠民县文化旅游整合不足。尽管孙子文化作为一种强有力的文化资源，具有潜在的吸引力，但目

前缺乏对这一资源的系统挖掘和有效利用。文化与旅游的融合度不够高，导致孙子文化的展示和传播不够全面和深入。这种融合度的不足，限制了文化旅游产品的多样性和吸引力。

四、惠民县视觉形象设计以及文化旅游管理存在的问题

在对惠民县视觉形象设计及文化旅游管理的实地调研中，发现了几个核心问题，特别是在文化挖掘和变化方面的不足。以下是详细的调研分析及结论。

（一）文化挖掘不足

虽然孙子兵法作为一种有深厚文化底蕴的历史遗产，在国际上享有极高声誉，但在惠民县的具体应用和展示中，这一文化资源并未得到充分的挖掘和利用。例如，在视觉形象设计中，孙子兵法的元素往往被简化为一些表面的符号，如古代兵器和战术图形，而缺乏深入探索孙子兵法哲学精神和战略智慧的尝试。

此外，当地的文化旅游产品在内容上相对单一，很少有创新和深入解读孙子兵法的项目。例如，历史文化景点的解说多依赖于传统的史料介绍，而缺乏现代视角下对孙子兵法实用价值和当代意义的诠释。

（二）缺乏变化和创新

调研中还发现，惠民县在文化旅游管理和视觉形象设计上缺乏足够的变化和创新。当前的旅游活动和文化展示多采用传统的方式，缺少与现代审美和市场需求相结合的创新。例如，孙子兵法文化节等活动虽然有其文化价值，但在活动形式和内容上较为陈旧，难以吸引年轻人群和国际游客。

在视觉形象设计方面，虽然使用了与孙子兵法相关的元素，但整体设计往往缺乏创新性和吸引力，未能有效地传达孙子兵法的深层文化意义。这些设计通常停留在表面的象征性表达，缺乏深度和感染力。

（三）视觉元素延伸的不足

惠民县在视觉形象设计方面，虽然已经采用了一些标志性元素，但在进一步的延伸和深化方

面表现得不够充分。例如，在旅游景点的标识、纪念品设计、宣传材料等方面，虽然运用了一些基础符号，但这些元素往往缺乏深入的开发和创新性的运用。因此，虽有初步的视觉辨识度，却未能形成一套完整、连贯且深入人心的视觉形象系统。

此外，在文化旅游管理的视觉传播方面，虽有一定程度的视觉元素使用，但未能充分挖掘孙武文化的丰富内涵和象征意义，未能在视觉传达上形成独特且具有深度的文化识别标志。这导致了旅游产品和活动在视觉吸引力和文化传播效果上的局限性。

图 6 惠民县视觉形象设计意向图（2023.20 unmrx.com）

四、惠民县视觉形象设计初步设计

由孙子兵法十三篇内容引出设计符号，进行惠民县视觉形象设计，并将设计元素运用于孙子兵学馆的空间中，其中始计篇总结为战争是国家大事——道、天、地、将、法。提取出阵法图符号，象征战争的五大要素——道、天、地、将、法，突出了战略规划的重要性。

图 7 始计篇提取符号——阵法图(2024.09 Zhang Hui)

第二篇作战篇总结战争要讲究速战速决，长期拖延对国家没有任何好处。战斗的目的不仅是胜利，更是尽快结束战争，以避免耗费国力。发动战争的成本高昂，兵力、装备、粮草都是有限的资源，不能长时间消耗。提炼了箭矢元素，代表速战速决和军队的精锐与速度。

图 8 提取符号——箭矢元素(2024.09 Zhang Hui)

第三篇谋攻篇总结为最上策的战争艺术是通过智谋击败敌人，而非通过激烈的战争消灭敌军。最好的胜利是不战而屈人之兵，这要求对敌方进行战略上的全面压制，使其主动投降。用智谋打败敌人，以围棋元素作为设计符号，象征用智谋与敌方进行战略博弈的智慧。

图 9 谋攻篇提取符号——箭矢元素(2024.09 Zhang Hui)

第四篇军形篇总结为利用形势，创造条件使自己处于不可战胜的地位，提取传递信息的竹简元素。运用竹简元素，象征传递信息与战术布置的重要性，展示出掌握信息、创造条件的核心理念。

图 11 军形篇提取符号——竹简元素(2024.09 Zhang Hui)

第五篇兵势篇总结为出奇制胜，自己造势迷惑敌人，给敌人一点利益，严阵以待敌人进入设好的圈套，提取沙盘元素，代表运用沙盘排兵布阵，象征出奇制胜和战场布局中的策略运用，强调以势制敌的智慧。

图 12 兵势篇提取符号——沙盘元素(2024.09 Zhang Hui)

第六篇虚实篇总结为在敌人无法紧急救援的地方出击，在敌人意想不到的条件下进攻，得到双方所处条件的优劣得失，知道敌人兵力部署的优势及薄弱，以假象迷惑敌人的用兵方法，避开实处攻击虚处。提取元素为左右竹简，象征真假难辨的迷惑策略，以虚实结合的方式诱敌深入。

图 13 虚实篇提取符号——左右竹简元素(2024.09 Zhang Hui)

第七篇军争篇提出用兵的原则是：占据高地的敌人，不要去仰攻；背靠山丘的敌人，不要去迎击；假装败退的敌人，不可跟踪追赶；精锐的敌军，不要去进攻；充当诱饵的小部队，不要去吃掉；回撤的敌人，不要去遏止；包围敌人要网开一面；陷入绝境的敌人，不可逼迫太甚。运用天平元素，代表权衡利弊的原则，象征用兵时的审时度势。

图 14 军争篇提取符号——天平元素(2024.09 Zhang Hui)

第八篇九变篇总结为高明的将领考虑问题，一定兼顾利与害两个方面。在不利的条件下看到有利的一面，事情就可以顺利进行；在有利条件下看到不利的因素，祸患便可及早解除。 要以祸患威逼诸侯屈服，以各种貌似正经的大事来役使诸侯，用各种小利来引诱诸侯疲于奔命。该篇强调将领懂得随机应变的重要性，提取狮子元素，象征将领的威严与随机应变的能力。

图 15 九变篇提取符号——狮子元素(2024.09 Zhang Hui)

第九篇行军篇总结了在各种不同地形上处置军队和观察判断敌情时，应该注意的要点，例如：通过山地，必须依靠有水草的山谷，驻扎在居高向阳的地方，敌人占领高地，不要仰攻，这是在山地上对军队的处置原则。在平原上应占领开阔地域，而侧翼要依托高地，前低后高。这是在平原地带上对军队处置的原则。使用战马元素，代表行军中的灵活性和根据地形气候进行调整的重要性。

图 16 行军篇提取符号——骑马元素(2024.09 Zhang Hui)

第十篇地形篇，地形是用兵打仗的辅助条件。正确判断敌情，考察地形险易，计算道路远近，这是高明的将领必须掌握的方法，懂得这些道理去指挥作战的，必定能够胜利。地形有“通”、“挂”、“支”、“隘”、“险”、“远”等六种。其中：凡是我们可以去，敌人也可以来的地域，叫做“通”；在“通”形地域上，应抢先占开阔向阳的高地，保持粮道畅通，这样作战就有利。提取山石元素，象征地形在军事策略中的重要作用。

图 17 地形篇提取符号——山石元素(2024.09 Zhang Hui)

第十一篇九地篇，根据用兵的原则总结有九种地形的战术，战地有散地、轻地、争地、交地、衢地、重地、圮地、围地、死地等多种。根据敌我双方的地形因素，假装顺着敌人的意图，我则集中精锐兵力指向敌人一处，哪怕奔袭千里也可斩杀敌将，这便是通常说的机智能成就大事。综合九种地形元素，强调不同地形下的战术应对方式。

图 18 九地篇提取符号——概括九种地形元素(2024.09 Zhang Hui)

第十二篇火攻篇总结为五种火攻方式，大凡领导作战一定要熟悉五种火攻所引起的情况变化，并根据火攻应循遗的自然规律紧紧把握住火攻的时机。提取火元素，代表作战时机与火攻策略的精妙运用。

图 19 火攻篇提取符号——火元素(2024.09 Zhang Hui)

第十三篇用间篇用间篇总结间谍有五种：有因间、有内间、有反间、有死间、有生间。该篇强调情报和间谍在战争中的关键作用。情报是决定战争胜败的核心因素之一，善于使用间谍的将领能够提前洞悉敌方的动向，制定出精准的作战计划。将领要重视间谍的作用，通过多种方式收集敌方的情报，从而掌控全局。使用木偶面具符号，象征间谍的多样性与情报的重要性，突显出对战争胜败的影响。

图 20 用间篇提取符号——木偶元素(2024.09 Zhang Hui)

惠民县的视觉形象设计初步方案基于《孙子兵法》十三篇的核心思想，提取出具有象征性的设计符号，应用于文化展示空间中。每一篇兵法的哲学理念通过符号化的表达融入惠民县的孙子兵学馆的空间设计中，构建出具有文化深度和视觉吸引力的展示系统。这些符号不仅代表了《孙子兵法》中的核心理念，也为惠民县文化的视觉形象设计提供了独特的文化符号体系，使得设计富有内涵与张力，增强了文化宣传的深度与吸引力。

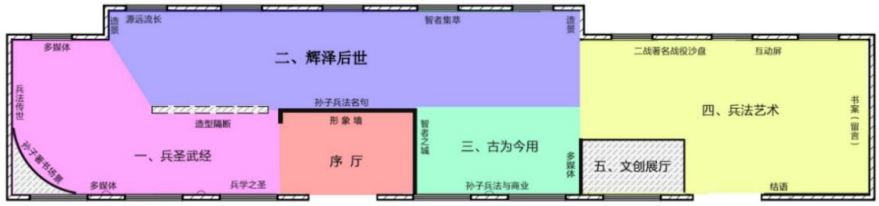

图 21 孙子兵学馆功能分析图(2024.07 Zhang Hui)

结语

一、 研究结果

本研究通过对孙子兵法哲学与精神的深入分析，探讨了其在惠民县文化宣传中的应用及影响。研究表明，孙子兵法中的核心思想，如“知己知彼”、“以智取胜”和“因时制宜”，不仅在古代军事中发挥了重要作用，还为当代文化宣传提供了宝贵的哲学指导。通过结合这些思想，惠民县能够更好地理解文化传播的目标群体，合理规划文化活动，提升文化认同感和传播效果。

研究还发现，惠民县在文化旅游的整合上存在一定不足，尤其是在文化节庆活动的设计和文创产品设计方面。现有活动形式单一，未能充分利用孙子文化的独特资源，导致文化传播的吸引力有限。为此，本研究提出了结合虚拟现实等现代技术，以增强游客沉浸感和参与度的建议。这将有助于创新文化展示方式，提升游客的整体体验，进一步推广孙子文化的深层内涵。

在视觉形象设计方面，研究指出惠民县缺乏系统性和统一性，未能形成具有强烈辨识度的文化品牌。未来，惠民县需要通过系统化的设计整合，结合孙子兵法的哲学精神和现代设计理念，打造统一而具吸引力的视觉形象。通过深入挖掘文化内涵，创新设计表达，可以更好地传达孙子文化的深刻价值，吸引更多国内外游客。

综上所述，孙子兵法的哲学精神为惠民县的文化宣传和旅游发展提供了强大的理论支持。通过文化资源的深度挖掘、创新的文化活动设计以及视觉形象的系统化整合，惠民县可以更有效地推广孙子文化，提升文化品牌的国际知名度，推动地方经济的可持续发展。未来，惠民县应继续探索孙子文化与现代科技的结合，不断创新文化传播方式，实现文化与旅游的深度融合。(李华, 2012:47-50.)

二、建议

（一）加强孙子文化的深度挖掘与创新整

惠民县应深入挖掘孙子兵法的核心思想和哲学精神，将其与现代文化传播方式相结合，丰富文化宣传内容。通过创新的活动设计，如结合现代科技的互动体验（如虚拟现实技术），提升相关展馆及活动的吸引力，增强游客的参与感和沉浸感。特别是在文化旅游资源的整合上，需要有效利用孙子文化的独特性，形成一套系统的文化传播方案，从而提升惠民县文化旅游的多样性和吸引力。

（二）系统化视觉形象设计与品牌打造

为了提高惠民县的文化认同感和旅游竞争力，需要对孙子文化的视觉形象进行系统化设计。建议通过深入挖掘孙子兵法的哲学内涵，将其核心思想转化为象征性的视觉符号，应用于景区标识、宣传材料、纪念品设计等各个方面。通过统一的视觉标准，提升文化传播的连贯性，打造具有辨识度的文化品牌形象，吸引更多国内外游客。

（三）促进文化与科技的结合，提升文化传播的互动性

惠民县可以通过引入现代科技手段，如虚拟现实（VR）等技术，提升文化传播的互动性和创新性。通过这些技术手段，将孙子兵法的智慧与现代文化传播形式相结合，重现孙子文化中的经典战役或策略场景，增强游客的体验感。这不仅有助于文化的传承与创新，还能通过科技手段更有效地传播孙子文化的深刻内涵，吸引年轻游客群体的关注和参与。

参考文献

江秀凯. 《孙子兵法与可持续发展战略》[D]. 南京: 南京大学出版社，2015.

孙远方. 孙子兵法文化传承与创新研究[D]. 滨州学院，2022.

于松利. 孙子兵法与地方文化旅游发展研究[D]. 山东大学，2021.

李明. 文化旅游与地方经济发展的互动关系研究[D]. 北京大学，2020.

张伟. 视觉形象设计在文化传播中的应用研究[D]. 浙江大学，2019.

王芳. 现代科技在文化旅游中的应用研究[D]. 华南理工大学，2018.

陈静. 孙子兵法与现代企业管理的结合研究[D]. 武汉大学，2017.

刘洋. 跨学科研究方法论及其应用研究[D]. 清华大学，2016.

赵强. 孙子兵法与军事战略的现代意义研究[D]. 西北大学，2015.

孙晓明. 孙子兵法与生态保护的哲学思考[J]. 生态学报，2014，(12):28.

王晓峰. 孙子兵法与国际关系的理论探讨[J]. 国际政治研究，2013，(3):102.

李华. 孙子兵法哲学思想的现代诠释[J]. 哲学研究，2012，(8):47-50.

张丽. 孙子兵法与文化遗产保护的实践研究[J]. 文化遗产，2011，(4):15-18.

周大雄. 孙子兵法与现代战略管理的理论探索[J]. 管理学报，2009，(2):6-10+5.

吴敏. 孙子兵法哲学思想及其现代应用研究[J]. 文化研究，2023，(5):18.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
ZHANG HUI

Highest Education（最高学历）：
Ph.D. Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

Field of Expertise（专业领域）：
Visual Arts and Design

Address（地址）：
Burapha University,No.169, Longhad Bangsaen rd., Saensuk, Muang Chonburi, Chonburi, 20131

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname(姓名）：
PORADEE PANTHUPAKORN

Highest Education(最高学历）：
M.A. (Archaeology)

University or Agency(任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

Field of Expertise(专业领域）：
Visual Arts and Design

Address(地址）：
Burapha University,No.169, Longhad Bangsaen rd., Saensuk, Muang Chonburi, Chonburi, 20131

Author (3) Information (第三作者信息)

Name and Surname（姓名）：
PUVASA RUANGCHEWIN

Highest Education(最高学历）：
Ph.D.

University or Agency(任职院校或单位）：
Faculty of Fine and Applied Art, Burapha University

Field of Expertise(专业领域）：
Visual Arts and Design

Address(地址）：
Burapha University,No.169, Longhad Bangsaen rd., Saensuk, Muang Chonburi, Chonburi, 20131

AI 工具在对外汉语语音教学中提高拼音听力能力的有效性研究——基于传统听写法与 AI 工具的对比

The Effectiveness of AI Tools in Enhancing Pinyin Listening Skills in Chinese Pronunciation Teaching for Non-Native Speakers: A Comparative Study of Traditional Dictation and AI Tools

赵娇玥 [1]
ZHAO JIAOYUE
北柳皇家大学、教育学院
Faculty of Education, Rajabhat Rajanagarindra University
Email：jiaoyuezhaocr520@gmail.com

王雅雯 [2]
SUJANYA THIMATHAN
北柳皇家大学、教育学院
Faculty of Education, Rajabhat Rajanagarindra University
Email：sujanya.nangfa@gmail.com

Received: 14 January 2025/ Revised: 21 May 2025 / Accepted: 29 May 2025

摘要

本研究探讨了人工智能 AI 工具 ChatGPT 与 Quizizz 在对外汉语语音教学中的协同应用，重点评估其提升学生拼音听力能力的效果。以泰国北柳皇家大学 2024 级汉语教育专业大一年级学生为研究对象，通过对比传统口述听写与 AI 工具辅助听力训练两种教学方式，分析学生在听力准确率、学习效率、听力敏感度及学习兴趣等方面的变化。

研究结果显示，AI 工具的结合使用显著提升了学生的听力准确率（从 0.561 提升至 0.793，$p < 0.001$），同时增强了学习兴趣（100%学生反馈学习趣味性显著提升）和学习效率（75%学生反馈能力显著提升），并全面提高了听力敏感度（68.8%学生反馈显著提升，31.2%学生反馈小幅提升）。进一步验证了以上两款 AI 工具在对外汉语语音教学中的应用成效，不仅提高了学生的拼音听力能力，还提升了学习体验，为 AI 技术在未来对外汉语教学设计中的优化和推广提供了重要参考。

关键词：AI 工具；听力能力；学习体验；汉语语音教学

ABSTRACT

This study explores the integrated application of Artificial Intelligence (AI) tools, ChatGPT and Quizizz, in teaching Chinese pronunciation to non-native speakers, focusing on their effectiveness in improving students' pinyin listening skills. The study targeted first-year students majoring in Chinese education at Rajabhat Rajanagarindra University (academic year 2024) in Thailand. By comparing traditional dictation with AI-assisted listening training, the study analyzed changes in students' listening accuracy, learning efficiency, listening sensitivity, and interest in learning.

The results indicate that the combined use of AI tools significantly improved students' listening accuracy (from 0.561 to 0.793, $p < 0.001$), while also enhancing their interest in learning (100% of students reported a significant increase in learning enjoyment) and learning efficiency (75% of students reported a substantial improvement in their abilities). Additionally, listening sensitivity improved across the board, with 68.8% of students reporting significant progress and 31.2% reporting moderate improvement. This study further confirms the effectiveness of the two AI tools in teaching Chinese pronunciation to non-native speakers. It not only improved students' pinyin listening comprehension skills but also enhanced their overall learning experience, providing valuable insights for the optimization and promotion of AI technology in the future design of Chinese language teaching for foreign learners.

Keywords: AI tools; listening skills; learning experience; Chinese pronunciation teaching

绪论

一、 研究背景与意义

在多年的对外汉语教学实践中，笔者长期担任大一年级学生“汉语语音学”这门课程的教学。通过教学实践发现，语音准确性不仅是学生口语表达能力的重要决定因素，还直接影响其听力理解的精准性。《汉语语音教程》（何平，2006）指出，语音学习包含“听”和“说”两个核心环节，两者共同决定了学生语音学习的质量。对于对外汉语学习者而言，听准并理解拼音发音是语音学习的关键环节，而这一能力在听力训练中尤为重要。然而，传统听力训练方法主要以教师口述和录音播放为主，练习形式以听音辨别与记录为主。尽管有研究认为该方式在一定程度上能提升听力能力（杨学云，2009），但其局限性也较为突出，例如口述听写耗时较长、难以满足学生的个性化需求，音频播放缺乏交互性与即时反馈，学生难以发现自身薄弱环节。因此，在提升学生听力能力和优化学习体验方面，

传统方法仍面临明显挑战。在此背景下，如何借助 AI 技术改善语音教学、提升拼音听力效果，成为当前对外汉语教学的重要研究方向。本研究旨在基于真实教学场域，通过实证方式探讨 AI 工具（ChatGPT 与 Quizizz）组合使用的情况下，在拼音听力训练中的应用效果，为对外汉语语音教学提供创新型技术支持与实践路径，同时也为其他汉语教师提供可借鉴的教学设计经验，共同推动 AI 技术在对外汉语教学中的广泛应用。

二、 研究范围、目的、主要内容、方法和创新

（一） 研究范围

本研究对象为泰国北柳皇家大学 2024 级大一年级汉语专业学生，共 16 名。这些学生具备基础汉语拼音知识，但在拼音听力能力方面存在显著差异。选择该群体的原因在于，其拼音学习需求具有代表性（杨英，2021）。研究周期为一学期，共 16 周，内容聚焦于拼音声母与复韵母的听力训练，不涉及语法、词汇及综合语言能力的教学评估。研究采用前测与后测对比方法，教学工具限定为 ChatGPT 与 Quizizz 两款 AI 工具。

（二） 研究目的

1. **探讨 AI 工具（ChatGPT 和 Quizizz）的结合应用在对外汉语语音教学中提高学生拼音听力能力的有效性。**

通过前测与后测的对比，评估学生的听力能力，包括听力准确率、整体进步趋势以及低分学生表现等方面的提升，探讨 AI 工具在培养学生听力能力方面的实际效果。

2. **调查学生对 AI 工具应用于听力训练的主观感受。**

通过问卷调查收集学生在使用 AI 工具（ChatGPT 和 Quizizz）后的学习体验，包括其对学习效率、学习兴趣和听力敏感度等方面的反馈，为 AI 工具在听力能力训练中的优化和推广提供实践依据。

（三） 研究主要内容

本研究主要聚焦于 ChatGPT 与 Quizizz 两款人工智能工具在对外汉语语音教学中的联合应用，具体探讨其在拼音听力训练中的实际教学功能与表现。研究内容涵盖学生在声母与韵母辨音能力方面的

提升情况，并从听力准确率、学习兴趣、听力敏感度等维度进行成效评估。ChatGPT 被用于生成个性化的拼音听力文本，Quizizz 则承担在线训练与即时反馈任务，构建一个听力输入—任务实践—学习反馈的教学闭环。研究不涉及语法、词汇或综合语言技能的教学与测评，聚焦于拼音“听”的单项能力提升。同时，结合问卷调查收集学生反馈，以综合评估该教学模式在实际教学中的适应性、有效性与可推广性。

（四） 研究方法

1. 前测与后测教学对比法

本研究周期为 16 周，分为两个阶段：“前测”与“后测”（Ng et al.,2022），设计为“8 次传统听写方法 + 8 次 AI 工具”的模式。

⑴ 前测阶段（传统听写方法）：教师通过口述拼音字母和词汇进行听写，学生在练习本上记录答案。每次听写内容从固定的 50 个题库中随机抽取 30 到 50 题不等，题目范围包括 10 个声母（如 zh、ch、sh、r 等）、10 个复韵母（如 ian、üe、ie 等）及其组成的词汇。教师对学生的听写答案进行人工评分，并记录得分和计算准确率（杨学云，2009；杨英，2021）。

⑵ 后测阶段（AI 工具方法）：使用 ChatGPT 生成与前测题库内容一致的听力练习材料，并通过 Quizizz 设计听力任务。学生在 Quizizz 上完成练习，系统自动记录并即时反馈听力练习的得分、准确率和错误分布等信息。后测阶段的设计参考了 Asmara et al.,（2022）、Pratama, et al.,（2024）和 Fadlilah, et al.,（2021）的研究，这些研究一致强调 Quizizz 平台通过个性化任务设计、即时反馈以及灵活的音频功能，能够显著优化后测任务的实施效果，为学生的听力训练提供高效支持。

2. AI 听力练习设计法

⑴ 筛选听力内容

听力内容的设计重点是解决学生在拼音学习中易错的声母和韵母问题。研究选取了 10 个声母（如 zh、ch、sh、r、z、c、s、j、q、x）和 10 个复韵母（如 ian、üe、üan、ie、iu、ou、ün、iao、uai、ia），以及由这些声母和韵母组成的 50 个拼音词汇。这些内容由教师结合学生实际错误情况筛选，以确保练习的针对性和科学性（杨学云，2009；杨英，2021）。

⑵ 生成个性化练习

使用 ChatGPT 生成包含 50 道题目的拼音听力练习材料，每道题包括 5 个选项，涵盖学生常见的易错点。生成的题目被导入 Quizizz 平台，转化为选择题，同时加入由教师录制的标准发音音频（宋飞，2023；Asmara et al.，2022）。生成步骤见图 1：

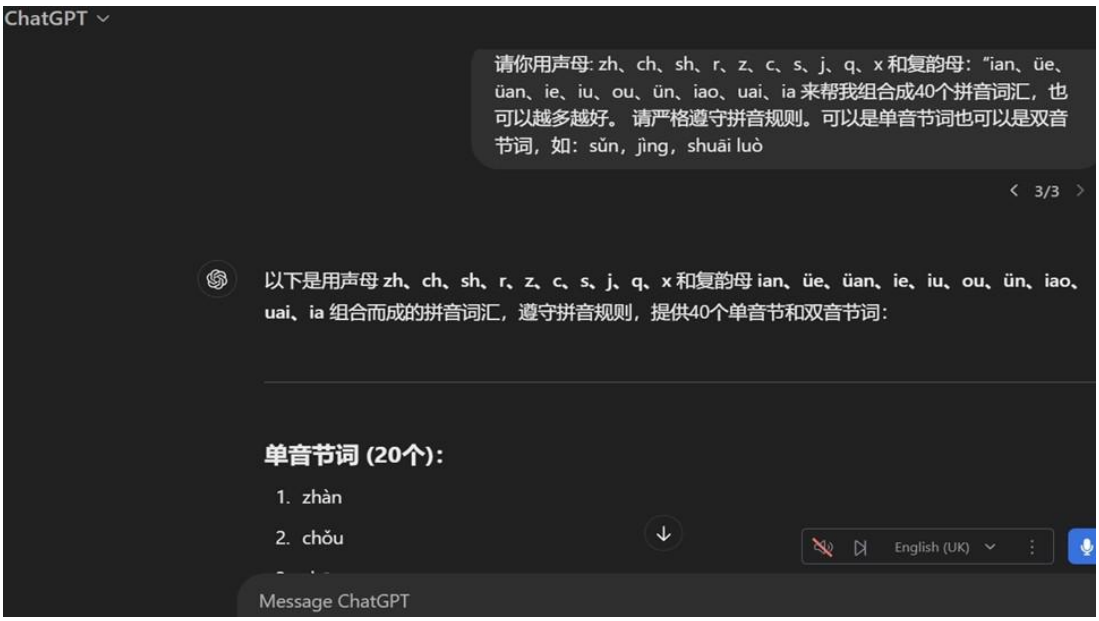

图 1： ChatGPT 生成拼音词汇示意图

(3) **AI 听力练习设计**

课堂互动模式：任务以游戏化比赛的形式呈现，学生通过 Quizizz 平台实时参与听力练习。教师在平台上发布题目，学生使用设备同步完成作答，平台会自动统计成绩等信息并生成排名。课堂互动模式显著增强了学生的学习兴趣和参与度（Asmara et al.,2022; Ng et al.,2022）。

自主作业模式：学生通过 Quizizz 提供的链接进入任务页面，在页面内可以反复播放教师录制的标准拼音发音，根据听到的发音，从五个选项中选出正确的答案（图 2）。此模式参考了杨英（2021）和田园（2024）关于多次重复练习对听力能力提升的研究。

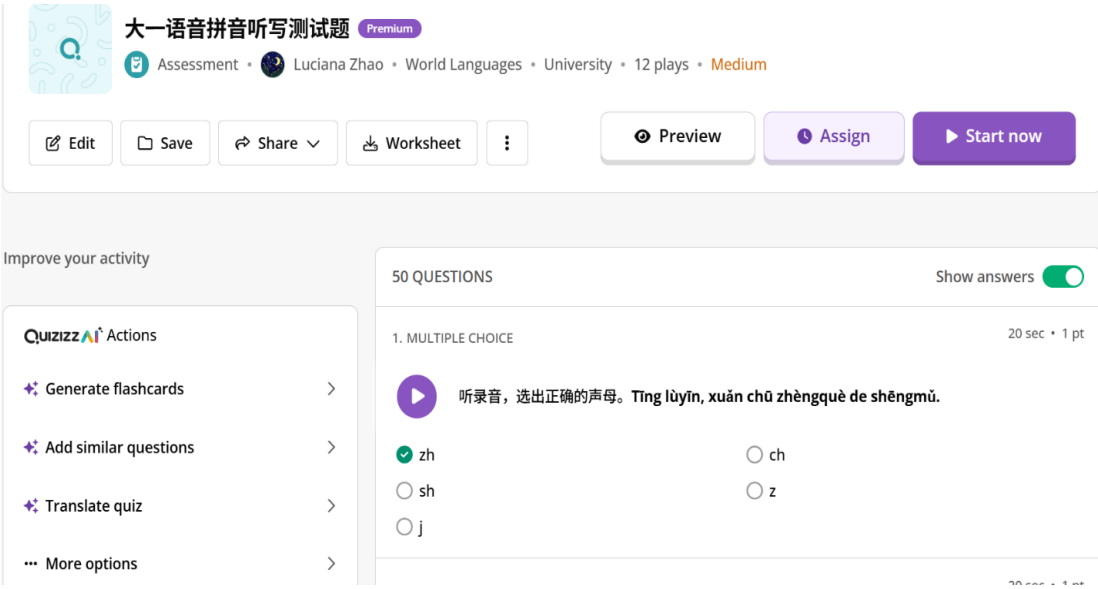

图 2： Quizizz 习题生成示意图

3. AI 工具组合使用法

(1) ChatGPT: 用于生成多样化的拼音听力练习材料，覆盖学生易错点，确保练习内容的针对性和科学性（宋飞，2023；Asmara et al.，2022；唐瑞瑀，2023）。

(2) Quizizz: 作为互动学习平台，将 ChatGPT 生成的材料转化为作业式或游戏式的听力练习。平台的即时反馈功能记录学生的成绩、准确率和错误分布等信息，为教师提供精准的数据支持，便于优化教学策略（陈嫩婷，2024；丁氏莲，2024； Tang，2022）。

4. 数据收集与分析方法

(1)定量分析：本研究采用 Jamovi 统计软件对学生在前测和后测阶段的听力准确率进行全面分析，统计前测与后测各 8 次的均值和标准差等信息，分别计算两个阶段的总体均值的平均值和总体标准差的平均值。并利用散点图（scatterplot）直观呈现准确率的变化趋势。同时，通过配对样本 t 检验评估两种教学模式在听力能力提升方面的显著性差异。本研究的方法参考了 Pratama, et al.,（2024）、Istikhomah, et al.,（2021）、Asmara, et al.,（2022）和 Munawir et al.,（2021）的相关研究，这些研究均采用配对样本 t 检验验证了在线教学工具在提升学生学习效果中的显著作用。

(2)定性分析：通过 Google Form 问卷调查收集学生对 AI 工具使用的主观反馈，重点分析学生在学习效率、学习兴趣和听力敏感度等方面的变化（陈嫩婷，2024；丁氏莲，2024；杨英，2021）。

（五） 研究创新

本研究在内容设计与研究视角方面具有两点创新：第一，研究首次将 ChatGPT 与 Quizizz 两款 AI 工具联合应用于对外汉语语音教学中，构建出集个性化材料生成、游戏化互动练习与即时数据反馈于一体的 AI 教学闭环模式。以 ChatGPT 的语料生成与题目设计功能为基础，结合 Quizizz 平台的实时反馈与学习数据统计功能，实现了语音教学中“输入—训练—反馈—调整”的完整教学流程，提升了教学的系统性与互动性。第二，研究聚焦“拼音听力能力”这一语音教学核心子项，尝试通过 AI 工具提升学生的听力敏感度与准确率，在现有 AI 辅助语言教学研究中属较少涉及的创新领域。与以往强调语法教学、词汇学习或综合语言能力提升的研究路径不同，本研究在教学目标上更具针对性，拓展了 AI 技术在语音教学细化方向的应用维度，也为后续开展精细化语言能力训练提供了可参考的路径。

三、 与本论文有关的研究综述

在语音教学领域，输入的质量与方式被视为影响学习成效的关键因素。刘珣（2000）提出的“语言输入与输出理论”认为，语言学习应以听力输入为起点，听觉识别不仅是语音学习的首要环节，更直接影响语言的输出能力。这一理论为语音教学中强调“听力训练”的核心地位提供了重要理论支撑，成为许多语音教学研究的重要基础。

近年来，AI 工具在对外汉语教学中的应用初见成效，逐步展现出对传统教学方法的补充与优化潜力。唐瑞瑀（2023）指出，ChatGPT 凭借其强大的文本生成能力，能够协助教师设计创意性听力文本，并根据学生特点生成个性化材料，有效提升学习效率。宋飞（2023）进一步发现，ChatGPT 能够总结学生常见错误、设计针对性练习，并辅助评估其听力理解能力，有助于激发学生学习兴趣，提高学习动力。与此同时，Quizizz 也在对外汉语教学中被广泛应用。研究表明，Quizizz 通过排行榜、奖励机制和自动化数据分析等功能，不仅提高了学生的参与度与学习兴趣，还为教师提供了精准的教学反馈（丁氏莲，2024；Tang，2022）。

此外，已有研究从不同角度进一步验证了 AI 工具在语言教学中的多元功能和积极作用。在听力训练设计方面，杨英（2021）与田园（2024）均指出，针对拼音易错音节进行的多次重复听力练习有助于强化学生的听辨能力，显著提高其拼音敏感度与听力准确率。在 Quizizz 的具体应用中，Fadlilah et al.（2021）与 Ng et al.（2022）表示，其个性化任务设计、灵活的音频播放机制及互动反馈系统，不仅增强了课堂参与度，还有效提升了听力任务的实施效率。Pratama et al.（2024）、Asmara et al.（2022）与 Istikhomah et al.（2021）则从实证角度出发，通过配对样本 t 检验方法验证了 Quizizz 在提升学习成效方面的统计显著性。此外，陈嫩婷（2024）与丁氏莲（2024）还指出，Quizizz 在生成即时反馈和精准分析学生学习数据方面表现出色，能够有效辅助教师及时调整教学策略、提升教学效率。

综上所述，当前人工智能技术在语言教学，特别是在对外汉语语音教学中的应用已初见成效，并展现出显著的教学潜力和实践价值。相关研究不仅从理论层面确立了听力输入在语音学习中的核心地位，也从实践层面验证了 AI 工具在提升学生听力能力、学习效率与学习兴趣方面的积极作用。

ChatGPT 与 Quizizz 作为代表性 AI 工具，分别在个性化材料生成、错误反馈、趣味化互动等方面表现突出，逐步成为教师优化教学设计、提升课堂质量的重要辅助手段。这些研究成果为本研究提供了坚实的理论支持与方法论参考，也进一步印证了将 AI 工具系统性引入对外汉语拼音听力教学的可行性与必要性。

尽管已有研究对 ChatGPT 或 Quizizz 的个别应用进行了初步探讨，但系统性考察这两款 AI 工具联合使用在对外汉语语音教学，尤其是拼音听力训练中的实效性研究仍较为稀缺。因此，本文在前人研究的基础上，采用前测与后测的实证方法，进一步探索 ChatGPT 与 Quizizz 在语音教学中的综合应用潜力，以期填补该领域的研究空白，推动 AI 辅助教学的理论与实践发展。

四、 总结内容

本研究以“传统听写法与 AI 工具对比”为切入点，围绕 ChatGPT 与 Quizizz 两款 AI 工具在对外汉语语音教学中的协同应用展开实证探讨。研究对象为泰国北柳皇家大学 2024 级汉语专业大一学生，采用“前测+后测”设计，重点评估 AI 工具在提升拼音听力能力方面的教学成效。在研究过程中，结合语言输入理论与现有 AI 教学成果，构建了涵盖内容生成、互动练习与数据反馈的一体化教学模式，并通过数据分析与问卷反馈，评估了 AI 工具在提升教学互动性、个性化反馈和学生学习表现等方面的综合效果。尽管本研究存在样本规模有限、周期较短等局限，但所构建的“AI 工具组合教学模式”为对外汉语语音教学特别是拼音听力训练提供了切实可行的技术路径，也为未来 AI 技术在词汇、语法与综合语言能力等方面的拓展应用提供了理论参考与实践启示。

结论

五、 研究结果

（一） 学生成绩分析

1. 听力准确率的显著提升

数据显示，前测阶段的准确率均值范围为 0.486-0.672（图 3），均值为 0.561（标准差：0.107）（图 5）；而后测阶段准确率均值范围为 0.729-0.827（图 4），均值提升至 0.793（标准差：0.115）（图 5），呈现出显著的增长趋势，表明学生的听力准确率在后测阶段显著提升。此外，配对样本 T 检验（图 5）显示，前后测准确率均值差异为 -0.232，标准误为 0.0262，且显著性水平为 $p<0.001$，效应量 Cohen's d = -2.21。这些统计结果表明，后测阶段听力准确率的提升不仅具有统计学上的显著性，同时也表明 AI 工具 Quizizz 的教学干预起到了关键作用。结果进一步验证了，Quizizz 通过个性化反馈与多样化学习模式，显著提升了学生的听力准确率。

Results

Descriptives

Descriptives

	口述听写1	口述听写2	口述听写3	口述听写4	口述听写5	口述听写6	口述听写7	口述听写8
N	16	16	16	16	16	16	16	16
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	0.519	0.529	0.517	0.486	0.541	0.672	0.594	0.629
Standard deviation	0.152	0.144	0.133	0.175	0.146	0.0851	0.165	0.154
Minimum	0.100	0.200	0.310	0.200	0.240	0.520	0.200	0.320
Maximum	0.750	0.780	0.730	0.800	0.740	0.840	0.800	0.880

图 3：前测（传统听写方法）数据图

Results

Descriptives

Descriptives

	AI听写1	AI听写2	AI听写3	AI听写4	AI听写5	AI听写6	AI听写7	AI听写8
N	16	16	16	16	16	16	16	16
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	0.777	0.748	0.729	0.799	0.822	0.823	0.817	0.827
Standard deviation	0.165	0.147	0.191	0.139	0.109	0.110	0.128	0.110
Minimum	0.350	0.500	0.350	0.450	0.600	0.570	0.520	0.600
Maximum	0.930	0.920	0.950	0.980	0.950	0.970	0.980	0.970

图 4：后测（AI 工具 Quizizz）数据图

注：问卷中的“AI 听写”指在听音后选出正确答案，而非传统意义上的书写练习。

Paired Samples T-Test

Paired Samples T-Test

							95% Confidence Interval				95% Confidence Interval	
		statistic	df	p	Mean difference	SE difference	Lower	Upper		Effect Size	Lower	Upper
前测平均值 后测平均值	Student's t	-8.85	15.0	< .001	-0.232	0.0262	-0.288	-0.176	Cohen's d	-2.21	-3.13	-1.28

Note. H_a $\mu_{Measure\ 1 - Measure\ 2} \neq 0$

Descriptives

	N	Mean	Median	SD	SE
前测平均值	16	0.561	0.566	0.107	0.0267
后测平均值	16	0.793	0.821	0.115	0.0288

图 5：T 检验数据图

2. 学生整体进步趋势

图 6（散点图）数据显示，学生整体表现从前测阶段到后测阶段有显著提升。前测阶段的分数点位分布较为分散，集中于 0.25-0.75 区间，尤其是低分区（0.25-0.5）点位较多，表明学生整体听力能力相对较弱，且个体差异较大；而后测阶段分数点位显著向高分区（0.75-1.00）集中，表明学生整体听力水平有明显进步，同时分数分布更为集中，个体差异缩小。并且，后测趋势线整体高于前测，斜率略大，这一变化反映了学生整体学习效果的提升。此外，配对样本 T 检验数据（图 5）进一步表明了学生的整体进步在统计学上具有高度显著性。

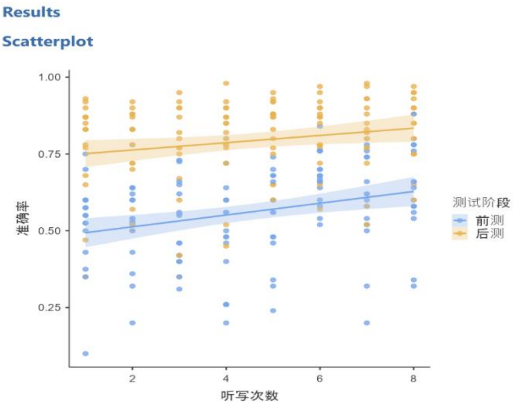

图 6：散点图

3. 低分学生表现的显著提升

图 6（散点图）清晰地反映了低分学生在后测阶段表现的显著提升。前测阶段，低分学生（准确率低于 0.5）的点位集中于 0.25-0.5 区间，点位分布较为密集，表明低分学生在听力能力上普遍较弱且个体间差异较大。而在后测阶段，低分学生的点位显著减少，分数集中于 0.75-1.00 区间，显示低分学生在后测阶段取得了显著进步，同时个体差异明显缩小。此外，配对样本 T 检验数据（图 5）进一步表明了低分学生的听力表现提升在统计学上具有高度显著性。

（二） 学生反馈分析

问卷调查设计利用 ChatGPT 生成了涵盖学习效率、学习兴趣和听力敏感度等多个维度的 15 道单选题（出于突出重点和篇幅限制的考虑，本文仅展示以下 3 题的数据），并通过 Google Form 进行在线数据收集。结果分析显示：

1. 学习效率

根据问卷第 11 题的数据，75%的学生认为使用 Quizizz 后听力能力显著提升，25%的学生认为有所提升，等同于 100%的学生认为其听力能力均得到提高（图 7）。注：问卷中的“AI 听写”指在听音后在多选题中选择正确答案，而非传统意义上的书写练习。

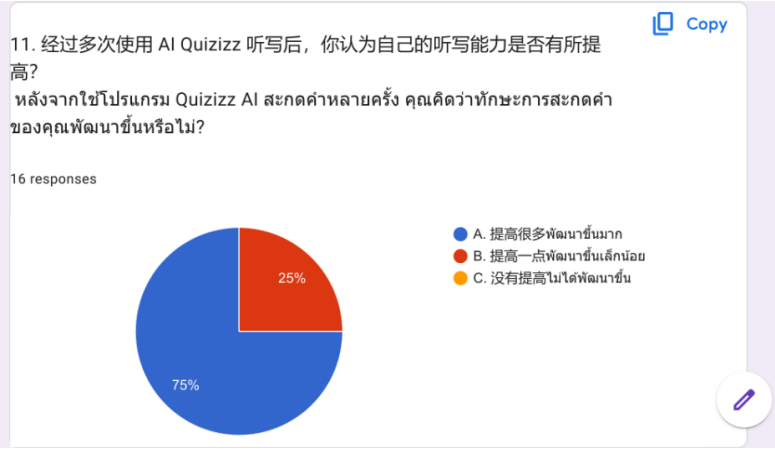

图 7：问卷第 11 题

2. 学习兴趣

问卷第 13 题显示，100%的学生反馈认为使用 Quizizz 后，学习趣味性显著增强（图 8）。

图 8：问卷第 13 题

3. 听力敏感度

根据问卷第 14 题的数据，68.8%的学生表示听力敏感度显著提升；31.2%（图中显示数据为 31.3%，可能因软件计算误差导致，所以按照实际比例计算：100%-68.8%=31.2%）的学生表示有小幅提升。等同于 100%的学生认为，其听力敏感度均得到了提高（图 9）。

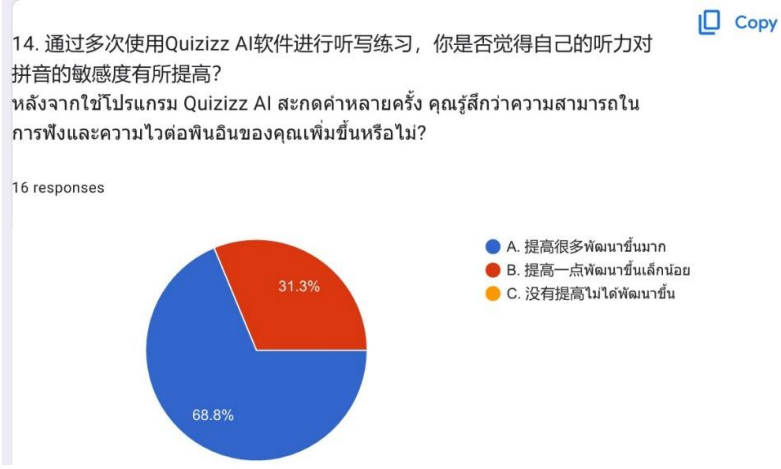

图 9：问卷第 14 题

注：问卷中的“AI 听写”指在听音后选出正确答案，而非传统意义上的书写练习。

以上问卷结果从多维度验证了 AI 工具 Quizizz 在提升学生听力能力方面的显著效果，特别是在学习效率、学习兴趣和听力敏感度方面。

六、 建议

（一） 本研究的局限性

1. 样本规模与普适性：本研究以大一年级 16 位学生为研究对象，样本规模小，且学生群体单一，仅代表特定文化和语言背景。研究结果无法完全反映其他文化背景或语言水平学生的学习效果，其普适性有待进一步验证。

2. 研究周期与长期影响：研究周期仅为一个学期，仅探讨了 AI 工具在短期内对学生听力能力提升的效果，而对其在长期语言能力发展中的作用，如语音能力的持续提升、语言习得的迁移效应等尚未涉及。

3. 研究内容的局限性：研究内容聚焦于拼音听力能力的提升，未涉及 AI 工具在其他汉语教学环节（如词汇学习、语法训练、综合语言能力提升等）中的潜在应用及效果，限制了对 AI 工具全面教学价值的探讨。

（二） 建议

基于以上不足以及本研究的实证结果与学生反馈，提出以下建议以供后续教学实践与研究参考：

1. 制定个性化教学方案：针对不同语言水平设计 AI 辅助教学方案，满足学生个性化需求，发挥 AI 技术在学习支持中的优势，尤其是提升低分学生的学习表现。

2. 探索除 ChatGPT 与 Quizizz 以外的其他 AI 工具组合应用：分析其协同效应对教学效果的影响，为多样化教学模式提供新思路和实践依据。

3. 拓展研究内容，探讨全面教学价值：在拼音教学的基础上，拓展 AI 工具在词汇、语法、阅读和听说结合等汉语教学环节的应用，提升学生综合语言能力，构建全面教学模式。

4. 扩大规模与延长研究周期：未来研究可扩大样本量，覆盖更多文化背景与语言水平的学生，提高研究结果的普适性和可推广性。同时，延长研究周期，探索 AI 工具在学生长期语言能力发展中的影响，如对语音能力的持续提升的作用，为 AI 工具在教育领域的应用提供更全面的实证支持。

参考文献

Asmara C H, Muhammad R N, Almubarokah Q. The effect of online learning using Quizizz application to improve English reading skills of higher education students. [J]. *Journal of English Language and Language Teaching*, 2022, 6(1): 17-29. https://jurnal.ustjogja.ac.id/index.php/JELLT/index

陈嫩婷. 印度尼西亚中专学校运用 Wordwall、Quizizz 和 Instagram 辅助汉语词汇教学调研报告. [D].上海：华东师范大学, 2024.

丁氏莲. 运用 Quizizz 平台进行线上初级汉语游戏化教学的行动研究——以越南某汉语培训中心为例. [D]. 上海：华东师范大学, 2024.

Fadhilawati D. Using Quizizz application for learning and evaluating grammar material. [J]. JOSAR (Journal of Students Academic Research), 2021, 6(1): 65-73. https://doi.org/10.35457/josar.v6i1.1448

Fadlilah A, Ma'rifah U. Enhancing students' listening skill through Quizizz audio feature in online learning at Jiarawanon-Utis 4 school. [J]. ETERNAL (English Teaching Journal), 2022, 13(1): 91-102. https://doi.org/10.26877/eternal.v13i1.10883

何平.《汉语语音教程 • 基础篇》. [M]. 北京：北京大学出版社，2006.1-2.

Istikhomah N H. The effect of digital-based listening material on the Quizizz platform on the listening ability of the eleventh-grade students of SMA N 3 Brebes. [D]. Universitas Pancasakti Tegal, 2024.

刘珣. 对外汉语教育学引论. [M]. 北京：北京语言大学出版社，2000.

Munawir A, Hasbi N P. The effect of using Quizizz to EFL students' engagement and learning outcome. [J]. English Review: Journal of English Education, 2021, 10(1): 297-308. https://doi.org/10.25134/erjee.v10i1.5412

Ng M P, Alias N, Dewitt D. Effectiveness of a gamification application in learning Mandarin as a second language. [J]. Malaysian Journal of Learning and Instruction, 2022, 19(2): 183-211. https://doi.org/10.32890/mjli2022.19.2.7

Pratama F A, Rachman D. The impact of Quizizz language learning app in improving students' listening skills. [J]. JIMPS, 2024, 9(3): 866-873. https://doi.org/10.31402/jimps.v9i3.31402

宋飞, 郭佳慧, 曲畅. ChatGPT 在汉语作为外语教学中的应用体系及实践. [J].北京第二外国语学院学报，2023(6)总第 296 期：113,116,111-112.DOI：10.12002/j.bisu.491

Tang M. The use of online quizzes in teaching English grammar. [D]. Universiti Teknologi Malaysia, School of Education, Faculty of Social Sciences and Humanities, 2021: 1-17.

唐瑞瑀. 对外汉语写作课中 ChatGPT 的辅助应用研究——从教师备课到学生自主学习. [J]. 汉语文教学, 2023(21)总第 345 期：193. DOI:10.14014/j.cnki.cn11-2597/g2.2023.21.041

田园. 基于“多感官”学习法的英语听力能力培养. [J]. 大众文艺, 2024(23):193.DOI: 10.20112/j.cnki.ISSN1007-5828.2024.23.064.

杨学云. 听写式语言输入训练对英语听力能力发展的有效性研究. [J]. 外语与外语教学，2009(7):29-32.

杨英, 曾令忠. 英语专业新生在听写训练中的错误分析. [J]. 海外英语, 2021(12):128-129.

Author (1) Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
ZHAO JIAOYUE

Highest Education（最高学历）：
Master of Art in Teaching Chinese

University or Agency（任职院校或单位）：
Rajabhat Rajanagarindra University, Chachoengsao, Thailand.

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese

Address（地址）：
Lanceo Crib Chachoengsao Sothorn 18/134,T. Sothorn, A.Mueang Chachoengsao, Thailand 24000

Author (2) Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
SUJANYA THIMATHAN

Highest Education（最高学历）：
MTCSOL.(Teaching Chinese to Speakers of Other Languages)

University or Agency（任职院校或单位）：
Rajabhat Rajanagarindra University, Chachoengsao, Thailand.

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese language

Address（地址）：
9/93.M.15. Khai Subdistrict, Muang District, Muang Chachoengsao 24000

泰国华文教育研究成果统计与分析

STATISTICS AND ANALYSIS ON THE ACHIEVEMENTS OF CHINESE EDUCATION RESEARCH IN THAILAND

朱绍旭 [1]
ZHU SHAOXU
华侨崇圣大学，中国学学院
College of Chinese Studies, Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: 2444137035@qq.com

韩颖琦 [2]
HAN YINGQI
广西大学，人文学院
School of Literal Arts,Guangxi University
E-mail: 275923114@qq.com

Received: 19 August 2023 / Revised: 13 December 2023 / Accepted: 13 December 2023

摘要

本文首先采用文献研究法查阅、研读、梳理了 2000-2022 年 23 年来泰国华文教育研究的所有文献，然后采用定量分析法、比较研究法对华文教育研究动态、华文教育教材及师资、华文教育研究成果的特点与不足三方面的问题进行统计分析。结果表明：泰国华文教育的研究特点包括数量不断上升、内容不断扩展，视角多元化、研究题材深细化、研究方法不断出新、学术规范意识在增强；研究的不足在于研究的不平衡、研究的深度不足、重复性研究过多。对于泰国华文教育学术研究的建议包括：理清学科属性；加大泰国华文教育研究的深度、广度；减少重复性研究；各领域学者合著专著。

关键词：泰国华文教育；知网文献；研究动态；成果特点；统计分析

ABSTRACT

This article first uses the literature research method to consult, study, and sort out all the literature on Chinese education research in Thailand in the past 23 years from 2000 to 2022. Then, quantitative analysis and comparative research methods were used to conduct statistical analysis on three aspects: the research trends of Chinese education, the teaching materials and teachers of Chinese education, and the characteristics and shortcomings of Chinese education research results.The results show that the characteristics of research on Chinese education in Thailand include continuous increase in quantity, continuous expansion of content,

diversification of perspectives, deepening and refinement of research topics, continuous innovation of research methods, and increasing awareness of academic norms; the lack of research lies in the imbalance of research , Insufficient depth of research, too much repetitive research. Suggestions for academic research on Chinese education in Thailand include: clarifying the attributes of the discipline; increasing the depth and breadth of research on Chinese education in Thailand; reducing repetitive research; and co-authoring monographs by scholars in various fields.

Keywords: Chinese education in Thailand; CNKI documents; research trends; characteristics of results; statistics and analysis

绪论

一、研究背景和意义

（一）选题缘由

改革开放以来，随着中国综合国力的增强，国际地位的提升，各个国家华文教育如雨后春笋般蓬勃发展，华文教育及与华文教育相关的研究也日益增多。在海外华侨华人以及学术界人士的共同努力下，华文教育的研究取得了丰硕的成果，其中在专著方面就有贾益民的《华文教育概论》、施坚雅的《泰国华人社会：历史的分析》、魏国斌的《泰北华人村》、洪林的《泰国华侨华人研究》。对于华文教育研究方面，在知网文献搜索华文教育出来最多的国别化华文教育的研究是泰国、马来西亚、印度尼西亚、菲律宾，可见亚洲四小虎的华文教育在蓬勃发展，这是源于对华文教育的重视。泰国跟中国有很深的渊源，并很早就将华文教育纳入教育体系，大中小学校都开设华文教育，这对泰国学生每个阶段的接轨奠定了良好的基础。在搜索泰国华文教育相关文章后，笔者发现泰国华文教育的研究存在诸多不足，并且研究类型不均衡，故想一窥泰国华文教育的研究成果。本文以2000-2022年23年间中国知网上华文教育研究的所有期刊、硕博论文为研究对象，搜索统计后，进行多视角、多层面的分析，以期能对后续华文教育研究者的研究提供参考。理清华文教育的研究趋势、热点、不足，能让研究者进行更加精准的研究，减少对于华文教育的盲目性研究、重复性研究。

（二）华文教育与华文教学的界定

贾益民指出，华文教育是指以母语或第一语言非汉语的海外华人、华侨为主要教学对象开展的中国语言文化教育，是一门跨国界、跨文化、跨语言、跨学科的边缘学科（贾益民，1998:46）。华文教学与华文教育是两个不同的概念，华文教学特点偏向语言观，不仅研究语音、语法、词汇、汉字，也研究教学方法、课堂教学、教师及学生的动力情感等；华文教育的研究包括政策、经济困境、师资力量、教材体系、文化活动、学校发展条件、课程设置、管理机构等等。由于教育及教学

属于两个不同的概念，因此本文对于华文教育文章的统筹严格按照教育的研究范畴来统计，对于主题为教学的文章都进行严格筛选，一一甄别，在经过数天的筛选后，留下了两篇主题带有教学字眼，但所论却是教育的文章，这两篇文章的与众不同在于华文教学后面有发展二字，这与大部分主题为教学现状的文献大有不同。最终，统计得出，知网收录的关于泰国华文教育的文章共 121 篇。

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围

本文的研究范围为中国知网收录的 2000-2022 关于泰国华文教育的所有硕博论文及期刊，从不同主题的检索中筛选、去重，得出 2000-2022 年 23 年间泰国华文教育研究的文章共 121 篇，并以这 121 篇文章作为研究对象。

（二）研究目的

本文的研究目的分为两个：第一，分析泰国华文教育的研究热点以及泰国华文教育有师资及教材的研究成果，找出其在研究领域的发展特点，为后续研究提供数据支持；第二，分析泰国华文教育研究成果的特点及不足，以期提高华文教育研究主题的精准性，减少盲目研究、重复研究。

（三）研究主要内容

统计分析泰国华文教育的热点。搜索整理知网收录的所有研究泰国华文教育的文章，统计所有文章关键词的呈现频次，并统计所有年份硕博论文、期刊的数量以及各年份学科类别数量、各类别研究文献数，然后分析华文教育研究的动态。

分析泰国华文教育教材、师资的特点。具体探究华文教材的研究类型，并分析其特点；分析华文教育师资的研究角度，探究其特点。

探析泰国华文教育研究成果的特点及不足。分析泰国华文教育研究的整体趋势及研究的详细内容，以探析研究成果的主要特点及不足之处。

（四）研究方法

1. 文献研究法

本文通过查阅、研读、梳理知网上所有关于泰国华文教育的文献，以期能更全面的解决华文教育研究特点、研究趋势的问题。

2. 定量分析法

本文将文献资料收集整理转化为数据，并进行质的分析，将 2000-2022 年 23 年间发表在知网上的所有泰国华文教育的文章转化为数据分析，由表及里的揭示华文教育研究成果的本质、内在规律。

3. 比较研究法

本文对泰国华文教育各时期文献数量、硕博论文数量、学科类别、关键词、教材研究结论、师资结论等等方面的数据进行比较分析，分析各事物之间的联系性，寻找共性及不同，探求泰国华文教育发展的特点及规律。把握泰国华文教育发展的特点及规律，有助于泰国华文教育的发展研究。

（五）研究创新性

通过对国内外华文教育相关研究的调查，笔者发现尚未有人针对泰国华文教育的研究成果做统计分析，于是笔者考察了中国知网上所有关于泰国华文教育的文献，对华文教育的研究成果进行了梳理分析，了解其研究特点。对于泰国华文教育研究成果的统计分析，有助于泰国华文教育学科建设的完善；对华文教育研究领域的成果有一个宏观的认识，可以为后续研究者提供理论和数据支持。本文研究的创新点在于弥补泰国华文教育研究成果统计与分析分析方面的空白，为后续研究者提供数据支持。后续的研究者若对泰国华文教育进行有选择性、针对性的研究，可以提高研究的精准性，减少盲目研究、重复研究，理清并重视学科界限，当然本研究对于学科建设理论也有一定的帮助。

三、与本论文有关的国内外研究综述

（一）国内研究综述

曹慧覃（2011）“泰国清迈市政府小学华文教育现状研究”遵循针对性及适合性原则，围绕如何规范华文教学、如何开展华文活动、如何培训和选拔汉语教师以及如何进行质量监控四个方向探讨华文教育的规划问题。该文章研究者学科类别属于语言学及应用语言学，对于本文比较语言学学科及其它学科研究特点的不同有很好的参考作用。

韦丽娟（2012）“泰国汉语教育政策及其实施研究”分析了泰国华文教育政策及实施案例，对华文教育的发展方向、发展价值、发展中存在的问题提出了相对建议。该文章是研究泰国华文教育的唯一一篇博士论文，研究的角度仅为华文教育政策方面，对华文教育政策方向的研究具有开创性的作用。

李晚月（2016）“泰国华文教育发展史”系统深入的分析了泰国 1932 年以前及 1932 年以后各阶段华文教育发展的特点及进程，总结出影响华文教育发展的因素，对华文教育发展，面临的问题也提出了相对的解决策略。该文章对于泰国华文教育历史的研究具有很好的参考作用。

刘洁（2019）“泰北华文教育发展现状与困境研究——以泰北民养村为例”

从民族志的视角分析了华文教育与地方村落的社会内部关系，深度剖析了华文教育经济困境、宗教冲突、政治资源配置三个维度的问题。该文是首篇从民族志角度研究泰国华文教育的文章，时间为2019年，民族志研究角度的出现，体现出华文教育多视角的研究及所研究的学科类别的增加。

王小玲（2022）“泰国汉语教育政策与汉语教育发展研究——以清莱府为例”综述了华文教育政策的演变对华文教育的影响，并探析华文教育政策的实施情况，本文是首篇研究泰国华文教育政策的实施对于提高华文教育质量是否具有可操作性的文章，也是2022年最新才出炉的文章，因此对于华文教育研究成果特点的分析尤为重要。在文中，作者分析了汉语课程开设的情况以及师资、教材的情况，从这三方面来分析基础教育阶段、高等教育阶段以及华文学校汉语教育政策的实施情况。

从国内华文教育的研究可看出，华文教育研究的学科机构在增加，其中民族学研究的出现最为典型。华文教育研究实践的程度不断加深，都需要去到地方华文学校、华人村落进行田野调查，否则无法得出具有参考价值的一手资料。研究的深入也体现出华文教育研究的规范化、科学化在增加，华文教育个例村落及华校的田野调查正说明了此问题。

（二）国外研究综述

杨新新（2017）“经济、社会、文化‘资本’与学校命运：泰国清莱山区不同类型华文学校的生存状况探析”分析了泰国清莱地区大华文学校及普通华文学校的生存状况及分化趋势，指出未来想了解泰国山区的华文学校实际状况，研究者需要超越既有的研究惯识及简单的视野桎梏。杨新新（2018）“国际、地区局势影响下的清莱华文教育发展史述略”分析了清莱华文教育上世纪50年代、80年代、1990年冷战结束后三个阶段的发展进程，指出清莱地区华文学校军人办学、水平相对滞后等问题仍然存在，清莱地区华文教育的发展命运，仍随国际、地区局势而跌宕起伏。娄建坤（2021）“清莱华文民校华文教育现状研究”分析了华文民校的基本情况、华文教育体系、华文民校生源情况、教师结构、教材使用情况、课时与课程设置等方面存在的状况，并就各方面存在的问题提出了针对性建议。

通过对谷歌学术上泰国华文教育的研究及研究者的特点的考察发现，泰国华文教育领域的学者、教师及国内华文教育研究领域的专家正在深挖泰国华文教育存在的问题。学者杨新新是厦门大学南洋研究院的博士后，其两篇文章均发表在了泰国农业大学的期刊上；而学者娄建坤则是泰国清莱美赛鹏博冠学校的校长，为了促进泰国清莱地区华文教育的发展做了深入的调研。从这反映出近年来中国研究机构对于泰国华文教育的研究高度重视，泰国华文教育的教师也在为华文教育的发展而努力。

四、总结内容

本文用文献研究法对2000-2022年23年间知网上所有研究泰国华文教育的文献进行统计，最终得出关于泰国华文教育研究的文章共121篇，将所统计的文献采用定量分析法转化为数据研究，在定量分析的基础上横向、纵向比较研究泰国华文教育的热点问题。对于泰国华文教育研究成果的

统计分析，能为后续研究者的研究提供数据支持；分析泰国华文教育研究成果的特点及不足，能提高华文教育研究主题的精准性，减少盲目研究、重复研究。从国内外华文教育的研究可看出，华文教育研究的学科机构以及规范化、科学化在增加，泰国华文教育领域的学者、教师及国内华文教育研究领域的专家一直正在深挖泰国华文教育存在的问题。本文创新点在于弥补泰国华文教育研究成果统计与分析方面的空白，为后续研究者提供数据支持。后续的研究者若对泰国华文教育进行有选择性、针对性的研究，可以提高研究的精准性，减少盲目研究、重复研究，理清并重视学科界限，当然本研究对于学科建设理论也有一定的帮助。

结论

五、研究结果

（一）泰国华文教育研究动态分析

1. 检索策略及结果

本文以中国知网为数据源，为了避免文献检索时出现漏网之鱼，首先检索了“泰国的华文教育”，检索之后出现主题及次要主题，在主要主题及次要主题中都有主题“华文教育”，然后先看主题中的“华文教育”及之外的所有主题，之所以要看“华文教育”外的其它主题，是因为除了华文教育主题能找到的文章外，还能在其余主题捡到漏网之鱼，其余主题包括调查研究、汉语教育、华文教师、历史与现状、中小学、泰国华语、华侨华人、一带一路、现状调查研究、华文教育专业、华文学校。再用同样的方法来看次要主题中的所有次主题。除检索“泰国的华文教育”外，还检索了泰国的中文教育、泰国的汉语教育、泰国的华文教材、泰国的中文教材、泰国的汉语教材、泰国的华文学校、泰国的华文民校、泰国的华文教育政策、泰国的中文教育政策、泰国的汉语教育政策、泰国的华文教育师资、泰国的中文教育师资、泰国的汉语教育师资。每一类主题都按照前面所用的方法进行检索，并进行筛选、去重，对主题带华文教育相关字眼及主题为华文教材，但实际所言为华文教学的文章进行去除或保留，最后得出中国知网上关于泰国华文教育研究的文献共 121 篇。其中从主题“泰国华文教育”检索出 85 篇，从主题“泰国的汉语教育”检索出 16 篇，从其余的主题共检索出 20 篇。主题“泰国的华文教育”检索主题样式如下，图 1 为主要主题，图 2 为次要主题，下拉还有诸多未显示的主题。

图 1

图 2

2. 泰国华文教育研究动态分析

表 1 泰国华文教育研究各年份文献数

序号	年份	文献数量	比例（%）
1	2000	1	0.83
2	2001	1	0.83
3	2002	1	0.83
4	2003	2	1.67
5	2004	0	0.00
6	2005	2	1.67
7	2006	4	3.31
8	2007	3	2.48
9	2008	5	4.13
10	2009	3	2.48
11	2010	6	4.96
12	2011	8	6.61
13	2012	13	10.74
14	2013	7	5.79
15	2014	6	4.96
16	2015	7	5.79
17	2016	9	7.44
18	2017	7	5.79
19	2018	8	6.61
20	2019	12	9.92
21	2020	5	4.13
22	2021	8	6.61
23	2022	3	2.48

从表 1 可看出，2000-2022 年 23 年间泰国华文教育研究发文的数量基本上呈上升态势，其中，发文数量在 2012 年达到顶峰，出现了一个研究高潮，该年共发表 13 篇文章，占比 10.74%；在此之后，2019 年再次出现研究高潮，共发表泰国华文教育研究的文章 12 篇，占比 9.92%。从开端及结尾可看出，华文教育一开始的发文数量每个年份只是一篇或两篇，甚至出现 0 篇，在 2022 年华文教育的发文数量下降至 3 篇，基于此，笔者将 2000-2022 年 23 年间华文教育的发文数量按 6 年为

一个阶段划分为四个阶段。

表 2 泰国华文教育研究文献数阶段性划分

序号	年份阶段	文献数量	比例（%）
1	2000-2005	7	5.79
2	2006-2011	29	23.97
3	2012-2017	49	40.50
4	2018-2022	36	29.75

从表2可看出，泰国华文教育的研究在2012-2017年间达到研究高潮，共发文49篇，占比40.50%；发文数量第二的是 2018-2022 年，占比 29.75%;在前面两个阶段，华文教育的发文数量呈剧增趋势。

在笔者对华文教育的研究文献数做了统计分析后，发现 2018-2022 年与 2012-2017 年相比，华文教育研究的发文数量反而下降了 10.75%，便对其原因进行了探究。因在检索文献时，发现 2020-2022 年这三年间有好几篇主题为华文教学的文献，因此再检中国知网，检索了“泰国的华文教学”、“泰国的汉语教学”、“泰国的中文教学”等主题，发现 2020-2022 这三年间华文教学的研究在 15 篇以上，并且在检索过程中发现了一篇名为华文教学，实则研究的是华文教育的文章，篇名为“一带一路”背景下汉语教学的发展研究；而在检索“泰国华文教育”主题时所发现的一篇名为“泰北华文民校汉语教学发展现状研究”的文章，所涉研究内容也为华文教育。此现象也印证了华文教育研究方面学科属性模糊的问题。2018-2022 阶段华文教育研究的减少，华文教学研究的剧增，意味着华文研究热点的转变，华文研究的热点正向华文教学转变，近三年来华文教学的研究日益凸显。

表 3 中国知网收录的泰国华文教育研究的硕博文献数

年份	数量	
	硕士	博士
2011	1	
2012	2	1
2013	1	
2014	1	
2015	1	
2016	4	
2019	5	
2021	1	
2022	1	
总数	17	1

从表 3 可看出，2000-2010 年尚未出现泰国华文教育研究的硕博论文，泰国华文教育研究的顶峰年 2012 年数量为两篇，第二次研究高潮 2019 年的文献数量最多，共 5 篇。泰国华文教育研究的硕士论文共有 15 篇，而关于泰国华文教育研究的博士论文状况就惨淡了，总共就 1 篇，出现在 2012 年。相较于华文教学方面的研究数量，华文教育研究的文献数量可谓是小巫见大巫。从这一现象反映出的问题是华文教育研究的不平衡，这跟华文教育研究难度大是分不开的，华文教育的研究并非

教学研究那般通过问卷调查就能得出想要的数据，没有田野调查就得出的资料经不起推敲。

表 4 泰国华文教育硕博论文研究学科类别数

年份	语言学及应用语言学	汉语国际教育	比较教育学	亚非语言文学	中国与东南亚文明	教育学	教育史	华语与华文教育	民族学	总数
2011	1									1
2012		2	1							3
2013		1								1
2014				1						1
2015		1								1
2016		1			1	1	1			4
2019		3						1	1	5
2021		1								1
2022		1								1
总数	1	10	1	1	1	1	1	1	1	18

在此需要说明的是，本文硕博论文研究学科类别的划分是摘自作者在文中所标示出的学科属性，非笔者个人认为而判定。

从表 4 可看出华文教育研究硕博论文学科类别数量最大的是汉语国际教育，其余领域皆为一篇，汉语国际教育类别之所以数量最多，主要源于该专业的蓬勃发展，在中国，国际中文教育专业的学生大三时会被派遣到泰国留学一年，而这一现象的出现起源于 2015 年。值得注意的是 2016 年及 2019 年这两年，硕博论文研究学科类别出现了三个以上，2016 年涉及的学科类别包括汉语国际教育、中国与东南亚文明、教育学、教育史；2019 年涉及的学科类别包括汉语国际教育、华语与华文教育、民族学。可以看出，华文教育研究的学科领域在不断的突破，逐渐有更多的学科开始关注、研究华文教育。在这些学科类别中，不得不重点提及的是 2019 年那篇民族志角度的研究，其从民族志的角度深度剖析了华文教育与地方社会内部的关系，并从华文教育经济困境、宗教冲突、政治资源配置三个角度剖析了华文教育面临的困境，此文在研究进程上可说是开了先河的。

为更加深入的分析泰国华文教育的研究动态，笔者采用关键词词频分析法进行研究，对 121 篇文献中所有的关键词加以统计，统计之后按呈现次数的大小加以排列，选取了呈现次数大于两个的关键词加以展示。在 121 篇文献中，共有 197 个关键词，呈现频次为 349 次，其中只出现过一次的关键词有 164 个，出现两次的有 12 个，出现 3 次及以上的有 21 个，下面将对这 21 个关键词加以展示，并从计量学的角度分析泰国华文教育研究的重点及热点。

表 5 泰国华文教育研究的文献关键词频次序列

2000-2022 年			
序号	关键词	呈现次数	呈现率（%）
1	泰国	43	12.32
2	华文教育	26	7.45
3	汉语教育	14	4.01
4	现状	11	3.15

5	对策	8	2.29
6	泰北	6	1.72
7	汉语教学	5	1.43
8	汉语教师	4	1.15
9	汉语教材	4	1.15
10	本土汉语教师	4	1.15
11	发展	4	1.15
12	汉语	4	1.15
13	问题	4	1.15
14	课程设置	3	0.86
15	泰国高校	3	0.86
16	调查研究	3	0.86
17	孔子学院	3	0.86
18	泰国东北部	3	0.86
19	汉语师资	3	0.86
20	国际汉语教师志愿者	3	0.86
21	教育	3	0.86

从表 5 可看出，泰国华文教育研究文献关键词呈现率最大的首当其冲是作为国别化出现的泰国，呈现率高达 12.32%；呈现次数第二的是华文教育，呈现次数 26 次，呈现率 7.45%；呈现次数第三的是汉语教育，呈现次数为 14 次，呈现率为 4.01%；呈现次数第四的是现状，呈现次数为 11 次，呈现率为 3.15%。

仅从呈现次数单看，尚不足以说明问题。关键词现状、对策、发展、问题占了不俗的比例，分别出现了 11 次、8 次、4 次、4 次，呈现率分别为 3.15%、2.29%、1.15%、1.15%，通过这一点我们可以看出，华文教育研究者想要解决问题的问题意识突出。再来看汉语教师出现了 4 次，本土汉语教师也出现了 4 次，汉语师资出现了 3 次，国际汉语教师志愿者出现了 3 次，这些关键词所表达的意思不同，但共同点都是在说教师问题，而华文教育教师问题研究的本质也就是师资的问题，这几者加起来教师的呈现次数就有 14 次，这表明师资问题是华文教育研究的热点及重点。汉语教材呈现次数 4 次，占比 1.15%，表明教材研究也受到了研究者的青睐及重视。在这些关键词中，“泰北”是一个不得不提的词，不仅是因为出现频率高，其出现频率高的原因才是最值得一提的，关键词泰北出现次数 6 次，呈现率 1.72%，但事实上，该词的出现率不止 6 次，在统计关键词时，还出现了“泰国北部”、“泰北清莱”、“泰北清迈”等关键词，所表达的意思其实也就是泰北，由此可见，泰北也是泰国华文教育的研究重点及热点，尤其是清莱地区，其原因在于泰北特殊的地缘性，泰国清莱山区的华文学校多是军人办学性质，大部分华校的学生都是国民党后裔，由于特殊的历史原因，清莱的华人成为了泰籍华人，研究清莱地区的华文教育也就被赋予了特殊的意义。

从关键词的呈现，还可以更加深入的探究其它问题。前面讲到在这 197 个关键词中，只出现过一次的关键词就有 164 个，其占比高达 46.99%，表明华文教育学科领域关键词的标引较为模糊，当以这些关键词为检索路径的时候，会发现检索结果毫无意义。出现此现象的原因在于很多学术用语的概念界定较为模糊，没有统一的标准，规范性欠缺，这就难免会有许多学者混用、乱用、套用关

键词。最典型的例子就是华文教育以及华文教学学科概念的属性模糊，而在检索华文教育时，往往会出现其它诸多关于教学的主题。学科属性概念的模糊，主要源于华文教育真正作为一门学科提出以及建立的时间较晚，成熟度还不够。查看 2000-2010 年的其它国家华文教育的文献就会发现华文教育的学科理论建设在此阶段还属于初级探索阶段，笔者看到最典型的是 2004 年学者彭俊对于华文教育的研究。由于研究起步晚，关于华文教育研究的认知角度、研究立场难免存在分歧，这就需要在未来的研究中建立一套科学的研究准则。

由关键词的分散现象也能够窥探出一些问题，查看一次性关键词，会出现“产权私有”、“商业化运作”、“数据库”、“社会影响力”等等看似无关痛痒的关键词，虽然其与华文教育研究相关，具有一定的参考意义，但不能作为一种规律性认识，只能作为一种现象的概括及描写，可见，华文教育研究理论的建设之路还长。从一些只出现一次的关键词也可看出，华文教育的研究正朝着多视角的角度走，研究题材在逐渐深细化，学术用语也越来越学术化。如：资源配置、语言接触、发展动因、办学理念、发展困境、制约因素等等。这分散的 164 个关键词也体现出华文教育的发展在经历由浅入深，由简单向复杂转化的过程。从大众学校、“5w”传播模式、本土化建设等关键词可看出，华文教育研究的系统性还相对薄弱，课题也处于散装状态。

（二）泰国华文教育研究成果分析

1. 泰国华文教育教材研究成果分析

表 6 泰国华文教育各类别文献数

序号	文献类型	数量	比例（%）
1	综合研究	55	45.45
2	纯教材研究	7	5.79
3	纯师资及培训	14	11.57
4	华文教育政策	7	5.79
5	纯课程研究	3	2.48
6	其它	31	25.62

从表 6 可看出，泰国华文教育各类别研究文献数量最多的是综合性研究，共 55 篇，占比 45.45%；其次是其它类别的研究，共 31 篇，占比 25.26%；占比第三的是纯师资及培训研究，共 14 篇，占比 11.57%；纯教材研究及华文教育政策的研究各 7 篇，占比 5.79%；数量最少的是纯课程的研究，有 3 篇，占比 2.48%。

此处所言综合性研究，指的是包含了师资、教材、课程设置、成绩考核、学校管理、文化活动等等多方面的研究，故而教材、师资、课程三方面文献的数量还要加上近 50 篇的量。因此值得注意的是华文教育政策角度的研究的确少见。本表格的分析可为后续部分的分析奠定基石。

表 7 泰国华文教育教材研究结论统计

序号	类型	数量	比例（%）
1	缺乏针对性教材	9	11.39
2	缺乏统一性、连续性	21	26.58
3	无泰语注释	1	1.27

4	无拼音标注	1	1.27
5	题材偏难	1	1.27
6	不适合国情	1	1.27
7	简繁体混用	3	3.80
8	教材选用不当	2	2.53
9	缺乏本土教材	8	10.13
10	缺乏适用性	9	11.39
11	缺乏规范性	3	3.80
12	缺乏统一教学大纲	3	3.80
13	本土教材缺乏科学性	2	2.53
14	编年太早，内容陈旧	1	1.27
15	文化内容不多，趣味性不足	1	1.27
16	缺乏配套教材	4	5.06
17	缺乏实用性，难易不分	5	6.33
18	教材灵活性	2	2.53
19	本土性教材建设	1	1.27
20	教材资源有效利用	1	1.27
总数		79	100

从表 7 可看出，泰国华文教材研究得出最多的结论是“缺乏统一性、连续性”，共 21 篇文章提及，占结论总数的 26.58%；其次是“缺乏针对性教材”及“缺乏实用性”，篇数均为 9 篇，占比均为 11.39%；篇数占第三的“缺乏本土教材”共 8 篇，占比 10.13%；此外，“缺乏实用性，难易不分”及“缺乏配套教材”也占了不小的比例。

从该表的统计数据，可以直观的得出华文教育教材研究的点聚焦于教材体系的规范；教材的适用性、实用性及针对性；本土教材的研究这三个方面。也可以清楚地知道泰国华文教材研究存在的最大问题是教材体系，其次是教材缺乏及教材缺乏实用性。知此现状，研究者可知研究的侧重点，又可知教材微观研究的不足。“本土教材建设、教材资源有效利用”等研究结论只在一篇文章中出现过，说明教材建设、教材资源有效利用是可深挖研究的点，同时也说明了华文教材研究的范围在扩大，一些此前尚未有的研究点正逐渐步入范围，开始有了初步的研究成果。

2. 泰国华文教育师资研究成果分析

表 8 泰国华文教育师资研究结论统计

序号	类型	数量	比例（%）
1	师资短缺	22	20.56
2	师资结构不当	8	7.48
3	水平参差不齐	8	7.48
4	流动性大	17	15.89
5	不通泰语	2	1.87
6	方言干扰教学	1	0.93
7	资历不足	4	3.74
8	本土师资缺乏	2	1.87
9	本地教师汉语水平有限	1	0.93
10	中国籍教师师资薄弱	2	1.87
11	工资待遇低	4	3.74

12	人际关系及跨文化交际存在问题	4	3.74
13	缺乏团队合作精神	1	0.93
14	男女比例失调	1	0.93
15	教师教学质量不高	16	14.95
16	选拔缺乏针对性	1	0.93
17	缺乏针对性培训	3	2.80
18	师资来源固定	1	0.93
19	来源复杂	5	4.67
20	缺乏考核机制	1	0.93
21	缺乏合格师资	1	0.93
总数		107	100

从表 8 可看出，华文教育师资研究结论数量最多的是“师资短缺”，共 22 篇文章提及，占研究结论总数的 20.56%；其次是“师资流动性大”，共 17 篇文章提及，占比 15.89%；篇数第三的是“教师质量不高”，也即师资质量型短缺，占比 14.95%；此外，还有两个占比较大的结论，“师资结构不当”、“水平参差不齐”，均为 8 篇，占比 4.78%。

同样的，通过表格数据的统计，可直观的了解到泰国华文师资面临的最大的几个问题分别是师资短缺、师资流动性大、师资质量型短缺、师资结构不当、教师水平参差不齐。此外，师资考核机制、教师语言的掌握、教师的跨文化交际等方向的研究还需加深。未来，泰国华文教育的发展面临的严峻挑战除了华文教材规范性问题，还包括师资问题，而想要解决这两方面的问题，扩大经济创收是必不可少的，想要留住所引进的华文教师，上面数据统计提到的薪资待遇就是重点，只有薪资提高，才能减少师资流动性，带动师资质量的发展，对于本土教师同样如此。

表 9 泰国华文教育师资培训结论分类

序号	类型	数量	比例（%）
1	加强语言能力培训	1	3.85
2	培训内容有所侧重	1	3.85
3	分类培训	3	11.54
4	针对性培训	4	15.38
5	输入性汉语教师培训	1	3.85
6	本土性教师培训	7	26.92
7	赴华培训	3	11.54
8	灵活多样的培训	1	3.85
9	中泰联手培训	1	3.85
10	系统培训模式	1	3.85
11	有效性培训	1	3.85
12	职后培训	1	3.85
13	短期培训模式	1	3.85
总数		26	100

从表 9 可看出，师资培训研究数量最多的结论是本土性教师培训，共 7 篇文章提及，占结论总数的 26.92%；篇数第二的是针对性培训，共 4 篇文章提及，占比 15.38%；篇数第三的是分类培训和赴华培训，各有 3 篇文章提及，占比 11.54%。

可见，本土性汉语教师培训的需求远远大于输入性汉语教师的培训，赴华培训及针对性培训的研究表明了目前泰国华文教师的培训科学性、有效性还不足，因此培训理念方面也还需探究。在阅

读文献时，发现师资几乎是从师资培训机制以及途径来研究，只有两篇文章研究了师资培训的教材、培训资源、课程设置、网络资源等方面的问题，可见，师资培训的研究需转换研究视角，并扩大研究的视野。此外，有两篇文章研究了教师自身专业发展的培训，可见，师资研究理念以及方向正在发生转变。

（三）泰国华文教育研究成果的特点总结

1.数量不断飙升

泰国华文教育研究在知网的发文量从 2000-2005 年的 7 篇到第二阶段就飙升到 29 篇，直接飙升了 18.18 个百分点，可见泰国华文教育在蓬勃发展，吸引了很多研究者的目光，进而促成了泰国华文教育研究的飙升。到第三阶段，华文教育飙升到 49 篇，可谓在 2000-2017 年间都是一路飙升，并且在 2012 出现了研究高潮，也达到了研究的顶峰。到了第四阶段，虽然华文教育研究的数量较之第三阶段有所下降，但其研究数量却也很高，并在 2019 年又迎来一个研究的高潮。而第四阶段泰国华文教育研究的数量减少，华文教学的研究增加，也即泰国华文教育研究的方向正由华文教育向华文教学转型，华文教学的研究量在 2020-2022 三年间就达到了一个惊人的数量，高达 15 篇以上，可见泰国华文研究的数量在不断飙升。

2.内容不断扩展，视角多元化

华文教育的研究领域涉及到语言学及应用语言学、教育史、教育学、汉语国际教育、亚非语言文学、比较教育学、中国与东南亚文明、华语与华文教育、民族学等诸多领域，每类学科研究者都将华文教育的研究与自身学科特性结合起来加以研究，语言学从语言的角度，历史学从历史的角度，教育学从教育的角度，民族学从民族的角度，这些学科领域是近几年才兴起的，其中研究数量最多的学科类型是汉语国际教育，汉语国际教育专业对于华文教育的研究都属综合性研究，民族志的研究涉及到社会内部关系、宗教信仰、政治资源配置等等角度。早期的研究几乎是对华校华文学校的研究，后来研究的触角伸到了华人村落、华人家庭等方向。

3.研究题材的深细化

在教材研究方面，研究的视角不再局限于教材体系，出现了本土教材建设研究、教材资源利用研究、文化因素设置的趣味性研究等等；在师资研究方面，出现了教师间的人际关系、跨文化交际、教师间的合作研究等等方面的研究；在师资培训方面，研究者在不断的探索新的培训理念以弥补泰国华文教师培训的不足。泰国华文教育的研究出现了诸如“产权私有”、“商业化运作”、“数据库”、“社会影响力”等相关的研究，可见研究的角度在拓展，从不同的角度来研究华文教育，是把华文教育的研究做细做深。从一些只出现一次的关键词可看出，华文教育的研究正朝着多视角的

角度走，研究的题材在逐渐深细化，学术用语也越来越学术化。如：资源配置、语言接触、发展动因、办学理念、发展困境、制约因素等等。从只出现一次的 164 个关键词可看出华文教育的发展在经历由浅入深，由简单向复杂转化的过程。

4. 研究方法不断出新

早期的研究方法多以问卷调查及经验总结的方法进行，后随着泰国华文教育的蓬勃发展，华文教育的研究逐渐转型为实证型研究及理论分析研究，如在师资培训方面，就有师资培训的实证研究。早期的研究多宏观研究，后研究逐渐由宏观转向深细化的研究，出现了华文学校、华人村个案的研究，研究方法主要以田野调查、访谈为主，并加以其它方法，如定量、定性分析法、实验法、个案分析法、民族志的研究方法、比较研究法等等。方法的多样化、研究实践性的提高、研究理论的完善，加大了研究数据的真实性。

5. 学术规范意识在增强

学术规范是判定文章有无学术性或学术强弱的一个尺度。（孙德金，1999：55）在阅读文献时，笔者发现 2000-2005 年间有的文献没有关键词，甚至没有摘要，在此后的研究中，只发现 2012 年赵敏“泰国北部清迈府华人村华语教育及语言使用”没有摘要及关键词，其它的都未出现没有摘要或关键词的情况。早期也存在参考文献、作者单位不详的现象。随着华文教育这门学科的深入发展以及学术文章规范标准的提出，文章写作规范意识在不断增强，华文教育的研究在向越来越规范的方向发展。

（四）泰国华文教育研究的不足

1. 研究的不平衡

华文教育的研究在 2012-2017 年数量达到了 49 篇，而 2018-2022 年却减少了 13 篇，从 2012 年、2019 年两个研究高潮数量只有 13 篇、12 篇可看出，这 13 篇的差距是非常大的，加之在华文教育研究热度越来越大的情况下，这样的现象似乎不太合理，但事实上却又说得过去，因为 2020-2022 年这三年来，泰国华文的研究热点正向华文教学方向转型，研究出现了不平衡，华文教学在三年内就达到了数十篇，2022 年华文教育的研究仅有 3 篇，也是研究热点转型的佐证。在研究华文教育的硕博论文学科类别上，汉语国际教育专业占据了 10 篇的量，其它学科加起来才 8 篇，可见各学科的研究不平衡。从研究的主题类别来看，华文教育政策的研究较少；从硕士、博士论文研究的数量对比来看，博士论文的数量极少，18 篇硕博论文，博士论文仅有一篇。因此，华文教育的研究内容存在诸多不平衡之处。

2. 研究的深度不足

泰国华文教育研究资料收集难度很大，以研究热点地区泰北清莱为例，清莱地区地势险要，交通不便，各县多延绵不绝的森林，这无疑会给华文教育的实地考察及资料收集增加很大的难度，正因如此，研究者对于清莱地区华文教育的研究深度也就不足，因为清莱地区共 18 县，每个县的区别都很大，有的学校生源主要是华侨，为国民党后裔，有的学校生源主要是泰国人，个校、个村研究难免存在主观经验判断。关于泰国华文教育的博士论文仅有 1 篇，且所言为政策，研究者身份为泰国人，是去到中国攻读博士的泰国留学生，研究的难度也就简单一些，但如果是中国学者，不仅是语言不通的问题，还存在对泰国的了解主观、片面的问题。从研究难度以及个例研究代表性不足可看出华文教育研究深度的不足，从博士论文的数量也可看出华文教育研究深度的不足，硕士论文的研究范围、研究深度远远达不到博士论文的标准，因此博士论文的数量，也能侧面反映出研究深度的不足。

3. 重复性研究过多

从 121 篇泰国华文教育的研究文章可知，无论是华文教育综合性的研究，还是单论性研究，对于华文教育的现状及存在问题研究得出的结论大都雷同，提出的对策大都泛泛而谈，并没有得出特别的结论及建议，千篇一律的建议缺乏针对性、实用性，参考价值不高。如何做，从根本上对泰国华文教育的发展带来改变才是目前的研究者应该做的。这类文章以 2019 年刘洁民族志的研究最为典型，有很高的参考价值，无论是社会内部关系的调试，还是政治资源分布、经济困境的结论及建议，都切实从根本上为泰国华文教育的发展提供实用性的参考。尤其是对经济困境的探究，对于此方面，极少有人研究，就简单的言说教育资源不足，并不能带来任何改变，经济的创收才能从根本上解决泰国华文教育面临的大部分问题。关于重复性研究，从前面华文教材研究结论、华文师资研究结论，就可清楚地看到其得出的结论都属于重复性结论，但实施怎样的方法能解决这些问题才是最重要的，而这些建议却大多重复且无法作为解决问题的根本性建议。

六、建议

（一）理清学科属性

什么是华文教育？贾益民指出，华文教育是指以母语或第一语言非汉语的海外华人、华侨为主要教学对象开展的中国语言文化教育，是一门跨国界、跨文化、跨语言、跨学科的边缘学科（贾益民，1998:46）。什么是华文教学？华文教学就是指以海外华人华侨学生为主要教学对象的中国语言文化教学，其以语言教学为基础，以文化教学为主导；重语言、文化、文章的综合教学；重听、说、读、写综合技能的培养。（贾益民，2007：25）在考察文献时不难发现很多主题为华文教学的文章，内部所言会包含部分教育的内容，一些主题为华文教育的文章，内部所言内容会包含部分华文教学的内容，甚至所有内容都在描写教学，这与研究的主体是背道而驰的。从知网上的检索华文教育会出现汉语教学、汉语学习、词汇教学、语音教学等主题也可看出华文教育研究学科界限的模

糊。虽然华文教育是一门交叉性很强的学科，但所谓的交叉性是指从其它学科的视角来窥探华文教育，并不能将其划等号。因此，理清学科界限，理清教育与教学的关系，对华文教育研究领域及研究进程的发展极为重要。

（二）加大泰国华文教育研究的深度、广度

目前专门针对泰国华文教育研究的博士论文只有 1 篇，可见，这方面研究的深度、广度还有待拓展，不仅如此，相关的华文教学研究的博士论文虽多了几篇，但其性质都是数量极少，因此应该鼓励、支持在读博士生研究泰国的华文教育及相关学科。从关键词、教材研究结论、师资研究结论等可以看出，学者们在尝试用不同的学科理念研究华文教育，在一些领域开始出现了研究成果，但理论研究及深度亟待开发。除此之外，还应转化研究视角，加深对同一事物它向的研究，师资培训就是佐证，不应只专注培训机构及途径方面的研究，培训的教材、培训资源，教师专业发展的培训等等才是当前亟需研究的内容。

（三）减少重复性研究

华文教育无论是综合性研究，还是单论性研究，对于现状及存在问题的研究得出的结论大都雷同，提出的对策大都泛泛而谈，并没有得出特别的结论及建议，千篇一律的建议缺乏针对性、实用性，参考价值不高。基于此，研究者应深度挖掘问题本质，以求所提建议能够具有时效性，能够帮助解决当前所面临的的困境。除此之外，在研究类型上，也出现诸多重复性研究，如华文教育历史的研究，历史的研究再怎么研究，也无法再研究出新内容，得出深度的结论，因为历史的研究深度已经达到饱和，所以华文教育现状的研究才是重中之重。因此，研究者应当较少重复性研究，这样才能避免盲目研究，带动华文教育研究的发展，推动泰国华文教育的发展。

（四）各领域学者合著专著

由于华文教育是一门综合性、交叉性很强的学科，其特性决定了其跨国界、跨文化、跨语言、跨学科的性质，因此从不同学科的视角来研究华文教育，显得尤为重要（贾益民，1998:46）。华文教育的研究，固然与历史学、比较教育学、民族学、汉语国际教育等等学科的研究分不开关系。写历史与现状研究，可从历史背景管窥华文教育现状；写民族志方向的研究，可将民族志的研究方法与教育学的研究相结合；写比较教育学，可以从泰国政府政策的角度来看华文教育；汉语国际教育专业的学者，可将华文教育的研究与国际交流、孔子学院、跨文化交际相结合。从各个角度研究华文教育，可以将研究有机的合为一个整体，对于华文教育研究的质量也会有大的提升，毕竟各领域都有自身知识结构的局限性，看问题不够立体全面，将本体研究与其它视角相结合，可以激发研究者的创作灵感与思路。最典型最鲜明的例子就是 2019 年刘洁的研究，融合了民族志与教育学的研究，让人耳目一新，看到了一个与众不同的视角，能够有效地帮助解决泰国华文教育所面临的问题。

参考文献

曹慧覃.泰国清迈市市政府小学华文教育现状研究.[硕士学位论文].[D].广东：暨南大学，2011

贾益民.海外华文教学的若干问题.[J].暨南学报.2007,(3)：25.

贾益民.华文教育学学科建设刍议——再论华文教育学科是一门学科.[J].暨南学报（哲学社会科学版）.1998，(4)：46.

李晚月.泰国华文教育发展史.[硕士学位论文].[D].哈尔滨：哈尔滨师范大学，2016

刘洁.泰北华文教育发展现状与困境研究——以泰北民养村为例.[硕士学位论文].[D].广东：广东技术师范大学，2019

娄建坤.清莱华文民校华文教育现状研究.[J].Journal of China-ASEAN Studies.2021,（1）：89-99.

孙德金.二十年对外汉语教学研究文章的定量分析.[J].语言教学与研究.1999,(4)：55.

王小玲.泰国汉语教育政策与汉语教育发展研究——以清莱府为例.[硕士学位论文].[D].湖北：华中师范大学，2022

韦丽娟.泰国汉语教育政策及其实施研究.[博士学位论文].[D].上海：华东师范大学，2012

杨新新.国际、地区局势影响下的清莱华文教育发展史述略.[J].泰国农业大学（中国学研究期刊）.2018,(2)：120-143.

杨新新.经济、社会、文化“资本”与学校命运：泰国清莱山区不同类型华文学校的生存状况探析.[J].泰国农业大学（中国学研究期刊）.2017,(2)：275-294.

Author（1）Information（第一作者信息）

Name and Surname（姓名）：
ZHU SHAOXU

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.Candidate

University or Agency（任职院校或单位）：
Huachiew Chalermprakiet University

Field of Expertise（专业领域）：
Teaching Chinese to Speakers of Other Language

Address（地址）：
Huachiew Chalermprakiet University 18/18 Debaratana Rd.km.18 （Bangna-Trad）Bangplee Samutprakarn 10540

Author（2）Information（第二作者信息）

Name and Surname（姓名）：
HAN YINGQI

Highest Education（最高学历）：
Ph.D.

University or Agency（任职院校或单位）：
School of Literal Arts,Guangxi University, P.R.China

Field of Expertise（专业领域）：
Chinese modern and Contemporary Literature

Address（地址）：
School of Literal Arts, Guangxi University,Daxue East Rd,Xixiangtang District, Nanning, Guangxi,P.R.China

คำแนะนำในการส่งต้นฉบับวารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ขอเชิญท่านผู้สนใจส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน โดยบทความของท่านต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่หรืออยู่ระหว่างการรอพิจารณาจากวารสารอื่น และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจทานแก้ไขต้นฉบับตามเกณฑ์

ประเภทของเนื้อหา

วารสารวิชาการภาษาและวัฒนธรรมจีน แบ่งเนื้อหาของวารสารออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. รายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ (วิทยานิพนธ์ต้องไม่เกิน 1 ปี) เรื่องละประมาณ 10 – 15 หน้ากระดาษขนาด A4
2. บทความทางวิชาการ พร้อมบทคัดย่อภาษาจีนและภาษาไทย และหรือภาษาอังกฤษ รวมทั้งคำสำคัญ เรื่องละประมาณ 10 - 15 หน้ากระดาษขนาด A4
3. สรุปการอภิปราย สัมมนา บทความพิเศษ ในหัวข้อที่น่าสนใจ ประมาณ 5 หน้ากระดาษขนาด A4

การเตรียมต้นฉบับ 发表文章要求

- ชื่อเรื่องพิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลางหน้ากระดาษ ชื่อผู้เขียนอยู่ใต้ชื่อเรื่องเยื้องลงมาทางขวามือ ส่วนตำแหน่งทางวิชาการและสถานที่ทำงานของผู้เขียนให้พิมพ์ไว้เป็นเชิงอรรถในหน้าแรก
- บทความที่เป็นรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ ควรเขียนเรียงลำดับ ดังนี้
  - ชื่อเรื่อง (Title)
  - ชื่อผู้ทำงานวิจัย (Author)
  - บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
  - คำสำคัญ (Key Word) ระบุคำสำคัญหรือวลีสั้น ๆ เพียง 2 – 5 คำ
  - บทนำ (Introduction)
  - วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective)
  - วิธีดำเนินงานวิจัย (Method)
  - ผลของการวิจัย (Result)
  - การอภิปรายผล (Discussion) และข้อเสนอแนะ
  - การอ้างอิงและเอกสารอ้างอิง
  - การอ้างอิง (Citation) ใช้ระบบนามปี (Year-Date)
  - เอกสารอ้างอิง (References) ให้เรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งหรือชื่อเรื่อง (ในกรณีที่ไม่มีผู้แต่ง)

การอ้างอิง

ให้ใช้การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาแบบนาม-ปี (Year-Date) ยกเว้นการเสริมความ การขยายความ หรือการโยงความ ให้ใช้เชิงอรรถ สำหรับการอ้างอิงแบบนาม - ปี มีรูปแบบดังนี้

(ผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์ : เลขหน้าที่ใช้ในการอ้างอิง)

ชาวไทย ให้ใส่ชื่อและนามสกุลตามปกติ เช่น (กาญจนา นาคสกุล. 2538 : 19) เป็นต้น

ชาวต่างประเทศใส่ชื่อสกุลเท่านั้น เช่น Larry Long ให้ระบุ (Long. 2002 : 48) เป็นต้น

กรณีผู้แต่งเป็นหน่วยงานให้ระบุหน่วยงานสูงสุดก่อนแล้วตามด้วยหน่วยงานย่อย เช่น (กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย. 2548 : 20)

เอกสารไม่ปรากฏผู้แต่ง ให้ระบุชื่อเรื่องแทนชื่อผู้แต่งและพิมพ์ด้วยตัวหนา/เข้ม

(**วรรณคดีอีสานเรื่อง ผาแดงนางไอ่**. 2524 : 159)

การอ้างอิงเอกสารทุติยภูมิ

ในกรณีที่ไม่สามารถหาเอกสารนั้นๆ ได้ ให้ระบุเอกสารทุติยภูมิก่อน เว้น 2 ระยะ ตามด้วยข้อความ "อ้างอิงจาก" ในภาษาไทย หรือ “citing” ในภาษาต่างประเทศ และตามด้วยเอกสารปฐมภูมิ

(วิมลศิริ ร่วมสุข. 2522 : 1 อ้างอิงจาก พระพรหมมุนี. 2505 : 354)

(Long and Horrison. 1985 : 200 Citing Knight. 1943 : 295)

เว็บไซต์ ที่ได้จากการสืบค้น Internet ผลลัพธ์ที่ได้อาจปรากฏในรูปของหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ การอ้างอิงเว็บไซต์มีรูปแบบดังนี้

หนังสือ	(Harnack and Kleppinger. 2000 : Online)
วารสาร	(Joyce. March 1999 : Online)
หนังสือพิมพ์	(Wren. 5 May 1999 : Online)

เอกสารอ้างอิง (เรียงลำดับจาก ก – ฮ, A -Z)

1. หนังสือ มีรูปแบบดังนี้

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์)//**ชื่อเรื่อง.**//ครั้งที่พิมพ์.//สถานที่พิมพ์/:/ผู้รับผิดชอบในการพิมพ์.

เชิดชาย เหล่าหล้า. (2529) **กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก : การเมือง การเศรษฐกิจ การสังคม และการทหาร.** กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา.

Long, Ben. (2001) **Complete Digital Photography.** Hingham, Mass. : Charles River Media.

2. บทความในหนังสือ โดยอ้างเพียงบางบท บางเรื่อง หรือบางตอนของหนังสือเท่านั้น มีรูปแบบดังนี้

ผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์)//"ชื่อบทความ ชื่อเรื่อง ชื่อตอน"//ใน//**ชื่อเรื่อง.**//ชื่อบรรณาธิการหรือผู้รวบรวม.//หน้า/หน้าที่ตีพิมพ์บทความ ชื่อบท ชื่อตอน.//ครั้งที่พิมพ์.//สถานที่พิมพ์/:/ผู้รับผิดชอบในการพิมพ์.

พะยอม แก้วกำเนิด. (2525) "ความหมายของวัฒนธรรม" ใน **ห้องสมุดวัฒนธรรม.** ฉัตรชัย ศุกรกาญจน์, บรรณาธิการ. หน้า 1-6. นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

"เวลา" (2525) ใน **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 2**. หน้า 33 – 36. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.

3. วิทยานิพนธ์ มีรูปแบบดังนี้

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์.//(ปีที่พิมพ์)//**ชื่อวิทยานิพนธ์.**//วิทยานิพนธ์//อักษรย่อของปริญญา//(ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา)//สถานที่ตั้งสถาบันการศึกษา/:/บัณฑิตวิทยาลัย//ชื่อสถาบันการศึกษา.

นริศรา เกตวัลห์. (2538) **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายของสุวัฒน์ วรดิลก ในช่วง พ.ศ. 2492-พ.ศ. 2528.** ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรารถนา ปุษปาคม. (2536) **การแสวงหาสารนิเทศของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.** วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

4. บทความในวารสาร มีรูปแบบดังนี้

ผู้แต่ง.//(เดือนปีที่พิมพ์)//"ชื่อบทความ"//**ชื่อวารสาร**.//ปีที่หรือเล่มที่/(ฉบับที่)/หน้า/เลขหน้าที่ปรากฏบทความ.

นครชัย เผื่อนปฐม. (มกราคม-มีนาคม 2540) "การค้นหาทางการแพทย์ใน World Wind Web" **สงขลานครินทร์เวชสาร.** 15 (1) หน้า 27-34.

Doran, Kirk. (January 1996) "Unified Disparity : Theory and Practice of Union Listing" **Computer in Libraries.** 16 (1) page 39-45.

5. เว็บไซต์ ที่ได้จากการสืบค้น Internet ผลลัพธ์ที่ได้อาจปรากฏในรูปของหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ เอกสารอ้างอิงเว็บไซต์มีรูปแบบดังนี้

5.1 หนังสือ

Harnack, Andrew and Kleppinger, Eugene. (2000) **Online! A Reference Guide to Using Internet Sources.** Boston : Bedford/St. Martin's. [Online] Available : http://www.bedfordstmartins.com/online (10 August 2005)

5.2 วารสาร

Joyce, Michael. (5 March 1999) "On the Birthday of the Stranger (in Memory of John Hawkes)" **Evergreen Review.** [Online] Available : http://www.evergreenreview.com/102/evexcite/joyce/nojoyce.html (10 August 2005)

5.3 หนังสือพิมพ์

Wren, Christopher. (5 May 1999) "A Body on Mt. Everest, a Mystery Half-Solved" **New York Times on the Web.** [Online] Available : http://search.nytimes.com/search/daily/bin/fastweb?getdoc+site+ site+87604+0+wAAA+%22a%7Ebody%7Eon%7Emt.%7Eeverest%22 (10 August 2005)

เอกสารอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

ให้ระบุแหล่งข้อมูลทุติยภูมิก่อน คั่นด้วยข้อความ “อ้างอิงจาก” ในภาษาไทย หรือ “citing” ในภาษาต่างประเทศ ตามด้วยแหล่งสารสนเทศปฐมภูมิ ดังตัวอย่าง

แม้นมาส ชวลิต. (2509) **ประวัติหอสมุดแห่งชาติ.** พระนคร : กรมศิลปากร อ้างอิงจาก สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2459) **ตำนานหอพระสมุด หอพระมณเฑียรธรรม หอวชิรญาณ หอพุทธศาสนสังคหะ และหอสมุดสำหรับพระนคร**. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

华侨崇圣大学《中国语言文化学刊》
发表文章要求

文章页面格式:

- 文章长度为 8-15 页，单面 A4 纸打印，页边距（上、下、左、右） 均为 1 寸（2.54 厘米）

- 文章内容如是“汉语”定为中文宋体（SimSun）

- 文章内容如是“英语”定为 Times New Roman

- 文章内容如是“泰语”定为 TH Sarabun New

内容	泰文字体	中文字体	英文字体	段前间距 spacing: before	段后间距 spacing: after	标注
题目（泰文题目）	18					
题目（中文题目）	-	三号 (CT)	16 磅 (CT)	24 磅	18 磅	加粗
题目（英文题目）	-	三号 (CT)	16 磅 (CT)	24 磅	18 磅	加粗
作者姓名	12	五号 (RJ)	10.5 磅 (RJ)	固定值（Exactly） 20 磅		正常
摘要（题目）	-	三号 (CT)	16 磅 (CT)	24 磅	18 磅	加粗
ABSTRACT（题目）	-	三号 (CT)	16 磅 (CT)	24 磅	18 磅	加粗

内容	泰文字体	中文字体	英文字体	段前间距 spacing：before	段后间距 spacing：after	标注
บทคัดย่อ（题目）	16（加粗）	二号（CT）	22 磅（CT）	24 磅	18 磅	加粗
摘要（内容）	-	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
ABSTRACT（内容）	-	小四号（LRJ）	12 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
บทคัดย่อ（内容）	16	三号（LRJ）	16 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
关键词（题目）	-	五号（LJ）	10.5 磅（LJ）	固定值（Exactly）20 磅		加粗
KEYWORD（题目）	-	小四号（LRJ）	12 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		加粗
คำสำคัญ（题目）	16（加粗）	三号（LRJ）	16 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		加粗
关键词（内容）	16	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
KEYWORD（内容）	-	小四号（LRJ）	12 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
คำสำคัญ（内容）	16	三号（LRJ）	16 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
正文（一级标题）= 一、	16（加粗）	四号（LJ）	14 磅（LJ）	16 磅	12 磅	加粗
正文（二级标题）=（一）	16	小四号（LJ）	12 磅（LJ）	16 磅	12 磅	加粗
正文（三级标题）= 1.	16	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	16 磅	12 磅	加粗
正文（四级标题）=（1）	16	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	16 磅	12 磅	加粗
正文（中文内容）	16	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
正文（英文内容）	16	小四号（LRJ）	12 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
正文（泰文内容）	16	三号（LRJ）	16 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常
引用部分（采用楷体(STKaiti)字体）	16	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		加粗
参考文献（题目）	16（加粗）	四号（CT）	14 磅（CT）	24 磅	18 磅	加粗
参考文献（中英泰文）	16	五号（LRJ）	10.5 磅（LRJ）	固定值（Exactly）20 磅		正常

CT = Centre Text（居中）；LJ = Left Justified（左对齐）；
RJ = Right Justified（右对齐）；LRJ = Left & Right Justified（左右对齐）

1、参考文献按先后顺序用阿拉伯数字连续编号（A-Z），序号置于方括号内。
一种文献在同一文中被反复引用者，用同一序号表示。

2、参考文献的著录项目要齐全，注明作者，题目，刊名，
出版年份，卷号（期号），起止页码。格式如下：

作者，第二作者.《书名》[参考文献类型].出版地点：出版社名，出版年，卷号（期号），起止页码

茉亚杰，李锦堂.《太阳能与可再生能源》[J].台北：成文出版社，1995，第 2 卷（第 3 期），2 - 6

2.1 若作者姓名使用**泰文**填写，要按照 ก - ฮ 顺序进行填写

2.2 若作者姓名使用**英文**填写，要按照 **A - Z** 顺序进行填写

2.3 若作者姓名使用**中文**填写，要按照 **汉语拼音 A-Z** 进行填写

3、参考文献的类型以单字母方式标识：

C	——	论文集	D	——	学位论文
J	——	期刊文章	M	——	专（译）著
N	——	报纸文章	P	——	专利
R	——	研究报告	S	——	标准

其他未说明的文献类型，采用字母“Z”标识。

4、若参考文献的资料从网络、社会化媒体等在线资料取来，必要按照以下格式进行填写。

作者.“题目” [online]，(url)，取出资料来的年/月/日

Pichai Chuensuksawadi.“ Thaksin hailed as next Asean leader ” [online] , (http://www.bangkokpost.com/apec2003/20Oct2003_apec03.html) , 2015/3/15

主要参考文献著录表的格式为：

1．期刊文章：作者.文题.[参考文献类型].刊名，年，卷号（期号）：起止页码

张昆，冯立群，余昌钰等． 机器人柔性手腕的球面齿轮设计研究.[J].清华大学学报，1994、34（2）：1-7

2．专（译）著：作者.书名（，译者）.[参考文献类型].出版地：出版者，出版年.起止页码

竺可桢.物理学.[M].北京：科学出版社，1973.56 - 60

3．论文集：作者.文题.[参考文献类型].见（In）：编者，编（eds）.文集名.出版地：出版者，出版年.起止页码

Dupont B. Bone marrow transplantation in severe combined immunodeficiency with an unrelated MLC compatible donor .[C].In: White H J, Smith R, eds. Proceedings of the Third Annual Meeting of the International Society for Experimental Hematology. Houston: International Society for Experimental Hematology, 1974. 44 - 46

4．学位论文：姓名.文题：[XX 学位论文].[参考文献类型].授予单位所在地：授予单位，授予年

郑开青.通讯系统模拟及软件：[硕士学位论文].[D].北京：清华大学无线电系，

5．专利：申请者.专利名.[参考文献类型].国名，专利文献种类，专利号，出版日期

姜锡洲.一种温热外敷药制备方法.[P].中国专利，881056073，1980-07-26

6．研究报告：报告作者.题名[参考文献类型].保存地点.年份

例：中国机械工程学会．密相气力输送技术[R]．北京：1996

7．报纸文章：作者．题名.[参考文献类型]．报纸名，年-月-日(版)

丁文祥．数字革命与竞争国际化[N].中国青年报，2000-11-20(15)

傅刚．大风沙过后的思考[N/OL].北京青年报，2000-04-12(14)[2002-03-06]．http: // www.bjyouth.com.cn/Bqb/20000412/GB/4216%5ED0412B1401.htm．

8．标准：起草责任者．标准代号.标准顺序号—发布年.标准名称[参考文献类型].出版地：出版者，出版年

中华人民共和国国家质量监督检验检疫总局.中国国家标准化管理委员会.GB/T7714—2005.文后参考文献著录规则[S/OL]．北京：中国标准出版社，2005

5、出版日期：一年两期（6 月份和 12 月份）

6、投稿须知

有意投稿者请通过网站在线投稿，网址：https://www.tci-thaijo.org/index.php/clcjn

7、投稿费用

需在本刊发表，必付 4,500 泰铢的费用。此费用是“审稿专家评审学术文章费用”付款方式可以通过一家银行进行转账。转账后，请投稿者把 PAY-IN SLIP 扫描件发送至您所投稿的邮箱，作为证据。

开户名：Huachiew Chalermprakiet University

开户行：KASIKORN BANK Public Company Limited（开泰银行）

帐号：450-2-05411-8

*** 若写稿者所需要发表的是“学位论文”或“与论文有关的文章”请按照《本院学刊学位论文规定的顺序格式》进行修稿 ***

绪 论

一、研究背景和意义

二、研究范围、目的、主要内容、方法和创新性

（一）研究范围

（二）研究目的

（三）研究主要内容

（四）研究方法

（五）研究创新性

三、与本论文有关的国内外研究综述

（一）国内研究综述

（二）国外研究综述

四、总结内容

结论

五、研究结果

六、建议（若有）

参考文献

การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนลงทะเบียนส่งไฟล์ต้นฉบับผ่านระบบออนไลน์ที่เว็บไซต์ https://www.tci-thaijo.org/index.php/clcjn สำหรับบทความที่ผ่านการพิจารณาและเกณฑ์การประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิจะได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

ค่าธรรมเนียม

ค่าพิจารณาบทความในอัตรา 4,500 บาทต่อ 1 บทความ

การชำระค่าธรรมเนียมในการตีพิมพ์บทความ สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชำระเป็นเงินสดที่กองคลัง อาคารอำนวยการ ชั้น 1 มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (บางพลี)
2. โอนเงินเข้าธนาคารได้ 1 ธนาคาร ดังนี้

2.1 ธนาคารกสิกรไทย ชื่อบัญชี มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สาขาถนนบางนา-ตราด กม.18 บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี 450-2-05411-8

หมายเหตุ : 1. โปรดเขียนชื่อ-นามสกุล รหัสนักศึกษา หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ ในใบนำฝากธนาคาร หรือหลักฐานการโอนเงินให้ชัดเจน และส่งหลักฐานการชำระค่าธรรมเนียมผ่านระบบออนไลน์ที่เว็บไซต์ https://so02.tci-thaijo.org/index.php/clcjn/index ในส่วนของ Pre-Review

2. กรณีต้องการใบเสร็จรับเงิน : หากประสงค์ให้ระบุข้อความในใบเสร็จรับเงินเป็นกรณีเฉพาะ โปรดแจ้งรายละเอียดที่ต้องการระบุให้ชัดเจนใน เว็บไซต์ https://so02.tci-thaijo.org/index.php/clcjn/index ในส่วนของ Pre-Review และสามารถนำใบฝากธนาคารมาติดต่อขอรับใบเสร็จรับเงินได้ที่ วิทยาลัยจีนศึกษา